UNIUNEA EUROPEANA

Proiect finantat prin Phare

GUVERNUL ROMANIEI

Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană

Proiect implementat de Şcoala „Ion Creangă" din Iaşi
în parteneriat cu Liceul Teoretic „Mihai Eminescu din Chişinău"

EDUCAȚIA PENTRU VALORI CULTURALE DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI

IAŞI
26 SEPTEMBRIE 2008

Scanned with OKEN Scanner

Pentru informaţii despre celelalte programe finanţate de Uniunea Europeană în România, cât şi pentru informaţii detaliate privind aderarea României la Uniunea Europeană, vă invităm să vizitaţi următoarele pagini:

Comisia Europeana
http://ec.europa.eu
Comisia Europeană – Directoratul General pentru Extindere – Programul PHARE
http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/phare/index_en.htm
Comisia Europeană – Directoratul General pentru Politica Regională
http://ec.europa.eu/regional_policy
Comisia Europeană – Directoratul General pentru Afaceri economice şi financiare:
http://ec.europa.eu/comm/economy_finance
Consiliul Uniunii Europene
http://www.consilium.europa.eu
Parlamentul European
http://www.europarl.europa.eu
Curtea Europeana de Justitie
http://curia.europa.eu
Curtea Europeana de Conturi
http://eca.europa.eu
Comitetul Economic si Social
http://eesc.europa.eu
Comitetul Regiunilor
http://cor.europa.eu
Banca Centrala Europeana
http://www.ecb.int
Banca Europeana de Investitii
http://eib.eu.int
Reprezentanta Comisiei Europene in Romania
http://www.infoeuropa.ro
Misiunea Permanenta a Romaniei pe langa Uniunea Europeana
http://ue.mae.ro
Centrul Roman de Informare de la Bruxelles
http://www.roinfocentre.be
Uniunea Europeana in lume:
http://ec.europa.eu/comm/world

Acest volum cuprinde lucrările prezentate la sesiunea internaţională de comunicări desfăşurată în cadrul proiectului ***„Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană”***, derulat de către Şcoala *Ion Creangă* din Iaşi în parteneriat cu Liceul *Mihai Eminescu* din Chişinău, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin Programul de Vecinătate România – Moldova 2004 – 2006 Phare CBC 2005.

Editor Şcoala Ion Creangă
Coordonatori: prof. Iuliana Asăvoaie, coordonator de proiect, Maria Creţu, Elena Tabarcea, Lucia Cîmpeanu membre ale echipei de proiect.

© Drepturile de autor asupra conţinutului acestei publicaţii sunt rezervate Şcolilor partenere în proiect.
Publicaţia sau părţi ale acesteia pot fi reproduse numai cu permisiunea autorilor.
Publicat la Iaşi, septembrie 2008.

Şcoala Ion Creangă,
Adresa: Str. Păcurari, nr. 178, Iaşi
Telefon: 0232/244330
Fax: 0232/244330
E-mail: ioncreanga17@yahoo.com
Web: www.scoala-ion-creanga.com/proiect/pagina-principala

Conţinutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziţia oficiala a Uniunii Europene.

Scanned with OKEN Scanner

PROF. ASĂVOAIE IULIANA
PROF. CÎMPEANU LUCIA

ÎNV. CREȚU MARIA
INSTIT. TABARCEA ELENA

ȘCOALA ION CREANGĂ – IAȘI

PROF. UNIV. DR. ION NEGREI

ASOCIATIA ISTORICILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

CULTURA INDIVIDUALĂ ŞI COLECTIVĂ - VALOARE EUROPEANĂ.

SESIUNE INTERNAȚIONALĂ

„EDUCAȚIA PENTRU VALORI CULTURALE DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI”

IASI
2008

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CULTURA INDIVIDUALĂ ŞI COLECTIVĂ - VALOARE EUROPEANĂ. SESIUNE INTERNAŢIONALĂ
(1 ; 2008 ; Iaşi)
Educaţia pentru valori culturale de o parte şi de alta a Prutului / coord.: Iuliana Asăvoaie, Lucia Cîmpeanu, Maria Creţu, Elena Tabarcea. - Iaşi : Graphys, 2008
ISBN 978-973-88904-0-4

I. Asăvoaie, Iuliana (coord.)
II. Cîmpeanu, Lucia (coord.)
III. Creţu, Maria (coord.)
IV. Tabarcea, Elena (coord.)

371(498)(063):008

CUVÂNT ÎNAINTE

Şcoala „Ion Creangă" din Iaşi, în parteneriat cu Liceul Teoretic „Mihai Eminescu" din Chişinău, a derulat în perioada 1 Decembrie 2007 – 30 Septembrie 2008 proiectul intitulat „Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană", finanţat de Uniunea Europeană prin Programul de Vecinătate România – Moldova, Phare CBC 2005.

Având ca obiectiv general ridicarea nivelului de cultură al elevilor din cele două şcoli prin activităţi extracurriculare, proiectul a urmărit, printre altele, să evidenţieze „nevoia de cultură" a acestora şi să stimuleze dialogul transfrontalier în promovarea valorilor culturale comune. Prin activităţi desfăşurate săptămânal în cadrul unui *Club de dezbatere şi creaţie* şi prin excursii şi vizite elevii au fost îndrumaţi în studierea unor vestigii, exponate din muzee, documente şi opere literare. Cele mai rodnice dintre acţiuni au fost acelea comune, desfăşurate în timpul vizitelor reciproce realizate de către grupurile ţintă, la Iaşi şi la Chişinău.

Unul dintre produsele finale ale proiectului, revista *Rădăcini*, a reuşit să valorifice aptitudinile şi experienţa elevilor din cele două şcoli ca mijloc de promovare a culturii.

Încununare a acestui proiect, sesiunea de comunicări cu tema *Educaţia pentru valori culturale de o parte şi de alta a Prutului* a urmărit să realizeze un schimb de idei şi bune practici între elevi, cadre didactice, specialişti din România şi din Republica Moldova.

Lucrările sesiunii de comunicări au fost un prilej, pentru toţi participanţii, de a da glas în egală măsura speranţelor, temerilor, convingerilor şi atitudinilor societăţii de pe cele două maluri ale Prutului în privinţa şanselor pe care cultura, în sensul consacrat al termenului, le are în faţa tinerei generaţii precum şi a rolului şcolii în asigurarea acestor şanse.

Volumul de faţă este însumarea rezultatelor acestei întâlniri, cuprinzând materialele prezentate de participanţi, fie personal, fie, în rezumat, de către moderatori. Organizatorii au hotărât publicarea acestui volum pentru a fi relevate preocupările cadrelor didactice şi ale specialiştilor cooptaţi, în domeniul educaţiei pentru valori autentice, inclusiv cele materializate în parteneriate şcoală – instituţii de cultură.

Impresionaţi fiind de cererea masivă de participare ca răspuns la oferta noastră, am decis publicarea tuturor intervenţiilor, lăsând fiecărui participant responsabilitatea asupra ideilor conţinute în materialul prezentat.

Sperăm ca reuşita acţiunilor noastre să fie o bună recomandare pentru ca şi alte şcoli şi instituţii de cultură din zone transfrontaliere să îşi organizeze demersurile educaţionale folosind cadrul riguros şi în acelaşi timp generos a Programelor de Vecinătate.

Pentru buna desfăşurare a proiectului am beneficiat de sprijinul acordat, în baza unor protocoale de parteneriat, de către instituţii de cultură din Iaşi şi Chişinău precum: Complexul Muzeal Naţional „Moldova", Muzeul Literaturii Române, Institutul de Arheologie, Asociaţia Istoricilor din Republica Moldova. Nu în ultimul rând ne-au fost alături Inspectoratul Şcolar al Judeţului Iaşi şi Direcţia Generală Educaţie, Tineret şi Sport, Chişinău. Tuturor le mulţumim pentru colaborare, cu speranţa că şi pe viitor vor dovedi aceeaşi predispoziţie pentru colaborare.

Scanned with OKEN Scanner

BASARABIA – TEMĂ CONSTANTĂ A LIRICII PATRIOTICE ROMÂNEŞTI

Înv. Iuliu - Laurian Popovici,
preşedinte al „Asociaţiei Culturale Pro Basarabia şi Bucovina", Botoşani

Desprinderea samavolnică a Basarabiei din trupul vechii Moldove în 1812 printr-un tratat fraudulos şi abuzurile inimaginabile ale cotropitorilor, care au încălcat legile şi obiceiurile statornicite de veacuri şi au impus treptat o limbă străină în şcoli şi biserici, au îndurerat profund întregul neam românesc.

Şi atunci când dreptatea strigătoare la cer nu avea cine să o înfăptuiască pe pământ, când tâlhărirea avutului era dublată de înăbuşirea cugetului, poeţii, personalităţile cele mai sensibile şi, adesea, cele mai lucide şi clarvăzătoare ale neamului nostru, au adunat în versuri pline de simţire tot amarul şi obida, sângele şi lacrimile care au izvorât neîncetat din această Ţară Românească a Suferinţei numită Basarabia.

Educaţi la şcolile Apusului, dar cuprinşi de o adevărată religiozitate în faţa istoriei neamului, animaţi de un entuziasm înălţător şi de un patriotism ardent, scriitorii paşoptişti au prezentat în operele lor problema românească în întregul ei, iar pentru apărarea nobilei idei de unitate a tuturor românilor s-au angajat şi în publicistică ori diplomaţie, iar la nevoie, din cauza atmosferei de poliţism cultural, chiar în conspiraţii. Aceşti militanţi ai renaşterii naţionale, însufleţiţi de ideile programatice ale „Daciei literare", nu ţin seama de obstacole şi, chiar dacă sunt închişi sau surghiuniţi, creează opere valoroase şi astăzi.

Regele neîncoronat al poeziei paşoptiste, Vasile Alecsandri, cel care în calitate de ministru de externe al lui Cuza expune problema Basarabiei împăratului Napoleon al III-lea, vesteşte profetic „timpul de frăţie" cu cei de peste Prut în antepenultima strofă din „Deşteptarea României". Profesorul braşovean Andrei Mureşanu, în versurile poeziei devenite astăzi Imn de Stat, aminteşte contemporanilor de „simbolul civilizaţiei ţariste", cnutul, sub care se află fraţi de acelaşi sânge: „Acum se vâră cnuta în vetrele străbune".

Autorul cunoscutei poezii „Limba românească", George Sion, pentru activitatea sa literară stârneşte mânia consulului rus ce determină concedierea din slujba deţinută la Departamenul Internelor. Între poeziile sale cu caracter unionist se află şi „La Basarabia", unde îşi arată compasiunea faţă de soarta acestei provincii care îşi păstrează trăsăturile româneşti în condiţii vitrege: „ Fost- ai fost înstrăinată, dulce sor' a ţării mele!/ Legi străine suferit-ai, limbi străine te-au domnit,/ Ţi-ai dus viaţa-n întuneric ca un nor pe după stele/ Şi tu totuşi ai trăit!" . Finalul optimist denotă credinţa poetului în reîntregirea ţării: „Iată, cerul se deschide, steaua noastră se arată:/ Viitorul nostru-i mare, plin de pace, fericit!/ Vin' şi tu la noi în horă să-ţi dăm inima bărbată/ Şi dovezi că te-am iubit."

Prin Unirea de la 1859 s-a înfăptuit visul politic al generaţiei paşoptiste. Şi dacă în Principatele Unite mişcarea literară se scindează constituindu-se grupuri în jurul unor publicaţii cu durate scurte, iar lirica patriotică, îndeosebi cea legată de Basarabia, intră într-o eclipsă, în ţinuturile româneşti înstrăinate, unde asuprirea naţională făcea parte din cotidian, apar creaţii cu tematică basarabeană.

Astfel, Iosif Vulcan, unul dintre principalii animatori ai vieţii culturale transilvănene, fondator la numai douăzeci şi patru de ani al revistei „Familia", unde va debuta Eminescu, scrie poezia „Răpirea Basarabiei", în care actul barbar de la 1812 este reflectat ca o despărţire a fiicei de mama sa, în versuri de mare tragism, asemănătoare celor unei doine de jale: „Românie,mamă dulce, / Eu te las cu Dumnezeu, / Că duşmanul iar mă duce,/ Iar mă ia din sânul tău.//Sunt răpită, sfâşiată,/ Sufletul meu plânge - nfrânt/ Şi, din prag, eu înc-o dată/ Jalnic bine te cuvânt."

În aceeaşi creaţie se observă transparenţa mesajului păstrării identităţii naţionale indiferent de duritatea asupririi: „ Însă, fie cât de grele/ Lanţurile pe-al meu sân,/ N-or putea să strângă ele/ Simţământul de român."

Basarabenii, datorită condiţiilor social - politice vitrege, cu greu puteau scrie versuri despre înrobirea ţinutului lor, iar despre publicarea acestora nici nu putea fi vorba.

Găsirea manuscrisului unei creaţii cu conţinut patriotic de către slujbaşii omniprezentei Ohrane ducea la pedepsirea scriitorului cu ani buni de muncă silnică urmată de deportarea în Siberia.

Şi totuşi au existat asemenea temerari, reprezentativ între aceştia fiind poetul Matei Donici, unchiul Elenei Donici, cea care a pledat în favoarea Basarabiei la Conferinţa de pace de la Paris din 1919- 1920. Matei Donici, vlăstar al familiei care l-a dat pe scriitorul Alexandru Donici, chiar dacă a ajuns general în armata ţaristă, nu şi-a trădat neamul şi, cu câţiva ani înaintea morţii, la vârsta de şaptezeci de ani, a participat la mişcarea naţional - unionistă din 1917.

Încă din tinereţe el a scris versuri patriotice care s-au păstrat în manuscris şi care l-au făcut pe istoricul literar Ştefan Ciobanu, el însuşi participant la mişcarea unionistă, să afirme: „ Poate că nici într-o scriere apărută în Basarabia sub ruşi nota de protest contra regimului străin n-a fost aşa de bine pronunţată, aşa de viguroasă ca în poeziile lui Matei Donici, poate că nici un scriitor basarabean n-a avut o conştiinţă naţională aşa de limpede cum a avut-o el."

În dulce grai moldovenesc poetul deplânge destinul celui silit a se afla sub stăpânire străină: „Să port numele de rus,/ Şi să fiu avan supus/ La poporul ista crud/ Ce năbuşit-au peste Prut". („Soarta") Utilizând aceeaşi

Scanned with OKEN Scanner

manieră stilistică, Donici îşi înfăţişează satul, fără a uita să amintească problema întregii regiuni: „Că poporul creştinesc/ Poartă nume românesc/ Şi-i din Ţara Basarabă/ Ce-i de ruşi făcută roabă".

Mihai Eminescu, geniul tutelar al literaturii noastre, lira cea mai sensibilă şi publicistul cu cel mai sincer ataşament la suferinţele întregului popor român, a călătorit prin provinciile răpite în peregrinările sale la Blaj, Cernăuţi sau Odessa. În 1871 a organizat celebra serbare de la Putna, în1875 trece clandestin în Bucovina broşura lui Slavici şi Kogălniceanu „Răpirea Bucovinei după documente autentice", iar în 1877-1878 scrie numeroase articole în „Timpul" legate de chestiunea Basarabiei, mai ales despre anexarea ultimelor trei judeţe ale acestui ţinut de către Imperiul Ţarist.

Apartenenţa spirituală a poetului la Bucovina şi Basarabia şi identificarea sa cu existenţa dramatică a românilor din aceste locuri au generat inspiratele versuri ale foarte cunoscutei poezii „Doină" şi ale mai puţin editatei poezii „La arme": „ Auzi!...departe strigă slabii/ Şi asupriţii către noi: / E glasul mândrei Basarabii, / Ajunsă-n ziua de apoi./ E sora noastră cea mezină/ Gemând sub cnutul de Calmuc,/ Legată-n lanţuri e-a ei mână/ De şreang târând-o ei o duc. /Murit-au?...poate numai doarme,/Ş-aşteaptă moartea de la câini?/ La arme,/ La arme dar români!"

În momente de adâncă persecuţie sau de maximă înălţare versurile acestea purtând pecetea geniului românesc au fost pe buzele patrioţilor Moldovei înstrăinate şi, bucurându-se de binecuvântarea eminesciană, au fost mai inspiraţi şi s-au mobilizat mai bine în acţiunile lor.

În 1912, la împlinirea a o sută de ani de robie a Basarabiei, ca o expresie lirică a doliului din sufletele românilor, Panait Cerna, doctor în filozofie al Universităţii din Leipzig, scria în poezia „După un veac": „ – Stăpână-a vieţii mele! Vezi ţărâna/ Sfinţită-n vremi de voievozi moldavi.../ Azi geme sub copită muscălească/ Si fiii ei n-au voie să jelească - / Ci trebuie să cânte aceşti sclavi!.../ Să cânte şi să laude pe Domnul,/ Că a trimes pe inima lor somnul / Ce uită de moşie şi părinţi.../Să strige că durerea lor – e raiul! / Că-s fericiţi, când li se fură graiul / Cel plin de zâmbet şi de suferinţi...". La final invocă ajutorul divin pentru cauza românească: „ În ziua-nfricoşată-a răzbunării, / Auzi-ne,Tu, Doamne-al îndurării, / Încinge braţul nostru-ndoliat! / Revarsă-n el mânia ta cerească - / Fă dintre noi, o Doamne, să pornească / O piatră pentru noul Goliat..."

„Piatra" care l-a lovit pe „noul Goliat" a fost Primul Război Mondial. Armata română începe luptele pentru întregirea ţării în sunetele marşului pe versurile poetului Ştefan Octavian Iosif. Binecunoscutele sale versuri dedicate lui Ştefan cel Mare pătrund şi în Basarabia unde, ca unei creaţii populare, i se adaugă: „ S- arătăm prin fapta noastră/ Hoardelor din Răsărit / Că, prin neamul său, în lume, / Ştefan Vodă n-a murit."

Zilele de glorie şi sânge ale acelei perioade au mobilizat intelectualii luminaţi ai Basarabiei către câştigarea independenţei şi apoi către unirea firească cu România. Este un adevărat miracol cum, într-o perioadă scurtă de timp, ei au reuşit să lămurească populaţia despre calea pe care trebuie să o urmeze această provincie românească.

Şi, pentru un neam născut să fie poet, modul direct de adresare şi sensibilitatea creaţiei lirice au avut un efect cel puţin egal cu discursul politic. Nu întâmplător, Pantelimon Halippa şi Ion Buzdugan, oameni politici importanţi ai locului şi momentului,
scriu versuri.

Creaţia lirică ce exprimă dragostea de neam şi ţară nu era în această perioadă o caracteristică a mediului social înalt, ci are adepţi şi în rândul celei mai obidite clase sociale - ţărănimea. Poetul basarabean Tudose Roman, ţăran fără prea multă şcoală, rămas orb, venea la redacţia gazetei „Basarabia" şi apoi a „ Cuvântului moldovenesc", unde îşi dicta versurile oferite spre publicare. Poezia „Sub a ţarului domnie" reliefează situaţia românimii basarabene în Imperiul Ţarist: „ Sub a ţarului domnie/ Am trăit ca vai de noi, / În nespusă sărăcie, / Asupriţi, flămânzi şi goi! / C-au domnit la noi în ţară/ Venetici, călăi, tirani / Şi-n robie şi povară / Ne-au ţinut sute de ani."

Tudose Roman salută venirea armatei române în Basarabia, pentru a potoli jafurile dezertorilor ruşi: „Fraţi ostaşi, cu arma-n mână, /Apăraţi ţara română / De duşmanii din afară / Şi de cei ce sânt în ţară/ Care vor să mai domnească/ Pe moşia strămoşească, / Şi pe noi în grea robie / Au de gând să ne mai ţie."

Însă poetul basarabean al acelor vremuri care şi-a pus în slujbă naţiunii române tot talentul său este Alexei Mateevici. Poet, prozator, folclorist, publicist şi luptător pentru drepturile românilor basarabeni, el vine de pe frontul de la Mărăşeşti şi rosteşte adevăruri profetice la Congresul studenţilor desfăşurat la Chişinău în 20 mai 1917: „ Fără unire nu vom putea dobândi nimic. Deci să avem un gând, o inimă, un ideal. Suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele popor român, aşezat prin România, Transilvania, Bucovina. Fraţii noştri din Bucovina, Transilvania, Macedonia îşi zic români. Aşa trebuie să facem şi noi...N-avem două limbi şi două literaturi, ci numai una, aceeaşi ca şi peste Prut. Aceasta să se ştie din capul locului...Să staţi cu putere la straja intereselor naţionale. Să trăim bine cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom fi înghiţiţi de cei mai tari."

Atunci când neamul părea a ni se stinge în focul războiului şi ţara era dezmembrată de duşmani, Mateevici creează imnul unităţii noastre prin limbă, în care binecunoscutele-i versuri dau forţa regeneratoare de Phoenix întregului neam românesc. Unul dintre participanţii la cursurile de limbă română pentru învăţători îşi amintea astfel întâlnirea cu poetul şi creaţia sa citită în premieră cu acest prilej: „Tot publicul l-a întâmpinat cu o

Scanned with OKEN Scanner

ploaie de aplauze, care l-au făcut să se roşească şi s-a intimidat, că nici nu putea începe poezia. Citind-o, vocea-i vibra la orice cuvânt, cu intonaţia cerută...Scânteia pornită din sufletul poetului a făcut ca multe inimi să vibreze, dar pe mulţi i-a făcut să se ruşineze. Mi-aduc aminte că, după ce a terminat poezia de recitat, lumea din sală a rămas înmărmurită. Părea ameţită chiar, din care cauză aplauzele au început mai târziu, cum se întâmplă după o prea frumoasă bucată cântată de un prea mare artist."

Datorită vitejiei ostaşilor şi a abilităţii conducătorilor în 1918 revin la Patria Mamă provinciile înstrăinate, Basarabia fiind prima dintre ele. Entuziasmul care i-a cuprins pe români cu acest prilej este surprins de către Ovid Densuşianu în poezia „Basarabia": „Dar azi ai re'nviat deodată /Frumoasă, blândă Basarabie, / Şi cum se-ntoarce la limanu-i,/ Trecând furtuna, o corabie,/ Aşa te-ntorci lângă aceia/ Ce te-aşteptau de-atâta vreme,/ Ca pe o soră către care/ Suspine-aleargă să o cheme". Numeroase poezii cu această tematică scrie tânărul poet de atunci Mircea Dem. Rădulescu în volumele sale „Eroice", „Poeme eroice", „Cântarea eroilor", „Hotarele sfinte".

Poate că această temă ar fi fost abandonată, dar a venit tragedia începută la 28 iunie 1940, când ţinutul dintre Prut şi Nistru este desprins de România, iar basarabenii îndură prigoana comunistă. Ion Pillat, Nichifor Crainic, Dumitru Ciurezu, George Gregorian, Ion Grigore Perieţeanu, Nicolae Herescu, Radu Gyr sunt doar câteva nume ale poeţilor ce au deplâns soarta românilor căzuţi sub stăpânire străină. Însă pana cea mai inspirată a avut-o un poet astăzi pe nedrept uitat, fostul deputat de Soroca, Dimitrie Iov. În „Mori de vânt basarabene" şi „Covor basarabean este exprimată suferinţa întregului neam la pierderea uneia dintre cele mai frumoase regiuni ale ţării. Patriotismul i-a fost „răsplătit" de comunişti cu ani grei de închisoare la Gherla, unde a şi murit. Şi în alte locuri de detenţie comunistă au existat creatori de geniu care uitau de drama personală gândindu-se la şi mai marea dramă pe care o îndura ţara.

Comunismul a întins harta suferinţei româneşti până în îndepărtata Siberie, creaţiile lirice generate de chinurile inumane de acolo fiind însă mai puţin cunoscute. În 1953 poetul Andrei Ciurunga, originar din Cahul, deţinut la Canalul Dunăre – Marea Neagră, scrie poezia „Ţara mea de dincolo de ţară", unde este zugrăvită viaţa în închisoare a patriotului basarabean şi credinţa nestrămutată a acestuia în reunirea Basarabiei: „Zgribulit, în hainele vărgate/ Astăzi vântul iernii îl ascult/ Hora noastră a murit de mult,/ Vântul muşcă tălpile-nghețate./ Dar pândesc la drum o primăvară/ Să întindem iar din prag în prag / Hora mare sub acelaşi steag,/ Ţara mea de dincolo de ţară!"

Primăvara reînvieri conştiinţei naţionale a început tumultuos către sfârşitul deceniului al optulea al secolului trecut. Călăuziţi de cunoscutele versuri ale poeziei „Basarabia" de Dumitru Matcovschi, poetul-martir al Moldovei pruto-nistrene, de cele ale lui Grigore Vieru sau Adrian Păunescu, în 1991 basarabenii şi-au câştigat independenţa în 1991 şi treptat vor păşi către Europa pe drumul sugerat de aproape două secole de creaţie lirică românească.

Atâta vreme cât patria ne este întreagă doar în aceste stihuiri şcoala este singura instituţie aptă să creeze cadrul adecvat pentru a le face cunoscute elevilor. La orele de literatură română sau istorie, în opţionalele cu profil adecvat sau în activităţile extracurriculare (excursii, vizite la muzee, monumente istorice sau case memoriale, serbările desfăşurate cu prilejul Zilei Unirii Basarabiei sau a Zilei Naţionale) mesajul unor asemenea creaţii şi-ar aduce din plin aportul la formarea unor buni cetăţeni. Elevii noştri trebuie să conştientizeze vorbele înţelepte ale lui Corneliu Coposu: „Nici un român nu trebuie să se considere împlinit până teritoriile înstrăinate nu se vor reîntoarce la Patria Mamă".

„PROBLEMA BASARABIEI" IN PUBLICISTICA LUI MIHAI EMINESCU(1875-1878)

Prof. Jitaru Adela, Colegiul Naţional „M. Sadoveanu", Paşcani
Prof. Căşăriu Angela, Colegiul Naţional „M. Sadoveanu", Paşcani şi
Centrul de Studii „Ştefan cel Mare şi Sfânt", Paşcani

Pentru marea majoritate a românilor, Mihai Eminescu reprezintă cel mai mare poet naţional. Am fost educaţi încă din şcoală cu această idee, preţuind poeziile lui, proza şi cugetările. Mihai Eminescu avea o mare cultură filosofică, studiase atent istoria românilor dar şi istoria universală, a fost un mare poet sprijinit pe o vastă cultura ceea ce argumentează sintagma lui C. Noica de „ om deplin al culturii româneşti"[1].

Vastele sale cunoştinţe în domeniul istoriei sunt relevate şi prin publicistica sa, poetul folosind istoria ca argument în dezbaterea problemelor timpului său. Trăind într-o perioadă marcată de frământări sociale şi naţionale, Mihai Eminescu n-a rămas un simplu spectator al acestora. Articolele sale dovedesc adânca implicare în problematica timpului său, o înţelegere a misiunii sale şi a rolului de formator al opiniei publice.

[1] Şerban Cioculescu, *Eminesciana*, Bucureşti, Editura Minerva, 1985, p.130.

Scanned with OKEN Scanner

Din multitudinea de probleme abordate în articolele sale, noi ne-am oprit asupra acelora subsumate problematicii Independenței României, în special asupra acelora scrise în perioada 1876- 1879, în care tratează și problema modificărilor de frontieră din 1878-incusiv problema Basarabiei.

În mai multe articole, Mihai Eminescu trata problema Bucovinei și a Basarabiei, intrate sub stăpânire străină. În articolul *Marile Puteri încalcă tratatele internaționale*, Mihai Eminescu prezintă contextul intern și internațional al anului 1775, dovedindu-se încă o dată bun cunoscător în domeniu. După pacea de la Kuciuc – Kainardji, turcii „ erau secați de puteri" și aveau nevoie de sprijinul Austriei împotriva Rusiei. Aceste împrejurări explică cedarea Porții în problema Bucovinei, trebuia doar găsită o formulă prin care aceasta să nu-i lezeze în nici un fel demnitatea. Această „*formulă*" a fost găsită de cancelarul Austriei, Kaunitz: „luând în stăpânire Galiția, Curtea din Viena va ocupa Bucovina ca parte a Pocuției, uzurpată până atunci de către moldoveni". Gazetarul făcea în acest articol o comparație între situația românilor din Bucovina austriacă și aceea a românilor din Basarabia rusească, analizând politica de rusificare forțată dusă de Curtea de la Petersburg în Basarabia: „administrația, biserica și școala sunt cu desăvârșire rusești, încât este oprit a cânta în ziua de Paști „Christos a înviat" în românește ...într-un cuvânt, orice manifestație de viață românească e oprită, rău privită și chiar pedepsită. Pe lângă toate acestea mai e și sistemul de colonizare silnică a Rusiei". Acest sistem a avut succesul scontat de Rusia pentru ca „popoarele să se amestece, să piardă energia caracterului național și să fie mai primitoare față cu măsurile de rusificare."[2] Informațiile oferite cititorilor ziarului „ Timpul" de Mihai Eminescu sunt cât se poate de corecte din punct de vedere istoric.

Fiind gazetar într-o perioadă tulbure pentru istoria sud-estului Europei, el zugrăvește momentul în care îi este destinat să activeze. Acest moment era *„războiul oriental"*, așa cum a fost numit în epocă conflictul dintre popoarele balcanice oprimate și otomani. Ideea de independență națională a fost o constantă a gazetăriei politice eminesciene. Ziaristul era un adept al consolidării națiunii potrivit individualității și originalității etnice a românilor. Pentru el, idealul de independență națională a fost prezent în viața poporului român, iar evenimentele de la 1877 consfințeau o luptă de secole. Iată de ce a numit independența printr-o sintagmă devenită celebră *„suma vieții noastre istorice"*, în februarie 1880[3].

Potrivit gazetarului, cucerirea independenței nu era meritul Partidului Național Liberal aflat la putere, așa cum o revendicau membrii acestuia, ci „independența o aveam de fapt, a fost pururea prezentă și întunecată numai uneori de nevoile momentului".[4] Pentru Mihai Eminescu marii voievozi au cucerit independenta țării prin luptele lor cu turcii și întreaga lor politică externă, exemplele oferite fiind cele ale lui Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare. Ei au dus o politică de lupte directe cu turcii și au încheiat cu aceștia tratate de păstrare a „suveranității înlăuntrul și-n afară". „Făcut-au bine sau făcut-au rău?" acești doi domni, se întreba gazetarul, tot el răspunzând că dovada vizibilă a beneficiilor aduse țării de aceasta politică a fost aceea că țările din jurul nostru au fost transformate în pașalâcuri iar „neștirbirea noastră a fost pururea reală."

Independența venea – potrivit poetului – în continuitate directă cu evenimentele importante din secolul al XIX-lea considerate *„succese"* românești în dovedirea *„neatârnării noastre reale"*[5]. În articolul *Studii asupra situației* din februarie 1880 el trecea în revistă aceste momente, considerate și de istoricii moderni *„pași"* importanți făcuți de români în obținerea independenței: Regulamentul organic, unitar pentru ambele Principate, mișcarea de la 1848, dubla alegere a lui Al. I. Cuza în 1859.[6]

Concluzia gazetarului era că partidul liberal nu-și poate revendica obținerea independenței care „exista în fapt, nefiind un copil găsit"[7]. Dimpotrivă, politica liberală a dus la participarea României la război, iar Tratatul de la Berlin nu a făcut decât să pună piedici în calea manifestării independente a României prin condițiile atât de grele pe care ni le-a impus.

Nu vom insista asupra problematicii proclamării independenței naționale și nici asupra războiului din Balcani, acestea fiind tratate pe larg în diferite lucrări de specialitate. Vom aminti doar, că la sfârșitul războiului, Rusia nu și-a respectat angajamentele față de România și a acționat pentru a anexa cele trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Bolgrad și Ismail.

Această atitudine a Rusiei, stat pe care România îl considerase aliat, a stârnit un val de proteste oficiale și în presă. Redactor la ziarul „Timpul", Mihai Eminescu își canalizează întreaga vervă împotriva guvernului liberal care nu a apărat interesele țării. Încă din ianuarie 1878, în articolul intitulat sugestiv *În sfârșit vedem limpede,* gazetarul relata despre vizita generalului Ignatiev la București care a propus guvernului retrocedarea sudului Basarabiei în „schimbul a nu știu căror petice de pământ de peste Dunăre". Poetul constata cu amărăciune că textul Convenției cu Rusia nu avea nicio valoare, că Austro-Ungaria nu va veni în apărarea României, dacă i se asigură neutralitatea Dunării de Jos.

---

[2] M. Eminescu, *Publicistică. Referiri istorice și istoriografice,* Cartea moldovenească, Chișinău, 1990, p.170 - 171.
[3] Idem, *Opere,* vol. IX, *Publicistica* , București , Editura Academiei R.S.R. , 1980 – 1989, p.219
[4] *Ibidem,* p.224.
[5] Idem, *Publicistică* ..., p.226.
[6] *Ibidem,* p. 221 - 228.
[7] *Ibidem,* p.227.

Scanned with OKEN Scanner

Mihai Eminescu îşi exprima neîncrederea în cuvântul diplomaţiei ruseşti, atrăgând atenţia că „România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi dezmembrat de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenţie prin care i se garantează teritoriul". Continuându-şi argumentaţia, Mihai Eminescu afirma: „Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România şi aceeaşi onoare nu cere respectarea convenţiei iscălite. Ciudată onoare, într-adevăr!". Gazetarul contestă dreptul Rusiei de a stăpâni un teritoriu care fusese românesc, dinainte ca acest stat să devină vecin cu Moldova, concluzionând : „Rusia nu va lua ce noi nu voim să dăm"[8].Cuvintele lui exprimau punctul de vedere al românilor în această chestiune. Nici factorii politici de decizie ai României nu doreau să cedeze în această chestiune, numai că o rezistenţă românească în condiţiile indiferenţei Marilor Puteri era imposibilă.

Aceeaşi atitudine o are Mihai Eminescu şi într-un articol din 28 ianuarie 1878, în care afirma că România doreşte de la Rusia să-şi respecte cuvântul dat. Numai semnatarii păcii de la Paris pot pretinde modificarea teritoriului românesc. Poetul respingea o târguială cu Rusia în această chestiune, considerând că acest stat „nu s-a bătut pentru noi ci pentru propriile interese" [9].

În urma hotărârii Camerei de la Bucureşti de a nu ceda în problema sudului Basarabiei, Mihai Eminescu publica un nou articol asupra chestiunii basarabene în 10 februarie 1878. El admitea că, în faţa voinţei lui Alexandru al II-lea, România nu se poate opune: „Dacă ţarul Alexandru al II-lea este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută". Gazetarul credea că pierderea acestui teritoriu va duce la pierderea încrederii „în trăinicia poporului român" şi că această problemă „e o chestiune de existenţă pentru noi". În încheierea articolului, Mihai Eminescu utilizează termenul de *vânzător* pentru românul care ar aduce vreo atingere teritoriului românesc [10].

În încercarea lui de a demonstra importanţa păstrării integrităţii teritoriale a României, Mihai Eminescu polemiza cu diferite ziare ruseşti care încercau să demonstreze „drepturile Rusiei" asupra sudului Basarabiei.

În articolul *Findcă noi suntem...* publicat în numărul din 14 februarie 1878, Eminescu reproduce şi combate un articol asupra acestei probleme apărut în „Gazeta St. Petersburg". Articolul susţinea că Rusia fusese nedreptăţită de Marile Puteri, orgoliul şi interesele ei strategice cerând restituirea teritoriului în litigiu, pentru a crea la Dunăre o graniţă naturală. Gazeta rusească admitea că România a avut o contribuţie la războiul împotriva turcilor, dar aceasta era minimalizată.

Mihai Eminescu va combate argumentele publicaţiei ruseşti, arătând din nou că pentru România chestiunea Basarabiei era una de „existenţă" iar prin pierderea acestui teritoriu România ar deveni un stat fără nicio însemnătate. În privinţa orgoliului poporului rus, invocat de articolul rusesc, Mihai Eminescu se întreba de ce un popor mai mic trebuie să aibă „mai puţin amor-propriu" afirmând că „ statele sunt egale *de jure* şi deosebirea *de facto* stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică şi anormală de lucruri, adică în război". România nu poate fi mai prejos de Rusia deoarece contribuţia noastră la război a fost însemnată. România, fiind un stat mic are mai mare nevoie de graniţe naturale, pentru a-şi asigura securitatea [11].

Într-un alt articol din 15 februarie, Mihai Eminescu informa cititorii că Marile Puteri au ştiut de condiţiile de pace pe care le va cere Rusia încă din 1877. Anglia – afirma gazetarul – a cerut încă de atunci asigurările Rusiei că nu va prejudicia cu nimic interesele britanice în Egipt, Canalul de Suez, Golful Persic şi Dardanelele, iar Austro – Ungaria a cerut drept compensaţie pentru „câştigurile ruseşti", Bosnia şi Herţegovina. Gazetarul afirma că România era izolată pe plan internaţional [12].

Mai târziu, Carol–Anton va scrie fiului său o scrisoare în care va susţine acelaşi lucru: „ Nicio mână nu se va mişca pentru România" [13].

Într-o altă serie de articole Eminescu polemiza cu gazetele ruseşti „Le Nord" şi „Viedomosti" care încercau să justifice cu argumente istorice cererea Rusiei. Mihai Eminescu foloseşte şi el dovezi istorice, demonstrând că Mircea cel Bătrân a luat în stăpânire sudul Basarabiei, iar în secolul al XV-lea din nou aparţinea Moldovei în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Gazeta rusească afirma că acea Convenţie româno-rusă avea în vedere raporturile româno-otomane şi nu cele româno-ruse.

Gazetarul explica pierderea Basarabiei în 1812 prin pacea de la Bucureşti, prin cumpărarea dragomanului Porţii, fanariotul Moruzzi de către Rusia. Studiul lui depăşeşte tratarea jurnalistică a acestei probleme, luând înfăţişarea unui memoriu politic şi a unei adevărate cercetări istorice. În aceste articole face o incursiune în istoria Basarabiei, începând din secolul al XIV-lea, demontând cu dovezi ştiinţifice toate argumentele „istorice" folosite de ruşi în cererea lor. Citează şi comentează *Cronicile* româneşti, călători străini prin Principate, demonstrând că Basarabia e o componentă străveche a statului nostru, anexată de Imperiul ţarist în 1812[14].

---

[8] M. Eminescu, *Opere X*, p.41.
[9] *Ibidem* , p. 42.
[10] *Ibidem*, p. 46.
[11] *Ibidem* , p. 47.
[12] *Ibidem* , p. 48 – 49 .
[13] Vezi *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol.IV , Bucureşti, Editura Machiavelli , 1994, p.87.
[14] M. Eminescu, *Opere X*, p. 57 – 60 .

Scanned with OKEN Scanner

În 19 februarie / 3 martie 1878 s-a semnat la San Stefano pacea între Turcia şi Rusia. Reprezentanţii României, Serbiei, Muntenegrului nu au fost admişi la negocieri, Rusia susţinând că va apăra interesele ţărilor lor.

Credem că nu este necesar a relua toate prevederile tratatului, importante fiind cele referitoare la România. Ţării noastre îi era recunoscută Independenţa şi dreptul la o indemnizaţie de război. Alte prevederi se refereau la dreptul armatei ruseşti de a menţine legătura cu trupele sale ce ocupau Bulgaria, pe timp de 2 ani, prin România; Rusia înlocuia despăgubirile de război pe care i le datora Turcia cu Delta Dunării, Dobrogea şi Insula Şerpilor pe care i le ceda României în schimbul „porţiunii din Basarabia detaşată prin tratatul din 1856"[15].

Tratatul „care a dispus de noi fără noi şi împotriva noastră"[16], cum afirma M. Kogălniceanu, a stârnit un val de proteste la Bucureşti şi în rândurile opiniei publice. Pierderea Basarabiei nu era o surpriză pentru Principe şi guvernul său, dar articolul referitor la menţinerea legăturii cu armata rusă din Bulgaria prin România a stârnit o mare îngrijorare, deoarece o prezenţă rusă atât de îndelungată pe teritoriul românesc se putea transforma într-un protectorat [17].

Tensiunile româno – ruse s-au agravat la începutul lunii aprilie când Gorceakov i-a spus lui Iancu Ghica la Petersburg că armata rusească va ocupa România dacă aceasta nu va accepta prevederile de la San Stefano şi dreptul de trecere a trupelor ruseşti şi proviziilor pentru Bulgaria.

În articolul numit *Tendinţe de cucerire,* Mihai Eminescu analiza principalele prevederi ale tratatului de la San Stefano şi consecinţele acestora asupra României şi Europei. El anunţa convocarea viitorului Congres european dar şi că Basarabia a fost deja luată în stăpânire de armatele ruseşti care ameninţau şi România.

Urma un dur rechizitoriu la adresa Rusiei şi a tendinţelor acesteia de cucerire. Rusia era considerată „în mod egal muma mândriei şi a lipsei de cultură, a fanatismului şi a despoţiei". Cu toată această lipsă de cultură, Rusia doreşte să cucerească întreaga Europă „pe care o numesc îmbătrânită şi enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominaţie rusească". Gazetarul a înţeles că Rusia a purtat acest război din dorinţa de cucerire, afirmând că „scopul fictiv al războiului şi scopul adevărat sunt diametral opuse".

Despre dreptul de trecere, Mihai Eminescu credea că aceşti doi ani s-ar fi prefăcut „în 10 sau 100 iar Bulgaria ar rămâne proprietate rusească". Teama exprimată de el era aceea ca Austro–Ungaria să „nu cadă la învoială cu Rusia" pentru că „o complicitate cu Rusia e totdeauna fatală" [18].

Hotărârile Congresului de pace de la Berlin n-au mulţumit pe români, chiar dacă recunoşteau Independenţa. În articolele apărute după Congres, Mihai Eminescu judeca dur politica guvernului liberal care a determinat pierderi teritoriale. Pentru tara noasta se încheia însă, un capitol important al istoriei sale zbuciumate - cel al cuceririi independenţei de stat. Începea o nouă epocă în istoria românilor, marcata de înfăptuirea unui alt ideal naţional - Marea Unire şi apariţia României Mari.

Bibliografie:

1. Berindei, Dan(coord.), *Istoria românilor*, vol. VII, tom. I, *Constituirea României moderne,* Bucureşti , 2003.
2. Călinescu, George, *Opera lui Mihai Eminescu* , Bucureşti , Editura Minerva , 1989.
3. Cioculescu, Şerban, *Eminesciana,* Bucureşti, Editura Minerva, 1985.
4. Corivan, Nicolae, *Lupta diplomatică pentru cucerirea Independenţei României,*Bucureşti, 1977.
5. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic , 2002.
6. Platon, Gh., Russu, V., Iacob, Gh., Cristian, V., Agrigoroaiei, I., *Cum s-a înfăptuit România modernă,* Iaşi, 1993.
7. Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri,* Bucureşti, Editura Humanitas, 2001.
8. Eminescu, Mihai, *Opere , vol. IX – XI, Publicistica,* Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1980 – 1989.
9. Idem, *Publicistică. Referiri istorice şi istoriografice,* Chişinău, Editura Cartea Moldovenească, 1990.

CITINDU-L PE EMINESCU...

Prof. Văluţă Anastasia, director adjunct, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Chişinău

Creaţia lui M. Eminescu este o lecţie de poetică şi un capitol de estetica.

Prezentul etern e demonstrat prin dezvăluirea mesajului artistic, dezvăluirea frumosului.

Fiinţa geniului s-a întrupat în Luceafăr şi asemenea Stelei i-a fost hărăzit să se contopească cu eternitatea atunci când a ajuns la momentul stingerii.

Permanent avem un dor de Eminescu. Cât de repede n-ar trece timpul poetul rămâne a fi al unui neam, cel românesc. De la el învăţăm a gândi, prin intermediul poeziilor Sale cunoaştem Iubirea, Dragostea de Ţară, Adevărurile vieţii, Sentimentele profunde, admiraţia şi respectul faţă de Limba Română. Simbolul creaţiei eminesciene pune temelie durabilă valorilor omeneşti conştiinţei naţionale.

Viziunea artistului despre lume nu e încadrată în creaţii speciale, o regăsim în întreaga creaţie.

Neîntrecuta măiestrie a poetului îl introduce pe cititor în cele mai pure şi elevate straturi ale simţirii umane, convingându-l că dragostea e o iniţiere în tainele inimii.

---

[15] Vezi V. Cristian, în *Cum s-a înfăptuit România modernă,* Editura Universităţii „Al.I. Cuza", 1993, p. 231–232.
[16] M. Kogălniceanu, *Texte social – politice alese,* vol. alc. de Dan Berindei, Buc., Editura Politică , 1967, p.325.
[17] K. Hitchins , *România 1866-1947,* Bucureşti , Editura Humanitas, 1998 , p.60.
[18] M. Eminescu, *Opere X,* p. 74 – 75 .

Scanned with OKEN Scanner

Confesiunile eroului liric din poezia eminesciană conturează imaginea femeii, care este izvor de forţe, sprijin şi îndemn.

Profesiile deseori sunt învesmântate în haina metaforică. Nu în zadar profesorul e numit actor. Responsabilitatea şi datoria lui este de a mobiliza şi a stabili contactul cu auditoriul.

O reprezentaţie ce se desfăşoară zilnic de multe ori mereu alta, are nişte obiective bine determinate – să fie sinceră şi convingătoare. Întotdeauna conştient de ceea ce face e necesar să comunice celor din jur înalta ştiinţă de înţelegere a vieţii, ştiinţa de a fi Om.

E ştiut că Mihai Eminescu a acordat o deosebită însemnătate lecturii în educaţia copiilor. În calitate de revizor şcolar a dat indicaţii preţioase învăţătorilor pentru îmbunătăţirea procesului de predare a operelor literare elevilor din clasele I-IV insistând asupra necesităţii de a stimula şi ajuta pe ei să înţeleagă conţinutul celor citite şi „să se deprindă a povesti cu cuvintele proprii cuprinsul bucăţii de lectură" (manuscrisul 2288 din Colecţia Academiei Române).

Încă din copilărie M. Eminescu a îndrăgit comorile creaţiilor populare, ascultând cântecele, poveştile şi ghicitorile, aşa cum a mărturisit mai târziu în versurile sale: „Poveşti şi doine, ghicitori, eseuri / Ce fruntea de copil o-nseninară / Abia-nţelese pline de-nţelesuri...". („Trecut-au anii...")

Acest moment din viaţa poetului serveşte drept exemplu demn de urmat pentru acei ce se numesc profesori.

Dintre operele inspirate din creaţia populară, basmele „Călin Nebunul" şi „Făt-Frumos din lacrimă" au devenit opere literare originale care contribuie la dezvoltarea imaginaţiei copiilor, dar şi la preţuirea înaltelor calităţi morale reliefate în basme: curaj, cinste, pricepere la înfruntarea greutăţilor, hotărâre, perseverenţă şi dârzenie, bunătate, mărinimie.

Mai mult decât alte basme, basmul eminescian contribuie la educaţia estetică a copiilor, înţelegerea frumosului, însuşirea unui limbaj bogat în expresii artistice.

Elementele fundamentale ale universului eminescian sunt conştiinţa morţii, dar şi a eternităţii, încrederea nemărginită în destinul nostru istoric.

Sinteza strălucită a valorilor folclorice, lingvistice şi literare a creaţiei eminesciene este un punct de pornire pentru cultura românească, pentru educaţia tinerei generaţii în spiritul celor mai bune tradiţii ale literaturii naţionale.

FRUMUSEŢEA LIMBAJULUI POPULAR ÎN OPERA LUI CREANGĂ

Înv. Burciu Viorica şi înv. Condrea Valeria, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

După afirmaţiile lui Garabet Ibrăileanu, Ion Creangă este *„un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare, al sufletului moldovenesc între români, al sufletului ţărănesc între moldoveni"*.

Limba lui Creangă prezintă un aspect autentic popular, copia fidelă a vorbirii ţăranilor moldoveni din a doua jumătate a veacului al XIX – lea.

Cu meşteşug şi artă, cu totală dezinvoltură, omul matur povesteşte propria-i copilărie, identificându-se până la un punct cu mentalitatea vârstei respective, dar privind-o cu nemărginită simpatie şi umor. În fond, scriitorul îşi joacă rolul său de copil şi ne învaţă să gustăm farmecul vârstei de aur a omului dintotdeauna şi de pretutindeni. Fire robustă şi optimistă, trăsătură fundamentală a sufletului omenesc, a păstrat în memorie momentele frumoase ale trecutului, isprăvile din copilărie trecute de mult şi devenite frumoase prin ceaţa amintirii.

Întâmplările pe care ni le povesteşte în „Amintiri din copilărie"- capodoperă a literaturii române – par mai curând banale: ca să nu mai fie sculat cu noaptea în cap din pricina pupezei, Nică se gândeşte să-i facă de „petrecanie" acestui ceasornic al satului. Ba, cum era „oleacă de fecior de negustor", plănuia chiar s-o vândă la iarmaroc. Original însă este modul cum este spusă această întâmplare, ca şi celelalte de altfel, dintre cele mai obişnuite în amintirile oricărui individ.

Arta lui Creangă stă în oralitate, în caracterul de *spectacol* al povestirilor sale. Impresia generală este aceea că scriitorul s-ar afla în faţa noastră, ca pe o scenă imaginară, unde se produce ca *actor*, gesticulând, mimând, intonând anume, jucând rând pe rând rolurile personajelor şi, mai înainte de orice, propriul său rol, de erou principal şi de povestitor în acelaşi timp.

În opera lui Creangă totul este lucrat cu migală şi fiecare rând din *Amintiri* este un triumf al meşteşugului. În acest sens stă mărturie unitatea dintre idee şi expresie ce poate fi identificată pe toată întinderea operei. Caracterul „lucrat" al operei lui Creangă se vede după cum este receptată opera sa, stârnind interesul tuturor categoriilor de cititori.

Opera lui Creangă este mai puţin accesibilă elevilor din ciclul primar datorită folosirii din abundenţă a regionalismelor, arhaismelor, expresiilor populare, sensurilor figurate şi topica inversă. Aici intervine măiestria şi talentul fiecărui om de la catedră, de a conduce elevii spre a descoperi subtilitatea limbajului scriitorilor neamului pe care avem datoria sacră de a-l transmite generaţiilor curat, neîntinat, după sufletul lor.

Scanned with OKEN Scanner

Printr-o dirijare atentă, elevul este îndrumat să se considere personaj al întâmplărilor, să se identifice cu acesta, lucru ce se poate realiza prin studierea cu mare atenţie a operei
marelui povestitor şi prin punerea în scenă a unor fragmente din opera lui. Atât „actorii" cât şi spectatorii gustă din plin umorul împletit c-o fină ironie.

Trăsătura stilistică a prozei lui Creangă este *oralitatea*. Creangă a scris ca să fie ascultat, iar graiul copilului moldovean de la mijlocul secolului al XIX – lea are nevoie de suflare caldă şi de mlădierile vii ale rostirii, ca să prindă strălucire şi să-şi dezvăluie pe deplin tâlcul.

Un strâns raport de interdependenţă există între *intonaţie şi topică*, în numeroasele propoziţii, de natură exclamativă, introduse prin locuţiunea aparent negativă, *unde nu*. „Şi *unde n-a început* a mi se face negru pe dinaintea ochilor"; „şi *unde nu încep* a fugi de-mi scăpărau picioarele"; „Şi *unde nu ne trezim* într-o bună dimineaţă plini ciucur de râie căprească de la caprele Irinucăi."

În fraze se individualizează şi numeroasele *interjecţii onomatopeice*: „Duminica bâzâiam la strană şi *hârşti!*câte-un colac"; „Şi, când răcneşte o dată cât ce poate, eu *zvârr!* Chibriturile din mână, *ţuştiu!* la spatele lui Zaharia şi-cepem a horăi, de parcă dormeam cine ştie de când".

Evenimentele povestite se desfăşoară, de cele mai multe ori, sub semnul vitezei, al grabei, al pripei. Semnificative sunt, din acest punct de vedere, povestirile *Calul Bălan, La cireşe, La scăldat,* unde verbul *a fugi*, sinonime ale acestuia şi o mulţime de termeni şi locuţiuni care denumesc deplasarea rapidă a personajelor: „ Atunci noi, *la fugă,* băieţi"; „Şi eu *fuga* şi ea *fuga"; „am croit-o la fugă* spre Humuleşti"; „Noi atunci *am pârlit-o la fugă*"; „Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, *am şterpelit-o de acasă*".

Epitetele şi comparaţiile sunt rare, dar atrag atenţia deoarece subliniază o idee: „tei foarte *bătrân şi scorburos*"; „ creasta *cea rotată* de pene"; „lespede *potrivită*"; „*grozavă* ciudă"; moşneag *nebun*"; pupăza *vlăguită*"; obraz *curat*".

Expresiile populare folosite fac plăcere spiritului şi încântă auzul*:* „c-o falcă-n ceriu şi una-n pământ"; „îi mai pupa şi tu pe dracul"; „Taci leliţă, că te-am căptuşit eu"; „şi cum stam şi mă chiteam în capul meu"...

Într-o mare măsura, naraţiunea cuprinde *regionalisme*: lingurari, adălmaşul, dugliş, blidele, vlăguită, chisăliţă, tupilând-o, putină, suman şi *arhaisme*: dugheană, anapoda, o îndosesc, găbuiesc, iarmaroc, negustor, a drămălui...

Repetiţiile dau naştere la ideea de durată, de prelungire a acţiunii în timp: „pu-pu-pup! Pu-pu-pup!"; „încet, încet m-am furişat", iar *pronumele personal şi reflexiv* centrează atenţia asupra personajului principal: „mă scol", „nu-mi caut de drum"; „mă bat"; „mă sui"; „mă sperii"; „te-am căptuşit"; „mă chiteam"; „mă îmbărbătez"; „mă dau jos"; „îmi eu".

Amintirile rămân o operă deschisă căutărilor cititorului pasionat şo dornic de lecturi inedite, surprinzătoare. Fiind a tuturora, ea este, într-un anume sens, a fiecăruia. Odată citită, simţi nevoia reluării lecturii – a nu ştiu câta oară, la alte şi alte vârste ale vieţii – deoarece ne prilejuieşte nu numai o intensă şi aleasă bucurie a spiritului, ci şi o nouă experienţă artistică, o nouă confruntare cu noi înşine. Printre şi dincolo de rânduri, regăsim – şi păstrăm în suflete şi în priviri, - zarea, din ce în ce mai îndepărtată, a copilăriei, de care parcă nu ne putem rupe.

Amintirile întruchipează şi împlinesc, astfel, una din cele mai nobile meniri ale artei: aceea de a-l face pe om să-şi descopere *omenia*. De aceea, ca dascăli, avem datoria să-i conducem pe elevi să înţeleagă opera marelui povestitor şi limbajul simplu, natural, armonios, expresiv şi plin de umor, limba vorbită de ţăranii moldoveni.

ION CREANGĂ, ÎNTRE MERCANTILISM ŞI VALORIFICARE CULTURALĂ

Muzeograf Rocsana Josanu, Muzeul Memorial „Ion Creangă", Humuleşti

Despre scriitorul Ion Creangă s-au scris nenumărate studii. A fost considerat fie scriitor poporal, fie sămănătorist. I-au fost recunoscute meritele în domeniul limbajului folosit, al stilului original, al oralităţii. Se ştie de asemenea câtă muncă depunea pentru ca tot ce aşternea pe hârtie să exprime cel mai bine gândurile sale.

Opera lui Ion Creangă este rezultatul înţelepciunii populare, pe care el a ştiut să o transmită cititorilor folosind mijloace estetice proprii dictate de talentul său înnăscut de povestitor. Sub aparenta lor simplitate se ascund judecăţi de valoare care demonstrează o adâncă filosofie a vieţii. Modalităţile de transmitere a mesajelor sunt variate şi majoritatea se încadrează în categoria numită de critica literară „oralitate".

S-a discutat foarte mult despre farmecul scrierilor lui Creangă, care vine din faptul că ele trebuiesc auzite şi nu citite. Dovada cea mai bună în acest sens este succesul pe care îl au lecturile din operă, mai ales în varianta lui M. Sadoveanu. La aceasta se adaugă limbajul încărcat de regionalisme, arhaisme, expresii originale tipic moldoveneşti, care fac dificilă perceperea – la întreaga sa dimensiune – a operei de către cititorii din alte zone ale ţării. Cu toate acestea, firul naraţiunii, adesea facil de urmărit, ajută pe cititori să subînţeleagă limbajul şi să se identifice cu unele personaje. În asta constă succesul scrierilor humuleşteanului, în special al *Amintirilor din copilărie.*

Scanned with OKEN Scanner

În acest context, se va discuta în continuare despre felul în care, în mediul în care scriitorul a crescut, în speţă satul Humuleşti din judeţul Neamţ şi împrejurimile, are loc receptarea operei şi personalităţii sale.

Mai întâi, trebuie avut în vedere faptul că Ion Creangă constituie un *brand* excepţional de mai bine de şapte decenii. Încă din 1918, când se deschidea la Iaşi *Bojdeuca* din cartierul Ţicău, aceasta a fost vizitată de foarte mulţi turişti care lecturaseră opera lui Creangă. A urmat apoi inaugurarea muzeului din casa părintească de la Humuleşti, în 1954, ceea ce a condus la orientarea unei părţi a vizitatorilor către această zonă. În plus, la Humuleşti mai există şi alte obiective legate de *Amintiri din copilărie*: cireşul mătuşii Mărioara, teiul cu pupăza, râul Ozana (Neamţ), biserica Sf. Nicolae etc.

E drept, poziţia muzeului memorial „Ion Creangă" este favorabilă, acesta fiind situat pe unul din cele mai vizitate trasee turistice din ţară – nordul Moldovei. Acest fapt însă nu minimalizează interesul arătat de vizitatori indicativului menţionat. Anual, mii de turişti vin să vadă locurile copilăriei povestitorului şi, deşi în ultimii ani programele şcolare au omis sau au trecut ca facultative scrierile sale, elevii le cunosc destul de bine.

Desigur, mărcile turistice reprezentative ale judeţului Neamţ sunt Mănăstirea Neamţ, Cetatea Neamţului şi Muzeul „Ion Creangă". O carte de vizită impresionantă cu care nu multe judeţe se pot mândri.

În privinţa lui Ion Creangă, oraşul Târgu Neamţ l-a adoptat ca fiindu-i simbol. Este suficient să intri în Humuleşti pentru a descoperi, aproape de casa scriitorului, Şcoala „Ion Creangă", chiar pe strada cu acelaşi nume ce duce spre muzeu. În apropiere, lângă cireşul din curtea mătuşii Mărioara, un panou de marcaj. Pe o altă străduţă şi în continuare până la teiul din Valea Seacă, din nou marcaje. Urmând traseul peste podul Ozanei (şi ea marcată cu un panou explicativ) se ajunge în centrul oraşului. Chiar acolo tronează statuia impunătoare a scriitorului. Urmărind drumul spre Cetatea Neamţului, la nici 50 metri de centru, se află Şcoala Domnească la care a învăţat Creangă. Bineînţeles, o plăcuţă explică trecutul acestei instituţii, fără a omite trecerea scriitorului pe aici. În drum spre primărie, se întâlnesc *Casa Culturii „Ion Creangă"* şi *Biblioteca orăşenească „Ion Creangă"*. Altă instituţie de învăţământ numită *Colegiul Tehnic „Ion Creangă"* domină urbea de pe înălţimile cartierului Pometea.

Concluzia la care se poate ajunge este că, la nivel instituţional, numele scriitorului este la loc de cinste.

În ceea ce priveşte valorificarea culturală, aceasta nu se ridică la nivelul aşteptat. Anual, în luna decembrie se desfăşoară o manifestare ajunsă deja la ediţia XXXVIII, intrată deci în tradiţia locală şi numită *Zilele „Ion Creangă"*. Participanţii sunt, de obicei, alături de copii şi cadre didactice de la şcoli, scriitori, oameni de cultură din judeţ şi din ţară, precum şi, uneori, din străinătate. Manifestarea cuprinde interpretări artistice din operă, datini şi obiceiuri de iarnă, expoziţii de desene, pictură şi, uneori, spectacole inspirate din scrierile lui Ion Creangă. Este cel mai important eveniment din judeţul Neamţ dedicat memoriei scriitorului, chiar dacă şi aici se vădeşte o preocupare - ca şi în alte cazuri – mai mult de a „bifa" manifestarea prin repetarea aceloraşi programe aproape în fiecare an, orice încercare de a ieşi din tipare fiind penalizată ca foarte costisitoare şi, prin urmare, neacceptată. În rest, puţine spectacole inspirate din opera celui mai mare povestitor român. Poate doar cele de la nivel de şcoală, unde elevii talentaţi mai sunt încă atraşi de Creangă. Deşi, dacă ar fi să credem ceea ce spunea o mamă, că „Ion Creangă e deja depăşit", aceasta s-ar suprapune oarecum peste modul *„elitist"* de percepere şi rememorare a autorului celebrelor *Amintiri*.

Dacă ar fi să urmărim programele şcolare, scriitorii români M. Eminescu, I. Creangă, I. L. Caragiale, M. Sadoveanu şi alţi clasici se regăsesc foarte puţin. Se preferă însă promovarea altora din străinătate, ca Ch. Perrault, H. Ch. Andersen, Charles Dickins, deşi elevii noştri ar trebui mai întâi să cunoască bine valorile literare naţionale. Deşi se spune adesea că occidentalii nu sunt naţionalişti, ABC –ul lor în domenii precum literatura, istoria sau geografia începe cu studierea noţiunilor care se raportează la naţiunea lor iar cât priveşte alte state, materiile sunt opţionale.

În urmă cu câţiva ani, renumele de care se bucură Ion Creangă a inspirat pe unii investitori să deschidă afaceri legate de opera marelui povestitor.

Aşa s-a făcut că, acum cinci ani, Primăria oraşului Tg. Neamţ, împreună cu Asociaţia Meşteşugarilor Nemţeanca, au pus în practică, în curtea Muezului de Istorie şi Etnografie din oraş, un parc cu personaje şi scene din scrierile sale. Parcul a fost numit, impropriu şi incorect, *Creangă Land* (corect era *Creangă's Land*). Nu ştim ce anume i-a determinat pe iniţiatorii proiectului să folosească o denumire străină, cunoscut fiind faptul că Ion Creangă a fost un tradiţionalist convins. Considerăm că mai potrivit ar fi fost numele *Ţara lui Creangă*, ceea ce ar fi sunat mult mai bine şi în ton cu scrierile acestuia. Denumirea actuală nu face decât să denatureze imaginea lăsată de scriitor, aducând o tentă ultramodernistă nepotrivită operei sale.

În privinţa personajelor, parcul nu este lipsit de imaginaţie. Se întâlnesc scene din poveştile *Capra cu trei iezi, Punguţa cu doi bani, Fata babei şi fata moşneagului*, precum şi din *Amintiri din copilărie*, viziuni inedite asupra eroilor. Doar materialul din care sunt realizate panourile lasă mult de dorit, astfel încât, la nici un an de la inaugurare, au fost necesare reparaţii serioase care nu justifică nici pe departe suma destul de mare investită iniţial (40000 euro, din care 10000 contribuţie de la bugetul local şi restul, fond nerambursabil de la Uniunea Europeană).

La un an după deschiderea parcului *Creangă Land*, un întreprinzător privat din Humuleşti, proprietar al unei parcele de pământ chiar lângă Muzeul Memorial, şi-a încropit o afacere, numind-o „Parcul tematic Ion Creangă". Ideea de pornire a fost una bună - un parc cu personaje din poveştile lui Creangă, folosind animale

Scanned with OKEN Scanner

împăiate: capra cu iezii, cocoşul cu punguţa, ursul şi vulpea ş.a. În plus, conform proiectului ar fi trebuit să funcţioneze un chioşc cu artizanat. La inaugurare, surpriza a fost colosală. Într-un spaţiu înghesuit, împărţit în două printr-o alee de ciment, se îngrămădesc un număr mare de personaje şi căsuţe improvizate, fără o anumită logică a expunerii sau a încadrării în spaţiu. Chioşcul pentru artizanat s-a transformat imediat într-o tarabă unde se vând obiecte din plastic, pistoale, cuţite, brăţări pentru copii, alături de obiecte ce imită artizanatul şi, ici şi colo, ceva artizanat de calitate. Mai mult decât atât, în totală disonanţă cu mult-invocata atmosferă rustică, la intrare sunt amplasate două frigidere cu sucuri şi o ladă cu îngheţată. În concluzie, un kitch cu pretenţie de muzeu.

Vizitatorii, în căutare de senzaţional, sunt atraşi de acest loc, puţini dintre ei dându-şi seama că, de fapt, sub sloganul „am vrut să facem ceva pentru Creangă", patronii urmăresc doar maximizarea profitului (de exemplu, au taxă de vizitare de 1 leu, care face concurenţă taxei muzeale vecine). Activitatea muzeului este foarte mult deranjată de gălăgia care se face în acest spaţiu (ţipete, râsete, zgomote produse cu fluiere, pistoale, trompete). Mai mult, în timp ce grupurile de vizitatori primesc explicaţii în curte, vecinii rulează la maxim o casetă cu interpretări din opera lui Creangă în varianta M. Sadoveanu, pentru care nu ar avea dreptul moral.

Există, de asemenea, multe cazuri când turiştii se plâng că au cheltuit toţi banii alături şi nu mai au rezerve pentru a plăti taxa de vizitare a muzeului. Alţii se opresc doar pentru a vizita parcul, spunând că „acolo ai ce vedea, nu o cocioabă ca asta". Acesta este nivelul cultural al unor români, mai ales din generaţia foarte tânără.

Deşi au fost făcute numeroase sesizări către instituţia de cultură răspunzătoare de această situaţie (Direcţia pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu a judeţului Neamţ) şi deşi proprietarii au fost somaţi să facă schimbările necesare, situaţia a rămas aceeaşi şi se pare că autorităţile în domeniu au închis deja ochii, conformându-se expresiei: „fie ce-o fi". Iată, deci, că o personalitate culturală de talia lui Ion Creangă poate da naştere la o mulţime de controverse. Ceea ce se uită, de cele mai multe ori, este că promovarea unei asemenea mărci turistice necesită o mai mare implicare afectivă, creativă şi financiară, pentru ca imaginea obţinută să fie cât mai apropiată de mesajele pe care „bădia Ion" a vrut să le transmită cititorilor.

VALORI AUTENTICE DIN „AMINTIRI DIN COPILĂRIE" DE ION CREANGĂ

Pleşca Irina, clasa a IX-a, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu"

Ion Creangă este unul din clasicii literaturii române alături de: Mihai Eminescu, Ioan Slavici şi Ion Luca Caragiale. Recunoscut datorită măiestriei basmelor, poveştilor şi povestirilor sale, Ion Creangă a devenit celebru, în principal, datorită operei autobiografice „ Amintiri din copilărie".

După aprecierea unanimă a criticilor şi istoricilor literaturii, ea este opera de maturitate a lui Ion Creangă, dovedind un scriitor pe deplin format, cu un stil rafinat şi cu o excepţională capacitate de fixarea a unui univers uman necunoscut pînă atunci în literatura română. „ Amintiri din copilărie" este considerată, primul roman al copilăriei ţărăneşti. Universul eroului principal, Nică, este reprezentat de familie, şcoală, prieteni, şotii, despre care poate vorbi orice elev.

Deci, ne putem da seama că întreaga carte este despre vîrsta inocentă şi modelarea umană, despre deprinderea valorilor autentice: bunătatea, curajul, modestia, dărnicia, etc. Părerea mea este că lecturarea acestei opere ne ajută şi pe noi înşine să percepem mai bine aceste valori şi să le dezvoltăm mai ferm în interiorul nostru, căci ele sunt foarte importante la formarea noastră ca personalităţi aparte. Eu am rămas profund impresionată de evocarea nostalgică, de către autor, a tuturor momentelor trăite, a învăţăturilor pe care le-a primit în familie. Ele au constituit o bază bună în dezvoltarea lui, ca om, însă abia mai tîrziu el a înţeles cu adevărat aceasta. Mi-a plăcut mult familia eroului, care reprezintă portretele clasice ale părinţilor: harnici, exigenţi, cu o demnitate admirabilă, descurcăreţi, etc. Totuşi, ei sunt speciali, sau cel puţin aşa-i vede autorul, care a crescut în prejma lor. Tatăl e un bărbat harnic şi gospodar, dar disprețuieşte învăţătura. Ca fire e moale, dar Creangă îl laudă pentru plăcerea de a se juca cu cei mici, dar şi pentru munca depusă pentru a-şi întreţine familia. Nică îl vede ca pe o persoană demnă de urmat, pe care o iubeşte enorm, căci de la ea a primit cele mai multe dovezi de afecţiune. Smaranda, mama lui Nică, este o fiinţă radical diferită, fiind autoritară, dar şi cu tact pedagogic, pentru ea învăţătura avînd un rol indispensabil. De asemenea ea hotărăşte cu abilitate răsplata şi pedeapsa. Creangă o descrie mai întîi ca pe o fiinţă cu daruri fantastice: „cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga norii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfingînd toporul în pămînt, afară, dinaintea uşii" etc. Dar principala caracteristică a mamei este că, deşi ea e o fire mai aspră şi cu o voinţă neclintită, îşi iubeşte copiii cu un devotament nemărginit şi totdeauna îşi manifestă grija faşă de casă şi de destinul familiei sale. Romanul m-a ajutat să înţeleg situaţiile grele prin care trec părinţii cu copii lor şotioşi şi din care întotdeauna găsesc cea mai bună ieşire. Am încercat trăirile acestora, atunci cînd m-am pus în ipostaza lor şi le-am dat dreptate în orice acţiune pe care au săvîrşit-o, căci tot ce fac este spre binele copiilor săi. Am găsit educativ comportamentul mamei, care ştie să ţină din frîu treburile case şi relaţiile cu copiii săi. Am simţit o profundă admiraţie faţă de tatăl eroului care, deşi, nu este un om cu carte, este un bun gospodar şi încearcă să-i înveţe pe copiii săi dragostea de muncă şi de patrie. Sunt de opinia că acest roman influenţează în mod pozitiv cititorii.

Prin valorile autentice pe care le tratează, cel puţin eu am preluat multe lucruri bune din opera lui Creangă, ce ţine de educaţie, comportament, trăsăturile, care cu adevărat contează în viaţă.

Scanned with OKEN Scanner

GRIGORE VIERU – ÎNTRE FIORUL CREATIV ŞI CONŞTIINŢA MESIANICĂ

Prof. Oana-Simona Zaharia, Liceul cu Program Sportiv, Iaşi

„Vă las dorul cel durut / Şi nădejdea de la Prut" (*Testament*)

Suntem nevoiţi, cu regret, să recunoaştem că, deşi dispune de nişte valori autentice, recunoscute nu doar local, ci şi în alte spaţii geografice şi mai ales culturale, literatura din Republica Moldova nu este suficient de mediatizată, iar în perimetrul programelor şcolare româneşti nu i se oferă atenţia de care credem că ar trebui să beneficieze. Elevii din România ştiu prea puţine lucruri despre existenţa unor scriitori contemporani basarabeni, deosebit de talentaţi, care nu dau dovadă doar de o abordare originală a discursului poetic, de originalitate şi creativitate, ci sunt şi personalităţi puternic implicate în viaţa socială, exprimând, de cele mai multe ori, revolta împotriva opresiunilor nedrepte la care este supusă populaţia aflată dincolo de Prut, ameninţată de pericolul unei rusificări forţate şi de o negare a propriei identităţi spirituale. O astfel de figură marcantă a liricii basarabene, de o sensibilitate aparte, este Grigore Vieru, autor care ar putea fi prezent în cadrul curriculumului pentru gimnaziu la limba şi literatura română şi nu numai, şi chiar sugerăm un demers al unei astfel de includeri, ce nu poate fi decât pertinentă, elevii având astfel un tablou generic a ceea ce înseamnă literatura în limba română, care poate fi scrisă cu virtuozitate şi dăruire şi dincolo de graniţele cunoscute ale ţării. Considerăm că acordarea unui capitol special literaturii basarabene, în contextul receptării valorilor culturale în şcoala românească, nu ar reprezenta decât un gest reparator şi just, de care, poate, suntem chiar datori.

Am optat pentru alegerea lui Grigore Vieru ca reprezentant marcant pentru ceea ce reprezintă lirica de dincolo de Prut deoarece reprezintă, cu adevărat, o conştiinţă, un poet ce va rămâne „suflet în sufletul neamului său", după cum remarca regretatul Ioan Alexandru, voce expresivă care şi-a asumat conştient întreaga suferinţă a semenilor săi, reconvertind-o artistic în versurile sale pline de căldură şi de sinceritatea trăirii. Poetul nu face un spectacol din propriile experienţe sufleteşti, nu devine un patetic, nici chiar atunci când ar putea fi, rămâne mereu egal cu sine şi mai ales demn şi intransigent în ceea ce consideră moralitate şi mândrie naţională. Grigore Vieru are meritul de a aborda insolit imagini care aparent par comune sau, cel puţin, mult prea des uzitate. Şi totuşi sensibilitatea dovedită atunci când se opreşte asupra lor face ca discursul său liric să ni se înfăţişeze proaspăt şi apropiat de cele mai lăuntrice, fireşti şi umane trăiri. Portretul mamei ocupă, fără îndoială, în lirica sa un loc privilegiat. Aceasta este creionată ca o fiinţă idilică prin gingăşie şi candoare, prin puterea iubirii şi a jertfei personale, aproape eterată şi transcendentă, pendulând undeva între imaterial şi mundan, ca o icoană vie a cărei sacralitate devine indubitabilă: „Uşoară, maică, uşoară/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe seminţele ce zboară/ Între ceruri şi pământ." (*Făptura mamei*)[1] Mama devine cea care intermediază accederea la divinitate, este ea însăşi un înger tutelar, purtând cu sine durerea solitudinii, reprezintă elementul definitoriu ce cuprinde esenţa unei lumi, o frumuseţe plină de demnitate. Chipul celei care oferă viaţă şi tandreţe rămâne o perpetuă „ghicitoare fără sfârşit", fiind portretizat într-un limbaj aforistic: „Care stele pe cer/ Cad amândouă odată?/ Ochii mamei.// Ce se ară/ Cu lacrima?/ Chipul mamei.// Ce este nemărginit/ Şi nu calcă iarbă străină?/ Sufletul mamei."[2] Poetul ajunge să sintetizeze respectul şi preţuirea faţă de principiul matern deosebit de sugestiv: „Mamă,/ Tu eşti patria mea!"[3] Prototip al unei umanităţi ideale, mama reuşeşte să confere sens şi verticalitate vieţii creatorului. Pierderea celei atât de dragi echivalează cu dispariţia echilibrului, a ordinii fireşti a lucrurilor: „Mă doare căsuţa,/ Grădina ta verde,/ Toate/ Câte-au rămas fără tine/ Mă dor./ Nu-mi mai e dor de nimeni, mamă,/ Numai de tine mi-i dor."[4] Universul domestic, în care poetul şi-a trăit cele mai fericite clipe ale copilăriei, aduce în lirica vieristă o notă de intimitate, de familiaritate, de căldură, este un *locus amoenus*, binecuvântat prin patriarhalitatea şi liniştea pe care o emană. Uneori tradiţionalismul acesta declarat al unui poet contemporan reflectă ecouri din literatura populară, din doine şi cântece străvechi, care sintetizează admirabil tot ceea ce deţine mai durabil şi mai profund un popor (*De leagăn*). Lirica spaţiului intim aduce nu doar o notă de linişte şi armonie, ci şi o dorinţă de comuniune, care se face permanent resimţită prin prezenţa dialogului. Poezia de dragoste a lui Grigore Vieru ni se dezvăluie mai mult idilică, deseori sub forma unor egloge, se materializează în chemări ale unui eu liric însetat de viaţă şi de sevele proaspete ale naturii adresate unei iubite care nu întârzie să răspundă acestei invitaţii. Dar jumătatea promisă, eternul feminin, misterios şi inefabil, nu va putea nicicând înlătura primatul maternal, sacralitatea imaginii mamei. Poetul este mistuit de dorinţa orfică de inundare a universului în desăvârşirea muzicii: „Cu harpa stam sub mere coapte." (*Harfa*)[5] Uneori resimte bucuria denudării celor mai ascunse crezuri şi impresii: „Locuiesc la marginea/ Unei iubiri./ La mijlocul ei/ Trăieşte credinţa mea.// Locuiesc la marginea/ Unui cântec./ La mijlocul lui/ Trăieşte speranţa mea.// Locuiesc la marginea/ Unei pâini./ La mijlocul ei –/ Dragostea mea pentru voi."[6] (*Locuiesc*) Autoportretele lirice revelează aceeaşi dorinţă a eului poetic de a se înscrie pe traseul unei conştiinţe pentru care creaţia reprezintă unica formă de existenţă (*Sunt fericit*).

---

[1] Grigore Vieru, *Acum şi în veac*, Bucureşti-Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2001, p. 16.
[2] *Ibidem*, p. 30.
[3] *Ibidem*, p. 31.
[4] *Ibidem*, p. 75.
[5] *Ibidem*, p. 52.
[6] *Ibidem*, p. 56.

Scanned with OKEN Scanner

Mentorul şi modelul la care poetul basarabean se raportează, ca la o divinitate tutelară, rămâne Mihai Eminescu („Domnul cel de pasăre măiastră,/ Domnul cel de nemurirea noastră"[7] *Eminescu*), al cărui spirit pare a veghea traseul liric, văzut nu doar ca un impuls creator, ci şi ca o misiune de iluminare şi de implicare directă în ceea ce reprezintă suferinţa unui neam, şi aceste aspecte îl apropie mult pe Grigore Vieru, mai ales în tonalitatea elegiacă şi militantă, de lirica lui Octavian Goga: „Sunt Prutul singur şi istoric,/ Ghimpată sârmă îl răneşte./ Îl suge de-o vecie marea,/ El de-o vecie izvorăşte.// Sunt doina, taina ei, pe care/ Nu poţi s-o-năbuşi, nici s-o sperii/ Chiar dacă-ar fi acoperită/ Cu-o mia una de Siberii" (*Sunt*)[8]. Legătura cu strămoşii se resimte ca fiind indisolubilă, definitorie pentru persoana creatorului, a acestui *poeta vates*: „Oamenii la noi/ Primăvara/ Scot din malul Prutului/ Lut pentru casă:/ Îi scot pe străbunii noştri/ Prefăcuţi în lut."[9] (*Casa*) Poezia socială reprezintă o ilustrare concretă a ceea ce am îndrăznit să numim conştiinţa mesianică a unei voci inspirate, cum este aceea a lui Grigore Vieru, care nu poate rămâne indiferentă la dezumanizarea şi degradarea la care este supusă populaţia de pe celălalt mal al Prutului. Ceea ce îl înspăimântă cel mai mult rămâne portretul acestui *Mankurt*[10], adică un vânzător de neam şi ţară prin pierderea memoriei. Tonul poeziilor din volumul *Sângele crucii* devine deseori satiric, acid, virulent, ridiculizând decăderea şi coruperea celor care au uitat de origini, de ideea de neam şi de unitate. Sentimentul apartenenţei la tot ce reprezintă românesc este direct exprimat: „Da, suntem mioritic neam,/ Venim din Marele Poem,/ Noi nu râvnim alt Râu şi Ram/ Şi altă vină nu avem/ Decât aceea, domnii mei,/ De-a vă primi cu vin şi miei." (*Inscripţie pe stâlpul porţii*)[11] Grigore Vieru se concretizează într-un „mesager al Basarabiei victimizate. Prin el s-a aflat că lumea românească dintre Prut şi Nistru, intrată sub ocupaţia sovietică, n-a sucombat [...] Prin traiectoria lui literară reconstituim traiectoria culturală a lumii româneşti de dincolo de Prut, faţă de care acesta s-a prezentat mereu ca un exponent."[12] Poetul nu se simte cu adevărat liber decât în spaţiul privilegiat al limbii române, pe care o vede ameninţată dramatic, de aici şi militantismul apărării până la jertfă a ceea ce constituie de fapt identitatea naţională şi bogăţia spirituală a unui popor. Limba reprezintă cea care tezaurizează bucuriile şi tristeţile (*În limba ta*), tot misterul şi toate frumuseţile („În limba mea sunt toate florile,/ În limba mea sunt toate culorile,/ În limba mea sunt toate stelele,/ În limba mea sunt toate misterele."[13] *O mie de clopote*), este cea în care până şi tăcerea devine semnificativă. Limba devine un succedaneu a tot ceea ce reprezintă latinitate, istorie, continuitate: „Pre pământ străvechi şi magic/ Numai dânsa ni-i stăpână:/ Limba neamului meu dacic,/ Limba noastră cea română" (*Limba noastră cea română*)[14]. Poetul are conştiinţa, ca nimeni altul în epoca aceasta postmodernă, am îndrăzni să afirmăm, a valorii imense a limbii. Creatorul de dincolo de Prut cultivă motive ale perenităţii şi ale suferinţei, cum ar fi: lacrima, izvorul, pomul, pasărea reprezentând adevărate coordonate ale universului său liric, are cultul neamului nostru românesc.

În spirit arghezian, Grigore Vieru ştie şi reuşeşte admirabil să îmbine latura combativă, a imprecaţiilor truculente, cu cea a gingăşiei, îndreptându-se, nu de puţine ori, spre universul mărunt, dar fascinant, al liricii închinate copilăriei (volumul *Moşul din leagăn*). Este o lume a micilor vieţuitoare care respiră calm în prospeţimea şi inocenţa ei, în care toate relele s-au ascuns, s-au risipit pentru a face loc unei atitudini senine, relaxate, devine o încercare de redobândire a unei purităţi pierdute, un fel de *regresus ad uterum*. Pentru această lume a fragilităţii şi a purităţii poetul nu s-a limitat doar la versuri, ci a compus şi linia melodică a unor cântece dedicate celor mai timpurii vârste (volumul *Umbra ciocârliei*). Ludicul poate să se îmbine cu plânsul în universul liric vierean.

Toate aceste elemente caracteristice poeticii scriitorului basarabean, surprinse succint, au încercat să creioneze complexitatea unui creator care reuşeşte admirabil să fie şi tandru, elegiac, dar şi militant, sarcastic, nu monocord cum ar părea la o lectură superficială. Grigore Vieru devine o emblemă vie a ceea ce poate reprezenta destinul unui poet de limbă română într-un regim politic privat de democraţie. Naţionalismul său nu cuprinde nicio urmă de xenofobie. Subscriem afirmaţiei criticului literar Zoe Dumitrescu-Buşulenga care remarca că „în ciuda simplităţii aparente a versului de o mare accesabilitate, şi a temelor generale, nu foarte numeroase", poetul basarabean reuşeşte să se facă „ecoul tuturor"[15]. Are meritul de a da chiar numele unei întregi generaţii de poeţi (generaţia Vieru), devine un fel de şef de şcoală.

Prin valorile morale pe care le cultivă lirica sa: maternitatea protectivă, feericul copilăriei, sentimentul mândriei apartenenţei la un neam (patriotism atât de ignorat şi de ironizat astăzi, când gesturile ironice şi critice nu fac decât să distrugă şi ceea ce ar trebui să însemne coordonate ale vieţii noastre, elemente definitorii pentru noi ca naţiune), apărarea limbii române, religiozitatea, putem considera că Grigore Vieru se înscrie în rândul marilor creatori contemporani şi devine un exemplu de demnitate şi integritate morală pentru tânăra generaţie, deoarece

---

[7] *Ibidem*, p. 122.
[8] *Ibidem*, p. 104.
[9] *Ibidem*, p. 67.
[10] *Ibidem*, p. 93.
[11] *Ibidem*, p. 99.
[12] Mihai Ungheanu în capitolul *Referinţe istorico-literare*, *op. cit.*, p. 301.
[13] Grigore Vieru, *op. cit.*, p. 120.
[14] *Ibidem*, p. 118.
[15] În capitolul *Referinţe istorico-literare*, *op. cit.*, p. 285.

Scanned with OKEN Scanner

trăirea sa este autentică şi intensă. Creatorul basarabean „este mai mult decât un poet, este un destin”[16], amintindu-ne de mândria apartenenţei la un anumit climat cultural, intrată, din nefericire, în desuetudine. „Poet naţional, aşa cum cere acest moment istoric, Grigore Vieru este, de fapt, un vizionar al poeziei româneşti de azi, e marea conştiinţă îndurerată a Basarabiei”[17].

Bibliografie:

1. Băileşteanu, Fănuş, *Grigore Vieru: Omul şi Poetul*, Bucureşti, Editura Iriana, 1995.
2. Cimpoi, Mihai, *Grigore Vieru*, Chişinău, Editura Prut Internaţional, 2005.
3. S., Eugen, *Grigore Vieru: un poet cu lira-n lacrimi,* în „Caiete critice”,vol. 5,nr.1-3,ian.-mart.,1994,pp.21-24.
4. Vieru, Grigore, *Acum şi în veac*, Bucureşti-Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2001.

ANTON PANN- O PERSONALITATE LA CONFLUENŢA SECOLELOR

Prof. Maria Apetroaiei şi bibl. Georgeta Tudora, Şcoala „Ion Creangă”, Iaşi

„Vreme trece, vreme vine...”

Cu cât în clepsidra vremii se scurg nemilos anii, parfumul vechilor valori ne amintesc de osârdia celor care cu gândul şi cu inima au pus temelie unicităţii neamului românesc.

Printre aceştia se numără şi Anton Pann, numit de Eminescu „finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb” poet, compozitor de muzică religioasă, profesor de muzică, autorul melodiei imnului „Deşteaptă-te, române!”, care ne defineşte între naţii.

Este o personalitate incontestabilă a culturii noastre, aflat la temelia balcanismului literar românesc, continuând „linia filosofilor populari ai antichităţii, rămaşi multă vreme ca un tip viu în Orient, în întinsa arie a Bizanţului”(după cum aprecia Tudor Vianu), Anton Pann este un adevărat Esop al literaturii noastre şi o chintesenţă a înţelepciunii milenare a umanităţii răsăritene.

Portret de scriitor

Data naşterii este incertă. S-a născut probabil în 1796 sau 1797, în localitatea Sliven din Bulgaria, ţară care de veacuri sângera sub asuprirea otomană. Având glas frumos şi fiind şi isteţ la minte, părinţii l-au dat din fragedă copilărie în grija dascălului din sat ca să înveţe meşteşugul cântării bisericeşti, scrierea şi citirea. Cât timp va fi stat sub ascultarea acelui dascăl , şi câtă carte va fi învăţat, nu putem şti, deoarece el nu ne-a lăsat prea multe informaţii, fiind „zgârcit” cu sine.

După moartea în 1806 a tatălui său, Pantoleone Petrov, un căldărar, mama, grecoaica Tomaida, emigrează cu cei trei copii în Basarabia şi se spune că cei doi fraţi ai lui ar fi intrat în armata rusească, luptând împotriva turcilor şi ar fi murit, iar el ar fi fost luat „în robie”şi folosit ca muzicant în armată. Cert este că avea o voce de sopran, şi pe la vârsta de 13 ani ar fi cântat în biserica din Chişinău. Trăind în aceste locuri, învaţă limba rusă, iar după răpirea Basarabiei vine la Bucureşti unde cântă ca paracliser la diferite biserici.

Cunoaşterea miraculoasă a limbii române este un semn că era sau român (valah sau cuţovlah), sau venise aici din fragedă copilărie, ceea ce întăreşte data naşterii de 1797. Trăind în Balcani printre mahomedani, a învăţat foarte bine limba turcă , dar asta nu ar explica o origine turcă. Numai un adevărat român ar fi putut simţi atât de puternic o repulsie atât de spontană de înstrăinare:

„Cântă, măi frate Române,pe graiul şi limba ta, / Şi lasă cele străine ei de a şi le cânta. / Cântă să-nţelegi şi însuţi şi câţi la tine ascult: / Cinsteşte ca fieşicare, limba şi neamu-ţi mai mult.”

Cu o existenţă picarescă, bogat colorată de episoade sentimentale, Anton Pann nu s-a bucurat de o instrucţie sistematică, fiind un autodidact.

Învaţă la şcoala lui Petru Efesiul „meşteşugul muzicii bisericeşti” şi pe cel al tiparului, apoi apare ca refugiat la Braşov, probabil din pricina „zaverei” lui Tudor Vladimirescu. Ţine lecţii de „musichie” maicilor de la Mănăstirea dintr-un Lemn (1826) din judeţul Râmnicu - Vâlcea şi fuge romantic la Braşov cu nepoata stareţei, Anica, cu care are doi copii, deşi fusese căsătorit cu Zamfira timp de 7 ani şi avusese un fiu, Lazăr. Se stabileşte în 1830 la Bucureşti, unde traduce, colportează şi tipăreşte „Versuri muzicesti”, „Hristoitia”,”Noul Erotocrit” (1837) şi altele. Ocupă catedra vacantă de la Seminarul Mitropoliei (1842), devine proprietar de tiparniţă(1843). Tipărea şi vindea cărţi pentru a-şi ţine cheltuiala casei, iar împreună cu nevasta sa, Catinca, umbla prin Muntenia şi Moldova spre a le vinde, mai ales pe la mănăstiri. Călătorind mult prin târgurile şi satele ţării, pentru a-şi vinde cărţile bisericeşti, el a cunoscut îndeaproape viaţa poporului, culegând proverbe, ghicitori, anecdote şi cântece, în care cei mulţi şi trudnici îşi spuneau şi amarul necazurilor, dar şi speranţele şi bucuriile vieţii. Însuşindu-şi-le ca nimeni altul, Anton Pann le-a pus sub teascurile tiparului, dându-le totodată forme noi. Cântecele de lume de prin târguri, adunate laolaltă, au format cartea ***Poezii deosebite sau Cântece de lume***. Cântecele de haiducie şi de dragoste au fost strânse sub titlul: ***Poezii populare.*** Proverbe, istorioare cu tâlc, în care sunt luaţi în râs cei nedrepţi, flecarii, mincinoşii, linguşitorii , înşelătorii, leneşii, necumpătaţii, beţivii, femeile arţăgoase, îndărătnice

---

[16] Nicolae Dabija, în capitolul *Referinţe istorico-literare*, *op. cit.*, p. 289.
[17] Mircea Drăgan, în capitolul *Referinţe istorico-literare*, *op. cit.*, p. 290.

Scanned with OKEN Scanner

sau lacome de bani, fricoşii, viclenii, zgârciţii sunt adunate în volumele: ***Fabule şi istorioare, Culegere de proverburi sau Povestea Vorbii,*** şi ***O şezătoare la ţară sau Călătoria lui Moş Albu.***

Pe lângă acestea, în care a prelucrat o parte din cele auzite pe unde îl mâna datoria şi întâmplarea, Anton Pann a tipărit şi multe alte cărţi de snoave şi istorioare morale culese din bogatul folclor al popoarelor orientale dintre care mai importante sunt: ***Năsdrăvăniile lui Nastratin Hogea*** şi ***Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam.***

Scrierile lui Anton Pann ne conduc în lumea satelor româneşti de acum un secol şi jumătate, apăsate de sărăcie, de zapcii lacomi, de judecători nedrepţi, de arendaşi bătăuşi şi de negustori vicleni.

Iată-l în istorioara ***Toporul şi văcşoara*** pe judecătorul necinstit, reprezentant al intereselor de clasă ale boierimii, făcând dreptate aceluia dintre împricinaţi care-i trimisese un plocon mai mare: „Un ţigan, meşter fierar, / Vecin fiind c-un plugar / Şi certându-se în vânt / Pentru un colţ de pământ / Face-ndată un topor / Plocon la judecător. / Mergi,dar, nu te necăji / Cum ştiu eu voi îngriji. / Ţiganul, dac-a ieşit / Rumânul n-a zăbovit. / Pe loc o văcşoară ia, / Merge la zapciu cu ea, / Jalbă pentru ţigan dând / Şi dreptate iar cerând. / Zapciul, vaca văzând, / Porunci cât mai curând / Ca s-aducă pe ţigan / Să stea faţă la divan. / Deci dacă s-a-nfăţişat / Ş-amândoi s-a judecat, / Cel cu vaca ieşi drept / Ş-a zis că-n zădar se cert."

Iată-l în istorioara ***Scumpul pe zgârcitul*** care se îneacă în valurile râului pentru că nu vrea să dea mâna aceluia ce încerca să-l salveze şi iată-l pe prostul de văcar care s-a supărat pe sat „şi trei zile n-a mâncat", pe lăudărosul care vinde pielea ursului din pădure, şi pe atâţi năraviţi sau slabi de minte. Acestora, Pann le opune pe oamenii isteţi, descurcăreţi, energici, ca femeia care l-a îmbătrânit pe dracul, pe cei harnici şi cumpătaţi care muncesc cinstit (***Munca e comoară***) şi se luminează prin învăţătură de carte.

Având o neasemuită înţelegere pentru cei exploataţi şi obidiţi, el a depus strădanii neobosite întru răspândirea luminii în rândurile poporului. Scrierile sale, în care a adunat cu dragoste hărnicie şi talent comoara nepieritoare a înţelepciunii populare ne pot călăuzi prin pilde şi astăzi în drumul nostru prin viaţă, căpătând valoare aforistică asemenea maximelor latineşti sau greceşti.

În zeci de mii de exemplare, cărţile sale sunt redate poporului care l-a iubit întotdeauna şi pentru care au fost scrise fiind precum însuşi spunea: „De prin lume adunate / Şi iarăşi la lume date."

Bun cunoscător al meşteşugului muzicii bisericeşti, Anton Pann a dat un important ajutor la românizarea cântărilor religioase, până atunci tărăgănate după tonurile muzicii orientale. Meritele pe care le-a dobândit pe această cale au făcut să fie numit profesor de muzică la mai multe şcoli, şi director al tipografiei mitropoliei.

In 1848, din pricina molimei de holeră şi a revoluţiei, se mută la Râmnicu - Vâlcea. Aici, dar şi la Craiova se numără printre revoluţionari, exprimându-şi adeziunea la mişcarea revoluţionară jurând pe noua constituţie. În 1849, fiind grav bolnav şi gândindu-se că i s-a apropiat obştescul sfârşit, îşi scrie în versuri propria viaţă alături de a treia soţie, Ecaterina. O răceală puternică, cumulată cu o necruţătoare molimă, tifosul, îi aduce sfârşitul la 2 noiembrie, la vârsta de 57 de ani, fiind îngropat la 4 noiembrie 1854, în curtea Bisericii Lucaci din Bucureşti. Publicând mai multe cărţi de muzică ecleziastică, în care adaptase linia melodică grecească textului românesc, Anton Pann, fără a avea conştiinţa geniului său, „poezeşte" si „româneşte" imensul tezaur paremiologic peninsular (rural si urban) în întreaga sa creaţie literară.

Întâlnirea Orientului anacronic cu Occidentul civilizator, regăsită şi în gândirea enciclopedică a lui Cantemir, este caracteristică versului lui Anton Pann. Coabitarea rebuturilor fanariote cu noul climat ideologic duce la o tendinţă de nivelare a mentalităţii acelui timp.

De obicei lui Anton Pann i se rezervă un loc de folclorist, ceea ce este mult prea puţin. Erudiţia sa în materie de tradiţie orală şi populară este enormă, distingându-se elementul ţărănesc de cel universal.

G. Călinescu găsea similitudini între două anecdote folosite şi de Poggio Bracciolini în „Liber facetiarum", şi anume „aceea a plătirii birtaşului cu un cântec care-i place: Deschide-te punguliţă, Cască dragă a ta guriţă (...) şi a ţăranului care îşi caută muierea înecată, o sucită, în susul apei. Chiar alegoria lui Meneniu Agrippa, disputa între mâini, picioare şi pântece, e întrebuinţată. Pann n-are noţiunea de folclor, nu respectă autenticul ţărănesc, ci împestriţează graiul popular cu cel cult, uneori grotesc, foarte adesea însă cu un efect cromatic uluitor, având o limbuţie, un dar de a versifica extraordinare..."

Contribuind la instituţionalizarea culturii, Anton Pann este un adevărat iluminist, în ciuda conformismului său mic - burghez, a unei tipice „concepţii a supravieţuirii".

Dotat cu vocaţia sud-dunăreană a epicului, mai exact cu aceea a alegoricului centrat pe „tâlcul" moralizator, atât de răspândit în apologurile orientale, el surprinde trăsături morale şi îngroaşă cu bună ştiinţă, provocând râsul aproape rabelaisian. Hohotul este punctat cu ironia ce pregăteşte morala sau o justifică în cele mai multe din istorioarele legate între ele prin tehnica încadrării, întâlnită în Halima, dar trecută printr-o autentică şcoală boccacciană. Dimensiunea prezentului se adaugă firesc, vidând Orientul de nota fabulosului cultivat în special de firile romantice, şi exemplificând, în acelaşi timp, realismul cântăreţului aventurier.

Anton Pann este deplin ancorat în realitatea palpabilă, concretă, căci animalele, păsările, oamenii mărunţi, împăraţii confirmă –în comportament şi întâmplare- străvechi precepte morale. Acestea sunt apodictice, adică necesare, dar departe de spiritul religios al scrierilor parenetice, moralizatoare.

O tehnică întâlnită şi la Costache Negruzzi în „Păcală şi Tândală" este cea a aglomerării de sentinţe. Interesul didactic este nul, mulţimea de aforisme pe o idee iniţială urmărind instinctiv un efect burlesc, comic:

Scanned with OKEN Scanner

„Aideţi să vorbim de grabă / Că tot n-avem nicio treabă / Fiindcă / Gura nu cere chirie, / Poate vorbi orice fie. / - De multe ori însă / Vorba , din vorbă în vorbă / Am ajuns şi la cociorbă. / Şi-atunci vine proverbul: / Vorba pe unde a eşit / Mai bine să fi tuşit.-De aceea: / Când vei să vorbeşti , la gură / Să ai lacăt şi măsură.-Adică: / Vezi bârna din ochiul tău / Şi nu vorbi p-alt de rău.-Spre pildă: / Când vei vorbi de mucos / Nici tu să fii urduros, / Că nu e mai urât când cineva / Face pe frumos ,că e ponevos / Şi pe cel urât că e aurit. - Altul iar , / Trânteşte cuvântul tronc, / Ca cloşca când face clonc."

O apetenţă pentru cuvântul răstălmăcit o remarcăm în istorioarele lui, alcătuind, puse una lângă alta, mozaicul unui baroc sui- generis: „Primăvara, într-un nuc, / Stând şi cucuind un cuc / Doi proşti, cum îl asculta, / Porniră a se certa. / Pe unu-l chema Pălmuş / Iar pe cellalt Ciomăguş / Pălmuş, privind la cuc sus, / Şi văzându-l spre el pus, / Zise : - Or văzuşi tu, mă, / Că cucu mie-mi cântă? / Ciomăguş zise: - Minţi tu, / Că cucu-n nuc,cum stătu, / La mine-ntâi se uită, / Şi-apoi atuncea cântă. / Vezi aşa, / Cine face ca mine, ca mine să paţă. / Capul face, capul trage. / Unde nu e cap, vai de picioare. / Mulţi zic că / Banul e ochiul dracului. / Şi că / Banul te bagă afund, banul te scoate în und' / Dar / Culcă-te pe urechea aia. / Şi / Ei fi bun cât ei fi ."

În loc de final: Cuvintele sunt neîncăpătoare, mai ales când se încearcă să surprindă o viaţă de om ...

Rămâne peste ani imaginea unui om hâtru, un om obişnuit, cu bune şi rele, a cărui soartă a stat sub semnul căutării noului, oscilând între laic şi religios.

Activitatea şi creaţia lui se împarte între muzică şi literatură, dar, după cum singur mărturisea, „de cele mai multe ori balanţa înclina spre arta sunetelor... că eu altele n-am învăţat decât din mica mea copilărie mi-am bătut capul ca să ajung desăvârşit în meşteşugul musicei bisericeşti, în care am şi izbutit. După ce am învăţat canonul şi ortografia acestui meşteşug, m-am zăbovit a români şi a lucra pe note cărţile cele mai trebuincioase."

Neuitată rămâne peste vremuri figura legendarului Barbu Lăutaru, şi vom simţi mereu intimitatea „bordeiaşului", care cine ştie câte iubiri, suferinţe, şi vise a ascuns ...

Anton Pann se defineşte ca muzician, în primul rând, înţelegând prin aceasta compozitor, profesor de muzică bisericească, folclorist, cântăreţ în strană, tălmăcitor de muzică, etc., apoi literat, scriitor, editor şi tipograf al propriilor sale lucrări.

Modest şi întreprinzător, isteţ şi novator, îmbinând talentul muzical cu cel de poet, Anton Pann a reuşit să lase posterităţii o zestre inestimabilă. Chiar dacă în timpul vieţii nu a avut conştiinţa geniului său, în cel de-al doilea testament pe care şi-l face cere să-i fie încrustat pe un stâlp de marmură epitaful: „Aici s-a mutat cu jale, / În cel mai din urmă an / Cel ce în cărţile sale / Se semnează Anton Pann. / Acum mâna-i încetează / Ce la scris mereu şedea / Nopţi întregi nu mai lucrează / La lumină cărţi să dea. / Împlinindu-şi datoria / Şi talentul ne-ngropând / S-a făcut călătoria / Dând altora-n lume rând."

Bibliografie :
1. Anton Pann, *Povestea Vorbei*, Ed. Gramar, 2008
2. Anton Pann, *Năzdrăniile lui Nastratin Hogea*, Editura Hyperion, 2003
3. G. Călinescu, *Istoria Literaturii romîne de la origini până în prezent*, Fundaţia Europeană Drăgan, Ed. Nagard, 1980
4. *Scriitori români*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică,Bucureşti,1978
5. P.Anghel, *Anton Pann*, în *100 cei mai mari scriitori români*, ed. Lider, 2003
6. P. Cornea, *Anton Pann*, Ed. Pt. Literatură, 1964.

PRUTUL NE LEAGĂ!

Miriuţa Eugenia, clasa a VIII-a A, Liceul Teoretic *Mihai Eminescu*, Chişinău

De un şir de ani în istorie s-au produs multe evenimente care din păcate nu au fost atât de bune pentru Moldova şi România de astăzi - două ţări ca nişte surori plasate una lângă alta. În acest răstimp au existat războaie pentru cotropirea acestor teritorii. Soarta nu ne-a oferit cele mai frumoase amintiri!

Însă după atâţia ani în care soarta s-a jucat cu noi, ne-au mai rămas foarte multe lucruri în comun: strămoşii noştri, limba noastră, poeţii, tradiţiile, obiceiurile şi istoria! La prima vedere ai putea spune că suntem acelaşi neam, acelaşi popor, însă doar un lucru ne desparte – graniţa! De-a lungul multor ani această frontieră a existat între noi – Moldova şi România, însă din nefericire până în ziua de astăzi încă nimic nu a fost întreprins, iar pentru noi, locuitorii Republicii Moldova, ne este din ce în ce mai greu să trecem hotarele!

Pe noi ne leagă un trecut pe care l-am avut împreună, peste care nu putem păşi şi să-l dăm uitării căci este un trecut dureros, însă al nostru. Pe care nu-l putem împărţi, precum sunt şi strămoşii noştri care au fost mereu împreună! Căci datorită lor noi avem foarte multe lucruri care ne-au rămas în comun cum ar fi: istoria, limba, poeziile, scrierile, poveştile, tradiţiile, obiceiurile şi multe alte lucruri.

Poate că acestea şi au fost motivele care au contribuit la formarea acestei noi prietenii dintre locuitorii Republicii Moldova cu România şi anume prietenia aceasta dintre noi – tineretul care suntem VIITORUL ŢĂRII!!!

Mă bucură nespus de mult faptul că putem depăşi toate obstacolele expuse între prietenia noastră şi că putem să mergem mai departe!

Sper că aşa va fi mereu, că această relaţie va exista în continuare şi că noi, cei de pe ambele părţi ale Prutului ne vom susţine şi în viitor aşa cum o facem acum !

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PĂSTOREL TEODOREANU – EXPONENT AL CULTURII ROMÂNEŞTI

Prof. Loreta Mahalu, prof. Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

Cultura este un ansamblu de forme şi expresii ale unei societăţi determinate. Credinţele sau cunoaşterea denotativă (*Ce e bine de făcut?*), atitudinile şi valorile sau cunoaşterea conotativă (*Ce e bun şi ce se aşteaptă?*), normele şi regulile (conduite, emoţii şi cogniţii considerate adecvate în interacţiunile dintre oameni pentru obţinerea unei poziţii sociale acceptabile), dar şi cunoaşterea procesului (cunoaşterea implicită a modului cum se rezolvă sarcinile) sunt componente esenţiale ale culturii. Cu alte cuvinte, cultura se concepe ca un ansamblu de cunoştinţe împărtăşite de un grup de indivizi care au o istorie comună şi participă la o structură socială. Valorile împărtăşite sunt cheia de boltă pentru funcţionarea psihologică a fiecărui individ.

Cultura cuprinde tot ceea ce implică transformarea, ca o consecinţă a urmăririi unui model de viaţă. Ea conţine:

- Elemente concrete şi materiale – sărbători, alimente, vestimentaţie, artă plăsmuită, construcţii arhitectonice, instrumente de muncă, monumente reprezentative istorice;
- Elemente simbolice şi spirituale – credinţe (filozofie, spiritualitate, religie), valori (având ca bază judecata morală şi/sau etică), acte umanitare, norme şi sancţiuni (juridice, morale, convenţii sociale), organizarea socială şi sistemele politice, simboluri (reprezentări ale credinţelor şi valorilor), limbajul (un sistem de comunicare simbolică), tehnologia şi ştiinţa.

UNESCO, în declaraţia sa din 1982, afirma:

„Cultura îi oferă omului capacitatea de a reflecta asupra lui însuşi. Ea este cea care face din noi fiinţe umane, raţionale, critice, supuse unui cod etic. Prin intermediul ei, discernem valori şi ne exprimăm opţiuni. Prin ea omul se exprimă, devine conştient de propria persoană, se percepe ca pe un proiect neterminat, îşi analizează propriile realizări, caută neobosit noi înţelesuri şi creează opere care îl fac să dăinuiască"[1].

Diferenţele de comportament în interiorul aceleeaşi culturi se explică prin modul în care fiecare conştiinţă se raportează la ansamblul social. Există două mari grupări în care, cu mici excepţii, pot fi integraţi indivizii din aceeaşi societate.

Persoanele care aderă la cultura colectivistă îşi creionează o imagine, o reprezentare sau o construcţie a sinelui interdependentă. Conduita lor are drept scop obţinerea unei imagini bune a propriei persoane, exprimându-şi apartenenţa la grupul social din care fac parte şi acceptând să îndeplinească convenienţele şi regulile pentru a nu tulbura armonia în interiorul grupului. Astfel de comportament implică tendinţa de prezentare a sinelui într-o manieră modestă şi realistă, ca şi cea de a-şi subordona aspiraţiile personale celor de grup.

Din contra, persoanele cu o cultură individualistă îşi etalează un sine independent, luptă pentru propria bunăstare şi pentru afirmarea personalităţii sale ca una unică. Tendinţa de înălţare a eu-lui, căutarea unei imagini pozitive de sine, chiar în dauna veridicităţii, atingerea scopurilor limită şi obţinerea puterii ar putea fi reflectarea unei valorizări a sinelui autonom, coerent şi independent.

Cu toate că bunul simţ al omului comun ne-ar putea face, pentru a respecta convenienţele sociale şi armonia din interiorul grupului, să precizăm că apreciem mai mult prima categorie, e de la sine înţeles că marii creatori au fost dintre cei care au tins spre afirmarea propriilor individualităţi, a ideilor, abilităţilor şi sentimentelor interne.

Am căutat, schiţându-mi această intervenţie, un portret unanim acceptat al românului, mai ales că nu am fost niciodată de acord cu etichetările elogioase şi exclusiviste, ca cea a lui Alexandru Vlahuţă[2]:

Dar ceea ce se ridică mai luminos şi mai sfânt în mijlocul amintirilor mele, podoaba cea mai aleasă şi mai mândră-ntre podoabele ţării, este poporul românesc. În sufletu-i larg, nespus de duios, lămurit în focul atâtor suferinţi [...]În marea lor putere de muncă, de luptă şi de răbdare, în mintea lor trează şi-n inima lor caldă am găsit sprijinul speranţelor noastre[...] ...îl văd cu pieptul dezvelit în zloată şi-n bătălii, muncind ca să plătească dările ţării, luptând ca să-ţi apere pământul, căzând şi ridicându-se iar, murind în şes şi renăscând în munţi, pururi tânăr, pururi mândru...

sau a lui Mihai Eminescu[3]: *Eu nu ţi-aş dori vreodată să ajungi să ne cunoşti, / Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oşti[...] / N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid / Care nu se-nfioreză de-a ta faimă, Baiazid!*

care evidenţiau drept trăsături definitorii ale românilor atribute cele mai alese ale fiinţei umane.

Din ceea ce s-a scris, pagini memorabile de altfel închinate românimii, dar – din păcate şabloane - eu aş reţine ca trăsătură caracteristică mândria, orgoliul de naţiune superioară, care personal cred că nu are acoperire, dacă judecăm la rece cu argumente de tipul: *Când au apărut primele texte literare româneşti?*; *Ce tradiţii culturale avem noi?* sau *Când s-a ştiut de existenţa noastră în lume?*

---

[1] Declaraţia UNESCO– Grunwald, 1982
[2] Vlahuţă, Alexandru – *România pitorească*, pagina 15
[3] Eminescu, Mihai – *Scrisoarea III*, p. 96

La aceasta consider că se pot adăuga apetitul pentru mâncare şi băutură bună, inteligenţa, precum şi veselia, cu înclinaţii spre glumă sau chiar spre haz de necaz, care fac din fiecare dintre noi un interlocutor pe cinste la *un pahar de vorbă*. Aş păstra un singur clişeu din cele care preamăresc românul şi acesta este poate cel mai însemnat din punctul de vedere al unui literat: românul s-a născut *poet*, având o uşurinţă remarcabilă în a versifica, chiar dacă acest lucru nu înseamnă că este capabil de a exprima adâncimea spirituală în creaţiile sale.

Printre predecesorii noştri atrage atenţia, dacă e să ţinem seama de *calităţile* sale care se intersectează cu cele ale poporului, în general, un nume aparent necunoscut – Alexandru. O. Teodoreanu, mai degrabă păstrat în memoria noastră afectivă cu pseudonimul său literar - Păstorel Teodoreanu. Deşi a compus şi alte poezii, a rămas celebru pentru epigrame, multe dintre ele intrate în folclor. Deşi licenţiat al Facultăţii de Drept, celebritatea lui Păstorel se leagă de gastronomie şi versuri satirice.

Păstorel a fost un mare cultivator de spirit, uneori vizând şi ironia. Era un ghiduş simpatic, după aprecierile contemporanilor[4], practicând prodigios calamburul. A scris foarte multe epigrame, dar şi alt gen de literatură: „Hronicul măscăriciului Vălatuc", „Un porc de câne", două volume „Tămâie şi otravă" şi vestita sa carte de bucate. Multe epigrame scrise de anonimi i s-au atribuit lui, datorită influenţei pe care a avut-o în epocă.

Trăim într-un secol al tehnologiilor de vârf şi al globalizării, dar şi al luptei pentru resurse. Lumea de azi este într-o continuă mişcare, într-o evoluţie care până nu demult ar fi părut de domeniul ştiinţifico-fantasticului. De aceea poate credeţi că este un demers desuet să ne aplecăm asupra unui subiect ca epigrama. Cu atât mai mult cu cât ea a fost considerată de multe ori drept o Cenuşăreasă a literaturii sau un simbol al decadenţei. Şi totuşi, epigrama a rezistat timpului mai mult decât alte genuri literare considerate la vremea lor prinţese.

Desigur, istoria ei a suferit nenumărate schimbări impuse bineînţeles de timp şi de moravuri, dar iată că azi, epigrama ni se dezvăluie în plină splendoare ca o pasăre Phoenix născută din propria-i cenuşă.

În ceea ce priveşte epigrama românească, putem spune că ea s-a impus de-abia spre sfârşitul secolului al XIX-lea, fiind favorizată de libertatea naţională de după cucerirea independenţei de stat. Dezvoltarea ei a fost însă deosebit de rapidă, recuperând imediat handicapul generat de apariţia ei târzie pe meleagurile noastre, acest gen literar potrivindu-se ca o mănuşă firii vesele a românului, cu înclinaţie spre glumă, ironie, ba chiar şi spre autoironie. Inteligenţa nativă a poporului nostru şi aplecarea lui spre poezie nu sunt nici ele străine de faptul că epigrama şi-a găsit un teren deosebit de fertil la noi. De altfel, România este una din puţinele ţări din lume unde ea este cultivată ca specie literară, iar autorii ei sunt înregimentaţi într-o puternică Uniune şi au statut literar aparte.

Dar să nu uităm că nu toate creaţiile în versuri care au o tentă umoristică, vizând aspecte din societate, se pot considera epigrame, după cum menţiona chiar Păstorel Teodoreanu :

Le amintesc un mic refren / De care-i rog să ţină seamă: / De-i epigrama un catren, / Nu tot catrenu-i epigramă!

Cu alte cuvinte *Epigrama este jocul în care inteligenţa musteşte ca şampania,* după cum spunea vestitul critic literar Şerban Cioculescu, care prefigura de fapt o schiţă de portret a unui epigramist.

În aceeaşi ordine de idei, iată cum îl descria în **Cronica română** ziaristul Mihai Petrovici pe sclipitorul avocat : *un om de spumoasă şi şlefuită inteligenţă, de subţire şi stratificată cultură, de scânteietoare vervă, de fineţe scriitoricească şi de remarcabil talent, prietenos, cald, uman!*[5]

Nu e de mirare aşadar că această specie literară i s-a potrivit atât de bine, încât până şi în ziua de astăzi epigrama se asociază indiscutabil cu numele lui. Un astfel de om nu putea să nu ia în derâdere şi propriile defecte, chiar dacă niciodată nu a încercat să corijeze apetitul său nestăvilit pentru băutură:

Aici doarme Păstorel / Băiat bun şi spirit fin / Dacă treceţi pe la el / Nu-l treziţi, că cere vin.

Degustător experimentat de vinuri şi coniac, epigramistul a dedicat multe rime pasiunii sale proverbiale pentru alcool. Calităţile sale gustative şi experienţa sa deosebit de variată şi complexă pe care o avea în degustarea vinurilor româneşti, în special, îl făcea capabil să identifice cu o **precizie uluitoare** nu numai soiul de vin, podgoria şi anul fabricaţiei, ba chiar şi alte amănunte incredibile, aşa cum ar fi orientarea geografică a locului pe care se găsea via din care se fabricase vinul, cât de pur era acesta (în sensul folosirii unei singure varietăţi de, să zicem, Muscat Otonel), regimul pluvionar al anului respectiv în locul unde se găsea via, etc.

Actorul Nae Lăzărescu a făcut următoarea confesiune într-un interviu, sugerând atât talentul fără egal al epigramistului, cât şi înclinaţia către aromele bahice: *Tata se mândrea că poposea în cârciuma lui şi Păstorel Teodoreanu şi îl tot cinstea pe fermecătorul scriitor cu vin din două butoaie, doar-doar va scrie un catren pe butoi. Şi, până la urma, excepţionalul epigramist a scris cu creta pe butoi: „Am băut şi eu din el, nota zece Păstorel". Într-o altă după - amiază se adunaseră mai mulţi epigramişti cu Păstorel la o masa şi tata le propune un concurs: cine scrie cea mai tare epigrama cu tema „pe Dunăre de-ar curge vin". Câştigător nu putea să iasă decât Păstorel Teodorescu, care a inventat doar două versuri: „Pe Dunăre de-ar curge vin/ Ar fi un fluviu mai puţin"*[6].

---

[4] Petrovici, Mihai (citându-l pe Leon Kaustian) – *Cronica română,* 25 august, 2005
[5] Petrovici, Mihai – *Cronica română,* 25 august, 2005
[6] Condurăţeanu, Florin, *Interviu,* în *Jurnalul Naţional, 24 mai 2004*

Scanned with OKEN Scanner

Niciun alt expert în vinuri şi gastronomie nu se bucură de atâta notorietate ca Păstorel Teodoreanu. A cerut atâta vin, încât a devenit cel mai experimentat degustător al vremii, lui fiindu-i atribuit şi un „Tratat despre vinuri, coniacuri şi tehnica degustării acestora", pierdut astăzi. Chefurile sale aveau aer de legendă, cumnata sa, Ştefania Velisar-Teodoreanu, mirându-se de unde curg banii avocatului-scriitor. *„Chefuieşte noapte de noapte până la ziuă. Nici nu ştiu cum îi dă tată-său atâţia bani. Către amiezi îl găseşti adesea la aperitive, la Gambrinus, înconjurat de gură-cască şi de prieteni, că-i straşnic spiritual şi hazos băiatul"*[7]. Păstorel (poreclit Păhărel) e autorul unui dicţionar al băuturilor, care începe cu absint şi se încheie cu whisky şi a unor cărţi de reţete, unele în versuri.

Se ştie că literatura română are destule pagini după care îţi lasă gura apă şi câţiva scriitori pentru care o porţie de scris merge unsă cu o masă copioasă şi câţiva scriitori cărora li s-a dus vestea de gurmanzi şi pentru care o porţie de scris merge ca unsă cu o masă copioasă. Filiera îndrăgostiţilor de bucătărie începe cu Anton Pann, care ridica în slăvi „Ghiudenul, pastramele, muşchiul, zălhănalele", pe la începutul lui 1800, trece prin Ion Creangă, un „mâncău" de poveste, I.L. Caragiale, adeptul rafinamentelor culinare şi al „capşismului", Mihail Sadoveanu, maestru în preparat vânatului, ajungând la Andrei Pleşu, Radu Anton Roman sau Mircea Dinescu. Figura lui Păstorel Teodoreanu se încadrează perfect în această pleiadă de degustători de esenţe şi arome specific româneşti. Nu degeaba consemna Păstorel:

Nu-i loc pentru estet să fie trist, / Căci şi bucătăria e o artă, / Atunci când bucătarul e artist."

Pornind de la ideea că bucătăria este o activitate de esenţă spirituală, iar propagarea şi stimularea bucătăriei de calitate este un fapt de înaltă cultură, cartea lui Păstorel în ale bucătăriei[8], nu trebuie înţeleasă ca un reţetar rigid, un pat al lui Procust, ci ca o sursă de inspiraţie şi un prilej de meditaţii fecunde, cu rezultate.... delicioase.

Este o carte de bucate mai puţin întâlnită în zilele noastre, cu suficientă sare şi piper încât lectura sa să provoace zâmbetul. Printre reţete tradiţionale şi franţuzeşti, o rimă, un catren, o epigramă descreţesc frunţile şi aţâţă apetitul.

Personal nu am încercat niciuna dintre reţetele maestrului, dar corul de lăudători este atât de numeros, încât probabil că mă va convinge ca într-o zi cu soare să gătesc specialităţile sale, dintre care cea mai renumită pare a fi cea a sarmalelor moldoveneşti. O voi transcrie integral:

Reţeta de mai la vale e cunoscută în toate casele bune moldoveneşti, bineînţeles cu inerentele variante care au fost şi vor rămâne tainele fiecărui şef de bucătărie cu talent.[.....] Ş-acum să începem: Preparaţia începe prin opărirea foilor de varză proaspătă cu borş. Sarmalele se fac numai cu vârful foilor. Tocătura se face din carne de bou (când vom alunga oare vaca din bucătărie?) de la coadă şi carne de porc grasă. Se taie carnea în bucăţi mici şi se trece o dată prin maşină. Se trece apoi a doua oară prin maşină şi se adaugă: un miez de pâine muiat în lapte, sare, piper, puţină ceapă tăiată foarte mărunt şi prăjită în unt, puţină verdeaţă tocată mărunt (pătrunjel şi mărar) şi două ouă bine bătute. Cu această compoziţie se învelesc (termen consacrat) sarmalele, care nu trebuie să întreacă în dimensiune o nucă de mărime mijlocie. Meşteşugul executantului constă în potrivirea umpluturii. Ea nu trebuie să fie nici prea strânsă în foaia de varză (plumb), nici prea în voie (se desfac sarmalele). Se pune pe fundul unui vas un strat de varză tăiată fin şi deasupra se aşază sarmalele, presărând între ele boabe de piper negru. Deasupra sarmalelor, alt strat de varză tăiată fin. Pe straturile de varză se pot pune felii de roşii şi chiar ardei verde. Aici intervine iar o chestie de gust: unii fierb sarmalele în borş, alţii în vin. Recomand altă procedură: să se fiarbă înăbuşit în zeamă de carne, până ce scade lichidul la mai puţin de jumătate. Se scot de la foc şi se duc la beci (nu în pivniţa cu vinuri) sau alt loc răcoros. Asta pentru prima zi.

A doua zi. Se toarnă peste sarmale o sticla de Cotnar vechi în care s-a diluat o bună cantitate de bulion italienesc (pasta de roşii) şi se pune vasul în cuptor să fiarbă mocnit şi să se rumenească puţin. Cu zece minute înainte de a se servi se adaugă două linguri de unt proaspăt.

Se pare că această specialitate culinară îi plăcea atât de mult epigramistului, încât acesta i-a dedicat chiar şi o odă: ODA SARMALEI

Cum s-ar defini sarmaua? / Vis înaripat al verzei ce-l avu cât a durat / somnul lung metamorfozic în butoiul de murat... / Potpuriu de porc şi vacă, simfonia tocăturii, / imn de laudă mâncării, înălţat în cerul gurii. / O cochetă care-şi scaldă trupu-n sos şi în smântână / şi se-nfăşoară în varză ca în valuri de cadână. / O abila diplomată ce - a-ncheiat o strânsă ligă / c-o bardacă de vin roşu şi-un ceaun de mămăligă. / Oponentă din principiu şi un straşnic adversar / pentru tot ce e dietă sau regim alimentar./ Un buchet de mirodenii, o frivolă parfumată / ce te-mbie cu mirosuri de slănină afumată./ Locatara principală ţine-n spaţiu tolerate, / perle de piper picante, boabe de orez umflate. / O prozaică - nnăscută, cum s-o prinzi în prozodie / că de când e lumea, porcul n-a citit o poezie. / Un aducător de sete, de bei vinul cu ocaua. / Iată-n câteva cuvinte, cum s-ar defini .. sarmaua !!

Şi, cu siguranţă, aceste sărmăluţe trebuie stropite din belşug, vorba lui Păstorel, cu ţuică de prune brumării, de la Văleni sau Muscel, pălincă de Maramureş şi câteva ulcele de vin roşu, dacă nu negru, "puterea

---

[7] Ciuvercă, Florentina, *Marii mâncăi ai lumii literare*, în *Evenimentul zilei*, 25 iulie, 2008

[8] Teodoreanu, Păstorel – *Gastronomice*

Scanned with OKEN Scanner

ursului", atunci o Băbească de Nicoreşti, Dealu Mare sau Uricani şi altele de vin alb – "o Fetească Regală, o Tâmâioasă Românească sau o Galbenă de Odobeşti".

Spirit boem, căruia i-a plăcut mai presus decât orice să-şi trăiască fiecare zi din viaţă ca şi cum ar fi fost ultima, Păstorel Teodoreanu rămâne în memoria noastră afectivă pentru verva condeiului său, muiat în cerneala groasă a ironiei, pe care o hrănea regeşte cu cele mai aromate mâncăruri şi o stropea din belşug cu licorile parfumate ale acestui pământ.

Cred că steaua lui Păstorel n-a apus încă, fiindcă cei tineri vor prelua de la noi numele său ca pe o torţă a inteligenţei, care îl plasează alături de celelalte nume mari ale culturii româneşti, în nemurire. Însă cel mai frumos şi potrivit omagiu cred că este catrenul lui Mircea Ionescu Quintus, ce sintetizează preţuirea unanimă:

Să-nchinăm paharul / Pentru Păstorel / N-a fost nici Cotnarul / Mai spumos ca el.

Bibliografie:
1. Eminescu, Mihai – *Luceafărul*, Ed. Vlad & Vlad, 1993
2. Sanmartín, Ricardo – *Valores culturales*, Ed. Comares, Madrid, 2008
3. Teodoreanu, Păstorel – *Gastronomice*, volumul 2, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007
4. Vlahuţă, Alexandru – *România pitorească*, Ed. Sport - Turism, Bucureşti, 1982

Periodice
1. Ciuvercă, Florentina – *Marii mâncăi ai lumii literare*, **Evenimentul zilei**, 25.07.2008
2. Condurăţeanu, Florin – *Interviu cu Nae Lăzărescu*, **Jurnalul naţional**, 24.05.2004
3. Petrovici, Mihai – *Un cavaler al spiritului*, **Cronica Română**, 25.08.2005

Adrese electronice
1. w.w.w.agonia.ro
2. w.w.w.cerculpoetilor.net
3. w.w.w.laportileorientului.wordpress.com
4. ro.wikipedia.org
5. Paés Darío – *Valores culturales y motivacionales*, R.E.M.E. **(Revista electrónica de motivación y emoción)**, volumen 4
6. Beerli Palacio, Asunción – *Los valores culturales como factores moderadores de las creencias*, R.E.M.E.

MITROPOLITUL DOSOFTEI-UN TEXT ŞI MAI MULTE DESCHIDERI

Prof. Andronic Cornelia şi prof. Chiprian Cristina, Liceul Teoretic „Garabet Ibrăileanu", Iaşi

1. Din biografia mitropolitului Dosoftei

Una dintre personalităţile marcante ale culturii româneşti din secolul al XVII-lea este mitropolitul Moldovei, Dosoftei. După descrierea cronicarului Ion Neculce „Acest Dosofteiu mitropolitul, nu era om prost de felul lui; era de neam mazîl, prea învăţat; multe limbi ştia: elineşte, latineşte, slovineşte şi alte. Adânc din cărti ştia; şi deplin călugăr, şi cucernic, şi blând, ca un miel; în ţara noastră pe aceste vremi nu se afla om ca acesta".

Datele noi care s-au găsit în ultimul timp au permis a se stabili că eruditul mitropolit al Moldovei se trăgea dintr-o familie de negustori din Lvov, Papara, de origine macedoromână. S-a născut în anul 1624 în familia Barilă. Părinţii săi Leontie şi Misira l-au botezat cu numele Dimitrie pentru că se născuse în preajma zilei de 26 octombrie.

Dimitrie Barilă a îmbrăcat din tinereţe haina monahală luând numele de Dosoftei. A studiat la Iaşi la Şcoala domnească de la Sfinţii Trei Ierarhi continuându-şi învăţătura la Şcoala Frăţiei Ortodoxe din Lvov.

Întors în ţară în anul 1649 a fost călugărit ieromonah la mănăstirea Probota unde s-a străduit să-şi desăvârşească formaţia sa cărturărească. Cu o viaţă filocalică pe măsura monahismului vremii, la numai 34 de ani, Dosoftei este chemat, în 1658 să păstorească, pe rând, eparhiile Huşi şi Roman. În 1671 devine mitropolit al Moldovei, până la 1686, când a luat drumul greu al pribegiei în pământ străin, în Polonia.

Aici înconjurat de câţiva ucenici, a continuat o foarte bogată activitate teologică, literară şi de traduceri, până la trecerea sa la viaţa cea veşnică, în 1693. Dacă mormântul său nu se mai cunoaşte, zestrea ostenelilor sale , roade ale talentului său de versificator, traducător, scriitor şi contemplator al adevărurilor celor mai presus de fire, constituie mărturii ale existenţei şi nemuririi acestui părinte spiritual al poeţilor români de după el şi ctitor al limbajului liturgic.

2. Dosoftei, ierarh al Bisericii Ortodoxe Române

Iubitor şi trăitor al dreptei credinţe, purtător de grijă faţă de păstoriţii săi în vremuri de restrişte pentru popor, cu dese schimbări de domnii, sfântul mitropolit Dosoftei şi-a împlinit misiunea pastorală prin punerea în lucrare a darurilor pe care i le-a dat Dumnezeu din belşug: traducerea şi tipărirea de carte sfântă în limba română. Deşi nu se cunosc multe date din viaţa monahală a mitropolitului el a lăsat o urmă adâncă în viaţa religioasă a Moldovei, dându-i acestei vieţi un impuls nou.

Vlădica Dosoftei a fost preocupat mereu de probleme cărturăreşti, alcătuind sau traducând în româneşte diverse cărţi de slujbă şi de învăţătură creştinească. Principala operă a mitropolitului Dosoftei şi prima lui traducere care a văzut lumina tiparului este „Psaltirea în versuri", care apare în anul 1673, într-un orăşel polonez,

Scanned with OKEN Scanner

Uniev. La versificarea psalmilor a lucrat peste cinci ani. Apoi a scris patru volume intitulate „Viețile Sfinților" și „ Acatistul Născătoarei de Dumnezeu".

Ca episcop al Romanului a revizuit traducerea Vechiului Testament redactată de spătarul Nicolae Milescu la Constantinopol. Tot în perioada arhipăstoririi de la Roman, a restaurat mănăstirea Probota cu mijloace materiale proprii deoarece a fost arsă și devastată de către tâlhari.

În toamna anului 1673 a plecat în pribegie în Polonia, din cauza schimbărilor de domnitori în țară și a convingerilor sale antiotomane. În anul 1674 a fost înlocuit în scaunul mitropolitan de la Iași cu Teodosie, episcopul de Roman. Anul următor a fost readus în demnitatea sa chiriarhală și a refăcut tipografia de la Iași. În aceste împrejurări a tipărit noi cărți de slujbă și de învățătură în limba română : Dumnezeiasca Liturghie și Psaltirea de-nțeles; cu texte paralele în limbile română și slavonă.

În anul 1686 regele Poloniei, Ioan Sobieski, în campania sa antiotomană, a intrat în Moldova pentru a-l atrage de partea sa pe voievodul Constantin Cantemir. Fiind nevoiți să se retragă, polonezii au luat cu ei mulțime de pietre scumpe, odoare din aur și argint. Luat ostatec împreună cu tezaurul Mitropoliei și cu moaștele Sfântului Ioan cel Nou, mitropolitul Dosoftei a trăit ultimii ani ai vieții sale pământești departe de țară. Aici a continuat lucrarea sa cărturărească și a păstrat mereu legătura cu ierarhii ortodocși de la Moscova și de la Kiev.

Păstor drepcredincios și jertfelnic, sfântul ierarh a îndurat cu demnitate asprimile și lipsurile, purtând de grijă comunității sale ortodoxe care se afla în Polonia. În ciuda presiunilor care s-au făcut asupra lui, părintele Dosoftei a refuzat trecerea la uniație și a rămas ortodox până la trecerea sa în veșnicie, la 13 decembrie 1693. Blândul ierarh Dosoftei a fost înmormântat la Biserica „Nașterea Domnului „ din Jolkiew, astăzi în Ucraina.

Pătimind încercări și multe necazuri în viața trecătoare, sfântul mitropolit Dosoftei al Moldovei rămâne peste veacuri un teolog al întregii Ortodoxii, ierarh cu viață sfântă și neîntrecut învățător al dreptei credințe în limba poporului său. Pentru toate acestea, în anul 2005 Sinodul Bisericii Ortodoxe Române l-a canonizat sfânt, având zi de cinstire și de pomenire pe data de 13 decembrie.

3.Aportul mitropolitului Dosoftei la cultura românească

Spre deosebire de Varlaam, înaintașul său care alcătuise doar câteva stihuri, publicate în „ Cazania", Dosoftei a versificat și a compus diferite alte versuri, motiv pentru care cercetători ai culturii noastre vechi îl consideră drept unul dintre cei mai mari ctitori ai literaturii române, trecându-l printre cei dintâi poeți ai noștri.

Până la Dosoftei, în Moldova nu apăruse nici o carte de cult, Varlaam tipărise în 1673 „Cazania", la 1645 „Răspuns la catehism calvinesc" și „Cele șapte Taine", toate cărți de lectură și îndrumare. Prin mijlocirea cărților de cult tipărite de Dosoftei , se puteau oficia, în întregime slujbele solicitate de credincioși, ca și Liturghia. Traducerea și tipărirea „Liturghierului" încununează opera sa. Prin argumente de autoritate, Dosoftei a arătat că Biserica Ortodoxă n-a fost împotriva utilizării limbilor naționale în cult. „Psaltirea slavo-română" tipărită la Iași în 1680 are unele semnificații deosebite de ordin cărturăresc. La versificarea psalmilor lucrase cinci ani. Înainte de a începe versificarea, Dosoftei pregătise psalmii în proză, deci între 1660-1668, pe când era episcop la Roman. În afară de textul slavon pe care îl tipărise alături de cel român, Dosoftei a folosit și versiunea latinească a lui Ieronim, adică Vulgata.

Studiind limba scrierilor lui Dosoftei, Alexandru Rosetti a făcut diferite observații reliefând particularitățile ei de ordin fonetic, gramatical și lexical. Chiar dacă în traducerile sale se simte pe alocuri topica prototipurilor, construcția frazei este limpede, fluentă, firească. Alternanța între formele vechi și formele noi, utilizarea unor elemente de vocabular împrumutate din alte limbi, glosările marginale la unele cuvinte străine, reliefează această preocupare a ierarhului de a lămuri ceea ce părea mai greoi.

Prin meșteșugul său artistic, prin tehnica versificației, Dosoftei și-a fixat un loc de cinste în istoria culturii române vechi.

„Viața și petrecerea sfinților" și „Psaltirea în versuri" sunt adevărate monumente literare, ramân scrieri prin care s-a urmărit îndrumarea religios-morală a credincioșilor încărcată de discuțiile și controversele teologice interconfesionale de atunci.

4. Psalmii 22, 42, 46 și 136-un text și mai multe deschideri

Având în atenție prevederile programei școlare pentru disciplina religie, învățământ liceal, vom încerca să analizăm psalmii menționați mai sus din punct de vedere religios și literar. Aceste considerații metodice pot fi aplicate în clasa a X-a la lecția „Mitropoliți români, ctitori de cultură (Varlaam, Dosoftei, Veniamin Costachi) și la clasa a IX-a la lecția „ Viața religioasă oglindită în creații populare, în datini și în obiceiuri".

În psalmul 22 poetul descrie credința psalmistului David în viața veșnică și în învierea morților de la sfârșitul lumii. Întregul psalm este impregnat cu starea de pocăință a psalmistului conștient că va fi salvat de Dumnezeu, Păstorul cel Bun. Acest psalm este utilizat în cadrul ritualului de înmormântare. Prin cuvintele „Dumnezeu mă paște" suntem invitați să meditâm la parabola Blândului Păstor. Din iconomia mântuirii știm că Păstorul cel Bun viața își dă pentru oile Sale. Dacă una dintre ele se rătăcește , păstorul le lasă pe cele 99 și o caută pe cea pierdută alăturând-o celorlalte. Subliniind nemărginita iubire și milostivire a Creatorului către „oile Sale", poetul continuă cu versurile „și cu hrană suflet mi-adaos" înțelegându-se că, pe lângă protecție Dumnezeu dăruiește celor care cred în El și Hrana cea nepieritoare. Aceasta Hrană este pentru păcătosul smerit harul, adevărul divin și sfintele taine, fără de care omul nu poate să se mântuiască. Cuvintele „cu svântul tău nume mă-

Scanned with OKEN Scanner

nvață „ vin să completeze ideea că Dumnezeu este Calea, Adevărul și Viața și El ne întărește „hirea întreagă" aducându-ne mângâiere atât trupului cât și sufletului pentru că ambele sunt prezente la îndumnezeire. În continuare din versurile poetului transpare starea conștiinței păcătoase prin care regele David preferă să primească „toiagul și svânta ta vargă"numai să nu se lipsească de mila iertării ăi a iubirii Domnului în Împărăția veșnică. Încărcate de semnificații sacre sunt și cuvintele „pre cap mă vei unge/ Cu oloi scump, vin încă-m v-ajunge,/ Din svântul tău păhar mă-mbată, / Cu mila ta, Doamne, cea-ndurată". Aceste versuri subliniază biruința credinciosului aliat cu Dumnezeu în fața dușmanului văzut sau nevăzut. Cel smerit este întărit în credință , cu răbdare dar și cu darurile Duhului Sfânt prin ungerea cu Sfântul Mir și cu Trupul și Sângele Domnului din Sfânta Taina a Euharistiei. Înarmat cu aceste daruri credinciosul are încredere că mila Domnului nu-l va părăsi în zilele vieții pământești, iar în viața de dincolo va putea fi răsplătit să locuiască în casa „cea svântă" a Domnului. Mesajul psalmului este unul eshatologic.

Ca și în psalmul 22, regele David își arată încrederea în iubirea și în dreptatea divină. Starea de pocăință este descrisă de versurile mitropolitului Dosoftei: „Ce să-ți fie milă , să-mi trimiți lumina".Adevărul mântuitor transmis credincioșilor prin Sfânta Biserică este flacăra vie în nădejdea Învierii. Psalmistul David luminat de harul profeției a știut dinainte că Mesia va fi Izbăvitorul trimis de Dumnezeu, se va arăta ca un Dumnezeu puternic, Tată al veșniciei, Principe al păcii și Părinte al veacului ce va să fie (Isaia,9,5) . În împărăția Sa pacea va fi fără hotar și El va împărăți peste tronul lui David ca să-l întărească prin judecată și prin dreptate. În felul acesta El, Mesia, este o persoană extraordinară, care se va afirma prin instaurarea păcii adevărate și, care va cuprinde toată lumea. Locul adunării popoarelor în ziua păcii, este muntele cel Sfânt, Sionul. Despre acest munte pomenește și poetul Dosoftei prin versul; „spre svântul tău munte să-ț dvoresc în față". Părintele Dosoftei face referire la Împărăția mesianică prezisă de profetul Isaia, prin care, în mod simbolic, profetul prevestește despre pregătirea ospățului bogat pe muntele cel sfânt la care vor participa toate popoarele (Isaia 25,6). Versurile următoare întăresc adevărul despre ziua judecății universale, zi decisivă pentru mântuirea fiecărui suflet în parte: „să mă iei de mână și să-mi fii povață..../ Unde ț-ai întinsu-ț cortul cel de slavă, / Voia rea nu-ți face, suflete mișele, / Nice-ț face scârbă suspinând cu jele, / Ce să aibi spre Domnul nedejde curată, / Că-ț va tinde mila cu mîna-ndurată."

În versificarea psalmilor lui David , Dosoftei apelează la modelul poeziei populare, astfel încât psalmii să fie accesibili ascultătorilor, ușor de înțeles, de cântat în biserică și de memorat. În psalmul 46 e cuprinsă toată gama trăirilor umane îndreptate spre transcendent și, totodată, reperează realitatea românească asemănătoare celei biblice. Se conturează întreaga iconomie a mântuirii de la nașterea Domnului prin cuvintele: Glas de bucurie / Lăudând pe Domnul/ Să cânte tot omul. / Domnul este tare, / Este-mpărat mare / Preste tot pământul / Și-ș ține cuvântul". Prin aceste versuri și cele care urmează mitropolitul Dosoftei descrie învățătura creștină despre întruparea Mântuitorului. După alungarea din rai a strămoșilor noștri Adam și Eva, Dumnezeu le promite acestora că le va trimite un Mântuitor. Prin cuvântul „moșie", poetul face legătura cu glia strămoșească la fel de importantă pentru români, cum este raiul (paradisul) pentru creștini.

„Țara cea dorită, / Carea-i giuruită / Lui Iacov iubitul, / Ce-i ține cuvântul"- prin aceste versuri poetul Dosoftei ne conduce în timp la patriarhul Iacov , care, la Betel, a avut un vis în care o scară cerească unea cerul cu pământul. Pe această scară coborau îngeri. Scara cerească avea să fie un vas ales al Domnului, Sfânta Fecioara Maria. Ea L-a născut fără de prihană pe Mântuitorul lumii. În noaptea sfântă au coborât la Betleem mii de cete îngerești și au cântat primul colind. Prin visul lui Iacov Dumnezeu îi vestea alesului său că va fi patriarhul poporului ales, iar din neamul acesta se va naște Emanuel.

Tot în cuprinsul psalmului 46 se folosește expresia „bucine", de altfel un element autohton (bucium), pentru a exprima importanța trâmbițelor îngerești care vor suna la sfârșitul lumii. Prin versurile „pre vârvuri de munte / S-aud glasuri multe / De bucine mare, / Cu naltă strigare / Că s-au suit Domnul / Să-L vază tot omul...".Cu ajutorul acestor expresii părintele Dosoftei îi îndeamnă pe credincioși să-și păstreze încrederea în învierea trupurilor de la sfârșitul veacurilor , când Hristos va veni ca Domn al Păcii, pe muntele Sionului (în cazul acesta în Împărăția cerurilor) să judece lumea. Toate popoarele îl vor preamări că „nu-i ca dîns altul / Sa domnească-n lume / Cu svântul său nume / Că Dumnezeu poate / Pre limbi preste toate, / . Și în egală măsură toate popoarele se vor înfricoșa în ziua judecății „De le îmblânzește / Și le-mpărățește / Domnul din direapta, / Să-mpărtășcă plata „. În ziua dreptății toate sufletele vor gusta din solemnitatea evenimentului cu frică și cu cutremur, așa cum ne indică și versurile „și cine să-nalță / din hire sămață, / I-a vedea tot omul / Cum i-a certa Domnul". Un argument de necontestat al valorii acestor versuri este și faptul că ele au pătruns în folclorul românesc în compoziția „Vicleimului" și a colindelor și cântecelor de stea. Obicei împământenit în țara noastră de mii de ani.

Psalmul 136 face referire la ducerea poporului evreu în robia Babilonului. În anul 606 regele Babilonului, Nabucodonosor a înconjurat Ierusalimul și l-a cucerit luând mulți prizonieri evrei în țara sa. Robia babiloniană a durat 70 de ani (606-536 î.d. Hr.) Versurile psalmului exprimă suferințele evreilor îndurate în Babilon. Dorul de țară, de cultul mozaic și rugăciunile de la Templul din Ierusalim sunt câteva din patimile îndurate de poporul ales."La apa Vavilonului, / Jelind de țara Domnului, / Și cu inema amară, / Prin Sion și pentru țară, / Aducându-ne aminte, / Plângeam cu lacrămi herbinte. / Și bucine ferecate / Lăsam prin sălci aninate". Evreii aflându-se intr-o țară păgâna li s-a interzis să practice cultul lor monoteist. Prin urmare nu aveau voie să se roage, să aducă jertfe

Scanned with OKEN Scanner

Dumnezeului celui Viu, să cânte din instrumente şi să aibă templu de rugăciune. Din scrierile vechi-testamentare aflăm că în aceste împrejurări s-a construit sinagoga, un loc de rugăciune iniţiat în captivitatea babiloniană. Versurile „Că acolo ne-ntrebară / Aceia ce ne prădară / Să le zicem viers de carte / Într-acea streinătate, / Ca-n svânt muntele Sionul / Cântari ce cântam la Domnul / Ce nu ni să da-ndemână / A cânta-n ţară streină - vin să sublinieze explicaţia noastră.

Poporul evreu nu poate uita suferinţele provocate de urmaşii lui Edom, fratele lui Iacov numit şi Esau. Trebuie să amintim aici că Esau avea dreptul de întâi născut, deci de rege al evreilor, dar Iacov, sfătuit de mama sa, Rebeca, printr-un vicleşug a reuşit să obţină binecuvântarea tatălui său Isaac. De aici apare ura înverşunată între fraţi şi lupta pentru putere.Urmaşii lui Esau (Edom) au moştenit ura de la înaintaşul lor împotriva israeliţilor. După cucerirea Ierusalimului edomiţii s-au bucurat de înfrângerea evreilor din seminţia lui Iuda şi atunci profeţii au prevestit judecata împotriva Edomului din cauza urii lor înverşunate. Studiile istorice ne informează că edomiţii au căzut în mâinile arabilor în secolul al-V-lea d. Hr. „De Edom ce-au zis cuvinte / Svintei cetăţ împotrivă, / Cu rău din gura zlobivă: / „Risipiţi-i zidiuri înalte, / Deşertat de bunătate!" Se pare că şi mitropolitul Dosoftei ştia acest adevăr. De pedeapsa divină nu va scăpa nici Babilonul pentru asuprirea aleşilor lui Dumnezeu. „Tu fată vaviloneană, / Răul va să te tâlnească! / Va fi ş-acela-n ferice / Ce-ţ-va veni să te strice, /Că ţi se va-ntoarce darul, / Cum ne-nchini tu cu păharul". Sfârşitul psalmului anunţă în viitor distrugerea Babilonului prin sfărâmarea zeilor personificaţi în versurile poetului moldovean prin „coconii tăi de ziduri / Vor zdrobi-i ca neşte hârburi".

5. Încheiere

Mitropolitul Dosoftei, acest mare ierarh a trăit şi a lucrat într-o vreme când şi Miron Costin consemna zilele dureroase în existenţa poporului nostru, ca gânditor original în manifestările sale, a înţeles, a scris şi a vorbit despre unitatea de origine, grai şi lege a poporului nostru.

Ca luptător pentru introducerea limbii române în Biserică, pentru a fi înţeleasă slujba de popor, ca poet şi prozator, Dosoftei este un scriitor nou, cu multe elemente de progres, faţă de înaintaşii şi contemporanii lui. Misiunea clericală l-a determinat să-şi pună opera în cea mai mare parte a ei, în slujba Bisericii, fiind un scriitor cu caracter religios, dar elementele laice îşi găsesc tot mai mult locul şi forma lor în expresii corespunzătoare.

Pe lângă aportul său literar, cultural, a fost un mare ierarh, un slujitor desăvârşit şi unul dintre primii apologeţi ortodocşi desăvârşiţi.

De la „Psaltirea în versuri" până la ultimele scrieri, Dosoftei a închinat tiparului un sfert de veac din cei şaptezeci de ani ai săi. Este ierarhul cărturar care, împlinindu-şi chemarea după rostul ei întreg, ne stă înainte ca un fericit purtător al harului prin lumina cărţii şi a duhului.

Elogiindu-l, Nicolae Iorga ii inchina un adevarat imn: „Iubirea lui pentru lege, talentul de a scrie in proza si chiar in versuri, intr-o limba pe care o stapanea mai bine decat Varlaam, munca lui pentru a da Moldovei un tipar nou, il aseaza nu numai printre cei dintai ierarhi ai romanimii, dar si printre cei mai vrednici ctitori ai literaturii noastre".

ZORII LITERATURII ROMÂNE, CRONICARII GRIGORE URECHE, MIRON COSTIN, ION NECULCE

Prof. Anton Coralia Maria, Şcoala „D. D. Pătraşcanu", Tomeşti, judeţul Iaşi

Grigore Ureche Cronicarul este fiu de mare boier, de la care moşteneşte înclinaţii spre cultură şi politică. Din 1611 urmează cursurile unei şcoli din Polonia şi apoi, întors în ţară, ocupă, treptat, diferite funcţii: logofăt, mare spătar, mare vornic al Ţării-de-Jos. Este autorul „Letopiseţului Ţării Moldovei", cea mai veche cronică în limba română, redactată între anii 1642-1647 şi tratând istoria Moldovei între 1359-1594.

În cronica lui Ureche sunt cuprinse trăsăturile caracteristice, de început, ale umanismului românesc. „Letopiseţul" urmăreşte istoria unei ţari: succesiunea domnilor, destinele, gloria şi vicisitudinile prin care a trecut un popor, „începătura şi adaosul, mai apoi şi scăderea".

Ureche nu compilează date şi texte, ci impune un punct de vedere original şi patriotic.

Umaniştii europeni au subliniat, în repetate rânduri, asemănarea dintre limba română şi limba latină sau italiană. Au arătat că şn limba noastră sunt şi elemente slave, dar nu au dat exemple concrete. Ureche susţine această idee cu material lingvistic, face corelaţii lexicale, dar mai ales întregeşte imaginea limbii române arătând că ea este moştenitoarea unui fond latin bogat, la care s-au adăugat cuvinte nu numai de la slavi, ci şi din limbile greacă, polonă, turcă, sârbă, etc. Astfel, Ureche, pentru prima data in cultura română, exprimă o idee justă asupra lexicului limbii romane, confirmată de cercetările moderne şi nesesizate de umaniştii străini.

Înzestrat fiind cu darul de povestitor, Grigore Ureche este întemeietorul portretisticii în literartura română veche. În virtutea talentului său, el selectează figurile domnitorilor sau boierilor, le ierarhizează, le dă contur propriu, punând alături de trăsăturile fizice şi anecdote -însuşiri de caracter definitorii. Galeria de imagini-portrete de domnitori din cronica lui dovedeşte o varietate apreciabilă, concizie, preciziune de nuanţe, artă concentrata. Efigia lui Ştefan cel Mare, modelul clasic, este realizat din linii simple, dovedind o incontestabilă artă de

Scanned with OKEN Scanner

portretist. Glorificând eroul care a dat Moldovei stabilitate şi independenţă, Ureche concepe povestirea din câteva momente: împrejurările morţii domnitorului, portretul acestuia, sentimentele poporului la moartea lui Ştefan, intrarea lui in legendă, aprecieri asupra vremii şi o scurtă însemnare istoriografică.

Om de larga cultură la vremea lui, Ureche, pornind de la limba populară, inaugurează în scrisul sau limba creaţiei literare, plină de naturaleţe şi savoare. Cronicarul nu apelează la stilul ştiinţific, cum ar fi cerut materialul istoric tratat , ci la stilul literar, impăcând cerinţele istorice cu cele literare.

Miron Costin a trăit şi a învăţat până la 20 de ani în Polonia. Cunoaşte antichitatea greco-latină, este unul din primii reprezentanţi ai umanismului românesc, prin respectul faţă de om, dragostea de patrie şi de limbă, interesul constant pentru originea poporului român, încercarea de a crea opere literare.

A început prin a scrie versuri, domeniu aproape inexistent la noi. Poemul filozofic „Viaţa lumii", o meditaţie asupra trecerii necontenite a timpului, îi demonstrează vocaţia de scriitor.

Miron Costin continuă „Letopiseţul Ţării Moldovei" lui Ureche, descriind istoria românilor intre 1594-1661, şi având în efigie personalitatea lui Vasile Lupu. Intenţia cronicarului nefiind pe deplin satisfăcută, el şi-o realizează spre sfârşitul vieţii, în „De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor", lucrare, însă, neterminată.

Cronicarul a lăsat un numar însemnat de lucrări istorice şi poeme, în limba română şi polonă, dar poate că nicăieri personalitatea lui Miron Costin nu iese în evidenţă ca în „Predoslovia" la „De neamul moldovenilor", mărturisire dramatică a unui cărturar patriot, care nu a putut suporta „ocările" aduse acestui neam „de o seamă de scriitori". Indignarea lui se îndreaptă împotriva unor copişti ai cronicii lui Ureche, mai ales împotriva lui Simion Dascălu, „om de multă neştiinţă şi minte puţină", care afirmase că moldovenii ar proveni, chipurile, din tâlharii de la Roma exilaţi pe teritoriul Daciei. Astfel, textul are un caracter polemic capată pe alocuri accente pamfletare.

Cel care trebuie să răspundă în faţa viitorului: „eu voi da seamă de ale mele, câte scriu". În „Predoslovie" găsim atitudini şi trăsături ca patriotismul, preocuparea pentru originea noastră romanică, convingerea că românii trebuie să iasă din adâncul neştiinţei, conştiinţa că scrisul e dator să slujească adevarul, fiind un act de responsabilitate istorică, încrederea în forţa educativă a istoriei, sentimentul unei continuităţi a efortului de „a scoate la ştirea tuturor" istoria poporului român.

Ion Neculce Cronica lui Neculce, „Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat" (evenimentele dintre anii 1661-1743), precedată de cele 42 de legende, intitulate „O samă de cuvinte", se întemeiază pe fapte trăite de aceea are un caracter memorialistic.

La realizarea letopiseţelor, cronicarii şi-au cules informaţii din izvoare scrise, româneşti sau străine, dar pentru personaje istorice mai apropiate, au folosit şi ştirile provenite din tradiţia populară sau din propria amintire. Dintre ei, cel mai preocupat de tradiţiile populare a fost Neculce care scrie şi „o samă de cuvinte" despre voievozi, boieri sau ţărani, „ce sintu audzite din om în om, de oameni vechi si bătrâni, şi în letopiseţu nu sintu scrise". Cronicarul lasă la latitudinea cititorului stabilirea veridicităţii legendelor sale. Legenda despre Nicolaie Milescu Spătarul este povestea unui mare boier şi cărturar român, care, complotând împotriva lui Ştefăniţă-Vodă, prin mai multe ţări ale lumii. Cronicarul se opreşte în treacăt asupra unor amanunte care îl individualizează şi-i dau identitate eroului, completate printr-o înşiruire de episoade anecdotice.

Vocaţia de povestitor a lui Neculce se relevă în legende, unde stilul are savoarea limbii populare. Cronicarul se manifestă mai puţin ca un istoric interesat de autenticitatea izvoarelor şi mai mult ca un artist care scrie el însuşi povestea, prelucrând şi transfigurând fondul legendar popular. Mai ales in fragmentele narative (atât în cronică cât şi în legende) Neculce îşi defineşte arta: darul de a pigmenta epicul cu anecdoticul, înviorând relatarea istorică prin ironie şi haz ,ca la Creangă.

Dar cronicarul are şi arta portretizării, creionând fizionomii vii, sugerând caracterul printr-un element particular: un gest, o acţiune simplă, un tic, un obicei, sau conturând portrete complexe.

Povestitor înnăscut, Ion Neculce a creat o opera durabilă, a cărei forţă artistică se datorează şi limbajului, mereu proaspăt şi surprinzător, având toată seva vorbirii populare (un numar mare de epitete, comparaţii, pilde, proverbe şi zicători). La aceeaşi impresie de oralitate contribuie si graiul moldovenesc al vremii sale, supus elaborării dar totuşi verosimil.

Scanned with OKEN Scanner

CONTRIBUŢIA ÎNVĂŢAŢILOR MOLDOVENI LA EDITAREA *BIBLIEI DE LA BUCURESTI*

Prof. drd. Cîmpeanu Lucia,
Director al şcolii „Ion Creangă", Iaşi

S-a susţinut, de la Iorga la Cartojan, că *Biblia de la Bucureşti* este sinteza tuturor eforturilor cărturarilor români în cele mai vitrege împrejurări, timp de trei veacuri, pentru a înveşmânta în toate ţările româneşti, „cuvintele Domnului" în haina limbii naţionale. Dacă Nicolae Iorga aşeza *Biblia de la Bucureşti* la înălţime din toate punctele de vedere, Densusianu o cobora mult, exprimând, de altfel, o accentuată rezervă faţă de toată producţia literară a sec. al XVII-lea, scrisă „fără darul imaginaţiei".[1]

Astăzi se susţine că, din contră, traducerea din 1688, cu toate reviziile ei, este desprinsă de tradiţia anterioară şi că fiind „elaborare nouă, ea nu are legătura presupusă cu traducerile româneşti anterioare"[2]. Deasupra acestor afirmaţii, faptul că *Biblia de la Bucureşti,* repede răspândită în toate bisericile, a fost cunoscută şi înţeleasă pretutindeni, în întreg spaţiul locuit de români, este de nezdruncinat, chiar dacă existau, (cum declarau cărturarii care au lucrat pe textul lui Milescu) şi pasaje obscure.[3] Pe lângă aceasta, tot mai multi cercetatori exprimă, de-a lungul timpului, ideea ca textul acestei cărţi trebuie cercetat numai plasându-l in ambianţa istorica, socială şi culturală a epocii in care apărut.

S-a spus multă vreme că apariţia *Bibliei de la Bucuresti* marchează consolidarea *trăsăturilor munteneşti* ale limbii române literare iar norma ei literară este cea specifică graiului românesc în varianta sa sudică. Astăzi, însă, tot mai mult se contrazice şi aceasta afirmaţie. Cu privire la cauzele apariţiei, cea mai recenta opinie este legată de împrejurările politice ale epocii, şi anume: *direcţia nouă, elinistă, în cultură* (promovată de cărturarii Şerban Cantacuzino şi Constantin Brîncoveanu) care imita pe cea politică economică şi religioasă aflate sub influenţa grecească încă înainte de secolul al XVII-lea. Aşadar, *Biblia de la Bucureşti* ar fi apărut în acest context şi ea reprezintă prima tipărire a *Bibliei* în versiune românească integrală care ni s-a păstrat şi este hotărâtoare pentru introducerea limbii române ca limba a cultului religios.

Pentru a stabili ce rol a avut Biblia in dezvoltare limbii literare, este important de stabilit care au fost monumentele literare anterioare care au servit ca sursă de inspiraţie. Una dintre opinii este aceea că pentru definitivarea versiunii româneşti, colectivul de revizie s-a folosit de traducerile parţiale ale *Bibliei* apărute la noi sporadic, încă din secolul al XVI-lea şi că a reprodus, uneori, pasaje întregi din acestea. Este vorba despre **Palia de la Orăştie,** unele ***Tipărituri coresiene*, Noul Testament de la Bălgrad, Psaltirea în proză** şi **Parimiile** lui Dosoftei, **Evanghelia din 1682** şi **Apostolul** din 1683, „precum şi alte manuscrise mai vechi care n-au văzut tiparul".[4] Acest fapt este important pentru istoria limbii literare deoarece, pe de o parte, se recunoaşte valoarea literară şi autenticitatea traducerii respective, iar pe de altă parte se stabileşte o continuitate, în ce priveşte limba literară, între Biblia de la 1688 şi întreaga literatură religioasă anterioară.

Nicolae Cartojan încearcă să identifice izvoarele pe baza cărora s-a tipărit integral prima biblie românească: „pentru Vechiul Testament, un izvor sigur a fost Palia de la Orăştie, deoarece pasagii din ea corespund întocmai, cuvânt cu cuvânt, cu textul Bibliei lui Şerban. Un al doilea izvor a fost, probabil, Biblia lui Nicolae Milescu, dar în ce măsură traducerea spătarului moldovean a fost una din surse, directe sau indirecte, nu se ştie, căci manuscrisul spătarului s-a pierdut."[5] El crede însă că se poate face o comparaţie cu *Manuscrisul 4389* pentru Noul Testament, unde au fost folosite *Evangheliarul* şi *Apostolul*, tipărite de Ş.Cantacuzino, *Noul Testament* a lui Simion Ştefan şi chiar *tipăriturile* lui Coresi.

Semnificativ este faptul că cei mai mulţi lingvişti care s-au ocupat de această problemă, începând cu O.Densusianu, I. Nădejde, Al. Philipide, S. Puscaru, Al. Rosetti, B.Cazacu, Şt.Ciobanu, Al.Piru, cred că ne găsim în faţa unui colectiv mare de traducători şi a unei opere de colaborare care s-a folosit de traducerile anterioare şi care a avut rolul, deloc uşor, de a pune în concordanţă diferitele tendinţe din scrisul neunitar, de până atunci, din cele trei ţări.

Concluzia acestor idei este aceea că *Biblia de la Bucureşti* a pus în circulaţie o limbă literară care reprezintă sinteza eforturilor tuturor scriitorilor români ecleziastici de până la ea şi abia odată cu ea se deschide calea de dezvoltare a limbii române literare de mai târziu.

Opiniile referitoare la graiul dominant care a stat la baza limbii literare a Bibliei de la Bucureşti sunt şi ele, diferite, una dintre cele mai vechi „care îşi fac loc până în vremea noastră" fiind aceea care atribuie rolul de

---

[1] O.Densusianu, Opere,III, Ediţie critică şi comentarii de Valeria Rusu,*Limba română în sec.alXVII-lea, Evoluţia estetică a limbii române*, Bucureşti,1977, p.245

[2] Virgil Cândea, Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală, in Studii,XVI, 1963 nr.3.p.651

[3] Al.Andriescu, *Contribuţia Bibliei de la 1688 la dezvoltarea limbii române literare*, în Studii de filologie şi istorie literară, Iaşi 1997, p.181

[4] N.Iorga,Istoria literaturii româneşti, I,1925, ediţia a II-a, p.397.

[5] N.Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*,III, 1945, P.216-217

Scanned with OKEN Scanner

„coagulant" al specificului limbii româneşti graiului muntenesc al cărţii.[6] Autorii altei opinii [7] simplifică raporturile dintre Biblia de la Bucureşti şi textele similare traduse anterior, vorbind de o continuitate care ar putea fi înţeleasă doar ca o simplă reproducere a unor texte mai vechi, în altele mai noi. Cercetătorii mai noi consideră, din acest motiv, că este timpul să se vorbească de o *traducere independentă a Bibliei în sec. al XVII-lea*, care beneficiază de toată experienţa acumulată până la data elaborării ei.

O. Densusianu fixează printre primii importanţa acestor traduceri pentru limba română şi susţine teoria care pune *textele coresiene* la baza limbii literare, consemnând, însă, numeroase abateri de la „norma" impusă de Coresi, cum ar fi fonetismele: *Dumnezău, deşărt, şădea.*

Unii autori moderni fac critica teoriilor anterioare, plecând inclusiv de la întrebările pe care şi le pune O. Densusianu şi pe care le-au reluat mulţi dintre cei care s-au ocupat de Biblia de la Bucureşti: de ce fonetisme ca *„seară"*, specific muntenesc, apare aici cu forma *„sară"* ca în Moldova ? de ce cei care au tradus şi au tipărit Biblia cu multă îngrijire au făcut aceste concesii pentru forme străine lor? de ce acest text tipărit la Bucureşti nu foloseşte ocazia de a fi dovada influenţei şi a superiorităţii literare a graiului românilor din sud ? Concluzia cercetătorilor mai noi este aceea că de fapt, limba *Bibliei* bucureştene era lipsită de unitate nu din cauză că nu respecta norma coresiană, (cum credea Densusianu), ci unitatea ei trebuie altfel înţeleasă şi anume în cadrul condiţiilor şi normelor specifice momentului când se tipăreşte, altele decât în secolul al XVI –lea şi altele decât în vremea noastră.

Opiniile privitoare la filiaţia BB şi la circulaţia manuscriselor, numeroase şi ele, vin să contribuie la stabilirea condiţiilor de apariţie şi să aducă un răspuns definitiv la întrebările care s-au pus. V. Cândea, în studiul său *Nicolae Milescu şi începutul traducerilor umaniste în limba română,* încearcă să stabilească filiaţia adevărată a *Bibliei de la Bucureşti*, plecând de la realităţile vremii în care a apărut. Pornind de la datele istorice avute la dispoziţie, studiul relevă următoarele: În societatea română din secolul al XVII-lea şi primele decenii ale sec al XVIII-lea, se produc tentative organizate şi din ce în ce mai evidente ale unui fenomen nou (cu rădăcini mai vechi) pe care l-am putea numi *occidentalizare prin cultură*. Acum se iveşte, în cele două principate româneşti, o intelectualitate mai activă. Tot mai mulţi români îşi fac studiile în apus sau în şcoli în care existau influenţe apusene. Polonia catolică aparţinea demult acestui circuit occidental, iar Rusia Ţarului Petru I şi a lui Alexei avea privirile deja întoarse spre apus. Toţi erau preocupaţi de *modernizare,* iar *călătoriile (*dorite sau provocate de maziliri) şi *căutarea de spijin* în lupta *antiotomană* la ţările vecine, de către *partidele creştine* din principate, favorizau această emancipare culturală. Cum pentru prima dată cultura era pe cale să devină o pârghie a puterii, opera culturală cea mai importantă trebuia să afirme pe deplin scopul principal al politicii creştine de pretutindeni: scoaterea Ţărilor Româneşti de sub dominaţia turcă. Protagoniştii acestui vast şi complicat scenariu sunt: Constantin Şerban, Mihnea III, Gheorghe Ştefan, Costineştii, Cantacuzineştii, Brâncoveanu, Dosoftei, spătarul Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir. *Biblia de la Bucureşti* tipărită de Şerban Cantacuzino va fi însuşită şi sprijinită de aceşti reprezentanţi ai puterii politice a vremii, pentru forţa ei de a influenţa conştiinţele şi a le pregăti pentru lupta antiotomană. Tânărul Milescu avea, în 1661 când şi-a început traducerea la Vechiul testament, între 25 şi 27 ani şi ca reprezentant de frunte al acestei politici culturale în slujba partidei creştine era, desigur, mânat de *puternice convingeri creştine* (se cunoaşte faptul că Milescu traducea rugăciuni de seară pentru pribeagul domn Gheorghe Ştefan). În *„Enchiridion sive Stella Orintalis, Occidentali splendens"*, Milescu vizează direct erezia protestantă a patriarhului Chiril Lucaris şi se dovedeşte duşman al acelor „iluştri savanţi ai vremii noastre" care neştiind să-şi întrebuinţeze mai bine ştiinţa lor, nu încetează de a tulbura biserica" şi îi numeşte, cu sens depreciativ, „înnoitorii".Exista, fără îndoială şi o mândrie a pionieratului în a traduce „cartea aceasta den elinie la românie, nefiind altă dată scoasă la românie" [8]Se stie că spătarul ar fi dorit să se impună deplin în viaţa politică şi culturală a ţării regăsite în 1688 dar e nevoit să plece, fiind pedepsit ca uzurpator de către domnitorul de atunci.

N. Cartojan contestă paternitatea lui Milescu, (susţinută de Haşdeu) şi se preocupă să demonstreze că adevăraţii traducători ai Bibliei din 1688 sunt fraţii Greceanu. Despre soarta manuscriselor lui Milescu el crede că acestea sunt preluate, în Tara Românească, ca material ajutător. Pentru a se demonstra cum a ajuns *izvodul* lui Milescu în Bucureşti, s-au alcătuit mai multe „scenarii" care se constituie în tot atâtea presupuse motivaţii ideologice ale protagoniştilor stabiliţi ai evenimentului:

1. B.P.Haşdeu crede că manuscrisul a ajuns, după mazilirea lui Ghica, de la Constantinopul la Bucureşti, la Şerban Cantacuzino, conform unor înţelegeri anterioare;

2. N. A. Ursu afirmă că manuscrisul s-a tradus în 1664 la Constantinopol şi a ajuns în cercurile clericale româneşti care au comandat-o încă de pe vreamea Ghiculeştilor, respectiv la Mitropolitul Teodosie care o trimite la Mitropolitul Moldovei. Acesta îl însărcinează cu revizia ei pe Dosoftei, bun cunoscător al limbii greceşti, cărturarul cel mai competent în traducerea cărţilor sfinte în limba română. Autorul scenariului presupune că iniţiativa lui Teodosie se datorează insatisfacţiei mitropolitului faţă de calitatea slabă a traducerii lui Milescu;

---

[6] Monumenta linguae dacoromanorum,Biblia 1668,Iaşi, 1980,p

[7] Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, Istoria limbii literare române, p.38.

[8] Declaraţia revizorului manuscrisului 45,apud Mmonumenta ....,P.

Scanned with OKEN Scanner

3. Virgil Cândea consideră că manuscrisul a ajuns prin 1665 în Bucureşti, tot de la Constantinopol dar nu la Şerban Cantacuzino, ci în cercurile bisericeşti oficiale. Virgil Cândea a construit un scenariu cu mai multe momente, având în vedere posibilitatea ca la traduceri şi tipărituri să fi jucat un rol de seamă şi laicii, nu numai biserica. Conform acestui scenariu, Spătarul Milescu a tradus din iniţiativă proprie, în înţelegere cu alţi autori Biblia, pentru a salva, spiritual şi politic, un răsărit subjugat de turci, o Moldovă aflată „pe pragul morţii trupeşti şi sufleteşti" [9] Cum, în acele vremuri, Moldova activa în traducere şi tipărire sacră prin Varlaam şi Dosoftei, Milescu s-a decis să rămână la Constantinopol şi să-i încredinţeze textul lui Dosoftei. Şerban Cantacuzino are un rol de ultimă oră, subvenţionând tipărirea în scopuri politice. Acest ultim moment ar explica interesul domnitorului pentru traducere şi tipărire, socotind apariţia Bibliei ca pe un *contract cultural al prestigiului său politic.*

Textul traducerii lui Nicole Milescu nu s-a păstrat, dar pentru cunoaşterea lui se face apel la două manuscrise care îl menţionează şi îl folosesc. *Manuscrisul 45*, păstrat la Cluj şi *Manuscrisul 4389* păstrat la Biblioteca Academiei. Acestea mărturisesc clar, în predosloviile ambelor texte, că au ca izvor textul lui Milescu. Manuscrisul 45 are o sursă grecească, manuscrisul 4389 una slavonească iar *Biblia de la Bucureşti* are sursă grecească.

Ţinând cont că *Biblia de la Bucureşti* a fost o perioadă socotită rezultat al unor sforţări de trei veacuri, iar apoi, dimpotrivă, un fenomen exploziv, spontan şi singular, ar fi deosebit de necesară o cercetare comparativă cu traducerile anterioare ei. Stadiul prim al acestor traduceri este socotită a fi *Palia de la Orăştie,* tipărită la anul 1582, din două surse, una slavonească şi una ungurească. Cauza principală a diferenţelor ar putea sta în originea diferită a surselor, iar asemănările s-ar putea explica prin preluarea lor, de la o traducere la alta, pe deasupra surselor străine, cronologic. Cercetarea comparativă a unor fragmente din texte a demonstrat, într-adevăr, că în general noul traducător beneficiază de munca predecesorului, însuşindu-şi unele dintre soluţiile sale de lucru.

Spre deosebire de *Manuscrisul 4389, Manuscrisul 45* este o reproducere revizuită a traducerii lui Milescu. Este precedat de *Cuvântul înaintea cărţii aceştia către Prea sfinţitul Mitropolit Teodosie Veştemeanul* care prin conduita lui arhierească „dovedeşte lucrul acesta cum atuncia cetăţile şi supunerea fericită va fi când au înţeleptul va domni, au Domnul va face ca un înţelept, au arhiereul va urma celor sfinte şi cu urmarea sfintelor va păzi turma lui neclintită"[10].

Argumentele cele mai temeinic formulate, precum şi descoperirea celor două manuscrise şi a legăturii lor cu textul BB. sunt favorabile dreptului de paternitate al lui Milescu asupra *Vechiului Testament* inclus în BB.

Milescu îşi alege ca text de bază pentru traducerea sa, ediţia *Septuagintei* tipărite la Frankfurt în 1597. Biblia s-a tipărit în decurs de un an (1687-1688). Revizuirea Noului şi Vechiului Testament au fost făcute de oameni ai locului care au făcut efortul de a găsi soluţii pentru constituirea normelor literare, chiar dacă nu toate soluţiile lor au fost păstrate. O mare parte dintre cercetători sunt de acord ca Biblia lui Şerban a fost un complicat exerciţiu de unificare dar şi de dezvoltare şi adaptare a limbii potrivit nevoilor impuse de tipul de text avut in vedere. De exemplu, procedeele de îmbogăţire a vocabularului limbii literare vechi de care s-au folosit şi autorii *Bibliei de la Bucureşti,* sunt împrumuturile şi calculele. Dosoftei, Radu Şerban şi Serban Greceanu au preluat calculele semantice milesciene, adăugând chiar o serie de modificări, în sensul respectării şi mai servile a originalului grecesc. Exemplele fiind destul de numeroase se înţelege că receptarea corectă a textului biblic ar solicita noi traduceri sau măcar compararea cu versiunile vechi străine şi cea română modernă. În 2001 colectivul de traducători de la Iaşi au realizat o nouă traducere însoţită de studii lingvistice ample, pentru cărţile Pentateuhului, în: *Monumenta linguae dacoromanorum.*

Unii autori mai noi sunt de părere că limba literară a BB este un amestec de graiuri, inclusiv cel moldovenesc, recent al epocii: „Unele texte vechi tipărite în Muntenia nu reprezintă graiul acestei provincii. Exemplul cel mai potrivit ni-l oferă BB, care e mai puţin „muntenească" decât Noul Testament tipărit la Bălgrad, în 1648. O analiză atentă a limbii din această traducere ar putea schimba, în măsură apreciabilă, părerile emise asupra ei şi ar lămuri nedumeririle exprimate de O.Densusianu în legătură cu caracterul amestecat al acesteia. Şi dacă atunci când e vorba de unele cuvinte vechi româneşti intrate şi stabilite de mult în limbă, concluziile de rigoare nu pot fi trase cu foarte mare aproximaţie, nu încape îndoială că un element recent, de origine ucraineană, să zicem, cum ar fi *holeac* „desfrânat", nu poate fi explicat, în BB, decât dacă admitem şi o colaborare moldovenească la elaborarea acestei lucrări; numai prin intermediul moldovenilor, vecinii cei mai apropiaţi ai ucrainienilor, a putut găsi loc, în traducerea cărţii respective, un cuvânt negeneralizat în limba română, cunoscut doar pe o arie geografică extrem de limitată, la depărtare relativ mare de locul tipăririi cărţii în care îl întâlnim."[11] Gavril Istrate mai arată că sunt numeroase elementele de vocabular specifice graiului de nord, pe care le întâlnim în BB.: *ai*-usturoi, căta-privi, *cimpoia*-chiui, *credeu*-crez, *cumineca*-împărtăşi, *ferdelă*-baniţă, *foale*-pântece, *fuicav*-peltic, bâlbâit, *haznă*-folos, *ima*-murdări, *imăciune*-noroi, *leşui*-pândi, *mierţă*-baniţă, *omăt*-zăpadă, *om*-soţ,

[9] P.P.Panaitescu, Scrisoarea lui Milescu către Dosoftei, pg 64
[10] Manuscrisul , citat in Monumenta...
[11] Gavril Istrate, *Originea limbii române literare, p108*

Scanned with OKEN Scanner

hricică (muştar), întâlnit mai înainte în Cazania lui Varlaam, *şorliţă* (vultur, gaie), *băhniş*, derivat din ucraineanul *bahnă*.[12]

Autorul ieşean combate şi opinia că BB ar avea limba dintre Târgovişte şi Braşov: „S-a străduit cineva să dovedească în ce constă caracterul muntenesc al limbii din prima redacţie integrală a bibliei în româneşte sau ne găsim şi aici, ca în atâtea alte cazuri, în faţa unor afirmaţii apriorice, determinate numai de locul unde a fost tipărit textul respectiv? A comparat cineva această traducere cu aceleaşi pasaje din *Noul Testament* (1648), *de la Bălgrad*, care pare a fi mai muntenesc decât Biblia? Cum se explică deasa întrebuinţare a perfectului compus în paginile *Bibliei* în locul perfectului simplu din Noul Testament de la Bălgrad sau, în general, preferinţa traducătorilor Bibliei pentru formele analitice, perifrastice spre deosebire de cei ai Noului Testament care cultivă, de preferinţă, formele sintetice?"[13] Cercetătorul pune faţă în faţă forme paralele care ilustrează această afirmaţie:

1648	1688
13: aduset	aţi adus
17: petrecum	am zăbovit
19: Mersem	am mers
Să adună	s-au împreunat
23: vă puse	v-au pus
O agonosi	o au câştigat
25: zise	au zis
Purcesem	am purces
Să rugă	au făcut rugă
Zisese	au fost zis

Amintindu-ne, printre altele că perfectul simplu şi mai mult ca perfectul indicativ din limba actuală, sunt, în general ca şi necunoscute în vorbirea românilor din nord, că românii de aici arată mare preferinţă pentru perfectul compus şi mai mult ca perfectul indicativ, Gavril Istrate susţine prin noi argumente teoria mai veche, (emisă la 1870 de Hasdeu), după care Biblia de la Bucureşti are la bază textul tradus de Milescu şi revizuit de Dosoftei mitropolitul.

Urmăreşte, de asemenea, frecvenţa cuvântului *prunc*, alături de sinonimele sale, începând cu manuscrisele maramureşene, tipăriturile coresiene, Noul Testament de la Bălgrad, Cazania lui Varlaam, cărţile lui Dosoftei, până la *Biblia de la Bucureşti*. Termenul e caracteristic graiului crişan, şi s-a impus în limba literară datorită prezenţei lui în textele vechi religioase care, la rândul lor l-au luat din graiurile ardeleneşti. Apare în operele scriitorilor contemporani, fie prin circulaţia largă a cuvântului în limba română veche, fie prin preocupările de natură religioasă, fie dictată de necesitatea varierii expresiei. „Aşa cum *căta*, nu poate fi explicat în paginile Bibliei dacă nu admitem o influenţă a graiurilor de peste munţi, în primul rând a subdialectului crişan tot aşa, *om*, cu înţelesul de *bărbat,* nu se justifică fără raportarea lui la realităţile din Moldova, unde după cum se ştie, se spune până astăzi, *omul meu*, în loc de *bărbatul* meu, mai precis de *soţul* meu. Marea traducere dinspre sfîrşitul. sec. al XVII-lea poartă tocmai amprenta acestei schimbări de orientare care a putut fi determinată nu numai de activitatea impresionantă a moldovenilor, în toate direcţiile(scrieri religioase,cronici,literatură juridică etc.), ci şi de revizuirea de către Dosoftei, a traducerii lui Nicolae Milescu".[14] . Concluzia lui nu poate fi decât aceea că această traducere nu este decât o operă de colaborare rezultată din eforturile comune ale ardelenilor, moldovenilor şi muntenilor, şi că în acest caz nu mai putem vorbi de caracterul ei muntenesc.[15]

În concluzie, specificul limbii literare de la sf. sec.al XVII-lea este dominat de prestigiul BB, specific dat de amestecul formelor munteneşti, sudice, cu cele nemunteneşti, nordice. Prin larga sa răspândire, cartea aceasta a influenţat profund şi mult timp scrisul românesc, favorizând pătrunderea nemuntenismelor în limba literară, unele regăsindu-se până în sec al XIX-lea. Vechea limbă literară nu a avut un caracter unitar, din punct de vedere fonetic, mai ales, fapt ce nu mai poate fi contestat azi, nedepinzând numai de graiurile din zonele unde au fost tipărite sau scrise textele vechi româneşti. Din aceste considerente este greu de susţinut că influenţele graiurilor locale şi ale normei moldoveneşti în BB s-ar fi exercitat îndeosebi asupra tipăriturilor bisericeşti cum se afirmă; ele apar şi în scrierile istorice (cronica lui Radu Popescu) culminând cu textul muntean cel mai moldovenizat, iar influenţele nemunteneşti din BB depăşesc mult secolul în care s-a tipărit aceasta.

„Din acest punct de vedere, BB nu constituie un caz izolat, ea fiind, dimpotrivă, un rezultat dar şi un factor de influenţă.[16]"Autorul ieşean presupune că prin această traducere limba ei pătrunde în tot spaţiul românesc şi dirijează limba literară in o direcţie comună cu scrierile religioase şi istorice ale moldovenilor sec. al XVII-lea. N. Milescu este deschizător al acestei căi, criticat dar şi preluat, în sec.18 şi 19. Traducerea de la Iaşi câştigă Bibliei materne noi cititori: „Această carte n-a fost numai un factor de modelare morală, ci şi unul de cultivare a fanteziei, de descătuşare a forţelor creatoare în domeniul literaturii, începând cu cea populară. De la Dosoftei la

---

[12] Gavril Istrate, ibidem, pg. 109
[13] Gavril Istrate, idem, p 13
[14] Gavril Istrate, originea, p.140
[15] Gavril Istrate, *Originea limbii literare*, p.135
[16] Al.Andriescu,op.cit. p.207.

Scanned with OKEN Scanner

Ion Heliade Rădulescu, această carte continuă să fertilizeze gândirea, imaginaţia şi expresia multor scriitori."[17] Chiar dacă multe din normele ei nu au fost confirmate şi preluate de limba literară modernă, această traducere a îmbogăţit exprimarea artistică şi pe cea spiritual religioasă la români. Acest stil se recunoaşte în stilul vizionarilor redeşteptării naţionale din sec. al XIX, de la Bălcescu la Alecu Russo, după cum şi în literatura de orientare tradiţionalistă din cea dintre cele două războaie mondiale. „Operă de colaborare într-un sens foarte larg, şi chiar de unitate naţională, cum o consideră Iorga, BB a avut un rol decisiv, oricare ar fi unghiul din care am privi-o, în dezvoltarea spirituală a poporului român."[18]

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA

dr. Grigore Botezatu, Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Deschiderea Institutului Social Român la Chişinău este legată indispensabil de activitatea folcloristului şi etnografului Petre V. Ştefănucă, victimă a terorii staliniste şi un exemplu incontestabil în ce priveşte soarta tragică a intelectualilor basarabeni.

Fiu de ţăran răzeş, învaţă stăruitor la şcoala din satul natal Ialoveni, apoi absolvă Liceul „Al. Donici" din Chişinău, îşi continuă studiile la Universitatea din Bucureşti, susţinîndu-şi examenele de licenţă în filologie. La universitate audiază cursurile profesorilor Dumitru Caracostea, Ovid Densuşianu, Ion Aurel Candrea, Nicolae Cartojan, Dimitrie Gusti şi alţii.

Pedagog prin vocaţie, se consacră în acelaşi timp culegerii şi cercetării materialelor etnofolclorice basarabene, devenind în scurtă vreme un folclorist de reputaţie europeană.

Îşi publică lucrările în revistele „Viaţa Basarabiei", „Şcoala basarabeană", „Sociologie românească", „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", „Anuarul arhivei de folclor", „Moldova nouă"; în ziarele „Cuvînt moldovenesc", „Pagini basarabene", „Universul literar" ş.a.

În anul 1940 activează la Chişinău, în calitate de colaborator ştiinţific la Institutul Moldovenesc de cercetări ştiinţifice al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., dar în curînd este arestat de organele enkavediste şi supus unor îndelungate cercetări, învinuit fiind de naţionalism, spionaj, este declarat „duşman al poporului" şi, în cele din urmă, este condamnat la moarte prin împuşcare. Petre V. Ştefănucă a făcut recurs contra sentinţei de moarte. Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneşti i-a schimbat pedeapsa cu moartea prin zece ani de închisoare.

La 12 iulie 1942, Petre Ştefănucă s-a stins din viaţă într-un lagăr de deţinuţi politici din Rusia.

Într-o declaraţie pe care el a făcut-o în timpul cercetării, spunea că a publicat peste două sute de lucrări şi că adunase mult material etnografic şi folcloric, care se păstra în arhiva Institutului. Primele cercetări de teren le face încă în anii de studenţie, îndrumat fiind de profesorii săi D. Caracostea, Ion Aurel Candrea, D. Gusti care au exercitat o influenţă hotărîtoare în formarea sa ca etnofolclorist. În timpul vacanţelor de vară culege material folcloric în satele Ialoveni, Nimoreni, Bardar, Pojoreni, Buţeni, Moleşti şi Cigîrleni, pe care îl înmănunchează în lucrarea „Folclor din judeţul Lăpuşna". Petre Ştefănucă nota informaţia folclorică în momentul cînd ea era produsă în mod spontan şi natural de către vorbitor la clăci, cumetrii, nunţi, hore, şezători ş.a.

Savantul consemnează faptul că în Basarabia s-a cules foarte puţin material folcloric şi îşi pune scopul de a umple acest gol. El menţiona existenţa unor publicaţii răzleţe de materiale etnografice şi folclorice prin revistele ruseşti şi moldoveneşti care cu greu puteau fi folosite în cercetările ştiinţifice. Petre V. Ştefănucă a observat că volumele ce conţineau material folcloric erau alcătuite în mare parte de folclorişti amatori. În anii treizeci savantul constata că tradiţiile, obiceiurile, colindele, superstiţiile, actele magice, basmele ş.a. îşi aşteptau culegătorii. Petre V. Ştefănucă face o trecere în revistă a celor mai importante publicaţii de folclor, şi anume: *Suspine*, de Gheorghe V. Madan, 1897 („Biblioteca pentru toţi", nr. 138); *Basarabia în secolul XIX*, de Zamfir Arbore, 1899, („Obiceiuri şi cîntece"); *Graiul nostru cu cîntece şi balade*, 1906; G. Giuglea, *Din literatura populară de astăzi a Basarabiei (cîntece)*, 1919; V. Moisescu, *Poveşti din Basarabia*, Chişinău, 1922; S. Teodorescu-Kirileanu, *Poveşti basarabene*, 1922, Ion Buzdugan, *Cîntece din Basarabia*. Cartea I, Chişinău, 1922; Cartea II, Craiova, 1928; Aurel Codreanu şi Gh. Ştefănescu, *Comorile satelor (cîntece, doine, strigături, proverbe)*, Craiova, 1931; Gheorghe Madan, *Obiceiuri şi rînduieli la naştere, rodină, botez, nuntă şi înmormîntare din părţile Codrilor din Basarabia*, („Cuvînt moldovenesc", VII (1922)). A publicat folclor şi în revistele „Mărgăritare basarabene" (1927), „Viaţa Basarabiei" ş.a.

Pentru zona cercetată, consideră că „doinele (cîntecele) şi basmele se bucură de o circulaţie mai intensă şi de o mai mare bogăţie de motive".

În anul 1930, s-a înfiinţat Arhiva de Folclor a Academiei Române. Directorul arhivei, Ion Muşlea, a lansat un apel de adunare a materialelor folcloristice de toate genurile şi speciile din zonele din care pînă atunci se culesese puţin, mai ales din Basarabia, Dobrogea ş.a.

---

[17] Al Andriescu, *op. cit.*, p. 207
[18] Ibidem,p.208

Scanned with OKEN Scanner

Pentru cel de-al doilea volum al publicației „Anuarul Arhivei de Folclor" Petre V. Ştefănucă a prezentat lucrarea „Folclor din județul Lăpuşna". În vara anului 1931 Petre V. Ştefănucă a fost inclus în echipa pentru cercetarea monografică a satului de mazili şi răzeşi Cornova, județul Orhei, echipă condusă de profesorul Dimitrie Gusti.

Pe baza cercetărilor de teren, a elaborat lucrarea „Din graiul războiului şi revoluției într-un sat din Basarabia", publicat în revista „Viața Basarabiei" (iulie 1932).

În satul Cornova, Petre V. Ştefănucă a adunat o colecție bogată de scrisori din timpul Primului Război Mondial. O parte din ele le-a publicat. Într-o scrisoare adresată colegului său Henry Stahl îşi exprimă regretul că „aşa material nu vede lumina tiparului".

O practică bogată de cercetare monografică a satelor a acumulat Institutul Social Român. La adunarea generală din 21 ianuarie 1934, consacrată aniversării a 15-a a Institutului, profesorul Dimitrie Gusti a demonstrat că scopul urmărit de echipele monografice era cunoaşterea integrală a vieții satului ca cea mai importantă unitate socială a societății româneşti. Dimitrie Gusti a inițiat şi a condus mai multe anchete colective, a creat instituții de cercetare, a atras oameni de ştiință şi i-a grupat în realizarea unor programe pluridisciplinare şi interdisciplinare de cercetare monografică a satelor. Pentru efectuarea muncii de cercetare monografică trebuiau găsiți oameni de ştiință, trebuia asigurat sprijinul material respectiv nu numai al Fundației Culturale Regale, dar şi al altor fundații. La aceeaşi adunare generală D. Gusti a declarat: „...dacă existăm astăzi din punctul de vedere al posibilității de a avea o bibliotecă şi posibilitatea de existență materială, aceasta se datoreşte sprijinului material şi moral al Fundației americane *Rockefeller*, care de doi ani ni-l acordă..., şi eu cred că-l merităm"[1].

Institutul Social Român din Basarabia a fost deschis la 18 noiembrie 1934, din inițiativa profesorului academician Dimitrie Gusti şi a lui Pan Halippa. Secretar general al Institutului a fost ales Petre V. Ştefănucă.

Programul de activitate a Institutului prevedea cunoaşterea satelor şi oraşelor basarabene prin metoda anchetelor monografice, organizarea unui muzeu sociologic al Basarabiei, care să oglindească viața satelor sub raportul muncii, uneltelor, artei populare şi datinelor. Deosebit de rodnic au activat echipele monografice în domeniul culturii tradiționale populare. A apărut Buletinul Institutului Social Român din Basarabia cu monografii ale satelor Iurceni, județul Lăpuşna, Nişcani, județul Orhei, şi Copanca, județul Tighina. Tot atunci s-au pus bazele unei arhive ştiințifice etnofolclorice.

Dimitrie Gusti a ridicat la o treaptă nouă teoria şi practica cercetărilor etno-sociologice, a fost un întemeietor de şcoală ştiințifică românească recunoscută în lumea întreagă prin dimensiunile şi modalitățile privind investigarea multidisciplinară a satului. Profesorul D. Gusti a pus comunitatea socială – satul, oraşul – în raport direct cu relațiile sociale aflate într-o continuă prefacere. Complexul de activități apare tipologizat în cadrul biologic, cadrul geografic, cadrul istoric şi în cadrul psihologic. Dimitrie Gusti „a căutat să antreneze în munca de cercetare cele mai autentice valori ale intelectualității naționale din toate ramurile vieții economico-sociale, pe care le-a aşezat pe făgaşul cunoaşterii comunității româneşti". El considera strict necesară „cunoaşterea unității satului", satul fiind fondul material uman al întregului nostru neam. Numai pe temelia acestei cunoaşteri, sublinia savantul, pot fi luate cele mai potrivite măsuri pentru ridicarea satului[2].

Institutul Social Român din Basarabia avea un program vast de activitate. În luna august 1935, Institutul a organizat o echipă pentru cercetări monografice în satul Iurceni; au fost adunate documente istorice asupra proprietății răzeşeşti. Petre V. Ştefănucă a cercetat fenomentul povestitului şi a adunat o colecție de şaizeci de basme; pe baza informației acumulate, a făcut un raport desfăşurat despre literatura populară a satului Iurceni. Monografiştii au scos la iveală lucruri ce nu erau cunoscute, au luat cunoştință de condițiile grele de muncă ale olarilor, care, din cauza tehnicii primitive a smălțuirii oalelor, îşi pierd viața, neajungînd la vîrsta de 40 de ani. Au fost luate măsuri ca să fie schimbată tehnica de lucru a olăritului în satul Iurceni.

În munca de teren Petre V. Ştefănuncă se folosea de chestionare. În aceeaşi scrisoare, adresată colegului său Henry Stahl, scria: „Vă rog, foarte mult, să-mi trimiteți chestionarele pe care le pregătiți pentru tipar şi, dacă nu vi-i prea obositor, anunțați-mă cam ce fel de expoziție se va organiza de Fundație la toamnă, ca să ştiu din timp cu ce să mă pregătesc".[3]

Petre V. Ştefănucă, de fapt, a pus începutul explorării ştiințifice, după un plan bine structurat, a spiritualității românilor basarabeni, precum şi cercetarea monografică a acestui spațiu românesc. Informația în ceea ce priveşte programul echipelor monografice conduse de Petre V. Ştefănucă de cercetare a satelor basarabene a adunat-o şi a comentat-o etnologul dr. Iordan Datcu[4].

În atenția cercetărilor monografice din anii treizeci era în primul rînd satul. Petre V. Ştefănucă avea să aprecieze studierea monografică a satelor basarabene drept „mişcare etică națională în primul rînd", ce realizează dărîmarea barierelor dintre sat şi oraş, relevă sufletul național în unitatea sa: „să stai față în față cu viața de virtuți a sătenilor noştri, înseamnă a te întoarce acasă însuflețit de adevărata dragoste de țară şi de țărani care ne țin cu pîine."

Un punct nou de vedere îi aparține lui Petre V. Ştefănucă la notarea creațiilor folclorice în proză. El împărtăşeşte opinia lui B.P. Hasdeu, precum că basmele trebuie cercetate, „în primul rând, pe terenul lor originar

Scanned with OKEN Scanner

şi naţional, unde au dobândit acea formă particulară ce le deosebeşte de fenomenele analoage la alte popoare învecinate sau îndepărtate, înrudite sau străine".

În satul Iurceni, unde a găsit buni povestitori, s-a interesat de împrejurările sociale şi spirituale în care se manifestă fenomenul povestitului, de transmiterea basmelor de la un informator la altul, de la o localitate la alta, de felul cum se manifestă personalitatea povestitorului.

El a efectuat înregistrarea aceluiaşi basm, „Ion Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu", de la Toader şi Simion Tîmbure, tatăl şi fiul, şi face observaţii importante cu privire la profilul a doi povestitori. Modernă şi sugestivă este tipărirea acelor două variante în coloană dublă, canstată Iordan Datcu.

Petre V. Ştefănucă descoperă în spaţiul basarabean basme ale lui Ion Creangă „în câte două şi trei variante". În anul 1937 publică în „Buletinul Institutului Social Român din Basarabia" lucrarea „Două variante basarabene la basmele „Harap Alb" al lui I. Creangă".

Dintr-o singură expediţie, cea din anul 1931, condusă de D. Gusti, Petre V. Ştefănucă aduce însemnări, scrisori de pe front, amintiri şi fotografii care „cu greu ar putea încăpea într-un volum de 200–300 de pagini". O atenţie mare acordă obiceiurilor, sărbătorilor populare, datinilor, credinţelor, superstiţiilor[5].

Pe baza materialului colectat în satul Iurceni, publică lucrarea „Două variante la povestea *Dănilă Prepeleac*". În revista „Pagini basarabene" publică articolul „Creangă în Basarabia" – toate legate, în parte, de centenarul de la naşterea lui Ion Creangă. Revista „Cuget moldovenesc", care apărea la Bălţi, scria în legătură cu aceasta: „Centenarul de la naşterea lui Ion Creangă a atras o şi mai puternică atenţie asupra celui dintâi mare povestitor al literaturii noastre moderne. Basarabia mai cu seamă trebuie să-i sublinieze însemnătatea, căci pe câmpul paginilor cu poveştile lui Ion Creangă s-au întins primele punţi de unire dintre sufletele româneşti din stânga Prutului cu cele din dreapta „râului blestemat", cum era înainte. Nici un scriitor român nu a exercitat o mai mare putere de pătrundere şi de captivitate ca nepotul lui David Creangă din Humuleşti în masele norodului moldovenesc din Basarabia. Acelaşi grai domol şi înflorit de la ţară, aceeaşi atmosferă patriarhală, unde, în minţile oamenilor, realitatea se învecinează cu basmul, acelaşi fond folcloric (cercetările recente ale unui tânăr şi zelos basarabean, domnul Petre Ştefănucă, stau dovadă: a găsit nu mai puţin de zeci de variante la basmele lui Creangă), acelaşi mod de a concepe viaţa în contopire cu natura lămuresc de ce românii moldoveni din Basarabia se regăsesc deplin în cadrul povestitorului „Junimei".

Unitatea neamului românesc şi culturii sale au cerut totdeauna şi generalizarea procesului de investigare ştiinţifică în tot arsenalul ştiinţei academice române de la înfiinţarea ei şi până în prezent. Până nu demult s-au negat în fel şi chip ajunsurile ştiinţei etnologice din Basarabia. Totul se făcea pentru a reduce la minimum eforturile vizibile ale ştiinţei academice româneşti din anii douăzeci-treizeci ai secolului trecut în Moldova dintre Prut şi Nistru. Acest lucru se făcea cu scopul de a pune numai pe seama puterii sovietice şi a încorporării cu forţa a Basarabiei istorice în hotarele Uniunii Societice „marea înflorire" a culturii şi ştiinţei moldoveneşti plămădite artificial de către ideologii imperialismului sovietic. Astfel, tot ce s-a făcut în Basarabia după Marea Unire din 1918 era negat, declarat drept diversiune ideologică şi propagandistică a „ocupaţiei române burghezo-moşiereşti". Mai mult chiar: mulţi fii şi fiice ai poporului român din Basarabia, dintre cei care şi-au adus contribuţia la afirmarea ştiinţei academice româneşti în Basarabia, şi-au găsit moartea în Siberia sau în alte zone de gulag. Amintim doar că adevărul despre destinul martirului ştiinţei academice române, profesorul Petru V. Ştefănucă, s-a stabilit abia în anii de la urmă. Să ne aducem aminte şi de aprecierile negative date şcolii sociologice a academicianului Dimitrie Gusti, în cadrul căreia a activat şi eminentul savant Petre V. Ştefănucă. Prin şcoala sociologică românească, astăzi înalt apreciată de ştiinţa mondială, este reprezentat efortul Academiei Române de ridicare economică şi de valorificare a istoriei şi moştenirii culturale a Basarabiei.

În timp ce în U.R.S.S. domnea teroarea stalinistă, iar sociologia, cercetările etno-sociologice erau decretate „pseudoştiinţă burgheză", în Basarabia, datorită academicianului D. Gusti, directorul Institutului de Cercetări Sociologice din Bucureşti, precum şi elevilor săi, printre care şi Petre V. Ştefănucă, se făceau investigaţii sociologice la nivelul ştiinţei europene şi mondiale, se organiza ştiinţa pe baza celor mai progresiste principii şi norme.

NOTE

[1]D. Gusti, *Opere. Despre cultură*, Bucureşti, 1996, p. 440.

[2]Anton Raţiu, *Românii de la Est de Bug. Cercetări etnosociologice şi culegeri de folclor*. Prefaţă de acad. Vladimir Trebici, Bucureşti, 1994, p. 101.

[3]Grigore Botezatu, *Din corespondenţa inedită a profesorului Petre V. Ştefănucă*, în *Revista de etnologie*. Chişinău, 1997, nr. 1 (2), p. 134–154.

[4]Iordan Darcu, *Purta în sufletul său mîndria mazililor din Moldova veche. Etnologul basarabean Petre V. Ştefănucă*, în *Steaua*, (Cluj-Napoca), XLII, nr. 2–3, martie–aprilie 1991, p. 59–61; Idem, *Un etnograf clasic: Petre V. Ştefănucă*, în *Revista de etnologie*, Chişinău, nr. 1, 1995, p. 49–55.

[5]Petre V. Ştefănucă, *Folclor şi tradiţii populare*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Botezatu şi Andrei Hîncu, Chişinău, *Ştiinţa*, 1990, vol. I, 360 p.; vol. II, 512 p.

Scanned with OKEN Scanner

RELAȚIA AUTOR-NARATOR-PERSONAJ ÎN ROMANELE LUI ANTON HOLBAN

Prof. Romana Gheaja, Colegiul Tehnic „Ion D. Lăzărescu", Cugir, județul Alba

Tema romanelor izbutite ale autorului – *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei* – este, de fiecare dată, un exrciţiu în zona subiectivităţii. Personajul său, unul singur, invariabilul Sandu, descrie propriile trăiri, căci el este totodată naratorul. În *O moarte care nu dovedește nimic*, Sandu rememorează fragmente ale relaţiei sale cu Irina, încercând să citească în ele gestul pe care, în absenţa sa, femeia l-a făcut. Irina l-a părăsit şi moare apoi într-un mod ambiguu. În *Ioana*, Sandu este gelosul obsedat de trecutul iubitei – o aventură a Ioanei într-un moment de despărţire a lor. Trăirile lui Sandu, îndrăgostit fără prea multe speranţe de Dania, o fată bogată, sunt subiectul *Jocurilor Daniei*.

Ceea ce îl deosebeşte pe eroul lui Anton Holban de un actor veritabil este faptul că, dacă în cazul acestuia din urmă, interpretarea nu înseamnă, ci pare trăire autentică, în cazul celui dintâi interpretarea şi trăirea coincid. Eroul lui Anton Holban nu joacă un simplu „rol", ci îşi „joacă" propriile „dezastre", nu însufleţeşte o partitură străină, ci cea mai personală dintre partituri, nu interpretează ceea ce pare a simţi, ci ceea ce simte cu adevărat.

Cine este în definitiv acest personaj – protagonist şi narator totodată al celor trei romane? Este un personaj cultivat, inteligent, cazuist sentimental, masochist, torturat de dorinţa de a explica totul, ceea ce îl face etern nefericit în iubire; luciditatea lui măreşte toate lucrurile de câteva ori. Puse sub lupă, emoţiile cele mai banale capătă la Sandu un aspect fantasmagoric, ca o epidermă privită prea de aproape, şi ale cărei porozităţi infirme ar începe să semene cu nişte cratere de vulcani stinşi, iar pilozitatea cea mai delicată, cu o pădure tropicală.

Sandu vrea să smulgă partenerelor sale toate secretele, dar chiar în clipa în care îl ţine, în sfârşit, în mâini, pe cel mai nevinovat dintre ele, regretă; luciditatea îl împinge să destrame orice văl mistificator, dar, din această cauză, se simte atât de nefericit, încât ar dori din suflet să refacă iluzia.

Primul Sandu, din *O moarte care nu dovedește nimic*, e fratele mezin al celorlalţi. Foarte tânăr, se află în stadiul de misoginism datorat vanităţii virile pe care o avem cei mai mulţi la douăzeci de ani. Se consideră superior Irinei şi o tratează în consecinţă. Nu are doar pretenţia de a o educa în sensul gusturilor lui, dar se dovedeşte a fi un educator inabil, cam crud şi blazat. Egoismul şi suficienţa masculină îl determină să vadă în Irina o relaţie banală, pe care nici nu o poate rupe, nici nu o poate face interesantă.

Sandu din *Ioana* este mai matur. În relaţia erotică, situează femeia pe un plan de egalitate. Iubirea devine un dialog între parteneri de aceeaşi talie. Nu e oare Ioana o Irină educată? Şi cine, dacă nu el însuşi, a educat-o?

Mecanismul geloziei e urmărit la lucru în esenţialitatea lui. Gelozia, spre deosebire de indecizie (primul Sandu e un indecis), este un sentiment adult, care se coace lent şi nu devine devastator decât la maturitatea deplină.

În *Jocurile Daniei*, Sandu este fratele cel mare. Deşi nu are, nici el, mult peste treizeci de ani, e despărţit în vârstă de Dania de un deceniu sau un deceniu şi jumătate. În ciuda ascendentului de vârstă şi experienţă, Sandu nu are cu adevărat nicio putere asupra sufletului Daniei: este întâiul dintre eroii lui Holban care nu mai crede că îşi educă iubita. El este şi cel mai tolerant dintre eroii masculini ai prozatorului: poate fiindcă este şi cel mai îndrăgostit. E mai sensibil la farmecele iubitei decât la propriul spirit de analiză, iar gelozia nu l-a prins încă în mrejele ei.

Sandu e chinuit de inferioritate în faţa Daniei. El încearcă zadarnic, umilit, să ducă viaţa Daniei. Pentru prima oară, nu bărbatul este modelatorul, ci femeia, fie şi numai pentru că ea izbuteşte să transforme iubirea lor într-un capriciu. Iubire pe care o încheie tot ea, la fel cum a provocat-o: dându-i bărbatului sentimentul – umilitor şi dulce – că s-a folosit de el cam în felul în care se foloseşte de maşinile, de bijuteriile şi de admiratorii ei. Sandu, protagonistul, e doar unul din jocurile Daniei.

Dar cine este Sandu, naratorul? Acesta aşterne pe hârtie întâmplările din dorinţa de a se elucida şi pe sine şi pe ceilalţi, deşi e sceptic în privinţa reuşitei. Naratorul urmăreşte să lase impresia că scrie romanul pe măsură ce se petrec evenimentele din el. Întâmplările din romanele lui Anton Holban rămân înăuntrul unui singur om: acela care narează. Romanul ionic îşi află aici formula cea mai pură.

În ceea ce priveşte personajele feminine din cele trei romane, acestea sunt diferenţiate net. Astfel, Liviu Petrescu avansează, pe bună dreptate, ideea că Irina se distinge printr-o totală lipsă de personalitate. De la începutul romanului ea este remarcată de Sandu ca fiind „neînsemnată", acesta descoperind-o inferioară, ba chiar urâtă.

Irina, personajul feminin din *O moarte care nu dovedește nimic*, nu reprezintă decât o reflectare a atât de contorsionatei subiectivităţi a eroului; portretul ei în faţa vieţii, a morţii, a iubirii, e o proiecţie pe deplin fidelă a concepţiilor lui. Paginile de jurnal în care Sandu încearcă să îi creioneze silueta se convertesc iremediabil, în ciuda intenţiilor sale, în tot atâtea schiţe de autoportret: ele „ar putea folosi la deslușirea (sau la complicarea) caracterului meu – afirmă naratorul din primul roman - , şi nu asta mă interesează acuma".

Victimă aproape în permanenţă, Irina reprezintă pentru Sandu „partenerul" ideal al discuţiilor intelectuale, auditoriul sigur, constrâns să asculte şi să admire, să aprobe şi să aplaude. Ea pare opacă la sublim,

Scanned with OKEN Scanner

indiferentă faţă de Dumnezeu, reacţionează mediocru în mijlocul naturii, posedă o cultură cu totul obişnuită. Cu toate acestea, Sandu recunoaşte că prezenţa ei îl remontează. Aşadar, Sandu este un om slab pus în situaţia de a fi stăpânul unui alt om slab.

La portretul Irinei sinuciderea nu mai adaugă decât ultima notă („ea care se îndoia sub hotărârile tuturora, a fost în stare de un gest aşa de mare"), fixând-o într-un ultim gest măreţ, totuşi nesigur: „poate a lunecat...".

Ov. S. Crohmălniceanu apreciază că Ioana „are o puternică personalitate. E frumoasă, neobişnuit de inteligentă, înzestrată cu un gust sigur. Alături de Sandu şi-a format şi o cultură apreciabilă. Discută cu siguranţă, cu puncte de vedere proprii, originale şi fundate, cărţile citite, nu ca Irina, care le parcurgea pentru că eroul i-o cerea şi avea despre ele întotdeauna părerea lui. Ioana e tenace, mândră, cu salturi de umoare neaşteptate".

Ioana face la Cavarna dovada unei capacităţi deosebite de a începe o viaţă nouă alături de Sandu, dar acesta din urmă complică totul, printr-un arsenal al întrebărilor chinuitoare, printr-o autoflagelare permanentă.

Aşa cum afirma Alexandru George, „spre deosebire de năpăstuita şi, până la urmă, în toate sensurile, strivita Irină, sau de inconştienta Dania, Ioana este o creaţie viguroasă şi sigură, una din singurele femei care trăiesc realmente în literatura lui Anton Holban şi altminteri decât ca un pretext sau punct de confruntare a ideilor naratorului... Toate gesturile ei sunt transpuse de partenerul ei într-un registru absurd, pentru a i se dovedi culpabilitatea, superficialitatea, inferioritatea. Dar ea e altceva decât o simplă oglindă a bărbatului, un mediu refractant şi deformat al concepţiilor, năzuinţelor şi... nazurilor acestuia. În duelul dureros dintre cei doi amanţi, dreptatea femeii este evidentă, pentru că ea e a vieţii".

În cel de-al treilea roman, toate încercările de comunicare dintre Sandu şi Dania decad în imobilitate, în absurd, dar nu din cauza supeficialităţii Daniei, în opinia lui Mihai Mangiulea, căci Dania pare superficială pentru că nu este îndrăgostită de Sandu.

În întregul său discurs Sandu se plânge de incapacitatea Daniei de a-i răspunde: ea nu spune ce ar trebui, tace, răspunde convenţional, intermitent, joacă etc. Pentru că ea nu este interesată profund de relaţie.

Aceasta este şi problema romanului. „Nu mai au rost jocurile, Dania" – avertisment repetat inutil, căci Dania continuă să se joace. Capriciul e forma cea mai clară a spontaneităţii. Irina şi Ioana erau doar influenţabile şi schimbătoare, pe când Dania e capricioasă – afirmă Nicolae Manolescu - . Ea trăieşte exclusiv clipa, nu îşi face planuri de viitor şi nu are amintiri.

În *Istoria literaturii române contemporane*, Eugen Lovinescu discută primele două romane, considerând că vocaţia adevărată şi-a găsit-o scriitorul abia în *O moarte care nu dovedeşte nimic*, adică în exploatarea lumii interioare, a sufletului.

În opinia lovinesciană, romanele lui Anton Holban sunt simple înseilări de notaţii pregnante prin autenticitate, cu o evidenţă confesională până la stridenţă. Ele nu prind nimic din aspectele extensive ale vieţii, ci se cufundă în propria suferinţă a naratorului, în vederea extragerii unicului lui aliment, de pelican îndrăgostit de propria-i suferinţă.

Bibliografie:

1. Călinescu, Al., *Anton Holban – complexul lucidităţii*, Bucureşti, Editura Albatros, 1972, p. 33.
2. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, Bucureşti, Editura Minerva, 1989, p. 89.
3. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Bucureşti, Editura 100+1 GRAMAR, 1998, p. 234.
4. Protopopescu, Al., *Volumul şi esenţa*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1972, p. 50.
5. Şindrilaru, Florin (coordonator), *Dicţionar de personaje literare din proza şi dramaturgia românească*, Vol. II, cu o prefaţă de prof. Univ. Dr. Paul Cornea, ediţia a IV-a revizuită şi adăugită, Piteşti, Editura Paralela 45, 2002, p. 67.
6. Vartic, Mariana, *Anton Holban şi personajul ca actor*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1983, p. 75.

Scanned with OKEN Scanner

MAGDA ISANOS – MITOPO(I)ETICA FEMINITĂȚII

Prof. drd. Pircă Lidia Carmen, Colegiul Național „Octavian Goga", Sibiu, județul Sibiu

Având în vedere melanjul eclectic sub semnul căruia se înscrie formula poetică a Magdei Isanos, putem discerne aici, o bogăție spirituală și emotivă rar întâlnită în lirica românească, prin care se creionează portretul unei femei de o inteligență și o sensibilitate rară.

Ceea ce definește lirica poetei basarabene este, pe de o parte, o senzualitate feminină deosebită, iar pe de altă parte, o atitudine mesianică, ce trădează la fiecare pas identificarea cu suferințele „norodului", trecând pe plan secund suferințele individuale. „În acest mod poezia ei instituie în literatura română o nouă convenție a feminității"[1], remarcabilă la toate nivelurile scriiturii, în majoritatea poemelor, atât antume, cât și postume.

Este necesară pentru început, o explicare etimologică a termenului *poietică*= a face, facere, *poiein*, în maniera lui Paul Valéry[2], pentru a înlătura confuzia pornită din interpretarea termenului în „sensul restrâns de culegere de reguli sau precepte estetice referitoare la poezie".

Volumul de debut „*Poezii*" – 1943 stă sub semnul candorii, al descoperirii naturii sub formele ei primare, al identității cu lumea înconjurătoare, ale cărei elemente nasc în sufletul pur al adolescentei, bucurii și emoții durabile. Chiar ciclul „*Spital*" din acest volum, marchează durerile fizice, care la apariția Îngerului sau a lui Dumnezeu se diminuează, iar discursul liric devine confesiune sacră, ce nu lasă urme de lacrimi sau vibrații ce emoționează.

Semnul de echivalență pus între problemele personale și problemele universului, trădează înclinația femeii spre sacrificiu și spre ocrotirea celorlalți, în detrimentul egocentrismului sau durerii proprii sub iminența morții.

Apar câteva simboluri ce străbat, mai apoi, întrega creație poetică a Magdei Isanos: lumina, soarele, oglinda; apa; timpul; pomul, pădurea; zeii, îngerul; personaje mitologice ca: zmeii, pajura, balaurul și scorpia. Aceste simboluri, prin repetare aproape obsesivă, capătă funcția chtoniană, germinativă, prelungindu-se în simboluri ale fertilității feminine universale, prin translatare din plan orizontal, pe verticală în aspirația spre transcendent.

„Lumina, manifestare sensibilă a nemărginirii"[3], este echivalentă cu viața, opusă întunericului, respectiv morții, semnifică cerul antitetic pământului pentru a genera spațiul, un loc metafizic al libertății, al cosmosului neîngrădit. Toată opera Magdei Isanos este o invazie de lumină, o sete de viață tumultuoasă, o aspirație la totalitate, la contopire cu fiecare fragment al universului, al macrocosmosului: „Voi scrie despre acea necruțătoare / bucurie de-a fi tânăr sub soare;/ cu fruntea lângă cer voi scrie despre viață. / Tu sărută-mi cartea, dimineață....". (*Mă scald în zi*)

Lumina se încarcă semantic de un simbolism dublu care străbate ca o nervură fundamentală întreaga poetică a Magdei Isanos, trădând o stare de angoasă încă de la volumul de debut, legată de teama scurgerii prea rapide și ireversibile a vieții: „Viață, nu mă părăsi în răsăritul acesta". (*Viață, nu mă părăsi*)

Întunericul vine să completeze seria antitetică lumină/ întuneric, soare/lună, viață/moarte, amplificându-se prin funcția germinativă a elementului chtonic pentru care noaptea înseamnă protecție, tot astfel cum moartea reprezintă un nou început: „...însăși lumina / era undeva în calma, umeda noapte, / ce nevăzută zâmbea". (*Noapte*)

Dragostea de viață conferă valoare amplificată simbolului luminii-existență și ascunde în taină spaima relativizată de întuneric. Conștientizând finalul inexorabil, ipotezele sale se bazează pe „coincidentia oppositorum", pentru că la capătul drumului descendent este „întunericul des": „Fiecare va avea în curând o umbră, / întunecată ca cele mai ascunse gânduri, o umbră. / Soarele va striga lumii: Există...". (*Dimineață de primăvară*)

Un alt simbol indispensabil imaginarului poetic isanoscian este **oglinda.** „Lumea sa poetică se construiește pe nenumărate oglinzi ce se reflectă unele în altele"[4]. Oglinda este cea în care se reflectă nu imaginea aparentă, ci esența incifrată a ființei, o oglindă magică în care se aprinde lumina: „S-aprinde-n oglindă lampa bătrână". (*Lampa*)

Intenția poetei nu este de a inventa o altă lume, ci de a o creiona pe cea adevărată, care apare în fragilă transparență ca punte între planul uman și cel natural, iar actul reflectării trimite înapoi, spre ancestral, spre meditație, având rol gnoseologic. Oglinda ontologicului fixează esența identității dincolo de apele ei. Eul poetic devine o sinteză a trecutului.

Oglinda și cunoașterea devin sinonime în spirit platonician.

---

[1] Aliona Grati, *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului.*Chișinău, Editura Prut Internațional, 2004, p.73.
[2] Paul Valéry, *Prima lecție a cursului de poetică,* în *Poezii. Dialoguri. Poetică și stilistică.*, București, 1989, p.604.
[3] Dumitru Micu, *Lirica lui Lucian Blaga,* București, Editura pentru Literatură, 1967, p.14.
[4] Aliona Grati, *Eseu despre structura imaginarului. Magda Isanos,* Chișinău, Editura Prut Internațional, 2004, p.41.

Scanned with OKEN Scanner

Timpul, definit de Platon ca „imagine mobilă a eternității", este la Magda Isanos „fărâmițat, secționat, încât nu mai poate fi perceput obiectiv"[5], este timpul frământărilor imanente, simțit dramatic în scurgerea fiecărei clipe, timpul finit, dar bine definit al ființei.

Metaforizarea timpului în relație și analogie cu trupul uman ne trimite cu gândul la coincidența lingvistică a cuvântului „tempus", care semnifică în limba latină *„timp,* dar și *tâmplă"*[6].

Primele imagini ale timpului apar în aspectul său fragmentar, discontinuu, de „clipă", deci de ceva perceput ca o unitate: „Clipă, desfă-ți aripile tale bogate; / mările se clatină departe, / undeva un curs de râu s-abate, / oamenii se nasc, oamenii s-acopăr de moarte...". (*Clipă, desfă-ți aripile*)

Imaginea timpului dușman al ființării este cea care colorează viața în cenușiu. Noaptea coboară prea devreme risipind „fulgi de-ntuneric", iar făptura nu se poate sustrage sentimentului duratei. „Și timpul însuși mai curgea acolo / Prin umbră, ca printr-un pământ afânat." (*Noapte*)

Prin trăirea în extensiune a clipei se urmărește involuția, coborârea în arhetip, într-o existență multiplă și universală, rezultată din extinderea la infinit a celei proprii.

Eul se dizolvă în numeroase forme ale elementarului, având revelația înrudirii cu ele, se contopește cu natura panteist, revenind cu un alt chip: „Dar ploile cu-cetul m-or pătrunde / păcatele să-mi spele de pe oase – / și-asemeni rădăcinii ce s-ascunde / eu presimți-voi zilele frumoase, și-oi scoate chip de floare din pământ". (*La marginea cimitirului*)

Natura în poezia sa este o reactualizare a naturii primordiale, a paradisului originar, recuperabil la nesfârșit. Natura apare ca un templu, în care pomii tineri înalță o cântare soarelui, „zeu popular printre plante"[7].

Dar, se poate observa nu numai o coborâre a transcendentului în plan teluric, ci și invers, ascensiunea fiind realizată prin pomi, pădure și mai ales munte. Ascensiunea constituie „călătoria în sine" pe care o visează nostalgia înnăscută a verticalității pure[8], a dorinței de evadare din limitele prea strâmte ale ființei.

Vom găsi această aspirație în simbolismul **muntelui** din volumul al doilea, apărut postum, „Cântarea munților".

Spațiul sacru devine prototipul timpului sacru. Universul poetei apare ca o succesiune de toposuri: al grădinii cu flori, al Edenului în care printre trifoi „văd umbra Lui în țarină la noi". Un spațiu generează alt spațiu, în care scăpate de sub forțele chtoniene, figurile mitologice „Ieșind de sub pământ, / zeii cu creștetul sfânt / semănau a pomi și tufișe".

Alternanța perspectivelor de prezentare a topografiei spațiale ascendent – descendent este o constantă a imaginarului Magdei Isanos. Astfel, simbolurile ascensionale amintite mai sus, *muntele, pădurea*, transmit ideea de aspirație pe verticala sacrului, luminii, vieții, bucuriei; *sângele*, abisul, marea, pe cea a coborârii în beznă, deznădejde, tristețe. Este o mișcare ondulată a spiritului ce amintește de lirica blagiană, în care înălțarea și coborârea se succed alternative, luând forma unei sinusoide polarizate de simbolul pomilor uniți în rugăciune, pe de o parte și simbolul curcubeului pe de altă parte: „Pomii cei tineri în dimineața de marte / unii lângă alții au stat să se roage – / frunțile lor străluceau inspirate deasupra / pământului încă în zăpezi./ Și-un curcubeu pe deasupra tulpinelor strâmte / cade vestind: nu moarte, desigur, nu moarte, / pomilor tineri în dimineața de marte..." (*Pomii cei tineri*)

„O metaforă a paradisului sufletesc o constituie **grădina**"[9]. Grădina este casa divinităților și orice lucru este atins de sacralitate: „Era plină grădina. / Cu fiecare zeu creștea lumina." (*Zeii*)

Spațiul acesta imanent este populat de ființe „jumătate oameni, jumătate fiare, / centauri, zâne și vrăjitoare". Spiritul panteist se relevă prin prezența divinității printre lucrurile mărunte încărcate de sacralitate. **Ograda** este locul în care Dumnezeu își face apariția: „Fața Dumnezeului meu e-mblânzită. / Când mângâi pe grumaz câte o vită, / sau când m-aplec să culeg un trifoi, / văd umbra Lui în țarină la noi". (*Ion*)

Pădurea este o variantă a grădinii paradiziace, este sanctuarul care toamna își varsă către glie „clopotele ei de verdeață răsunătoare, / de care faurii pământeni nici nu știu". Pădurea toamna „îngroapă clopotele de stejari și ulmi" intuind un spațiu taumaturgic de durere pricinuită de rotirea anotimpurilor. Verigă între început și sfârșit, pădurea este izvorul vieții. Verdele este simbolul vieții și al regenerării, iar imaginea copacului fuzionează cu imaginea apei: „Căzând din nori, / Ploile capătă crengi și flori". (*Auz*)

Re/interpretarea acestor simboluri din perspectivă isanosciană duce la concluzia că lirica feminină din prima jumătate a secolului trecut, nu mai este o poezie lacrimogenă, infuzată de durerea provocată de mersul istoriei, ci este expresia unor vibrații interioare, în perfectă concordanță cu mersul vremurilor, iar creația devine mijlocul prin care poeta basarabeană certifică existența unei mitopo(i)eticități feminine.

Bibliografie:

---

[5] *Ibidem*, p.29.
[6] Alexandra Indrieș, *Corola de minuni a lumii*, Timișoara, Editura Facla, 1975, p. 63.
[7] Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p.113.
[8] Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, p.129.
[9] Aliona Grati, *op. cit.*, p.34.

Scanned with OKEN Scanner

1. Aliona Grati, *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului,* Chişinău, Editura Prut Internaţional, 2004, p. 29, 34, 41, 73.
2. Alexandra Indrieş, *Corola de minuni a lumii,* Timişoara, Editura Facla, 1975, p. 63.
3. Dumitru Micu, *Lirica lui Lucian Blaga,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p.14.
4. Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2000, p.129.
5. Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p.113.
6. Paul Valéry, Prima lecţie a cursului de poetică, în Poezii. Dialoguri. Poetică şi stilistică, Bucureşti, Editura Univers, 1989, p. 604.

UNITATEA CULTURALĂ ENEOLITICĂ EST-CARPATICĂ. ASPECTE ISTORIOGRAFICE

Bogdan Minea, Institutul de Arheologie Iaşi
Irina-Iulita Minea, Şcoala de Artă şi Meserii Balţaţi, jud. Iaşi

Oricine priveşte cu atenţie harta Moldovei istorice, de la Carpaţi şi până la Nistru, poate observa rolul munţilor, Dunării şi Mării Negre de "protejare" a întinsului său teritoriu brăzdat de numeroase râuri al căror curs urmează aceeaşi direcţie de la nord spre sud. Această unitate teritorială a fost secondată de-a lungul timpului, de o reală unitate culturală. Fără a ne propune să facem aici un pretenţios studiu istoric şi arheologic de specialitate, ţinem să aducem la cunoştinţă câteva date şi argumente esenţiale în acest sens.

Nici un eveniment istoric important nu s-a impus mai mult atenţiei cercetătorilor, în vederea studierii cât mai aprofundate, precum civilizaţia Cucuteni-Tripolie, care a jucat un rol important în Preistoria europeană. Cercetătorii din România, R. Moldova, Ucraina, Rusia şi Polonia şi-au adus contribuţia la elucidarea enigmelor acestei civilizaţii timp de peste 120 de ani de la descoperirea staţiunii eponime. Spaţiul imens, cifrat la circa 350.000 km^2, ocupat de comunităţile Cucuteni/Tripolie timp de un mileniu şi jumătate (4200-2700 b.c./5000-3500 BC), explică strădaniile permanente de descifrare a numeroaselor aspecte culturale.

Din 2000 cercetarea complexului Precucuteni-Cucuteni a cunoscut un nou stadiu. Alături de instituţii mai vechi, s-au implicat două organisme nou create: Fundaţia „Cucuteni pentru Mileniul III" din Bucureşti (cu o puternică filială la Iaşi) şi Centrul Interdisciplinar de Studii Arheoistorice, format pe lângă Facultatea de Istorie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. Obiectivul cercetărilor din această perioadă este de uni în mod armonios preocupările diferitelor instituţii de profil arheologic şi de a realiza cercetarea interdisciplinară a civilizaţiei cucuteniene. Amintim siturile (şantierele arheologice) cele mai importante unde au fost cercetate, în perioada 2000 - 2007, vestigii ale culturilor Precucuteni şi Cucuteni: Poduri, Isaiia, Tg, Frumos, Ruginoasa, Hoiseşti, Vorniceni, Lunca, Scânteia, Feteşti, Păuleni ş.a.. Cercetările de teren au fost verificate şi completate de arheologia experimentală. În 2004, cu ocazia împlinirii a 120 de ani de la descoperirea staţiunii eponime de la Cucuteni, s-au desfăşurat mai multe manifestări ştiinţifice, îndeosebi marele Colocviu Internaţional de la Piatra Neamţ. Au apărut mai multe monografii (Drăguşeni, Cucuteni, Poduri, Preuteşti) şi numeroase studii. Cercetarea s-a orientat tot mai mult spre activitatea în grup, care s-a concretizat prin realizarea proiectelor de cercetare ştiinţifică. Valorificarea rezultatelor cercetării desfăşurate a dus la intensificarea activităţii muzeistice. Se remarcă deschiderea, în 2005, la Piatra Neamţ, a primului muzeu al civilizaţiei Cucuteni. Organizarea expoziţiilor dedicate civilizaţiei cucuteniene a fost însoţită şi de editarea cataloagelor cu conţinut ştiinţific.

Cercetarea siturilor arheologice ale culturii Cucuteni, despre care Mircea Eliade spunea, în 1936, ca este o civilizatie sincronă cu primele construcţii ale piramidelor egiptene şi că ea trebuie sa fie atent cercetată şi prezentată cu mai multă persuasiune mediilor culturale europene, dobândeşte noi conotaţii. Amploarea descoperirilor a dus la identificarea până în prezent a peste 4.000 de aşezări în arealul geografic menţionat mai sus. Cultura Cucuteni, a cărei staţiune eponimă a fost descoperită în judeţul Iaşi, în 1885, este revendicată şi de ucraineni, în mod special de organizaţiile naţionaliste. Se încearcă, din această perspectivă, acreditarea ideii că arealul civilizaţiei Tripolie, "extensie" a culturii Cucuteni, descoperită la 10 ani dupa aceasta, în 1895, se încadrează în limitele actualului stat ucrainean. Mai mult, se realizează diferite argumentaţii potrivit cărora ucrainenii sunt ascendenţii purtătorilor culturii Tripolie. Pentru mai multe detalii cu privire la această temă pot fi consultate periodicele din perioada 2000-2008, apărute în România, R. Moldova şi Ucraina.

Între timp, începând cu ziua de 5 octombrie 2007, la Kiev şi-a reluat activitatea Şcoala Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni, potrivit Agenţiei "Novyi Region". În fiecare săptămâna pentru toţi cei interersaţi au fost programate lecţii de istorie a poporului ucrainean. Cursurile au fost preconizate a se desfăşura până în vara anului 2008. Secretarul general al organizaţiei, Roman Matuzko a declarat pentru agenţie, ca lecţiile vor fi citite în special de către profesorii de la Academia Kievo – Movileană, fiind şi cursuri de limba ucraineana. Tematica cursurilor a fost subsumată următoarelor aspecte istoriografice: "*Însemnatăţii culturii Tripolie şi celei scitice în formarea poporului ucrainean*", "*Premizele apariţiei Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene (RSSU) şi a*

Scanned with OKEN Scanner

Revoluţiei Ucrainene", "*Etapele evoluţiei Armatei Insurgente Ucrainene*", "*Activitatea serviciilor de securitate a RSSU în vederea distrugerii mişcărilor naţionaliste ucrainene*".

În consonanţă cu tendinţele de denaturare a realităţilor culturale preistorice se află şi lucrarea *Enciclopedia civilizaţiei Tripolie*. Editarea sa a fost finanţată de doi miliardari ucraineni, Andrei Platonov (decedat în 2005) şi Serghei Taruta, cu 250.000 de euro. Apariţia acesteia nu trebuie însă a fi ignorată. Dincolo de exagerărilor de tip etnocentrist, valoarea sa ştiinţifică nu se cuvine a fi negată. Nerespectarea principiilor "onestităţii academice", ştiinţifice, este însă condamnabilă. Prezentarea siturilor şi artefactelor semnificative de pe întreg arealul complexului cultural Cucuteni-Tripolie, fără a aminti de prima staţiune eponimă, nu poate să ducă decât la atitudini adverse. Iniţiativa preşedintelui Iuscenko, care a propus omologului său Băsescu valorificarea bunurilor culturale şi istorice ale celor două popoare printr-o expoziţie comună a culturii Cucuteni, sub auspiciile descoperirii de la Tripolie, se încadrează aceleiaşi conduite politice naţionaliste.

Replica a întârziat să vină din partea specialiştilor din mediile ştiinţifice româneşti. Riposta a venit din partea unui cetăţean canadian de origine româna, medicul Romeo Dumitrescu, care a infiinţat, în 1992, Fundaţia Cucuteni pentru Mileniul III. Activitatea de studiere a culturii Cucuteni s-a intensificat abia din 2000. Fundaţia a cumparat cinci situri cucuteniene şi a demarat finanţarea unor cărţi de cercetare, reviste, cataloage şi şi-a propus să realizeze, în viitorul apropiat, o *Enciclopedie a culturii Cucuteni*. Până în prezent, investiţia privată în activitatea culturală de valorificare şi popularizare se ridica la peste 350.000 de euro.

În vederea reconstituirii momentelor hotărâtoare pentru evoluţia istorică a zonei est-carpatice, o serie de lucrări au fost publicate în ultimii ani la Chişinău, evidenţiindu-se cele din cadrul colecţiei coordonate de Ion Negrei. Lucrări de popularizare a cercetărilor au fost publicate şi la editurile româneşti din Iaşi şi Bucureşti. Lipsesc însă lucrările care să evidenţieze caracterul tendenţios al unor apariţii editoriale din statele învecinate. Această neimplicare a cercetătorilor este înţeleasă, fără a fi necesară prezentarea argumentelor justificative, însă greu de acceptat, pasivitatea ştiinţifică fiind percepută ca o „admitere (tolerare)" a situaţiei create.

Bibliografie:

- S. Bodean, *Aşezările culturii Precucuteni-Tripolie A din Republica Moldova*, Chişinău, 2001.
- D. Boghian, *Eternul Cucutenian ... Catalogul expoziţiei „Comunităţile cucuteniene din nord-estul României"*, Suceava, 2004.
- V. Cotiugă, O. Cotoi, *Parcul arheologic experimental de la Cucuteni. Perspective în cunoaşterea realizării uneltelor şi locuinţelor cucuteniene prin arheologie experimentală*, in: M. Petrescu-Dîmboviţa, M.-C. Văleanu, *Cucuteni-Cetăţuie. Monografie arheologică*, BMA XIV, Piatra Neamţ, 2004, p. 337-351.
- R. Dumitrescu, A. Frânculeasa, D. Garvăn, El. Gheorghe, A. Pavlu, *Cultura Cucuteni. Magia ceramicii* (catalogue d'exposition), Bucureşti, 2004.
- Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Artă eneolitică Cucuteni* (catalogue d'exposition), Piatra Neamţ, 2002.
- Gh. Dumitroaia,C. Preoteasa, Roxana Munteanu, D. Nicola, D. Monah, *Primul muzeu Cucuteni din România*, BMA XV, Piatara Neamţ, 2005.
- D. Monah, D. Popovici, *O lume regăsită. Satul cucutenian de la Poduri* (catalogue d'exposition), Buc., 2000.
- D. Monah, Gh. Dumitroaia, Felicia Monah, C. Preoteasa, Roxana Munteanu, D. Nicola, *Poduri-Dealul Ghindarului. O Troie în Subcarpaţii Moldovei*, BMA, XIII, Piatra Neamţ, 2003.
- Lucica Pârvan, Maria Diaconescu, A. Melniciuc, P. Şadurschi, Gh. Stanciu, *Fascinaţia culturii Cucuteni* (catalogue d'exposition), Botoşani, 2004.
- M. Petrescu-Dîmboviţa, C.-M. Văleanu, *Cucuteni-Cetăţuie.Monografie arheologică*,BMA XIV,P.Neamţ, 2004.
- V. Sorochin, *Aspectul cultural cucutenian Drăguşeni-Jura*, BMA XII, Editura „C. Matasă", P. Neamţ, 2002.
- N. Ursulescu, S. Ignătescu, *Preuteşti-"Haltă". O aşezare cucuteniană pe valea Şomuzului Mare*, Casa Editorială "Demiurg", Iaşi, 2003.
- Vl. G. Zbenovich, *The Tripolye culture: Centenary of research*, Journal Journal of World Prehistory Publisher Springer Netherlands, 10, 2, 1996, p. 199-241.
- *Enciclopedia civilizaţiei Tripolie*, t. I, coord. M. Iu. Videiko, N. Burdo, Kiev, 2004; t. II, coord. S. M. Liaşko, N. B. Burdo, M. Iu. Videiko, Kiev, 2004, (în lb. ucraineană).

TRASĂTURI SPECIFICE ALE ROMANIZĂRII ZONELOR EST - CARPATICE ALE VECHII DACII

Prof. Faraon Mariana - Şcoala „Petru Rareş", Hîrlău
Ing. Faraon Constantin - Grup Şcolar Tehnic, Hîrlău

În contextul istoriei sud-estului European , perioada primului mileniu d.H. şi începutul celui următor ocupa , prin complexitatea, durata şi consecinţele evenimentelor care o caracterizează, un loc cu totul aparte în destinele romanităţii orientale.

Scanned with OKEN Scanner

Într-un asemenea context, câteva din problemele majore ale istoriei străvechiului teritoriu carpato-danubiano-pontic pot fi considerate ca fiind de referinţă în înţelegerea corectă a coordonatelor reale în limitele cărora evoluează istoria societăţii din Europa de sud-est. Dintre aceste probleme, aceea a etnogenezei româneşti ocupă un loc deosebit prin elementele sale etno-lingvistice şi culturale, care o definesc şi o individualizează în cadrul istoriei în această parte a continentului.

Numeroase contribuţii arheologice, istorice, lingvistice, antropologice sau etnologice din ultimele decenii, intensificarea cercetărilor în aceste domenii şi aprofundarea diferitelor aspecte ale problemelor, pe de o parte, dar şi introducerea în circuitul ştiinţific a unor teze şi păreri insuficient argumentate, unele chiar contrare adevărului istoric, pe de alta, conferă etnogenezei româneşti o netăgăduită actualitate, justificând interesul sporit şi continuu cu care a fost si este studiată de numeroşi specialişti din ţară şi de peste hotare.

În zonele est-carpatice romanizarea nu poate fi concepută în acelaşi fel cu aceea din interiorul provinciei. Aici, romanizarea se face într-un ritm mai lent şi durează mai bine de patru secole. Elementele provincial-romane sunt de o mare diversitate şi pătrunderea lor se face numai prin adaptare benevolă. Ele ajung pe diverse căi, începând cu legăturile de schimb, aşadar cu importul unor produse şi terminând cu prezenţa efectivă a daco-romanilor şi a romanicilor captivi. Se ştie că elementele de cultură provincial-romană au fost răspândite pe un spaţiu mult mai mare din estul Europei decât cel pe care se aflau dacii liberi. Nicăieri însă condiţiile de receptare şi de păstrare a romanităţii nu au fost atât de prielnice ca în mediul dacic. Dezvoltarea unei societăţi romane în nordul Dunării de Jos şi până departe pe ţărmul nord-pontic punea civilizaţia romană, cu toate realizările ei tehnice, cu limba latină şi cu viaţa ei spirituală specifică, în legătură directă cu populaţia dacică din teritoriul roman şi din afara lui.

Rolul acestui teritoriu roman din sudul Moldovei în procesul de răspândire a romanităţii este mai mare decât se apreciază în general. Importanţa lui nu se reduce doar la perioada ocupaţiei romane, ci continuă şi după aceea, când populaţia romanizată de la nordul Dunării a asimilat şi a difuzat mai departe elemente de civilizaţie romană. De asemenea, pătrunderea romanităţii în teritoriile dacice răsăritene fusese cu mult înainte deschisă de infiltraţia negustorilor şi a mărfurilor greceşti.

Procesul de romanizare în teritoriile dacice de la răsărit de Carpaţi nu s-a realizat prin integrarea unei numeroase populaţii provincial-romane. Dimpotrivă, proporţia ei pe plan biologic este extrem de redusă. Aici, romanizarea se face prin preluarea treptată de către populaţia dacică, a tuturor elementelor romane, esenţiale şi specifice, iar în final a însăşi limbii latine.

Cunoscând aceste trăsături specifice ale romanizării populaţiei dacice de la est de Carpaţi şi cultura materială de pe întregul teritoriu al Daciei reiese că procesul de romanizare s-a desfăşurat neuniform în spaţiul lumii dacice. Deosebiri evidente au existat de la o zonă la alta atât în ceea ce privesc etapele cât şi formele în care a evoluat.

În prima jumătate a secolului al V-lea însă, se poate vorbi de o refacere a unităţii culturale de aspect daco-roman pe întreg cuprinsul Daciei de dinainte de cucerirea romană. Iar unitatea culturii daco-romane precede şi pregăteşte unitatea şi romanitatea poporului român.

Alcătuirea fizico-geografică a Daciei răsăritene sprijinită pe coroana Carpaţilor, pe cursul inferior al Dunării şi o parte din litoralul de nord-vest al Mării Negre , brăzdată de la nord la sud de trei mari cursuri de apă (Siretul, Prutul şi Nistrul), cu bogate reţele hidrografice, formând fiecare în parte lesnicioase căi de legătură între zonele de munte şi cele de podişuri şi câmpii, se integrează armonios în ansamblul spaţiului de etnogeneză românească, constituind împreună o evidentă unitate, circumscrisă a arcului carpatic şi întregului curs inferior al Dunării, factor important în desfăşurarea unitară a istoriei populaţiei autohtone în aceste teritorii.

Reţeaua hidrografică din teritoriul dacic est-carpatic a facilitat mult răspândirea elementelor de civilizaţie romană până în nordul dacic îndepărtat. Astfel principalele cursuri de apă curg aproximativ paralel cu limita munţilor, împărţind teritoriul în fâşii longitudinale: Siretul, Prutul şi Nistrul au înlesnit totdeauna legături între sudul roman şi nordul dacic. Rolul de obstacol în calea legăturilor dintre partea de nord şi cea de sud, pe care ar fi putut să-l aibă masivul Podişului Central Moldovenesc, a fost anihilat tocmai de aceste magistrale naturale, spre care gravitează ţinuturile de pe ambele maluri. Râuri mai mici, cu o direcţie oarecum transversală uşurează la rândul lor contactele între cele trei magistrale şi totodată între fâşiile longitudinale. Cursurile de ape prin coloanele depresionare din Carpaţii Orientali, stabilesc pentru Moldova şi căile de acces spre şi dispre Transilvania. De asemenea, este de remarcat că legăturile spre sud şi sud-vest cu Muntenia sunt favorizate nu numai de forma de relief, Câmpia Siretului nefiind altceva decât o prelungire a Câmpiei Române, ci şi de importanta vale a Dunării, adevărată magistrală din antichitate.

Zona de sud a Moldovei, între Siret şi Nistru şi cea dintre Dunăre şi mare, zona de stepă dominată de Câmpia Buceagului a fost timp de câteva secole sub stăpânire romană, ceea ce a avut urmări imediate şi benefice asupra dacilor liberi din regiunile rămase în afara ocupaţiei romane. Legăturile multiple şi permanente stabilite între dacii liberi şi romanii din sudul Moldovei, influenţele pe care civilizaţia romană le-a produs la est de Carpaţi au avut un rol hotărâtor în apariţia şi apoi evoluţia numeroaselor transformări social-economice, etno-lingvistice şi culturale care au avut loc în sânul comunităţilor săteşti geto-dacice, explicând sensul, durata şi repercusiunile includerii acestora în complexul proces de romanizare.

Scanned with OKEN Scanner

Zona subcarpatică şi de podişuri a fost locuită de carpi, care constituiţi în secolele III - IV d. H. într-o uniune tribală au atacat în mai multe rânduri Imperiul roman, singuri sau în alianţă cu sarmaţii, goţii sau alte populaţii asupra cărora îşi vor exercita un timp supremaţia politică şi militară.

Costobocii, menţionaţi de autorii antici sub diferite nume, creatori ai unei culturi materiale specifice, denumită de tip Lipita, au fost localizaţi în zonele de nord-est ale Moldovei şi zona Nistrului superior. În cursul secolului al II-lea d.H. costobocii întreprind o serie de incursiuni la sud de Dunăre, în Moesia Inferioară şi chiar în Grecia, dar după anul 170 puterea lor militară şi politică intră într-un accentuat declin, astfel că izvoarele scrise ale vremii nu-i mai menţionează după această dată.

Clima temperată de nuanţă continentală este specifică pentru această zonă est-carpatică, unde temperaturile medii din timpul iernii coboară frecvent sub -20®, în timp ce în lunile de vară urcă până în jurul a +33®. Vânturile mai puternice şi mai aspre sunt cele dinspre est, din timpul iernii. De asemenea, vânturile sunt mai puternice în regiunile de câmpie, cele din regiunile de dealuri şi munte sunt rareori puternice.

Condiţiile naturale, extrem de favorabile, oferite de această zonă geografică, au determinat aici şi apariţia, încă din cele mai vechi timpuri, a comunităţilor umane agricole şi păstoreşti, fapt pus în evidenţă de numeroasele vestigii aparţinând diferitelor civilizaţii, a căror continuitate pe aceste meleaguri a putut fi atestată, aproape neîntrerupt.

Cum creştinismul este indisolubil legat de civilizaţia romană, ca produs specific al ei, se înţelege că evoluţia lui în regiunile răsăritene ale Daciei, trebuie să ţină seama de întreaga desfăşurare a relaţiilor stabilite, de-a lungul secolelor, între populaţia autohtonă şi lumea romană, romano-bizantină şi bizantină.

În secolele III-IV are loc difuzarea creştinismului, pe scară largă acceptarea lui treptată de către daci şi daco-romani, ca unul din produsele cele mai elevate ale spiritualităţii şi mentalităţii modului de viaţă roman.

Creştinismul capătă o valoare deosebită în procesul de romanizare, mai ales a teritoriilor rămase în afara ocupaţiei romane, având un rol considerabil, în menţinerea aici a populaţiei autohtone şi în strângerea relaţiilor ei cu lumea Imperiului, prin care s-au difuzat continuu, cu influenţe pozitive, numeroase bunuri ale culturii materiale şi ale vieţii spirituale romane.

În a doua jumătate a secolului al V-lea, după destrămarea confederaţiei tribale hunice apar noi condiţii politice favorabile, care au determinat generalizarea procesului de refacere a unităţii etno-culturale din tot spaţiul carpato-dunărean, unificare la care şi-a adus aportul, într-o mare măsură şi creştinismul ortodox.

În secolele VI-VIII a avut loc o reintensificare a contactelor dintre autohtoni şi Bizanţ, prin efortul deosebit depus de populaţia romanică de a-şi păstra cultura şi credinţa, luptând deopotrivă contra dominaţiei păgânismului diferiţilor năvălitori.

Fenomenul generalizării creştinismului nu trebuie limitat exclusiv doar la teritoriul Moldovei şi doar în cursul sec. al VI-lea, condiţionându-l numai de prezenţa Bizanţului la nordul Dunării de Jos.

În a doua jumătate a sec. al VI-lea, aşezarea temporară a slavilor, în regiunile extracarpatice ale Daciei, căderea graniţei dunărene a Imperiului bizantin în anul 602 şi, ulterior, deplasarea majorităţii populaţiei slave din Dacia la sud de Dunăre, au dus la o serie de modificări însemnate în structura etno, demografică şi lingvistică a regiunilor nordice ale Peninsulei Balcanice, aria romanităţii restrângându-se în principal în teritoriile carpato-danubiano-pontice.

Cum stăpânirea Bizanţului s-a menţinut în continuare în Dobrogea, sprijinindu-se pe marile oraşe-cetăţi de pe litoralul de vest al Mării Negre şi probabil pe unele capete de pod, unde flota imperială putea acţiona eficient, se înţelege că legăturile economice, culturale şi religioase dintre comunităţile romanice de la est de Carpaţi şi lumea bizantină au continuat să se desfăşoare nestingherite, fapt confirmat şi de circulaţia monetară bizantină din Moldova şi existenţa destul de consistentă a importurilor.

Creştinismul poate fi considerat unul din factorii fundamentali ai existenţei noastre neîntrerupte, în teritoriul în care a avut loc desfăşurarea şi încheierea procesului de formare a poporului şi a limbii române.

Bibliografie

1. Bârzu, Ligia, *Continuitatea creaţiei materiale şi spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1979;
2. Bârzu, Ligia, Brescanu, Stelian, *Originea şi continuitatea românilor*, Bucureşti, 1990;
3. Ioniţă, Ion, *Din istoria şi civilizaţia dacilor liberi*, Editura „Junimea", Iaşi, 1982;
4. Sanie, Silviu, *Civilizaţia romană la est de Carpaţi şi romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II - III)*, Iaşi, 1981;
5. Teodor, Gh. Dan, *Teritoriul est-carpatic din veacurile V-XI. Contribuţii arheologice şi istorice la problema formării poporului român*, Editura „Junimea", Iaşi, 1978;
6. Idem, *Romanitatea Carpato-Dunăreană şi Bizanţul în veacurile V – XI*, Editura „Junimea", Iaşi, 1981;
7. Idem, *Creştinismul la est de Carpaţi de la origini până în sec. al XIV-lea*, Editura Mitropoliei Moldovei, Iaşi, 1992.

Scanned with OKEN Scanner

CRÂMPEIE DE ISTORIE ŞI DE ARHEOLOGIE DE PE VALEA PRUTULUI

Cercet. Costică Asăvoaie, Complexul Muzeal Naţional „Moldova", Iaşi.
Bogdan Minea, Institutul de Arheologie Iaşi.

Motto: *„Prutule, apă amară,/ Tu desparţi în două-o ţară".*

Textul de faţă se recunoaşte de către autori – dintru început – a fi unul militant. Tocmai de aceea, el nu va fi conceput „cu note", ci cu o bibliografie orientativă pentru a facilita lecturarea sa, în primul rând, de către copii, dascălilor fiindu-le – se speră! – fapte istorice comune.

Studierea, fie şi „din fugă", a unei hărţi face inutilă demonstrarea şi în aceste rânduri a faptului că râul Prut reprezintă o axă geografică, o „coloană vertebrală" a ceea ce, în perioadele medievale şi parţial moderne – în periodizarea după canoanele clasice ale istoriografiei – s-a întruchipat în Ţara Moldovei. Tot studiul, de data aceasta mai atent al unei hărţi sau o simplă călătorie poate convinge pe oricine că un curs de apă, în marea majoritate a cazurilor şi indiferent de mărimea sa, polarizează activitatea antropică (umană) şi determină statornicirea comunităţilor umane în punctele esenţiale, de cele mai multe ori vaduri (puncte de trecere) sau coturi (meandre) care facilitează apărarea faţă de comunităţile rivale.

În cadrul civilizaţiilor preistorice din sud-estul Europei, zona Prutului mijlociu ocupă un loc distinct. Avem în vedere avantajele pe care le prezintă această regiune din perspectiva geografiei umane pentru activitatea şi evoluţia antropică. Regiunea situată în partea de nord-est a României, între paralele de 48°15'16" şi 47° latitudine nordică şi meridianele de 26°18' şi 27°50' longitudine estică, prezintă aceleaşi caracteristici geomorfologice la est de Prut, în Câmpia Bălţilor, cele două unităţi de relief menţionate integrându-se în subregiunea denumită Câmpia de eroziune a Prutului mijlociu.

Deşi zona pusă aici în discuţie se ştie a fi temeinic studiată de către specialişti, cercetătorii ieşeni din perioada postbelică sintetizând şi publicând principalele date arheologice, în colaborare cu instituţiile de acelaşi profil ştiinţific din zonă, rezultatele cercetărilor desfăşurate pe tot parcursul secolului XX, de o parte şi de alta a Prutului, au rămas necunoscute. De o însemnătate aparte sunt descoperirile preistorice care ocoperă, cronologic, un segment cuprins între cca. 70 000 – 2 000 BP. Din considerente de spaţiu s-a optat, în materialul de faţă, pentru prezentarea descoperirilor din perioada Paleoliticului superior, în mod deosebit a artefactelor cu caracter artistic.

Arta a fost considerată până în 1961, data descoperirii picturilor paleolitice din peşterile munţilor Ural, ca fiind o caracteristică a comunităţilor paleolitice din Europa de Vest. Intensificarea cercetărilor arheologice pe arii tot mai extinse din Europa a dus la identificarea artefactelor cu caracter artistic, ale căror prototipuri au fost repertoriate din faza *aurignaciană*. Micile piese cu caracter artistic, greu de identificat şi datat, încadrate în ceea ce s-a numit *arta mobiliară*, au devenit tot mai numeroase în perioada *gravetiană*. Reprezentările semnificative ale acestei arte îşi au originea în perioada premergătoare evoluţiei *aurignaciene*, când a proliferat arta în fildeş de mamut şi piatră. După perioada de „maxim glaciar", reprezentările antropomorfe şi zoomorfe au devenit mai rare, fiind tot mai numeroase descoperirile de piese ornamentate.

Spaţiul carpatic nu a fost o excepţie de la evoluţia culturală din această perioadă. Numeroase situri au fost identificate, însă puţine dintre ele prezintă artefacte ce pot fi încadrate în categoria obiectelor de artă preistorică autentică. Artefactele repertoriate, descoperite într-un spaţiu geografic amplu, constituie baza studiilor de istorie a artei paleolitice. Din repertorierea sumară a principalelor artefacte reiese că există mai multe metodologii de încadrare cronologică a descoperirilor. Pe baza observaţiilor stratigrafice şi a analizelor ^{14}C indirecte, se poate constata că încadrarea cronologică realizată până în prezent este aproximativă şi cuprinde intervalul 32.000 – 13.600 BP. În multe cazuri observaţiile stratigrafice sunt imposibile, fapt datorat limitelor primilor arheologi care au făcut săpături în peşteri şi în siturile de pe terase. În strânsă legătură cu acest aspect sunt obiectele care provin din descoperiri întâmplătoare, orice încercare de datare fiind arbitrară.

Artefactele identificate în siturile dintre Prut şi Nistru sunt specifice culturii *aurignaciene* şi *gravetiene* din Europa. Pentru mulţi preistoricieni, „operele de artă" gravetiene sunt dovada unui comportament simbolic complex, care poate fi interpretat din perspectiva unui sistem religios coerent. Prezenţa statuetelor şi sculpturilor constituie primul element al acestui sistem. Reprezentările antropomorfe feminine evocă caracterul semisedentar al grupelor gravetiene din spaţiul est-carpatic. Modul de viaţă al comunităţilor umane, în condiţiile vânării mamutului, s-ar apropia de cel al oamenilor din neolitic. De acest aspect sunt legate şi ideile care susţin posibitatea ca unele credinţe neolitice din spaţiul balcano-anatolian să-şi aibă originea în *gravetianul* central şi est-european.

Manifestarea capacităţii de simbolizare a comunităţilor umane paleolitice poate fi surprinsă, mai bine, analizând obiectele de podoabă, pandantivele. Toate obiectele confecţionate pentru a fi purtate prin suspendare de un şnur sunt dovada abilităţilor fizice şi spirituale dobândite de *homo sapiens sapiens*. Interpretate ca cea mai veche dovadă a simbolismului, descoperirile de acest gen includ o gamă diversificată de artefacte. Au fost incluse în această categorie obiecte confecţionate prin perforarea cochiliilor, incisivi şi canini de la diferite specii, falange, precum şi piese care au fost obţinute printr-o activitate specializată, cum ar fi rondelele (pandantivele) cu însemne gravate.

Scanned with OKEN Scanner

Opiniile cercetătorilor români în legătură cu semnificaţia artefactelor cu caracter artistic, converg spre ideea existenţei manifestărilor magico-religioase sau mitologice; acestea au la bază interpretările vest-europene, larg răspândite în anii '50 ai secolului trecut, reactualizate cu ideile, vehiculate în ultimele decenii, referitoare la apariţia religiei încă din paleolitic. Pe plan continental există dovezi ale "gândirii" populaţiilor din Paleoliticul superior. Au fost semnalate, chiar, unele indicii care ar sugera existenţa unor practici magice legate de cultul mamutului sau al ursului de peşteră. Acestea din urmă sunt destul de puţin convingătoare şi bazate întotdeauna pe dovezi circumstanţiale. În România, deşi există importante aşezări cu niveluri de locuire intensă, nu a fost găsită nici o dovadă arheologică concludentă asupra unor practici funerare sau cultice ale populaţiilor aurignaciene sau gravetiene.

O situaţie asemănătoare poate fi întâlnită şi în cazul interpretărilor cu privire la existenţa unei ierarhii sociale. Obiectele cu funcţie rituală sau cu semnificaţie simbolică, cum ar fi bastoanele perforate sau alte obiecte cu funcţie încă neclară, se crede că ar fi fost produse în cadrul clanurilor, atribuindu-li-se, iniţial, valoarea de însemne ale puterii, „bastoane de comandant". În fapt, aceste piese reprezintă instrumente de lucru, a căror funcţie poate fi stabilită doar de studiile traseologice. Lipsa unui cadru contextual, cum ar fi mormintele cu inventar funerar, determină ca această ipoteză să fie treptat abandonată.

În cadrul noilor tendinţe de interpretare a manifestărilor artistice se înscriu şi cercetările desfăşurate de Ilie Borziac şi Andrei Vartic asupra pieselor de artă mobiliară descoperite în spaţiul carpatic răsăritean (Rezultatele cercetărilor au fost periodic publicate în revista *Dava International*, apărută la Chişinău, între anii 2000-2005.). Analiza pieselor s-a bazat pe metodele de lucru iniţiate de către B. A. Frolov, care afirma existenţa elementelor de aritmetică în grafica paleoliticului superior şi Al. Marshack, susţinătorul ipotezei cu privire la calendarele lunare. Cei doi au ajuns la concluzia că piesele de la Molodova, Cosăuţi, Mitoc – Malu Galben şi din alte situri arheologice prezintă însemne ce pot fi asociate cifrei 7 şi multiplilor săi. Grupele de incizii sau de puncte reprezintă, din această perspectivă, dovada cunoştinţelor „matematice empirice" ale omului preistoric.

Imposibilitatea de a stabili un stil artistic distinct este explicată prin evoluţia mai multor aspecte culturale în spaţiul carpatic. Diversitatea culturală poate explica, la rândul său, prezenţa unicelor manifestări artistice culturale parietale, din peştera Cuciulat, judeţul Sălaj.

În celelalte zone ale spaţiului carpatic descoperirile de artă mobiliară sunt răzleţe în timp şi spaţiu. Această realitate arheologică este pusă în legătură cu modul de viaţă al vânătorilor de reni şi de bizoni, mult mai mobile decât grupele specializate în vânarea mamutului.

Ierarhizarea socială a populaţiilor gravetiene şi epigravetiene nu este cunoscută. În lipsa mormintelor care să indice transformările sociale, arta mobiliară este singura care poate furniza informaţii în acest sens. Dispariţia artei figurative, după pleniglaciar, şi evoluţia artei abstracte sunt puse în legătură cu schimbările ce au avut loc în ierarhia socială. Răspândirea pieselor cu semne abstracte este explicată atât printr-o răspândire a cunoştinţelor despre semnificaţia simbolică a motivelor, cât şi prin sporul demografic înregistrat între 16 000 – 12 000 BP.

Puţinele date din descoperirile recente nu sunt suficiente pentru a formula o concluzie definitivă în cazul societăţii Paleoliticului superior. Este foarte greu, în lipsa unor cercetări complexe în toate regiunile României, cel puţin, „să se construiască imagini" ale elementelor de suprastructură a societăţii. Nivelul cercetărilor paleolitice din spaţiul est-carpatic nu permit, deocamdată, astfel de întreprinderi.

Dezvoltarea locală a complexelor gravetiene relevă caracterul poligenetic al acestor complexe, migraţiile explicând asemănările din cadrul aşezărilor, uneori aflate la distanţe mari unele de altele. În acest cadru, bazinele mijlocii ale Nistrului şi Prutului apar ca un ansamblu cultural omogen, motiv pentru care a fost emisă ipoteza unei evoluţii îndelungate şi persistente a unei entităţi culturale, situaţie confirmată arheologic prin analiza materiilor prime litice.

Deşi există numeroase alte obiective de interes arheologic, în baza cărora şcolile din localităţile de pe Valea Prutului, indiferent de malul pe care se află, ar putea să-şi conceapă cursuri de istorie locală, tematică pentru activităţile extracurriculare sau mici muzee, vor fi descrise în rândurile de mai jos, în mod succint şi făcând „un arc peste timp", doar două cazuri: Ştefăneşti (jud. Botoşani) şi Ţuţora (jud. Iaşi).

La Ştefăneşti, vechi târg moldovenesc, atestat documentar în sec. XVI, dar constatat arheologic de la cumpăna veacurilor XIII-XIV, se află două obiective vizibile şi astăzi: biserica „Cuvioasa Parascheva" şi cetăţuia de pământ „La Burci". În forma sa actuală, biserica este de plan triconc, fiind compartimentată în altar, naos, pronaos şi pridvor. Pe pridvor se află înălţat turnul clopotniţă. La camera clopotelor se ajunge pe o scară din piatră în grosimea zidurilor de E, N şi V, având creneluri de tragere, ceea ce-i conferă turnului şi caracter defensiv. Toate elementele arhitectonice şi de decor permit datarea ei, în forma de bază, pe la jumătatea secolului XVII. Fundaţiile lăcaşului însă, înglobează parţial pe cele ale unui lăcaş mai vechi, ctitorit în ultimii ani ai domniei lui Ştefan cel Mare, aşa cum au arătat cercetările arheologice. La Ştefăneşti este pomenită o curte domnească, iar diferenţa dintre data construirii bisericii vechi (ştefaniene) şi cel mai vechi mormânt din cimitirul aferent permite să se tragă concluzia că lăcaşul a fost construit cu rolul de biserică de curte.

Cetăţuia de *„La Burci"* este formată din două sau trei rânduri de valuri de pământ care închid un spaţiu dreptunghiular de circa 100 x 70 m. Cel mai interesant element îl constituie însă cursul modificat al pârâului

Scanned with OKEN Scanner

Başeu, care a fost transformat într-un veritabil şanţ de apărare pe trei dintre laturile fortificaţiei, cea de-a patra „sprijinindu-se" de marginea abruptă a terasei pe care era amplasat târgul/oraşul. Cercetările arheologice desfăşurate aici au permis datarea fortificaţiei undeva la cumpăna veacurilor XVI-XVII. Amenajarea şi întreţinerea sa trebuie pusă în legătură cu punctul obligatoriu de trecere a Prutului (sunt pomenite vadul dar şi podul), cu punctul superior până la care râul era navigabil, cu situaţia economică a târgului care trebuia să fie apărată. Ar fi de amintit că la Ştefăneşti s-a născut pictorul Ştefan Luchian (căruia până nu demult îi fusese închinat un punct muzeal). Tot aici a existat o comunitate evreiască puternică, în urma căreia rămăseseră o serie de construcţii edilitare, dintre care astăzi se mai păstrează doar „Şcoala izdraelită" şi un vast cimitir îngrijit de localnicii creştini rămaşi. Oborul şi piaţa de la Ştefăneşti au fost folosite din vechime de către oamenii din aşezările învecinate, indiferent de malul Prutului. De altfel, după1990 s-a reluat foarte rapid micul comerţ dintre comunităţile situate de o parte şi de alta a Prutului. Tot acum s-au regăsit rude uitate din anii celui de-al doilea război mondial sau urmaşi ai acestora şi s-au format noi cupluri „moldo-române".

Cea de-a doua aşezare de pe Valea Prutului ce se intenţionează a fi prezentată în mod succint în paginile de faţă este Ţuţora. „Vadul de la Ţuţora", iarăşi un punct de trecere, a fost folosit – după o expresie de rutină – din „negura vremurilor". Perioada medievală însă, beneficiind de memoria înscrisului, îi pune în lumină, în mod netăgăduit, importanţa. Pe aici treceau negustorii spre „părţile tătărăşti", şi tot pe aici veneau spre inima Ţării Moldovei *ceambulurile* tătărăşti. Apropierea de un mare centru politic şi economic ca Iaşii nu a împiedicat dezvoltarea sa spre urbanitate, de unde şi epitetul de „târg". Probabil că tocmai dificultăţile trecerii prin vad au impus dezvoltarea aici a unei aşezări orăşeneşti; erau necesare reparaţii la atelaje, potcovării, spaţii de odihnă pentru animalele de povară şi pentru oameni. Tocmai asigurarea acestor utilităţi şi posibilitatea de control a tranzitului de pe un mal pe celălalt, dat fiind spaţiul restrâns al unui vad, au determinat desfăşurarea aici a mai multor evenimente istorice. La Ţuţora a fost ucis Ştefan Rareş (Ştefăniţă Nebunul) de către o partidă boierească; tot aici, în 1595, Eremia Movilă, cu ajutorul polon condus de Jan Zamoyschi a luptat cu tătarii; „şanţurile lui Zamoyschi" (în fapt o fortificaţie de pământ) au fos folosite şi în conflictele din secolul următor, dovadă a faptului că acestea erau întreţinute. Însuşi ţarul Petru cel Mare a avut organizată, în 1711, o tabără la Ţuţora. Cel mai interesant lucru, însă, este acela că amenajările ce ţineau de această aşezare se întindeau pe ambele maluri ale Prutului. Aici exista o schelă la care ancorau *„şăicile"* ce cărau dinspre Dunăre *„zahareaua"* cetăţilor Hotin şi Cameniţa. Alimentele erau depozitate în hambare şi abia apoi încărcate în care ce le transportau spre destinaţiile mai sus pomenite. Concentrarea aceasta umană a rezistat până în primele decenii ale secolului XIX, când, datorită evenimentelor politico-militare şi molimelor, s-a dispersat. Vatra veche a fost strămutată de către cei rămaşi pe actualul spaţiu intravilan al Ţuţorei. Fostul titular al catedrei de istorie de la Şcoala din această localitate, prof. Nicolae Ciudin, a încropit un muzeu şcolar şi a încurajat primele sondaje arheologice întreprinse în vechea vatră în anii 1998 şi 1999. Au fost descoperite fundaţiile din piatră legată cu pământ ale unei biserici, care nu putea fi decât din lemn, probabil un lăcaş provizoriu care a suplinit rolul bisericii din piatră amintită pe la 1842. Peste 50 de morminte au fost descoperite, databile de după 1455 şi până în deceniul trei al secolului XIX.

Datorită profesorului Ciudin, a fost recuperată o ţeavă de tun din secolul XVII ce se află în prezent în curs de restaurare la Laboratorul de Restaurare Zonală din cadrul Complexului Muzeal Naţional „Moldova" Iaşi. Se speră ca în viitorul apropiat specialiştii ieşeni, în colaborare cu colegii de la Chişinău, să demareze un proiect de investigaţii arheologice pe ambele maluri ale Prutului, în zona Ţuţora, unde ar putea fi integrate şi grupe de elevi.

Prin lucrarea de faţă s-a dorit să se atragă atenţia asupra unor elemente de istorie care au „umanizat" de-a lungul timpului Valea Prutului şi care pot constitui puncte de pornire ale unor proiecte care nu neapărat trebuie să aibă o mare anvergură. S-a încercat să se pună în evidenţă realităţi a căror importanţă istorică nu este cu nimic mai prejos decât a celor consacrate deja ca „monumente istorice", devenite celebre prin popularizare. Desigur, Valea Prutului este o zonă de civilizaţie relativ unitară ce poate oferi date de nebănuit.

Bibliografie:

- V. Băcăuanu, *Câmpia Moldovei. Studiu geomorfologic*, Bucureşti, 1968.
- I. Borziac, *Paleoliticul şi Mezoliticul în spaţiul dintre Nistru şi Prut*, TRACO-DACICA, XV, 1-2, 1994, p. 19-40.
- I. Borziac, C.-V. Chirica, *Noi piese de artă mobilă, podoabă şi exotice de la staţiunea pluristratigrafică gravetiană de la Cosăuţi de pe Nistrul mijlociu*, în RA, I, 1, 1996, p. 183-192.
- I. Borziac, V. Chirica, M.-C. Văleanu, *Culture et sociétés pendant le paléolithique supérieure à travers l'espace carpato – dniestréen*, Iaşi, 2006.
- C.-V. Chirica, *Arta şi religia Paleoliticului superior în Europa centrală şi răsăriteană. Aspecte istoriografice şi arheologice*, Iaşi,1966.
- V. Chirica, *Amuleta-pandantiv de la Mitoc, jud. Botoşani*, SCIVA, 33, 2, 1982, p. 229-231.
- Idem, *Amuleta-pandantiv de la Mitoc şi unele aspecte ale artei şi magiei în Paleoliticul superior est-carpatic*, SAA, I, 1983, p. 38-44.
- V. Chirica, O. L. Şovan, *Civilisation prèhistoriques et protohistoriques de la zone de Prut moyen*, Iaşi-Botoşani, 2006.
- J. Kozlowski, *L'art de la préhistoire en Europe oriental*, Paris, 1992.
- A. Leroi-Gourhan, *Les religions de la préhistoire*, Paris, 1964.
- M. Otte, *Préhistoire des religions*, Paris-Milan-Barcelone-Bonn, 1993.

Scanned with OKEN Scanner

- M. Otte, V. Chirica, C. Beldiman, *Sur les objets paléolithique en os decuoverte a Mitoc, district de Botoşani*, în *Préhistoire Européenne*, vol. 7, 1995, p.119-152.
- P. Noiret, *Le Gravettien de Moldavie (30 000 – 23 000 BP)*, PALEO, 19, 2007, p. 159-179.
- *Cronicele slavo-române din secolul al XV-lea şi al XVI-lea*, editate de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1959.
- V. Chirica, M Tanasachi, *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi*, Iaşi, vol. I, 1984; vol. II, 1985.
- M. Costin, *Opere*, Bucureşti, 2 vol., ediţie ingrijită de P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1965.
- C. C. Giurescu, *Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ed. 2, Bucureşti, 1997.
- I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie ingrijită de I. Iordan, Bucureşti, 1955.
- Al. Păunescu, P. Şadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al judetului Botoşani*, 2 vol, Bucureşti, 1976.
- N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974.

ABREVIERI:
PALEO - *PALEO. Revue d'Archéologie Préhistorique*, Société des Amis du Musée national de Préhistoire et de la Recherche Archéologique SAMRA, Dordogne.
RA - *Revista Arheologică*, S.N., Academia de Ştiinţe – Republica Moldova, Institutul de Arheologie şi Etnografie, Chişinău.
SAA - *Studia Antiqua et Archaeologica*, Seminarul de Istorie Antică şi Arheologie al Universităţii "Al. I. Cuza" – Iaşi.
SCIVA - *Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie*, Institutul de Arheologie Bucureşti.
TRACO-DACICA - *THRACO-DACICA*, Academia Română, Institutul de Tracologie, Bucureşti.

COTNARII, REPER ISTORIC PE UN VECHI DRUM VOIEVOADAL

Cercet. Şt. Costică Asăvoaie, Complexul Muzeal Naţional „Moldova", Iaşi,
Prof. Iuliana Asăvoaie, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

O parte din itinerarul parcurs de către domnii Ţării Moldovei între curţile domneşti, aceste simboluri ale stăpânirii social – politice şi nuclee ale vieţii economice, îl constituie şi drumul Iaşi – Podul Iloaiei – Târgu Frumos – Hârlău. De la Iaşi drumul făcea legătura cu Vasluiul, Bârladul şi / sau Huşii, continuând apoi spre Dunăre sau cu Ţuţora şi apoi spre „părţile tătărăşti". De la Hârlău, drumul ducea către Botoşani, Dorohoi şi Suceava. Porţiunea de „şleah domnesc" amintită aici a fost parcursă şi de către participanţii la excursia de studiu organizată în cadrul *Proiectului Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană*, implementat de Şcoala „Ion Creangă" din Iaşi în parteneriat cu Liceul „Mihai Eminescu" din Chişinău.

Trecând prin „Poarta Târgului Frumos", cum a fost consacrată sintagma de către geografi, se ajunge într-o relativă unitate geografică – dar şi istorică şi economică – determinată de „motorul" pentru existenţă care l-a constituit viticultura. Din această ultimă perspectivă – datorită renumelui creat – locul de frunte îl ocupă Cotnarii. Ruralizarea sa spre timpurile moderne a făcut ca din conştiinţa publică să dispară sau să fie diminuat rolul politic şi spiritual pe care această localitate l-a avut în perioada medievală.

Situat la 10 km sud de Hârlău, târgul Cotnari s-a dezvoltat în secolele XV – XVI, având o economie asemănătoare, axată îndeosebi pe viticultură şi pe ramurile adiacente acesteia. Se vehiculează în istoriografie şi sintagma de oraş agrar.

Primul monument ce poate fi vizitat aici este, datorită poziţiei centrale şi modului în care iese în evidenţă datorită întreţinerii, Biserica domnească de la Cotnari, care are hramul Sf. Parascheva şi a fost ctitorită de Ştefan cel Mare. Anul ctitoririi este incert, unii autori mai vechi sugerând 1496 alţii 1493. Într-un act al biserici din 1874 se spune că: „biserica s-au fondat în 1491 de piatră, iar la 1493 s-a finit, când s-a şi sfinţit." Se mai precizează că biserica a fost împodobită şi înzestrată cu toate cele necesare tot de domnitorul ctitor, inventarul sporind ulterior prin alte danii.

Planul bisericii este unul simplu, „tip sală". În afara planimetriei, puţine elemente, cum sunt arcele moldoveneşti pe care se sprijină calota sferică a cupolei, s-au mai păstrat din detaliile primare ale lăcaşului. Zidul despărţitor dintre naos şi pronaos a dispărut, locul său fiind marcat doar de un arc. Ancadramentele uşii, situate pe latura de V – şi ale ferestrelor (câte o pereche N - S în naos şi pronaos) aparţin cel mai probabil celor ce au efectuat reparaţii majore pe la mijlocul secolului XVII. Alte reparaţii au mai fost efectuate în 1869, 1890 şi în ultimele decenii ale veacului XX.

Lângă clopotniţă (de factură contemporană) există câteva pietre de mormânt, câteva dintre ele fiind descoperite şi descifrate mai demult, cele mai vechi fiind din 1590 şi 1637. Pietrele de mormânt ar putea fi un reper pentru momentul în care curtea domnească din această localitate şi-a încetat funcţiunea iniţială.

Acest din urmă monument, curtea domnească de la Cotnari, exista încă din secolul XV. Aici îşi îndeplinea atribuţiunile principale marele paharnic. Una dintre dovezi este faptul că la 1448 este amintită pentru prima data zeciuiala din vin de la Cotnari, documentul referindu-se la o danie din această dare făcută mănăstirii din Poiană.

Investigaţiile arheologice desfăşurate în această aşezare denotă faptul că reşedinţa domnească se întindea pe o mare suprafaţă şi beneficia de un confort deosebit încă din prima jumătate a secolului XV având însă precedente în a doua jumătate a secolului XIV.

Scanned with OKEN Scanner

Ctitoria ştefaniană pomenită mai sus a fost zidită pentru asigurarea serviciilor spirituale pentru domn şi anturajul său. Ruinele unui corp de clădire din curtea domnească se află peste drumul principal ce străbate astăzi localitatea de la E la V. Acest drum este, evident, o creaţie modernă şi induce în eroare pe vizitatorul mai puţin familiarizat cu structurile medievale tentându-l să considere că sunt două monumente distincte. În realitate, ambele fac parte din acelaşi ansamblu arhitectonic.

Fragmentul de clădire vizibil astăzi care a făcut parte din curtea domnească de la Cotnari face parte din demisolul unei clădiri şi nu dintr-un subsol, cum ar fi tentaţi vizitatori să creadă la o primă vedere. Lăcaşul pentru pisanie de deasupra intrării şi alte câteva elemente de arhitectură din ceea ce s-a păstrat sunt câteva temeiuri pentru aserţiunea de mai sus.

Comunitatea ortodoxă de la Cotnari a mai avut ca lăcaşuri de închinăciune, aşa cum reiese din informaţia documentară, biserica Sf. Neculae, clădită înainte de 1617 şi paraclisul Sf. Ioachim şi Ana.

În 1576, Petru Şchiopul a stat la Cotnari – evident la curţile domneşti de aici – semn că cele de la Hârlău, considerate cumva „superioare" erau nelocuibile, dar şi că cele de la Cotnari puteau oferi toate condiţiile necesare în epocă la un asemenea nivel.

La Cotnari a existat şi o populaţie catolică a cărei origine a fost pusă în istoriografie tot pe seama viticulturii, pentru practicarea căreia au fost aduşi specialişti din alte state.

Biserica comunităţii catolice de la Cotnari a fost parţial investigată şi arheologic. Rezultatele acestei cercetări restrânse au condus doar la concluzia că lăcaşul datează din secolul XV, fără siguranţa că aceasta este prima etapă de construcţie. Sub masa altarului existentă acum au fost depistate rămăşiţele altor trei asemenea sacre amenajări.

Biserica catolică din Cotnari avea hramul Sfânta Maria Assumptionis. Lângă aceasta a fost construită în vremurile moderne o biserică de mult mai mici dimensiuni cu o arhitectură mai modestă, aflată în funcţiune şi în prezent care are Hramul Înălţarea Sfintei Cruci. În documente mai este pomenită la Cotnari şi Biserica Sf. Leonard, neidentificată încă în teren. De asemenea, mai sunt pomenite încă hramurile Sf. Urban şi Sf. Treime din Amăgeni.

Într-un document de la 1606 se preciza că preotul catolic de la Cotnari slujea uneori şi la Hârlău iar în altul dinn 1646, faptul că Odoarele bisericeşti au fost mutate la Cotnari.

La 1668 *Propaganda Fide* primea răspuns la unul dintre chestionarele sale că la Cotnari sunt 400 de catolici şi doi preoţi. Aceleiaşi instituţii i se răspundea în 1671 că la Cotnari sunt 3 biserici din piatră la 300 de membri ai comunităţii. Este foarte probabil să fie vorba de o biserică ce avea trei capele aşa cum era menţionat pe la 1661.

Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei* remarca printre alte calităţi ale Cotnarilor şi pe aceea de a fi avut o biserică de rit catolic.

Sfârşitul funcţionării bisericii Sf. Maria este marcat în timp astfel: la 1712 – 1714 biserica era pustie, la 1747 ameninţată să se năruie, pentru ca în 1762 să fie pomenită a fi fără acoperiş. Situaţia de astăzi este o urmă sumbră a măreţiei de altă dată (v. foto nr.3), dar păstrează elemente ce încă sugerează calitatea activităţii meşterilor şi pretenţiile comanditarilor.

O altă instituţie care a ridicat prestigiul localităţii în discuţie a fost *Colegiul latin*, pe care, probabil prin 1562, Despot Vodă l-a mutat de la Hârlău la Cotnari, poate şi în temeiul unei puternice comunităţi catolice de aici, ce putea susţine lăcaşul de învăţământ. La Cotnari avea să-şi desfăşoare activitatea episcopul (catolic sau protestant) Ioan Lusenius, care a sfârşit tragic în această aşezare prin otrăvire. Şcoala domnească de la Cotnari a fost deservită, în calitate de profesor, şi de către Johann Sommer, secretarul cancelariei domneşti a domnului Despot Heraclid, învăţat care a lăsat o serie de informaţii interesante despre experienţa sa în Moldova.

Prezentarea de faţă, departe de a fi una exhaustivă, se doreşte un îndemn la a vedea şi dincolo de mitul monumentelor consacrate.

Bibliografie selectivă:

C. Cihodaru, *Podgoriile de la Cotnari şi Hârlău în economia Moldovei în sec. XV – XVIII*, în Analele Ştiinţifice ale Univ. AL.I.Cuza, Iaşi, Secţ. III, Istorie, X, 1964;

V. Tufescu, *O regiune de vie circulaţie: Poarta Târgului Frumos*, în Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie, LIX, 1940;

V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi*, Vol. I, Iaşi, 1984;

N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Buc., 1974;

Stela Cheptea, *Un oraş medieval. Hârlău*, Iaşi, 2000;

D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1973;

C. C. Giurescu, *Târguri sau oraşe şi cetăţi moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea, Bucureşti, 1967,*

Călători străini despre Ţările Române, vol. I, 1968, II, 1970, III, 1971, IV, 1972, V, 1973, VI, 1976;

N. Grigoraş, *Instituţii feudale din Moldova*, I, Bucureşti, 1971.

Scanned with OKEN Scanner

ŞTEFAN CEL MARE, CTITOR DE ŢARĂ ŞI CREATOR DE CULTURĂ

Prof. univ. dr. Ion Ţurcanu, Universitatea de Stat din Moldova

În istoria românilor nu există un alt conducător de ţară, căruia numele de ctitor i s-ar potrivi tot atât de bine ca lui Ştefan cel Mare. Tradiţional, acest cuvânt vizează un întemeietor de aşezăminte culturale sau bisericeşti, dar în mod obişnuit sensul lui este mult mai larg. Astfel, primii domni români pot fi numiţi ctitori de ţară. Aşa au fost Basarab I în Ţara Românească şi Bogdan I în Moldova. Lui Ştefan acest sens al cuvântului i se potriveşte mai mult ca oricui, deşi domnia sa a început la o sută de ani după descălecarea Ţării Moldovei.

AŞEZAREA ŢĂRII

După cum se ştie, cel mai puternic vlăstar al Muşatinilor s-a urcat în scaunul domnesc de la Suceava la sfârşitul unei lungi şi foarte grele perioade, când Moldova ajunsese a fi istovită de nesfârşitele lupte interne pentru domnie între urmaşii direcţi ai lui Alexandru cel Bun şi de loviturile grele primite din afară. Practic, ea îşi pierduse independenţa ajungând să fie considerată de poloni drept o moşie a lor. În acelaşi timp, turcii o forţaseră, chiar în ajunul înscăunării tânărului domn, să recunoască suzeranitatea Porţii Otomane şi să plătească un tribut anual. Importante centre pentru securitatea şi economia ţării erau stăpânite de regatele vecine. Chilia era sub autoritatea Ungariei, iar Hotinul sub cea a Poloniei. Situaţia ţării era mai grea decît şase decenii în urmă, în ajunul domniei lui Alexandru cel Bun.

Depăşirea unei astfel de situaţii era posibilă numai prin ridicarea considerabilă a autorităţii puterii de stat. Sarcină extrem de dificilă, care putea fi realizată numai de către un conducător de ţară cu aptitudini deosebite. Şi atunci Moldova a avut noroc, pentru că voievodul Ştefan avea să dea dovadă de toate capacităţile organizatorice, politice şi militare de care avea nevoie ţara.

Întâi de toate, domnul a avut grijă să întărească *puterea domnească*. Prin îndelungate şi abile tratative diplomatice cu Polonia, Ungaria, cu turcii, a reuşit să se facă recunoscut de aceste puteri şi să limiteze foarte mult presiunea lor asupra ţării sale. Regii unguri considerau că Ţara Moldovei le era vasală, dar Ştefan nu a recunoscut niciodată această pretenţie. Dimpotrivă, orice încercare a acestora de a impune domnului moldovean voinţa lor a fost respinsă imediat şi categoric. El devenise domn cu sprijinul indirect al Ungariei, dar cum numai s-a ridicat în scaun, s-a străduit să nu depindă de ea. Pentru aceasta, în 1459 a încheiat un tratat cu Polonia, prin care-şi recunoştea dependenţa *formală* de această ţară. Astfel, el reuşeşte să întreţină relaţii bune cu ambii vecini mai puternici. Capacitatea sa excepţională de rezistenţă în faţa presiunilor din afară s-a manifestat bine pe exemplul relaţiilor cu turcii. Ştefan cel Mare nu s-a supus acestora şi n-a acceptat să le plătească bir nici chiar după campaniile lor devastatoare în Moldova din anii 1475, 1476 şi 1484, combinate, de regulă, cu raziile pustiitoare ale tătarilor, aliaţii acestora. Abia la sfârşitul domniei, din cauza lipsei unor aliaţi antiotomani consecvenţi şi hotărâţi, a consimţit să încheie pace cu sultanul şi să plătească tribut.

Pe parcursul îndelungatei şi agitatei sale domnii, Ştefan a avut numeroase contacte cu mulţi alţi factori de autoritate din afară. Printre aceştia au fost Veneţia, care era pe atunci influentă mai ales în bazinul Mediteranei şi al Mării Negre, papii de la Roma Paul al II-lea şi Sixt al IV-lea, genovezii, mai cu seamă cei din Caffa, apoi Rusia, Lituania, puternicul han turkmen Uzun Hasan. Aceste legături, împreună cu numeroasele sale victorii militare, au făcut ca Moldova să fie recunoscută ca subiect al politicii internaţionale, iar Ştefan să fie considerat ca unul din principii cu cea mai mare autoritate din Europa de Est şi Sud-Est.

Orice încercare de subminare a autorităţii sale domneşti era lichidată prompt şi fără pic de şovăială. Pe Petru Aron, care se refugiase în Polonia, apoi în Ungaria, l-a urmărit cu cea mai mare tenacitate. În sfârşit, în 1469, l-a prins şi i-a tăiat capul. La fel a procedat şi cu alţi doi pretendenţi la scaunul domnesc, în 1468 şi 1501. Tot aşa a făcut şi cu boierii care au căutat să-l detroneze sau au manifestat nesupunere ori laşitate pe câmpul de luptă. Pentru astfel de fapte, în urma războiului cu ungurii în 1467, a decapitat 20 de boieri mari şi a tras în ţeapă 40 de boieri mici. În ianuarie 1471, pentru trădare, a tăiat capetele ceaşnicului Negrilă, stolnicului Alexe şi vornicului Isaia, cumnatul său. Iar în 1504 s-a ridicat de pe patul de moarte şi a executat un grup de boieri care se opuneau hotărârii sale ca la domnie să-i urmeze fiul său Bogdan.

În scopul consolidării domniei, a luat măsuri energice privind *stăpânirea pământului*, principala bogăţie a ţării. Pentru boieri, sursa principală de opoziţie faţă de tron era marele domeniu boieresc. De aceea, domnul a avut grijă să-l reducă treptat, fie prin cumpărări a unor mari părţi din el, fie prin confiscarea proprietăţilor boierilor trădători sau nesupuşi. Prin aceste achiziţii sau confiscări se întărea, mai întâi, domeniul domnesc, apoi erau lărgite posesiunile bisericii şi ale micii boierimi, care erau întotdeauna sprijinul de nădejde al domniei.

Pe vremea aceea principalele organe de stat erau *Sfatul domnesc* şi *Curtea domnească*. Sfatul era o instituţie mai veche în care domina marea boierime. Curtea era alcătuită din domn şi dregătorii numiţi de el, care, la fel ca miniştrii de astăzi, se ocupau de problemele curente ale ţării. Ştefan a urmărit cu insistenţă ca dregătorii să ocupe o poziţie dominantă în Sfat, iar rolul marilor boieri fără dregătorie să scadă. Pe această cale puterea este trecută de la boieri la domnie, ceea ce a dus la centralizarea şi creşterea eficacităţii puterii de stat.

Despre Ştefan se vorbeşte ca despre cel mai bun ostaş pe care l-au avut vreodată românii. El a fost însă, întâi de toate, un înţelept şi grijuliu conducător de ţară. A fost nevoit să ducă războaie, dar în tot restul timpului şi-

Scanned with OKEN Scanner

a folosit energia sa neostoită pentru a gospodări ţara, a face ordine în ea şi a rândui cumpănit relaţiile dintre oameni. Pentru aceasta, examina şi judeca personal, la faţa locului, nenumărate cazuri şi pricini. Nu veneau oamenii în capitala ţării, ci cobora el la curţile sau casele domneşti din ţinuturi, unde ţinea judeţ şi împărţea dreptatea, cumpătat şi cu mare grijă. De aceea i s-a potrivit atât de bine numele de *dreptmăritor*.

Un alt exemplu al înţelepciunii lui Ştefan ca politician şi administrator este felul cum a ştiut el să-i folosească pe *pârcălabi*. Până la el, aceştia erau doar comandanţi ai garnizoanelor din cetăţi. În timpul domniei sale însă atribuţiile pârcălabilor sunt lărgite considerabil, aşa încât ei vor concentra în mâinile lor întreaga putere militară, administrativă şi judecătorească în cetăţi şi în teritoriul dependent de ele. Astfel, Sfatul domnesc, în care marii boieri mai aveau încă multă influenţă, este izolat de administraţia locală. Aceasta, prin intermediul pârcălabilor, este supusă direct domnului.

Privirea sa veghea mereu trează asupra oamenilor aflaţi în serviciul domniei. Dregătorii nu erau lăsaţi să creadă că au prins rădăcini pentru totdeauna în locurile unde au fost numiţi sau că erau lăsaţi de capul lor. În cazul pârcălabilor, de exemplu, Ştefan va numi câte doi în fiecare cetate, în loc de unul, cum fusese până la el. Această schimbare excludea concentrarea puterii în mâinile unei singure persoane. Totodată, cei doi se supravegheau reciproc. Astfel, la Cetatea Albă, în 1457, sunt puşi Petru şi Vlaicu, unchiul domnitorului, în 1465 Petru este înlocuit cu Sbierea, în 1468 locul lui Vlaicu îl ia Stanciul, care foarte curând va ceda locul lui Mîrza, iar în 1471 Sbierea şi Mîrza vor transmite conducerea cetăţii lui Luca şi Bîlcu. În 1475, îi găsim acolo pe Duma şi Hrăman, iar în anul următor lângă Hrăman se află din nou Luca. În 1484 cetatea s-a apărat cu îndârjire de asediul turcesc sub conducerea lui Oană şi Gherman. Chilia, în 1465, este încredinţată pârcălabilor Buhtea şi Isaia, cumnatul domnului. Dar încă până în 1468 locul lui Isaia îl ocupă Bîlcu, care în acel an îşi transmite postul lui Sbierea. În scurt timp Buhtea şi Sbierea vor pleca şi vor veni Neagu şi Ivaşcu, înlocuiţi în 1471 de Goian şi Paşcu. În 1484 cetatea va opune rezistenţă înverşunată turcilor sub comanda pârcălabilor Ivaşcu şi Maxim. Hotinul, întors în 1463 de la poloni, este pus sub autoritatea lui Goian, iar din 1468 sub a lui Vlaicu. În 1490, în locul acestora îi găsim pe Ion şi Ştefu1, aceştia fiind schimbaţi în 1497 de Duma şi Toader. După 1500, Duma a fost înlocuit de Negrilă. Orheiul, cetate mai mică şi mai puţin importantă, a fost mult timp singura care avea doar un pîrcălab. În 1470, aici a fost numit Gangur, un boier din partea locului, în 1480, Vlaicu, mutat de la Hotin, în 1487, Groza, fiul lui Micotă. Dar şi aici, pe la 1500, erau tot doi pîrcălabi, Ivanco şi Alexa.

Cel mai mare succes al lui Ştefan cel Mare a fost *organizarea militară a ţării*. Unii străini care au vizitat pe atunci Moldova au consemnat că pentru bătăliile cele mai grele domnul putea aduna între 30 000 şi 60 000 de ostaşi, călări şi pedeştri. Pentru Moldova, ţară mică, întreţinerea unei asemenea armate era un efort extraordinar. Explicaţia acestui fenomen uimitor constă în faptul că domnul reuşise să stabilească o legătură strânsă între masele largi ale populaţiei şi domnie. O parte a averilor marii boierimi el a redistribuit-o în folosul ţărănimii şi al boierimii mărunte, care alcătuiau grosul armatei sale. Eforturile deosebite pentru apărarea independenţei ţării corespundeau intereselor acestor pături sociale. Tocmai de aceea el reuşea să strângă o oaste numeroasă care să-i fie devotată în momentele de grea cumpănă pentru ţară şi pentru domnie.

În acele vremuri, un element de bază pentru apărarea ţării îl constituia sistemul de fortificaţii. În timpul domniei lui Ştefan mai toate cetăţile au fost reconstruite şi consolidate. S-au construit cetăţi noi. Între acestea, cea mai importantă a fost Chilia Nouă, înălţată în 1479 pe malul Dunării în faţa vechii aşezări genoveze Licostomo. În 1466 a fost construită cetatea în piatră a Romanului, în 1470 a fost ridicată şi cetatea Orhei. După acel an, Ştefan a extins cetatea de scaun a Sucevei, construind de fapt o nouă cetate în jurul vechiului castel al lui Petru Muşat. În anii 1476–1479, au fost executate ample lucrări de reconstrucţie şi consolidare la Cetatea Albă, care au transformat-o în cea mai puternică citadelă a ţării. Au fost refăcute şi întărite, în corespundere cu cerinţele vremii, cetăţile Neamţ şi Hotin. Cetăţile Moldovei constituiau un brâu puternic de siguranţă care de multe ori a apărat Moldova ca o platoşă de nepătruns. În 1476, de pildă, cetăţile Suceava, Hotin, Chilia, Cetatea Albă au rezistat unui îndelungat asediu al unei puternice armate turceşti. În 1497, o armată polonă a atacat trei săptămâni la rând cetatea Sucevei şi n-a izbutit s-o cucerească.

Ştefan cel Mare a fost fiul şi părintele ţării sale. Ca fiu, el a înţeles să fie credincios Moldovei, să-şi respecte neamul, părinţii şi strămoşii, să cinstească faptele înaintaşilor şi să le urmeze tradiţiile. Ca părinte, a ştiut să-şi asume toate grijile mari ale ţării. A purtat numeroase războaie nu pentru că i-ar fi plăcut să vadă cum cădeau capetele duşmanilor sub blagoslovita lui sabie, ci doar ca să-şi apere moşia şi să le dea astfel supuşilor săi posibilitatea să trăiască şi să muncească în tihnă. S-a îngrijit ca lucrarea pământului, creşterea vitelor, pescuitul, amenajarea şi paza drumurilor, construcţiile, meşteşugurile să nu fie stingherite de nimic. Pentru el, negoţul era inima economică a ţării şi cel mai bun mijloc de legătură cu lumea din afară. Poate că, dacă norocul Moldovei nu l-ar fi câştigat ca stăpân, ar fi fost un mare negustor, ca fiul său Petru Rareş înainte de domnie. Tocmai de aceea a luptat el cu atâta îndârjire să ţină în mâini şi să întărească centrele comerciale de la Dunărea de Jos şi Marea Neagră, să stăpânească Pocuţia, să supravegheze drumul comercial moldovenesc, să atragă în Moldova prin anumite înlesniri negustorii din Caffa, Lvov, Braşov şi din alte locuri.

Ştefan a fost un ziditor de ţară. A construit enorm, cum nu a mai făcut nimeni altul nici până la el, nici după. A dat legi pentru aşezarea înţeleaptă a ţării şi a relaţiilor dintre locuitorii ei. A făcut ordine în relaţiile de

Scanned with OKEN Scanner

proprietate, mai cu seamă în modul de stăpânire a pământului, realizând acest lucru numai în interesul ţării şi în spiritul dreptăţii.

CREDINŢA LUI ŞTEFAN

Grija cea mai mare a unui bun părinte este să-i facă pe fiii săi să poată alege, dintre toate lucrurile cele frumoase şi folositoare, pe cel mai important, pe acela care îi poate face mai buni, îi ajută să nu se teamă de greutăţi, să aibă încredere în viaţă, s-o iubească şi mai ales să creadă că aceasta este o fărâmă dintr-o existenţă fără sfârşit. Anume aşa îşi înţelegea Ştefan cea mai mare datorie a sa ca stăpân şi slujitor al ţării. Cea mai bună dovadă în acest sens este linţoliul de biserici şi mănăstiri, aşternut peste întreaga ţară pe timpul domniei lui. Dar nu numai atât. Nu există piatră de mormânt, aşezată de el, inscripţie, danie, scrisoare, act diplomatic, cronică făcută din porunca lui etc., care să nu sublinieze *nestrămutatul sentiment religios al domnitorului.*

Credinţa lui Ştefan nu poate fi înţeleasă dacă nu e văzută în strânsă legătură cu misiunea sa istorică, cu grelele sarcini cărora trebuia să le facă faţă ca stăpân de ţară. El a fost un om al acţiunii, a fost, cum îl caracterizează una din bătrânele noastre cronici, „neleneşu, fiindu-i inima aprinsă de lucruri vitejăşti"[1]. De aceea credinţa sa era o credinţă a acţiunii, întrucât, aşa cum observa Nicolae Iorga, el „a fost un *bun creştin prin fapte (subl.a.)*"[2], dar, va adăuga acelaşi mare cărturar, Ştefan era „fără nici o trufie în faptele sale, care i se par că vin printr-însul de aiurea şi de mai sus"[3]. Pentru Ştefan nu era un prilej mai mare de manifestare a devotamentului său faţă de credinţa străbună decât lupta împotriva necreştinilor. Aici îşi are originea, întâi de toate, rezistenţa sa neobosită la numeroasele campanii de cotropire şi jaf ale turcilor şi tătarilor asupra Moldovei şi a celeilalte ţări româneşti, a Munteniei, şi asta fără să sugereze cumva că necesitatea apărării ţării nu putea fi conştientizată altfel decât prin contribuţia factorului religios. Vorba e că pe vremea aceea, în acel „secol feroce", vorba lui Voltaire[4], influenţa credinţei asupra oamenilor era mult mai mare decât în zilele noastre. Exemplul cel mai concludent în acest sens sunt reformele religioase care au început atunci şi care au bulversat viaţa politică şi spirituală a Europei, făcându-se şi astăzi simţite cu putere pe întinse spaţii ale globului. În mod paradoxal, deşi acel eveniment, pe cât de grandios pe atât de dramatic, a afectat foarte puţin Ţările Române, asta nicicum nu vrea să însemne că religiozitatea românilor nu s-ar fi întrupat în faptele lor. Între cunoştinţe, fie şi în materie de religiozitate şi credinţă, nu există neapărat un raport de condiţionare[5]. Domnitorul moldovean nu putea avea o cultură foarte avansată; nivelul său spiritual abia dacă depăşea cota medie a cercului de boieri, dregători şi ostaşi în care el activa zi de zi; era unul din acea masă numeroasă de credincioşi, care nu avea multă învăţătură în materie de religie şi care, după cum observa pe bună dreptate Dimitrie Cantemir, „a crezut că simplitatea Evangheliei şi învăţătura sfinţilor părinţi bisericeşti sunt îndestulătoare pentru mântuirea sufletului şi fără şcoală"[6]. Este adevărat că asta nu poate spune în ce măsură credinţa sa era în stare să se materializeze în faptele sale; ceea ce este însă sigur e că acest proces era totuşi inevitabil, întrucât acolo unde credinţa nu prea se încurcă în idei şi teorii, ea se exteriorizează mult mai uşor[7].

Creştinismul românilor din secolul al XV-lea era un fenomen tânăr care căuta să se impună cu deosebită insistenţă pe întreg spaţiul locuit de ei. Acest spirit tenace şi expansiv fusese implantat aici de ambiţiosul misionarism cultural şi religios bizantin dinaintea împresurării Constantinopolului de către turci, cu precădere în secolele X–XIII[8] şi alimentat după aceea de tradiţia creştin-ortodoxă a ţărilor sud-dunărene. Astfel, în sânul comunităţii umane din spaţiul respectiv, începe să se afirme un puternic sentiment religios, care s-a arătat din capul locului intolerant nu numai faţă de islamism, dar, chiar mai de timpuriu, şi în raport cu alte confesiuni.

Marile interese de stat i-au cerut lui Ştefan să aibă întotdeauna legături cât mai bune cu lumea catolică. Dar aceste relaţii nu au însemnat niciodată pentru domnul român cedări pe teren religios, deoarece el înţelegea foarte bine că religia este o pârghie politică de mare influenţă, că acceptarea altei religii ar fi periclitat statutul politic al ţării şi pe al său ca domnitor. Iată de ce Nicolae Iorga are dreptate când zice: „În multele lui încurcături şi greutăţi, el a făcut numai rare ori o politică religioasă provocată de interesele sale politice, care-l puteau îndrepta câte o dată către puterile catolice"[9].

Această atitudine nu era nouă, ea venea încă de la Petru Muşat, care, printr-o politică abilă faţă de Ungaria şi Polonia, ce căutau să cuprindă Moldova în hotarele lor, „a tăiat definitiv orice posibilitate de instaurare a catolicismului în Moldova"[10], înfiinţând Mitropolia Moldovei şi orientând ţara, sub aspect confesional, exclusiv spre Constantinopol. Pe timpul lui Ştefan situaţia era în mare măsură alta, din acest punct de vedere. Bizanţul pur şi simplu nu mai exista, aşa încât, din această parte, nimeni nu mai putea interveni în activitatea bisericii sale, dar, pe de altă parte, mai puternicii săi vecini catolici încă nu renunţaseră la pretenţiile de a-şi supune complet Moldova. De aceea, după ce până la el, timp de mai bine de jumătate de secol, domnii moldoveni flirtaseră într-un fel sau altul cu catolicismul, Ştefan a revenit la politica confesională a fondatorului dinastiei Muşatinilor. Dar, spre deosebire de înaintaşul său, el era independent, sub aspect politic-religios, nu numai în raport cu puterile catolice, dar şi faţă de Constantinopol[11]. Altfel spus, acest comportament în viaţa confesională îi asigura o echidistanţă vizavi de influenţii factori religioşi din afară şi o autoritate politică nicicum contestată în interiorul ţării. Mitropolitul Teoctist, care, în momentul recunoaşterii tânărului domn la Direptate şi a „pomăzuirii" lui întru domnie, avea încă mari îndoieli că era de partea aceluia pe care şi-l dorea cu adevărat, la scurtă vreme după aceea devenise slujitorul lui cel mai credincios. Între altele, acesta este unul din exemplele clare ale calităţilor neordinare ale lui Ştefan cel Mare ca om de stat. Aici ar fi locul potrivit să ne aducem aminte de o vorbă cu duh a lui Nicolae

Scanned with OKEN Scanner

Iorga, care spunea că pe atunci viaţa politică a ţării era „puternic domnită”[12] şi pe care ar trebui să o ajustăm în sensul că domnită era nu numai sfera politicii, ci întreaga viaţă publică a ţării, inclusiv tot domeniul duhovnicesc; nimeni nu se putea afla în afara autorităţii domneşti. Este neîndoios că această politică – autoritară, dacă ar fi să o judecăm după preceptele actuale în această materie – a asigurat coeziunea tuturor forţelor viabile şi constructive ale ţării în jurul domnului în momentele de mare cumpănă pentru ea.

Era şi firesc ca, în atare climat politic-confesional, intoleranţa faţă de catolicism să se fi manifestat nu doar în relaţiile externe ale Moldovei, dar şi în atitudinea domnului faţă de eventualii părtaşi ai acestui rit din interiorul ţării. Ştefan doar a reiterat – în mod sigur, fără să aibă habar de aceasta – ceea ce practicase, mai puţin pornit, Petru, strălucitul său înaintaş, mai bine de o jumătate de veac în urmă. A trebuit să lichideze episcopiile catolice înfiinţate pe timpul lui Alexandru cel Bun, care urmărise cu destulă îngăduinţă prozelitismul catolic al soţiei sale, principesa lituaniană Ringala, dar şi pe cele apărute în „perioada întunecată”. Câteva încercări ale papei de a înfiinţa pe timpul său episcopii catolice în Ţara Moldovei au fost curmate în faşă[13]. Şi a mers chiar mai departe, expulzându-i din ţară pe acei catolici care îl incomodau mai mult; s-a arătat intolerant mai ales faţă de mult prea zeloşii franciscani – s-ar părea, pentru insistenţa acestora de a-i impune punctul lor de vedere asupra politicii externe pe care el trebuia să o promoveze[14].

În istoria domniei lui Ştefan cel Mare există un aspect care a căpătat de mult o conotaţie legendară şi care se referă la legătura dintre faptele militare ale domnitorului şi activitatea sa ctitoricească. Să încercăm a vedea dacă această legătură poate fi considerată un indiciu sigur al credinţei sale. Insistenţa asupra cazurilor legate expres de consolidarea capacităţii de apărare a ţării prin recâştigarea cetăţilor Chilia, Cetatea Albă şi Hotin sau a construirii de cetăţi noi, cum a fost cea de la Orhei, nu ar ajuta la soluţionarea problemei, întrucât era firesc ca ridicarea şi refondarea cetăţilor să fi fost însoţite şi de înălţarea noilor lăcaşuri de cult, ca element indispensabil al vieţii de fiecare zi a creştinilor trăitori în acele aşezări. Este vorba de cu totul altceva, şi anume de acele biserici şi mănăstiri care au fost ridicate în semn de recunoştinţă pentru ajutorul acordat de Dumnezeu în cutare sau cutare bătălie sau ca o amintire amară, dar scumpă, a unei grele înfrângeri, întâmplate, bineînţeles, prin graţia aceleiaşi voinţe divine.

Cronicarul Grigore Ureche menţionează că Ştefan a „făcut 44 de mănăstiri”[15], fiind vorba, de fapt, de lăcaşuri de cult în general. Simpla raportare a acestui număr la acela, similar, al bătăliilor sugerează involuntar ideea legăturii directe între cele două fenomene. Datele istorice nu par deloc dispuse să infirme această impresie. Vom constata, de pildă, că mănăstirea Putna, „cea dintîi mîndrie artistică”[16] a domnului, a fost fondată la 10 iulie 1466, în cinstea cuceririi Chiliei (1465), şi a fost sfinţită la 3 septembrie 1470, îndată după biruinţa asupra tătarilor la Lipnic; cu ocazia izbânzii din 1467 asupra ungurilor, a fost ctitorită Biserica Albă de la Baia; în 1487, mulţumind pentru biruinţa repurtată cu şase ani mai devreme la Rîmnicu Sărat împotriva lui Basarab cel Tânăr, zis şi Ţepeluş, pe care l-a alungat din scaunul domnesc pentru că se făcuse supus al turcilor, domnul moldovean a ridicat biserica Sf. Mucenic Procopie din Bădeuţii Rădăuţilor; biserica Sf. Ioan Botezătorul de la Vaslui a fost zidită în 1490, în amintirea strălucitei victorii de la Podul Înalt; la 8 noiembrie 1496 a fost sfinţită biserica Sf. Arhanghel Mihail de la Războieni, pentru comemorarea tragicului eveniment ce se petrecuse cu două decenii înapoi; Ureche scrie că „Ştefan vodă, după izbîndă cu noroc ce au făcut [în 1497] ...au zidit biserica pre numele sfîntului mucenic Dimitrie, în tîrgu în Suceavă”[17] şi, după alte mărturii[18], tot atunci, la mănăstirea Neamţ, „monumentul cel mai reprezentativ al epocii lui Ştefan cel Mare”[19], a fost isprăvită falnica biserică a Înălţării Domnului, considerată cea mai importantă perlă artistică a epocii, iar la Piatra Neamţ, un alt monument valoros, biserica Sf. Ioan Botezătorul. Era şi firesc ca, de vreme ce contemporanii îl considerau pe domnul moldovean drept mare apărător al credinţei, acesta să fi construit mai multe lăcaşuri închinate Sf. Gheorghe, între care vestitele biserici cu hramul acestui sfânt din mănăstirea Voroneţ, din Hîrlău, Borzeşti, dar şi unele mai puţin faimoase, ca cea din Baia, menţionată mai sus.

Evlavia ctitorului, asemenea pământului care arată soarelui roadele sale, ca ofrandă pentru lumina şi căldura pe care acesta i le-a dat, a ridicat spre cer dovada atâtor mărturii de credinţă a domnitorului şi, în acelaşi timp, s-a întruchipat în numeroasele lui fapte care au provocat peste secole admiraţia a zeci de generaţii de români. Probabil că asta avea în vedere şi Nicolae Iorga când spunea că „Ştefan cel Mare, ca mulţumită şi pomenire a biruinţelor sale, şi-a înălţat mănăstirile, şi *o puternică lumină a pornit din ele asupra ţării întregii (subl. a.)*”[20]. Într-adevăr, dacă înălţarea bisericilor şi mănăstirilor, îngrijirea şi înfrumuseţarea lor permanentă erau mărturii indiscutabile ale pietăţii ctitorului, atunci, în viziunea lui, ele trebuiau să provoace numaidecât, prin faptul că nu aveau altă chemare decât câştigarea graţiei divine, şi un efect invers, adică să influenţeze benefic activitatea sa, mai ales politica sa militară. Dacă nu ar fi avut această convingere în rostul miraculos al întâlnirii credincioşilor cu Dumnezeu în faţa sfintelor altare, atunci el nu s-ar mai fi îngrijit atât de mult ca membrii familiei sale şi el însuşi să-şi aibă locul de odihnă veşnică în aceste lăcaşuri. Şi atunci când credinţa sa nu ar fi fost adevărată, ce rost ar mai fi avut străduinţele sale de a cerceta şi restaura cu devoţiune necropolele primilor voievozi ai Moldovei, în frunte cu Bogdan Întemeietorul, din ctitoriile acestora? La ce ar mai fi folosit stăruinţa de a menţiona numele său şi cele ale membrilor familiei domneşti pe numeroasele obiecte de cult, dăruite de el bisericilor şi mănăstirilor? Şi, mai ales, cum ar putea fi explicat faptul că el a ridicat şi/sau a împodobit impresionante lăcaşe de cult în afara ţării sale – în Ardeal, Ţara Românească, în Muntele Athos? Numai pornind

Scanned with OKEN Scanner

de la aceste realităţi se poate înţelege că activitatea sa ctitoricească nu era o modă ce căuta să se potrivească cu nişte gusturi deşarte ale vremii, ci un intens şi necurmat efort pentru întruchiparea în imagini palpabile a unei credinţe văzută ca o inepuizabilă forţă vitală.

Aşadar, vasta campanie constructivă a lui Ştefan cel Mare în domeniul monastic şi bisericesc, contribuţia sa personală substanţială la amenajarea, împodobirea şi consolidarea stării materiale a lăcaşelor de cult, prezenţa sa mereu activă în viaţa religioasă a ţării, grija neostoită pentru păstrarea, ocrotirea şi întărirea credinţei creştineşti a supuşilor săi, – toate acestea nu lasă nici umbră de îndoială relativ la încrederea sa în dependenţa totală a omului de nesfârşita putere dumnezeiască. Norocul care i-a încununat domnia cu multe şi mari fapte de arme, dintre care unele par cu adevărat miraculoase, trebuie să-i fi insuflat convingerea că el însuşi era înzestrat cu har divin, de vreme ce ştia prea bine că nimic nu se putea întâmpla fără voia Domnului.

CULTURA MOLDOVEI ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI ŞTEFAN CEL MARE

Domnia lui Ştefan a coincis cu începutul epocii de maximă înflorire a culturii române în evul mediu. În cazul Ţării Moldovei din a doua jumătate a secolului al XV-lea, acesta a fost un fenomen complex, pentru că numeroasele războaie şi lupta pentru consolidarea puterii domneşti erau în acelaşi timp îndemn şi frână pentru dezvoltarea culturii. Ceea ce face însă culoarea deosebită a acelui timp şi măreţia voievodului muşatin e că realizările culturale din Moldova de atunci au fost cu mult superioare greutăţilor pe care acestea le-au avut de înfruntat. Cu siguranţă că fenomenul acesta neobişnuit îşi are în mare măsură originea în geniul domnitorului.

Acelaşi efect dublu şi contradictoriu asupra culturii române l-a avut şi căderea Constantinopolului sub dominaţia otomană, în 1453. Pe de o parte, Bizanţul supus de turci a încetat să mai fie centrul acelei mari şi originale culturi, care până atunci se răsfrângea cu dărnicie şi asupra românilor. Dar pe de altă parte, o dată cu cucerirea Constantinopolului, Ţărilor Române le revine sarcina de a ocroti spiritualitatea ortodoxă de origine bizantină şi a contribui la dezvoltarea ei. Cultura Moldovei lui Ştefan reflectă din plin această realitate.

Impulsul puternic pe care l-a dat energicul şi înţeleptul domn dezvoltării societăţii moldoveneşti, precum şi intensa activitate politică, militară şi diplomatică a ţării cereau tot mai mulţi oameni ştiutori de carte. Sarcina aceasta o îndeplineau mai ales *şcolile* mănăstireşti, ca acelea de la Neamţ, Putna sau Bistriţa, mai puţin cele de pe lângă Mitropolia Moldovei sau de la episcopiile Rădăuţi şi Roman. Unii dascăli din aceste şcoli, cum a fost Eustatie de la Putna, deveniseră foarte cunoscuţi prin munca depusă şi rezultatele obţinute în pregătirea viitorilor clerici sau funcţionari de stat. Acolo se însuşeau elementele de bază ale învăţăturii: cititul, scrisul, socotitul. Dar în unele din ele se ajungea la un nivel mai ridicat, la care, în afară de aceste elemente, se mai învăţau gramatica, retorica, logica şi muzica. Perioada domniei lui Ştefan cel Mare e vremea când în Ţările Române încep să apară şi şcoli mai înalte, ca cea de slavonie din Şcheii Braşovului. Şi tot pe atunci, universităţile din Cracovia, Viena, Praga încep să fie frecventate şi de tineri români. De altfel, în Moldova de pe vremea aceea exista un filozof pe nume Moişa, în jurul căruia căuta să se înfiripeze un cerc de tineri dornici de a pătrunde în tainele celor mai înalte învăţături. Era şi firesc ca anume atunci să apară în Ţara Moldovei şi primii mari cărturari români, cum au fost Ioasaf şi Eustatie, la Putna, sau autorii anonimi ai numeroaselor scrieri din vremea aceea.

În Ţările Române, *cărţile* încă nu erau cunoscute în acele timpuri; ele încep să apară după domnia lui Ştefan. Cărţile erau scrise de mână, de aceea se numeau manuscrise. Scrisul se făcea în limba slavă veche, pentru că aşa erau primele cărţi religioase, care au pătruns la români de la slavii de sud. Dar chiar în secolul al XV-lea începe înlocuirea limbii slave cu limba română, deşi scrisul slavon, zis chirilic, se va mai păstra încă multă vreme. Şi chiar scrierile făcute atunci în limba slavă erau de fapt româneşti, pentru că reflectau realităţi din viaţa românilor. Cultura scrisă de pe timpul lui Ştefan este alcătuită din numeroase scrieri de diferit gen. Cele mai importante sunt cărţile religioase, mai ales Evangheliile, precum şi scrierile istorice, numite pe atunci letopiseţe, adică cronici. Dintre operele istorice, mai cunoscute sunt *Cronica de la Bistriţa,* numită şi *Cronica anonimă a Moldovei,* precum şi *Cronica de la Putna.* Istoriile acestea sunt deosebit de preţioase, deoarece fără ele nu poate fi cunoscut trecutul acela îndepărtat; între altele, nu am şti mai nimic despre viaţa şi faptele lui Ştefan cel Mare.

Numeroasele şi valoroasele monumente de artă constituie mărturia cea mai impresionantă a marii puteri de creaţie a Moldovei din cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea şi de la începutul veacului următor. Dovezile cele mai convingătoare se referă mai cu seamă la *arhitectură.* Din iniţiativa domnului, au fost ridicate multe edificii cu destinaţie militară, pentru nevoile curţii domneşti şi ale societăţii, mai ales lăcaşuri de cult. Ştim care au fost cetăţile ridicate sau reconstruite pe timpul său. Este însă important să cunoaştem ce amploare luau aceste activităţi. Astfel, la ridicarea, în vara anului 1479, a cetăţii Chilia, când mai continuau încă vaste lucrări de refacere şi consolidare a Cetăţii Albe, a fost folosită forţa de lucru a 800 de meşteri zidari şi 17 000 de ajutoare. Este un exemplu care spune mult despre potenţialul creator al ţării. Concepţia construcţiilor fortificate a fost aplicată şi la ridicarea curţilor domneşti, ca acelea de la Hârlău, Piatra Neamţ, Bacău, precum şi a unor mănăstiri. Turnul Tezaurului de la mănăstirea Putna, realizat în *stil gotic,* este în acest sens o mostră pe cât de rară pe atât de elocventă. Prin urmare, alături de *modelul bizantin,* care predomină în arhitectura monumentelor fortificate, întâlnim şi realizări de inspiraţie occidentală.

Totuşi arhitectura religioasă a Moldovei medievale impresionează mai mult. În primii 30 de ani ai domniei sale, Ştefan a fost preocupat aproape numai de sistemele de fortificare; din acea perioadă datează doar două din ctitoriile sale de cult: mănăstirea Putna şi mănăstirea Probota (probabil, reconstrucţie radicală). În anul

Scanned with OKEN Scanner

1487, erau ctitorite în acelaşi timp două dintre cele mai cunoscute biserici ale sale: Sf. Cruce din Pătrăuţi şi Sf. Procopie din Milişăuţi. După aceea vor fi ridicate alte câteva zeci de monumente de acest fel. De regulă, bisericile ridicate la porunca şi din îndemnul său nu sunt mari, dar se impun prin frumuseţe şi originalitate. Sunt câteva care nu au fost fondate de el, dar se înscriu în aceeaşi concepţie artistică. Aşa este biserica Sf. Nicolae din Bălineşti, ctitorie a marelui logofăt Ioan Tăutu, şi biserica Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, ridicată de pârcălabul Luca Arbore.

Vom spune doar câteva cuvinte despre felul cum sunt gândite şi realizate aceste bijuterii ale arhitecturii medievale româneşti. De regulă, acestea sunt de două tipuri. Cel mai vechi este *tipul dreptunghiular*. Se numeşte aşa, pentru că baza pereţilor alcătuieşte un patrulater. Regula pentru acest tip este ca pereţii laterali să fie drepţi şi dispuşi paralel; altarul poate fi şi arcuit sau circumscris de o linie poligonală. Bisericile de acest tip pot avea bolţi, dar niciodată turle. Aşa sunt bisericile din Bălineşti, Borzeşti, Volovăţ, Reuseni, Războieni, Arbore, Dolheşti, biserica mănăstirii Dobrovăţ ş.a. Celălalt tip este numit *triconic*, pentru că are la bază trei arcuri, câte unul de fiecare latură, iar al treilea pentru altar. Pe aceste baze se ridică trei pereţi semirotunzi, care formează aşa-numitele abside. Astfel, planul acestui tip de biserică imită crucea. Este o construcţie mai complicată, cu trei secţiuni interioare – pronaos, naos şi absida altarului – şi cu turlă proiectată pe naos, deasupra absidelor laterale. Aşa sunt bisericile din Pătrăuţi, Milişăuţi, bisericile Sf. Gheorghe din Hîrlău, Sf. Nicolae din Dorohoi, biserica domnească din Huşi, biserica Adormirea Maicii Domnului din Vad, biserica lui Ştefan cel Mare din Tîrgovişte, bisericile Sf. Ilie de lângă Suceava, Sf. Gheorghe de la Voroneţ, Sf. Nicolae din Iaşi, paraclisul şi biserica Sf. Ioan din Vaslui (fără turlă), biserica Precista din Bacău ş.a.

Nivelul superior al arhitecturii ecleziastice din timpul domniei lui Ştefan cel Mare este reprezentat mai cu seamă de două biserici, ambele ctitorite în 1497. Primul şi cel mai important monument de acest fel este măreaţa şi frumoasa biserică a Înălţării de la mănăstirea Neamţ. Aceasta este realizată după modelul triconic, dar de o compoziţie mult mai complexă decât tot ce se făcuse până atunci. Are o decoraţie foarte bogată cu variate elemente arhitectonice, care sunt îmbinate cu deosebită măiestrie. O componentă valoroasă a edificiului este camera mormintelor (gropniţa), interpusă între naos şi pronaos. Cealaltă biserică a fost cândva paraclisul curţii domneşti din Piatra Neamţ. Pe lângă multe alte elemente de reală valoare artistică, originalitatea ei constă în faptul că pentru prima dată îmbină cele două tipuri, dreptunghiular şi triconc. După acea dată, planul mixt al construcţiei bisericeşti va putea fi întâlnit mai des.

Prin modelele folosite la realizarea acestor impresionante edificii, meşterii moldoveni îmbinau cu mare măiestrie vechile elemente bizantine, venite dinspre sud, cu cele gotice, împrumutate din Apus. Stilul bizantin se manifesta, cel mai des, în împărţirea interiorului bisericilor în naos, pronaos şi absida altarului, precum şi în boltirea cu cupole. Goticul se regăsea mai mult la exterior, în special în procedeele de prelucrare şi folosire a pietrei, în ancadramentele pronunţate distinct ale uşilor şi ferestrelor, în absidele poligonale, contraforţi ş.a. Dar artiştii şi constructorii români nu au îmbinat aceste modele şi procedee în mod automat, ci le-au regândit şi adaptat la condiţiile şi tradiţiile artistice locale. De aceea adeseori se vorbeşte despre un *stil arhitectonic moldovenesc*, care s-a format tocmai în secolul al XV-lea.

Sculptura din vremea aceea nu a lăsat foarte multe mărturii. Tradiţional, cele mai multe lucrări de acest gen se făceau în lemn şi mai toate au dispărut, cu excepţii foarte puţine, cum sunt jilţurile de la Voroneţ, Moldoviţa şi Probota. S-au păstrat mai mult monumentele funerare şi în special pietrele de mormânt, ca cele din necropolele de la biserica episcopală din Rădăuţi, din biserica mănăstirii Putna şi din biserica domnească din Bacău sau de la biserica din Bălineşti. Dintre aceste opere, cel mai important este mormântul lui Ştefan cel Mare de la mănăstirea Putna. Foarte interesantă este şi piatra de mormânt a Mariei de Mangup, cea de a doua soţie a domnitorului. În general elementul principal şi cel mai răspândit din această serie este placa superioară dreptunghiulară de pe morminte. În mod obişnuit, aceasta are trei componente. Pe margine, de-a lungul celor patru laturi, este tras un brâu floral stilizat geometric. La mijloc e plasată inscripţia corespunzătoare, care de asemenea alcătuieşte un patrulater. Acest patrulater înconjoară un spaţiu decorat cu palmete sau semipalmete, cu frunze de stejar şi flori. Constatăm şi aici în tehnica de lucru atât influenţe orientale, cît şi gotice tîrzii şi chiar din Renaşterea italiană. Mai sunt cunoscute şi alte realizări sculpturale din epocă, aşa ca portretul în basorelief al lui Ştefan cel Mare de la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos, stemele în piatră ale Moldovei, în special cele câteva de la Putna, dar şi cele de la Suceava, Probota şi Bistriţa, sau discurile şi cahlele din ceramică, în număr relativ mare.

Pictura moldovenească din secolul al XV-lea impresionează cel puţin tot atât de puternic ca şi arhitectura. Prin culorile şi procedeele folosite, prin varietatea subiectelor şi a materialului cu care s-a lucrat, aceasta este o adevărată minunăţie. În acest gen se evidenţiază mai ales frescele monumentale din bisericile ridicate şi înfrumuseţate atunci. Aşa sunt *Cina cea de taină, Rugăciunea din grădină,* tabloul votiv al lui Ştefan cel Mare cu familia sa din biserica Sf. Gheorghe de la Voroneţ, *Spălarea picioarelor* şi *Schimbarea la faţă* de la Rădăuţi, *Cavalcada Sfintei Cruci* şi portretul lui Ştefan de la Pătrăuţi, *Judecata la Caiafa* de la Popăuţi-Botoşani, slăvitele opere ale artistului Gavril Ieromonahul *Sf. Nicolae primind daruri, Isus Emanuel înconjurat de îngeri,* tabloul votiv al logofătului Ioan Tăutu din biserica de la Bălineşti. Pictura monumentală a cunoscut cea mai mare influenţă din partea artei renascentiste italiene.

Scanned with OKEN Scanner

Nu mai puţin apreciate sunt miniaturile, mai cu seamă cele ale ieromonahului Nicodim din tetraevanghelul mănăstirii Humor, între care cel mai vestit este tabloul votiv al lui Ştefan cel Mare. La fel de cunoscute sunt şi imaginile din tetraevanghelul de la Putna.

Foarte înrudite cu pictura sunt *broderiile*. Unele din ele prezintă o mare valoare artistică şi istorică. Este în special cazul învelitoarei de mormânt a Mariei de Mangup şi al epitrahilului cu figurile lui Ştefan şi a fiului său Alexandru, de la Putna, al epitrahilului de la Dobrovăţ cu imaginile lui Ştefan şi a Mariei Voichiţa, al marelui epitaf de la Putna. Dar mai sunt şi numeroase dvere, aere, valuri liturgice, omofoare şi, bineînţeles, steagurile de luptă ale marelui domn.

În sfârşit, *prelucrarea* măiestrită a *metalului* întregeşte imaginea artei medievale româneşti. Cele mai cunoscute opere alcătuite din acest material sunt ferecăturile evangheliarelor, ca cele ale evangheliarelor lui Nicodim de la Putna din 1473, a celui de la Humor, din 1487, sau al vistierului Isac, dăruit în 1498 mitropoliei din Feleac. Podoabe de mare preţ sunt şi panaghiarele, ripidele, cădelniţele, mai cu seamă acelea care se păstrează în muzeul mănăstirii Putna.

Aşadar, cultura moldovenească din epoca lui Ştefan cel Mare este un fenomen de mare amploare şi de cele mai variate manifestări şi nuanţe. Ea pune în lumină inepuizabilele capacităţi creatoare ale societăţii româneşti din acea vreme. Este, totodată, şi expresia cea mai vie a personalităţii neobişnuite a marelui domnitor. Epoca aceea l-a dat pe Ştefan, dar Ştefan şi oamenii însufleţiţi de el i-au dat epocii conţinut, sens şi frumuseţe.

NOTE

[1] Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Bucureşti, 1967, p. 93, 128.
[2]Nicolae Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV. *Cavalerii,* Bucureşti, 1996, p. 179.
[3]Idem, *Istoria lui Ştefan cel Mare povestită neamului românesc,* Bucureşti, 1904, p. 56.
[4]Voltaire, *Histoire de Charles XII, roi de Suede,* Paris, f.a., p. 6.
[5]Gustave le Bon, *Les opinions et les croyances,* Paris, 1919, p. 5–10.
[6]Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Chişinău, 1992, p. 137.
[7]Johan Huizinga, *Amurgul evului mediu,* Bucureşti, 1993, p. 283.
[8]Eugen Stănescu, *500 de ani de relaţii româno-bizantine,* în *Lumea Bizanţului,* Buc., 1972, p. 155–166. Pentru documentare mai amplă, vezi Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române,* Bucureşti, 1992, p. 189–194.
[9]Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* vol. I, Bucureşti, 1995, p. 106.
[10]Vasile Demciuc, *Petru I Muşat,* Bucureşti, 1988, p. 103–122.
[11]Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti...,* p. 105–106.
[12]Idem, *Istoria românilor..,* p. 317.
[13]Idem, *Istoria Bisericii Româneşti...,* p. 106.
[14]Idem, *Istoria românilor...,* p. 315.
[15]Grigore Ureche, *op.cit.,* p. 129.
[16]Nicolae Iorga, *Istoria românilor...,* p. 323.
[17]Grigore Ureche, *op. cit.,* p. 119.
[18]Mircea Păcurariu, *op. cit,* p. 378.
[19]Nicolae Iorga, *op. cit.,* p. 327.
[20]Idem, *Istoria lui Ştefan cel Mare,* p. 267–268.

ŞTEFAN CEL MARE – SIMBOL AL ROMÂNITĂŢII DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI

Prof. dr. Doina Calistru şi inst. Eugenia Gavril, Şcoala „Ştefan Bârsănescu", Iaşi

„Eroii sunt spirite tutelare, invocabile mai ales în vremuri grele". (Al. Zub)

În acest demitologizant început de mileniu, figura glorioasă a lui Ştefan cel Mare rămâne, în cel mai înalt grad, exemplară. Istoria îl aşează, pe bună dreptate, printre eroii Europei secolului al XV-lea. Înşişi străinii i-au acordat epitetul de „Stephanus ille Magnus", adică „acel mare Ştefan", sau „bărbat minunat, întru nimic inferior comandanţilor eroi pe care noi îi admirăm".Omagiul adus lui Ştefan de către străini, atât prieteni, cât şi adversari, s-a împletit, încă din secolul al XVI-lea, cu acela al propriului său popor, fapt evidenţiat de numeroasele tradiţii orale, adunate de cronicarul Ion Neculce în „O samă de cuvinte"[1]. Inscripţiile aşezămintelor religioase ale lui Ştefan cel Mare, în care este subliniată ascendenţa bizantină a domnitorului, iar titulatura „domn prin voia lui Dumnezeu şi iubitor de Hristos" invocă graţia divină, aveau rolul, în epocă, de eroizare a luptei antiotomane, prin asigurarea unei ideologii patriotice ataşată tematicii independenţei[2].

Ştefan cel Mare şi-a pus pecetea nu numai asupra istoriei poporului român, ci şi pe cea a Europei. A avut o domnie autoritară şi centralizatoare, o armată puternică, s-a preocupat de economia Moldovei şi a întărit sistemul de cetăţi. Pe plan extern, a consolidat poziţia Moldovei, încheind numeroase alianţe cu Ungaria, Polonia, Boemia, Rusia, statul turcmen din Asia Centrală, Veneţia şi a creat un sistem politico-militar în care gravitau, în

[1] I. Toderaşcu, *Ştefan cel Mare,* în *Istoria românilor,* vol. IV, Ed. Enciclopedică, Buc., 2001, p. 398-399.
[2] Catherine Durandin, *Istoria Românilor,* Institutul European, Iaşi, 1998, p. 38-39.

Scanned with OKEN Scanner

jurul Moldovei, forţele antiotomane din Transilvania, Ţara Românească, precum şi cetăţile din Crimeea, Caffa şi Mangop.

În timpul lui Ştefan, cultura moldovenească se remarcă prin înflorirea artelor plastice (s-a consolidat şcoala românească de artă), prin numeroase ctitorii religioase (bisericile-mânăstiri Putna, Sf. Gheorghe din Hârlău, Voroneţ, Bălineşti, Neamţ, Căpriana), a celor civile (Piatra, Iaşi, Tighina, Hotin, Chilia) şi militare. Pentru preamărirea faptelor sale măreţe, încep a fi scrise la Curte, în slavonă, primele anale ale Ţării Moldovei. „Letopiseţul anonim al Moldovei" arată că domnul, numit „ţar", este „unsul lui Dumnezeu", luptător pentru întreaga Creştinătate, purtător de biruinţă, iar faptele sale, ca şi biruinţele contra „limbilor păgâne" sunt „din mila lui Dumnezeu"[3].

În timpul domniei lui Ştefan, Moldova a devenit „o putere de care factorii principali ai relaţiilor internaţionale din Europa Răsăriteană şi Sud-estică erau siliţi să ţină seama". La sfârşitul domniei sale de aproape o jumătate de veac, a lăsat Moldovei un statut internaţionsal cu mult superior aceluia din vremea în care a preluat domnia[4].

Nu întâmplător, deci, într-o emisiune de o largă audienţă, Ştefan cel Mare a fost votat pe primul loc din cele o sută de personalităţi ale poporului român, iar Michael H. Hart, în lucrarea „100 de personalităţi din toate timpurile care au influenţat evoluţia omenirii" îl plasează pe locul 26, apreciindu-i astfel personalitatea: „Considerat cel mai important voievod al secolului al XV-lea, Ştefan cel Mare a marcat apogeul Moldovei medievale...stârnind admiraţia prietenilor şi respectul duşmanilor". La rândul său, reputatul istoric Constantin C. Giurescu compara cârmuirea Moldovei de către Ştefan cel Mare cu „epoca de aur" a Atenei sub strategul Pericle: „Niciodată ţara nu a fost mai întinsă, mai bogată şi mai respectată; niciodată faima domnitorului ei n-a strălucit atât de departe, deopotrivă în Apusul creştin, ca şi în Răsăritul musulman, niciodată nu s-au ridicat atâtea lăcaşuri –civile şi bisericeşti –şi într-o formă atât de desăvârşită"[5].

Din cele mai vechi timpuri, teritoriul Basarabiei a împărtăşit soarta Moldovei, căci „Basarabia nu are istorie proprie". După anexarea sa de către ruşi, aceştia au extins denumirea de „Basarabia" asupra întregului teritoriu dintre Prut şi Nistru[6]. Chiar ruşii trebuiau să recunoască, în cele trei volume de documente apărute între 1864-1868 referitoare la Basarabia, caracterul românesc al provinciei şi istoria comună cu a Moldovei: „Până la anexarea sa de către Imperiul rus în 1812, Basarabia avea acelaşi guvern ca Moldova, din care făcea parte integrantă. Prin urmare, nici istoria, nici documentarea istorică până în 1812 nu pot fi concepute fără cunoaşterea Moldovei"[7]. Tradiţia „moldovenismului" a fost în Basarabia extrem de puternică, chiar şi după răpirea samavonică a acestui teritoriu de către ruşi.

Teritoriul dintre Prut şi Nistru, numit în epoca modernă Basarabia, are o istorie zbuciumată care, până în 1812, se confundă cu istoria Moldovei, din care era parte organică. Încă dinainte de 1400, teritoriul Basarabiei a făcut parte din Moldova, Nistrul devenind frontieră apărată şi organizată. Începând din secolul al XV-lea, asupra Basarabiei – şi în special a cetăţilor din regiunea meridională –, a început să planeze pericolul expansiunii otomane. Ştefan cel Mare (1457-1504), a fost apărătorul cel mai îndârjit al frontierelor Moldovei orientale. În luptele pe care le-a purtat cu turcii, dar şi cu polonii în scopul de a apăra Dunărea inferioară şi litoralul Mării Negre (Basarabia de sud), dar şi regiunile nordice ale Moldovei, a repurtat atât mari victorii, cât şi înfrângeri dureroase. Între anii 1484, turcii au cucerit Cetatea Albă şi Chilia, astfel intrând sub dominaţia otomană Bugeacul (Basarabia meridională), pentru ca, în 1538, sultanul Soliman cel Mare să ocupe Tighina şi împrejurimile acesteia, iar în 1713, Hotinul să cadă sub aceeaşi stăpânire turcească. Astfel, între 1484-1713, turcii au anexat Bugeacul, Tighina şi Hotinul, pentru ca, în 1812, prin pacea de la Bucureşti, să cotropească întreaga Basarabie (45.630 Km).

Drama Basarabiei s-a accentuat continuu după introducerea administraţiei ruseşti. Autorităţile ţariste au dus o politică de colonizare a Basarabiei cu alte etnii, în paralel cu rusificarea populaţiei autohtone. Procesul de deznaţionalizare a românilor basarabeni a luat amploare atât prin şcoală, cât şi prin biserică. Limba rusă a fost impusă în administraţie, justiţie, şcoală şi biserică, însă basarabenii n-au renunţat la apărarea spiritualităţii şi identităţii lor[8].

Scrie A. Boldur în „Istoria Basarabiei": „...această politică a dat greş. Guvernele ruseşti nu au reuşit să atingă în Basarabia scopurile dorite. În tot cursul dominaţiunii ruseşti în Basarabia s-a păstrat cultura moldovenească, străină ruşilor. Basarabia a rămas o puternică fortăreaţă spirituală a românismului, o provincie cu caracter românesc, ca şi înainte de anexare"[9].

Ştefan cel Mare a continuat să fie, şi după anexarea Basarabiei, figura luminoasă a spiritualităţii româneşti de pe ambele maluri ale Prutului care, iată, acum îi despărţeau pe români. Românismul ca stare de spirit, conştiinţa apartenenţei la acelaşi neam, unitatea de limbă, obiceiuri, tradiţii, precum şi cultura comună au

---

[3] T. Teoteoi, V. Vătăşianu, *Cultura în secolele XIV-XVI*, în *Istoria românilor...*, ed. cit., p. 668.
[4] I. Toderaşcu, *op. cit.*, p. 398.
[5] În Nicolae Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Ed. Jertfa &Speranţa, 2004, p. VI-IX.
[6] Ştefan Ciobanu, *Basarabia. Populaţia, istoria, cultura*, Ed. CLIO, Bucureşti&Chişinău, 1992, p. 47.
[7] *Ibidem*, p. 21.
[8] N. Adăniloaie, *Unirea Basarabiei cu România (1918)*, în "Studii şi articole de istorie", LXII, Bucureşti, 1995, p. 5-6.
[9] A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Ed. Victor Frunză&Ed. Logos. Bucureşti, 1992, p. 415.

Scanned with OKEN Scanner

fost un liant în vremuri de restriște. Pentru că, așa cum motivează N. Iorga: „Într-însul găsise poprul românesc cea mai deplină și cea mai curată icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mânie și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai,gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale, care i se par că vin printr-însul de aiurea. și de mai sus. Și cu cât se înțelege mai desăvârșit și se iubește mai mult, cu atâta se vede această icoană mai limpede, cu cât viitorul se vestește mai bun, căci atunci neamul merge pe drumul strămoșului cuminte"[10].

Posteritatea i-a asigurat lui Ștefan cel Mare nemurirea, prin impunerea sa ca simbol al românității, despărțită vremelnic și samavolnic de cotropitorii ruși. De o parte și de alta a Prutului, românii au văzut în figura celui mai important voievod al Moldovei un element de legătură și un exemplu în ceasuri de cumpănă. Pentru că, așa cum afirmă N. Iorga: „Pământul Moldovei nu fusese al lui numai atunci când oamenii de demult îl putuse vedea; el rămăsese al lui în vecii vecilor, cu toți oamenii ce se îngropau pe rand, și, în clipe grele, suspinul și rugăciunea se suiau la dânsul ca la Dumnezeu: Săracul Ștefan-vodă, unde-i să-i vadă?"[11]

În preajma ceasului de redeșteptare națională a românilor –revoluția de la 1848 -, Kogălniceanu vestea de la catedra sa de la Academia Mihăileană, Evanghelia nouă a credinței în neamul românesc: „Inima mi se bate când aud rostindu-se numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul... Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decât lupta de la Termopile...". Același Kogălniceanu alcătuia, în 1845, în povestea „Letopisețelor", povestea Moldovei luptătoare, în Care Ștefan părea că iese din mormânt pentru a-și îndemna urmașii. Alecu Russo nu dorea ca Ștefan să se întoarcă pe pământ pentru că s-ar fid at înapoi de mânie în fața celor care nu mai aveau sufletul lui și nu-i mai vorbeau limba „lucie ca un ascuțiș de sabie încercată", căci: „Românul îi atribuie tot ce-i pare curios, mare, vitejesc și chiar neînțeles. Orice cetate, orice zid, orice val, orice șanț, întreabă-l cine l-a făcut; el îți va răspunde: Ștefan cel Mare. Orice pod, orice biserică, orice fântână, orice curte sau palat vechi, el le va raporta eroului său. Orice bunătate, orice așezământ ale căruia rămășițe mai trăgănează până astăzi, orice legiuire omenească, orice puneri la cale înțelepte Ștefan-vodă le-a urzit. În sfârșit, acest domn pentru moldoveni rezumă toate isprăvile și toate instituțiunile făcute în cinci veacuri, de atâția stăpânitori"[12].

În epoca Unirii Principatelor, Ștefan a fost, paradoxal, folosit de dușmanii unirii, fiind un exemplu, pentru ei, al patriotismului moldovenesc, și nu românesc. Serbarea de la Putna, din 1871, i-a oferit prilejul lui A.D. Xenopol de a scoate din viața voievodului îndemnul de a face unirea „în gând și inimă" a tuturor românilor, de a întemeia o cultură românească și cu adevărat neatârnată, în care să se înfrățească toți românii.

O statuie a lui Ștefan cel Mare s-a ridicat la Iași abia în 1883. Cu prilejul inaugurării acesteia, omul politic Petre Grădișteanu vorbea despre „diamantele" care lipseau din coroana marelui erou al neamului românesc: firește, ținuturile aflate sub diferite stăpâniri străine și mai ales Basarabia, fără de care românitatea nu putea fi întreagă. În mijlocul marii serbări oficiale, Eminescu s-a lăsat furat de gânduri triste, și „de pe buzele-i îngălbenite zbură duioșia deznădăjduită a unei doine de plângere și răzbunare: De la Nistru pân la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-sa/ Că nu mai poate răzbate/ De-atâta străinătate"...

27 martie 1918 a fost ziua împlinirii vremelnice a aspirațiilor seculare a românilor. Moldova lui Ștefan a devenit din nou întreagă, „dodoloață", puternică. După doar 22 de ani, prin nota ultimativă adresată de URSS, României, la 26 iunie 1940, Basarabia, N Bucovinei și ținutul Herța au căzut din nou sub cnutul rusesc.

Timp îndelungat, după 1945, istoriografia română nu a vorbit decât aluziv și cu menajamente despre trecutul românesc al Basarabiei. După 1989 se constată, însă, o adevărată „explozie istoriografică", justificată, previzibilă și întrutotul explicabilă. Demersurile inițiate în această privință au plecat fie din dreapta, fie din stânga Prutului. Chestiunea Basarabiei rămâne încă una controversată, divizatoare; chiar Mihai Cimpoi vorbește despre „fenomenul basarabean sub semnul păsării Phoenix"[13].

Oamenii luminați de pe ambele maluri ale Prutului se întâlnesc, iar eforturile de apropiere, pe multiple planuri, printre care cel al culturii este esențial, au în vedere înfăptuirea, pe viitor, a unor noi deziderate naționale, în care integrarea comună în Europa va putea face din nou, din Moldova întreagă, „o poartă a creștinătății", așa cum a fost pe vremea marelui Ștefan.

MONUMENTE CĂLĂTOARE. PEREGRINAREA STATUII LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT DIN CHIȘINĂU ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

lector superior Vasile Malanețchi, Universitatea de Stat din Moldova.

Statuia din Chișinău a Dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, opera de căpetenie a sculptorului basarabean Alexandru Plămădeală (1888-1940), precum bine se știe, a fost elaborată în 1924. Peste

[10] N. Iorga, *op. cit.*, p. 190.
[11] *Ibidem*, p. 217.
[12] *Ibidem*, p. 215-216.
[13] Gheorghe I. Florescu, *Basarabia: o temă a istoriografiei americane (1945-1995)*, în "Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol", XXXIII, Ed. Academiei Române, Iași, 1996, p. 193.

Scanned with OKEN Scanner

un an, în 1925, lucrarea a fost trecută în bronz, la Bucureşti, în turnătoria lui V. Râşcanu, în acest scop fiind utilizat metalul oferit de Statul Român – tunuri-trofeie de război, capturate de la turci în Războiul pentru Independenţă din anii 1877-1878. Statuia a fost aşezată pe un soclu proiectat de arhitectul Eugen Bernardazzi şi edificat, în perioada 1925-1927, de meşteri cioplitori în piatră din satul Cosăuţi sub conducerea nemijlocită a inginerului Gheorghe Levitchi. Sfinţirea monumentului a fost să coincidă, prin forţa împrejurărilor, cu sărbătorirea unui deceniu de la Unirea Basarabiei cu România.

Se pare însă că, atât comitetul de iniţiativă înfiinţat ad hoc în vederea înălţării monumentului, cât şi autorităţile municipale-regionale în ansamblu, n-au avut din start o ideie-pivot clară, de care să se călăuzească în acţiunile vizând finalizarea unui proiect a cărui semnificaţie va dobândi importanţa unui act de largă rezonanţă naţional-patriotică. Doar astfel s-ar explica faptul că, deşi bun în linii mari de „dat în exploatare" către finele anului 1925, monumentul avea să fie inaugurat abia în primăvara lui 1928, evenimentul fiind circumscris – ca element-cheie – în scenariul sărbătoririi unui deceniu de la reîntregirea Ţării în hotarele ei firești. În aceste circumstanţe, sfinţirea monumentului va depăşi substanţial cadrul unei acţiuni cultural-artistice, chiar dacă aceasta era de o valoare deosebită. Dezvelirea în acest context a monumentului Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt va imprima faptei ca atare şi conotaţii social-politice majore. Cine să fi crezut însă atunci, în tumultul acelor clipe înălţătoare trăite la 29 aprilie 1928 că, doar peste doisprezece ani, va veni ziua fatală de 28 iunie 1940, când nu doar Basarabia şi populaţia ei românească, ci şi statuile – însemne ale dăinuirii de secole în ţărâna de acasă – vor porni pe un lung şi anevoios drum al pribegiei şi al înstrăinării? Adevărat este, ca şi în cazul cărţilor, că şi monumentele îşi au un destin al lor, îşi trăiesc o istorie proprie care, adesea, se îngemănează cu cea a oamenilor, a popoarelor ce le-au înălţat...

Odiseea statuii lui Ştefan cel Mare şi Sfânt din Chişinău în anii celui de-al Doilea Război Mondial ilustrează perfect această aserţiune.

1) Un an de refugiu la Vaslui (1940-1941)

La 26 iunie 1940, precum se ştie, Uniunea Sovietică a solicitat României, prin cunoscutele note ultimative – emanaţii ale Pactultui Molotov-Ribbentrop, încheiat la 23 august 1939 şi a protocolului adiţional la acest document – cedarea Basarabiei şi a Nordului Bucovinei. În graba retragerii administraţiei de stat şi a armatei, urmată de înaintarea masivă şi ameninţătoare a trupelor militare roşii, autorităţile guvernamentale româneşti de la Chişinău nu avut, presupunem, răgazul necesar să elaboreze şi să pună în aplicare un plan bine chibzuit de acţiuni cu privire la ocrotirea patrimoniului cultural naţional edificat în teritoriul dintre Prut şi Nistru după Unirea din 1918. În acest context, rămânea incert, desigur, şi viitorul statuii Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt, precum şi al altor opere de artă monumentală cu valoare de simbol al românităţii Basarabiei.

Avea tot temeiul Pan Halippa să se arate profund îngrijorat în privinţa patrimoniului cultural-artistic creat pe teritoriul Basarabiei în perioada 1918-1940 cu eforturile întregii naţiuni române şi lăsat, acum, pradă barbariei (amintim că, între timp, încetase din viaţă sculptorul Alexandru Plămădeală, autorul statuii, şi revista „Viaţa Basarabiei", scoasă, după 28 iunie 1940, în pribegie, la Bucureşti, a publicat un necrolog scris şi semnat de chiar directorul publicaţiei, din care citâm: *„Cu două săptămâni înainte de a surveni năprasnica evacuare a Basarabiei, a încetat din viaţă, tot aşa de năprasnic, colaboratorul revistei noastre – sculptorul Alexandru Plămădeală, directorul Şcolii de Arte Frumoase din Chişinău, înfăptuitorul monumentului lui Ştefan cel Mare din capitala Basarabiei şi al altor monumente şi busturi ce au înfrumuseţat oraşe şi sate din Basarabia, monumente care – putem bănui – ce soartă vor avea sub stăpânirea nouă?!"*).[1]

Statuia rămânea, aşadar, la Chişinău, înfiptă în colţul dinspre Est al Grădinii Publice, pe locul sfinţit-consfinţit, cu 12 ani în urmă, în cadrul solemnităţilor de la 29 aprilie 1928, când s-a sărbătorit aniversarea unui deceniu de la Unirea Basarabiei cu Ţara,.

Împrejurările în care capodopera lui Alexandru Plămădeală s-a pomenit – şi ea – în refugiu, împărtăşind soarta unei bune părţi a populaţiei din jumătatea de Est a Moldovei voievodale, trecute în stăpânirea imperiului sovietic, sunt încă, la ora când scriem aceste rânduri, un spaţiu alb în istoria monumentului. Cert este că statuia, de rând cu alte câteva sculpturi monumentale, unele serios deteriorate, restituite statului roman, au fost evacuate în teritoriul din dreapta Prutului.

La finele lunii septembrie 1940, statuia a ajuns la Vaslui. Aici, luând-o în primire pentru găzduire, generalul Ioan Râşcanu, primarul oraşului, a rostit următoarea alocuţiune:

Mic la statură, dar mare în fapte, pare că stă înfipt în pământul Basarabiei noastre, ridicând crucea către Dumnezeu, veghind la graniţă, cu spada Lui neînvinsă.

Vechi pământuri Voievodale – Basarabia şi Nordul Bucovinei– au fost răpite în finele lui iunie 1940 din trupul Patriei Noastre. În aceste pământuri, udate cu sângele a milioane de oşteni ai naţiei noastre, începând din veacuri străbune, cei mai mari voievozi moldoveni au lăsat urme neşterse şi trăitoare încă a activităţii lor.

Munţii şi dealurile, codrii şi pădurile, apele şi satele – toate poartă nume vechi româneşti, chiar dacă, pe vremuri, unele din ele ar fi fost modificate, în parte, ca denumire, de satrapii cotropitori.

Peste tot, în teritoriile răpite, şi oamenii, şi natura ne aparţin, sunt ale noastre.

Dreptatea este cu noi şi dreptate va fi să ni se facă.

Scanned with OKEN Scanner

Durerea să nu ne copleşească, ci să ne îndârjească.

A venit momentul ca toate energiile Neamului, toţi fiii buni ai Patriei, să se unească pentru a readuce la sânul Patriei-Mame ceea ce ni se cuvine.

Sus inimile, fraţi români!

Sănătate.[2]

La Vaslui, lucrarea a fost instalată, provizoriu, pe un mic soclu improvizat ad-hoc lângă murii bisericii Sfântul Ioan, ctitorită odinioară de Marele Voievod, monumentul fiind împrejmuit cu un mic grilaj de lemn.

În presa timpului atestăm, totuşi, câteva consemnări cu privire la ceea ce s-a întâmplat, după 28 iunie 1940, cu statuia Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt, precum şi cu alte opere de artă monumentală din Basarabia ocupată.

Astfel, în articolul „Chişinăul de eri şi cel de azi", semnat de dr. Şt. Stelian, redactorul responsabil al „Monitorului municipal" al Chişinăului, text inserat în partea a II-a, neoficială, a acestei publicaţii, la jumătate de an de la eliberarea oraşului, de rând cu edificiile unor instituţii administrative şi culturale, sunt trecute în revistă şi câteva monumente. Destinul a două statui importante găsite de sovietici la intrarea lor în Chişinău – a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt şi a lui Ferdinand I – este examinat în tandem:

Monumentala catedrală a Municipiului, care e aşezată în centrul oraşului şi în mijlocul unui mare şi frumos parc de verdeaţă, flori şi arbori, adumbrind figurile în bronz ale luptătorilor basarabeni Mateevici, Hodorogea şi Murafa, nu a scăpat de tovarăşii bolşevicilor, cetăţenii de tristă aducere aminte – evreii – care i-au ars altarul şi i-au profanat sfintele podoabe. Soarta celor trei bronzuri rămâne necunoscută, fiind ridicate chiar de la începutul ocupaţiei...

Cele două statui grăitoare ale vremurilor, cea a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt şi cea a lui Ferdinand Întregitorul, le-au smuls de pe soclurile lor şi le-au mutilat şi pe ele şi, astfel mutilate, le-au repatriat.

Pe Ştefan cel Mare, ca unul ce cândva a luptat cu turcii, cum au luptat altă dată şi ruşii, l-au mutilat mai puţin, aşa că a putut fi refăcut şi va sta iarăşi pe un alt soclu, căci soclul său din mijlocul Chişinăului barbarii l-au distrus din temelii, punând în locul lui un Stalin de carton; pe regele Ferdinand însă l-au sfărâmat şi l-au repatriat în bucăţi, aşa că nu se ştie de va mai putea fi refăcut.[3]

2) Din nou acasă, în Chişinăul eliberat (1941-1944)

La scurt timp după eliberarea Basarabiei de sub ocupaţia sovietică, la finele lunii noiembrie-începutul lunii decembrie 1941, la cererea primăriei municipiului Chişinău, stauia Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt este ridicată de la Vaslui şi adusă înapoi în capitala Basarabiei. Transportul este însoţit de următoarele acte[4]:

a) Demersul oficial a primăriei oraşului Vaslui adresat primăriei municipiului Chişinău:

ROMÂNIA
Primăria oraşului Vaslui
Nr. 10174
1941 Noiembrie 29
Primăria municipiului Chişinău
La adresa Dv. Nr. 12554 din 26 Nov. 1941,

Avem onoarea a Vă aduce la cunoştinţă că astăzi, 29 noiembrie 1941, s-a ridicat şi îmbarcat în camionul trimis de Dv. şi predat dlui I. Bivol statuia Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt, dresându-se anexatul proces-verbal, din care anexăm două exemplare şi Vă rugăm să binevoiţi a ne confirma primirea.

Primar,
General de Divizie Râşcanu Ioan
Secretar,
D. D. Iulian

b) Procesul-verbal din 29 noiembrie 1941

PROCES-VERBAL Nr. 10172
Anul 1941, luna Noiembrie în 29 zile

Urmare a adresei municipiului Chişinău către Primăria Vaslui, Nr. 12554 din 26.XI.1941, astăzi, 29 noiembrie 1941, după războiul victorios, când armata noastră bravă a sdrobit hoardele bolşevice, noi, subsemnaţii, General I. Răşcanu, primarul oraşului Vaslui, în calitate de predator, şi Ioan Bivol, şeful Biroului Inventarului Municipiului Chişinău, ca primitor, am procedat la ridicarea din Vaslui a Statuei Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt, ce aparţine oraşului Chişinău, Basarabiei şi Basarabenilor, şi la transportarea ei cu camionul Primăriei Municipiului Chişinău, la destinaţia ei firească, unde va fi repusă la locul ei de origină.

Statuia s-a predat şi primit în perfectă bună stare, s-a încărcat în camion în bune condiţiuni, iar răspunderea transportului cu camionul aparţine Primăriei municipiului Chişinău.

Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Am predat:	*Am primit:*
Primarul oraşului Vaslui,	*Şef. Bir. Inventarului Municipiului Chişinău*
General de Divizie Râşcanu Ioan	*Ioan Bivol*

Scanned with OKEN Scanner

Aşa dar, de îndată ce teritoriul dintre Prut şi Nistru a fost eliberat de sub ocupaţie şi a revenit la Patria-Mamă, în plin război mondial, statuia este adusă la Chişinău. Luând-o în primire, la 9 decembrie 1941, colonelul Anibal Dobjanski, primarul municipiului, adresează o scrisoare de mulţumire generalului Ioan Răşcanu în calitatea sa de primar al oraşului Vaslui:

c) Scrisoarea din 9 decembrie 1941 a primarului de Chişinău către primarul de Vaslui:

ROMÂNIA
Primăria Municipiului Chişinău
Serviciul Bunurilor
Nr. 14310 din 9.XII.1941
Domnule Primar,

Avem onoare a Vă confirma primirea statuiei Domnitorului Ştefan cel Mare în conformitate cu procesul-verbal, încheiat între Domnia Voastră şi reprezentantul nostru.

Cu ocazia actului istoric de readucere a statuiei Marelui Domnitor pe soclul ei de origină, gândul nostru se îndreaptă recunoscător către ospitalierul oraş Vaslui, atât de drag Eroului de la Podul Înalt, oraş în care Marele Chip de Bronz şi-a petrecut refugiul.

Vă rog, Domnule General Primar, să binevoiţi a primi expresiunea sentimentelor de deosebit respect şi de veche admiraţiune ce Vă păstrez şi totodată încredinţarea bunelor amintiri ce Vă păstrează întreaga populaţie a Municipiului Chişinău,

Primarul Municipiului,
Colonel Anibal Dobjanski
Secretar general,
N. Jemăneanu
Domniei Sale Domnului Primar al oraşului Vaslui.

„Monitorul Municipal" (anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942), în care au fost publicate aceste documente, anunţă, evident, din surse de mâna întâi, că „statuia Marelui Voievod Ştefan cel Mare şi cel Sfânt va fi reînălţată pe soclul său, cu toată solemnitatea cuvenită, îndată ce soclul devastat şi el de urgia bolşevică, va fi refăcut". (Pe coperta ediţiei se publică, după revista *Luminătorul*, o fotografie a statuii cu următoarea legendă: „Statuia Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt în refugiu la Vaslui").

Primul lucru pe care l-a făcut colonelul Anibal Dobjanschi de îndată ce a recepţionat statuia sosită de la Vaslui a fost să se îngrijească de restabilirea soclului, astfel ca monumentul să poată fi restituit urbei cât mai curând posibil. Drept argument în această ordine de idei ne servesc două documente emise la 7 decembrie: o notă a serviciului tehnic al primăriei şi delegaţia prin care inginerul Gheorghe Levitchi, cel care în anii 1925-1928 îl asistase pe sculptorul Alexandru Plămădeală la edificarea postamentului iniţial al monumentului, este trimis în regim de urgenţă la Cosăuţi să studieze problema extragerii şi aducerii la Chişinău a blocurilor de piatră necesare. Iată-le[5]:

a) Nota Serviciului Tehnic din 7 decembrie 1941

Serviciul Tehnic
Nr. 1096
7 decembrie 1941
[Notă informativă]
Domnule Primar,

În(tru) executarea ordinului Dvs. privitor la restabilirea soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare, avem onoare a Vă ruga să binevoiţi a aproba delegarea Dlui inginer Levitchi Gheorghe din Chişinău în comuna Cosăuţi jud. Soroca pentru a cerceta la faţa locului posibilitatea extragerii din carierele de piatră de pe teritoriul acelei comune a blocurilor de piatră necesare restabilirii suscitatului soclu aşa după cum a fost în trecut, precum şi luarea contactului cu specialiştii cioplitori din acea comună în vederea stabilirii condiţiunilor de angajare a lor pentru prelucrarea acelor blocuri de piatră.

Pentru cheltuieli de deplasare Vă rugăm a aproba dlui ing. Levitchi Gheorghe un avans sub dare de seamă în suma de lei 7.000 (şapte mii), fixând diurna de 600 lei pe zi plus transportul.

Şeful Serviciului Tehnic,
Inginer, (Semnătură indescifrabilă).

În colţul din dreapta, sus, al notei reproduse mai sus găsim viza primarului: „De acord: şapte mii lei avans în condiţiuni legale. Va aduce şi oferte. Timp de execuţie – minim. Studiază posibilitatea transportului. /ss/ A. Dobjanschi".

b) Inginerul Levitchi – mandatat să studieze problema

România
Primăria Municipiului Chişinău
Nr. 14022 din 7 decembrie 1941
Domnului inginer Levitchi Gheorghe, Chişinău
Delegaţie

Scanned with OKEN Scanner

Avem onoare a Vă face cunoscut că sunteţi delegat de noi a Vă transporta la carierele de piatră din comuna Căsăuţi jud. Soroca pentru a cerceta la faţa locului posibilitatea extragerii din acea carieră a blocurilor de piatră necesare restaurării postamentului stauiei Domtorului Ştefan cel Mare din Chişinău.

De asemenea, Veţi lua contact cu specialiştii cioplitori din comuna Cosăuţi spre a stabili condiţiunile de angajare a lor pentru prelucrarea blocurilor de piatră în sensul restabilirii întregului soclu aşa după cum a fost în trecut, cunoscând că toate lucrările trebuiesc executate cu maximum de urgenţă.

Se vor pregăti toate elementele pentru trecerea la fapte.

Primar,
Colonel, A. Dobjanschi
Secretar general, N. Jemăneanu.

Întors din călătoria la Cosăuţi, inginerul Gheorghe Levinţchi a întocmit un memoriu exhaustiv, prin care, la 23 decembrie 1941, avea să-l informeze pe primarul Anibal Dobjanschi despre starea de lucruri vizând extragerea blocurilor de piatră, transportarea lor la Chişinău şi condiţiile de angajare a meşterilor cioplitori.[6] Într-o notă informativă nedatată din anul următor 1942, când, probabil, au ieşit în vileag o serie de dificultăţi şi s-a conturat clar imposibilitatea reedificării soclului în termenii stabiliţi, Gh. Levinţchi avea să evoce, sumar, împrejurările în care s-a construit postamentul iniţial, distrus în 1940, după evacuarea statuii.

Construcţia monumentului „Ştefan cel Mare" din Chişinău, menţiona inginerul, *s-a început în apr. 1925.*

S-a lucrat foarte intensiv până la septembrie 1925, adică 5 luni, în care timp au fost extrase aproape 0,80 din toată cantitatea de pietre.

Blocuri mari, cu mari greutăţi, au fost transportate cu cotige special construite la gara Floreşti în octombrie 1925 şi, sosind la Chişinău, au fost lucrate şi aşezate în noiembrie-decembrie. Astfel, lucrarea a început în aprilie 1925 şi era gata (fără ornamente, pisanii şi statuia) la 27 decembrie 1925.

Apoi, în 1926 şi 1927, s-a lucrat la finisaj şi organizarea piaţetei în jurul monumentului.

Se lucra câte puţin.

La 16 dec[embrie] 1928 iar s-a început lucrul intensiv şi în 4 $^1/_2$ luni totul era gata. Dezvălit la 28 apr[ilie] 1928.

Costul tuturor lucrărilor – aproximativ 4.000.000 (patru milioane), din care:

Postamentul	*1.500.000 (aproximativ)*
Statuia (aproximativ)	*1.000.000 (bronz gratis)*
Onorarii : Arh. Bernardazzi	*200.000*
Sculpt. Plămădeală	*200.000*
Ing. Levinţchi	*247.000*

Piaţeta (bănci, trotuar, bordure, vase, etc.) – restul.

Ing. G. Levinţchi.[7]

În baza datelor furnizate de Gh. Levinţchi, Serviciul Tehnic al Primăriei a elaborat devizul estimativ de cheltuieli şi caietul de sarcini, problema refacerii postamentului fiind abordată în şedinţa din 28 ianuarie 1942 a Primăriei, unde s-a şi luat următoarea

Hotărâre asupra executării lucrărilor cu restaurarea soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare Şedinţa din 28 ianuarie 1942

Deciziunea Nr. 12

Se abrobă devizul estimativ şi caietul de sarcini întocmite de Serviciul Tehnic, cum şi ţinerea unei tratări prin bună învoială pentru executarea lucrărilor în legătură cu restaurarea soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare în limita sumei de 755.000 lei.

Biroul de Licitaţii va face formele pentru ţinerea tratării prin bună învoială respectivă.[8]

Odată clarificate chestiunile de principiu, serviciile specializate ale primăriei au purces la abordarea fazei următoare din lanţul de acţiuni – adjudecarea, prin licitare, a lucrărilor. În acest scop este invitat la Chişinău meşterul cioplitor în piatră de la Cosăuţi Ion Şindilă, cel care, în anii 1925-1928, lucrase şi la construirea primului postament al statuii. Şedinţa Primăriei a avut loc pe data de 21 februarie 1942, după dezbateri – s-au pus în discuţie şi s-au examinat scrupulos oferta pietrarului Ion Şindilă, devizul estimativ, caietul de sarcini, rapoartele Serviciilor Tehnic şi Financiar – fiind adoptată următoarea

Hotărâre asupra adjudecării executării lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Ştefan cel Mare: Deciziunea Nr. 21

Se aprobă adjudecarea executării lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din Chişinău asupra Dlui Şindilă Ion pentru suma de 755.000 lei în condiţiunile caietului de sarcini.[9]

În fine, peste câteva zile, la 25 februarie 1942, între Primăria Municipiului Chişinău reprezentată de colonelul Anibal Dobjanschi, primar, pe de o parte, şi maistrul pietrar Ion Şindilă din comuna Cosăuţi judeţul Soroca, pe de altă parte, s-a încheiat – în condiţiile despre care s-a vorbit mai sus – contractul de antrepriză privind restaurarea soclului pentru monument.[10]

Conform prevederilor stipulate în articolele 6, 7 şi 8 ale documentului, *blocurile de piatră se vor extrage din carierele de piatră de la Cosăuţi judeţul Soroca; extragherea pietrei se va face de antreprenor, din straturile*

Scanned with OKEN Scanner

indicate de delegatul Primăriei; blocurile trebuie să fie din piatră de gresie de cea mai frumoasă varietate, fină, de culoare gri şi deschis aprins (bătând în galben roşcat), fără crăpături, corpuri străine şi pete ruginii, care ar putea dăuna aspectului estetic; blocurile extrase se vor ciopli în carierele Cosăuţi după indicaţiunile delegatului Primăriei, lăsându-se un surplus de dimensiuni în vederea rozăturilor şi ştirbiturilor ce, eventual, s-ar produce în timpul încărcărilor, transportului şi descărcărilor; blocurile de piatră cioplite în carieră se vor putea încărca pentru transportul lor la Chişinău numai după examinarea lor riguroasă şi cu aprobarea delegatului Primăriei; transportul blocurilor din carierele Cosăuţi până la şantierul din Chişinău se va face pe răspunderea şi pe contul antreprenorului; prelucrarea definitivă a blocurilor depiatră se va efectua de antreprenor pe şantierul din Chişinău până la cel mai înalt grad de cioplire, dându-se suprafeţelor exact aceeaşi factură ca şi la vechiul soclu; feţele, precum şi unghiurile blocurilor trebuie să fie perfect drepte; inscripţiile şi ornamentaţiile se vor sculpta în conformitate cu aspectul lor din fotografiile existente şi după indicaţiunile ce se vor da de organele tehnice ale Primăriei.[11]

Pentru finalizarea lucrărilor a fost stabilit un termen de *patru luni de zile de la data semnării contractului,* acesta urmând să expire la 25 iunie 1942. Acum, după ce ştim ce şi cum s-a întâmplat că meşterul pietrar Ion Şindilă de la Cosăuţi n-a izbutit să facă faţă propriilor angajamente, ne dăm lesne seama că sarcinile pe care acesta şi le-a asumat erau mult prea mari încât să le poată realiza, de unul singur, în doar patru luni. Cu atât mai mult că, pe parcursul derulării lucrărilor, au apărut o serie de momente neprevăzute. Asupra uneia dintre acestea primarul Anibal Dobjansci, nerăbdător să vadă cât mai curând soclul refăcut, era informat printru-un raport al şefului Serviciului Tehnic din 16 aprilie 1942.

Avem onoare, se menţionează în documentul respectiv, *a supune cunoştinţei Dvs., că lucrările de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare care fac obiectul contractului din 25 februarie 1942 (...) reclamă o majorare a cantităţilor de lucrări prevăzute în devizul iniţial, în limitele îngăduite de Legea pentru apărarea patrimoniului public.*

Aceste lucrări, pe articole, nu s-au putut prevedea de la început, întrucât contractul încheiat în luna februarie 1942, când, din cauza zăpezii şi a gheţei din jurul soclului, nu s-a putut constata că unele blocuri de piatră, din cele rămase, au defecte foarte pronunţate, adică sunt ştirbite, şi care, prin urmare, trebuiesc înlocuite, spre a nu strica aspectul soclului renovat.

De asemenea, s-a mai constatat că o parte din blocurile primului rând al postamentului lipsesc cu desăvârşire, ele fiind scoase de bolşevici.

Pentru reparaţia suscitatelor stricăciuni de la postamentul soclului este absolut necesară majorarea, până la 20 %, a cantităţilor şi respectiv a costului lucrărilor specificate la p.p. 2, 3, 4, 5 şi 6 din devizul iniţial, ce face parte integrantă din contract (...)

Raportându-Vă cele ce preced, avem onoarea a Vă ruga să binevoiţi a aproba majorarea contractului din 25 februarie 1942 încheiat cu Dl Şindilă Ion pentru restaurarea soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare cu suma de lei 116.020, astfel după cum se arată mai sus şi a dispune ca Serviciul Financiar să angajeze suma de mai sus drept supliment de lucrări.[12]

Starea de lucruri – întrucâtva alarmantă, dacă ţinem cont de exigenţele impuse din capul locului de primarul Anibal Dobjanschi – a fost discutată la şedinţa din 13 mai a Primăriei, unde s-a adoptat hotărârea de rigoare – Deciziunea Nr. 86 – prin care, evident, avea să se aprobe majorarea solicitată a sumei *contractului intervenit între Primărie şi Dl Şindilă Ion pentru executarea lucrărilor de restaurare a monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din Chişinău până la 20% din valoarea de 755.000 şi anume pentru suma de 116.020 lei.*[13]

În acelaşi număr (11 din 1 iunie 1942) al Buletinului informativ al municipiului Chişinău în care s-a publicat decizia Primăriei cu privire la suplimentarea bugetului prevăzut pentru restabilirea statuii, într-o notă inserată la rubrica „Informaţii", problema refacerii soclului şi reaşezării statuii la locul iniţial este readusă în centrul atenţiei, ca una ce îi interesa, se vede, în mare măsură, pe locuitorii urbei:

Statuia Marelui Voievod Ştefan cel Mare se restaurează pe soclul unde era aşezată înainte de cedarea Basarabiei. Statuia Regelui Ferdinand I, statuie ce a fost sfârtecată în bucăţi de către bolşevici, când a fost restituită Ţării, dar al cărei soclu a fost conservat, pe când soclul Marelui Voievod a fost distrus, iar statuiei i s-a frânt numai mâna purtătoare a Crucii, astfel că a fost uşor de reîntregit.[14]

Vom observa însă că suplimentarea cu 20 la sută a bugetului, decisă de primărie la solicitarea antreprenorului, nu a condus în mod automat şi la soluţionarea problemei, mai ales că, adăugându-se un important volum de lucrări neprevăzute, termenul executării acestora nu fusese modificat. Concomitent, au apărut dificultăţi în legătură cu lipsa de mijloace tehnice adecvate de natură să înlesnească transportarea masivelor blocuri de piatră de la carierele din Cosăuţi spre Chişinău. Drept care, constatându-se întârzierile repetate menţionate, la una din şedinţele convocate în plină vară, s-a hotărât – Deciziunea Nr.116 – să se aprobe *prelungirea contractului intervenit între Primăria Chişinău şi dl Şindilă Ion pentru executarea lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din acest municipiu cu 2 luni, adică până la data de 25 august 1942.*[15]

Scanned with OKEN Scanner

Dar, în pofida străduinţelor edililor chişinăuieni, care doresc repunerea cât mai grabnică a statuii pe soclu şi resfinţirea ei într-un cadru solemn prilejuit de împlinirea unui an de la eliberarea Basarabiei de sub ocupaţia sovietică, timpul trece implacabil, iar ştirile ce vin, telegrafic, de la meşterul din Cosăuţi sunt tot mai alarmante. Primarul Dobjanschi, spre a nu fi surprins de evenimente cu temele nefăcute, ia, în stilu-i energic ce l-a caracterizat prin excelenţă, decizia de a instala statuia pe un soclu care, răsărit ca prin minune în centrul Chişinăului, în faţa reşedinţei mitropolitane grav avariate, pe axa Casa Eparhială-Clopotniţa-Catedrala, părea să fie apropiat, dacă nu chiar identic, ca aspect exterior, cu cel aruncat în aer de sovietici în 1940. Ştirea s-a publicat, la 1 septembrie, în Buletinul Municipal, la rubrica *Sesizări şi informaţii*: *Statuia Voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt, care pe timpul ocupaţiei bolşevice fusese repatriată din Chişinău la Vaslui, a fost reînălţată pe soclul din faţa Catedralei şi a Mitropoliei Chişinăului de pe str. Alexandru cel Bun. Crucea şi sabia Marelui Voievod străjuiesc iarăşi în Voievodatul de odinioară al lui Ştefan, de astă dată întregit.*[16]

Cu atât mai mare trebuie să fi fost, pe de altă parte, nemulţumirea Primarului Dobjanschi: cu cât întârzierea se făcea mai evidentă şi se impunea în atenţia generală ca ceva inevitabil, cu atât şi insatisfacţia devenea tot mai greu de stăpânit. Se pare că, la 18 august, colonelul a avut chiar un acces, o criză de furie, pentru că iată ce scria el, într-o Notă de serviciu, manuscrisă, adresată funcţionarilor de la Serviciul Tehnic:

Încetineala cu care se lucrează la soclul statuii lui Ştefan cel Mare a reuşit să indigneze lumea de pe stradă. Dacă se va continua tot (în) acest fel, vom deschide porţile lagărului.

Col. D.[17]

Se vede însă că refacerea postamentului, aşa cum fusese gândit de Alexandru Plămădeală şi arhitectul Eugen Bernardazzi – cu numeroase inscripţii şi ornamente – a mers greu şi după prelungirea în repetate rânduri, la insistenţa meşterului pietrar din Cosăuţi, a termenelor stabilite. Drept care municipalitatea, examinând în şedinţele sale starea de lucruri, a emis o serie de hotărâri cu privire la continuarea până la finalizare a lucrărilor preconizate în contractul încheiat între primărie şi antreprenorul Ion Şindilă, fiind suplimentată, aşa cum am arătat, şi cota onorariului fixată iniţial.

Asigurându-se că nu va avea surprize neplăcute – în vederea desfăşurării în condiţii adecvate a manifestaţiilor ocazionate de împlinirea unui an de la izgonirea trupelor inamice din Basarabia – prin instalarea statuii pe un soclu improvizat, colonelul-primar a acceptat, în acelaşi timp, să-i mai ofere meşterului Şindilă răgazul de care acesta considera că are nevoie pentru a-şi încheia cu succes misiunea pe care şi-o asumase. În contextul dat, la şedinţa din septembrie a Primăriei, a fost adoptată *Deciziunea Nr. 169*: *Noi, colonel A. Dobjanschi, Primarul Municipiului Chişinău,*

D E C I D E M:

Se aprobă prelungirea termenului de executare a lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din Chişinău cu încă 3 luni, adică până la data de 25 noiembrie a.c., care va fi şi ultimul termen.[18]

Este de înţeles, pe de altă parte, că insistenţa din prima jumătate a anului 1942 – ajunsă până la furie, în luna august – cu care primarul ţinea ca soclul să fie refăcut în regim de urgenţă era determinată de intenţia sa de a organiza, în toamnă, aşa cum remarcam mai sus, acţiuni festive circumscrise împlinirii unui an de la eliberarea Basarabiei. Chişinăul urma să devină, astfel, teatrul unor festivităţi de amploare, prilejuite de sărbătorirea Dezrobirii.

Programul festiv al serbărilor s-a desfăşurat propriu-zis sub genericul „Basarabia. Un an de muncă românească" şi a fost consacrat împlinirii unui an de la izgonirea trupelor sovietice din spaţiul dintre Prut şi Nistru. Manifestaţiile social-politice şi culturale de amploare s-au organizat din iniţiativa Guvernământului Basarabiei, cu sprijinul Ministerului Propagandei Naţionale şi au avut genericul „Serbările Dezrobirii". Municipiul Chişinău a îmbrăcat, în perioada 31 octombrie-1 noiembrie 1942, straie de sărbătoare.

Inaugurarea festivităţilor s-a desfăşurat în prezenţa regelui Mihai I, a reginei-mame Elena şi a vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri, prof. Mihai Antonescu, cu participarea masivă a reprezentanţilor corpului diplomatic şi a autorităţilor civile, militare şi bisericeşti.

Aniversarea eliberării Basarabiei a fost gândită astfel, încât să se vadă clar că guvernul României este hotărât să promoveze prin fapte concrete schimbarea de atitudine decisă de forurile diriguitoare în frunte cu mareşalul Ion Antonescu, conducătorul statului, vizavi de necesităţile stringente şi problemele reale cu care se confrunta provincia de la marginea de Est a Ţării. În acest context, obiectivul urmărit prin „Serbările Dezrobirii" era cel de a prezenta pe scară largă realizările înfăptuite de administraţia românească timp de un an de zile pe tărâmul înlăturării consecinţelor ocupaţiei sovietice şi, deopotrivă, să ilustreze acţiunile concrete întreprinse în scopul construirii unei noi vieţi naţionale sub aspect economic şi social-cultural. Implicarea autorităţilor de stat în promovarea unor acţiuni şi fapte concrete care să demonstreze devotament, însufleţire şi credinţă faţă de marile idealuri naţionale împărtăşite acum la modul sincer şi plenar de conducerea Ţării urma să demonstreze că, la nivel superior, prin cei mai buni reprezentanţi ai săi, statul român era ferm hotărât să recâştige, pe de o parte, încrederea zdruncinată a populaţiei, iar pe de alta, să-i mobilizeze pe basarabeni la muncă neprecupeţită întru edificarea unui viitor naţional unitar şi prosper.

Scanned with OKEN Scanner

Acesta au şi fost, de fapt, mobilurile organizării Serbărilor, ce au culminat cu *Expoziţia Desrobirii*, care a urmărit scopul de a ilustra prin realizări şi acţiuni concrete „Afirmarea Românească în Basarabia".[19]

Serbările Basarabiei s-au derulat conform unui program ce a cuprins, între altele,

– sfinţirea, după reparaţiile făcute ca urmare *a stării jalnice în care se afla sfântul lăcaş cu un an în urmă, după plecarea hoardelor pustiitoare ale comunismului*, a Catedralei „Naşterea Domnului"din Chişinău;

– defilarea pe artera principală a oraşului – str. Alexandru cel Bun, prin faţa Porţilor Sfinte, zise acum şi Arcul de Triumf, şi a Monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt, amlasat, cu acest prilej, în faţa clădirii Casei Eparhiale (rămasă încă în stare de ruină după distrugerile pricinuite la retragerea trupelor sovietice de ocupaţie). Pictorul Teodor Kiriakoff, fost discipol al lui Alexandru Plămădeală de la Şcoala de Belle Arte din Chişinău, a fost solicitat să execute un panou decorativ de proporţii care să acopere ruinile Palatului Mitropolitan, pe care armata sovietică în retragere l-a supus unor masive acţiuni de distrugere;

– Te Deum la *Cimitirul Eroilor*. Lucrările de modernizare a acestuia au început la 15 iulie 1942. În incinta veche au fost înmormântaţi ostaşii căzuţi în anii 1916-1918, în timpul Primului Război Mondial, în incinta nouă, construită în faţa celei dintâi, şi-au găsit odihna de veci militarii căzuţi în preajma Chişinăului în luptele din vara-toamna anului 1941 purtate pentru eliberarea Basarabiei;

– inaugurarea *Expoziţiei Desrobirii Basarabiei*, desfăşurată în Grădina Publică din Chişinău, unde, în acest scop, au fost construite câteva pavilioane care au găzduit o mulţime de documente originale şi ale materiale de ordin istoric-etnografic privind trecutul românesc al Basarabiei, precum şi o serie de exponate prin care erau scoase în evidenţă realizările obţinute pe tărâm economic pe parcursul anului scurs de eliberarea teritoriului dintre Prut şi Nistru de sub ocupaţia sovietică;

– inaugurarea *Turnului Desrobirii*, acţiune iniţiată de Guvernământului Basarabiei, a fost finalizată şi cu eforturile Primăriei Municipiului Chişinău: întru consemnarea actului eliberării teritoriului dintre Prut şi Nistru, a fost construit, pe o înălţime situată la 11,5 km Sud de Ghidighici şi la 6 km Nord-Vest de Chişinău, un monument impozant, numit Turnul Desrobirii, înalt de 28 metri, executat după un proiect elaborat de arhitecţii Octav Doicescu şi Dimitrie Ghiulamila. Turnul propriu-zis, construit din piatră, era aşezat pe o platformă de beton de 60x50 m. amplasată pe o terasă înaltă de 2,50 m. Intrarea în Turn se făcea printr-un portal de marmură, pe care erau gravate cuvintele Mareşalului Ion Antonescu „Ca şi Columna lui Traian, suntem unde am fost şi rămânem unde suntem". Pe peretele interior al faţadei era zugrăvită, pe un spaţiu înalt de 20 de metri, o frescă înfăţişând scene din istoria românilor.

Cunoscutul istoric, publicist şi colecţionar de artă Gheorghe Bezviconi, martor ocular al acelor evenimente, avea să relateze în termeni laconici, peste doi ani, într-o notiţă plasată la rubrica „Cronica plastică" a revistei „Viaţa Basarabiei", despre şiragul de acţiuni desfăşurate în cadrul *Serbărilor Desrobirii*. Este vorba de aşezarea în Grădina Publică, în contextul în care aici au fost inaugurate pavilioanele „Expoziţiei Desrobirii Basarabiei", a bustului lui Bogdan Petriceicu-Haşdeu, iar în starada Alexandru cel Bun, în grădiniţa situată de-a lungul fostului comandament al Corpului III de armată – a busturilor lui Emanoil Gavriliţă, Vasile Stroiescu şi Alexandru Donici, toate lucrate, afară de cel al lui Stroescu (realizat de Mihail Onofrei), de Alexandru Plămădeală. Monumentul Lupoaicei capitoline, instalat în faţa clădirii fostei Facultăţi Agricole care, pe vremuri, a găzduit Sfatul Ţării şi, apoi Liceul „Al. Donici", a fost şi el adus şi aşezat la intrarea în Grădina Publică, pe aleea principală a parcului, la intrarea dinspre strada Alexandru cel Bun. Cronicarul citat pomeneşte şi de faptul că, *îndată după dezrobirea Basarabiei, statuia lui Ştefan cel Mare, care în timpul domniei bolşevicilor a stat la Vaslui, a fost readusă în Chişinău şi aşezată în locul şi pe fondamentul (sic!) monumentului regele Ferdinand I, în faţa Mitropoliei Basarabiei, rămasă în ruină după bolşevici.*[20]

Iată că, prin urmare, faptul aflării statuii în centrul actualei Pieţe a Marii Adunări Naţionale în anii 1942-1944 este confirmat şi de un martor ocular. Cu toate astea, în pofida soluţionării în aparenţă a cazului, epopeea monumentului nu s-a sfârşit aici. Se apropia aniversarea unui sfert de secol de la reunirea Basarabiei cu Ţara şi era firesc ca festivităţile preconizate pentru primăvara anului 1943 să consemneze prezenţa statuii-simbol a Marelui Voievod şi, concomitent, a românităţii acestei aşchii de pământ la locul ei iniţial – în colţul dinspre Est al Grădinii Publice.

Primarul de Chişinău a insistat, aşa dar, ca lucrurile să fie finalizate în conformitate cu proiectul, mai ales că până la acel moment fuseseră angajate o bună parte din cheltuieli.

Drept urmare a acestor străduinţe, a fost adoptată, la scurt timp după Serbări, o nouă hotărâre – *Deciziunea Nr. 202 din 26 noiembrie 1942* – cu privire la deblocările de sume necesare pentru plata lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din Chişinău:

Noi, colonel A. Dobjanschi, Primarul Municipiului Chişinău, am luat în examinare referatul Serviciului Tehnic Nr. 3728 din 17 noiembrie a.c., prin care intervine pentru a se aproba deblocarea sumei de 115.000 lei de la art. 169 buget 1942/1943.

Din acest referat se vede că la art. 169 bugetul exerciţiului în curs „rest de plată pentru reconstruirea Soclului şi aşezarea statuii Domnitorului Ştefan cel Mare, refacerea soclului din faţa Mitropoliei, precum şi instalarea statuii „Lupoaica";

Scanned with OKEN Scanner

că, la începutul anului financiar, potrivit art. 67 din Legea Contabilităţii Publice, s-a blocat suma de 115.000 lei, sumă ce reprezintă 10% din totalul prevederilor iniţiale;

având în vedere că Serviciul Tehnic a efectuat de la articolul respectiv mai multe cheltuieli, încât astăzi a rămas un disponibil nu,ai în suma de 1126 lei;

văzând referatul Serviciului Tehnic, prin care se arată că, în cursul lunei trecute, s-au făcut mai multe lucrări de fânaj, iar dl inginer Levitchi, care a lucrat la restaurarea soclului amintit, nu şi-a încasat drepturile d-sale de salar şi cum disponibilul existent la art. 169 bug. 1942/1943, este insuficient pentru acoperirea unor asemenea cheltuieli, urmează să deblocăm cele 115.000 lei de la articolul respectiv.

Văzând şi avizul favorabil al Serviciului Financiar, cum şi dispoziţiunile art. 15 din Legea administrativă şi art. 67 din Legea Contabilităţii Publice,

DECIDEM:

Se aprobă deblocarea sumei de 115.000 lei de la art. 169 bug. 1942/1943, sumă ce reprezintă cele 10% blocate, potrivit art. 69 din Legea Contabilităţii Publice la articolul amintit, necesară Serviciului Tehnic pentru plata lucrărilor de restaurare a soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare din Chişinău.[21]

În fine, colonelul Dobjanschi a mai abordat odată, la şedinţa din 7 decembrie 1942 a Primăriei, se pare pentru ultima oară, problema prelungirii termenului de restaurare a soclului. Dezbaterea s-a soldat, şi în acest caz, – *Deciziunea Nr. 216* – cu *prelungirea contractului încheiat între Primăria Municipiului Chişinău şi d-l Şindilă Ion pentru restaurarea soclului monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare,* de astă dată, până la 25 martie 1943.[22] Stabilind acest ultim termen – 25 martie 1943, edilii oraşului erau, firește, cu gândul la viitorul imediat.

Hotărârea de a finaliza, în sfârşit, refacerea soclului, ce trebuia urmată de reamplasaraea în regim de urgenţă a monumentului, de astă dată din centrul pieţei la locul unde acesta se aflase iniţial, a fost determinată, precum se va vedea, de sărbătorirea, în primăvara anului 1943, a unui sfert de veac de la Unirea Basarabiei cu Ţara. Reaşezarea monumentului lui Ştefan cel Mare la locul iniţial şi resfinţirea lui în contextul istoric al redobândirii, prin luptă, a Moldovei de Est cedate sub presiune sovieticilor, la 28 iunie 1940, se constituia într-o posibilitate de celebrare într-un cadru solemn a triumfului adevărului asupra nedreptăţii, într-o ocazie unică în felul său de reafirmare a românismului Basarabiei şi a vivacităţii neamului românesc în ansamblu. Primăria municipiului Chişinău, precum am văzut, acceptase de cel puţin patru ori prelungirea contractului încheiat cu meşterul Ion Şindilă pentru restaurarea postamentului, stabilind chiar şi un ultim termen (25 noiembrie 1942), fixându-se, în definitiv, data de 25 martie 1943 pentru finalizarea lucrărilor.

S-a sperat, prin urmare, până în ultimul moment, că meşterul va izbuti să refacă soclul, astfel ca statuia să fie repusă la locul iniţial şi resfinţită la 27 martie 1943, în ziua când întreaga Ţară va marca împlinirea unui sfert de veac de la primul pas făcut – prin unirea Basarabiei cu vechiul regat – întru constituirea României Mari.

Din păcate, către această dată, statuia a rămas aşezată pe soclul provizoriu din centrul actualei Pieţe a Marii Adunări Naţionale.

Precum rezultă din materialele oferite, cu regularitate, publicităţii în „Buletinul Municipal", această sarcină fusese încredinţată inginerului Gheorghe Levitchi, cel care, împreună cu sculptorul Alexandru Plămădeală, autorul statuii, şi cu arhitectul Eugen Bernardazzi, autorul schiţei postamentului, participase la lucrările de edificare a soclului iniţial, construit în anii 1925-1928.

Aşa cum am mai arătat, aniversarea din primăvara anului următor, 1943, era una de anvergură, firește, şi s-a decis să fie sărbătorită la nivel naţional. O atare hotărâre decurgea din logica desfăşurării evenimentelor şi era favorizată de faptul că, prin intrarea în război contra Uniunii Sovietice, alături de Germania, România izbutise, ca urmare a luptelor îndârjite din vara-toamna anului 1941, să-şi reintegreze teritoriile răpite din Est, iar o dată cu aceasta, să se debaraseze de sentimentul amar al frustrării, de complexul unei naţiuni nedreptăţite, condamnate eşecurilor.

În scenariu, ca şi în 1928, monumentului Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt îi era rezervat un loc important.

Sărbătoarea prilejuită de împlinirea unui sfert de veac de la Unire a debutat la Bucureşti, cu un Te-Deum, oficiat la 27 martie, sâmbătă dimineaţa, în biserica Sfintei Patriarhii. La ora 11.00, aici va sosi Majestatea Sa Regele Mihai I, primit, de înaltele feţe bisericeşti, de reprezentanţii guvernului, ai armatei şi de mulţimea adunată, cu onorurile cuvenite.

În aceeaşi zi, la ora 10.00, a sosit la Chişinău, cu trenul, mareşalul Ion Antonescu, conducătorul statului, însoţit de vice-preşedintele Consiliului de Miniştri, prof. Mihai Antonescu, şi de mai mulţi deputaţi, miniştri, ofiţeri superiori, feţe bisericeşti. După ceremonia oficială de întâmpinare de la gară, înalţii oaspeţi s-au îndreptat, cu automobilele, spre centrul municipiului, trecând pe sub numeroasele arcuri de triumf, edificate cu această ocazie, pe care se puteau citi inscripţii cu caracter patriotic-mobilizator ca: „Basarabia e trup din trupul Moldovei Marelui Ştefan", „Douăzeci de secole mărturisesc drepturile noastre." Panouri cu lozinci erau fixate şi pe edificiile din centrul urbei: „Suntem aici de două mii de ani", „Trăiască România Mare!", „Trăiască Majestatea Sa Regele Mihai I!", „Trăiască M. S. Regina Mamă!", „Trăiască Mareşalul Dezrobitor de Ţară!"

Înainte de a merge la catedrală – unde Mareşalul avea să rostească un discurs magistral (textul integral, cu genericul „Puternica afirmare a solidarităţii româneşti", a fost inserat în presa timpului) – cortegiul s-a apropiat

Scanned with OKEN Scanner

de monumentul Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt unde, în semn de omagiu, s-au depus flori. Reprezentantul Regelui, dl. Dimitrie Negel, administratorul Domeniilor Casei Regale, a depus o coroană de lauri din partea Majestăţii Sale Regele Mihai I; Conducătorul Statului, Mareşalul Ion Antonescu, a depus o coroană de flori de care era agăţată o fâşie tricoloră cu inscripţia „Voievodului hotarului Sfânt de la luptătorii de azi." Coroana de flori, depusă pe soclu de vice-preşedintele guvernului, dl. prof. Mihai Antonescu, avea inscripţia: „Apărătorului Creştinătăţii şi al Românismului – recunoştinţa Neamului."

După aceea, la Catedrală, s-a oficiat un serviciu divin la care, de rând cu înalţii demnitari de stat, au participat numeroase personalităţi ale vieţii publice. Aici au mai rostit discursuri: profesorul universitar, acad. Ştefan Ciobanu, oamenii politici Ion Pelivan şi Petru Cazacu, foşti membri ai Sfatului Ţării, generalul Constantin Voiculescu, guvernatorul Basarabiei. A urmat defilarea trupelor garnizoanei Chişinău şi demonstraţia reprezentanţilor populaţiei municipiului Chişinău şi ai judeţelor Basarabiei, şirul de manifestanţi deplasându-se pe bulevard prin spaţiul dintre statuia „Voievodului hotarului Sfânt" şi tribuna oficială, instalată în faţa Porţilor Sfinte (numite ulterior şi Arcul de Triumf), vizavi de monument. Recepţia, oferită cu ocazia serbării de vice-preşedintele Consiliului de Miniştri, a avut loc în Sala Liceului Eparhial.[23]

A urmat, însă, înfrângerea aliaţilor pe frontul de Răsărit şi, implicit, retragerea, în 1944, a armatei şi administraţiei româneşti din Basarabia. Cu această ocazie, a fost strămutat peste Prut şi o parte din patrimoniul cultural edificat aici sub autoritatea statului român în anii 1918-1944, între care şi lucrările de sculptură monumetală modelate de sculptorul Alexandru Plămădeală, inclusiv busturile lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Alexandru Donici, Emanuil Gavriliţă, utilizate, cum am văzut, şi în cadrul *Expoziţiei Dezrobirii Basarabiei* vernisate în Grădina Publică, şi, desigur, stauia Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt.

3) Al doilea refugiu, la Craiova (1944), şi readucerea la Chişinău (1945)

În aceste împrejurări, statuia Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt a trebuit să ia, din nou, calea pribegiei, pornind într-un al doilea refugiu peste Prut. Demontată de pe soclul din faţa Casei Mitropolitane din Chişinău, capodopera lui Alexandru Plămădeală avea să ajungă, de astă dată, tocmai la Craiova.

Deocamdată, nu am atestat nici un fel de informaţii de ordin documentar, parvenite din surse oficiale cu privire la transportarea statuii peste Prut. Dispunem, în schimb de mărturiile mai multor martori oculari care afirmă că ar fi identificat statuia într-un parc din Craiova şi au contribuit, respectiv, la aducerea ei la Chişinău.

Într-o primă fază, în nişte amintiri sumare despre Al. Plămădeală, prilejuite de omagierea artistului cu ocazia împlinirii, în 1968, a 80 de ani de la naştere, sculptorita Claudia Cobizev scria:

Îi datorez mult lui Alexandru Mihailovici ca om şi sculptor şi am fost bucuroasă atunci când s-a ivit ocazia să contribui la păstrarea şi aducerea în Moldova a lucrării lui „Ştefan cel Mare", pe care administraţia românească o scosese din Chişinău. În 1945, aflându-mă la Craiova, unde lucram în calitate de traducătoare pe lângă Comisia Aliată de Control, am descoperit, în unul din parcuri, sub zăpadă, statuia lui Ştefan cel Mare. Despre acest fapt am raportat neîntârziat comisiei moscovite care, în cadrul C(omisiei) A(liate) de C(ontrol), se ocupa de repatrierea bunurilor culturale scoase din Uniunea Sovietică.

Tot atunci au fost luate măsurile de rigoare în vederea readucerii ei în R. S. S. M.[24]

De altfel, fiindcă a venit vorba despre Comisia Aliată de Control, trebuie să relevăm şi amănuntul, nelipsit de importanţă, că şi Olga Plămădeală, văduva sculptorului Alexandru Plămădeală şi moştenitoarea drepturilor de autor şi de succesiune asupra lucrărilor de artă ale acestuia, din octombrie 1944, după ce obţinuse permisiunea de a se reîntoarce la Chişinău – dimpreună cu o parte din sculpturile soţului pe care le adusese cu sine la Bucureşti – a activat până la 20 aprilie 1945, în calitate de traducător – poate, substituind-o pe C. Cobizev, care, către această dată, nu mai figurează în lista angajaţilor acestei instituţii – în Grupul Moldovenesc al Comisiei Aliate de Control. Se pare, însă, că munca ei în comisie şi acţiunile ce le-a întreprins pentru repatrierea lucrărilor soţului nu s-au intersectat cu activitatea Grupului de la Craiova, căruia i-a surâs norocul să contribuie la identificarea şi, implicit, aducerea la Chişinău a statuii Dreptcredinciosului Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt. Or, aşa cum rezultă dintr-o cerere a sa din octombrie 1945, ea a revenit acasă la sfârşitul lunii mai cu o maşină, lucrările transportate fiind altele decât impunătoarea statuie în bronz a domnitorului Moldovei:

În martie 1944, când autorităţile române au transmis Chişinăul nemţilor, eu, în dorinţa de a pune la adăpost valorile artistice (ale soţului său Al. Plămădeală – nota noastră – V.M.), *am plecat la Bucureşti, unde am reuşit să salvez doar o parte din aceste lucrări, pe când altă parte, nimerind în mâinile nemţilor, a fost distrusă şi lichidată.*

La Bucureşti, din momentul în care a devenit posibilă revenirea în Patrie şi, în scopul dat, a fost inaugurată o listă, la 18 octombrie 1944, eu m-am înscris în rândul celor ce doreau să se întoarcă. Dar am fost expediată abia la finele lunii mai 1945 cu o coloană auto, deoarece Secţia de reevacuare a Comisiei Aliate de Control a decis să aducă lucrările de sculptură cu o maşină. La Bucureşti eu am lucrat în calitate de traducător de limba moldovenească în cadrul comisiei Aliate de Control.

Sculpturile salvate eu le-am adus la Chişinău şi le-am transmis în dar Republicii.[25]

Iată însă că, în anii de la urmă, s-a mai găsit un personaj care, depăşind frica, a fost dispus să -şi amintească, unde, când şi cum a descoperit, departe de Chişinăul natal, statuia Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt. Este vorba de Arnold Vişneacov, evreu originar din Chişinău, cunoscător, ca absolvent al Liceului

Scanned with OKEN Scanner

„Generalul Berthelot" din Chişinău şi al studiilor făcute la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, al mai multor limbi. Mobilizat în 1944 în Armata Sovietică şi înrolat pe post de traducător într-un regiment de grăniceri, pus la dispoziţia Comisiei Aliate de Control, fostul veteran de război povesteşte, operând cu detalii semnificative, cum a descoperit statuia într-un parc de la marginea oraşului. Iată relatarea lui, făcută după 55 de ani, unui reporter al revistei FLUX (povestirea bătrânului de 85 de ani, atenţionează ziarista Silvia Bogdănaş, cea care a notat şi dat publicităţii informaţiile furnizate de veteran, „pare neverosimilă, dar sinceritatea şi luxul de amănunte cu care este istorisită, te înclină s-o crezi"):

*Într-o zi de sfârşit de octombrie, îl însoţeam pe colonelul rus (*a uitat deja numele lui – nota reporterului de la FLUX*) la sediul comisiei de care v-am vorbit (este vorba de Comisia Aliată, româno-sovietică, de Control –* nota noastră, V. M.*). În timp ce-l aşteptam, mă plimbam prin Craiova. Fără să-mi dau seama, am ajuns tocmai la capătul oraşului, unde se afla un parc, „Bibescu" parcă-i zicea. La un moment dat, în depărtare, pe o poeniţă, am zărit un morman părăsit. Când m-am apropiat de el, nu-mi venea să cred ochilor – era chiar Ştefan cel Mare, domnitorul nostru. I-am raportat imediat colonelului despre cele văzute. Iniţial, rusul nu m-a crezut, spunea că este doar un morman de metal, şi nu un monument. L-am convins, spunându-i că am găsit anume statuia lui Ştefan cel Mare din centrul Chişinăului, pentrucă, de mic copil, mergând la liceu, treceam zi de zi pe lângă ea. Colonelul, fiind un om cu carte, a sisizat Comisia Aliată de Control, care, în scurt timp, a organizat transportarea monumentului la Chişinău.*[26]

Mărturia lui Arnold Vişneacov, concordă, în linii mari, cu cea a sculptoriţei Claudia Cobizev, fostă discipolă a lui Al. Plămădeală la Şcoala de Belle Arte din Chişinău care, în anii 1944-1945, a activat în calitate de consultant în probleme de artă şi de traducător în cadrul Comisiei Aliate de Control. Astfel, plasticiana a afirmat că, în 1945, la Craiova, absolut întâmplător, a zărit statuia, ţindu-se de sub zăpadă, într-un parc şi, recunoscând-o, a adus faptul la cunoştinţa colonelului Voroşilov (nu este exclus ca acesta să fie identic cu persoana invocată de A. Vişneacov).[27]

De altfel, trebuie să se ştie că şi alte persoane care, în anumite faze din activitatea numitei Comisii Aliate de Control, au fost implicate în munca privind identificarea şi aducerea de peste Prut a unor bunuri culturale basarabene, şi-au revendicat meritul de a fi contribuit la „salvarea" statuii lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Printre acestea se numără şi scriitorul Bogdan Istru, care a relatat în mai multe rânduri despre participarea sa la această operaţiune şi care a lansat, conform mărturiei fiului său Andrei, şi istorioara amuzantă cu îndrăgostiţii ce vin cu flori la statuile de la Iaşi şi Chişinău ale Domnitorului, cu specificarea însă că, în cel de-al doilea caz, vizitatorii fiind ruşi sau rusificaţi,Voievodul nu le înţelege graiul.[28]

Cea ce am reuşit să aflăm din surse documentare oficiale, depozitate în fonduri de arhivă e că stauia a fost adusă la Chişinău cu trenul în primăvara anului 1945. Astfel, în raportul din 7 mai 1945 al Grupului Moldovenesc ce activa în cadrul Comisiei Aliate de Control, raport expediat de la Bucureşti preşedintelui Biroului Comitetului Central al P.C. (b) din Rusia, tov. Butov (o copie a documentului era comunicată secretarului Comitetului Central al Partidului Comunist (b)din Moldova, tov. Sologor, şi preşedintelui Sovietului Comisarilor Poporului al R.S.S.M., tov. Constantinov), statuia figurează într-un „inventar al averii sovietice care urmează să fie transportată (отгрузка) în R.S.S. Moldovenească cu titlu de restituire a bunurilor jefuite de români în perioada de ocupaţie provizorie." Inventarul era întocmit în baza datelor din 20 martie 1945 (întreaga listă ocupă cinci pagini dactilografiate) şi însoţea 437 de vagoane gata să fie direcţionate spre Răsărit prin gara de la noua frontieră româno-sovietică de pe Prut, Socola-Iaşi. După cum rezultă din acest document, „munumentul-statuie" ocupa un vagon întreg, era expediat din oraşul Craiova cu Nr. facturii de cale ferată 665363, din 8 februarie 1945, şi avea ca destinaţie staţia Chişinău.[29]

Se vede că, în cursul următoarelor luni, vagonul cu statuia a ajuns la destinaţie pentru că, deja la 23 iulie 1945, problema restabilirii monumentului a fost luată în discuţie la Biroul Comitetului Central al Partidului Komunist (b) al Moldovei. Iată textul, formulat în termeni lapidari, al procesului-verbal Nr. 72, punctul 6 din agenda susnumitei şedinţe a celui mai important organ de conducere colectivă din perioada regimului totalitar:

6. Cu privire la restabilirea monumentului lui Ştefan cel Mare în or. Chişinău

Având în vedere rolul deosebit pe care l-a avut Ştefan cel Mare în lupta pentru consolidarea şi independenţa Moldovei împotriva cotropitorilor străini, care a pus începutul prieteniei cu marele popor rus, Biroul C. C. al P. C. (b) al Moldovei hotărăşte:

1. A restabili monumentul lui Ştefan cel Mare în or. Chişinău, la intrarea în parcul Puşkin.

2. Inaugurarea solemnă să se desfăşoare la 26 august 1945.

3. Restabilirea monumentului lui Ştefan cel Mare a o încredinţa Comitetului Executiv al Sovietului Orăşenesc Chişinău de Deputaţi ai Muncitorilor.

4. A pune în sarcina Sovietului Comisarilor Poporului al R. S. S.Moldoveneşti, tov. Coval N. G., afectarea mijloacelor necesare restabilirii.[30]

Note şi referinţe biobibliografice

1. Viaţa Basarabiei, Nr. 7-8 din 1940, pag. 97.
2. Vezi: Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942.

Scanned with OKEN Scanner

3. Vezi: Ş. S. Chişinăul de ieri şi cel de azi. – Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942, pag. 25-26. Statuia regelui Ferdinand I, citată în reportaj, a fost inaugurată în anul 1918 în faţa Casei Arhiepiscopale din Chişinău, pe locul unde, anterior, s-a aflat monumental lui Alexandr I, ţarul rus care vizitase Chişinăul în 1817. În anii puterii sovietice, pe acest loc, în faţa casei guvernului, a fost înălţat monumentul lui Lenin.
4. Vezi: Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942.
5. Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, filele 1 şi, respectiv, 2.
6. Ibidem, filele 3-4 verso.
7. Ibidem, fila 142.
8. Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942, pag. 11.
9. Vezi. Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 5 din 1 martie 1942, pag. 13.
10. Un exemplar al contractului se păstrează la Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, filele 77-79.
11. Ibidem, fila 77 verso.
12. Ibidem, filele 73-73 verso.
13. Vezi: Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 11 din 1 iunie 1942, pag. 12.
14. Ibidem, pag. 20.
15. Vezi: Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 14 din 15 iulie 1942, pag. 7.
16. Ibidem, Nr. 17 din 1 septembrie 1942, pag. 28.
17. Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, fila 103.
18. Buletinul Municipal, Nr. 19 din 10 octombrie 1942, pag. 9.
19. A se vedea, în această ordine de idei, lucrarea „Basarabia. Un an de muncă românească", editată la de Guvernământul Basarabiei cu prilejul „Serbărilor şi Expoziţiei Desrobirii" desfăşurate la Chişinău în noiembrie 1942. În istoriografia postsovietică (până la această perioadă tema era, pur şi simplu, tabuizată) despre „Serbările Desrobirii" a scris, e adevărat, sumar şi fără a cuprinde multiaspectual problema, cercetătoarea V. Stăvilă într-un mic studiu, publicat acum câţiva ani. (A se vedea: Vera Stăvilă. Un eveniment cultural neordinar în Basarabia anului 1942. – „Tiragetia. Anuarul Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei", VI-VII, Chişinău, 1998, pag. 285-288).
20. Vezi: G. Bezviconi. Contribuţii la cunoaşterea trecutului artelor plastice în Basarabia. – „Viaţa Basarabiei", Anul XIII, Nr. 3-4, noiembrie-aprilie 1944, pag. 158.
21. Vezi: Buletinul Municipal, Anul VIII, Nr. 24 din 15 decembrie 1942, pag. 7.
22. Vezi: Extras din procesul-verbal al şedinţei ţinută de domnul Colonel A. Dobjanski, primarul municipiului Chişinău, în ziua de 7 decembrie 1942. – Buletinul Municipal, Anul IX, Nr. 25 şi 26 (reapariţie), ianuarie 1943, pag. 8.
23. Vezi: Basarabia, ziarul nouei vieţi româneşti", anul III, nr. 520 din 31 martie 1943, pag. 1-3.
24. Vezi: Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fondul 2114, inv. 1, dosar 59, pag. 13 verso-14.
25. Ibidem, Fondul 3016, inv. 2, dosar 8, fila 17. Vezi, de asemenea, articolul nostru „Anatomia unei fărădelegi", inserat în revista „Atelier", Nr. 1-2 1999, pag. 30-34.
26. Vezi: Silvia Bogdănaş. Cum a fost găsit, în '44, la Craiova, monumentul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. O versiune plauzibilă? – FLUX, Ediţia de vineri, anul III, Nr. 43 (224) din 12 noiembrie 1999, pag. 9.
27. Despre aceasta vezi: „Памятное" место. Судьба памятника Штефану чел Маре в Кишиневе, пожалуй, не менее загадочна и драматична, чем судьба самого господаря (articol nesemnat). – ? şi:
28. Vezi: Nicolae Roibu. Cei care au fost. Dialoguri literare şi memorialistice. Editura Prometeu, Chişinău, 1999, pag. 68-69. Tudor Pallady, poet şi critic literar, redactor de carte şi editor, a auzit povestea chiar de la Bogdan Istru, faptul determinându-l să-i consacre următoarele rânduri într-un articol scris cu ocazia împlinirii unui centenar de la naşterea lui Alexandru Plămădeală: *Lumina acestui Crez de Acasă ne însoţeşte, metaforic vorbind, oricând şi oriunde: şi atunci când citim opera nemuritoare a neamului şi a fiilor lui de geniu, şi atunci când admirăm un monument în piateă sau în bronz pe potriva aceluia din Chişinău, reprezentându-l pe Ştefan cel Mare şi Sfânt, precum i-a întrat numele în legende, în istorie, în memoria pământului său de pretutindeni, din întregul spaţiu mioritic. Zic slavă acelui Bărbat al Moldovei, acelui rapsod al culturii carele a fost, carele iaste şi carele va fi întotdeauna Alexandru Plămădeală, aceluio sculptor al duhului uman şi nu numai al simbolului istoric, ce-a reînviat cu dalta visătoare, cu imaginaţia înflăcărată şi cu toată simţirea social-umană chipul acelui „soldat al lui Hristos", cum l-a numit Papa de la Roma. Şi mai rostim totodată aci cuvinte de adâncă stimă şi dragoste cnsângeană condeierului Bogdan Istru care în timpuri grele a descoperit cu ochii inimii sale această relicvă, acest poem în bronz, devenit trofeu de război, prin alte părţi; şi astfel o avem înaintea ochilor, icoană monumentală planând pe-un piedestal de piatră de Cosăuţi, cioplitpâă de meşteri populari de la faţa locului.* (Vezi: Tudor Pallady. Glose pentru un spirit creator. La o sută de ani de la naşterea lui Alexandru Plămădeală. – *Moldova*, 1988, Nr. 10).
29. Vezi: Arhiva Organizaţiilor Social-Politice din Chişănău, Fondul 51, registrul 3, dosarul 69, fila 11. Din componenţa Grupului Moldovenesc, în ultima fază, martie 1945, făceau parte, între alte persoane cu funcţii de rpăspundere în structurile de stat ale R. S. S. Moldoveneşti, Vasile Popovici, comisarul industriei locale, conducătorul echipei; Boris Lempert, cercetător ştiinţific; Alexei (?) Kerdivarenko, profesor, director-adjunct al Institutului Agricol; arhitectul Valentin Mednec, director al Trustului „Молдавтостройпроект". Olga Plămădeală, traducătoare, a fost cooptată la 15 martie 1945 din rândul repatriaţilor. (Sursa citată, fila 10). Mulţumim cercetătoarei Maria Işaev de la Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu-Haşdeu" din Chişinău, care ne-a informat despre existenţa acestei surse documentare.
30. Vezi: Arhiva Organizaţiilor Social-Politice, Fondul 51, registrul 3, dosarul 22 (Procesul-verbal Nr. 72 al şedinţei Biroului Comitetului Central al P. C. (b) din Moldova din 23 iunie 1945).

Scanned with OKEN Scanner

3. Vezi: Ş. S. Chişinăul de ieri şi cel de azi. – Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942, pag. 25-26. Statuia regelui Ferdinand I, citată în reportaj, a fost inaugurată în anul 1918 în faţa Casei Arhiepiscopale din Chişinău, pe locul unde, anterior, s-a aflat monumental lui Alexandr I, ţarul rus care vizitase Chişinăul în 1817. În anii puterii sovietice, pe acest loc, în faţa casei guvernului, a fost înălţat monumentul lui Lenin.
4. Vezi: Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942.
5. Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, filele 1 şi, respectiv, 2.
6. Ibidem, filele 3-4 verso.
7. Ibidem, fila 142.
8. Monitorul Municipal, anul VIII, Nr. 2 din 15 ianuarie 1942, pag. 11.
9. Vezi. Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 5 din 1 martie 1942, pag. 13.
10. Un exemplar al contractului se păstrează la Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, filele 77-79.
11. Ibidem, fila 77 verso.
12. Ibidem, filele 73-73 verso.
13. Vezi: Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 11 din 1 iunie 1942, pag. 12.
14. Ibidem, pag. 20.
15. Vezi: Buletinul Municipal, anul VIII, Nr. 14 din 15 iulie 1942, pag. 7.
16. Ibidem, Nr. 17 din 1 septembrie 1942, pag. 28.
17. Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Fondul 1404, inv. 1, dosar 987, fila 103.
18. Buletinul Municipal, Nr. 19 din 10 octombrie 1942, pag. 9.
19. A se vedea, în această ordine de idei, lucrarea „Basarabia. Un an de muncă românească", editată la de Guvernământul Basarabiei cu prilejul „Serbărilor şi Expoziţiei Desrobirii" desfăşurate la Chişinău în noiembrie 1942. În istoriografia postsovietică (până la această perioadă tema era, pur şi simplu, tabuizată) despre „Serbările Desrobirii" a scris, e adevărat, sumar şi fără a cuprinde multiaspectual problema, cercetătoarea V. Stăvilă într-un mic studiu, publicat acum câţiva ani. (A se vedea: Vera Stăvilă. Un eveniment cultural neordinar în Basarabia anului 1942. – „Tiragetia. Anuarul Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei", VI-VII, Chişinău, 1998, pag. 285-288).
20. Vezi: G. Bezviconi. Contribuţii la cunoaşterea trecutului artelor plastice în Basarabia. – „Viaţa Basarabiei", Anul XIII, Nr. 3-4, noiembrie-aprilie 1944, pag. 158.
21. Vezi: Buletinul Municipal, Anul VIII, Nr. 24 din 15 decembrie 1942, pag. 7.
22. Vezi: Extras din procesul-verbal al şedinţei ţinută de domnul Colonel A. Dobjanski, primarul municipiului Chişinău, în ziua de 7 decembrie 1942. – Buletinul Municipal, Anul IX, Nr. 25 şi 26 (reapariţie), ianuarie 1943, pag. 8.
23. Vezi: Basarabia, ziarul nouei vieţi româneşti", anul III, nr. 520 din 31 martie 1943, pag. 1-3.
24. Vezi: Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fondul 2114, inv. 1, dosar 59, pag. 13 verso-14.
25. Ibidem, Fondul 3016, inv. 2, dosar 8, fila 17. Vezi, de asemenea, articolul nostru „Anatomia unei fărădelegi", inserat în revista „Atelier", Nr. 1-2 1999, pag. 30-34.
26. Vezi: Silvia Bogdănaş. Cum a fost găsit, în '44, la Craiova, monumentul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. O versiune plauzibilă? – FLUX, Ediţia de vineri, anul III, Nr. 43 (224) din 12 noiembrie 1999, pag. 9.
27. Despre aceasta vezi: „Памятное" место. Судьба памятника Штефану чел Маре в Кишиневе, пожалуй, не менее загадочна и драматична, чем судьба самого господаря (articol nesemnat). – ? şi:
28. Vezi: Nicolae Roibu. Cei care au fost. Dialoguri literare şi memorialistice. Editura Prometeu, Chişinău, 1999, pag. 68-69. Tudor Pallady, poet şi critic literar, redactor de carte şi editor, a auzit povestea chiar de la Bogdan Istru, faptul determinându-l să-i consacre următoarele rânduri într-un articol scris cu ocazia împlinirii unui centenar de la naşterea lui Alexandru Plămădeală: *Lumina acestui Crez de Acasă ne însoţeşte, metaforic vorbind, oricând şi oriunde: şi atunci când citim opera nemuritoare a neamului şi a fiilor lui de geniu, şi atunci când admirăm un monument în piateă sau în bronz pe potriva aceluia din Chişinău, reprezentându-l pe Ştefan cel Mare şi Sfânt, precum i-a întrat numele în legende, în istorie, în memoria pământului său de pretutindeni, din întregul spaţiu mioritic. Zic slavă acelui Bărbat al Moldovei, acelui rapsod al culturii carele a fost, carele iaste şi carele va fi întotdeauna Alexandru Plămădeală, aceluio sculptor al duhului uman şi nu numai al simbolului istoric, ce-a reînviat cu dalta visătoare, cu imaginaţia înflăcărată şi cu toată simţirea social-umană chipul acelui „soldat al lui Hristos", cum l-a numit Papa de la Roma. Şi mai rostim totodată aci cuvinte de adâncă stimă şi dragoste cnsângeană condeierului Bogdan Istru care în timpuri grele a descoperit cu ochii inimii sale această relicvă, acest poem în bronz, devenit trofeu de război, prin alte părţi; şi astfel o avem înaintea ochilor, icoană monumentală planând pe-un piedestal de piatră de Cosăuţi, cioplitpâă de meşteri populari de la faţa locului.* (Vezi: Tudor Pallady. Glose pentru un spirit creator. La o sută de ani de la naşterea lui Alexandru Plămădeală. – *Moldova*, 1988, Nr. 10).
29. Vezi: Arhiva Organizaţiilor Social-Politice din Chişănău, Fondul 51, registrul 3, dosarul 69, fila 11. Din componenţa Grupului Moldovenesc, în ultima fază, martie 1945, făceau parte, între alte persoane cu funcţii de rpăspundere în structurile de stat ale R. S. S. Moldoveneşti, Vasile Popovici, comisarul industriei locale, conducătorul echipei; Boris Lempert, cercetător ştiinţific; Alexei (?) Kerdivarenko, profesor, director-adjunct al Institutului Agricol; arhitectul Valentin Mednec, director al Trustului „Молдавтостройпроект". Olga Plămădeală, traducătoare, a fost cooptată la 15 martie 1945 din rândul repatriaţilor. (Sursa citată, fila 10). Mulţumim cercetătoarei Maria Işaev de la Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu-Haşdeu" din Chişinău, care ne-a informat despre existenţa acestei surse documentare.
30. Vezi: Arhiva Organizaţiilor Social-Politice, Fondul 51, registrul 3, dosarul 22 (Procesul-verbal Nr. 72 al şedinţei Biroului Comitetului Central al P. C. (b) din Moldova din 23 iunie 1945).

Scanned with OKEN Scanner

REPLICA RUSEASCĂ LA DEZVELIREA, LA IAŞI, LA 5/17 IUNIE 1883, A STATUII LUI ŞTEFAN CEL MARE

Prof. Dr. Ion Negrei, redactor-şef al Revistei de Istorie şi Cultură „Cugetul”,
vicepreşedinte al Asociaţiei Istoricilor din Republica Moldova

La 5/17 iunie 1883, la Iaşi, au avut ceremonia de dezvelire/inaugurare a statuii lui Ştefan cel Mare (sculptor – Emmanuel Frémiet).

Statuia ecvestră a marelui domn moldovean, aşezată pe un piedestal de granit, a fost plasată în centrul oraşului, în faţa Palatului Administrativ, acolo unde se află şi astăzi. Drept că la începutul secolului al XX-lea pe locul vechiului edificiu cu destinaţie administrativă a fost ridicată o nouă construcţie – actualul Palat al Culturii din Iaşi, un simbol al urbei de pe Bahlui.

La festivităţile de la Iaşi prilejuite de dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare au participat români din toate provinciile româneşti, inclusiv un grup restrâns de români basarabeni. În total, după unele date, la manifestare au participat vreo 10 000 de persoane1. „Serbarea – sublinia cotidianul liberal „Românul” din 7–8 iunie 1883 – a întrecut toate aşteptările. Într-adevăr, niciodată capitala Moldovei n-a văzut o aşa afluenţă de lume în zidurile sale. N-a rămas colţ în toată România care să nu fi trimis un reprezentate la inaugurarea statuii marelui Domn. Cu această ocaziune au venit delegaţii din toate judeţele României, reprezentanţi ai tuturor autorităţilor şi corpurilor constituite, ai şcolilor, ai tinerimii, ai societăţilor şi particulari cu miile, începând de la Mehedinţi şi până la Dorohoi şi de dincolo de otare, din Bucovina şi din Basarabia, odinioară părţi integrate din Principatul Moldovei”[2]

Două zile mai târziu, aceeaşi publicaţie menţiona că din componenţa grupului puţin numeros venit din Basarabia făceau parte „principele C. Moruzi, Paul Leonard, Tomuleţ, George Botezat, C. Calmuţski, Negulici, C. Lascari şi alţii...”[3]

Aproximativ aceleaşi informaţii se conţin şi în alte publicaţii ale timpului: „Telegraful” de la Bucureşti, „Pactul social” şi „Liberalul” de la Iaşi. Aici însă găsim şi unele precizări precum că Tomuleţ era din Lăpuşna, iar Calmuţski – din Bălţi[4].

La solemnităţile de la Iaşi prilejuite de dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare a participat şi a rostit un discurs politic basarabeanul Bogdan Petriceicu-Hasdeu ca „delegat din partea corpului profesoral din Oltenia”[5].

Fireşte, că în acele clipe de omagiere a domnului moldovean urmaşii săi şi-au exprimat dorinţa de reîntregire a hotarelor Moldovei lui Ştefan cel Mare, ba şi mai mult, unirea tuturor românilor într-un singur stat naţional.

În discursul rostit la banchetul oferit de autorităţile ieşene cu prilejul inaugurării statuii lui Ştefan cel Mare, senatorul liberal Petre Grădişteanu, în prezenţa regelui, a îndrăznit a ridica un toast „pentru provinciile surori ale regatului nostru (român) şi anume pentru Bucovina, Transilvania şi Banat, care, din nenorocire, lipsesc încă dintre odoarele Coroanei noastre (române), dar care nu vor lipsi poate pentru totdeauna”. Adresându-se direct către rege, deputatul liberal a zis: „Frumoasă e coroana voastră, Sire, dar îi lipsesc încă unele mărgăritare. Fie ca într-o zi ele să mărească podoaba ei”[6]. Atât în alocuţiunea deputatului liberal cât şi în luările de cuvânt a altor participanţi la ceremonia de dezvelire a statuii lui Ştefan cel Mare, Basarabia nu a fost amintită printre „odoarele coroanei”. Probabil, unii oameni politici din România, după manifestarea în forţă a diplomaţiei ruse la Congresul de la Berlin din vara anului 1878, considerau teritoriul dintre Prut şi Nistru irevocabil pierdut pentru idealul de românitate[7].

Afirmaţiile cunoscutului om politic liberal, au provocat un mare scandal diplomatic între România şi Austro-Ungaria. Menţionăm faptul că la acel moment, partea de nord a Ţării Moldovei (Bucovina) se găsea în componenţa Imperiului Austro-Ungar. Mănăstirea Putna, locaşul sfânt unde îşi doarme somnul de veci viteazul domn, precum şi alte splendide monumente de cultură, credinţă şi spiritualitate românească, al căror ctitor a fost Ştefan cel Mare, erau în afara graniţelor statului român, la fel sub ocupaţie şi oblăduire străină. O altă parte a fostei moşii a marelui domnitor, Moldova dintre Prut şi Nistru, de la 1812, se afla sub stăpânirea ţarilor ruşi.

Dar ceea ce a lipsit în discursul politic la manifestările prilejuite de dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare şi-a găsit expresie în „Doina” eminesciană, poezie scrisă şi lansată cu prilejul acestui eveniment[8]. Chiar în primele versuri poetul conturează cadrul geografic şi etnic al neamului românesc, incluzând în acesta şi spaţiul basarabean.

De la Nistru pân' la Tisa / Tot românul plânsu-mi-sa / Că nu mai poate străbate / De-atâta străinătate.
Din Hotin şi pân' la Mare / Vin moscalii de-a călare / De la Mare la Hotin / Mereu calea ne-o aţin.

Fireşte că manifestările de la Iaşi au provocat nelinişte nu numai la Viena şi Budapesta[9]. Evenimentele din fosta capitală a Moldovei, din iunie 1883, au avut ecou şi la Petersburg, capitala Imperiului Rus, precum şi la Chişinău, centrul administrativ al guberniei Basarabia.

Imediat după dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi, într-o corespondenţă de la Chişinău, publicată în „Telegraful”, ziar ce apărea la Bucureşti, se aducea la cunoştinţa publicului cititor din România intenţia autorităţilor ruse de a dezveli la Chişinău două monumente: 1) statuia scriitorului Aleksandr Puşkin (1799–1837) şi 2) monumentul împăratului rus Alexandr al II-lea (1855–1881)[10].

Corespondentul de la Chişinău scria literalmente următoarele:

Scanned with OKEN Scanner

Basarabenii la Iaşi

În luna august viitor oraşul nostru, de obicei foarte liniştit în sezonul verii, va fi teatrul unor solemnităţi particulare. În ziua de 19 august se va face serbarea dezvelirii monumentului comemorativ înălţat în onoarea trecerii prin acest oraş a repausatului ţar pe timpul ultimului rezbel cu turcii. Monumentul se va înălţa în rondul scuarului care se află în faţa Mitropoliei, pe strada Aleksandrovskaia, având înaintea sa Catedrala. Piedestalul se lucrează chiar în momentul de faţă şi se află făcut de granit, adus de pe râul Bug, din guvernământul Herson. Figura ţarului, turnată în bronz, este opera academicianului Opekuşin şi va fi în mărime cu piedestal cu tot de 8 metri şi jumătate.

Se zice că marele duce Vladimir, care va petrece sezonul de vară la Livadia, în Crimeea, va asista la solemnitatea dezvăluirii monumentului, asemenea se aşteaptă şi sosirea ministrului de Instrucţie, contelui Tolstoi şi a generalului Gurko. Ruşii de aici sunt în culmea veseliei. În înălţarea statuii ţarului ei văd o rusificare şi mai temeinică a acestei provincii, răpită din sânul patriei-mume. Aşadar, vedeţi bine că manifestarea care se va face în ziua de 19 august va fi o serbare ostilă elementului indigen. Vom vedea, deci, dacă românii din Basarabia vor înţelege aceasta şi vor pricepe că ***dezvăluirea monumentului în cestiune****, creat unui ţar care a mai răpit o bucată din teritoriul român, adică judeţele Cahul, Ismail şi Bolgrad, din trupul frumoasei Românii,* ***nu poate fi decât o contramanifestaţie făcută pentru a se răzbuna în contra celor dintre noi care am cutezat de a lua parte la serbarea dezvăluirii statuii eroului Moldovei, Ştefan cel Mare****.*

Corespondentul de la Chişinău atenţiona că hotărârea luată de guvernul de la Petersburg în ceea ce priveşte ridicarea monumentul ţarului la Chişinău *„nu este unica manifestaţie care să va face în contra poporului indigen din Basarabia"*. El menţiona că *„o altă statuie se pregăteşte pentru a fi construită în rondul central al parcului nostru, recent botezat cu numele de parcul Aleksandrovsky. Această statuie se va compune dintr-o coloană de marmoră pe care va fi aşezat bustul marelui poet rus Puşkin. Bustul, lucrat de către artistul Tusini în Italia, a şi sosit deja la noi, iar piedestalul se va pune în lucru luna viitoare. Ziua dezvăluirii (dezvelirii) acestui al doilea monument să fixează pentru luna lui septembrie. Ruşii de aci zic: „Nu numai pe ţarul îl va avea oraşul ci şi pe Puşkin, zeul literaturii ruse"*[11].

Considerăm necesar a oferi cititorului nostru o sumară informaţie despre cei doi, care, în opinia autorităţilor ruse, se învredniciseră de onoarea de a fi monumentalizaţi la Chişinău.

Între septembrie 1820 şi august 1823, cu excepţia unor deplasări de scurtă durată în alte localităţi din Basarabia, de obicei, însoţite de petreceri amoroase, poetul rus Aleksandr Puşkin s-a aflat la Chişinău, având statutul de exilat „politic" pentru epigramele sale cu conţinut antiţarist şi anticlerical. Expulzat din porunca însuşi a ţarului Aleksandr I, într-un teritoriu recent încorporat în hotarele imperiului, poetul s-a bucurat de atenţia administraţiei ruse locale, s-a avut de bine atât cu mai marii zilei, veniţi aici în Basarabia, cât şi cu elementele docile din sânul populaţiei băştinaşe.

„Nicăieri în viaţa lui n-a avut Puşkin atâtea intrigi amoroase, atâtea petreceri, ciocniri şi dueluri ca la Chişinău" – conchide cercetătorul Gh. Bezviconi într-un studiu dedicat perioadei chişinăuiene a lui Puşkin[12].

Tânăr fiind (când a sosit la Chişinău A. Puşkin împlinise doar 21 de ani) şi indiscutabil talentat, poetul rus a fost tratat cu interes şi prietenie şi de „cuconiţele" şi fetişcanele din tagma nobilimii basarabene. Ba mai mult, s-a bucurat chiar şi de atenţia soţiilor celor care-l invitau în casele lor.

A petrecut şi în mijlocul ţiganilor de lângă satul Dolna, unde se afla conacul familiei căminarului Zamfirache Rally, prilej cu care a cunoscut-o pe frumoasa Zamfira, eroina poemului „Ţiganii", creaţie poetică a lui Puşkin care a pus începutul promovării, în opinia publică rusă, iar prin intermediul acesteia şi în cea europeană, a imaginii ţigăneşti a populaţiei băştinaşe din Basarabia[13].

Cercetătorii consideră perioada basarabeană din creaţia lui Puşkin drept una dintre cele mai fertile. La Chişinău a scris poezii şi poeme, precum *Şalul negru*, *Fecioara*, *Damele Chişinăului*, *Către Ovidiu*, *Napoleon*, *Ţiganii* şi altele. A început lucru asupra unor opere ca *Fântâna din Bahcisarai* şi romanul în versuri *Evgheni Oneghin* ş.a.

Poetul rus Aleksandr Puşkin a dedicat o poezie oraşului în care fusese exilat, numindu-l **„blestematul şi noroiosul de Chişinău"**.

Împăratul Aleksandr al II-lea, în viziunea ruşilor, „ţarul eliberator", în timpul îndelungatei sale domnii (1855–1881), a promovat o politică liberală: a realizat câteva mari reforme (agrară – abolirea şerbiei; administrativă – introducerea zemstvelor ca organe de administrare locală; militară – introducerea serviciului militar obligatoriu; judecătorească – crearea sistemului judiciar modern în Rusia etc.). În plan extern, a promovat o politică expansionistă (a cucerit Asia Centrală, a condus armata rusă în campania din Balcani în timpul războiului ruso-româno-otoman din 1877–1878) şi intervenţionistă (a înecat în sânge răscoala polonezilor din 1863–1864). A fost al doilea împărat rus, care a călcat pe pământul Basarabiei anexate prin forţa armelor, în rezultatul războiului ruso-turc din 1806–1812. Primul a fost împăratul Aleksandr I (1777–1825), care a vizitat Basarabia în 1818.

Aleksandr al II-lea a sosit la Chişinău la 11/23 aprilie 1877, de unde a doua zi a adresat popoarelor din cadrul Imperiului Rus o proclamaţiune prin care anunţa începerea războiului împotriva Imperiului Otoman.

Scanned with OKEN Scanner

Concomitent, la Petersburg, reprezentantul guvernului ţarist a înmânat agentului diplomatic al Turciei declaraţia de război.

Trecerea trupelor ţariste prin teritoriul românesc, spre teatrul de război din Balcani, s-a făcut în baza unei convenţii semnate la 4/16 aprilie 1877, de către consulul Rusiei la Bucureşti, Dimitri Stuart şi ministru Afacerilor Străine al României Mihail Kogălniceanu, convenţie prin care Rusia, în schimbul penetrării teritoriului românesc, se angaja a menţine şi apăra integritatea teritorială a României.

Deşi în războiul ruso-turc din 1877–1878, românii au vărsat sânge alături de ruşi, uneori, salvându-le onoarea şi chiar viaţa, după terminarea ostilităţilor, România a fost înlăturată de la negocierile de pace. Ba mai mult, Imperiul Rus, fostul aliat de odinioară, a anexat din trupul României sudul Basarabiei – judeţele Cahul, Ismail şi Bolgrad. Această cucerire este la activul împăratului Aleksandr al II-lea (1855–1881), căruia urma să i se ridice monument la Chişinău.

La 10 august 1883, corespondentul de la Chişinău al ziarului „Telegraful", concretiza că dezvelirea monumentului comemorativ în onoarea ţarului Aleksandr al II-lea este fixată pentru ziua de 28 august. „Ruşii de aici voiesc a face cu această ocaziune o manifestaţie în contra elementului indigen. Naturalmente că bieţii români, neavând gust a fi transportaţi în 24 [de] ceasuri *la Sibiri*, se vor abţine a-i contraria"[14].

Cuprins de înalte sentimente naţionale româneşti, corespondentul de la Chişinău – necunoscându-i deocamdată numele adevărat, semna cu pseudonimul Basarab – sfătuia pe conaţionalii săi: „Lucrul cel mai nimerit pentru această dată este a nu fi deloc prezenţi la inaugurare, strălucind chiar prin absenţă, şi va costa mult"[15].

Într-o altă corespondenţă (din 21 septembrie 1883), Basarab menţiona că preconizata inaugurare a monumentului lui Aleksandr al II-lea „nu s-a putut face" în august 1883 din cauza că, sculptorul Opekuşin, printr-o împrejurare nefericită, „a stricat statuia" împăratului. Aşa stând lucrurile, el anunţa cititorii săi că „serbarea rusească se va face în toamna viitoare", adică în 1884.

„În general, ruşii n-au noroc la noi, [în] ceea ce priveşte monumentele, menţiona corespondentul de la «Telegraful». Bustul poetului rus Puşkin, care trebuia să fie aşezat pe o coloană de granit în Aleea teilor din Grădina Publică, n-a sosit încă din Petersburg. Se zice cum că guvernul nu voieşte ca coloana poetului Rusiei să fie inaugurată înaintea monumentului repausatului ţar. Aşadar, bietul Puşkin va aştepta, nolens-volens, iar cu dânsul şi ruşii de pe aici"[16].

La 10 ianuarie 1884, la Chişinău, a sosit, cu trenul de seară, statuia de bronz a „împăratului eliberator". Corespondentul de la „Telegraful" face descrierea lucrării: „Aleksandr al II-lea este reprezentat în mărime de două ori mai mare decât naturală, ţinând în mâna stângă proclamaţiunea de rezbel pe care sunt gravate cu litere de aur: *12 aprilie*, data declaraţiunii de rezbel Turciei, iar cu mâna stângă arătând Apusul"[17].

Se fixează o nouă dată a inaugurării monumentului – 12 aprilie 1884. Cu ocazia împlinirii a şapte ani de la începutul războiului ruso-otoman, la Chişinău, se anunţa o manifestare pompoasă, cu participarea oficialităţilor locale şi a celor de la Odesa. Inaugurarea monumentului în concepţia autorităţilor trebuia să se transforme într-o adevărată manifestaţiune panslavistă (şovină), fiind anunţată participarea lui Ivan Sergheevici Aksakov (1823–1886), publicist naţionalist rus, unul din cei mai aprigi susţinători – în epocă – a ideilor panslaviste, anti-occidentale[18].

Se anunţa o nouă dată şi pentru dezvelirea monumentului ridicat lui Aleksandr Puşkin – 24 mai, ziua de naştere a poetului[19].

Se părea că de această dată lucrurile se urnise din loc. Dar nici în primăvara anului 1884, ceremoniile de inaugurare a monumentului imperial şi a celui „literar" nu au avut loc. La 30 aprilie 1884 statuia împăratului se găsea încă la gară şi transportarea ei era planificată pentru ziua de vineri, 3 mai, sub supravegherea directă a sculptorului Opekuşin, sosit la Chişinău. „Se crede că în ziua de 12 mai vom fi martorii unei serbări pompoase"[20], presupunea corespondentul de la „Telegraful".

Zăpăceala care pusese stăpânire pe autorităţile ruse pare a fi crestomatică. În ceea ce priveşte bustul lui Puşkin, corespondentul ziarului „Telegraful" (30 aprilie 1884) relata că „precum am auzit, inaugurarea sa în Aleea teilor se află remisă la calendele greceşti". Ministru de Interne în exerciţiu al Rusiei a luat această decizie „pe cuvântul că Aleksandr Sergheevici Puşkin a fost exilat în Basarabia de către ţarul Nicolae (corect – Aleksandr I, împărat al Rusiei (1801–1825)) şi că este necuviincios a rădica statuia tocmai acolo unde poetul a suferit pedeapsa *meritată*"[21].

Dintr-o altă corespondenţă publicată în paginile ziarului „Telegraful", la 20 mai 1884, aflăm că: „în ziua de 26 mai, care este aniversarea naşterii marelui poet rus A.S. Puşkin se va dezveli bustul său, în aleea de tei din frumoasa noastră grădină publică..."[22] Ziarul menţiona că pregătirile sunt în toi. „Oraşul e plin de ruşi care au sosit specialmente pentru a lua parte la această serbare. Contele Musin-Puşkin a venit din Petersburg; se zice că acest mare curtezan se crede a fi rudă cu poetul"[23].

Inaugurarea monumentului comemorativ al împăratului Aleksandr al II-lea aşa şi nu a avut loc nici în aprilie 1884. La fel nici bustul lui Puşkin nu a fost dezvelit în mai 1884, cum se anunţase anterior.

Abia în primăvara anului următor (1885) statuia împăratului a fost aşezată pe soclu, dar şi de această data ghinion: porfira (hlamida, mantaua) ce-i atârna pe umeri era prea lungă, aşa încât inscripţia de pe basorelieful din dos era acoperită. Iniţial, s-a propus să fie scurtată coada porfirei, dar propunerea aceasta n-a fost aprobată de

Scanned with OKEN Scanner

autorităţi. După discuţii îndelungate s-a hotărât de a coborî statuia şi a înălţa soclul[24]. După această intervenţie arhitectonică se planifica dezvelirea monumentului, în septembrie 1885.

În cele din urmă, după aproape doi ani de peripeţii, la 26 mai 1885, la Chişinău, a avut loc ceremonia de dezvelire a bustului poetului A.S. Puşkin. Presa rusă exclama cu patos: „Marea zi, care este înscrisă în analele istoriei, devine deci o eră pentru Basarabia întreagă care, sărbătorind-o, precum a sărbătorit o asemenea zi Moscova şi Petersburgul, probează prin aceasta în faţa lumii că cultura rusă (!), idealurile ruse (?!), poporul rus (!) şi interesele sale (!) sunt şi vor fi ale ei. Cel puţin în persoana reprezentanţilor Basarabiei de frunte, unirea acestei ţări cu Rusia este făcută pentru vecinicie"[25].

Afirmaţiile ofensatoare şi obraznice ale corespondentului rus de la Chişinău la adresa populaţiei baştinaşe l-a provocat pe corespondentul de la „Telegraful" să declare cu o oarecare nota de indignare: „Să se ştie că poporul român din Basarabia n-a luat parte la serbarea inaugurării statuii unui poetaş rus necunoscut nimănui; să se ştie că acest poetaş fără idei, trădător al tovarăşilor săi decembrişti, linguşitor neruşinat al ţarului Niculae, n-are nimic comun cu noi şi cultura noastră, a românilor din Basarabia. Numai tinerimea ciocoiască, tinerimea din care se compun cadrele funcţionarilor noştri, numai ea datoreşte cel puţin gratitudine *culturii ruse.* Poporul din Basarabia nu este atins de această cultură bizară, al cărei ideal pururea a fost *cnutul,* apoteozat într-o poezie inedită de Ivan Turghenieff.

Să ne lase deci în pace ziariştii ruşi, cu poetaşul lor plătit de poliţie, căci între poporul rus şi noi, basarabenii, un singur lucru e comun – suferinţa, lanţul robiei degradatoare, care egal ne strânge pe toţi. Ce ne pasă de un oarecare Puşkin sau Muşkin! A fost poetul ruşilor? Atunci de ce l-au exilat ei tocmai într-o ţară unde poporul indigen nu cunoaşte limba în care a cântat el osanalele autocratului care-l biciuia?"[26]

Dezvelirea monumentului lui Alexandr Puşkin a fost o serbare nu numai pentru autorităţile din Chişinău, ci şi pentru întreg sudul Rusiei. La ceremonia de dezvelire a statuii a participat o mulţime de invitaţi: dr. A. Kociubinski, profesor la Universitatea din Odesa, prof. Iakovlev, de la Societatea de Istorie şi Antichităţi din Odesa, prof. Simanovsky, de la Societatea juridică, dnii Catargi, Dolinsky, baronul Stuart de la Societatea de Agricultură. Toate delegaţiile au sosit la Chişinău aducând cununi de flori, legate cu panglici ce conţineau inscripţii omagiale.

După tedeumul oficiat de arhiepiscopul rus al Basarabiei, a avut loc, după obiceiul rusesc, o panachidă pentru repausarea sufletului marelui poet, apoi dezvelirea propriu-zisă a monumentului pe Aleea teilor din Grădina Publică din centrul Chişinăului[27].

Monumentul Puşkin se compune dintr-un piedestal (soclu) făcut din granit roşu, asupra căruia se înălţa o coloană, iar la vârful ei este aşezat bustul poetului, turnat din aramă. Jos, pe coloană sunt scrise următoarele: „Puşkin, 26 mai 1885", iar în dos, cuvintele din poemul *Către Ovidiu,* traduse din ruseşte, „Cu lira nordică dând glas pustietăţii, am rătăcit aici..." 1820, 1821, 1822, 1823.

La un an de la inaugurarea bustului lui Aleksandr Puşkin şi la trei ani de la dezvelirea la Iaşi a statuii lui Ştefan cel Mare, la 17 aprilie 1886, la Chişinău, a avut loc ceremonia de sfinţire a monumentului comemorativ al împăratului Aleksandr al II-lea. Corespondentul de la Chişinău al ziarului „Telegraful" comunica la Bucureşti despre marea pompă cu care s-a serbat acest eveniment: „Armata a defilat în faţa monumentului. S-au depus următoarele cununi: din partea nobilimii basarabene, din partea bulgarilor, din partea Zemstvoului, din partea regimentelor Minsk, Volânsk, Podolia; o cunună din porţelan – din partea damelor, din partea ovreilor Sulurile legii, din partea ţărănimii basarabene emancipate la 1864, din partea judeţelor Orhei şi Hotin, din partea orăşenilor din Cahul, din partea oraşului Ismail – «comercianţii ruşi». La inaugurare n-au asistat decât autorităţile locale. Guvernatorul Basarabiei, generalul-maior Konstantinovici a inspectat armata, după un serviciu divin oficiat la catedrală de arhiepiscopul Serghiu. În faţa monumentului, înaintea dezvăluirii statuii de bronz a repausatului Ţar s-au rostit mai multe discursuri. Au vorbit dl Cotruţa, preşedintele Zemstvei guberniale, făcând elogiul Ţarului-liberator, apoi a vorbit dl Vlastopulo, din partea comercianţilor şi, în fine, şeful nobilimii, dl Krupensky. Toate discursurile s-au făcut în limba rusească. Seara, la teatru, o reprezentaţiune de gală [a fost] dată de o trupă română."[28]

Într-o depeşă din 18 aprilie 1886, Basarab, corespondentul de la „Telegraful", adăuga alte câteva amănunte despre această ceremonie: „Dezvelirea statuii s-a făcut ieri, la orele 12 amiază. După serviciul divin, oficiat în persoană de către arhiepiscopul Chişinăului şi Hotinului, procesiunea, alcătuită după o anume programă, a plecat din biserică spre piaţa unde se află construit monumentul. În fata monumentului s-au oprit autorităţile civile si militare ale provinciei, în dos fură înşiraţi elevii şi elevele de prin şcoale. Armata înşirată în spalieri ocupa întreaga strada Aleksandrovskaia. Dincolo de grilajul Grădinii Publice au fost construite nişte estrade ce fură ocupate de publicul distins al oraşului. După ce procesiunea s-a oprit înaintea monumentului, arhiepiscopul, înconjurat de cler, oficie o scurtă liturghie, apoi primarul oraşului, dl Şmidt, dete jos pânza care acoperea monumentul. Arhiepiscopul stropi statuia cu aghiasmă, aşa că de azi înainte ea se va considera ca loc sfânt"[29].

Statuia împăratului, turnată în bronz, a fost aşezată pe un piedestal de marmoră galbenă. Această statuie, lucrată de sculptorul Opekuşin, reprezintă pe ţarul rus în uniformă de general, cu o manta militărească aruncată pe umeri, în mâna dreaptă ţarul ţine un manuscris pe care stă scris: *12 aprilie 1877,* ziua declarării războiului *pentru mântuirea slavilor de sub jugul otoman.* Jos, pe piedestal sunt săpate următoarele cuvinte: *„Ţarului liberator, lui*

Scanned with OKEN Scanner

Aleksandr al II-lea, 19 februarie 1855–1 martie 1881". „Înaintea rostirii discursurilor corul din Mitropolie cântă „Vecinica pomenire", apoi guvernatorul Konstantinovici depuse o cunună de stejar. După aceasta s-au rostit discursuri de ocaziune şi, în fine, începu defilarea armatei şi a delegaţiunilor. S-au depus o mulţime de cununi între care cele mai frumoase au fost cununa azilului Balş, cununa Regimentului 24 de dragoni, cununa poliţiei, cununa damelor. Aceasta din urmă a fost depusă de dna Rallea şi baroneasa Stuart"[30].

După ce s-a isprăvit partea oficială a serbării, armata prezentă la defilare a mers la Piaţa Soborului, unde era întinsă o masă mare pentru 2 360 de persoane. Soldaţii au mâncat şi băut strigând „Ura!". Consiliul comunal compus din primarul şi membrii: I. Semigradoff, Sinadino, Miciu-Niculaevici, Perepeliţa, Prjeslovsky şi alţii au trimis o adresă, la Livadia, în care au urat viaţă lungă şi domnie fericită actualului ţar.

Aceasta este odiseea celor două monumente ridicate la Chişinău drept replică la dezvelirea la Iaşi, la 5/17 iunie 1883, a statuii lui Ştefan cel Mare. Bustul poetului rus Aleksandr Puşkin este şi astăzi la Chişinău. În 1954 a fost mutat în centrul Grădinii publice. Monumentul „împăratului eliberator", Aleksandr al II-lea, a fost devastat de către soldaţii bolşevici, în anii 1917–1918, iar apoi demolat.

Aşadar, câteva consideraţii finale. Dezvelirea celor două monumente la Chişinău – a poetului Aleksandr Puşkin (26 mai 1885) şi a „ţarului eliberator" Aleksandr al II-lea (17 aprilie 1886) – se prezintă ca o contramanifestaţie a autorităţilor ţariste la inaugurarea la Iaşi, la 5/17 iunie 1883, a statuii lui Ştefan cel Mare. Aceste acţiuni ale autorităţilor ruse (civile şi ecleziastice) erau chemate să împiedice consolidarea în spaţiul dintre Prut şi Nistru a spiritului naţional românesc şi totodată să susţină şi să fortifice spiritul rusesc în această zonă.

Prin inaugurarea acestor monumente, autorităţile ţariste încă odată şi-au reafirmat pretenţia de dominaţie politică asupra teritoriului Basarabiei. Printr-o acţiune de acest gen, „stăpân" peste o jumătate din fosta moşie a lui Ştefan cel Mare a devenit Aleksandr al II-lea, prezentat basarabenilor ca „ţar eliberator".

Acţiunile autorităţilor ruse sunt o manifestare a politicii de deznaţionalizare şi rusificare a populaţiei băştinaşe din spaţiul dintre Prut şi Nistru, politică promovată într-un mod diabolic pe întreaga perioadă de dominaţie ţaristă. Într-una din corespondenţele sale, Basarab întrevedea impactul insignifiant al unor asemenea acţiuni asupra populaţiei băştinaşe: „Multe a mai încercat Rusia spre rusificarea nenorocitei Basarabii şi cu toate încercările n-a izbutit a răpi de la poporul român din această parte a României limba sa, moravurile sale, fizionomia sa etnografică: azi se face supremă încercare de a ne rusifica prin monumente.

Dar zădarnică-i va fi munca, căci *milionul* de români din Basarabia va rămâne tot aşa de rece faţă cu solemnităţile..., precum e rece bronzul şi marmura din care aceste monumente sunt făcute"[31].

Timpul a confirmat cele scrise de autorul nostru. Doar peste câteva decenii de la inaugurarea pompoasă a acestor monumente faţada rusească a Basarabiei s-a prăbuşit, lăstarii autohtoni au răbufnit la suprafaţă şi au demonstrat vigurozitatea lor. Prin munca, sudoarea străduniile şi suferinţele fiilor săi, Basarabia şi-a recăpătat fiinţa naţională. Monumentul „ţarului eliberator" a fost pângărit chiar de cei care, din anumite considerente, ar fi trebuit să-l onoreze sau, cel puţin, să-i poarte respect.

După revenirea Basarabiei la Patria-mamă (1918), spiritul lui Ştefan cel Mare s-a întronat şi în partea stângă a Prutului. La 29 aprilie 1928, cu ocazia împlinirii a 10 ani de la Unirea Basarabie cu România, prin străduania fiilor şi fiicelor sale, în centrul Chişinăului, a fost dezvelită o impunătoare statuie închinată marelui domn al Moldovei, Ştefan cel Mare (sculptor – Alexandru Plămădeală, arhitect – Eugen Bernardazzi). După părerea specialiştilor, statuia de la Chişinău este cea mai reuşită operă monumentală închinată voievodului Ştefan, chipul acestuia fiind surprins de autori într-o poziţie ce-l caracterizează reuşit ca apărător al ţării şi ocrotitor al creştinătăţii.

Cele două statui monumentale – de la Iaşi (1883) şi Chişinău (1928) sunt o vie mărturie a faptului că românii de o parte şi de alta a Prutului, în trecut, au făcut aceeaşi istorie, iar astăzi trăim în acelaşi spaţiu spiritual. Rămâne să-l refacem şi pe cel politic.

NOTE

[1]*Serbarea de la Iaşi*, în „Românul", Bucureşti, an. XXVII, 7–8 iunie 1883, p. 506; Basarab, *Scrisori din Basarabia*, vol. I, 1880–1890. Ediţie de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, Chişinău–Bucureşti, 1996, p. XVI–XVII.

[2]„Românul", 7–8 iunie 1883, p. 506.

[3]Basarab, *op. cit.*,, p. XVII.

[4]„Telegraful", an. XII, nr. 3324, 11 iunie 1883, p. 3; Basarab, *op. cit.*, p. XVII.

[5]Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Studii şi articole de economie politică*. Cu o addendă la Publicistica politică, vol. I, II, şi un index pentru toate trei volume. Ediţie critică de I. Oprişan, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 2002, p. 208–210, 255. Marele învăţat basarabean a rostit şi un scurt toast la banchetul dat în onoarea delegaţilor participanţi la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi. (*Ibidem*, p. 210).

[6]Mihai Eminescu, *La descoperirea statuei lui Ştefan*, în Eminescu Mihai, *Publicistică. Referiri istorice şi istoriografice*, Chişinău, Editura „Cartea Moldovenească", 1990, p. 495.

[7]Această atitudine nepăsătoare a autorităţilor române se pare că a rămas mult timp în memoria basarabenilor. Pan Halippa, liderul mişcării naţionale din Basarabia, după trecerea câtorva decenii de la acest eveniment avea să amintească: „În anul 1883 se inaugurase, la Iaşi, statuia lui Ştefan cel Mare. Un demnitar, Petre Grădişteanu, în postul ce l-a ţinut, spunea Regelui că, din frumoasa coroană regală lipsesc câteva pietre scumpe: Bucovina, Transilvania şi Banatul, cerând ca într-o zi să le aibă. Dar numai atât. Nici Petre Grădişteanu şi nici ceilalţi nu s-au gândit că numai la 15–16 km de locul unde ei îşi rosteau discursurile, locuiau fraţii români din Basarabia, de trei ori mai mulţi ca număr decât românii din Bucovina, şi care se pierdeau în bezna

Scanned with OKEN Scanner

regimului pravoslavnic rus, pe când în Transilvania şi Bucovina erau şcoli româneşti de toate gradele". Vezi: Pantelimon Halippa, Anatolie Moraru, *Testament pentru urmaşi*, Chişinău, 1991, p. 123.
[8]Poezia „Doina" a fost citită de Mihai Eminescu, în seara zilei de 5 iunie 1883, la şedinţa societăţii literare „Junimea", în casa lui Iacob Negruzzi, după solemnitatea de dezvelire a statuii lui Ştefan cel Mare, la care poetul, din varii motive, nu a participat.
[9]Despre reacţia cercurilor diplomatice ale Imperiului Austro-Ungar. Vezi: Eminescu Mihai, *Publicistică. Referiri istorice şi istoriografice*, Chişinău, Editura „Cartea Moldovenească", 1990, p. 488–498.
[10]Basarab, vol. I, p. 285–286.
[11]*Ibidem*, p. 286.
[12]Gheorghe Bezviconi, *Puşkin şi Basarabia*, în revista „Din trecutul nostru", Chişinău, an. V, nr. 40–45, ianuarie–iunie 1937, p. 29.
[13]De altfel, prin anii 30 ai secolului trecut, un ţigan de prin partea locului, Iacob Zorilă, semăna leit cu Puşkin. Vezi Gheorghe Chicu, *Legendă sau adevăr. În legătură cu viaţa marelui poet Puşkin în Basarabia*, în revista „Viaţa Basarabiei", Chişinău, an. VI, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1937, p. 48.
[14]Basarab, vol. I, p. 291.
[15]*Ibidem*.
[16]*Ibidem*, p. 292.
[17]Basarab, *Scrisori din Basarabia. 1840–1890*, vol. 2. Ediţie de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, Chişinău, Editura „Ştiinţa", 2001, p. 5.
[18]*Ibidem*, p. 5, 40.
[19]*Ibidem*.
[20] *Ibidem*, p. 13.
[21] *Ibidem*. Sintagma „la calendele greceşti" înseamnă niciodată.
[22] *Ibidem*, p. 15.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, p. 64–65.
[25] *Ibidem*, p. 71.
[26] *Ibidem*, p. 71–72.
[27] *Ibidem*, p. 73; Grădina Publică din Chişinău a fost trasată în anul 1818, în mare grabă, în cinstea vizitei în Basarabia de curând cucerită a ţarului Alexandr I, care era nerăbdător să vadă noua „perlă" adăugată la coroana marelui Imperiu.
[28] Basarab, *op. cit.*, vol. 2, p. 141–142.
[29] *Ibidem*.
[30] *Ibidem*, p. 142–143.
[31] *Ibidem*, p. 5.

INDEPENDANŢA MOLDOVEI UN PRIM PAS SPRE INDEPENDENŢA MOLDOVENILOR

Profesor Liviu Suceveanu, Şcoala „Carmen Sylva" Iaşi

În anul 1989 toate ţările socialiste din Europa luptau pentru dezrobirea de jugul comunist. Şi toate au reuşit. Se făcuse luna decembrie şi noi, românii, aşteptam încă să explodeze „mămăliga". În zona Moldovei antene lungi de televiziune erau aţintite spre cealaltă Moldovă.

Ei, moldovenii, sărbătoreau 100 de ani de la moartea marelui nostru poet, Eminescu. La noi, era altă personalitate prezentată zilnic la televiziune, care nu avea de gând să moară niciodată. Ei, moldovenii, au creat un film artistic, numit „Luceafărul", în cinstea genialului nostru poet. La noi, cei care se dădeau mari poeţi cântau ode dictatorilor. La ei „Doina" lui Eminescu declanşa o mişcare majoră de eliberare socială. După o sută de ani, Eminescu era mai actual ca oricând, el declanşând (după părerea mea) fenomenul de eliberare naţională în Moldova.

În Republica Sovietică Socialistă Moldovenească s-a format în anul 1989 Frontul Popular Moldovenesc, o asociaţie de grupări politice şi culturale care a culminat în 1990 prin recunoaşterea sa oficială şi participarea la alegeri. Marile demonstraţii ale etnicilor vorbitori ai limbii române au determinat proclamarea limbii române drept limbă de stat, revenirea la grafia latină, la istoria, tradiţiile şi simbolurile naţionale. Toate acestea erau lucruri care dovedeau curajul unui popor.

La 6 mai 1990, are loc acel eveniment de necrezut pentru acele vremuri, primul Pod de Flori de peste Prut, o dovadă elocventă a dorinţei de reunificare, cel puţin a unei părţi a populaţiei de pe cele două maluri ale Prutului.. Chişinăul şi-a îndreptat privirea de la Est la Vest, către Bucureşti. Contextul politic de atunci părea prielnic pentru Unirea cu Ţara Mamă.

Grigore Vieru, Ion Hadîrcă, Mircea Druc, Ion Ungureanu şi Nicolae Dabija sunt reprezentanţii unei generaţii care are, cel puţin, meritul de a fi crezut în ceva şi de a fi încercat să-şi îndeplinească visul.

Am participat atunci, alături de alte mii de români, la încercarea de a convinge pe cine trebuia că vrem să ne unim. Momentul era cel mai propice. Dar, conducătorii de la Bucureşti erau în dubiu şi, deşi numai de ei depindea să se facă rapid această unire, au dat bir cu fugiţii.

Ce s-a ales între timp de idealurile proclamate atunci la Prut?

În mai 1991, oficialităţile au redenumit statul cu titulatura: Republica Moldova.

La 27 august 1991, dorinţa nestăvilită de dezrobire a poporului moldovean, acţionează din nou.

Scanned with OKEN Scanner

În piaţa centrală a Chişinăului, zeci de mii de oameni adunaţi pentru a forma Marea Adunare Naţională, au venit să ridice mâna, atunci când li se va cere să voteze pentru independenţă Moldovei.

Eram acolo, ca întotdeauna, cu camera foto pregătită să imortalizez istoria. Şi am avut din nou noroc. Am surprins momentul unic, atunci când tot poporul a ridicat mâna. Am avut din nou noroc atunci când în aceeaşi zi, imaginile aparatului i-au surprins pe Grigore Vieru, Leonida Lari şi alţi reprezentanţi ai poporului atunci când se îndreptau spre clădirea guvernului, acolo unde organul legislativ suprem de la Chişinău a adoptat Declaraţia de Independenţă de Stat a Republicii Moldova.

Aceste evenimente istorice au dus la începerea unei noi epoci în dezvoltarea politică, social-economică şi culturală a tânărului stat.

Moldovenii de o parte şi de alta a Prutului puteau trece la fraţii lor doar cu buletinul.

Era o colaborare efervescentă între şcolile din cele două părţi, în care, cei vitregiţi de limba română şi scrierea latină cereau şi primeau manuale şi cărţi de literatură, ziare şi reviste. Se simţea ajutorul dat de „fratele mai mare". Începeau să se simtă efectele actului de independenţă.

Mari oameni ai vieţii politice din Republica Moldova au fost încurajaţi, ca nişte fraţi şi au devenit cetăţeni reprezentativi ai statului român, membri ai Parlamentului din România. Printre ei chiar şi cei care contribuiseră la proclamarea independenţei Republicii Moldova, Grigore Vieru şi Leonida Lari.

Mulţi alţi moldoveni, dezamăgiţi de nereuşita Unirii şi-au cerut şi au obţinut cetăţenia română. Şi chiar au primit-o.

La 27 martie 1992, Republica Moldova devine membru al ONU, iar la 13 iulie 1995, membru al Consiliului Europei, fiind prima ţară din spaţiul ex-sovietic primită în acest for european, România fiind primul stat care a recunoscut independenţa Republicii Moldova...

Astăzi românii nu mai pot merge peste Prut numai cu buletinul.

Astăzi nu mai pot trece nici Moldovenii peste Prut numai cu buletinul.

Nici moldovenii care îşi cer dreptul la cetăţenia română nu îl mai primesc aşa uşor.

Cineva le-a luat dreptul de a mai vorbi limba română, declarând că limba lor este o alta. Drept urmare au inventat şi un dicţionar, cică al limbii moldoveneşti. Când îl citeşti te apucă râsul şi îţi dai seama imediat de ce cultură fac dovadă cei care au impus poporului aceste schimbări.

Dar noi ce putem face? Poporul moldav este independent şi suveran.

Liderii opoziţiei din Moldova subliniază în discursurile lor că ţara lor nu a obţinut nici acum independenţa de facto faţă de Rusia din cauza influenţei pe care Kremlinul o mai are asupra politicii moldovene şi a conflictului transnistrean nerezolvat.

În acelaşi timp, aceiaşi politicienii susţin că Republica Moldova va fi cu adevarat independentă atunci când se va afla în familia europeană, în hotarele ei existente.

Bibliografie:

1. http://wikipedia.org/wiki/Istoria_Republicii_Moldova&hl=ro&ct=clnk&cd=4&gl=ro
2. http://www.google.ro/search?hl=ro&q=podul+de+flori+mai+1990&btnG=C%C4%83utare+Google&meta=

ASOCIAŢIA CULTURALĂ „PRO BASARABIA ŞI BUCOVINA": SCURT ISTORIC ŞI PERSPECTIVE

Prof. dr. Ion Berghia,
preşedintele Asociaţiei „Pro Basarabia şi Bucovina", Filiala „Constantin Stere" din Iaşi,
vicepreşedinte al ACPBB din România

ACT DE CONSTITUIRE a Asociaţiei Culturale „Pro Basarabia şi Bucovina"

„Astăzi, 11 ianuarie, anul 1990, noi - Lupan Nicolae, Ţepordei Vasile, Puiu Ion, Graur Valeriu, Crăciun Victor, Copil Gh. Gavrilă, Negară Victor, Dârzu Gheorghe, Chiriac Alexandru, Halipa Nicolae, Filip Lupu Grigore, Chistruga Alexie, Spânu Nicolae, Roşca Sergiu, Scurtu-Cristea Iulia, Dumitrescu Constantin, Octav Sergeţiu, Munteanu Grigore Emil, Ioachimescu Victor şi Lupaşcu Radu Sorin, ne-am întrunit în strada Bulevardul Republicii, nr. 34, sector 2, Bucureşti, şi, în urma referatului d-lui Lupan Nicolae, am hotărât, în unanimitate, constituirea **ASOCIAŢIEI CULTURALE „PRO BASARABIA ŞI BUCOVINA"**, cu sediul în Bucureşti, str. Alexandru Donici, nr. 32, sectorul 2, prin bunăvoinţa d-lui Halipa Nicolae, membru al Asociaţiei, cu următorul scop:

a) integrarea firească a valorilor spirituale, culturale şi artistice ale românilor basarabeni şi bucovineni la spaţiul mioritic daco-român;

b) circulaţia liberă, fără vize şi permisiuni speciale, a românilor pe ambele maluri ale Prutului;

c) încurajarea cercetărilor ştiinţifice pentru restabilirea adevărului istoric şi geopolitic despre ţinutul dintre Prut şi Nistru;

Scanned with OKEN Scanner

d) culegerea de documente, articole, studii, hărţi, fotografii privind apartenenţa la spaţiul mioritic românesc al Basarabiei, Bucovinei şi ţinutului Herţa pentru sistematizare şi publicare la editura Nistru din Bruxelles ce-şi mută sediul la Bucureşti;
e) organizarea de manifestări culturale, artistice, ştiinţifice, comemorări, conferinţe, congrese cu participarea românilor de pretutindeni;
f) sprijinirea limbii române în şcoală şi biserică pe tot cuprinsul Basarabiei, Bucovinei şi ţinutului Herţa;
g) tipărirea şi răspândirea de publicaţii periodice, cărţi, broşuri şi albume sub egida asociaţiei;
h) folosirea mass-media şi a altor forme de comunicare culturală;
i) susţinerea activităţii culturale şi editoriale a Pro Basarabiei şi Bucovinei prin contribuţii băneşti şi difuzare de cărţi.

Asociaţia Culturală „Pro Basarabia şi Bucovina" nu face parte din nici un partid politic.

Modul de funcţionare a Asociaţiei se precizează în statutul Asociaţiei. Temeiul legal de constituire a Asociaţiei este Legea nr. 21 din 6 februarie 1924, Decr. 31/1954 pentru persoane juridice şi fizice şi Decr. din 31 decembrie 1989.

În activitatea Asociaţiei se cuprind şi acţiunile de colaborare culturală cu toate asociaţiile culturale similare a românilor din ţară şi de peste hotare şi la descoperirea de documente referitoare la pământurile locuite de români din toată lumea.

Prin vot deschis, în unanimitate, am ales următorul comitet de conducere:
preşedinte: Lupan Nicolae,
vicepreşedinţi: Puiu Ion şi Ţepordei Vasile,
secretar general: Graur Valeriu,
secretar adjunct: Copil Gh. Gavrilă,
secretar: Dârzu Gheorghe,
casier: Spânu Nicolae,
jurist – consult: Chistruga Alexie,
cenzori: Halipa Nicolae, Roşca Sergiu, Crăciun Victor,
membri: Filip Lupu Grigore, Scurtu Iulia, Ioachimescu Victor.
Am redactat şi semnat acest act azi, 11 ianuarie 1990":

Aşadar, Asociaţia Culturală „Pro Basarabia şi Bucovina" al cărei sediu central se află actualmente în ***strada Blănari, nr.23, sectorul 3, Bucureşti,*** a împlinit recent 18 ani şi 8 luni de la înfiinţare. Cam de aceeaşi vârstă sânt şi unele dintre cele peste douăzeci de filiale ale ei din diverse localităţi ale României. Repetăm: ***peste douăzeci!*** Nici măcar câte una în fiecare judeţ, în timp ce, după părerea noastră, ele ar trebui să existe şi să activeze în fiecare sat, comună, ca să nu mai amintim de oraşe şi municipii... Pentru că abordează probleme de interes naţional, care s-ar cuveni să-l preocupe pe fiecare român, indiferent unde s-ar afla el: la Sighet sau Tulcea, la Iaşi sau Arad, la Cetatea Albă, Orhei, Soroca, Cernăuţi sau Hotin... Cu atât mai mult că legislaţia României cuprinde anumite obiective privind ocrotirea seminţiei neamului, chiar dacă nu şi formele, modalităţile de realizare a obiectivelor respective!

În această perioadă, membrii Asociaţiei Culturale „Pro Basarabia şi Bucovina" au desfăşurat mai multe acţiuni întru realizarea scopului conţinut de ***Actul de constituire*** al organizaţiei. Trecând peste detalierea acestor acţiuni, lucru care ar solicita câteva zeci de pagini şi care, ţinând cont de spaţiul rezervat unui astfel de material, nu putem să-l facem, vom menţiona următoarele: majoritatea conaţionalilor noştri implicaţi în acţiunile asociaţiei au fost şi sânt originari fie din Basarabia, fie din nordul Bucovinei. Vorba veche românească ***Mai aproape sunt dinţii decât părinţii*** în acest context îşi pierde sensul, deoarece tocmai datorită rădăcinilor de început, locului copilăriei, casei părinţilor sau a bunicilor mulţi confraţi, veniţi încoace cu mai mulţi sau mai puţini ani în urmă, sunt îndemnaţi de acea strună ascunsă a sufletului să contribuie la menţinerea flăcăruii românismului în fostele teritorii ale Ţării.

Dacă iniţial entuziasmul celor implicaţi dădea roade frumoase, dacă la începutul anilor "90 autorităţile române păreau mai sensibile în legătură cu intenţiile membrilor ACPBB, cu timpul activităţile au prins să se complice, să se împuţineze, să nu mai fie luate în seamă, să se oprească înainte de start. Din ce motive? Principalul ar consta în modul de gândire şi de acţiune al românilor unionişti de astăzi în comparaţie cu cei din 1918, de exemplu. Ca să nu mai amintim de timpurile lui Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion Heliade - Rădulescu ş.a., când marile personalităţi ale neamului se jertfeau cauzei întregirii, îşi cheltuiau averile în acest scop, ci nu urmăreau ocuparea unui jeţ înalt, rotunjirea avuţiei proprii sub voalul unei cauze nobile. Totodată, în focul luptei pentru unitatea naţională erau implicaţi cei mai importanţi oameni de stat, cei mai valoroşi reprezentanţi ai culturii, bisericii, şcolii etc. Actualmente, câte dintre figurile de vârf ale societăţii româneşti fac parte din ACPBB? Unde se ascund aceste stele călăuzitoare? Mai are România de azi adevărate mari personalităţi? Apoi, existenţa disensiunilor, divergenţelor de opinii la nivelul conducerii centrale a ACPBB a dus la bâjbâiala în activităţile ei, la scăderea autorităţii asociaţiei şi a conducătorilor ei de diferite niveluri, la dispariţia unor filiale etc. Şi, cum exemplul prost este urmat fără prea mare întârziere, efectele de aceeaşi *culoare* nu s-au lăsat prea mult aşteptate nici în unele organizaţii din provincie.

Scanned with OKEN Scanner

În sensul amintit mai sus, Asociaţia Culturală „Pro Basarabia şi Bucovina", Filiala „Constantin Stere" din Iaşi nu face excepţie. Din motive expuse mai jos, despre istoricul ei puţine putem relata în acest articol. Cu toate acestea, am căutat insistent şi am aflat anumite date. De exemplu, profesorul universitar dr. Mihai-Adrian Corduneanu, unul dintre cei mai vechi membri ai asociaţiei, îşi aminteşte: „Era prin 1990, iarna, pentru că îmi înghețau mâinile. Am auzit despre înfiinţarea asociaţiei şi am mers la domnul Iliescu acasă, numele mic al lui se pare că era Corneliu. Ţin minte şi acum caietul lui, în care erau deja înscrise vreo 20-25 de persoane şi unde mi-a trecut şi numele meu. Consider că domnia sa a fost primul preşedinte al ACPBB din Iaşi". În lista celor dintâi membri ai asociaţiei ieşene se mai aflau numele Aurel Baican, Atanasie Caragheaur, Ludmila Grădinaru, Iacov Stroescu ş. a. După Corneliu Iliescu au urmat alţi câţiva preşedinţi, dar mai mult decât alţii în această funcţie s-a aflat regretata profesoară de limba română Liuba Mărăcineanu. Conform afirmaţiilor colegilor ei de atunci, dânsa fusese sufletul asociaţiei. Ca şi predecesorii săi, doamna Mărăcineanu a organizat activităţi pe măsura puterilor proprii şi ale vremii. De remarcat faptul că asociaţia obţinuse, în centrul Iaşiului, un sediu alcătuit din două camere şi o baie. Era înzestrată cu o bibliotecă bogată, cu mobilier, planşe, hărţi, fotografii, tablouri etc. La acel timp, dispunea de un cont bancar cu mai multe milioane de lei... Într-un cuvânt, ca şi colegii lor de asociaţie din alte filiale care au muncit şi muncesc, de regulă, pe cont propriu, ieşenii au realizat multe lucruri frumoase. Există însă şi anumite lacune care au favorizat apariţia altor opinii. Iată ce ne scria acum câţiva ani un fost student basarabean care a învăţat la Iaşi: „Despre ProBB, vreau să vă spun că pentru mine este o organizaţie de boşorogi... În vara lui 2005, tata a adunat în sat ajutoare umanitare pentru sinistraţii din România, dar nu avea transport. Am alergat o săptămână întreagă prin ..., am apelat şi la ... Acesta cică a găsit un milion de lei, dar nu i-am mai văzut. Pe deasupra, mi-a mai făcut legătură cu un moşneag din orăşelul... care m-a invitat la el acasă pentru a-mi povesti cu insistenţă viaţa lui ero(t?)ică, în timp ce eu eram numai gânduri cu transportul. A trebuit să mă înscriu în PSD, ca primarul să accepte să-mi dea o maşină, dar fără combustibil... Aşa am făcut primul ajutor umanitar din Basarabia în România (după cum ne-au spus vameşii). Nici ca student n-am reuşit să realizez prea multă treabă cu boşorogii ceia. Parcă erau toţi făcuţi de aceeaşi mamă... Niciodată nu au ştiut şi nici nu au vrut să ne apropie. Şi eram băieţi buni, dornici să facem ceva! A existat un ***Club al Studenţilor Basarabeni*** destul de activ, în cadrul ***Ligii Studenţilor, Cercul Acvila***, am avut şi nişte acţiuni reuşite. Dintre acestea, am ridicat ***Crucea de lemn*** cu placa comemorativă din faţa Filialei din Iaşi a Academiei Române, am adunat în Iaşi şi am transportat în Basarabia în jur de 1500 de manuale şi literatură pentru elevi, am organizat diverse manifestări cu prilejul Unirii Basarabiei cu Ţara şi multe altele (toate în doar 2-3 ani de şcoală), la care ProBB a lipsit cu desăvârşire. Nu s-au implicat deloc în atragerea şi ajutorarea studenţilor basarabeni, cel puţin, în ceea ce ne priveşte pe mine şi pe colegii mei mai mari sau mai mici cu câţiva ani. Vă spun lucrurile acestea cu părere de rău..."

Adevărul, aici, este undeva la mijloc, deoarece între generaţii au existat şi vor exista întotdeauna divergenţe. Însă, după opinia foştilor şi actualilor colegi de diferite vârste de la asociaţie, cea mai mare greşeală comisă de regretata profesoară Liuba Mărăcineanu a constat în faptul că a pus în locul său un om care, în decursul anilor 2000 - 2004, a lăsat asociaţia fără sediu, fără banii adunaţi, fără bibliotecă, mobilier, fără urmă de documente (lista membrilor, procese-verbale, planuri, facturi, chitanţe etc.), fără membri, în schimb - cu o umbră amară privind rostul unei astfel de organizaţii...

În cele câteva luni de la preluarea de către noi a conducerii ACPBB, Filiala „Constantin Stere" din Iaşi, am reuşit să formăm o echipă de circa patruzeci de membri. Parţial, am pus la punct documentaţia. Am făcut mai multe demersuri (cei drept, încă fără succes!) în legătură cu redobândirea unui sediu, am contribuit decisiv la deschiderea unei filiale a ACPBB în comuna Dîngeni (Botoşani), am vizitat mai multe şcoli din Basarabia, Bucovina, Transnistria şi Transcarpatia cu scopul de a le ajuta, am organizat câteva lansări de carte atât în Ţară, cât şi dincolo de Prut ş.a. Cea mai importantă acţiune iniţiată, organizată şi desfăşurată de noi la Iaşi, în iunie curent, este Consfătuirea ***Cetăţile moldave - flori ale memoriei*** care a inclus o excursie la Cernăuţi, Hotin, Soroca, Orhei, Chişinău ş. a. şi la care au participat membri ai Consiliului Naţional al ACPBB şi conducători de filiale din toată România, din R. Moldova şi Ucraina. Aceste şi alte lucruri sunt reflectate în periodicul ***Dor de Basarabia*** pe care îl editãm la Iaşi din martie 2006. Avem planuri mari şi rămânem în căutarea unor noi colegi, în special mai tineri, pentru a le putea realiza întru menţinerea şi perpetuarea românismului oriunde locuiesc oameni de aceeaşi limbă şi de aceeaşi simţire a neamului nostru.

Scanned with OKEN Scanner

ASPECTE PRIVIND REALIZAREA POLITICII CULTURALE ÎN BASARABIA (1918–1928)

Prof. univ. dr. Gheorghe Palade, Universitatea de Stat din Moldova,
Preşedinte al Asociaţiei Istoricilor din Republica Moldova

Eveniment de o profundă semnificaţie istorică, Unirea de la 27 martie / 9 aprilie 1918 a pus începutul transformărilor politice, economice şi, în special, culturale pentru românii dintre Prut şi Nistru, care în esenţa lor au însemnat ceea ce avea să numească mai târziu O. Ghibu trecerea *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*[1], fenomen complex, care nu putea să se producă de la sine, ci cu implicarea efectivă a tuturor instituţiilor statului român. O politică culturală bine orientată în scopul integrării provinciilor unite în viaţa spirituală românească constituia un factor de consolidare a unităţii naţionale şi a securităţii statului întregit. Miniştri ai instrucţiunii publice, pedagogi de seamă, sociologi şi politicieni, reprezentanţi iluştri ai culturii româneşti din perioada interbelică au determinat cursul acestei politici, mijloacele şi metodele de realizare.

În perioada ce a urmat Unirii, eforturile principale au fost îndreptate, de rând cu reformele de unificare a şcolii, spre mobilizarea corpului didactic la răspândirea ştiinţei de carte şi propagarea valorilor culturii româneşti.

Ca urmare a experienţei acumulate în Vechiul Regat şi, mai ales, luându-se în considerare interesele şi necesităţile noilor provincii, a dominat ideea exprimată într-o formă concisă de către Şt. Bîrsănescu, unul din cei mai mari îndrumători ai corpului didactic din anii 20–30, care făcea o legătură inseparabilă între activitatea învăţătorului nemijlocit în şcoală şi acţiunile de culturalizare şi educaţie a populaţiei rurale. În una din conferinţele sale, intitulată expresiv *Învăţătorul român şi destinul Neamului nostru*, el menţiona că învăţătorul în procesul de instruire *...e dator să se inspire mereu din ideea mare că el, instruind copiii, face* educaţia neamului, *tot astfel învăţătorul, instruind copiii din şcoala rurală, e dator să aibă al doilea principiu dominant de lucru: ideea că el face educaţia* ţărănimii române. Aceasta se putea face, în opinia sa, *prin lecţii şi teme, prin convorbiri şi lecturi, prin cântece şi serbări, prin tot ce reprezintă activitatea pedagogică şi şcoala rurală*[2].

Accentuând imperativul evenimentului istoric, la 10 ani după Marea Unire, I. Găvănescu menţiona că *...se pune în timpul nostru problema grea şi nu de o clipă a consolidării acestei Uniri prin intensificarea unităţii sufleteşti a neamului.* O condiţie indispensabilă pentru realizarea acestui obiectiv era, în viziunea lui, *înlăturarea piedicilor la crearea culturii naţionale.* În acest proces un rol de seamă, poate chiar principal, revenea corpului didactic din toate categoriile de şcoli şi celor implicaţi în activitatea de răspândire şi însuşire a valorilor culturii naţionale. Semnificativ în acest sens era apelul exprimat de I. Găvănescu: *Educatori, vedeţi adâncul înţeles al chemării voastre. Numai voi puteţi scăpa neamul acesta din strâmtoarea istorică în care l-a vârât soarta. Nu vă închideţi spiritul în buchia cărţii, a programului, a erudiţiei. Săpaţi puternic în inima generaţiilor tinere sentimentul sfânt al iubirii de neam. Aprindeţi în sufletele lor lumina călăuzitoare a idealurilor naţionale*[3]. El specifica că în activitatea de consolidare a ştiinţei naţionale în România întregită se impuneau 4 idei, şi anume:

1) Ideea statului naţional românesc unitar;
2) Suveranitatea politică indivizibilă;
3) Forma de guvernământ monarhic cu dinastie ereditară;
4) Credinţa religioasă străbună[4].

O atenţie susţinută a acordat-o D. Gusti problemei organizării muncii culturale în România întregită. Întemeietor al şcolii sociologice române, el ajunsese încă în ajunul războiului la convingerea că organizarea şcolară era nesatisfăcătoare, iar elementul ei necesar – *educaţia maselor, grija păturii care a trecut de 16 ani – e aproape inexistentă*[5]. D. Gusti argumenta necesitatea unor eforturi grabnice pentru îmbunătăţirea activităţii culturale prin faptul că neamul românesc din provinciile unite a avut de îndurat influenţa a trei culturi: în Basarabia – cultura rusă, iar în Bucovina şi Ardeal – cele germană şi ungară. Drept urmare, viaţa spirituală a suferit „spărturi". *De aceea,* menţiona el, *cel mai de seamă din aspectele social-politice ale problemei noastre culturale e astfel astăzi:* **unificarea sufletească**[6].

Acestea sunt doar câteva din numeroasele referiri şi teze privind politica culturală a statului român după 1918. În mare parte ele vor fi prezente în cadrul propagandei culturale desfăşurate în Basarabia, concretizate fiind în diverse forme şi procedee de realizare.

După Marea Unire s-a manifestat o puternică tendinţă de a supune păturile largi ale populaţiei rurale şi urbane procesului de instruire şi educaţie. Această acţiune s-a conceput încă în perioada antebelică drept *o luptă contra analfabetismului, punând astfel accentul pe instruirea elementară a maturilor, făcută în şcoli de adulţi*[7]. În anii 20 accentul preocupărilor în organizarea acestor şcoli s-a pus pe propaganda culturală, alfabetizarea populaţiei continuând să fie o sarcină importantă.

Semnificativ era conceptul Ministerului Instrucţiunii privind rolul şcolilor de adulţi în Basarabia. Într-o directivă trimisă autorităţilor din Chişinău în 1922, ministrul instrucţiunii publice, C. Angelescu, indicând necesitatea organizării şcolilor de adulţi, menţiona că ele *se impun în Basarabia mai mult decât în toate celelalte ţinuturi ale Regatului*[8]. Rolul acestor şcoli era privit astfel: *... nu numai că răspândesc şi întăresc în popor elementele de cultură, care îşi sporesc puterile de viaţă şi de rezistenţă în fierberea şi tulburările de peste Nistru, dar ele fac o operă de cultură naţională, de trezire a conştiinţei româneşti, chemând la viaţa culturală masele*

Scanned with OKEN Scanner

care au fost lăsate în părăsire la sate şi populaţia orăşenească cu spiritul falsificat şi sentimentele înstrăinate în decursul stăpânirii trecute. Era exprimată şi grija pentru consolidarea statului naţional unitar, şcolile având şi menirea *să închege unitatea sufletească a Românilor de pretutindeni şi să asigure trăinicia stăpânirii noastre în graniţele fireşti româneşti*[9].

Ministrul instrucţiunii publice, C. Angelescu, în 1922 îşi asuma datoria de a deschide în Basarabia *cât mai multe şcoli de adulţi, prin care să poată provoca un interes cât mai însufleţitor pentru cultura naţională*[10]. Rolul principal în realizarea acestui obiectiv revenea, după cum era şi firesc, corpului didactic, care urma, la rândul său, să se sprijine pe diverse instituţii culturale şi pe cele administrative. Era necesar, *în special, concursul armatei, jandarmeriei, organelor administrative, administratorilor de plasă, primăriei, a cărei autoritate, ascultată şi urmată la sate, e de cel mai mare preţ pentru această acţiune de interes naţional*[11].

Acţiunile organizatorice ale autorităţilor de stat şi şcolare în vederea instruirii populaţiei mature din sate şi oraşe erau susţinute şi prin mijloace financiare. Astfel, în bugetul destinat Basarabiei se repartiza în anul 1922 suma de 300 000 lei pentru asigurarea şcolilor de adulţi[12]. Era preconizată în baza unor înţelegeri dintre Casa Şcoalelor şi Serviciul Extraşcolar din Basarabia înfiinţarea şcolilor de adulţi nu numai în localităţile rurale, ci şi în oraşe, ceea ce avea o importanţă mare pentru populaţia românească. În Chişinău urma a se înfiinţa 3 şcoli de adulţi *în părţile mărginaşe* cu 7 grupe de clase de şcolari şi o şcoală în centrul oraşului. Câte o şcoală pentru adulţi trebuiau înfiinţate în Hotin, Bălţi, Cahul, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Cahul, Bolgrad şi Chilia Nouă. În fiecare din aceste şcoli instruirea urma a fi asigurată de doi institutori. La Reni, Leova şi Edineţ se înfiinţau cîte o şcoală cu un institutor[13].

Personalul didactic angajat în şcolile de adulţi din oraşe era remunerat cu *500 lei lunar pentru şase ore de lecţii pe săptămână, cu obligaţia de a avea în fiecare grupă (clasă) adulţi înscrişi, din care 20 cu frecvenţă regulată.* Pentru profesorii secundari era prevăzută plata de 600 lei lunar, iar pentru profesoare şi maestre – 400 lei. Unul din institutori era numit director al cursurilor, primind o diurnă de 100 lei lunar[14].

La sate, cursurile erau ţinute de învăţători, de câte trei ori pe săptămână. Fiecare şedinţă cuprindea trei ore. Învăţătorii din aceste şcoli fuseseră remuneraţi în anul 1922 doar cu 150 lei lunar pentru 6 ore de cursuri pe săptămână, de aceea directorul general al învăţământului din Chişinău a decis, în anul următor, majorarea plăţii la 250 lei[15]. Fondul bugetar disponibil nu asigura, însă, toate necesităţile organizării şcolilor de adulţi. În multe localităţi acestea se înfiinţau cu contribuţia financiară a populaţiei.

În cadrul Ministerului Instrucţiunii Publice a fost înfiinţat Inspectoratul activităţii extraşcolare şi al promovării culturii româneşti în Bucovina, Basarabia şi Transilvania. La decizia acestui departament în Basarabia, ca şi în celelalte provincii unite, erau trimişi inspectori ai activităţii extraşcolare, obligaţi să fie *în contact neîntrerupt cu personalul didactic, pe care trebuie să-l îndrumeze şi să-l controleze în activitatea sa în afară din şcoală*[16]. În iunie 1922 ministerul a aprobat pentru a fi trimişi în Basarabia inspectorii D. Dumitru – în judeţele Hotin, Bălţi, Soroca; T. Zaharia – Orhei, Chişinău, Tighina; I. Al. Lambrior – Cahul, Ismail, Cetatea Albă. În special se atrăgea atenţia la inspectarea şcolilor din localităţile populate de către minorităţile etnice[17].

În bugetul activităţii extraşcolare din Basarabia se prevedea activitatea unui personal de 10 instructori, însă nu s-a putut completa niciodată numărul respectiv. În opinia administratorului Casei Şcoalelor, M. Popescu, aceasta era cauzat de faptul *că nu s-au putut găsi în Basarabia 10 învăţători destoinici să primească sarcina de instructori ai activităţii extraşcolare pentru un judeţ întreg*[18].

Având în vedere o anumită notă de subapreciere a corpului didactic basarabean, inclusiv a învăţătorilor veniţi din Vechiul Regat, vom căuta a înţelege cauza adevărată a acestei situaţii în rândurile ce urmează. Explicaţia o găsim mai degrabă în sistemul de conducere a învăţământului, strict dependent de organizarea teritorial-administrativă a provinciei.

Însuşi administratorul scria în referatul adresat ministrului instrucţiunii publice la 6 septembrie 1922: *Judeţele Basarabiei sunt întinse. Drumurile sunt impracticabile şi transporturile costisitoare. Un singur instructor pentru un judeţ întreg n-ar putea fi în contact neîntrerupt cu învăţătorii şi n-ar putea da la timp îndrumările necesare*[19].

Ministerul, pornind de la considerentele menţionate, precum şi de la faptul că activitatea extraşcolară a învăţătorilor era strâns legată de cea din şcoală, a adoptat la 22 septembrie 1922 decizia care prevedea:

Instructorii activităţii extraşcolare din Basarabia să se încadreze în personalul de control al învăţătorimii din fiecare judeţ şi, împreună cu aceştia, vor inspecta şi îndruma activitatea învăţătorilor atât în şcoală, cât şi în afară de şcoală. Fiecare judeţ se împărţea în cercuri şcolare sub conducerea unui instructor şcolar. Corespunzător deciziei, revizorii şcolari judeţeni supravegheau şi controlau activitatea instructorilor şcolari, care erau obligaţi *a înainta inspectorilor de circumscripţie dările de seamă şi copiile de pe procesele-verbale de inspecţii, prin revizoratul şcolar judeţean*[20].

În acest mod, Casa Şcoalelor, Ministerul Instrucţiunii tindeau să cunoască cât mai real situaţia din judeţele Basarabiei pentru a dirija şi îndruma adecvat activitatea de propagandă culturală.

Inspectorii propagandişti au activat în anii 1922–1926 în toate judeţele Basarabiei, numărul lor fiind, însă, diferit. Astfel, în anul 1925 lista lor cuprindea 9 persoane, care erau aprobate de către minister. La începutul

Scanned with OKEN Scanner

noului an componența nominală a personalului de inspectori era din nou discutată de către instanțele corespunzătoare.

La 28 ianuarie 1926 directorul general al Serviciului activității extrașcolare se adresa ministerului cu un demers, rugând a se decide dacă cei 9 inspectori propagandiști *mai continuă sau nu această activitate*[21]. Prin ordinul ce a urmat erau confirmați pentru munca de propagandă culturală învățătorii I. Iordache, I. Bădescu, I. Moisescu, I. Tudor și A. Barid[22]. Ca și mai înainte, ei aveau misiunea de a mobiliza forțele corpului didactic și ale populației la întărirea școlii, la organizarea unor acțiuni culturale, orientate să consolideze conștiința națională. În activitatea lor ei trebuiau să fie susținuți de către revizorii școlari județeni, aceștia cunoscând particularitățile locale, școlile din sate și potențialul corpului didactic. Anumite situații, însă, când apăreau neînțelegeri între delegatul trimis de la București și autoritățile școlare județene, necesitau intervenția urgentă a ministerului. Așa a fost în cazul inspectorului I. Moisescu, care se adresa în februarie 1926 Ministerului Instrucțiunii cu rugămintea de a depune prin ordin ca revizorul școlar al județului Orhei să acorde concursul necesar *cu privire la activitatea culturală extrașcolară a învățătorilor* și, în special, *să susțină, să controleze și să promoveze alături de subsemnatul activitatea căminelor culturale* înființate anterior[23].

În majoritatea cazurilor dările de seamă ale inspectorilor cuprindeau informații prețioase, analize subtile și observații care urmau a fi luate în seamă de către minister. Unul din inspectori, Scarlat Chirilă, în urma activității în localitățile din județele Fălciu și Lăpușna, în primăvara anului 1926, cu gândul la necesitatea îmbunătățirii activității culturale, scria în raportul său: *Preotul, Primarul, Doctorul, Notarul și fruntașii satului ar putea fi de mare ajutor învățătorului în această direcție. Avem speranța că acești factori în scurt timp vor fi alături de învățători și vor lucra în comun pentru binele obștesc al neamului*[24].

Un alt delegat, Ioan Tudor, a inspectat în această perioadă școli din localitățile județelor Cetatea Albă, Tighina, Chișinău, Soroca, Bălți și Hotin, indicînd importanța cursurilor de limbă română pentru adulți în localitățile cu populație alogenă și la necesitatea unirii eforturilor organelor de control școlar și a autorităților în scopul frecventării mai regulate a acestora. Menționând activitatea eficientă a corpului didactic în cadrul școlilor de adulți, el insista asupra remunerării învățătorilor: *...E nevoie ca aceste cursuri să fie plătite la timp, căci altfel entuziasmul scade și rezultatele sunt nule*[25].

Instituțiile de stat, în special departamentele Ministerului Instrucțiunii, acumulaseră încă înainte de războiul mondial o anumită experiență în organizarea activității extrașcolare: în Vechiul Regat fuseseră înființate peste 1200 de biblioteci școlare și populare[26]. După Unirea de la 1918 chestiunea organizării bibliotecilor a fost reluată, dictată fiind și de noile necesități ale țării întregite. Ministrul instrucțiunii, C. Angelescu, într-un referat prezentat în fața guvernului la 14 iulie 1923, argumenta și reactualiza necesitatea înființării bibliotecilor, în special, pentru provinciile unite. *Prin întregirea țării și alipirea noilor provincii*, menționa el, *s-a simțit nevoie de neamânat ca, mai ales unde populația română era amestecată de elemente streine neamului, să se organizeze acele focare, prin ajutorul cărora să putem ține trează conștiința poporului și dragostea de neam și de țară*[27]. Totodată, el comunica guvernului că în anul 1922 a dat dispoziție să se înființeze 1000 de biblioteci, care au fost organizate *prin satele înșirate de-a lungul provinciilor unite*[28].

În acest context se înscrie prin mesajul său și discursul rostit de C. Angelescu în fața adunării corpului didactic din Chișinău la 9–10 mai 1922, în care el, accentuând importanța unificării învățământului primar, își exprima intenția de a repartiza pentru Basarabia 300 de biblioteci școlare din cele 500–600 înființate de minister[29]. Drept urmare a indicațiilor primite de la minister, revizoratul activității școlare din Basarabia se adresa inspectoratelor din Bălți, Chișinău și Cetatea Albă: *În vederea sporirii numărului de biblioteci școlare și populare pe lângă școalele din sate și mahalalele orașelor cu populație românească sunteți invitați să întocmiți un tablou de satele și școalele din orașe, pe lângă cari s-ar putea înființa noi biblioteci școlare și populare.* Datele sistematizate urmau să cuprindă: *comuna, satul, felul și starea localului de școală (propriu sau închiriat), nr. de lucrători, nr. de învățători titulari, dacă se posedă cameră pentru bibliotecă, dulap și o masă, cu câte scaune, câți săteni din comună pot ceti slova românească și câți numai slova rusească*[30].

Pe lângă această informație, în scopul unei activități mai eficiente, era solicitat și un tablou de biblioteci școlare și populare înființate de la unirea Basarabiei până la 1922, inclusiv numărul de cărți de care dispuneau, după felul cititorilor căror erau adresate (*școlari, popor, intelectuali*) și după natura cuprinsului (*povești populare, religioase, morale, istorice, geografice, gospodărie, medicină*)[31].

În anii care au urmat înființarea bibliotecilor școlare și populare a căpătat un caracter de masă, rolul Casei Școalelor reliefându-se tot mai evident. Despre aceasta menționau inspectorii activității extrașcolare în urma vizitelor anuale, întreprinse în localitățile din județele Basarabiei. Astfel delegatul Ioan Tudor, care inspectase în primăvara anului 1926, după cum s-a menționat, numeroase școli basarabene, nota în raportul său: *Până la distribuția bibliotecilor de la Casa Școalelor, multe localități erau complet lipsite de ele. Cu instituirea acestor biblioteci s-a venit în ajutor atât populației, cât și membrilor corpului didactic, cari, în parte, erau lipsiți de cunoașterea limbii române și de cunoștințele necesare misiunii lor. De asemenea*, menționa el, *s-au înființat biblioteci populare atașate pe lângă căminuri, comitete școlare etc., care au venit bine în ajutorul culturii localităților*[32].

Scanned with OKEN Scanner

O atenţie deosebită era acordată bibliotecilor pedagogice judeţene, statutul lor şi modul de constituire fiind prevăzute printr-un regulament special, adoptat de către Ministerul Instrucţiunii la începutul lunii noiembrie 1923[33]. Atunci când biblioteca cuprindea, *pe lângă cărţi pedagogice, şi cărţi literare şi ştiinţifice*, urma să se întocmească *cataloage de materii*, în care toate operele să fie trecute *după legătura logică dintre ele, formând capitolele următoare:*

1) Pedagogie, didactică, filosofie (psihologie, logică, etică, religie);
2) Literatură: poezie, teatru, nuvele, romane;
3) Istorie, biografie, economie, politică etc.;
4) Geografie, călătorii;
5) Ştiinţe matematice, fizico-naturale, ştiinţe aplicate: apicultură, industrie, comerţ, medicină etc.
6) Diverse[34].

În toată România în 1923 erau înregistrate 76 de biblioteci pedagogice judeţene, dintre care 9 – în Basarabia. Lista după care Casa Şcoalelor completa aceste biblioteci cuprinde volume de pedagogie, literatură română, istorie, medicină, igienă, cărţi cu conţinut economic, ştiinţe matematice, chimie etc.[35].

Răspândirea cărţii româneşti în rândurile păturilor largi ale populaţiei, concomitent cu măsurile de organizare şi consolidare a şcolii, era concepută ca un factor esenţial pentru asigurarea unei vieţi culturale naţionale. Cărţile din Ţară au început să pătrundă în Basarabia mai intens în perioada avântului mişcării naţionale din anii 1917–1918. Mai întâi, la aceasta au contribuit refugiaţii transilvăneni şi bucovineni şi legăturile fruntaşilor basarabeni cu oraşul Iaşi, unde se aflau atunci principalele instituţii de stat, ştiinţifice, şcolare şi culturale ale ţării. Eforturi spontane au făcut şi propagandiştii culturali, majoritatea – învăţători şi profesori trimişi în Basarabia, după cum s-a menţionat deja, în urma intrării armatei române, în ianuarie 1918, în teritoriile dintre Prut şi Nistru[36].

Aprovizionarea şcolilor şi bibliotecilor din Basarabia cu cărţi româneşti, mai ales didactice, a necesitat eforturi însemnate, inclusiv cheltuieli financiare din partea guvernului român. La numai câteva luni după Unire, Casa Şcoalelor făcea investigaţii, adresându-se librăriilor din Ţară cu demersuri de a prezenta tablouri ale cărţilor ce le posedau în scopul procurării lor. Administraţia Casei scria Ministerului Instrucţiunii şi Cultelor la 25 iulie 1918: *Răspunzând adresei Dvs. nr.36195/918, avem onoare a vă înainta alăturat la aceasta un tablou cu cărţile care se găsesc în depozitele celor 4 mari librării editoriale din Bucureşti, făcându-vă cunoscut că din partea autorilor nu ne-au sosit decât foarte puţine răspunsuri.* Se mai aşteptau informaţii de la librăria „Samtica" din Constanţa şi de la librăria editorială „Cooperativa românească" din Caracal[37].

La completarea cu cărţi a bibliotecilor din Basarabia au contribuit diverse instituţii de stat şi persoane particulare. Furnizorul Curţii Regale comunica Ministerului Instrucţiunii la 26 septembrie 1918 că *directorul învăţământului din Basarabia are urgentă nevoie de cărţi didactice şi că aceste cărţi le procură Casa Şcoalelor. Oricum doresc şi eu a înlesni ca Basarabia să poată avea cât mai multe cărţi şi cum în depozitul meu am o cantitate destul de însemnată de manuale, vin prin aceasta a Vă oferi spre cumpărare ceea ce am actualmente gata, conform listei alăturate*[38]. Lista cărţilor propusă cuprindea manuale de istoria românilor, istorie universală, geografie, limba română, abecedare etc. Administraţia Casei Şcoalelor în răspunsul său preciza că din lista propusă se accepta *Limba română* pentru băieţi de P. Haneş (448 ex.), *Abecedar* de Speranţa şi Tocilescu (300 ex.), *Geografia* clasa I, sec. de Zaharescu (300 ex.), menţionându-se cu privire la celelalte că *nu sunt indispensabile şcolarilor în acest an şcolar*; altele erau respinse nefiind prevăzute de program ori având preţurile prea ridicate[39].

Semnificativ era şi faptul că Ministerul Instrucţiunii a întreprins acţiuni eficiente pentru tipărirea cărţilor didactice destinate Basarabiei, chiar în condiţiile grele ale ocupaţiei oraşului Bucureşti de către germani, acolo fiind principalele tipografii din ţară.

Ministerul Instrucţiunii se adresa de la Iaşi la 25 iulie 1918 Comandamentului Suprem al Grupului de armate Meackenzen, dislocat în capitală: *Pentru îndestularea populaţiei şcolare de curs primar urban şi rural din Moldova şi Basarabia cu cărţile necesare pentru următorul an şcolar, s-a stabilit, în principiu, a se imprima manuale didactice de către Minister.*

În vederea acestei hotărâri, avem onoarea a Vă ruga să binevoiţi a ne răspunde dacă s-ar putea imprima aici în Bucureşti la tipografiile cele mai mari şi s-ar putea expedia apoi cu calea ferată în Moldova. Am ales această soluţie din cauza lipsei de stabilimente grafice din Moldova[40]. Comandamentul trupelor germane s-a dovedit a fi disponibil, ajutând la realizarea acestei sarcini dificile. La 10 august 1918 Ministerul Instrucţiunii comunica tipografiilor din Bucureşti: *Avem onoarea a vă face cunoscut că depozitul de hârtie german (str. Academiei, 9) a comandat fabricilor hârtia necesară pentru imprimarea cărţilor didactice de curs primar*[41].

Completarea bibliotecilor şi şcolilor cu cărţi necesare instruirii şi educaţiei populaţiei se înfăptuia cu participarea Serviciului activităţii extraşcolare înfiinţat pe lângă Secretariatul instrucţiunii publice din Basarabia. Pentru a cunoaşte starea de lucruri, Ministrul Instrucţiunii a semnat la 14 iulie 1922 un ordin prin care se cerea trecerea în revistă a tuturor volumelor de carte apărute în Basarabia după Unire, originale sau traduceri. Respectiv, la 26 iulie, şeful Serviciului activităţii extraşcolare Nicolae Dunăreanu comunica Ministerului că în Basarabia au fost tipărite în această perioadă următoarele cărţi:

Scanned with OKEN Scanner

1. I. Creangă – *Opere complete*;
2. M. Sadoveanu – *Orhei şi Soroca*;
3. N. Dunăreanu – *Vremuri cernite*;
4. Ap. Culea – *O poveste pentru copii*;
5. *Biblioteca copiilor şi-a tinerimii. Revistă săptămînală*, a. II, nr. IV–V. Redactor Al. Terziman;
6. Nicolae Dunăreanu, Liviu Marian – *Crestomaţie*, 2 vol.
7. Almanahul *Biblioteca copiilor şi-a tineretului*, alcătuit de Al. Terziman[42].

O parte din cărţi erau cumpărate de la autori, ei înşişi adresându-se în acest scop administraţiei Casei Şcoalelor de la Bucureşti. Astfel, scriitorul Apostol Culea se adresa în octombrie 1922 directorului general cu rugămintea de a se procura pentru bibliotecile din Basarabia şi pentru distribuirea *la săteni şi tineret* 1000 de exemplare din lucrarea *Şezători de seară*[43]. Adresarea autorului era însoţită de o notă explicativă de argumentare, semnată de directorul general al instrucţiunii din Basarabia, în care se menţiona: *Volumul dlui Culea „Şezători de seară" e foarte bun pentru propaganda culturală în Basarabia. Acest volum prin însuşi titlul care-l caracterizează cuprinde glume, ghicitori, poveşti uşoare, toate într-un stil glumeţ şi atractiv, lesne de priceput de săteni.* Drept urmare, Casa Şcoalelor a acceptat cumpărarea pentru bibliotecile din Basarabia a 500 de exemplare de carte[44]. Autori din Vechiul Regat îşi exprimau, de asemenea, dorinţa de a ajuta şcolile din Basarabia cu literatură didactică şi de popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice. Astfel, Elena Constantinescu - Dîmboveanu scria administratorului Casei Şcoalelor în septembrie 1918: *Subsemnata, fiind admisă în rândul autorilor de carte pentru Basarabia, ca autoare, vă comunic că dispun de 1600 gramatici şi de 5000 abecedare partea I şi de 5000 partea II*[45].

Pe lângă activitatea instituţiilor de stat în vederea înfiinţării şi completării cu carte a bibliotecilor şcolare şi populare, un rol important în acest proces l-au avut şi comitetele şcolare înfiinţate în iulie 1919[46]. Fondurile băneşti acumulate de la populaţie erau destinate nu numai construcţiei de localuri pentru şcoli, ci şi aprovizionării şcolilor cu materiale didactice necesare. Prin aceste acţiuni, ca şi prin eforturile de asigurare a frecvenţei obligatoare a şcolii de către copii, comitetele şcolare contribuiau la apropierea populaţiei de şcoală, la înţelegerea rolului ei în educarea tinerei generaţii. La Casa Şcoalelor veneau numeroase demersuri şi cereri privind necesităţile şcolare din localităţile basarabene.

De la începutul anilor 20, Casa Şcoalelor a acordat o atenţie sporită înfiinţării căminelor culturale, menite să contribuie la răspândirea valorilor culturii naţionale, afirmarea normelor morale şi etice, la consolidarea credinţei ortodoxe în rândurile populaţiei. Unul dintre primele cămine culturale în Basarabia s-a înfiinţat în comuna Selemet, judeţul Tighina, la 28 aprilie 1920, iniţiator fiind sublocotenentul Georgescu I. Marin, adjutantul garnizoanei locale a regimentului 15 obuziere, dislocat în sat. Pentru a-i convinge pe săteni de importanţa unei activităţi culturale organizate, el a ţinut în faţa corpului didactic, preoţilor şi autorităţilor locale o conferinţă intitulată *Căminul cultural*. A fost lansat şi un apel *Către oamenii de frunte ai satului*, în care se menţiona: *O sfântă datorie, ceea de a educa şi lumina mintea ţăranului nostru, ne îndeamnă să dăm naştere în acest sat unui cămin cultural, în spiritul îndrumărilor primite de la domnul Gh. D. Mugur, şeful secţiei Cultura Poporului din Ministerul de Instrucţie*[47]. În corespundere *cu îndrumările şi instrucţiunile* privind căminele culturale, s-a ales comitetul de conducere al noului aşezământ şi s-a elaborat statutul respectiv. Se specifica că *scopul acestui cămin e să îndrumăm poporul pe căile de muncă şi de propăşire, să facă educaţie creştinească, să-l cultive în spiritul creştinismului şi să-şi întreţină conştiinţa de neam prin puterea culturii naţionale*[48]. Căile şi mijloacele de realizare a obiectivelor propuse erau astfel determinate: întemeierea unui muzeu *care va fi icoana vieţii sufleteşti din toate vremurile a acestei comune*, înfiinţarea unei biblioteci, organizarea şezătorilor culturale, a serbărilor cu conferinţe, cântece, jocuri, teatru, cinematograf, ţinerea unor predici religioase, întemeierea unui cor cultural. Căminul urma să renască *Hora, ...pentru că în ea trăieşte limba, gluma, poezia, sufletul nostru.*

De asemenea, căminul îşi asuma răspunderea de a colecta pentru vânzare sătenilor cărţi populare, de a organiza expediţii şi excursii culturale[49].

Printre primele acţiuni după inaugurare a fost înfiinţarea unei şcoli de adulţi cu 43 de elevi. Se conştientiza că desfăşurarea unei activităţi eficiente era posibilă numai *după ce majoritatea locuitorilor în vîrsta apropiată pentru armată vor şti să scrie şi să citească.* În acest scop era utilizată şi Biblioteca populară *General Al. Mărgineanu*, fondată de regimentul 15 obuziere. Eforturile au fost orientate şi la desfăşurarea propagandei în scopul înfiinţării unor cămine culturale în satele vecine[50].

În anii următori, cu participarea inspectorilor activităţii extraşcolare şi a corpului didactic, s-au înfiinţat cămine culturale în numeroase localităţi ale Basarabiei. O iniţiativă largă au manifestat locuitorii comunei Nisporeni, care în aprilie 1925 au întemeiat un cămin pentru cultura poporului, definind astfel scopul urmărit: *Vom aduna aici tot ci poartă pecetea sufletului românesc, cât şi lucruri care vredniceşte şi înalţă un popor*[51]. Căminul cultural din Nisporeni, iniţial cu numele *Învăţătorul D. Baltaga,* a înregistrat în a doua jumătate a deceniului al treilea realizări deosebite, devenind Casa Naţională, renumită în toată Ţara. Activitatea se desfăşura sub egida Fundaţiei Culturale Regale *Principele Carol*[52].

Aceste cazuri demonstrează că procesul de organizare a căminelor culturale era dirijat de către departamentele Ministerului Instrucţiunii, în care scop erau elaborate instrucţii metodice speciale. Era extinsă, de

Scanned with OKEN Scanner

fapt, experienţa acumulată în acest domeniu în Vechiul Regat în perioada antebelică, când înfiinţarea căminelor a cunoscut un avânt ce cuprinsese toate judeţele.

Prin cele expuse, am reliefat doar câteva din aspectele privind eforturile autorităţilor de stat, orientate după Unirea Basarabiei la organizarea unei largi activităţi culturale, urmând să lichideze cât mai repede consecinţele grave ale dominaţiei ţariste. După reformele de naţionalizare a învăţământului, de rând cu lărgirea reţelei şcolare, s-au întreprins acţiuni energice de *culturalizare* a populaţiei, rolul principal în realizarea lor revenind departamentelor Ministerului Instrucţiunii Publice, în special Casei Şcoalelor. Şcolile de adulţi, bibliotecile şcolare şi populare, căminele culturale au beneficiat de îndrumarea şi sprijinul acestor instituţii. Se evidenţiază în acest context, mai ales, perioada 1922–1926, când în fruntea Ministerului Instrucţiunii s-a aflat Constantin Angelescu, arhitectul principal al sistemului interbelic de învăţământ. S-au făcut astfel paşi importanţi pe calea integrării Basarabiei în viaţa spirituală românească.

Note:

1. O. Ghibu, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, Vălenii de Munte, 1926.
2. Şt. Bîrsănescu, *Învăţătorul român şi destinul Neamului nostru*. Lecţiuni academice, Iaşi, 1939, p. 183.
3. I. Găvănescu, *Imperativul momentului istoric*, Iaşi, 1928, p. 17.
4. Ibidem, p. 78.
5. D. Gusti, *Sociologie militans*, Bucureşti, 1934, p.442.
6. Ibidem.
7. Şt. Bîrsănescu, *Politica culturii în România contemporană*. Studii de pedagogie, Iaşi, 1937, p. 274
8. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Casa Şcoalelor, d. 462/1922, f. 31.
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Ibidem, verso.
12. Ibidem, f. 32.
13. Ibidem.
14. Ibidem, d. 256/1923, f. 32.
15. Ibidem.
16. Ibidem, d. 462/1922, f. 23.
17. Ibidem, f. 14.
18. Ibidem, f. 15.
19. Ibidem.
20. Ibidem, f. 23.
21. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii, d. 5/1926, f. 1.
22. Ibidem.
23. Ibidem, f. 4.
24. Ibidem, d.14/1926, f. 4.
25. Ibidem, d. 5/1926, f. 4, verso
26. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Casa Şcoalelor, d. 315/1923, f. 30.
27. Ibidem.
28. Ibidem.
29. *Şcoala*, 1922, nr.9–10, p. 125,p. 128.
30. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Casa Şcoalelor, d. 215/1922, f. 28.
31. Ibidem.
32. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii, d. 5/1926, f. 23.
33. Ibidem, fond Casa Şcoalelor, d. 318/1923, f. 23.
34. Ibidem.
35. Ibidem.
36. Vezi: Gh. Palade, *Din activitatea intelectualilor din Vechiul Regat, Ardeal şi Bucovina în Basarabia anilor unirii 1918–1920* // Destin Românesc, 1997, nr.1, p.86–100.
37. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Casa Şcoalelor, d. 67/1918, f. 54.
38. Ibidem, f. 38.
39. Ibidem, verso.
40. Ibidem, f. 56.
41. Ibidem, f. 84.
42. Ibidem, d. 215/1922, f. 43.
43. Ibidem, f. 109.
44. Ibidem, f. 108.
45. Ibidem, d. 67/1918, f. 35.
46. C. Hamangiu, *Codul general al României: legi uzuale*, vol. 9–10, Bucureşti, 1919–1922, p.127–144.
47. Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Casa Şcoalelor, d. 334/1920, f. 37.
48 Ibidem, f. 9.
49. Ibidem, f. 10.
50. Ibidem, f. 33, verso; f. 34.
51. Ibidem, fond Fundaţiile Culturale Regale – Cămine, d. 2271/1924–1944, f. 1.
52. Ibidem, f. 1–2.

Scanned with OKEN Scanner

SPIRU HARET – CONTEMPORANUL NOSTRU

Prof. univ. Dumitru Acu, Preşedinte ASTRA, Sibiu

Este om cult acela care posedă gradul de cultură necesară pentru îndeplinirea conştientă a rolului său social, din contra, este incult acela care, oricâte diplome ar avea, nu corespunde chemării lui în societate. (Spiru C. Haret)

Cînd vorbim despre un om, despre activitatea lui şi dorim să facem şi o apreciere asupra trecerii lui prin viaţa de pe Pămînt, trebuie să vedem ce urme a lăsat în istoria poporului său. Dacă aceste urme se răsfrâng numai pe perioada vremurilor în care a trăit, atunci vom spune că a fost un om al epocii lui. Dacă aceste urme sînt valabile în orice epocă, indiferent de regimurile politice, atunci vom putea spune că el este contemporan cu toate generaţiile care i-au urmat, adică un om al tuturor timpurilor neamului respectiv sau chiar al lumii. Desigur că fiecare generaţie va putea să spună despre un astfel de om că el este contemporanul lor.

În cele ce urmează dorim ca prin expunerea noastră să demonstrăm că Spiru C. Haret este contemporanul nostru.

Am putea da un răspuns scurt, fiind suficient să spunem că scopul activităţii sale a fost de a crea o societate mai dreaptă, în care sistemul cooperatist să înlocuiască formele dure de nedreptate socială ale sistemului capitalist, o societate mai bogată, în care toate ramurile economiei să se armonizeze între ele, o societate mai cultă, în care şcoala să-şi aibă rolul său de forţă majoră, care asigură prosperitatea economică, intelectuală şi, în fine, o societate cu o ţinută morală demnă.

Pentru realizarea acestui scop multiplu, el şi-a sacrificat vocaţia sa ştiinţifică, bine apreciată de către specialiştii vremii.

Să încercăm să lămurim şi să justificăm afirmaţiile făcute în răspunsul scurt de mai sus.

În tot ceea ce a făcut Spiru Haret a fost ajutat de concepţia sa pluridisciplinară, sau, cum am spune în zilele noastre, interdisciplinară. Chiar şi în activitatea ştiinţifică lucrările sale confirmă acest lucru.

La 18 ianuarie 1878 el obţine titlul de doctor în matematică, devenind primul român doctor în matematică şi primul străin cu titlul de doctor la Sorbona.

Teza sa se intitula „Despre invariabilitatea marilor axe ale orbitelor planetare", problemă fundamentală a mecanicii cereşti de care se ocupaseră matematicieni celebri ca Laplace, Poisson, Lagrange, Le Verrier. Pentru a răspunde la întrebările: Este stabil sistemul planetar? Se modifică orbitele planetelor în timp? se cereau cunoştinţe bogate în matematică, mecanică cerească şi astronomie. Tînărul Spiru Haret, făcînd dovada unei ingeniozităţi interdisciplinare deosebite, demonstrează că sistemul planetar are instabilităţi de anverguri mici, care însă nu pun cu nimic în primejdie viaţa.

Desigur că o perioadă de timp rezultatul său a părut incredibil. Cercetătorii care s-au ocupat ulterior de problema stabilităţii sistemelor planetare, printre care şi Heri Poincare, au trebuit să recunoască valabilitatea rezultatelor lui Spiru C. Haret. Putem să fim mîndri ca români că, prin Spiru Haret, România se află la originea descoperirii instabilităţii sistemelor planetare.

Teza de doctorat a lui Haret este citată în zilele noastre ca un punct de referinţă în dezvoltarea mecanicii cereşti. Ca un omagiu adus memoriei sale, în 1977, cu ocazia cartografierii suprafeţei nevăzute a Lunii, unei formaţiuni i s-a dat numele de **ciclul Haret.**

Tot ca o dovadă a pluridisciplinarităţii gîndirii ştiinţifice a lui Spiru Haret sînt cele două realizări din domeniul mecanicii fluidelor. La 19 martie 1882, pe atunci profesor şi la Şcoala de Poduri şi Şosele din Bucureşti, el prezintă Academiei Române, al cărui membru corespondent era deja din 1879, prima lucrare ştiinţifică de mecanica a fluidelor elaborată în ţara noastră, intitulată „Consideraţiuni relative la studiul experimental al mişcării apei în canalele descoperite şi la contribuţia intimă a fluidelor". În acelaşi an, Spiru Haret aduce şi prima contribuţie românească la cercetarea experimentală în mecanica fluidelor, el fiind inventatorul unei moriști hidraulice moderne, cu înregistrare electrică.

După aceste rezultate ştiinţifice deosebite din prima parte a vieţii sale, urmează o pauză pentru ca, spre sfîrşitul vieţii, să urmeze cealaltă operă, care ne demonstrează, încă o dată, gîndirea sa interdisciplinară şi care i-a consacrat celebritatea. Prin „Mecanica socială", publicată simultan la Paris şi Bucureşti, în 1910, el lansează lumii întregi provocarea matematizării sociologiei, utilizînd conceptele mecanicii raţionale. Interesante sînt analogiile pe care le face: între sistemele materiale alcătuite din puncte, studiate în mecanică, şi reuniunile de indivizi dintr-o societate, supuşi acţiunilor reciproce şi exterioare; între poziţia unui punct sau corp în spaţiu şi starea unui individ într-o societate; între studierea unui punct sau corp faţă de un sistem de coordonate şi aprecierea stării unei societăţi într-un sistem specific de coordonate – economice, intelectuale şi morale.

Pornind de la aceste analogii, el aplică studiului societăţii cunoscutele rezultate de mecanică raţională, principiul inerţiei, al mişcării relative, al egalităţii acţiunii şi reacţiunii etc.

Prin rezultatele obţinute, el poate fi considerat un precursor al teoriei jocurilor şi, în general, al utilizării matematicii în domeniile sociale şi economice.

Este suficient să amintim două dintre concluziile sale, astăzi principii cunoscute în teoria jocurilor:

Scanned with OKEN Scanner

1) că legile trebuie să realizeze „cea mai mare sumă posibilă de bine social", să asigure dezvoltarea economică şi morală a tuturor membrilor societăţii;

2) referitor la acumularea de capital, el arată că „o ţară este cu atît mai bogată cu cît avuţia naţională este repartizată între un număr mai mare de cetăţeni".

Originalitatea rezultatelor ştiinţifice obţinute de Spiru C. Haret a atras atenţia lumii asupra poporului român, care, şi atunci, ca şi astăzi, trebuia să demonstreze că el are puterea de a contribui la dezvoltarea şi prosperitatea lumii, în toate domeniile.

Da fapt, prin opera ştiinţifică, Spiru Haret contribuie la realizarea dezideratului binefăcătorului său, Titu Maiorescu: „Un popor are dreptul la existenţa naţională şi teritorială nu în măsura naţionalităţii sale brute, ci numai în măsura contribuţiei individuale la cultura omenească".

Interesantă coincidenţă: cei doi mari cărturari ai neamului s-au născut în aceeaşi zi, la 15 februarie, numai în ani diferiţi (Titu Maiorescu – în 1840, iar Spiru Haret – în 1851).

SPIRU HARET ŞI „CHESTIA ŢĂRĂNEASCĂ"

În lucrarea „Chestia ţărănească", scrisă şi dată publicităţii în 1905 şi tipărită ulterior în 1907, la Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl", Spiru Haret face o analiză a vieţii ţăranilor, în urma căreia avertizează guvernanţii asupra consecinţelor ce ar putea să apară dacă nu se trece la o rezolvare globală a chestiunii ţăranilor. Astfel, încă din prefaţă, insistă ca oamenii politici să se ocupe de rezolvarea „chestiunii ţăranilor" în întregime, nu numai în parte. Cere să se pună corect şi din timp problema şi să se găsească mijloacele de rezolvare.

Din nefericire, el nu a fost ascultat şi au urmat tragicele evenimente din 1907, cînd ţăranii n-au mai putut răbda nedreptăţile şi sărăcia.

Să vedem, pe scurt, ce măsuri a propus Spiru Haret pentru a se înlătura suferinţele ţăranilor. Sînt sigur că veţi observa că multe din ele sînt valabile şi astăzi. Şi, fără să încerc a supăra pe politicienii de azi, cred că ar fi bine să citească broşura lui Spiru Haret şi sînt sigur că ar rezolva mai repede problema agriculturii.

El porneşte de la considerentul că împărţirea de pămînt ţăranilor nu este suficientă pentru rezolvarea chestiunii ţăranilor. Reformele din 1864 şi 1879 au rezolvat numai parţial problema. El consideră că trebuie găsită o cale simplă prin care ţăranii să devină proprietari, iar apoi evitată fracţionarea pămîntului lor. Apoi insistă pe: înzestrarea ţăranilor cu unelte necesare executării lucrărilor agricole, scutirea lor de diferite taxe intermediare, asigurarea contra pagubelor, asigurarea unei administraţii corecte şi oneste la sate, îmbunătăţirea cultivării pămîntului prin alternarea culturilor, înfiinţarea băncilor populare, crearea asociaţiilor ţărăneşti, oprirea extinderii alcoolismului la sate, răspîndirea culturii intelectuale necesară progresului şi bunei sporiri, îmbunătăţirea condiţiilor igienico-sanitare ş.a.

Se ridică împotriva arendaşilor străini care n-au milă pentru ţărani şi „după ce adună milioane în cîţiva ani, le cară în străinătate, pentru a cumpăra baronii sau pentru a înfiinţa institute culturale cu scop de a deznaţionaliza pe Românii din alte părţi". (*Op. cit.*, p. 23.)

Consideră că „Statul e dator a restrînge acest drept, cînd proprietarul uzează de el spre dauna sau pericolul ţării..." (*Op. cit.*, p. 31.)

Asociaţiile ţărăneşti erau prevăzute a fi locul unde sătenii să abordeze diferite forme de activitate cooperatistă: magazine cooperatiste de consum, desfacere în comun a produselor, fabricarea produselor lactate, conservarea brînzeturilor, fabricarea pînzeturilor şi covoarelor, cumpărarea de moşii, cumpărarea de maşini agricole, amenajarea unor loturi de pămînt degradate ş.a.

Spiru Haret insistă ca Băncile Populare să funcţioneze şi ele în spirit cooperatist şi de ajutor reciproc, nu în spirit speculativ şi hrăpăreţ. Banca Populară trebuie să fie instituţia financiară unde ţăranul merge cu încredere că este ajutat, nu jecmănit, „căci greu este pentru omul sărac cînd vede că în cele mai grele nevoi ale lui nu poate găsi o uşă prietenească la care să poată bate". (*Op. cit.*, p. 35.)

Dar, ca şi Titu Maiorescu, Spiru Haret era omul faptelor. Astfel, printr-o circulară din septembrie 1904, el citează ca exemplu asociaţia pentru vînzarea în comun a produselor, înfiinţată de învăţătorul Stan Marinescu – pe care îl sancţionase în 1899 – în comuna Paraipan din judeţul Vlaşca, care obţinuse din vînzarea fără intermediari a porumbului un cîştig de 4000 lei.

Pentru sprijinirea activităţii asociaţiilor bazate pe competiţie liberă, respectînd deci esenţa sistemului capitalist, el a insistat să se creeze Casa Centrală a Băncilor Populare şi să fie atraşi în activitatea asociaţiilor învăţători şi revizori şcolari.

Chiar dacă în perioada 1901–1904, cu aprobarea tacită a primului-ministru Dimitrie Sturdza, Spiru Haret a putut contribui prin fapte la îmbunătăţirea situaţiei ţăranului, o dată cu schimbarea guvernului, aceasta se va înrăutăţi din nou.

Dar Spiru Haret, spre deosebire de alţii, nu absolutiza rolul statului românesc în viaţa economică a ţării. El recunoaşte şi susţine dezvoltarea industrială a ţării, considerînd că numai printr-o economie echilibrată România ar înainta pe calea prosperităţii. Pentru aceasta este nevoie de organe politico-administrative cu dorinţa de a vrea binele ţării.

Astfel, în „Raportul adresat Majestăţii Sale Regelui asupra acţiunii învăţătorilor şi a preoţilor rurali în răscoalele ţărăneşti din 1907", publicat în 1907, el scria: „În adevăr, greutatea cea mai mare a acestei opere de

Scanned with OKEN Scanner

reformă nu stă în facerea legilor, ci în găsirea şi – la nevoie – în creaţiunea organelor care să deie fiinţă legilor" (p. 13).

Iar în articolul „Lămurirea unei situaţii", publicat în „Revista generală a învăţămîntului", vorbind despre datoria şi rolul unui ministru, Spiru Haret scrie: „Ministrul trebuie să fie executorul, păzitorul, servitorul legii şi nici unul din paşii săi nu trebuie să iasă din calea dreptăţii şi legalităţii. Ştiinţele sale trebuie să fie îndreptate spre îmbunătăţirea a ceea ce este, spre încurajarea binelui şi pedepsirea răului".

Consider că cele spuse, extrase din poziţia lui Spiru Haret în problema ţăranilor şi muncitorilor, reiese convingător că acest mare bărbat al neamului este şi astăzi printre noi.

S-A GÎNDIT SĂ APROPIE POPORUL DE CUTURĂ

Spiru Haret este printre primii oameni politici români care au înţeles rolul culturii în lupta împotriva înapoierii economice. El consideră că „este om cult acela care posedă gradul şi cultura necesară pentru îndeplinirea conştientă a rolului său social; din contra, este incult acela care, oricîte diplome ar avea, nu corespunde chemării lui în societate".

De aceea, prin toată activitatea sa, el a încercat să apropie cultura de şcoală şi, mai mult decît atît, de viaţa poporului. În acest scop, Casa Şcolilor, creată sub impulsul lui Spiru Haret în 1896, va deveni în timp o instituţie de încurajare a creaţiei culturale.

Ca şi cei care lucrează în cadrul Asociaţiei „Astra" în Transilvania, Spiru Haret, îndată cu venirea sa la primul ministeriat al instrucţiunii şi cultelor (31 martie 1897–1 aprilie 1899), s-a gîndit să apropie poporul de cultură. Astfel, începînd cu 5 octombrie 1897, înfiinţează revista „Albina", care îşi propunea să informeze cititorii asupra „mişcării culturale a ideilor din lumea civilizată şi evenimentelor politice din ţara noastră şi din ţări străine"; să facă cunoscuţi „scriitorii noştri de frunte, cei vechi şi cei de azi"; să aducă în conştiinţa poporului „bărbaţii mari ai trecutului", să facă cunoscută poporului întreaga sa viaţă, inclusiv a acelor grupări care trăiesc în afara regatului, să prezinte cititorului tot felul de sfaturi practice („Albina", nr. 1, 5 octombrie 1897).

Observînd, ca şi conducătorii Asociaţiei „Astra", că lipseşte literatura naţională scrisă pe înţelesul poporului, Spiru Haret face apel la scriitori. Astfel, la imboldul lui şi cu sprijinul financiar al ministerului, Al. Vlahuţă scrie „România Pitorească" şi „Din trecutul nostru", George Cojbuc scrie „Războiul nostru pentru neatîrnare, povestit pe înţelesul tuturor" şi „Povestea unei coroane de oţel", I.L. Caragiale scrie feeria „O sută de ani", reprezentată pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti la 1 februarie 1899.

Cu ocazia comemorării lui Ştefan cel Mare, în 1904, Spiru Haret sprijină apariţia unor lucrări istorice sau literare consacrate vieţii şi faptelor marelui voievod. Astfel, Nicolae Iorga scrie „Istoria lui Ştefan cel Mare povestită neamului românesc", Şt.O. Iosiv publică un poem consacrat lui Ştefan cel Mare. De fapt, în concepţia lui Spiru Haret istoria trebuie să evidenţieze rolul poporului în făurirea istoriei.

În peregrinările sale prin ţară, Spiru Haret observă dispariţia în perspectivă a datinilor populare, a obiceiurilor, a cîntecelor, a dansurilor, a costumelor şi ţesăturilor. De aceea, în primele luni ale venirii la minister, în 1897, însărcinează un grup de tineri (Coicanelli, Cîneanu şi Hodoş) să culeagă în timpul vacanţei de vară poveşti, legende şi poezii populare de la popor. Aceste materiale au fost publicate, în 1900, sub coordonarea lui Grigore Tocilescu.

La 2 decembrie 1898 sprijină financiar (cu 4000 de lei) tipărirea cărţii compozitorului D.I. Chiriac „Cîntecul popular românesc şi muzica bisericească orientală", pe care Haret o considera utilă „pentru perfecţionarea învăţămîntului nostru muzical, care nu va fi naţional şi raţional pe cîtă vreme nu vom avea ca fundament geniul muzical naţional".

Pentru păstrarea portului şi obiectelor de artă naţională, el doreşte să înfiinţeze un muzeu. După mai multe încercări nereuşite, în anii 1900 şi 1903, Muzeul de Artă Naţională va fi inaugurat în 1906, în localul Şcolii Profesionale de Fete nr. 3 din şoseaua Kiseleff.

Pentru tipărirea în tiraje mari şi la preţuri mici a operelor clasice sau originale, care prin conţinutul lor erau de folos păturilor largi de cititori, Spiru Haret înfiinţează Societatea „Steaua" .Societatea nu urmărea beneficii şi era deschisă tuturor celor care doreau să contribuie la realizarea scopurilor ei.

Înţelegînd, la acea vreme, importanţa creaţiei cultural-ştiinţifice originale în pătrunderea culturii şi ştiinţei româneşti în cultura europeană şi cea universală, Spiru Haret îi va sprijini, ca şi Titu Maiorescu, pe toţi cei care vor putea contribui la realizarea acestui ţel.

Astfel, sprijină debutul literar al lui Mihail Sadoveanu, numindu-l funcţionar la Casa Şcoalelor şi acordîndu-i un premiu literar de 700 lei, echivalentul salariului pe şapte luni.

Dîndu-şi seama de rolul lui George Enescu la afirmarea culturii româneşti, Spiru Haret ia, în 1899, iniţiativa de a i se cumpăra artistului o vioară *Stradivarius* prin contribuţia fiecărui elev din şcoala primară cu cîte 10 bani. Aşa că Enescu a cîntat pe meridianele lumii sufletul candid şi bunătatea celor 90 000 de copii români.

Lui Aurel Vlaicu i-a înlesnit executarea aeroplanului în arsenalul armatei, oferindu-i totodată şi un post onorific, plătit cu 500 lei lunar.

Interesant este că în martie 1912, cu cîteva luni înainte de a trece la cele veşnice (17 decembrie 1912), el face apel pentru înfiinţarea unei societăţi de tipul „Astrei" la Bucureşti, şi anume Liga „Deşteptarea". Aceasta

Scanned with OKEN Scanner

avea un caracter cultural-economic şi era deschisă tuturor cetăţenilor, indiferent de apartenenţa lor politică. El era convins că numai cultura poate crea solidaritatea organică a neamului, în timp ce politica dezbină un popor.

Credem că aceste cîteva crîmpeie din activitatea culturală a lui Spiru Haret sunt suficiente pentru a demonstra că într-o ţară care dorea să pătrundă la acea vreme în civilizaţia contemporană şi universală, în care totul progresează şi se modifică, el „a fost un om al vremii sale", iar prin modul în care a acţionat este un model pentru noi, cei de azi.

REGE AL ÎNVĂŢĂMÎNTULUI ŞI AL ŞCOLII ROMÂNEŞTI

Ataşat de învăţămînt încă din timpul liceului, el ocupă, succesiv, diferite funcţii politico-administrative: în afara celor didactice, membru în Comitetul Permanent de Instrucţie Publică (martie 1882), inspector general şcolar (1883), director general al Ministerului Instrucţiunii (1885–1888) sub ministeriatul lui Dimitrie Sturdza şi în trei rînduri ministru al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor (1897–1899, 1901–1904 şi 1907–1910).

Pentru a-i caracteriza activitatea în domeniul învăţămîntului, ar fi suficient să citäm cuvintele spuse la slujba de înmormîntare, în 19 decembrie 1912, de către Gh. Adamescu: „Dacă am zice că toată organizarea şcolară, cu tendinţe practice, cu dezvoltarea educaţiei fizice şi a culturii muzicale, este aşezată de el, că şcoala secundară de azi el a făcut-o, că învăţămîntul meseriilor şi al agriculturii la sate el le-a creat, că şcoala primară şi normală el a organizat-o, am zice mult, foarte mult, desigur, pentru un om, dar Haret n-a făcut numai atît." (V.Gh. Adamescu, „Viaţa şi activitatea lui Spiru Haret", Ed. „Cartea românească", 1936, p. 68.).

Pentru a nu extinde prea mult acest material, vom renunţa la o înşiruire a realizărilor lui Spiru Haret în domeniul învăţămîntului, considerînd că se va vedea mai bine modernitatea concepţiei lui în această problemă, apelînd la cîteva citate, foarte puţin comentate, din o apreciere personală, cea mai completă operă scrisă de un român despre procesul de învăţămînt, „Raportul adresat Majestăţii Sale Regelui asupra activităţii Ministerului Instrucţiunii Publice şi al Cultelor", publicat la Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl", Bucureşti, 1903.

Iată cum defineşte Spiru Haret învăţămîntul: „Învăţămîntul este una din principalele părţi din care este format organismul Statului. Aşa fiind, se pot pune , în privinţa lui, următoarele întrebări: Care este funcţiunea în stat, pe care este el chemat să o îndeplinească? Îndeplineşte el această funcţiune? O îndeplineşte în măsura exactă pe care o reclamă interesul ţării? Sacrificiile pe care le impune el sunt în raport cu puterile ţării şi cu serviciile pe care le aduce?" (*Op. cit.*, p. 5.)

Despre scopul procesului de învăţămînt el precizează: „Învăţămîntul unei ţări este chemat să îndeplinească un întreit scop. În prima linie, el trebuie să formeze buni cetăţeni. În a doua linie, el trebuie să procure tuturor tinerilor fondul de cunoştinţe care este indispensabil oricărui om în viaţă, fără deosebire de treapta socială: aceasta este învăţămîntul obligatoriu. În fine, el mai trebuie să formeze contingente pentru toate carierele care sunt necesare pentru viaţa completă şi armonică a statului". (*Ibidem*, p. 5.)

Desigur, el priveşte cele trei cerinţe strîns legate între ele. Astfel, şcoala primară trebuie să asigure unui individ toate cunoştinţele care nu pot lipsi nici unui om, neuitînd că şcolarii vor avea de luptat cu greutăţile vieţii. Învăţămîntul secundar (liceal) trebuie să pregătească cadre medii pentru diversitatea de domenii necesare vieţii unei ţări. De aceea insistă pe introducerea şi fortificarea învăţămîntului profesional.

Faptul că unii consideră că în anumite domenii românii n-ar trebui educaţi (comerţ, industrie), lăsînd aceste preocupări în seama străinilor, deoarece românii nu ar avea aptitudini, este considerat de Spiru Haret fals: „O asemenea teorie ar însemna renunţarea noastră de a trăi ca popor neatîrnat; căci un popor, care nu găseşte în sine însuşi toate elementele necesare propriei sale dezvoltări, nici nu merită acest nume". (*Ibidem*, p. 9.)

El aminteşte că la fel s-a zis despre limba română că „nu este proprie pentru o viaţă cultă", fapt contrazis de dezvoltarea ulterioară. Important, consideră Spiru Haret, să avem un sistem de învăţămînt care să contribuie la dezvoltarea armonioasă a tuturor forţelor naţiei, şi nu la „anihilarea tuturor acestor forţe, în favoarea unei singure", care ar duce la dezechilibrarea naţiei în dezvoltare.

Referitor la obiectul reformei, el consideră că învăţămîntul public trebuie să îmbine caracterul teoretic cu cel practic, astfel încît cel care absolvă învăţămîntul primar sau gimnazial, sau liceal să nu se găsească cu totul dezarmat în lupta pentru viaţă. „Şcoala, spune Spiru Haret, este unul din instrumentele de acţiune socială cele mai puternice, prin faptul că efectele ei se simt în toate părţile ţării şi în toate straturile societăţii. Ea poate face servicii însemnate chiar în unele direcţiuni, care la prima vedere nu s-ar părea că intră în domeniul său." (*Ibidem*, p. 10.)

Pentru el „Învăţămîntul, ca să fie desăvîrşit, trebuie să se îngrijească nu numai a cultiva multe, dar a cultiva spiritul, învăţîndu-l cu cunoştinţe multe, dar a cultiva şi inima, a forma caracterul, a face, în fine, ceea ce se numeşte educaţiunea tinerimei". (*Ibidem*, p. 11.)

Consideră că trebuie să se dea o deosebită atenţie educaţiei fizice, cultivării artelor, muzicii şi desenului, „întrucît ele fac parte din instrucţiunea primară şi secundară".

„În fine, consideră Spiru Haret, ne silim să insuflăm întregului nostru învăţămînt spiritul naţional, fără care el nu poate da cetăţeni buni şi dezvoltaţi, pe care este dator să-i dea." (*Ibidem*, p. 11.)

În altă parte, el scrie: „Căutăm a face învăţămîntul nostru să devină un învăţămînt naţional, de vreme ce ne silim a-l face să se potrivească ţării noastre, în loc de a ne mulţumi să-l luăm făcut gata, într-un timp şi în nişte condiţii care nu mai sînt ale noastre". (*Ibidem*, p. 354.)

Scanned with OKEN Scanner

Consideră istoria de o importanţă deosebită în programa şcolii primare, deoarece „şcoala primară are chemarea, are dorinţa de a forma conştiinţa naţională a poporului, de a-l face să-şi cunoască trecutul, pentru a-şi înţelege rostul său în prezent şi chemarea sa în viitor. Şcoala primară trebuie să creeze simţul de solidaritate naţională, fără de care un stat nu poate să existe, şi dă unei naţiuni tărie şi încredere în sine.

Pentru atingerea acestui scop, trebuie să concurgă întregul învăţămînt; dar în prima linie, stadiul istoriei". (*Ibidem,* p. 44.)

Cu privire la raportul dintre învăţămînt şi educaţie el consideră: „Scopul învăţămîntului însă nu este numai instrucţiunea, ci şi educaţiunea tinerimii, şi aceasta de a doua parte este mai importantă şi mai grea de realizat decît cea dintîi. Înainte de toate, şcoala trebuie să sădească în sufletul tinerimii iubirea neţărmurită de ţară şi sentimentul solidarităţii naţionale." (*Ibidem*, p. 354–355.)

Astfel, el a introdus ziua de 10 mai ca zi de serbare naţională pentru toate şcolile; la fel, 24 ianuarie era declarată zi de serbare generală pentru toate şcolile. S-au introdus serbări pentru aniversarea bătăliilor de la Valea Albă şi de la Călugăreni. În 19 decembrie 1897 s-a luat măsura de a se face tablouri comemorative cu luptătorii căzuţi în 1877 pentru cucerirea independenţei ţării. S-au distribuit în şcoli scrieri istorice şi literare precum „Povestea unei Coroane de oţel", „Istoria Războiului de neatîrnare" şi „Antologia română" de G. Coşbuc, „România pitorească" de Al. Vlahuţă etc.

La 2 septembrie 1902 s-a decis ca şcolarii să salute drapelul şi să asculte imnul regal în picioare şi cu capul descoperit.

Insistă pe obişnuirea tinerilor cu ordinea şi munca. Prin circulara din 17 august 1903 cere ca învăţătorii să obişnuiască elevii să adune plante medicinale, haine vechi etc., iar prin cea din 25 august 1902 le cere învăţătorilor să se îmbrace în costumul sătenilor, pentru a nu se pierde portul naţional. Îndeamnă învăţătorii să educe elevii în spiritul respectului faţă de produsele ţării.

Interesantă este poziţia lui Spiru Haret cu privire la intrarea dascălilor în politică. Atunci cînd s-a aprobat intrarea profesorilor secundari şi superiori în corpurile elective politice (Cameră, Senat şi consilii comunale), s-a crezut că se va folosi de la aceştia numai pregătirea, logica şi înţelepciunea lor. „Dar, scria el, nu a fost aşa. Politica a intrat în şcoală fără a lăsa la uşă nimic din bagajul ei şi a introdus împreună cu dînsa zîzania, violenţa dezordinea şi nedisciplina. Dreptul profesorilor de a face politică s-a interpretat pentru ei ca un drept de a fi necuviincioşi, nu numai cu autorităţile şcolare, dar şi cu orice autoritate a ţării, fără a excita nici chiar pe cea mai înaltă din toate. (*Ibidem,* p. 339–340.)

Mai mult, arată Spiru Haret, la întîlnirile politice nu se vede, în comportament, nici o deosebire între modul lor (al dascălilor) de a fi şi al oricărui altul. Unii din ei îşi uită şi datoriile de dascăl. Nu vor să înţeleagă că „dacă o lege le-a dat dreptul de a fi aleşi, nu este nici o lege care să le dea dreptul de a nu-şi face datoriile de profesori, şi printre acestea în prima linie le este ca să fie disciplinaţi, să aibă un respect de ordine şi de autorităţi, să dea şcolarilor exemplu de orice dreptate, de adevăr şi bună-cuviinţă în raporturile sociale, de orice natură ar fi ele. Cine nu ştie sau nu poate să concilieze aceste datorii, are exerciţiul altor drepturi ale sale, nu se cuvine să fie profesor... Este o incompatibilitate absolută între chemarea înaltă şi sfîntă a unui profesor, de a fi apostolul adevărului şi al iubirii între oameni, şi cea de a semăna vrajba şi a lucra pentru pervertirea simţului moral al ţării". (*Ibidem,* p. 340.)

Consideră că vinovaţi pentru această stare sînt unii politicieni care au dorit să facă din dascăli nişte acoliţi politici. De fapt, prin aceasta nu înjoseau numai demnitatea corpului didactic, ci şi ţara întreagă. El insistă: „Trebuie ca şcoala să fie scăpată de politică, cu orice preţ şi numaidecît". (*Ibidem,* p. 341.) Nu putea face reforma atîta timp cît asistau nepăsători sau neputincioşi „la pervertirea simţului moral al generaţiilor viitoare, cu care se consumă sub ochii noştri". (*Ibidem,* p. 342.) Se consideră că introducerea profesorilor în politică a adus numai deservicii ţării. De aceea, Spiru Haret insistă că „trebuie să înceteze confuzia care se face între dreptul profesorului de a face politică şi datoriile lui de profesor". (*Ibidem,* p. 343.) Cere întocmirea unui cod pentru pedepsirea celor care nu respectă legile şcolii, ajungîndu-se pînă acolo ca să se retragă profesorilor dreptul de a face politică.

Despre rolul învăţămîntului superior într-un stat, Spiru Haret spune: „După noi, pentru o universitate, chestiunea examenelor şi a diplomelor trebuie, dacă nu să rămînă pe ultimul plan, cel puţin să nu-i absoarbă toată atenţia şi să nu o facă să piardă din vedere principala ei chemare, care este de a fi centrul cultural cel mai înalt al ţării. Ea trebuie să atragă şi să reţină acţiunii sale pe toţi aceia care sînt în măsură de a contribui la înaintarea ştiinţei sau cel puţin de a expune sub forma ei cea din urmă. Universitatea trebuie să fie tribuna unde ideile să se poată expune liber, scutite de cătuşele programelor, examenelor şi diplomelor". (*Ibidem,* p. 309.)

Din cele cîteva idei extrase din concepţia lui Spiru Haret asupra învăţămîntului şi educaţiei rezultă cu claritate valabilitatea ei şi astăzi, fiind evidentă concluzia expusă în studiul asupra activităţii lui Spiru Haret, prezentat în 12 decembrie 1912 la sărbătoarea patronului Liceului „Spiru Haret" din Bucureşti. „Reforma şcolară nu constă numai în alcătuirea sau desfiinţarea de legi şi de regulamente..., ci trebuie să constea în respectul de lege, respectul de adevăr, în convingerea tuturor că nu este permis ca pentru satisfacerea poftelor, necazurilor şi ambiţiilor deşarte ale unora să se introducă dezordinea şi în conştiinţa oamenilor. (Gavril Hădărean, „Torţe arzînd în Ţara Beiuşului", Ed. „Buna-Vestire", Beiuş, 1955, p. 555.)

Scanned with OKEN Scanner

Prin cele expuse în acest studiu am dorit ca, în vremurile acestea de prefaceri sociale, economice şi morale, să aduc în contemporaneitate faptele acelui care a trăit şi a muncit cu entuziasm la modernizarea României. Înfăptuirea deşteptării conştiinţei naţionale prin cultură, ca şi a întăririi economice prin ştiinţă, fără de care însăşi dezvoltarea unui neam este ameninţată, este mesajul transmis nouă celor de azi de către Spiru Haret.

Să transformăm în fapte acest mesaj, încercînd „să fim români cu sufletul, nu cu vorba, să iubim ce-i al nostru şi să păstrăm ca pe ochii din cap", cum frumos ne îndeamnă poetul G. Coşbuc.

Încheiem expunerea noastră tot printr-un îndemn al lui Coşbuc, prieten apropiat al lui Spiru Haret: „Entuziasm ne trebuie nouă, românilor, entuziasm şi conştiinţă naţională înainte de toate. Entuziasmul care aprinde şi conştiinţa care ţine aproape şi unite inimile întregului neam".

ŞCOLILE SPIRITUALE DIN BASARABIA

Dr. Diana EŢCO, Institutul de Istorie, Stat şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău

Învăţământul teologic în Basarabia ia fiinţă o dată cu deschiderea, la Chişinău, în 1813, a Seminarului Teologic.

În 1823, în urma reformării Seminarului Teologic, în seminar au rămas doar clasele superioare, iar din cele inferioare autorităţile ecleziastice ţariste au format Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău. Această şcoală reprezenta o instituţie de învăţământ teologic primar, care se înscria în lista şcolilor de categoria a doua. Ea funcţiona în baza mijloacelor financiare colectate de la preoţimea locală şi a celor furnizate de Sfântul Sinod de la Petersburg. Termenul de studii era de patru ani. Absolvenţii şcolii aveau dreptul de a se înscrie în clasa întâia a Seminarului Teologic. La studii erau admişi copiii clerului cu vârsta cuprinsă între 10 şi 12 ani, care posedau deprinderi de a citi şi a scrie în limbile rusă şi slavonă, cunoşteau rugăciunile, ştiau predicile principale şi primele două coloniţe ale tăbliţei înmulţirii.

Procesul de studii în această instituţie de învăţământ era organizat în limba rusă. Copiii erau privaţi de dreptul de a vorbi în limba maternă, ceea ce era în contradicţie cu orice principiu didactic şi religios. Principalele obiecte de studiu incluse în programul de învăţământ erau: limba rusă (oral), limba rusă (scris), istoria Rusiei, catehismul, statutul bisericesc, istoria bisericii. Urmau apoi geografia, aritmetica, limba latină, limba greacă, desenul şi cântul.

Administraţia şcolii spirituale era formată din director (смотритель) şi director-adjunct. Directorul şcolii era numit dintre persoanele care absolviseră Academia Teologică. El era responsabil de organizarea şi supravegherea procesului de studii şi de gestionarea finanţelor şcolii.

Şcoala Spirituală de Băieţi era subordonată Seminarului Teologic, care verifica activitatea ei prin intermediul revizorilor.

Învăţătorii şcolii erau desemnaţi, la propunerea conducerii seminarului, de către arhiereul eparhial, fiind selectaţi din rândurile absolvenţilor academiilor teologice. În anii 50 ai secolului al XIX-lea, în Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău activau trei profesori cu studii superioare teologice. Lunar, învăţătorii şcolii raportau directorului despre rezultatele testării elevilor, despre succesele şi insuccesele în procesul educativ-instructiv, despre volumul materialului predat etc. La rândul său, directorul prezenta un raport arhiereului eparhial. Marea majoritate a elevilor şcolii spirituale erau copii ai clerului. Dacă părinţii vreunuia dintre elevi erau lipsiţi de dreptul de a face parte din categoria clerului, elevul în cauză era exmatriculat din şcoala spirituală. Frecvent, elevii erau exmatriculaţi din cauza imposibilităţii achitării taxei pentru studii. De asemenea, conform statutului şcolii, era exmatriculat elevul rămas repetent doi ani consecutiv. Consultând dările de seamă despre rezultatele examinării elevilor, observăm că majoritatea acestora erau restanţieri la limba rusă.

De la deschidere (1823) şi până în 1866 Şcoala Spirituală de Băieţi s-a aflat în incinta Seminarului Teologic. Sporirea contingentului de elevi în ambele instituţii genera un şir de inconveniente şi dificultăţi în organizarea activităţii lor. În 1866 organele eparhiale au cumpărat (cu preţul de 37 000 de ruble, sumă alocată de Sfântul Sinod) o nouă clădire, unde au transferat Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău.

În anii 60 ai secolului al XIX-lea, învăţământului teologic din Rusia i-a fost conferit un nou cadru legislativ. Chintesenţa reformării lui consta în descentralizarea învăţământului teologic, autonomia locală şi eligibilitatea organelor de conducere. În consecinţă, a fost instituit un organ de conducere al şcolii spirituale – consiliul administrativ, care activa sub preşedinţia directorului. Din componenţa lui făceau parte: un reprezentant al învăţătorilor (numit de administraţie) şi doi membri din partea clerului eparhial (aleşi din circumscripţia şcolară pe un termen de 3 ani). Consiliul administrativ şcolar se convoca nu mai puţin de o dată pe săptămână. Deciziile lui erau adoptate doar având majoritatea voturilor.

Procesul de studiu era organizat pe parcursul întregului an, cu excepţia duminicilor, sărbătorilor şi vacanţelor. Vacanţa de iarnă era prevăzută între 22 decembrie şi 7 ianuarie, iar cea estivală, cu durata de o lună şi jumătate, se stabilea în dependenţă de vacanţa elevilor Seminarului Teologic.

Scanned with OKEN Scanner

Zilnic, conform regulamentului din 1867, aveau loc câte 4 lecţii, exceptând două zile din săptămână, când erau prevăzute câte trei lecţii pe zi. Durata unei lecţii era de o oră şi 15 minute. Reuşita elevilor se nota utilizându-se sistemul de 5 puncte.

Reformele din învăţământul teologic erau orientate spre asigurarea unui proces de studiu cu succes în şcolile spirituale. În acest sens, Congresul eparhial din 1869 al clerului din circumscripţia Chişinău a supus unor dezbateri problema pregătirii copiilor clerului pentru studiile în şcolile spirituale. Principalul obstacol era neposedarea limbii ruse de către copiii clerului autohton. Sub presiunea arhiepiscopului Pavel, Congresul eparhial din 1873 a adoptat o hotărâre prin care obliga întregul contingent al clerului să înveţe copiii limba rusă în şcoală, acasă, în şcolile mănăstireşti etc. În rezoluţia adoptată se sublinia că elevii care nu vor da dovadă de cunoaşterea temeinică a limbii ruse nu vor fi admişi pentru a face studii la şcoala spirituală. Tot la solicitarea lui Pavel, administraţia seminarului a elaborat un consistent program de rusificare. Pentru a facilita „eforturile" părinţilor de a da cunoştinţe de limba rusă copiilor săi, a fost elaborat un îndrumar metodic special în acest scop. Arhiepiscopul Pavel a instituit pe lângă şcolile spirituale clase pregătitoare pentru implementarea forţată a limbii ruse.

O nouă reorganizare a şcolii a avut loc în 1884, fiind realizată în corespundere cu noile tendinţe ale regimului din Imperiul Rus. Regulamentul şcolar adoptat la 22 august 1884 impunea mărirea numărului de ore pentru predarea limbii ruse şi slavonei bisericeşti. Astfel, în loc de 11 ore de limba rusă şi de slavonă bisericească au fost stabilite 19 ore; au fost reduse, totodată, numărul orelor destinate predării limbilor vechi: în programul de studiu pentru clasa întâia, ele au fost înlocuite cu ore de limba rusă şi cânt bisericesc, declarate obligatorii pentru toate clasele.

E important de reţinut că în baza reformei învăţământului teologic din 1884 a fost abolit principiul eligibilităţii cadrelor de conducere şi didactice a şcolilor spirituale. Numirile în funcţiile de director, director-adjunct, apărător de onoare şi a cadrelor didactice se efectua în exclusivitate de către Sfântul Sinod şi oberprocurorul sinodal.

Un moment important în organizarea procesului instructiv-educativ l-a constituit egalarea în drepturi a învăţătorilor şcolii spirituale cu cei din Seminarul Teologic. Din acest moment, în Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău au început să activeze profesori cu studii superioare teologice. Celor cu studii seminariale li se permitea să predea doar în clasele pregătitoare.

În 1910, la Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău activau 13 cadre didactice, dintre care 11 aveau studii superioare. Contingentul de elevi era format din 378 de elevi, dintre care 305 erau copii ai clerului. Toate cele patru clase de studii, inclusiv clasa pregătitoare, aveau secţii paralele.

Din cele peste 2 000 de cărţi din biblioteca şcolii nici o carte nu era în limba română sau în altă limbă decât rusă, cu excepţia manualelor de latină sau greacă. Unica lucrare referitoare la istoria Basarabiei era monografia lui P. Batiuşkov, *Бессарабия*. Predominau cărţile de genul: *Istoria lui Suvorov, Povestiri din istoria Rusiei, Istoria Rusiei în 12 povestiri, Bătălia de la Poltava* etc.

Un eveniment important din istoria şcolii l-a constituit introducerea în programul de studiu, în 1907, după numeroase eforturi, a limbii române şi a cântului bisericesc în limba maternă.

Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău, având o structură administrativă similară şcolilor teologice din Rusia, pe parcursul unui secol de activitate a fost absolvită de numeroase personalităţi marcante ale Basarabiei, printre care se numără: Emilian Ghepeţchi, Alexandru Boldur, Mihail Ciachir, Paul Mihail, Ioan Stoicov reprezentanţi ai familiilor Donici, Baltaga şi mulţi alţii.

Şcoala Spirituală de Băieţi din Bălţi

În legătură cu creşterea contingentului de elevi la Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău (numărul lor depăşea cu mult cifra de 500 de elevi), la Congresul eparhial din 1867 autorităţile ecleziastice au pus în discuţie problema deschiderii a încă două şcoli de acest gen în Basarabia. Sfântul Sinod de la Petersburg, pe motivul lipsei mijloacelor financiare, s-a arătat rezervat faţă de acest proiect al clerului basarabean. Ulterior, Sfântul Sinod a aprobat totuşi deschiderea unei singure şcoli. Congresul eparhial din 1869 a fixat data deschiderii şcolii – 1 iulie 1869. S-a convenit ca noua instituţie de învăţământ ecleziastic să fie amplasată în oraşul Bălţi, formându-se o nouă circumscripţie şcolară, din care făceau parte judeţele Hotin, Iaşi, Soroca şi o parte din localităţile judeţului Orhei.

Şcoala Spirituală de Băieţi din Bălţi s-a deschis la 4 septembrie 1869, având un contingent de 174 de elevi, dintre care 142 au fost transferaţi de la Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău, iar restul, 32, au fost admişi din circumscripţia nou-formată.

În funcţia de director al şcolii Congresul eparhial l-a numit pe Ioan Comarneţchi, profesor la Seminarul Teologic din Chişinău. Cadrele didactice au fost selectate dintre profesorii secţiilor paralele de la Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău.

Deoarece şcoala nu dispunea de cămin, elevii erau cazaţi la gazde.

Pentru activitatea Şcolii Spirituale de Băieţi din Bălţi Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse aloca anual 500 de ruble, alte 960 de ruble erau alocate din veniturile eparhiale locale.

Timp de patru ani, şcoala a funcţionat într-un local arendat, achitându-se anual suma de 1 000 de ruble. În 1873 Şcoala Spirituală de Băieţi din Bălţi a fost transferată la Edineţ.

Scanned with OKEN Scanner

Şcoala Spirituală de la Edineţ

Motivul transferării şcolii spirituale la Edineţ era lipsa localului la Bălţi. Condiţiile de construcţie a localului la Edineţ erau foarte avantajoase: proprietarul local oferea teren de construcţie; materialele de construcţie erau mult mai ieftine decât în alte localităţi; locuitorii oraşului făgăduiau o susţinere financiară anuală de 2 000 de ruble.

Congresul eparhial din 1872 a adoptat decizia de începere, în acelaşi an, a lucrărilor de construcţie a Şcolii Spirituale din Edineţ.

Pentru a se asigura bunul mers al lucrărilor, autorităţile eparhiale au contractat un împrumut de 15 000 de ruble de la F.N. Marcoci, epitropul de onoare al şcolii din Edineţ pe un termen de patru ani, fără dobândă. Lucrările de construcţie a şcolii au durat trei ani. Către sfârşitul anului 1875 ele au fost finisate. Timp de trei ani şcoala a funcţionat într-un local arendat, iar în 1876 a trecut în noua clădire cu două etaje.

În 1876 contingentul şcolar era format din 150 elevi, dintre care 40 erau bursieri, iar 110 elevi erau solvenţi.

Anual din veniturile mănăstirilor închinate din Basarabia se aloca şcolii suma de 8 110 ruble, din care 4 000 de ruble erau cheltuite pentru întreţinerea personalului instructiv-educativ al şcolii, 1000 – pentru formarea fondului de pensii. Pentru întreţinerea a 40 de elevi orfani se rezerva câte 100 de ruble anual pentru fiecare.

Contingentul de elevi creştea continuu, către 1890 numărul lor ajungând la 248 de elevi. Dar o dată cu reducerea numărului de candidaţi proveniţi din păturile laice s-a redus şi numărul de elevi. Către 1900 numărul lor a ajuns la 191.

La începutul anului şcolar 1904–1905 administraţia instituţiei era reprezentată de Ilarion Iaţcovschi, director al şcolii, profesor de catehism şi statut bisericesc, licenţiat în teologie, şi de Ivan Saharov directorul-adjunct, profesor de istorie a bisericii, licenţiat în teologie. Şcoala dispunea de secţii paralele la trei clase. De remarcat că la finele primului deceniu al secolului al XX-lea numărul elevilor a început să crească. În 1909, la Şcoala Spirituală de Băieţi din Edineţ îşi făceau studiile 220 de elevi, în 1910 – 242, dintre care 192 erau copii de clerici, şi 50 – copii de nobili; 70 de elevi din numărul total erau la întreţinerea eparhiei, alţii patru – la întreţinere parţială şi doi erau bursieri.

Realizarea cu succes a programului de studiu în şcolile spirituale era împiedicată de lipsa manualelor şcolare. Pentru analiza manualelor existente a fost creată o comisie şcolară specială, ale cărei constatări urmau să fie înaintate arhiepiscopului eparhial, iar acesta, la rândul său, urma să le facă cunoscute comitetului şcolar de pe lângă Sfântul Sinod.

În rapoartele de activitate autorităţile ecleziastice menţionau că marea majoritate a elevilor provin din familii în care nu se vorbea limba rusă, de aceea întâlneau dificultăţi la însuşirea materiei de studiu.

De la deschidere (1872) şi pînă în 1914 Şcoala Spirituală de Băieţi din Edineţ a avut 6 directori: Ioan Comarneţchi (1869–1878), Grigorie Gravitchi (1879–1890), Alexei Troiţchi (1890–1901), ieromonahul Dimitrie Verbiţchi (ulterior, între 1901 şi 1903 episcop-vicar în mitropolia Kievului), Serghei Teodosiev (1902–1903), Ilarion Iaţcovschi (1903–1914).

Şcoala Spirituală de Băieţi din Ismail

La sfârşitul anilor 80 ai secolului al XIX-lea învăţământul teologic din Basarabia s-a completat cu o nouă instituţie – Şcoala Spirituală de Băieţi din Ismail.

Congresele eparhiale din 1891 şi 1892 au abordat problema deschiderii unei şcoli spirituale la Ismail, precum şi mecanismul de funcţionare a acesteia.

După trecerea celor trei judeţe din sudul Basarabiei la Rusia (1878), printr-o decizie a autorităţilor ţariste, au fost eliberaţi din serviciu acei preoţi care nu posedau limba rusă. Astfel, partea de sud a Basarabiei a rămas fără păstori. Această situaţie a determinat deschiderea unei şcoli spirituale în sudul Basarabiei.

Sfântul Sinod de la Petersburg a aprobat deschiderea Şcolii Spirituale de Băieţi din Ismail la 1 iulie 1893. S-a decis ca şcoala să funcţioneze în incinta clădirii donate de cetăţeanul Juravliov. În anul de studii 1893–1894 contingentul de elevi al şcolii a fost format din 72 de elevi, transferaţi de la Şcoala Spirituală de Băieţi din Chişinău. În anul următor a fost deschisă clasa pregătitoare, fapt ce a contribuit la sporirea contingentului şcolar. De exemplu, în anul şcolar 1899–1900 în procesul de studiu erau antrenaţi 176 de elevi, dintre care, 139 de elevi erau din pătura clerului, restul, 37 de elevi, erau de origine laică.

La începutul anului şcolar 1904–1905 administraţia Şcolii Spirituale din Ismail era formată din Hariton Aleksandrovici Semeikin, directorul şcolii, licenţiat în teologie, consilier de stat, şi Aleksandr Filatov, director-adjunct, licenţiat în teologie, consilier de stat.

Către 1905 contingentul de elevi al şcolii era format din 113 elevi, dintre care 40 erau cazaţi în căminul şcolii, beneficiind de întreţinere deplină din partea statului, 12 locuiau împreună cu părinţii, iar 61 – la gazde particulare.

După deschiderea Şcolii Spirituale din Ismail au ieşit la iveală un şir de inconveniente. În special, ele se refereau la amplasarea şcolii. În timp de iarnă, primăvară şi toamnă drumul ce făcea legătură între Chişinău şi Ismail era impracticabil. La congresul eparhial din circumscripţia Ismail s-a propus transferarea Şcolii Spirituale din Ismail la Chişinău. Pentru aceasta, urma ca arhiepiscopul să obţină autorizaţia Sfântului Sinod şi alocarea

Scanned with OKEN Scanner

sumei de 150 de mii de ruble din veniturile mănăstirilor închinate din Basarabia. Sfântul Sinod a refuzat eliberarea acestei sume, iar clerul local nu dispunea de mijloacele financiare respective. De aceea, Congresul eparhial din 1909 a luat decizia de a contopi Şcoala Spirituală din Ismail cu şcoala de profil din Chişinău. Această soluţie ar fi generat inconveniente pentru elevii din sudul Basarabiei, de aceea, situaţia a rămas neschimbată până în 1917, ultimul an de funcţionare a şcolilor spirituale din Basarabia.

Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău

Ideea înfiinţării Şcolii Eparhiale de Fete aparţine arhiepiscopului Antonie (1858–1871). Iniţial, el planifica să deschidă în capitala provinciei o mănăstire de călugăriţe, care ar fi avut în subordinea sa un azil destinat fetelor de clerici. Ulterior, planul arhiepiscopului se reduce doar la deschiderea unei şcoli de fete. Problema spaţiului pentru amplasarea şcolii a fost soluţionată de Antonie Ar. Dimo şi de Simion Sinițchi. Antonie Ar. Dimo, răspunzând apelului arhiepiscopului Antonie, jertfeşte o desetină şi 1 638 stânjeni pătraţi de pământ pentru edificarea mănăstirii; la rândul său, Simion Sinițchi a alocat 2 106 stânjeni pătraţi de pământ, 25 000 de cărămizi şi 10 cuburi de piatră. Într-un an de zile (1860–1861), donaţiile de bani s-au ridicat la circa 15 000 de ruble. În consecinţă, arhiepiscopul Antonie dă dispoziţie să se purceadă la înălţarea şcolii şi a bisericii ei. În primăvara anului 1861 încep lucrările de construcţie a Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău. În aprilie 1864 construcţia şcolii a fost terminată.

Ea a fost dată în exploatare la 3 mai 1864. Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău era subordonată autorităţilor ecleziastice locale. Asigurarea activităţii ei necesita eforturi atât din partea autorităţilor ecleziastice cât şi a preoţimii locale.

Arhiepiscopul Antonie formula astfel scopul înfiinţării Şcolii Eparhiale de Fete: „... acolo va creşte marea putere morală ce va implanta în familii şi-n toată ţara spiritul rusesc veritabil, puterea velicorusă eparhială, care va pătrunde în toate colţurile Basarabiei, în persoana soţiilor de preoţi şi a învăţătoarelor de clasele primare".

Noua şcoală reprezenta un local destul de impresionant. Era un bloc din piatră albă, cu două etaje. Dispunea de spălătorie şi depozit. Sălile de curs erau luminoase şi spaţioase.

La solicitarea arhiepiscopului Antonie, autorităţile ecleziastice au întocmit listele cu numele fetelor de clerici pretendente la locurile oferite de Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău. Regulamentul, întocmit de Eugraf Poniatovschi, fixa numărul elevelor, la 50 dintre care 20 – bursiere şi 30 solvente. În şcoală erau admise şi fete din alte pături sociale plătind o taxă de 30 de ruble anual. Elevele urmau să fie repartizate, conform nivelului de pregătire, în trei clase: pregătitoare, primară şi medie. Fiecărei eleve i se acorda o bursă anuală de 50–60 de ruble, hrana şi îmbrăcămintea fiind gratuite. Obiectele de predare erau: testamentul vechi şi nou, catehismul, explicări la serviciul divin ortodox, istoria bisericii, limba rusă şi cea slavonă, pedagogia, limba română, geografia, istoria universală şi cea rusă, aritmetica, cântul bisericesc, gospodăria, lucrul manual şi caligrafia, iar pentru doritori – limba franceză şi muzica. Timp îndelungat, postul de directoare a fost deţinut de doamna Anastasia Rizo, absolventă a Institutului din Odesa, care a întreţinut în Chişinău între anii 1840 şi 1864 „Pansion-model pentru fete", unde învăţau fetele de nobili. Şcoala era condusă de un comitet alcătuit din directoare, rectorul seminarului, blagocinul oraşului şi epitropul de onoare. Cursurile au fost predate gratuit, multă vreme, de către profesorii seminarului local. Cei dintâi profesori au fost: A. Parhomovici şi preotul Luca Laşcu – la religie; A. Parhomovici şi V. Zauşchevici – la limba rusă; A. Glîbovschi – la geografie; H. Bocicovschi – la aritmetică.

În asemenea condiţiuni, Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău a funcţionat cinci ani, răstimp în care a avut patru promoţii, în total 73 de absolvente. În 1869, preoţimea basarabeană a pus problema trecerii şcolii pe seama preoţimii şi a reorganizării ei conform regulamentului, aprobat la 20 septembrie 1868.

Congresul eparhial din 1872 a adoptat hotărârea privind lărgirea clădirii Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău pentru adăpostirea unui număr mai mare de eleve. Lucrul şi de această dată s-a făcut din fondurile locale. Cu banii adunaţi, în sumă totală de 34 347 rub. 40 cop., s-a prefăcut clădirea veche, s-a cumpărat o bucată de teren, pe care s-a constituit un corp de clădire cu două etaje, cumpărându-se de asemenea şi mobilierul necesar. Lucrările s-au terminat în octombrie 1872. În anul şcolar 1872–1873, şcoala de fete cu trei clase a fost reorganizată în şcoală eparhială cu 6 clase. Chestiunea lărgirii localului Şcoalei Eparhiale de Fete s-a reluat în 1878, când eparhia Chişinăului s-a mărit, prin alipirea sudului Basarabiei, cu mai mult de 100 de biserici.

Şcoala Eparhială de Fete, după contingentul de eleve, era cea mai mare instituţie de profil din eparhia Chişinăului. Toate clasele funcţionau având secţii paralele. Astfel numărul total de eleve în anul şcolar 1909–1910 era de 601, dintre care 577 erau din familiile clerului, 24 din familiile nobililor. În căminul şcolii erau cazate 569 de eleve, restul locuind la gazdă şi în familiile lor. În anul de studii 1911–1912, contingentul de eleve era format din 615 persoane. Bugetul şcolii către 1910 era format din bani lichizi – 1 125 ruble 14 cop. şi hârtii de valoare – 120 300 de ruble.

La 3 mai 1914 Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău şi-a sărbătorit cea de-a 50-a aniversare. Cu această ocazie a fost editată o broşură în care era făcut bilanţul activităţii instituţiei respective. În decurs de 50 de ani, Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău a fost absolvită de 19 755 de eleve, dintre care 2 051 au absolvit cursul complet de şase clase al şcolii, alte 155 de eleve au absolvit cursul complet de şapte clase după reformarea şcolii în 1907.

Scanned with OKEN Scanner

În pofida restricţiilor impuse de administraţia rusă, învăţământul teologic din Basarabia, în timpul stăpânirii ţariste, deşi urmărea scopuri de rusificare a populaţiei autohtone, a înregistrat unele realizări pozitive. Învăţământul teologic, inclusiv şcolile spirituale au contribuit la formarea intelectualităţii basarabene şi la cultivarea conştiinţei naţionale în rândurile populaţiei autohtone.

INTEGRAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI PRIMAR DIN BASARABIA ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂŢĂMÂNT ROMÂNESC (1917–1924)

drd. Natalia Mafteuţă, Institutul de Istorie, Stat şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

După unirea din 1918 a Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România, integrarea tuturor ramurilor vieţii economice, social-politice şi culturale ale statului unitar naţional român devine o necesitate stringentă. În acest sens integrarea *învăţământului* este o prioritate naţională.

În 1918 în cadrul hotarelor României Mari existau patru tipuri de sisteme de învăţământ total diferite, trei dintre care s-au format şi s-au dezvoltat în împrejurări şi sub influenţe străine: *învăţământul* din Basarabia – în cadrul sistemului de instruire din Imperiul Rus, cel din Bucovina – sub influenţă preponderentă a şcolii germane, iar cel din Transilvania – sub „supravegherea" *învăţământului* maghiar. Prin integrarea *învăţământului* se urmărea, în primul rînd, naţionalizarea tuturor instituţiilor şcolare din cele trei provincii istorice de curînd unite cu Vechiul Regat şi racordarea sistemului de instruire şi educaţie din fostele provincii înstrăinate la sistemul unic de învăţământ al statului român, organizat în baza principiilor moderne de instruire. La momentul Unirii din 1918 România (Vechiul Regat) dispunea de un sistem de învăţământ bine organizat, de o şcoală primară unitară, obligatorie şi gratuită pentru toţi cetăţenii. Acest sistem crea condiţii de acces spre toate nivelele de învăţământ: secundar, profesional, superior.

Comparativ cu celelalte provincii alipite statului român starea învăţământului din Basarabia era cea mai gravă. În provincia dintre Prut şi Nistru se atesta cel mai înalt grad al neştiutorilor de carte[1]. Conform recensământului din 1897, în Basarabia cota analfabetismului în rîndul bărbaţilor era de 81,8%, iar în mediul populaţiei feminine – de 96%. Şi mai sporită era cota analfabeţilor în rîndul populaţiei moldoveneşti: bărbaţi – 85,5%; femei – 98,3%[2].

Dacă în Vechiul Regat, încă din 1864, s-a creat o singură şcoală elementară, obligatorie, gratuită (cu termenul de studiu de 5 ani la sat şi 4 ani la oraş), atunci în Imperiul ţarist, până la 1917, *învăţământul* şi-a păstrat caracterul de „castă". În Rusia, inclusiv în Basarabia, pe lîngă cele două tipuri tradiţionale de instituţii de învăţământ – pentru nobilime şi cele pentru popor, – existau o sumedenie de şcoli care nu erau legate între ele nici chiar prin programele de studiu. În Basarabia existau 5 tipuri de şcoli primare: şcoli de grămătici, cu curs de doi ani; şcoli primare bisericeşti, cu curs de 4 ani; şcoli ale Zemstvei şi comunale, cu curs de 4 ani; şcoli mănăstireşti, cu curs de 4 ani; şcoli medii, cu curs de 4 ani, ce erau o continuare a celor primare. Şcolile respective aveau subordonanţă diferită: Ministerul Instrucţiunii Publice, Sfîntul Sinod; Zemstvele, consiliile comunale urbane şi rurale şi chiar persoane particulare[3].

Aşadar, până la 1917, constatăm lipsa unui sistem unic de instruire şi educaţie în hotarele Imperiului Rus, inclusiv în Basarabia.

Abia în vara anului 1917, printr-o decizie a Guvernului Provizoriu, toate instituţiile de învăţământ din Rusia trec sub autoritatea Ministerului Instrucţiunii Publice, rămînînd în continuare în grija Zemstvelor şi consiliilor comunale rurale şi urbane.

Învăţământul rusesc purta un caracter preponderent teoretic, urmărind doar obiectivul de a-i învăţa pe copii citirea, scrierea şi calculul. Instruirea băieţilor şi fetelor se făcea în instituţii şcolare separate. După terminarea şcolii primare, copiii nu puteau să-şi aplice cunoştinţele în practică, astfel că peste cîţiva ani ei deveneau analfabeţi. Iată de ce activitatea şcolară din Basarabia rămînea în mare parte ineficientă.

Privitor la numărul de instituţii de învăţământ existente în Basarabia în anul 1917, în istoriografie există păreri contradictorii. Autorii A. Craciun, S. Brîseakin, O.G. Andrus încearcă să demonstreze că aici existau „mai mult de 2000 de instituţii"[4]. Această afirmaţie a cercetătorilor sovietici pare a nu avea un suport documentar.

Conform datelor statistice incluse în monografia „Basarabia", apărută în 1926, sub redacţia lui Ştefan Ciobanu, în provincia dintre Prut şi Nistru, în 1917 existau 1389 de şcoli primare, în care erau înscrişi 80 991 de elevi[5]. După alte date, în ajunul Primului Război Mondial, din 2 484 000 de locuitori ai Basarabiei doar 114 668 erau cuprinşi în reţeaua *învăţământului*. În medie, la 1 000 de locuitori reveneau 46 de persoane cu studii elementare.

Până în 1917 în Basarabia lipsea totalmente *învăţământul* cu predare în limba băştinaşilor; aici se atesta o insuficienţă de cadre didactice calificate, nemaivorbind de programe, manuale şi alte materiale didactice în limba română. Prin aceasta se explică în mare parte cota înaltă a analfabetismului în rândul populaţiei moldoveneşti. Această problemă a fost abordată în cadrul şedinţei Adunării guberniale a Zemstvei, în aprilie 1917, de către P. Gore. Majoritatea din cei prezenţi au recunoscut că „...treaba *învăţământului* obştesc merge foarte rău, deoarece cea mai mare parte din copii fiind moldoveni şi învăţătura fiind rusească, ei după împlinirea şcoalei degrabă uită

Scanned with OKEN Scanner

totul. Mai ales îi rău că copiii nu pot să se înveţe măcar a se ruga lui Dumnezeu în limba-mamă, căci şi legea lui Dumnezeu se predă tot în limba rusească. Şi pe când nemţii, grecii şi jidanii, fiind mai puţini, îşi au şcoala lor, cei numeroşi, moldovenii, n-au dreptul de a avea şcoală moldovenească"[6].

Vestitul rusificator P.N. Batiuşkov, într-un studiu istoric asupra Basarabiei, apărut în 1892, nota: „Dacă voim ca Basarabia să nu devină obiectul dorinţelor şi agitaţiunilor românofile, ci din contra să se unească organiceşte cu Rusia, atunci trebuie, prin mijlocul şcolilor, să ne grăbim a face **ca măcar jumătate din ţăranii moldoveni să devină ruşi**. Spre această ţintă tocmai tinde sistemul de învăţământ public, adoptat acum de ocârmuire"[7].

Problema *învăţământul*ui în limba naţională a persistat pe tot parcursul dominaţiei ţariste în Basarabia. Dacă în primele decenii, după anexarea provinciei, predarea în limba română se practica la Seminarul Teologic, la Pensionatul nobilimii, în şcolile lancasteriene, apoi după 1867 *învăţământul* în limba naţională este interzis. Abia în 1905 intelectualitatea naţională reuşeşte să obţină unele succese modeste. În cadrul Seminarului Teologic din Chişinău şi a Liceului Eparhial de Fete, s-a reluat doar predarea limbii române (moldoveneşti) ca obiect de studiu.

În 1917, în rezultatul căderii ţarismului, lupta pentru şcoala naţională în Basarabia, devine mai intensă. Naţionalizarea *învăţământul*ui a devenit un obiectiv de bază al Partidului Naţional Moldovenesc, creat în primăvara anului 1917. În programul acestuia, printre alte deziderate, se conţinea următoarea revendicare: „În şcolile de toate treptele limba de predare să fie limba naţională a poporului. Limba rusească se va învăţa în şcoli ca obiect de învăţământ (ca învăţătură deosebită)"[8].

În urma numeroaselor dezbateri din cadrul Adunării guberniale a Zemstvei, în aprilie 1917 s-a luat hotărârea de a cere de la Ministerul Învăţământului ca predarea în şcolile inferioare să se înfăptuiască în „limba moldovenească".

În zilele de 10–13 aprilie 1917 autorităţile ruseşti organizează la Chişinău un congres al corpului didactic primar. Din cei peste 800 de învăţători moldoveni, câţi erau în întreaga Basarabie, la congres au fost delegaţi doar 40–50. La forumul pedagogilor din Basarabia s-a înregistrat o atmosferă destul de ostilă şcolii naţionale. Întrunirea a fost dominată de elementele şovine din învăţământul din Basarabia. Ion Buzdugan, reprezentantul Partidului Naţional Moldovenesc, în luarea sa de cuvânt, a militat pentru naţionalizarea învăţământului din Basarabia. Dar în hotărârea adoptată de congres, abia s-a reuşit a impune următorul punct: „predarea (în şcoli) trebuie să se facă în limba copiilor, însă fiindcă învăţătorii nu sunt pregătiţi pentru aceasta, înfăptuirea acestei hotărâri se amînă pentru viitor"[9].

Îndată după congres, cadrele didactice de origine moldovenească formează Asociaţia învăţătorilor moldoveni şi înaintează Zemstvei guberniale un memoriu, prin care cer naţionalizarea *învăţământul*ui. Comitetul de conducere al Zemstvei, compus în majoritate din moldoveni, a decis constituirea unei comisii şcolare în frunte cu Ştefan Ciobanu. În urma acestor măsuri organizatorice, *învăţământul* din Basarabia cunoaşte o nouă etapă în evoluţia sa.

La 25–28 mai 1917, la Chişinău, are loc Congresul învăţătorilor moldoveni, la care au participat în majoritatea absolută profesori şi învăţători moldoveni. Referatul de bază despre organizarea *învăţământul*ui moldovenesc în şcolile de toate treptele, prezentat de profesorul Ştefan Ciobanu, a fost ascultat cu mare atenţie, delegaţii venind cu propuneri constructive. Cum era şi firesc, el a stârnit şi unele controverse. Practic, congresul a pus bazele conceptului de şcoală naţională, şcoală de tip nou, democratică, care se deosebea radical de şcoala ţaristă. Congresul a adoptat o serie de hotărâri în privinţa organizării şcolii naţionale:

1. De la 1 septembrie 1917 şcolile din satele moldoveneşti sau în majoritate moldoveneşti, se vor preface în şcoli moldoveneşti; 2. Limba rusă se va învăţa în aceste şcoli ca obiect de învăţământ obligator, începând de la anul al treilea, în 6 ceasuri pe săptămână; 3. În şcolile cu 2 clase limba rusă se va învăţa tot de la al treilea an, câte 6 ceasuri pe săptămână; 4. Să se deschidă şcoli moldoveneşti şi la oraşe; 5. Programele şcolare să fie în conformitate cu programele ruseşti; 6. În Chişinău şi în ţinuturile, unde moldovenii sânt în majoritate, să se deschidă încă la 1 septembrie 1917 câte un liceu de băieţi şi unul de fete; 7. Programele liceelor să fie potrivite cu cele ale liceelor ruseşti, dar limba rusă, istoria şi literatura rusă să se predea după un program pe care-l va elabora o comisie anume; 8. La Universitatea din Odesa şi la cea din Kiev să se deschidă cîte o catedră de limbă, literatură şi istorie moldovenească, până când se va înfiinţa o universitate la Chişinău[10].

După cum vedem, în rezoluţiile adoptate de congres se pun bazele naţionalizării şcolilor primare rurale, deschiderea de şcoli moldoveneşti în oraşe, în care exista o populaţie mixtă.

Conform hotărârii congresului, limba rusă nu mai era limbă de predare, ea capătă statut de obiect de studiu şi i se rezervă un anumit număr de ore săptămânal. Elaborarea programelor şcolare pentru necesităţile *învăţământul*ui moldovenesc în conformitate cu cele ruseşti a fost determinată de faptul că în mai 1917 pentru Basarabia se revendica doar o autonomie teritorială şi culturală în cadrul statului federativ rus. De aceea nici istoria naţională nu figura printre obiectele de studiu în cursul şcolii primare şi medii, ci se mai păstrează istoria Rusiei, dar într-o nouă interpretare, desigur. Referitor la şcolile primare, congresul a mai hotărât să fie reformate astfel, încât să se poată trece dintr-o şcoală în alta de treaptă mai înaltă, deci o continuitate a şcolii de toate gradele.

Scanned with OKEN Scanner

Discuţii aprinse, uneori chiar contradictorii, a stârnit la congres problema veşmântului limbii de instruire. Foarte mulţi învăţători la început optau pentru utilizarea în continuare în şcoala naţională din Basarabia a alfabetului chirilic. Ei se opuneau introducerii alfabetului latin în şcoală, deoarece înainte de acest congres în presa din Basarabia se dezlănţuise o adevărată campanie împotriva scrisului latin, populaţia fiind speriată că o dată cu adoptarea hotărârii de trecere la scriere cu acest alfabet, Basarabia automat se va alipi la România. Se cerea o activitate de iluminare a învăţătorilor, lucru pe care l-a făcut parţial la congres Ion Buzdugan, în referatul prezentat cu această ocazie. El a arătat că românii basarabeni au fost impuşi să folosească alfabetul rus, dar pe parcursul secolului trecut (XIX) ei au făcut unele încercări de a introduce alfabetul latin, însă condiţiile au fost vitrege. Punându-se baza şcolii naţionale în Basarabia, trebuia deci să se hotărască pozitiv şi problema alfabetului latin.

„Prin alfabetul latin, a spus vorbitorul, noi ne deschidem deodată porţile spre întreaga cultură românească, în care până acum nu ne-am împărtăşit aproape deloc."[11] Acelaşi lucru l-a avut în vedere şi Comisia şcolară moldovenească de pe lângă zemstva gubernială, când a hotărât în unanimitate că în şcoala din Basarabia să se introducă alfabetul latin.

Au insistat în mod special pentru trecerea la scrisul latin profesorii şi preoţii, deşi ultimii prin tradiţie erau legaţi de alfabetul slav.

Cu unanimitate de voturi congresul a adoptat următoarea rezoluţie: „În şcoala moldovenească se introduce alfabetul latin, care va fi întrebuinţat atât în cărţile didactice cât şi în scris"[12]. Această hotărâre a stârnit un entuziasm nemaipomenit în rândul participanţilor. Ziua de 26 mai 1917, când a fost adoptată această rezoluţie, marca începutul unei noi etape în istoria culturii naţionale, inclusiv a *învăţământului* din Basarabia.

În iunie 1917 în suburbia Munceşti a Chişinăului se deschide prima şcoală românească din Basarabia şi o grădiniţă de copii, fondată de către Partidul Naţional Moldovenesc[13].

În vara şi toamna anului 1917, la Chişinău, Bălţi, Soroca au fost organizate cursuri pentru învăţători, cu scopul de a pregăti contingentul didactic pentru noul an de studii, în conformitate cu decizia Congresului învăţătorilor moldoveni şi a Comisiei şcolare moldoveneşti. Cursurile de la Chişinău (17 iunie – 15 august), au fost frecventate de 118 învăţători din Basarabia şi 10 învăţători din Transnistria.

Programul cursurilor prevedea „introducerea învăţătorilor în cunoaşterea limbii române (oral şi scris pe baza grafiei latine), predarea anumitor cunoştinţe din istoria neamului, de literatură şi muzică naţională precum şi de metodică a învăţământului primar în limba maternă". Accentul principal s-a pus pe istoria neamului, pe geneza poporului nostru, pe unitatea românilor de pretutindeni, ceea ce a contribuit nu numai la aprofundarea cunoştinţelor în materie de istorie, dar şi la dezvoltarea conştiinţei şi sentimentelor lor naţionale.

Prelegeri în faţa cursiştilor au ţinut atât profesori basarabeni, cât şi cei veniţi din Bucovina, Ardeal şi Vechiul Regat. Din Basarabia au participat: Iustin Frăţiman (limba şi literatura română, istoria românilor), preotul Alexei Mateevici (istoria literaturii române), Ştefan Ciobanu (limba română), Nicolae Popovschi (activitatea extraşcolară), preoţii Mihail Berezovschi şi Chicerescu (muzica); din Bucovina, la buna organizare a cursurilor au contribuit George Tofan (limba română, istoria românilor, lecţii practice), Liviu Marian (limba română), O. Ţopa (limba română); din Ardeal: Onisifor Ghibu (metodica, limba română şi istoria literaturii române, lecţii practice); din Vechiul Regat: George Aslan (limba română). Aceste cursuri s-au încheiat cu un examen la care s-a evaluat scrierea şi citirea cu caractere latine, cunoştinţele la istoria şi literatura română.

Învăţătorii au deprins să scrie şi să citească bine texte scrise în grafie latină, au însuşit terminologia şcolară în limba maternă atît de necesară în activitatea lor de fiecare zi. În afară de aceasta, ei au mai audiat lecţii de metodica predării limbii române şi a aritmeticii.

Cursurile organizate în vara anului 1917 la Chişinău nu au putut să cuprindă toţi învăţătorii din satele moldoveneşti. De aceea, Comisia şcolară moldovenească a hotărît ţinerea de cursuri şi în lunile de toamnă, concomitent, în trei oraşe: Chişinău, cu 220 cursişti, Soroca, cu 100 cursişti, Bălţi, cu 110 cursişti. De data aceasta, în activităţile de instruire a cursiştilor au fost antrenaţi mai mulţi profesori şi chiar învăţători. Cursurile de la Bălţi le-a organizat George Tofan, fost director al cursurilor pedagogice din vară de la Chişinău precum şi lectorii Liviu Marian şi Poloman; învăţătorul Gh. Paranici ş.a. La Soroca în calitate de lectori s-au produs profesorii M. Baciu (bucovinean), D. Lupan, A. Oţetea, soţii Boieru-Muştea (ardeleni), toţi aceştia fiind dirijaţi de O. Ghibu. La Chişinău au fost organizate cîteva grupe, având ca lectori pe A. Banciu, R. Cioflec, G. Tofan şi O. Ţopa la limba română, pe N. Oancea, M. Berezovschi la lecţiile practice, pe Onisifor Ghibu la istoria literaturii române. Ca rezultat, către începutul anului de învăţământ 1917/1918 au fost pregătiţi 850 de învăţători[14]. Pe tot parcursul cursurilor învăţătorii au fost asiguraţi cu hrană şi locuinţă. Cheltuielile pentru organizarea lor au fost suportate de zemstva gubernială a Basarabiei.

Cursurile organizate în Basarabia, chemate să pună bazele şcolii naţionale, au constituit o primă formă de solidaritate naţională a intelectualităţii din toate provinciile româneşti. Aceasta acţiune comună a cadrelor didactice din întreg spaţiul românesc a anticipat actul unirii Basarabiei din 27 martie 1918.

Evident, cursurile, fiind de scurtă durată, nu au atins toate obiectivele preconizate, dar ele totuşi au contribuit la trezirea şi consolidarea conştiinţei naţionale a celor ce aveau să poarte pe umerii lor povara destoinică a muncii de învăţător.

Scanned with OKEN Scanner

Concomitent cu pregătirea cadrelor didactice se desfăşoară activitatea susţinută pentru asigurarea şcolii cu materiale didactice. Problema manualelor şcolare a fost discutată şi la Congresul învăţătorilor moldoveni din mai 1917. Învăţătorul Gheorghe Năstase, sosit de pe front, a prezentat un raport în care comunica despre începerea lucrului de elaborare a manualelor originale, menţionând că zemstva gubernială a alocat în acest scop 20 mii de ruble pentru tipărirea lor şi anunţând un concurs pentru cel mai bun „Abecedar", „Carte de citire" şi „Carte de religie".

S-a organizat şi o comisie chemată să supravegheze tipărirea manualelor. În noiembrie 1917, la Chişinău, au ieşit de sub tipar primele manuale în limba română (în grafie latină!): *Abecedarul*, autor – arhimandritul Gurie, *Cartea de citire*, autor – profesorul Ştefan Ciobanu, şi *Manualul de religie*, autor – părintele Nicolae Vlad. La naţionalizarea şcolii primare a contribuit mult şi donaţiile de carte venite din Vechiul Regat.

În opera lor de construire a şcolii naţionale din Basarabia, în primăvara–toamna 1917 învăţătorii şi intelectualii locali au fost ajutaţi, îndrumaţi şi de prizonierii transilvăneni şi bucovineni, printre care erau mulţi învăţători cu o bogată experienţă pedagogică, precum şi de unii refugiaţi din Vechiul Regat. Înrolaţi în armata austro-ungară şi căzuţi în prizonieratul rusesc, aceşti profesori, aflând despre starea jalnică a şcolii din Basarabia şi despre evenimentele politice de aici, din dragostea şi datoria lor faţă de neamul românesc şi-au oferit în mod voluntar serviciile lor. Printre aceşti transilvăneni se evidenţiază figura lui Onisifor Ghibu, care a devenit animatorul şi realizatorul celor mai multe şi mai importante reforme în viaţa şcolii din Basarabia.

Un rol de seamă în organizarea învăţătorilor basarabeni, în pregătirea lor profesională l-a jucat revista pedagogică „Şcoala moldovenească", care a început să apară în iunie 1917. Fondată şi redactată de neobositul profesor transilvănean O. Ghibu, care scria şi marea majoritate a articolelor, revista aborda problemele şcolii în toată complexitatea lor, informa cititorul despre evenimentele pedagogice din Basarabia.

Tot pe paginile ei au văzut lumina zilei primele îndrumări metodice pentru şcoala primară moldovenească, documentele de program şi apelurile către învăţătorii Basarabiei. Dar, pe lângă orientarea ei profesională, revista, prin publicarea celor mai frumoase poezii patriotice şi a unor bucăţi de lectură cu conţinut istoric, încerca să trezească conştiinţa naţională a copiilor basarabeni. De menţionat că „Şcoala moldovenească" era unica publicaţie pedagogică în limba română în acea perioadă, când o bună parte din România era ocupată de armatele austro-ungare.

După proclamarea Republicii Democratice Moldoveneşti (2 decembrie 1917), dirijarea activităţii de reformare a şcolii basarabene a fost preluată şi continuată de Directoratul Învăţământului din Basarabia, în fruntea căruia a fost desemnat profesorul Ştefan Ciobanu. Activitatea ulterioară de naţionalizare a şcolii a fost orientată spre pregătirea centralizată a instructorilor şcolari pentru a fi delegaţi în judeţe[15].

După proclamarea de către Sfatul Ţării a unirii Basarabiei cu România (27 martie 1918), toate instituţiile de învăţământ din provincia dintre Prut şi Nistru au fost trecute sub supravegherea Ministerului Instrucţiunii Publice din România. În primele numere ale revistei „Şcoala Basarabiei", organ oficial al Directoratului de Instrucţie, a fost publicată Legea *învăţământului* primar din România. În urma acestui fapt, în şcoala primară din Basarabia se introduce programa analitică de învăţământ din Vechiul Regat, iar de la 1 ianuarie 1919 începe finanţarea din bugetul central a corpului didactic din Basarabia.

În anul de învăţământ 1918–1919 şcolile primare din Basarabia au fost organizate după modelul celor din Vechiul Regat, cu patru clase şi patru ani de studiu. În şcolile primare şi în primele clase din instituţiile de învăţământ mediu s-au adoptat programele de învăţământ din Regat, înlocuindu-se istoria şi geografia Rusiei cu istoria şi geografia României[16].

În 1919 a fost aprobat un program de activitate pentru perioada de tranziţie, urmând ca apoi să fie realizată unificarea învăţământului pe întreaga ţară, în aşa fel, ca toate şcolile de acelaşi grad şi tip de pe teritoriul României să aibă aceeaşi organizare şi structură.

În vederea integrării în cadrul sistemului de învăţământ românesc în prim plan s-a impus necesitatea naţionalizării complete a şcolii basarabene. Principiile de naţionalizare au fost expuse în „Raportul în chestiunea naţionalizării şcolii medii", elaborat în 1918 de către Directoratul instrucţiunii publice. Conform acestui raport, la baza principiului de naţionalizare era situat dreptul fiecărei etnii de a-şi instrui copiii în limba maternă. Limba de instruire urma să fie determinată de „raportul procentual al naţionalităţii faţă de totalitatea populaţiei Basarabiei". În conţinutul obligatoriu al programelor de studiu intrau: „limba română, istoria şi geografia României". În cazul când comunitatea respectivă nu dorea ca instruirea copiilor să se înfăptuiască în limba maternă, atunci limba de predare putea fi numai limba română[17].

Procesul de naţionalizare a învăţământului a fost caracteristic nu numai pentru statul român. În urma Primului Război Mondial, acest deziderat a ocupat o poziţie-cheie în cadrul politicii interne promovate de majoritatea guvernelor statelor din sud-estul Europei. Astfel, la deschiderea Congresului institutorilor cehoslovaci din Praga, preşedintele Republicii Cehoslovace Masaryk, a ţinut un discurs, în care menţiona următoarele: „Şcoala trebuie mai întâi să fie naţională, căci naţionalitatea este pentru noi un program suveran; aceasta trebuie să fie sarcina cea mai nobilă a institutorului..."[18].

S-a elaborat sarcina de a pregăti învăţători pentru şcoala complet naţionalizată.

Scanned with OKEN Scanner

Comisia şcolară moldovenească a propus organizarea în opt localităţi ale Basarabiei (Bălţi, Bender, Bolgrad, Cahul, Cetatea Albă, Chişinău, Orhei, Soroca) a unor cursuri suplimentare pentru învăţători, cu o durată de trei luni de zile. S-a elaborat un plan de activitate, un program şi un regulament de organizare a acestor cursuri, documente care au fost publicate.

Programul cursurilor avea un conţinut mai consistent şi mai bine structurat, cuprinzând următoarele discipline: istoria neamului, limba română şi istoria literaturii, pedagogia, metodica predării, geografia, aritmetica şi geometria, ştiinţele naturale, ştiinţe social-politice, cântarea corală şi vocală ş.a.

Inaugurarea cursurilor a avut loc în perioada 1–15 mai 1919, însă, din cauza greutăţilor materiale s-au încheiat înainte de data preconizată (1 august), cu excepţia cursurilor de la Chişinău, care au respectat termenul prevăzut. Dirijarea cursurilor a fost încredinţată: la Chişinău – lui Gh. Tofan; la Bălţi – lui Liviu Marian; la Cahul – lui Ilie Lupu, revizor şcolar; la Tighina – lui Cazacu, profesor; la Orhei – lui Leon Mrejeriu, revizor şcolar, la Soroca – lui Fedeleş, profesor universitar; la Bolgrad – lui Gh. Simion, revizor şcolar; la Cetatea Albă – lui O. Mironescu, profesor din Constanţa.

La cursurile organizate la Chişinău au fost înscrişi 537 de învăţători, veniţi din toate judeţele Basarabiei. Nivelul de cunoaştere a limbii române de către cursişti era diferit. Printre ei erau chiar şi profesori care nu cunoşteau limba română. Cei 20 de învăţători transnistreni au format o grupă specială.

Corpul de lectori a fost alcătuit dintr-un profesor universitar, 15 profesori secundari şi 10 institutori şi învăţători.

În timpul lecţiilor practice, lectorii au constatat că un procent destul de mare din învăţători nu posedă „cea mai elementară pregătire, că unii din ei, ba chiar grupe întregi nu posedă nici cunoştinţele ce au să le dea copiilor din şcoala primară”[19]. Starea aceasta de lucruri se explică prin faptul că doar 10% din numărul învăţătorilor prezenţi la cursuri erau absolvenţi ai seminariilor de profil pedagogic, ceilalţi erau absolvenţi de gimnaziu, şcolii eparhiale sau şcoli primare.

Datorită insistenţei şi muncii stăruitoare, mulţi dintre învăţătorii care au frecventat aceste cursuri au căpătat cunoştinţe teoretice şi deprinderi practice temeinice. Pe lângă lecţiile obligatorii, cursiştii frecventau conferinţele de la Universitatea Populară, luau parte la matineele, reprezentaţiile teatrale, şezătorile literare organizate în Chişinău.

La multe lecţii ţinute la cursuri au asistat Simion Mehedinţi, ministru al Instrucţiunii Publice, Ştefan Ciobanu, director al *învăţământului* din Basarabia; dl Scodigor, şef al *învăţământului* primar, şi alte persoane responsabile din cadrul Ministerului Instrucţiunii Publice.

În scopul instruirii continue a corpului didactic din Basarabia şi integrării pedagogilor în sistemul de învăţământ din România s-a propus editarea unei reviste pedagogice şi a manualelor, organizarea de cercuri culturale în fiecare localitate. De asemenea, s-a propus de a crea un serviciu de control pentru toate şcolile din Basarabia, alcătuit din oameni competenţi şi cunoscători ai specificului basarabean.

Deoarece multe cadre didactice din Basarabia, la momentul respectiv, nu cunoşteau îndeajuns pedagogia şi metodica predării, nemaivorbind de limba poporului băştinaş, s-a luat decizia de a organiza cursuri şi pentru învăţătorii din rîndul populaţiilor minoritare. În iulie 1920, la Chişinău, au fost organizate cursuri pentru învăţătorii din şcolile minorităţilor naţionale din judeţele Chişinău, Tighina, Orhei. În total au participat 249 de cursişti: 116 – din jud. Chişinău, 90 – din jud. Tighina; 13 – din jud. Cetatea Albă, 12 – din jud. Orhei; 6 – din jud. Soroca; 6 – din jud. Bălţi, 4 – din jud. Ismail, 2 – din jud. Cahul. Componenţa naţională a cursiştilor era următoarea: ruşi – 61, moldoveni – 52, evrei – 51, ucraineni – 35, bulgari – 29, nemţi – 10, polonezi – 6, găgăuzi – 4, greci – 1.

Pregătirea teoretică şi practică a cursiştilor era destul de diferită. Din cei prezenţi, 149 erau învăţători, 35 foşti învăţători, 12 profesori secundari, 15 profesori de şcoli medii şi 15 absolvenţi de liceu.

Programa analitică a cursurilor prevedea ca timp de două luni de zile să-i înveţe pe învăţătorii care nu cunoşteau limba română citirea, scrierea şi conversaţia în limba română, în baza unor cunoştinţe sumare de gramatică. Din lipsă de mijloace, cursurile s-au redus la o lună.

Rezultatul examenului a fost îmbucurător: din 244 de cadre didactice care au frecventat regulat cursurile, 78 au fost apreciaţi cu calificativul „foarte bine”, 71 cu „bine”, 62 cu „suficient” şi numai o persoană cu „insuficient”; 15 învăţători nu s-au prezentat la examen. Liviu Marian, directorul cursurilor, a menţionat că „la cursuri a domnit o atmosferă de caldă prietenie între lectori şi cursişti, care a contribuit la apropierea sufletească între învăţătorii ucraineni de la şcoalele minorităţilor şi dascălii noştri de limbă română, apropiere care, credem, ar trebui cultivată şi pe viitor în interes superior patriotic”[20]. În anul 1920 cursuri de acest gen au mai avut loc la Cetatea Albă şi Edineţ.

Realităţile social-economice, politice şi culturale ale timpului impuneau cerinţe mai înalte faţă de şcoală. În aprilie 1919 Ministerul Instrucţiunii a convocat reprezentanţii *învăţământului* din toate provinciile, cu scopul de a stabili principiile de bază ale viitoarei reforme din domeniul *învăţământului*. În rezultat a fost elaborat Decretul-lege nr. 2 844 din 5 iulie 1919 în care se stipula:

1. Prelungirea obligativităţii *învăţământului* până la 16 ani;

Scanned with OKEN Scanner

2. Înfiinţarea cursurilor complementare – un ciclu obligator al şcolii primare cu caracter practic utilitar, specific regiunii, cu scopul ca copii absolvenţi să deprindă o îndeletnicire practică[21].

În urma emiterii acestui decret, se preconiza a ridica numărul anilor de studiu în ciclul primar până la 7 ani. Copiii care nu-şi puteau continua studiile la şcolile secundare sau speciale aveau posibilitatea să urmeze studiile complementare, cel puţin 6 ore pe săptămână, cu scopul de a-şi completa cunoştinţele căpătate anterior. Cursul complementar urma să iniţieze copiii în cunoaşterea drepturilor şi îndatoririlor cetăţeneşti, să-i pregătească pentru viaţă, deprinzându-i cu activităţile de muncă din localitatea de baştină.

În scopul implementării acestui curs, s-a elaborat un regulament şi patru programe. Fiecare program avea la bază un profil concret: agricol, industrial, comercial şi gospodăresc, pentru fete. Din cauze obiective (insuficienţa de cadre didactice, frecvenţa slabă) cursul complementar, însă, n-a putut fi implementat pretutindeni.

Cea mai eficientă formă de integrare în domeniul *învăţământului* a fost unificarea legislativă. Condiţiile economice nu au permis statului român să realizeze ample reforme în domeniul *învăţământului*, imediat, după Unire. Totuşi au fost elaborate o serie de directive-legi care au permis racordarea gradulată şi integrarea treptată a sistemelor de educaţie şi instruire din provinciile proaspăt unite la cel existent în Vechiul Regat.

În fruntea operei de integrare şi unificare a sistemului de învăţământ românesc interbelic s-a situat Constantin Angelescu, ministru al Instrucţiunii Publice în anii 1922–1931; 1933. Legea *învăţământului* primar-normal, adoptată în 1924, elaborată sub îndrumarea sa, a încheiat etapa iniţială de integrare a *învăţământului* primar din Basarabia integrare şi a constituit reformarea şcolii primare româneşti în general.

Astfel, a fost elaborată o programă unică de instruire, a fost pregătit corpul didactic necesar pentru toate tipurile de instituţii de învăţământ, au fost înfiinţate şcoli de toate nivelele, atît pentru populaţia băştinaşă cît şi pentru cea minoritară.

NOTE

[1]C. Angelescu, *Lege pentru învăţământul primar al statului şi învăţământul normal-primar,* Buc., 1925, p. 79

[2]P. Cazacu, *Zece ani de la Unire. Moldova dintre Prut şi Nistru (1918–1928),* Bucureşti, 1928, p. 238.

[3]Т.А. Крачун, *Очерки по истории народного образования в Молдавской ССР,* Chisinău, 1950,p.33.

[4]Т.А. Крачун, *idem; Очерки по истории развития школы и педагогической мысли в Молдавии,* Chisinău, 1985; О.Г. Андрус, *Очерки по истории школ Бессарабии и Молдавской ССР первой половины XX в.,* Chisinău, 1951.

[5]Ştefan Ciobanu, *Basarabia,* Chişinău, 1993, p. 248; Gheorghe Palade, *Învăţământul din Basarabia în proces de integrare şi extindere (1918–1940),* în *Caiete de istorie,* an. II, nr. 4 (8), septembrie 2003, p. 17.

[6]Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieţii,* în *Basarabia revoluţionară (1917–1918). Amintiri,* Chişinău, 1992, p. 102.

[7]Zamfir Arbore, *Basarabia în secolul XIX,* Chişinău, 2001, p. 46.

[8]Gheorghe Palade, *op. cit.,* p. 15.

[9]P. Cazacu, *Moldova dintre Prut şi Nistru...,* p. 190; Ştefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei,* Bucureşti, 1929, anexa 25, *Manifestul Comitetului profesorilor şi învăţătorilor moldoveni,* p. 31–32.

[10]*Primul congres al învăţătorilor moldoveni din Basarabia(25–28 mai 1917),*în*Cugetul* nr.4,1992,p.57.

[11]*Cugetul* nr. 1, 1993, p. 60.

[12]*Ibidem,* p. 61.

[13]Vasile Harea, *Şcoala românească în Basarabia,* în *Patrimoniu,* 1992, nr. 1–2, p. 100.

[14]George Tofan, *Cursurile pedagogice,* în *Şcoala Basarabiei* nr. 1, noiembrie 1918, p. 4.

[15]*Ibidem,* p. 7.

[16]*Şcoala Basarabiei,* nr. 3, ianuarie 1919, p. 75.

[17]Gh. Cojocaru, *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923),* Buc., 1997, p. 198, 228–229.

[18]Oameni mari din alte ţări faţă de şcoală – *Şcoala,* an. I, nr. 1–4, 1921, p. 39.

[19]George Tofan, *Cursurile pedagogice,* în *Şcoala Basarabiei* nr. 1, noiembrie 1918, p. 9.

[20]Liviu Marian, *Cursurile pedagogice din Chişinău pentru învăţătorii şcolilor primare de minorităţi din Basarabia,* în *Şcoala Basarabiei,* anul II, nr. 9–10, iulie–august 1920, p. 824.

[21]C. Angelescu, *Lege pentru învăţământul primar al statului şi învăţământul normal-primar,* Bucureşti, 1925, p. 71.

DASCĂLII BASARABENI, PIONIERI AI ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC DIN DOBROGEA

Prof. Traian Brătianu, Universitatea „Andrei Şaguna", Constanţa

Deşi mai bine de 450 de ani s-a aflat sub stăpânire otomană, Dobrogea a fost şi a rămas românească. În preajma anului 1877 un document prezenta astfel ţinutul dintre Dunăre şi Mare: „Malul Dunării era populat de români, începând de la Buiuc Seimeni 5 km la nord de Cernavodă şi până la Silistra (15 sate curat româneşti ce se găsesc şi astăzi în aceeaşi situaţie). De altfel, lanţul satelor româneşti se întinde şi mai departe în sudul Dunării cât ne desparte de Bulgaria şi Iugoslavia"[1].

Scanned with OKEN Scanner

Cercetătorul Peters evidenţiază numele satelor româneşti care se înşiruie de la Cernavodă pe tot malul Dunării şi mai departe pe malul Mării Negre, până la 40 km nord de Constanţa.

La 10 noiembrie 1878, odată cu revenirea la România, Dobrogea avea 123 520 de locuitori; cel mai populat fiind districtul Tulcea, cu 43 000 de oameni. Doi ani mai târziu, după unele statistici, populaţia ajunge la 156 915 locuitori, împărţiţi astfel din punct de vedere etnic: 51 915 români, 45 902 turci şi tătari, 30 643 bulgari, 17 798 ruşi şi lipoveni, 4 271 greci, 2 736 germani, 1 135 evrei, 935 armeni şi 1 779 alte naţionalităţi[2].

Un fin observator al realităţilor din învăţământ din acea perioadă, inspectorul şcolar Vasile Helgiu, notează: „Încetul cu încetul, Dobrogea luă o altă faţă: în locul pustiului de temut, arături şi semănături cu maşina; iar pe lângă cişmelele şi puţurile părăsite, pe ruinele satelor, din care nu mai rămăsese decât numele, sau chiar alături de bordeiele turco-tătarilor se ridicară sate nouă româneşti. Cojanii din Brăila, Ialomiţa, Buzău şi Râmnicu Sărat, vlăscenii, teleormănenii, ilfovenii, doljenii, moldovenii etc. durară case arătoase ca de oraş, hambare şi magazii, în sfârşit o gospodărie care ne dă măsura înstăririi românului şi a mândriei lui de om cuprins, aşa cum numai în Dobrogea i-a fost dat cuiva să vadă până în 1916. Paralel cu această viaţă de bună stare începe a se depăna firul învăţăturii de arte”[3].

Chiar dacă nu întotdeauna situaţia economică, socială era favorabilă, românii nutreau pentru instruirea în limba neamului o dorinţă manifestă. Năzuinţa de a învăţa era strâns legată de sentimentul naţional. Aşa cum reiese dintr-o corespondenţă între Ion Ionescu de la Brad şi Ion Ghica: „Simţul naţionalităţii este la aceşti oameni din sate româneşti (...) foarte încordat şi cu mult mai mult decât în satele din Principate”[4].

Din păcate, românii aveau o mare nevoie de dascăli pentru învăţarea copiilor lor. În lipsa acestora, preoţi, călugări ambulanţi, dascăli de biserică din Ţările Române străbăteau provincia de la un capăt la altul şi îşi ofereau serviciile localnicilor. Ei scriau acte, scrisori în limba română sau erau tocmiţi să-i înveţe pe copii carte românească, pe bucoavne tipărite în Ţările Române, aduse în Dobrogea în special prin intermediul mocanilor transhumanţi[5]. Dar, conform documentelor existente, prima şcoală românească s-a deschis la Cernavodă în 1766[6], iar mentorul ei a fost dascălul Ioan, tocmit de către Stere, „biv vel cămăraş za ocne”, să înveţe carte pe un copil din Braşov, fiul lui Mihai Croitorul[7].

O altă şcoală care a funcţionat în Dobrogea în această perioadă, începând din 1774, a fost cea de la Turtucaia. Era rezervată băieţilor şi a beneficiat de serviciile unor dascăli binecunoscuţi cum au fost: Rusu Şaru, Pahonie Ştefan, Gavrilă Brănescu, Petre Florea şi alţii. Tot în această localitate s-a deschis şi o şcoală de fete, condusă de Ana Petrescu.

În 1840, dascălul Chirea Iorga, venit de prin părţile Ialomiţei, deschide la Rasova o şcoală românească, munca lui fiind continuată de fiul său Dimitrie Chirescu, un adevărat pionier al învăţământului românesc din Dobrogea. El şi-a desfăşurat activitatea la Rasova, Aliman şi Cernavodă şi a deschis şcolile din Seimenii Mari, Topalu, Mârleanu, Urluia, Vlahchia, Cochirleni.

La mijlocul secolului al XIX-lea, mai precis la 1847, la Silistra funcţiona un centru didactic important, condus de dascălul Petrică Mihail, care nota într-un caiet al său: „Anul 1847, martie întâiu: m-am tocmit la şcoală ca să învăţ copiii carte românească”[8]. După moartea sa, în 1859, conducerea şcolii este preluată de fiica acestuia, Despina Petrescu, iar din 1861 – de fiul său cel mare, Constantin Petrescu, comparat, pentru activitatea sa prodigioasă de organizare pe baze noi a învăţământului românesc în Dobrogea, cu Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu sau Aron Pumnul[9].

Urmând exemplul lui Constantin Petrescu, alţi învăţători – ca Nicolai Boiciu, Dumitru Moldoveanu, Gheorghe Petrescu, Dumitru Stamatescu, Tudor Stănescu, Cercel Hagi Neagu şi alţii – au deschis şcoli româneşti în Vaidomir (1863)[10], Oltina (1864)[11], iar în anii următori – în Popina, Ostrov, Bugeac, Pardichioi (Băneasa), Satu Nou, Beilic (Viile), Rasova, Cernavodă, Hârşova, localităţi cu o densitate mai mare a populaţiei româneşti.

Şcoli au existat în perioada stăpânirii turceşti şi în judeţul (sangeacul) Tulcea. Una dintre ele a fost cea din casa preotului Filip din Nalbant, înfiinţată în 1835, care s-a mutat apoi în curtea bisericii, iar mai târziu – într-un local special amenajat[12]. Amintim apoi de şcoala din Niculiţel, evidenţiată de Ion Ionescu de la Brad în 1850, de şcolile din Pisica (azi Grindu), de lângă Macin, unde învăţător era Ion Buzdugan, „un om aspru dar care făcea treabă”[13], de şcolile din Zebil (1860), Alibeichioi (1862), azi Izvoarele, Greci (1866), Dăieni (1866), Câşla ş.a.

Principalul animator al învăţământului românesc din nordul Dobrogei a fost Nifon Bălăşescu, venit în Dobrogea în 1870, după o activitate prodigioasă desfăşurată în Ţările Române. El a înfiinţat la 16 august 1870 o şcoală primară la Tulcea, după care a pus bazele a încă 21 de şcoli româneşti în cazalele Macin, Hârşova şi Tulcea[14].

Ca o concluzie generală: învăţământul românesc din Dobrogea până la 1877 s-a desfăşurat în condiţii deloc prielnice. Nu erau localuri, nu se editau manuale, lipseau librării care să le achiziţioneze, era lipsă de învăţători, oamenii nu aveau bani să-şi trimită copiii la şcoală. Ca urmare, posibilităţile de instrucţie erau reduse. Cu toate acestea, existenţa învăţământului românesc din Dobrogea evidenţiază continuitatea, permanenţa şi preponderenţa numerică a românilor în Dobrogea.

Odată cu preluarea oficială de către autorităţile româneşti a administraţiei Dobrogei s-a trecut la legiferarea măsurilor de organizare a acestui ţinut, inclusiv a reţelei de învăţământ, care, a început să funcţioneze

Scanned with OKEN Scanner

în conformitate cu Legea instrucției publice, adoptată în 1864. Acesta prevedea, printre altele: obligativitatea și gratuitatea școlară, desprinderea școlii de biserică, împletirea cunoștințelor teoretice cu cele practice, utilizarea aceloraşi programe la oraş ca şi la sat etc. Cum nevoia de studii în Dobrogea era destul de acerbă, guvernul a apelat la învățătorii şi preoții din stânga Dunării, cărora le-a acordat mai multe facilități[15]. Apoi, o parte din necesarul de cadre a fost completat cu specialiști pregătiți de școlile normale din București şi Iaşi sau de seminariile din Huşi şi Ismail.

Un rol deosebit în organizarea învățământului românesc din Dobrogea l-au avut, cu siguranță, dascălii basarabeni. Iată cum descrie venirea lor aici Vasile Helgiu: „Pe cei dintâi învățători titulari – veniți în Dobrogea după războiul de la 1877 – îi văd în lumina sufletului: unii dintre ei – tineri abia ieşiți de prin şcolile normale din București şi Iaşi sau din seminariile Huşilor şi ale Ismailului; alții – mai încărunțiți, vechi şcolari de la Academia Mihăileană şi de la Preparandiile Ardealului – toți băgenari din Basarabia sudică, pe care o pierdusem atunci. Toți aceşti s-au luptat cu asprimea frigului, cu nevoile vremii, în iarna lui 1878 şi primăvara următoare ca să ajungă la Constanța, în pustiul de du-te-vino ce rămăsese în Dobrogea, sau să primească îndreptări de la Tulcea, pentru a-şi începe lucrul"[16].

Şi autorul îi numeşte pe toți cei veniți:

- Ioan Donea (Academia Mihăileană, 1857), venit de la Satu Nou, Bolgrad, la Beştepe.
- Ioan C. Brătescu, tatăl geografului C. Brătescu (Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi), venit din Tigheci, Cahul, la satul Câşla.
- Nicolae Ludovic (normalist, București, 1876), venit de la Muravlevca, Bolgrad, la Niculițel.
- Carol Vişinescu (normalist, „Vasile Lupu", Iaşi, 1876), de la Neruşai, la Chilia Veche, apoi la Sinoe.
- Petre Dima (seminarist, Ismail 1873), de la Caragaci, Bolgrad, la Somova, apoi la Ghindăreşti.
- Gheorghe Ghisenco (normalist, Iaşi, 1876), de la Capaclia-Rizeşti – Cahul, la Jijia, apoi la Turcoaia.
- Natalia A. Petru, de la Tomai – Cahul, la Oltina.
- Atanasie Petru (seminarist, Iaşi, 1863), la Englezul Mare.
- Constantin Condrea (normalist, 1871), de la Furmanca şi Chițai, prin Bogdăneşti Tutova, la Dobromir Vale.
- Ion Negrescu (normalist, Iaşi, 1872), de la Bolgrad la Coslugea.
- Gheorghe Ştefănescu (seminarist, Iaşi, 1871), de la Leova – Cahul, la Topraisar, apoi Satu Nou.
- Gheorghe Popa Ghibănescu (normalist, „Carol I", București, 1872), de la Noul Caragaci – Reni, la Topalu.
- Ion Soltescu (Academia Mihăileană, 1863), de la Endec Burnu şi Cişmeaua Văruită, județul Ismail, la Osmanfacă, apoi Cusgun.
- Dumitru Cârjeu, de la Chilia Nouă, județul Ismail, la Seimenii Mici.
- Grigore Rozoleanu (normalist, Iaşi, 1876), din Basarabia, la Seimenii Mari.
- Constantin Popescu (seminarist, Huşi, 1858), de la Smulții Covurlui, la Satu Nou.
- Petre Popescu (normalist, București, 1871), de la Babele – Basarabia la Bugeac.
- Gheorghe Eftuşescu (normalist, Iaşi, 1886), din Basarabia, la Ciobanu.
- Francisc Enăşescu (normalist, Iaşi, 1871), de la Colibaş – Bolgrad, la Ostrov.
- Matei Neculau (seminarist, Ismail, 1879), vine la Luncavița.
- Gheorghe Voită (Academia Mihăileană, Iaşi, 1864), de la Vadul lui Isac, Cahul, la Rasova.
- Teodor Mârza (normalist, București, 1875), de la Baimaclia, la Mârleanu.
- Elena Grecu (4 clase primare, 1872), din Basarabia, la Chilia Veche.
- Elena Eftuşescu (şcoala secundară, Iaşi, 1875), la Ciobanu.
- Pangrate Mitichescu (normalist, 1876), la Vlachioi.

Toți aceştia, după cum ne încredințează biograful lor, „călițiți în nevoi şi în munca şcolilor din Basarabia, oameni cu carte cum nu se găseau alții", în condiții grele, pline de privațiuni, au deschis „cele dintâi şcoale oficiale româneşti în satele de-a lungul Dunării, 43 sate şi târguri". Ei au muncit cu atâta simțire şi dragoste de meserie încât şi astăzi oamenii îşi aduc aminte de ei cu respect.

Două regiuni româneşti, Dobrogea şi Basarabia, prima datorându-i mai mult celei de-a doua în punerea temeliilor şcolii româneşti, sunt înfrățite nu numai prin limbă şi neam, ci şi prin dragostea nelimitată pentru învățătură. Dacă în primii ani de la reîntoarcerea acasă, şi după aceea, Dobrogea a primit de la Basarabia un nepreţuit ajutor, acum ea îi oferă cu recunoştință sprijinul, în şcolile şi universitățile sale pregătindu-se un număr însemnat de elevi şi studenți de dincolo de Prut.

Revenind la situația învățământului în Dobrogea, trebuie spus că în primul deceniu de administrație românească în județele Constanța şi Tulcea au fost înființate 140 de şcoli primare oficiale de stat, la care se adaugă un număr însemnat de şcoli deschise şi plătite de comune[17], fenomen care a continuat şi în perioada următoare.

După statistica efectuată la sfârşitul anului 1896, în Dobrogea erau 170 şcoli rurale cu 178 învățători, frecventate de 9 592 elevi, în timp ce în şcolile urbane, 81 institutori predau unui număr de 3 651 elevi, la care se

Scanned with OKEN Scanner

mai adăugau două gimnazii, unul la Tulcea, cu 99 elevi, şi altul la Constanţa, cu 72 elevi, 13 şcoli primare private în limbile minorităţilor.

În ciuda multor greutăţi, datorită unor oameni dăruiţi muncii de propăşire a satelor şi oraşelor în care trăiau, Dobrogea a reuşit să depăşească multe alte regiuni în ce priveşte numărul ştiutorilor de carte, ei ridicându-se, în 1899, la 50 645.

NOTE
[1]Vasile Helgiu, *Şcoală românească dobrogeană*, Institutul „Albania", Constanţa, 1938, p. 21-22.
[2]*Ibidem*, p. 24.
[3]Vasile Helgiu, *Şcoala primară din Dobrogea*, Tipografia Cooperativă „Dacia", 1920, p. 4.
[4]Victor Slăvescu, *Corespondenţă între Ion Ionescu de la Brad şi Ion Ghica,1846-1874*, Buc.,1943,p.26.
[5]Apostol D. Culea, *Dobrogea*, Bucureşti, 1928, p. 93.
[6]Tudor Mateescu, *Permanenţa şi continuitatea românilor în Dobrogea*, Bucureşti, 1979, p. 94.
[7]Tudor Mateescu, *Pricini ale românilor din Dobrogea judecate de organele judiciare ale Ţării Româneşti (sec. al XVIII-lea)*, în *Studii şi materiale de istorie veche*, vol. IX, 1978, p. 12.
[8]I.N. Roman, *Pagini din istoria culturii româneşti în Dobrogea înainte de 1877*, p. 11–12.
[9]Vasile Helgiu, *Şcoala românească dobrogeană*, Institutul „Albania", Constanţa, 1938, p. 41.
[10]Carp Sanu, *Promovarea culturii româneşti în Dobrogea Nouă*, Silistra, 1926, p. 55–56.
[11]Apostol D. Culea, *op. cit.*, p. 113.
[12]V. Ursăcescu, *Monografia comunei Nalbant din judeţul Tulcea*, Tulcea, 1910, p. 55.
[13]I. Grigorescu, *Învăţământul public în Dobrogea, cincizeci de ani de viaţă românească*, Buc.1928,p642
[14]Nifon Bălăşescu, *Românii din Tulcea*, în *Biserică şi şcoală*, Arad I, 1877, p. 371–375.
[15]Apostol D. Culea, *op. cit.*
[16]Vasile Helgiu, *Şcoala românească dobrogeană*, Institutul „Albania", Constanţa, 1938, p. 67.
[17]Vasile Helgiu, *Şcoala românească dobrogeană de la înfiinţare până în 1938*, p.70.

ŞTEFAN CEL MARE, AGENT ELECTORAL

Inst.Nelu Dumbravă, Şcoala cu clasele I-VIII, Horia, jud. Neamţ

Anul 2004 a fost declarat în România şi în Republica Moldova „Anul Ştefan cel Mare". Recenta comemorare a provocat vânzoleli şi convulsii şi în stânga şi în dreapta Prutului, iar aniversarea celor 500 de ani care au trecut de la dispariţia marelui domnitor a fost sărbătorită cu mare fast pe ambele teritorii româneşti, în acest scop derulându-se chiar nişte programe guvernamentale.

Mult-pomenitul voievod a făcut din Moldova un stat puternic, bogat si respectat şi a asigurat prosperitatea economica a ţării. Pe plan extern, a purtat numeroase bătălii pentru apărarea independenţei Moldovei, respingând numeroasele încercări de cotropire ale duşmanilor. În lupta dusă pentru stoparea expansiunii otomane, a obţinut un şir de victorii de prestigiu care au oprit înaintarea stăpânirii otomane spre centrul Europei. În urma uneia dintre ele, cea de la Podul Înalt (Vaslui), a primit supranumele de „Atlet al lui Christos". Pe plan cultural, Ştefan este cel mai important ctitor de biserici şi mănăstiri, în epoca sa cristalizându-se aşa-numitul „stil moldovenesc". Celebrul domn a înscris un capitol important în istoria culturii şi spiritualităţii româneşti, a creat valoroase opere de artă cărturărească, inclusiv cărţi de cult frumos caligrafiate, anale şi letopiseţe, scumpe „odoare" bisericeşti, adevărate capodopere ale artei medievale, putem afirma că a marcat o epocă.

Ştefan cel Mare a fost un personaj complex, un om al timpului său, un politician pragmatic, un sincer apărător al „Creştinătăţii", care considera ţărişoara sa, Moldova, drept „Poarta Creştinătăţii". În timp ce moldovenii conduşi de marele Ştefan se luptau cu turcii şi tătarii, în Europa era linişte şi se înălţau domuri şi universităţi care impresionează şi astăzi. Istoricii de bună credinţă ai apusului, ar trebui să conştientizeze contemporanii şi să prezinte imaginea Europei în condiţiile în care turcii şi tătarii nu ar fi fost opriţi la Porţile Orientului de Ştefan cel Mare şi bravii lui oşteni.

Figura domnitorului a avut parte de tratări diferite în stânga şi în dreapta Prutului. În România învingătorul de la Podul Înalt este considerat unul dintre eroii care au dat măsura demnităţii naţionale şi a prefigurat unirea tuturor românilor. În contextul integrării europene Ştefan cel Mare poate fi considerat un... european avant la lettre.

Un proiect derulat recent de TVR menit să desemneze pe cel mai mare român al tuturor timpurilor l-a aşezat pe ilustrul înaintaş în poziţia de învingător, înaintea regelui Carol, a lui Mihai Eminescu, a lui Mihai Viteazul, sau Constantin Brâncuşi. Dacă facem însă menţiunea că măritul voievod „s-a luptat" pentru dobândirea acestei poziţii şi cu Gigi Becali, cu Andreea Esca, cu Costi Ioniţă sau Monica Columbeanu (cacofonia este inevitabilă!) avem dovada confuziei şi a crizei de modele a actualei generaţii de tineri.

În Basarabia de azi, celebrul domnitor este văzut, la nivel oficial, mult mai restrictiv, atribuindu-i-se o anvergură locală sau regională cel mult, fiind considerat un părinte al statalităţii moldoveneşti un "brav

Scanned with OKEN Scanner

moldovean" care a luptat cu turcii dar şi cu, atenţie!..., „duşmanii valahi". Rădăcinile a ceea ce se cheamă azi „Republica Moldova" sunt pur ruseşti, bolşevice şi sovietice şi este fals, tendenţios şi imoral să fie invocat Ştefan cel Mare drept întemeietor al acestei alcătuiri statale.

Deşi percepţia istorică a domnitorului e denaturată, e acceptată aşa în mod deliberat de oficialităţile de pe malul Bâcului, care mizează că în acest mod se poate manipula conştiinţa colectivă. Portretul său este mistificat prin variate contribuţii, şi cu eforturile caraghioase ale tagmei politice antiromâneşti de la Chişinău. Degradarea domnitorului merge până la a i se atribui funcţia de strămoş direct al statalităţii comuniste moldoveneşti. Nimic mai fals. În rândul maselor largi Ştefan cel Mare este perceput corect şi se bucură de o imensă popularitate. Mai mult de atâta, am auzit şi am citit o teorie plăsmuită de minţi bolnave, posibil tot acelea care au născocit Dicţionarul moldovenesc – român, un avorton lingvistic de tot râsul. Conform acestei teorii guvernarea neo-comunistă şi antiromânească de pe malul Bîcului visează să stăpânească o Moldovă Mare, cu Prutul curgând liniştit prin mijlocul ţării din vis. Bineînţeles că despre teritoriile smulse de Stalin în 1940 şi trecute la Ucraina, nu e vorba în visul guvernanţilor. Că în Ucraina se vorbeşte limba ucraineană, nu cea moldovenească sau, Doamne fereşte! româna.

O realizare de importanţă vitală pentru fraţii noştri basarabeni, menită să păstreze vie flacăra românismului, e aceea că în centrul oraşului Chişinău, în imediata vecinătate a Guvernului tronează (încă) statuia lui Ştefan cel Mare (chiar daca denumit de unii denigratori „Stiopa bolşoi"). Altă realizare, la fel de frumoasă a patrioţilor din Chişinău e Aleea Clasicilor. Din spatele statuii renumitului domnitor vin, aliniaţi unul după altul, scriitorii români. Pentru cei care nu au fost încă în Grădina publică din Chişinău, cel mai mare oraş românesc de după Bucureşti, trebuie să vă spun că la câţiva metri în spatele statuii ilustrului înaintaş se află cel mai frumos complex statuar al limbii şi literaturii române, unic în lume, inspirat denumit „Aleea clasicilor", loc de adevărat pelerinaj pentru încercaţii patrioţi basarabeni, dar şi loc de cerşit voturi pentru vremelnicii puterii.

Ca un amănunt semnificativ ce poate fi luat drept picanterie: am fost trăitor timp de 8 ani la Chişinău în perioada 1996-2004. Am trecut prin faţa statuii lui Ştefan cel Mare cel puţin de două ori pe zi. În niciuna din zile nu au lipsit flori proaspete nici de la statuia lui Ştefan cel Mare, nici de la cea a lui Mihai Eminescu ce se afla, la acea vreme, la intrare pe Aleea clasicilor, mutată ulterior la Librăria Eminescu, mai la dos adică. Apropo de plimbările statuilor din Chişinău: statuia lui Puskin a rămas tot la locul ei, pe Aleea clasicilor.

Despre canonizarea domnitorului produsă în 1992 prin decizia Sfântului Sinod al Patriarhiei Române s-a scris şi s-a vorbit mult şi a fost, bineînţeles, reclamată biografia domnului moldovean, acuzându-se faptul că a fost vărsător de sânge omenesc, cu şi fără judeţ, sau că a slobozit pasiunile sale mai mult decât pot admite normele morale actuale. Dincolo de păcatele omeneşti ale voievodului, a rămas cunoscut urmaşilor că încă din fragedă copilărie Ştefan a primit o bună educaţie religioasă, a fost un om plin de evlavie care a făcut pentru credinţă, pentru Biserica Ortodoxă, mai mult ca nimeni altul în întreaga noastră istorie. Construirea de biserici după bătălii ca semn de recunoştinţă pentru ajutorul divin primit s-ar părea că nu este legendă transmisă prin viu grai. Punând faptele unele lângă altele şi încercând să vadă ce a prevalat în viaţa zbuciumată a marelui voievod, Biserica Ortodoxă Română a găsit de cuviinţă sanctificarea sa. Alexandr Nevski sau Ştefan al Ungariei sau alte capete încoronate pe care biserica le-a canonizat nu au fost cu nimic mai sfinţi decât marele voievod.

Analişti politici cu nas fin susţin că trecerea domnitorului în calendarul ortodox, printre sfinţi, la 20 iunie 1992, a făcut parte din proiectul guvernanţilor de câştigare a electoratului. Fiind an electoral s-a urmărit transferul de imagine de la Sfântul domnitor la actualul conducător. Politicienii speculează mereu astfel de ocazii şi câştigă încrederea electoratului neavizat.

Faptul că Ştefan cel Mare a fost aniversat şi în România şi în Republica Moldova este un lucru îmbucurător. Numai că s-a creat senzaţia că domnitorul a fost... împărţit la doi. Marele Ştefan nu avea cum să previzioneze ce configuraţie vor avea graniţele Europei după patru-cinci sute de ani după moartea lui. Deşi Bucureştiul şi Chişinăul au mai multe lucruri în comun decât lucruri care să le despartă, senzaţia este că domnitorul e împărţit la două memorii şi la două istorii. Faptul că nu s-a făcut un proiect comun al comemorării lasă de înţeles că nu mai este recunoscut trecutul comun, şi că nu s-a urmărit decât exploatarea imaginii voievodului şi stoarcerea de voturi a „urmaşilor urmaşilor" lui Ştefan cel Mare.

Logic ar fi fost ca România şi Republica Moldova să fi celebrat memoria marelui voievod prin festivităţi comune. Ar fi fost un prilej pentru a demonstra interesul comun pentru patrimoniul istoric unic, iar Europa ar fi înţeles că suntem unul şi acelaşi neam că Ştefan cel Mare e unul singur şi că e bunul nostru comun, indivizibil şi inalienabil.

Sentimentul ce s-a degajat la finalul acelor manifestări a fost că autorităţile de la Bucureşti şi Chişinău l-au confiscat, fiecare în parte pe Ştefan cel Mare şi l-au pus să lucreze în folosul partidelor, instrumentând politic anul comemorativ, imprimând manifestării un caracter profanator, făcând din ilustrul domnitor un propagandist dubios şi duplicitar al democraţiilor originale trâmbiţate pe malurile Prutului, un ignorant slujbaş la doi stăpâni.

E de remarcat că aproape toate manifestările noastre comemorative postrevoluţionare poartă pecetea festivismului deşănţat şi găunos de sorginte sovietică promovând falsul şi neautenticul, cu acelaşi scenariu tras parcă la indigo, cu aplauze false şi aprecieri de complezenţă.

Scanned with OKEN Scanner

Ca bun român ce mă ştiu mi-am propus să fiu la Putna la comemorarea a 500 de ani de la trecerea lui Ştefan cel Mare la cele sfinte, cu seria de elevi ce îi aveam încredinţaţi spre instrucţie şi educaţie în anul 2004. Am ajuns pe 2 iulie la acest loc sfânt al neamului nostru, dar nu am avut acces nici măcar în incinta mănăstirii. Măritul Ştefan era sechestrat de o armată de jandarmi şi sepepişti, de mascaţi şi poliţişti. Am aflat şi de ce. Urma ca voievodul să primească pe actualii demnitari şi toţi se temeau ca Măria Sa să nu fi rămas „iute la mânie şi degrabă vărsătoriu de sânge" cum îl ştim din cărţi. Cum tot din cărţi ştim că omora „fără giudeţu" şi că practica descăpăţânarea. Ştiau şi preşedinţii asta, sau fuseseră informaţi de armata de consilieri. De aceea preşedintele moldovean nici nu a mai călcat pe la Putna.

Ştefan cel Mare rămâne o figură relevantă pentru Răsărit, pentru Creştinătate, pentru strălucirea medievalităţii, pentru regiunea străbătută de un Prut blestemat ce tranşează un ţinut istoric.

Acum, în modernitate, se poate păşi în UE, în CSI sau în NATO cu Ştefan în frunte, dar nu arborându-l ca pe o figură heraldică, şi nici substituindu-l unui om politic din zilele noastre, de pe un mal sau altul al Prutului, care doreşte să preia pentru uz propriu o parte din imaginea luminoasă a marelui înaintaş.

Compilând şi parafrazând putem face apel la contemporani: Nu mai tulburaţi somnul domnitorului, căci „Ştefan cel Mare nu e al meu, nici al tău, nici al nostru, nici al vostru, ci al strămoşilor noştri, al strămoşilor strămoşilor noştri, în veacul vecilor.

UNELE ASPECTE PRIVIND INTEGRAREA BASARABIEI ÎN SISTEMUL JURIDIC ROMÂNESC (1918–1920)

prof. univ. dr. hab. în istorie Anton Moraru, Chişinău

Unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918) a determinat clasa politică din Basarabia să-şi orienteze activitatea spre confirmarea juridică a dreptului românilor basarabeni de a se uni cu Patria-mamă. Ziarul „Sfatul Ţării" scria că, după reintegrarea Basarabiei în arealul românesc, „cea mai arzătoare este problema justiţiei"[1]. „Justiţia este organul care reprezintă cea mai de seamă funcţie a suveranităţii naţionale. De justiţie se loveşte oricine: fie el străin sau cetăţean, ţăran sau orăşean, sărac sau bogat. De chipul cum se împarte justiţia, de limba în care se fac dezbaterile depind cele mai vitale interese ale societăţii, iar aceste interese hotărăsc în cele mai multe cazuri sentimentele şi atitudinea acestei obşti faţă de organizarea întregului stat"[2].

După Unirea Basarabiei cu România, anarhia şi dezmăţul social care domneau în satele şi oraşele basarabene au fost depăşite treptat, pe cale juridică. Însă pentru dezvoltarea României ca stat unitar naţional era necesară o bază legislativă a întregului proces istoric de regenerare şi întregire, o bază a vieţii naţionale noi în condiţiile statului de drept. Reformarea magistraturii basarabene era o necesitate dictată, nu numai de interesele naţionale supreme, dar şi de interesele vitale ale maselor populare din Basarabia.

Experienţa acestui proces istoric prezintă un interes deopotrivă politic şi ştiinţific pentru societatea contemporană. Reintegrarea Basarabiei în sistemul juridic românesc s-a datorat clasei politice din această regiune, care a promovat o politică democratică, trecând treptat de la anarhia din localităţile basarabene la ordinea statului de drept. Problema reintegrării Basarabiei în sistemul juridic românesc a fost parţial analizată în lucrările istoricilor şi juriştilor. De asemenea, problema justiţiei din Basarabia interbelică a fost discutată în paginile ziarelor „Cuvânt moldovenesc", „Sfatul Ţării", „Viaţa Basarabiei", „Golos Bessarabii", „Gazeta Basarabiei", „Tribuna Basarabiei", „Ordinea", „România nouă", „Bessarabskoe slovo", „Bessarabskaia pocita" şi altele.

Având în vedere că această problemă este foarte amplă, în rândurile ce urmează vom oglindi doar unele aspecte privind integrarea Basarabiei în sistemul juridic românesc, punând în circuitul ştiinţific noi materiale şi date despre activitatea juriştilor basarabeni în anii 1918–1920.

La 13 aprilie 1918, Consiliul Directorilor Generali al Basarabiei a adoptat o declaraţie prin care se obliga să introducă în Basarabia „ordinea şi drepturile cetăţeneşti"[3]. În acest sens, Sfatul Ţării a inclus în programul său de activitate anumite măsuri, cum ar fi: stabilirea ordinii de drept, reorganizarea Directoratului de interne, restabilirea legilor, crearea Curţii de Apel şi a celei de Casaţie, naţionalizarea instanţelor judecătoreşti (indigenizarea lor), pregătirea proiectelor de legi şi îmbunătăţirea stării materiale a personalului din justiţie[4].

La 20 iunie 1918, în funcţia de comisar general al Basarabiei a fost numit generalul de corp de armată Artur Văitoianu. În proclamaţia sa din 20 iunie 1918, acesta a subliniat că „Mândra Basarabie, unită cu Patria-mamă prin a sa bunăvoinţă, trebuie ca în scurt timp să arate tuturor că este cuibul ordinii şi al dreptăţii pentru toţi cetăţenii" care locuiesc în această regiune[5]. Generalul Artur Văitoianu a precizat că va fi îngăduitor cu cei care au comis mici greşeli în lupta pentru binele public, dar, totodată, a subliniat că va fi „neîndurător pentru cei necinstiţi,

---

[1] „Sfatul Ţării", 1918, 26 mai.
[2] *Ibidem.*
[3] „Sfatul Ţării", 1918, 13 aprilie.
[4] *Ibidem.*
[5] A.N.R.M., f. 173, inv. 5, d. 1, f. 3.

Scanned with OKEN Scanner

pentru speculatori şi voi face să se aplice toată asprimea legii, contra celora care cred că a sosit timpul ca în apa ce merge spre cale de limpezire ar putea pescui"[6]. El a chemat populaţia paşnică să uite relele trecutului, să se reîncadreze în câmpul „muncii drepte şi cinstite", iar „legea trebuie să domnească"[7]. La 25 iunie 1918, pe întreg teritoriul Basarabiei s-au interzis jocurile de noroc şi specula. La 26 iunie 1918 a fost emisă ordonanţa nr. 4 cu privire la reprimarea nesupunerilor sau instigaţiunilor contra ordinii publice[8]. Funcţionarii telegrafo-poştali erau liberi să rămână sau să plece din serviciu. Însă cei care rămâneau în posturi primeau drepturi depline şi condiţii legale de activitate. „Rămânerea în serviciu obliga pe funcţionari a da declaraţiune de optare pentru naţionalitatea română şi a jura credinţă M.S. Regelui şi legilor României, precum şi de a păstra secretul corespondenţilor[9].

La 30 iunie 1918 a fost emisă ordonanţa nr. 5 cu privire la editarea şi răspândirea ziarelor în Basarabia. Se permitea editarea în mod legal a ziarelor „Sfatul Ţării", „Bessarabskaia jizni", „Svobodnaia mîsli", „Golos Kişiniova", „Izvestia Kişiniovskogo gorodskogo samoupravlenia", „Golos Bessarabskoi ţerkvi", „Bessarabski krai"[10]. De fapt, această ordonanţă a legalizat ziarele principale, iar mai târziu, după 1919 când în Basarabia activa legislaţia românească, editarea ziarelor devenise o activitate liberă, bazată pe legi democratice.

La 4 iulie 1918, prin ordonanţa nr. 7, au fost desfiinţate dumele şi upravele orăşeneşti din Bolgrad, Cahul, Vîlcov, precum şi zemstvele volostelor şi zemstva ţinutală Cahul, ca fiind ilegale[11]. În aceeaşi zi, prin ordonanţa nr. 9 şi în baza articolului 23 din Legea oficiurilor guberniale, asociat cu articolul 19 din regulamentul acestei legi, populaţia a fost avertizată în legătură cu infracţiunile penale. „Toate persoanele care se vor dovedi că răspândesc ştiri neadevărate şi tendenţioase vor fi pedepsite cu trei luni închisoare sau şase mii lei amendă"[12]. În continuare erau prevăzute pedepsele pentru tîlhării, jafuri. În conformitate cu ordonanţa nr. 10 din 4 iulie 1918, jandarmeriile erau obligate să dreseze imediat procese-verbale de contravenţie celor implicaţi în jafuri, care urmau să fie arestaţi şi trimişi în judecată. Dacă jefuitorii se împotriveau forţelor de ordine, ei erau deferiţi Curţii Marţiale.

La 10 iulie 1918 a fost emisă ordonanţa nr. 16, prin care toţi locuitorii Basarabiei care posedau arme fără autorizaţie erau obligaţi, în timp de 10 zile, să le predea forţelor de ordine[13].

Reorganizarea instanţelor judiciare. Pentru a reorganiza sistemul judiciar din Basarabia, la 10 mai 1918, la Chişinău a sosit o delegaţie de jurişti în frunte cu Vespasian Erbiceanu, consilier la Curtea de Apel din Iaşi. Era un om cult, bun creştin, patriot al României, avea o pregătire fundamentală în domeniul ştiinţelor juridice. Înaltul magistrat s-a instalat în localul Tribunalului din Chişinău, în care îşi începu activitatea, la 22 mai 1918, împreună cu Constantin Georgescu-Vrancea, magistratul din Tulcea.

Tribunalul din Chişinău a fost reorganizat şi completat cu noi cadre. În timpul administraţiei ţariste, delictele mai grave, acţiunile civile care cercetau litigii financiare de peste o mie de ruble, acţiunile penale mai importante etc. erau examinate de Tribunalul Regional din Chişinău, unicul în întreaga Basarabie. Din cele şase secţii ale sale, trei cercetau acţiunile civile şi comerciale, două – acţiunile penale şi una forma contenciosul administrativ. Tribunalul avea un contingent de 90 magistraţi şi 250 de funcţionari judecătoreşti.

Până la 1917, judecătorii de tribunal erau inamovibili, exceptând procurorii. Magistraţii erau numiţi în funcţie de către ţar, la recomandarea Ministerului de Justiţie. Pretendenţii la funcţie trebuia să posede titluri academice, studii superioare speciale în jurisprudenţă şi trei ani de practică judecătorească. Deciziile Tribunalului puteau fi contestate la Curtea de Apel din Odesa[14].

Pentru a schimba această stare de lucruri, statul român a restructurat sistemul existent. În primul rând, la Chişinău s-a înfiinţat Curtea de Apel pentru Basarabia, care şi-a început activitatea la 1 septembrie 1918. Procesele judiciare se ţineau în limba română, ceea ce constituia o componentă importantă a sistemului judiciar din Basarabia. În munca sa reformatoare, Vespasian Erbiceanu s-a confruntat cu multiple greutăţi. O sarcină complicată era restructurarea Tribunalului din Chişinău, unde activau jurişti ruşi, care n-au dorit să depună jurământ statului român. Din corpul de magistraţi, doar câţiva erau moldoveni, dar şi aceştia rusificaţi. Deoarece nu funcţiona Curtea de Casaţie, către sfârşitul anului 1918, se acumulaseră peste 500 de dosare neexaminate. S-a decis expedierea lor către Curtea de Casaţie din Bucureşti, împuternicită să activeze şi în Basarabia. Era acută problema cadrelor juridice: majoritatea juriştilor din Basarabia nu cunoşteau limba română. După 27 martie 1918, judecătoriile de pace întocmeau sute de dosare, acte, cereri, dar toate acestea rămâneau necercetate. Instanţele respective nu funcţionau, deoarece personalul acestora nu cunoştea limba română. Cu mult mai gravă era starea justiţiei în mediul rural. „Sfatul Ţării" scria că „de o sută de ani ţăranul moldovean este scos de sub ocrotirea

---

[6] Ibidem.
[7] Ibidem.
[8] *Ibidem*, f. 3.
[9] A.N.R.M., f. 173, inv. 5, d. 1, f. 3
[10] *Ibidem*, f. 4.
[11] *Ibidem*, f. 5.
[12] *Ibidem*, f. 6.
[13] *Ibidem*, f.10.
[14] „Sfatul Ţării", 1918, 26 mai.

Scanned with OKEN Scanner

legii"[15]. Ţăranul nu înţelegea nimic din legislaţia rusă. El nu putea să participe la dezbateri şi să-şi expună prin viu grai durerea sufletului său. După 27 martie 1918, ţăranii veneau la Chişinău şi cereau dreptate. „Am auzit că de-amu s-a deschis sud moldovenesc şi iaca venim să vă îndurați şi să ne ascultaţi păsul nostru"[16].

Meritul de seamă al lui Vespasian Erbiceanu constă în faptul că a găsit acele mijloace şi forme de activitate care au dus la reorganizarea cu succes a justiţiei din Basarabia. Prin cultura şi probitatea sa etică, Vespasian Erbiceanu a rezolvat şi a înlăturat foarte multe „nemulţumiri" „din partea celor ce au condus cu Basarabia noastră timp de un veac întreg"[17]. El a înţeles cît de greu era pentru funcţionarii ruşi să se despartă de puterea judiciară pe care au deţinut-o timp îndelungat. Vespasian Erbiceanu i-a ajutat pe juriştii ruşi să se adapteze mau uşor la noile realităţi politice. Fiecare jurist trebuia să-şi cunoască împuternicirile, să muncească cinstit şi să respecte legile statului. „Iar cei nemulţumiţi, scria ziarul «Sfatul Ţării», să-şi părăsească slujba singuri şi să plece acolo unde le place"[18]. Desigur, cei care se împotriveau şi luptau deschis împotriva statului român trebuia să compară în faţa instanţei judecătoreşti. Vespasian Erbiceanu a studiat amănunţit situaţia politică şi socială din Basarabia. El cunoştea foarte bine că pe teritoriul Basarabiei, pînă în ianuarie 1918, staţionaseră oştirile de ocupaţie ţariste, care apărau interesele imperiale, blocau prin forţă procesul de democratizare naţională. Cunoştea, de asemenea, că justiţia rusă nu s-a implicat serios în cercetarea cazului de împuşcare a avocatului Semion Murafa şi a inginerului Andrei Godorogea. După Unire, în Basarabia, şi-au găsit adăpost numeroase forţe politice ruseşti, refugiate de sub regimul bolşevic.

După 1918, justiţia din Basarabia a fost pusă în serviciul populaţiei băştinaşe. În conformitate cu Registrul general al dosarelor acceptate, în 1919, Curtea de Apel a examinat 842 dosare, în care figurau ca reclamanţi locuitori ai judeţelor Hotin, Bălţi, Soroca, Tighina, Chişinău, Ismail, Cetatea Albă[19]. În 1920 au fost examinate 764 dosare, în 1921 – 870, în 1922 – 655, în 1923 – 565, în 1924 – 685, iar în 1925 – 538 de dosare[20].

Toate aceste peste 5 019 dosare, înregistrate la Curtea de Apel din Chişinău, au fost examinate în conformitate cu legislaţia română. Unele dosare erau respinse ca fiind neîntemeiate, sau rău perfectate, iar altele erau expediate Curţii de juraţi din judeţele respective[21].

Vom menţiona că la Curtea de Apel din Chişinău au activat jurişti de o înaltă performanţă profesională, precum N. Şeptelici-Herţescu, A. Anastasiade, M. Haralamb, Al. Varzar, C. Crivăţz, G. Nedelkovici, V. Bodescu şi alţii[22].

Un rol considerabil în revenirea Basarabiei la justiţia naţională românească l-au jucat directorii generali ai justiţiei, numiţi de către Sfatul Ţării. Iniţial, în calitate de director general al justiţiei a fost numit Mihail Savenco[23], urmat în această funcţie de Ioan Pelivan şi Gheorghe Grosu.

Judecătoriile de pace. În 1918–1919, judecătoriile de pace din Basarabia s-au păstrat ca parte componentă a sistemului juridic local. Unii jurişti, judecători de pace şi-au păstrat locurile de activitate, alţii au fost eliberaţi şi înlocuiţi cu acei judecători care au depus jurământ Regelui României Ferdinand.

Judecătoria de pace constituia prima instanţă de judecată ce activa în fiecare judeţ. Instanţa respectivă avea dreptul să judece acţiunile civile cu o pagubă materială de până la o mie de ruble, iar acţiunile penale până la un an închisoare. Judecătoriile de pace funcţionau în Rusia din secolul al XIX-lea, dar abia în 1917 guvernul rus a reglementat activitatea acestei instanţe judecătoreşti.

De menţionat că în judeţul Ismail sistemul judecătoresc n-a fost modificat, deoarece din 1856, în acest judeţ se aplicau legile româneşti, chiar şi după 1878, când judeţele Ismail, Bolgrad şi Cahul au fost reanexate de către Rusia ţaristă. Către 27 mai 1918, în Basarabia activau 155 judecătorii de pace, organizate în 155 de raioane sau circumscripţii. În oraşul Chişinău activau 11 judecătorii de pace la o populaţie de 150 mii locuitori. Ca să facem o comparaţie, în Bucureşti, cu o populaţie de peste 350 000 locuitori, activau numai 7 judecătorii de pace. Judecătorii de pace erau aleşi de către consiliile judeţene, iar în oraşul Chişinău – de către consiliul comunal. Durata mandatului judecătorului de pace era de trei ani. Puteau candida la această funcţie persoane cu studii liceale sau cu o practică judiciară la una din instanţele de judecată. Preferinţă se dădea candidaţilor cu studii colegiale sau universitare în domeniul dreptului.

Instituţia „soffenilor" (Curtea cu juraţi). Pînă în 1919, în Basarabia a funcţionat aşa-numita instituţie a soffenilor – persoane care participau la proces în calitate de juraţi. Vespasian Erbiceanu s-a interesat de această instituţie „curioasă", în care se perpetuaseră unele elemente ale dreptului valah. Curtea cu juraţi activa de mult timp în Europa. În Danemarca, de exemplu, această instanţă devenise o pârghie indispensabilă în exercitarea puterii judiciare într-un stat de drept. Dar de la practica Danemarcei, în care juraţii aveau studii juridice, şi pînă la

---

[15] „Sfatul Ţării", 1918, 4 iunie.
[16] „Sfatul Ţării", 1918, 4 iunie.
[17] „Sfatul Ţării", 1918, 6 aprilie.
[18] *Ibidem.*
[19] A.N.R.M., f. 173, inv. 4, d. 1, f. 1–22.
[20] *Ibidem*, f. 23–291.
[21] *Ibidem*, f. 23.
[22] *Ibidem*, f. 1–290; f. 12, inv.1, d. 2, f. 10–12.
[23] „Sfatul Ţării", 1918, 9 decembrie.

Scanned with OKEN Scanner

cea din Basarabia era o distanţa foarte mare. Soffenii erau aleşi dintre cetăţenii ştiutori de carte. Ei îi ajutau pe judecători să se pronunţe în procesele penale. În calitate de juraţi puteau fi alese şi femeile. În 1918, în judecătoriile din Chişinău, jumătate din soffeni erau femei ştiutoare de carte. Juraţii aveau votul hotărâtor, deliberativ în emiterea verdictului, ei puteau chiar să anuleze votul judecătorului.

La 26 mai 1918 a fost dată publicităţii lista judecătorilor de pace din judeţul Orhei, aleşi de către Adunarea judeţeană de zemstvă şi confirmaţi de către Consiliul Directorilor Generali în şedinţa din 19 mai 1918. Printre aceştia erau Mihail Grigoriev, Mihail Bulatov, Ioakim Stangret, Constantin Dimo, Sava Siliov, Sava Sidorenko, Constantin Stoianov, Osip Gaidamovici, Nicolae Cekerul-Cuşi, Nicolae Şalari, Alexandru Smoleanski, Karl Kozerovski, Egor Dimo, Oleg Biman, Serghei Trembonetki, Boris Porucik, Iosif Paghiş, Stepan Vladimirov, Vasile Radvanesul, Vladimir Bocan, Vladimir Dimitriu, Afanasie Papainachi şi Todeuş Prijbîlovski[24].

Tot la 19 mai 1918, au fost confirmaţi de către Cosiliul Directorilor Generali judecătorii de pace din judeţul Soroca: Nicolae Buznea, Anton Kurovski, Nicolae Solonin, Nicolae Ţinica, Petru Meleli, Alexandru Mîţu, Constantin Vîrnov, Paramon Kaptarenko, Vlad Melega, Sergiu Fotescu, Hariton Coşciug, Vasile Bîrca, Ion Neamţu, Boris Epure, Sergiu Melega, Ion Ergiu, Vlad Grimalski, Victor Belikov, Nicolae Homiţki[25]. În iunie 1918 au fost aleşi şi confirmaţi judecătorii de pace din judeţul Chişinău: N. Epure, A. Neaga, C. Neaga, A. Ţurcan, N. Surucean, V. Botea, P. Buşilă, S. Goroborţ, A. Fuk, D. Dobreanski, P. Semskevici, I. Doca, A. Gropa, I. Ganea şi alţii[26]. În total, în cele 9 judeţe basarabene au fost confirmaţi, în 1918, 180 judecători de pace.

Până în octombrie 1918 în Basarabia a funcţionat Curtea de Apel a judecătorilor de pace, instanţă necunoscută sistemului juridic românesc. Curtea de Apel a judecătorilor de pace se numea Şedinţa judecătorilor de pace. În această şedinţă se convocau toţi judecătorii de pace din judeţ, care examinau recursurile împotriva sentinţelor judecătorilor de pace. La şedinţă nu puteau participa doar judecătorii care pronunţaseră sentinţele contestate[27].

La şedinţele judecătorilor de pace participau şi juraţi, special aleşi dintre cetăţenii ştiutori de carte, bărbaţi sau femei, cărora li se achitau câte 7 ruble pentru fiecare şedinţă. Şedinţa judecătorilor de pace se desfăşura în două secţii: civilă şi penală. Preşedintele fiecărei secţii era ales dintre judecătorii de pace reuniţi în secţie. În timpul sesiunilor secţiei, când judecătorul de pace lipsea de la serviciul său, el era înlocuit cu aşa-numitul „judecător onorabil", ales de preferinţă dintre foştii lucrători din justiţie. Şedinţele judecătorilor se convocau periodic, o dată în lună sau în două luni, în funcţie de numărul dosarelor care trebuiau examinate. De obicei, şedinţele se desfăşurau în oraşele de reşedinţă a judeţelor. Sentinţele pronunţate de respectivele instanţe puteau fi contestate la Curtea de Casaţie. În cauze minore (furturi până la 300 ruble, înşelăciuni, bătăi, calomnii etc.) sentinţa lor era definitivă.

Limba română în justiţia din Basarabia. De la 1 septembrie 1918, justiţia din Basarabia a început să funcţioneze în limba română[28]. Prin revenirea la limba română, ca limbă oficială a justiţiei, Basarabia şi-a căpătat dreptul de a face parte din sistemul juridic al României. De fapt, din punctul de vedere al dreptului, Basarabia nu a încetat să facă parte din Ţara Moldovei nici după 1812. Basarabenii nu şi-au pierdut nici un moment dreptul de a fi parte a naţiunii române. Actul agresiv al Rusiei a fost un act de violenţă şi o flagrantă încălcare a dreptului istoric şi internaţional. „Înlocuirea aşezămintelor şi limbii moldave cu aşezămintele şi limba rusă, scria ziarul „Sfatul Ţării" în 1918, a fost o samovolnicie"[29]. Se impunea deci izgonirea uzurpatorului, repararea unei injustiţii seculare. Avocatul Iuliu Dragomirescu, pledând pentru democratizarea instituţiilor juridice din Basarabia, îndemna pe avocaţi şi magistraţi să renunţe la formulele feudale cu care sunteţi obişnuiţi"[30]. În continuare, avocatul sublinia că „Baroul român vă dă şi nu încearcă, din punctul de vedere al intereselor profesionale, să atingă drepturile şi avantajele pe care le aveţi, să ne unim cu toţii, ca sub protecţiunea suveranităţii române să ne îndeplinim opera judecătorească pentru întronarea legalităţii şi pentru asigurarea drepturilor şi în Basarabia"[31].

Ţinuta judecătorilor. După 1 septembrie 1918, în Basarabia a fost introdusă şi noua uniformă a completului de judecată: judecătorii, avocaţii şi procurorii nu se mai îmbrăcau în mundirele ruseşti, după cum se făcea în Rusia ţaristă, ci în mantii negre, cu cravate albe în forma crucii, şi cu berete–pălării negre pe cap[32]. Preşedintele tribunalului purta pălărie–beretă înfrumuseţată cu fire aurite. Intrînd în sala de judecată, judecătorii îşi scoteau pălăriile, iar preşedintele tribunalului îşi aşeza pălăria sa pe masă, în semn că el deţinea puterea judecătorească deplină şi împuterniciri conferite prin lege.

---

[24] „Bessarabski vestnik", 1918, 30 mai.
[25] „Bessarabski vestnik", 1918, 30 mai.
[26] „Sfatul Ţării", 1918, 7 iunie.
[27] *Ibidem*, 26 mai.
[28] Iulian Dragomirescu. *Justiţia şi Basarabia* //„Sfatul Ţării", 1918, 23 august.
[29] *Ibidem.*
[30] *Ibidem.*
[31] *Ibidem.*
[32] „Bessarabski vestnik", 1919, 12 martie.

Scanned with OKEN Scanner

Obiceiul de a îmbrăca judecătorii în mantii negre, special confecţionate pentru efectuarea procesului judiciar, este de origine europeană, cu rădăcini ce se trag din Roma antică. Astfel că preluarea acestui obicei de către români, succesorii daco-romanilor, era pe deplin firească şi motivată.

Revista „Cuvântul dreptăţii". În 1918, la Chişinău a apărut revista „Cuvântul dreptăţii", prima publicaţie juridică din Basarabia, patronată de Vespasian Erbiceanu. Revista a contribuit la cunoaşterea legislaţiei româneşti, la educaţia juridică a populaţiei, la ridicarea spiritului de neam printre juriştii basarabeni, la integrarea Basarabiei în sistemul judiciar naţional românesc; a propagat cultura juridică naţională[33].

Rolul cultural şi naţional al revistei „Cuvântul dreptăţii" era atât de important, încât Guvernul României, prin decizia sa din 30 octombrie 1919, a dispus tipărirea ei la Tipografia Statului din Chişinău, iar redacţia achita numai costul hârtiei şi cheltuielile de expediţie[34]. La 30 ianuarie 1922, prin dispoziţia nr. 8002/922, Ministerul Agriculturii a donat redacţiei trei mii lei ajutor pentru editarea revistei „Cuvântul dreptăţii"[35].

Vom menţiona că justiţia românească din Basarabia a jucat un rol foarte însemnat nu numai în introducerea ordinii de drept. Juriştii români au participat la organizarea şi susţinerea societăţilor culturale de propagare a culturii naţionale româneşti în mijlocul maselor populare. Ei organizau lecţii, conferinţe, diferite manifestaţii publice, au luptat cu propaganda antiromânească, au urmărit atent evoluţia publicisticii, a procesului de editare şi difuzare a ziarelor, revistelor şi cărţilor.

Procesul de integrare a Basarabiei în sistemul juridic românesc a fost foarte dificil din cauza mentalităţii retrograde, de sorginte, ţaristă, care avea o influenţă considerabilă asupra opiniei publice. Chiar şi în Sfatul Ţării activau unii deputaţi, precum V. Ţiganko, Stanevici, Misirkov, Bejbeuk-Melikov, care n-au acceptat legislaţia românească. Deputatul Stanevici afirma că „se vorbeşte numai de naţionalizare şi de drepturi naţionale, dar ce le mai rămâne celorlalte naţiuni, dacă şi şcoala, şi biserica, şi judecata vor fi naţionalizate?"[36]. Deputatul Misirkov a încercat să nege dreptul românilor basarabeni la autodeterminare şi valorificarea „dreptului istoric". El afirma că „dreptul istoric nu e tocmai de nădejde, fiindcă istoria uneori vorbeşte chiar împotriva celor ce vor să se folosească de dînsă"[37]. Însă, după cum scria Ion Nistor, prin Unirea Basarabiei cu România „s-a reluat firul dezvoltării firești a acestei ţări, ce fusese ruptă (din trupul Moldovei – *n.a.*) înainte cu o sută de ani"[38]. S-au prăbuşit toate sistemele coloniale care împiedicau propăşirea administraţiei juridice româneşti. Era necesar de a pune din nou „temelia vechilor aşezăminte româneşti, zămislite de nevoile adevărate ale băştinaşilor şi încercate prin aplicarea de veacuri[39]. Istoria dreptului arată că în caz de trecere a unui teritoriu sub guvernarea unui alt stat, problema schimbării procedurii judiciare, după cum scria revista „Bessarabski vestnik", „este una din cele mai primordiale sarcini în viaţa regiunii unite"[40]. „Ar fi fost ridicol ca în unul şi acelaşi stat să fie aplicate diferite măsuri de pedeapsă"[41]. „Unitatea codului penal este unul din factorii principali ai vieţii populare a statului"[42]. Introducerea în Basarabia a noilor legi româneşti (Codul penal şi Codul civil) nu putea nicidecum să contravină intereselor populaţiei alolingve, deoarece, după cum sublinia ziarul „Bessarabski vestnik", „infractorul, săvârşind fapta sa rea, trebuie să ştie că el va fi pedepsit".

ELENA ALISTAR, O CONŞTIINŢĂ POLITICĂ ŞI NAŢIONALĂ ROMÂNEASCĂ

Prof. Drd. Natasa Peteu, Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu", Medgidia, jud. Constanţa

Marea Unire din 1918 a fost pregătită şi înfăptuită de o întreagă pleiadă de luptători pe tărâm naţional, care şi-a asumat riscurile şi responsabilităţile pentru împlinirea acestui deziderat fundamental în destinul României şi al provinciilor istorice româneşti.

Istoria Basarabiei a cunoscut numeroase personalităţi care au anticipat marele eveniment şi au demonstrat, în cele mai grele momente, capacităţi şi calităţi extraordinare în promovarea şi realizarea înaltului ideal naţional. Un veritabil exemplu de conştiinţă politică şi naţională românească este Elena Alistar – femeie deputat din Sfatul Ţării de la Chişinău.

Raportat la evenimentele măreţe din istoria Europei, dar şi la cele dramatice din istoria Basarabiei, de cele mai multe ori necunoscute sau mai puţin cunoscute, apare în mod firesc întrebarea: „Cum a reuşit o femeie să se impună pe scena politică a Basarabiei, într-un moment atât de dificil, caracterizat de mari confruntări militare şi

[33] A. N. R. M., f. 173, inv. 5., d. 3, f. 57.
[34] *Idem*, d. 4, f. 19.
[35] „Sfatul Ţării", 1918, 15 aprilie.
[36] Ibidem.
[37] „Sfatul Ţării", 1918, 3 mai.
[38] *Ibidem.*
[39] „Bessarabski vestnik", 1919, 12 martie.
[40] *Ibidem.*
[41] Ibidem.
[42] Ibidem.

Scanned with OKEN Scanner

tensiuni politico-diplomatice generate de război, într-un moment în care regimul democratic nu era încă instaurat pe plan european şi drepturile fundamentale ale femeii nu erau consacrate legislativ şi juridic?"

Cine este de fapt Elena Alistar? Surse istorice menţionează că este românca basarabeancă, născută la 1 iunie 1875, în comuna Vaisal, judeţul Ismail, în familia preotului Vasile şi a Elisavetei Bălan. Dragostea faţă de neam şi cultura românească i-au fost altoite încă din casa părintească. A învăţat la şcoala primară din satul Congaz, apoi a studiat la Şcoala Eparhială de Fete din Chişinău (1883–1890). După terminarea studiilor a profesat ca învăţătoare în satele Văleni (1890–1891), Roşu (1891–1893) şi Zărneşti (1893–1897) din judeţul Cahul. După căsătoria sa cu preotul Dimitrie Alistar, s-a stabilit în satul Rezeni din judeţul Chişinău (1898), unde funcţiona ca preot tatăl său. Aici, deschide cursuri pentru adulţi, în limba română, organizează şezători, face lecturi cu sătenii, acţiuni culturale la care a participat şi Ion Pelivan. După moartea soţului său (1909) pleacă din localitate, rămânând în memoria sătenilor doar ca o bună preoteasă. Destinul i-a rezervat o viaţă sinuoasă şi plină de încercări.

Elena Alistar, personalitate puternică, percepea în profunzime evoluţia evenimentelor istorice care se produceau, manifesta o preocupare permanentă pentru deşteptarea conştiinţei naţionale a românilor din Basarabia, cu mult înainte de anul 1918. În numeroase articole publicate în presă milita pentru unirea Basarabiei cu România. Cu susţinerea cunoscutului scriitor şi profesor Constantin Stere, ocrotitorul basarabenilor, în 1910, Elena Alistar soseşte la Iaşi, unde a fost primită ca studentă la Facultatea de Medicină, continuând în acelaşi timp să militeze, chiar cu riscul pierderii libertăţii, pentru mişcarea de emancipare naţional-politică a basarabenilor de sub dominaţia Colosului de la răsărit. Acţiunile sale s-au concretizat în formarea unui contingent mare de propagandişti care răspândeau ideile naţionale printre ţăranii moldoveni din Basarabia. Cauza naţională (unionistă) era susţinută şi promovată într-un context istoric european nefavorabil şi incert, agravat de formarea blocurilor politico-militare şi izbucnirea Primului Război Mondial în vara anului 1914.

La 19 august 1914, aflându-se în vizită la părinţii săi în Rezeni, Elena Alistar este arestată. Fiind acuzată de agitaţie proromânească, a fost închisă pentru 45 de zile în penitenciarul din Chişinău. Acuzaţia de spionaj în favoarea României neputând fi demonstrată, este eliberată şi se înapoiază la Iaşi, unde îşi continuă activitatea. După ocuparea României de către Puterile Centrale, în 1916 este mobilizată ca medic-sublocotenent la un spital din Iaşi, iar din toamna aceluiaşi an se angajează în calitate de medic la spitalul Costiujeni din preajma Chişinăului, unde va activa până la 1 decembrie 1918.

Consecventă principiilor sale politice, participă alături de forţele naţionale din Basarabia la constituirea Partidului Naţional Moldovenesc, în aprilie 1917. Fondează, în acelaşi an, Societatea Culturală „Făclia" a Femeilor Studente la Medicină şi Liga Culturală a Femeilor din Basarabia, pe care o conduce în calitate de preşedinte. În octombrie 1917 este delegată în primul for democratic al Basarabiei. Astfel, la vârsta de 42 de ani, Elena Alistar devine deputat în Sfatul Ţării, primul parlament al Basarabiei. Şi-a exercitat mandatul de deputat pe întreaga perioadă de activitate a Sfatului Ţării (21 noiembrie 1917–27 noiembrie 1918). A făcut parte din Blocul Moldovenesc. În cadrul Sfatului Ţării a activat în comisiile Redacţională şi Şcolară. Printre delegaţii Sfatului Ţării, aleşi ai diverselor partide politice, asociaţii culturale şi mişcări naţionale, vocea fermă a Elenei Alistar avea o pondere deosebită, aceasta simbolizând femeia Basarabiei. Publicistul George Tofan descrie astfel modul cum a fost primită de auditoriu luarea de cuvânt a Elenei Alistar la şedinţa de inaugurare a Sfatului Ţării: „O vie şi călduroasă manifestaţie se face vorbitoarei Ligii culturale a femeilor moldovence, dnei doctor Alistar. Des aplaudată, preşedinta Ligii, care e o vorbitoare bună... analizează într-o frumoasă limbă moldovenească, era să zic românească, programul şi scopurile urmărite de Ligă". La şedinţa de inaugurare a Sfatului Ţării, când corul a intonat melodiile „Deşteaptă-te, române!" şi „Pe-al nostru steag e scris Unire" pe faţa Elenei Alistar, ca şi a multor altor deputaţi moldoveni, se puteau vedea lacrimi de bucurie. După alegerea lui Ion Inculeţ în funcţia de preşedinte al Sfatului Ţării, distinsa deputat Elena Alistar, îmbrăcată în costum popular, i-a aşezat acestuia pe umăr o eşarfă tricoloră.

Elena Alistar a fost activă nu numai la şedinţele Sfatului Ţării, ea a fost o prezenţă permanentă în paginile ziarelor locale. În apelul „Acum, ori niciodată..." lansat la 11 februarie 1918, se adresa basarabenilor nehotărâţi şi dezorientaţi: „Noi trebuie să ne unim...! Orice moldovean, fie el cât de democrat, trebuie să înţeleagă aceasta şi să facă tot ce poate, să aducă orice jertfă, pentru a înfăptui această Unire. Noi nu putem trăi neatârnaţi, suntem siliţi a ne uni cu vreun stat vecin. Rusia e moartă, şi de va învia, apoi numai sub o cârmuire va mai putea trăi. Atunci e mai bine în monarhie împreună cu fraţii, decât cu străinii... Fiecare moldovean trebuie să dorească acum unirea cu România şi astfel să formăm cu toţii o Românie nouă, care să fie nouă din toate punctele de vedere". La 19 februarie 1918, publică un alt apel către moldovenii din Basarabia: „Vouă, tuturor, mă adresez cu această scrisoare pornită din adâncul sufletului meu, ce bate în folosul neamului. Acum să ne unim cu toţii cu dragoste către neam şi să lucrăm cât mai energic ca să putem da acum, având puterea în mâini, roade cât mai bogate si frumoase".

La 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România.

În nenumărate rânduri a publicat articole ce aveau drept scop trezirea conştiinţei naţionale. Pentru a ilustra cele spuse, aducem drept exemplu scrisoarea din 13 octombrie 1918 adresată femeilor basarabene, prin care încă o dată le îndeamnă la luptă pentru drepturile lor.

Scanned with OKEN Scanner

După Unirea Basarabiei cu România este numită directoare a Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău, şcoală pe care o absolvise în 1890. Sub înţeleapta sa conducere (1918–1938), Şcoala Eparhială devine un adevărat focar de cultură şi educaţie românească.

Activitatea politică şi profesională de excepţie a Elenei Alistar a fost apreciată cu mai multe distincţii: „Ordinul Regele Ferdinand I", „Meritul Sanitar" cl. II, pentru combaterea holerei (1913), „Bărbăţie şi credinţă" (1913), „Răsplata Muncii" cl. I (1922).

La 28 iunie 1940, când Basarabia a fost anexată de către URSS, idealul pentru care a luptat o întreagă generaţie s-a spulberat. Viaţa Elenei Alistar era în pericol. Lăsând în urmă un popor ce o admira şi o iubea, se refugiază peste Prut, stabilindu-se mai întâi la Iaşi, în casa familiei Isanos, apoi la Pucioasa, o localitate din judeţul Dâmboviţa. S-a stins din viaţă în 1955. În ultimele zile a avut în preajma ei doar trei prieteni, trei rude: sora, soţul şi doamna Isanos. Femeia care merita funeralii naţionale a dispărut din această lume ca un anonim. A fost înmormântată la Pucioasa. În 1963 a fost deshumată, adusă la Bucureşti şi reînhumată în cavoul familiei Isanos, din cimitirul Şerban Vodă (Bellu).

O viaţă dedicată patriei, o viaţă închinată patriei, o viaţă sacrificată pentru un ideal! De ce anume cei mai de seamă patrioţi ai neamului românesc sunt daţi uitării şi puşi în umbră, de ce anume ei, cei care au luptat pentru cauza naţională, sunt pedepsiţi prin uitarea şi indiferenţa noastră?

Numele ei a rămas doar la sfârşitul textelor articolelor pe care le-a publicat în presa vremii. În ultimul timp, viaţa ei a fost cuprinsă într-o pagină de carte.

Lipseşte o lucrare despre viaţa şi activitatea Elenei Alistar. Ne lipseşte un bust, o statuie. O stradă din Chişinău îi poartă numele. Doar atât! E enorm de puţin dacă ne gândim la marea ei operă.

Bibliografie:

1. Alistar Elena, *Amintiri din anii 1917/1918,* în „Patrimoniu. Revistă de lectură istorică", nr. 3, 1991. p. 97–117.
2. Alistar Elena, *Mişcarea naţională în Basarabia*, Chişinău, 1930.
3. Alistar Elena, *Fizionomia socială şi politică a Sfatului Ţării,* în „Viaţa Basarabiei", nr. 4–5, 1933, p. 39–49, retipărit în „Cugetul. Revistă de Istorie şi Cultură", Chişinău, nr. 1 (29), 2006, p. 3–8.
4. Ghibu Onisifor, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească.* Îngrijirea ediţiei, cuvânt introductiv, note, indice de nume şi bibliografie de dr. Marian Radu, Editura „Semne", Bucureşti, 1997.
5. Tofan George, *Sărbătoarea Basarabiei*, Chişinău, 1917, p. 112.
6. Colesnic Iurie, *Basarabia necunoscută*, vol. 1, Editura „Universitas", Chişinău, 1993, p. 202–207.
7. Colesnic Iurie, *Sfatul Ţării. Enciclopedie*, Editura „Muzeum", Chişinău, 1998, p. 47.
8. Colesnic Iurie, *Generaţia Unirii*, Editura „Muzeum", Chişinău, Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, 2004, p. 107–109.
9. Chiriac Alexandru, *Membrii Sfatului Ţării, 1917–1918. Dicţionar*, Bucureşti, 2001, p. 46–48.

ELENA CUZA, PRIETENA DE VIAŢĂ ŞI DE IDEI A DOMNITORULUI UNIRII ALEXANDRU IOAN CUZA

Cercet. Dr. Valeriu Popovschi, Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

Din capul locului menţionăm că Elena Cuza nu a fost pur şi simplu soţia marelui domnitor Alexandru Ioan Cuza. În timpul domniei domnitorului Unirii, ea s-a implicat în viaţa politică a ţării, a fost o neobosită filantroapă, de aceea, despre dânsa s-a scris în literatura istorică.

În baza acestei literaturi precum şi a unor materiale de arhivă, am pregătit acest articol, – modest ca volum – despre viaţa şi activitatea celei care a fost prietena de viaţă şi de idei a domnitorului Unirii Principatelor şi a făuritorului României moderne.

Elena Cuza se numără printre personalităţile feminine reprezentative şi valoroase, a căror viaţă şi activitate s-a desfăşurat în strânsă legătură cu istoricele momente ale afirmării înaltelor idealuri revoluţionare de la 1848, apoi ale luptei pentru realizarea Unirii Principatelor Române şi pentru consolidarea acestei Uniri. Până la căsătoria cu Alexandru Ioan Cuza, numele ei a fost Elena Rosetti-Solescu.

S-a născut la 17 iunie 1825, în oraşul Iaşi. Tatăl ei, Iordache Rosetti, era fiul cunoscutului mare vornic cu acelaşi nume, Iordache Rosetti, care, la timpul său, s-a stabilit în localitatea Soleşti din ţinutul Vaslui, întemeind ramura bărbătească a familiei Rosetti-Soleşti. Mama Elenei a fost Catinca Rosetti, născută Sturdza, originară din Miclăuşeni, judeţul Iaşi (sat în care, de altfel, s-a născut şi cunoscutul om politic şi de cultură român Dimitrie A. Sturdza, fost în mai multe rânduri ministru şi prim-ministru). Catinca Rosetti s-a dedicat întru totul educaţiei celor cinci copii, dintre care cel mai mare era Elena.

Este necesar de menţionat că educaţia Elenei a început, la insistenţa unchiului Constantin Sturdza, adică al fratelui mamei ei, şi a mătuşii Agripina, aproape de oraşul Roman, în cadrul unui mic colegiu particular, deschis la Şcheia, în casa lor. Educaţia fetei a continuat, apoi, în casa bunicului de la Miclăuşeni, judeţul Iaşi, logofătul Dumitrache Sturdza, tatăl mamei Elenei. Altfel spus, Elena Rosetti-Solescu şi-a petrecut frumoşii ani ai copilăriei la ţară. La vârsta de 14 ani, în 1839, ea a venit în Iaşi, pentru a-şi continua învăţătura şi a-şi întregi educaţia. În

Scanned with OKEN Scanner

capitala Moldovei a găsit o atmosferă de-a dreptul efervescentă, un tineret ce se forma şi acţiona în numele măreţelor idealuri de libertate şi unitate naţională, de propăşire a neamului. În mijlocul acestui tineret extraordinar, plin de vise şi speranţe, Elena Rosetti-Solescu l-a cunoscut pe Alexandru Ioan Cuza.

Căsătoria lor a fost oficiată la 30 aprilie 1844, în satul Soleşti, judeţul Vaslui. Elena avea 18 ani, iar Alexandru Ioan Cuza – 24. Din acel moment şi până la sfârşitul vieţii sale, Elena Cuza şi-a dedicat toate gândurile şi simţămintele, întreaga ei putere de muncă şi de sacrificiu acestui om, precum şi marilor idealuri, pe care domnitorul a fost chemat a le înfăptui.

Alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, la 5 ianuarie 1859, ca domnitor al Moldovei şi la 24 ianuarie al aceluiaşi an ca domnitor al Munteniei, a impresionat-o profund pe Elena Cuza. Probabil, în acele clipe, ea a înţeles perfect importanţa acestui act în istoria poporului român, precum şi responsabilitatea ce-i revenea domnitorului în vederea consolidării şi modernizării României ca stat.

Tovarăşă devotată a domnitorului, curajoasă, înţeleaptă şi binevoitoare, după cum se menţionează în literatură, Elena Cuza a contribuit, alături de soţul său, la marile transformări social-economice, politice şi culturale din epoca Unirii, fiind cea mai devotată şi perseverentă colaboratoare a lui.

De aproape sau de departe, ea a urmărit în permanenţă şi cu mare atenţie ce se întâmpla în Principate, începând cu măsurile înnoitoare din domeniul culturii şi educaţiei, la care a avut un aport nemijlocit, până la măsurile cele mai radicale din 1864, când a fost decretată legea rurală prin care s-a desfiinţat iobăgia şi a demarat reforma agrară. Elena Cuza a manifestat un interes deosebit pentru adoptarea şi aplicarea în practică a acestei reforme, care a însemnat, după cum se ştie, un moment extrem de important în istoria României moderne. Ea a susţinut modul curajos prin care acţiona Alexandru Ioan Cuza în aplicarea legii rurale, care, după cât se ştie, a cunoscut tergiversări, împotriviri şi numeroase falsificări. E cunoscut că prin respectiva lege au fost împroprietăriţi cu loturi de pământ 463 554 de familii de ţărani români.

În calitate de soţie a domnitorului, Elena Cuza a încurajat şi susţinut pe toate căile literatura şi arta naţională, fiind sprijinitoarea de nădejde, în special, a scriitorilor Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, Grigore Alexandrescu, a ilustrului pictor român Theodor Aman, autorul mai multor lucrări inspirate din istoria şi legendele naţionale, inclusiv a celebrului tablou „Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul".

În 1862, când Alexandru Ioan Cuza a proclamat în mod solemn în faţa adunărilor Moldovei şi Munteniei, reunite în şedinţă comună, „unirea definitivă a Principatelor", Bucureştiul fiind proclamat capitala Ţării, când a fost format primul guvern unitar al României în frunte cu Barbu Catargiu, Elena Cuza, însoţită de renumitul medic român Carol Davila, a vizitat mai multe aşezăminte de binefacere din Bucureşti, printre care şi orfelinatul din Dealul Cotrocenilor, fondat de către doctorul Davila şi soţia acestuia, precum şi aşa-zisa „şcoală de mică chirurgie" de la spitalul „Mihai Vodă", creată în 1855 tot de acest medic. Profund impresionată de cele văzute, ea a hotărât să înfiinţeze în Bucureşti un mare azil pentru orfani, care să cuprindă trei şcoli: profesională, normală şi de gospodărie. În acelaşi an, mai exact, la 18 iulie 1862, a fost emis decretul cu privire la înfiinţarea azilului „Elena Doamna" din Bucureşti, iar numai peste 10 zile, la 28 iulie 1862, a avut loc şi solemnitatea punerii pietrei de temelie a instituţiei respective. Pentru ridicarea clădirii, Elena Cuza a donat o primă sumă în valoare de 1 000 de galbeni. În acelaşi scop, Vasile Alecsandri a oferit banii rezultaţi din vânzarea volumului „Poezii poporale ale românilor", aceştia urmând a fi folosiţi în exclusivitate pentru copiii orfani ai azilului.

Elena Cuza se interesa în permanenţă şi de situaţia spitalelor din Bucureşti, vizitându-le în clipele de răgaz. Documentele de arhivă mărturisesc, în acest sens, că ea era oaspete des al spitalelor „Pantelimon", „Colţea", al celui militar, al celui de copii etc.

Când se afla la Iaşi, vizita neapărat Muzeul de Istorie Naturală, Şcoala normală de fete precum şi şcolile de artă pe care le-a luat sub patronajul său. Astfel, prin operele sale de binefacere, prin grija deosebită pe care a manifestat-o faţă de copii şi faţă de cei săraci, prin sprijinul substanţial pe care l-a acordat şcolilor, oamenilor de litere şi artă, Elena Cuza şi-a câştigat deplina şi binemeritata simpatie a poporului.

Cu acelaşi devotament şi dăruire de sine, Elena Cuza şi-a urmat soţul în lungul exil prin Europa după abdicarea lui de la tron la 11-23 februarie 1866 drept rezultat al conjuraţiei pregătite de „monstruoasa coaliţie" (formată din conservatori şi liberal-radicali), fiindu-i tovarăşă apropiată până în ultimele clipe ale vieţii. După moartea lui Alexandru Ioan Cuza, întâmplată la 15 mai 1873, la Heidelberg (Germania), la vârsta de doar 53 de ani (precum se ştie, corpul neînsufleţit al domnitorului a fost adus în ţară şi înmormântat la moşia de la Ruginoasa, pe urmă, însă, osemintele sale au fost aşezate în biserica Trei Ierarhi din Iaşi), Elena Cuza şi-a făcut din cinstirea memoriei soţului o datorie sfântă.

Petrecându-şi ultimii ani de viaţă la Piatra Neamţ, ea a continuat, din modestele-i posibilităţi, actele de ajutorare a celor săraci, donând anumite sume de bani pentru întreţinerea unor spitale, şcoli, case de copii etc.

În ianuarie 1909, cu prilejul sărbătoririi în plan naţional a aniversării a 50-a de la Unirea Principatelor Române, Elena Cuza mărturisea: „Sunt fericită, când aud că Ţara sărbătoreşte Unirea şi pe Cuza -Vodă... slăvindu-se de către cei de azi actele mari şi frumoase ale celor de ieri".

La scurt timp după această sărbătoare, în dimineaţa zilei de 3 aprilie 1909, Elena Cuza a încetat din viaţă, la Piatra-Neamţ, în vârsta de 84 de ani.

Scanned with OKEN Scanner

Deşi se hotărâse de a se organiza funeralii naţionale, înmormântarea s-a desfăşurat în conformitate cu dorinţa defunctei: modest, simplu, fără mari ceremonii. În semn de recunoştinţă pentru cele înfăptuite pe parcursul vieţii, mii şi mii de oameni au însoţit-o pe ultimul drum.

Mormântul Elenei Cuza se află în satul Soleşti, judeţul Vaslui. În memoria ei o stradă din Iaşi se numeşte „Elena Doamna".

Pentru că a trăit cu demnitate, cu dragoste de neam şi ţară, numele Elenei Cuza va rămâne, pentru totdeauna înscris în istoria neamului românesc alături de cel al domnitorului Unirii Alexandru Ioan Cuza şi de ale tuturor celor care au luptat cu toată dăruirea pentru înfăptuirea marilor idealuri naţionale.

Bibliografie:

1. *Istoria României*, vol. IV, Bucureşti, 1964.
2. *Istoria României. Compendiu*, Bucureşti, 1969; ediţia a II-a, Bucureşti, 1971.
3. *Istoria poporului român*. Sub red. acad. Andrei Oţetea, Bucureşti, 1970.
4. *Istoria României în date*, Bucureşti, 1971; ediţia a II-a, Bucureşti, 1972.
5. *Istoria românilor*, vol. VII, tom I. *Constituirea României moderne (1821–1878)*, Bucureşti, 2003.
6. *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. I, Bucureşti, 1961; vol. III. Bucureşti, 1963.
7. *Studii privind Unirea Principatelor*, Bucureşti, 1960.
8. *Cuza Vodă. In memoriam*, Iaşi, 1973.
9. Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX. *Unificatorii*, Bucureşti, 1939.
10. I.G. Valentineanu, *Din memoriile mele (o pagină de istorie modernă). Alegerea, detronarea şi înmormântarea lui Cuza Vodă, 1859, 1866, 1873*. Bucureşti, 1898.
11. A.D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I-II, Iaşi, 1903.
12. L. Mrejeriu, S. T. Kirileanu, Gh. Popescu, Cuza-Vodă. *Istorisiri pentru popor*. Piatra-Neamţ, 1902.
13. Mariu Theodorian-Carada, *Făuritorul Unirii de la 24 ianuarie 1859*, Craiova, 1938.
14. Constantin C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă*, Bucureşti, 1966.

PERSONALITĂŢI UITATE: ORESTE TAFRALI

Prof. Iuliana Asăvoaie, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

Valorile culturale ale oricărui popor, cu excepţia celor populare, sunt create de marile personalităţi ridicate din sânul său. Fără talentul, dar mai ales fără munca acestora, un popor nu poate avea o cultură proprie cu care să contribuie la îmbogăţirea patrimoniului cultural al omenirii.

Ca recunoştinţă pentru efortul depus de aceşti oameni de seamă trebuie ca tânăra generaţie să cunoască, să preţuiască şi să continue activitatea marilor personalităţi ale neamului. Este absolut necesar pentru desăvârşirea morală a tinerilor să nu fie ignorată contribuţia înaintaşilor.

Printre marile personalităţi ale ţării noastre care şi-au desfăşurat activitatea în prima jumătate a secolului XX şi care a avut un rol important în crearea unor instituţii culturale ieşene cu rol primordial în păstrarea patrimoniului cultural, se numără şi marele istoric Oreste Tafrali. El este însă foarte puţin sau deloc menţionat în manualele şcolare, iar tinerii nu ajung să cunoască în ce constă contribuţia lui la dezvoltarea culturii române şi cât de mare a fost efortul depus de el pentru înfiinţarea uneia dintre cele mai importante instituţii culturale ieşene: muzeul de istorie.

Născut la Tulcea, în 1876, într-o familie de aromâni, Oreste Tafrali şi-a închinat cea mai mare parte din viaţă dezvoltării ştiinţei istorice şi a unor instituţii legate de ştiinţa istorică din oraşul Iaşi.

O. Tafrali a urmat cursurile Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti între anii 1901 – 1904, remarcându-se prin cunoştinţele sale de greacă şi latină precum şi printr-o predispoziţie pentru studiul arheologiei. Sesizându-i aceste calităţi, profesorul Grigore Tocilescu l-a numit, încă din anii studenţiei, secretar al Muzeului de Antichităţi din Bucureşti. Aici, viitorul istoric a pătruns în tainele muzeografiei. După absolvirea facultăţii, a obţinut diploma de licenţă în filologie clasică, în 1904. Cu recomandarea de „tânăr eminent" din partea profesorului Gr. Tocilescu, Tafrali a plecat la Paris în anul 1905, în vederea aprofundării studiilor şi specializării în arheologie clasică şi bizantinologie. După şase ani de studii la Facultatea de Litere de la Sorbona şi la alte instituţii prestigioase din capitala Franţei, a obţinut titlul de doctor în litere şi arheologie.

Întors în ţară, în 1913 (deşi avea promisiuni că va primi un post în învăţământul superior francez!) a fost numit profesor titular al Catedrei de Arheologie şi Antichităţi a Facultăţii de Litere de la Universitatea din Iaşi, post pe care l-a deţinut până la sfârşitul vieţii sale, timp de 24 ani. Tot aici a mai predat cursuri de istorie antică şi de istoria artei şi a susţinut seminarul de epigrafie. O altă realizare importantă a sa a fost înfiinţarea Muzeului de Antichităţi.

O. Tafrali îşi formase din contactele anterioare cu activitatea muzeală o concepţie înaintată cu privire la rolul pe care ar trebui să-l aibă o instituţie de acest gen, mai ales în cazul unui oraş universitar cum erau Iaşii. Dar, sosind la Iaşi, Tafrali constata „cu regret" că aici nu exista încă un muzeu de antichităţi. Înflăcărat admirator şi cercetător neobosit al vestigiilor trecutului, el s-a preocupat, chiar de la începutul activităţii sale la Universitatea din Iaşi, de înfiinţarea unui muzeu care să adăpostească „antichităţile" descoperite la Cucuteni de către înaintaşii

Scanned with OKEN Scanner

săi şi care zăceau atunci în pivniţele Universităţii, unde erau pradă degradării şi unde nimeni nu le putea admira, studia, valorifica. Astfel, la 1 aprilie 1916, Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, I. G. Duca, a aprobat înfiinţarea muzeului iar Tafrali a fost împuternicit să închirieze un imobil pentru adăpostirea acestuia.

Primul imobil care a adăpostit Muzeul de Antichităţi din Iaşi a fost situat pe strada Paladi, nr. 6 şi cuprindea 6 încăperi pentru expunerea obiectelor, altele două fiind închiriate de proaspătul director, acesta stabilindu-si locuinţa aici pentru a supraveghea mai bine muzeul. În 1920, în urma unui litigiu, muzeul a fost evacuat din această clădire, noua locaţie fiind, din noiembrie 1922, imobilul din strada Carol, nr. 16. Curtea vastă, de aproximativ 6000 m^2, a noului local al muzeului a permis extinderea, în timp, a spaţiilor destinate expunerii colecţiilor prin construirea a noi corpuri de clădire astfel că, în 1932, averea imobilă a muzeului ajunsese la patru corpuri de case, cel principal având 10 camere. Totuşi, datorită îmbogăţirii rapide a colecţiilor şi creşterii pretenţiilor ştiinţifice, şi acest local a devenit neîncăpător, determinându-l pe director să viseze la construirea unei clădiri grandioase – planurile executate de prof. Pompilian nu au primit însă aprobarea, evident din motive financiare.

Primele colecţii ale Muzeului de Antichităţi au fost constituite din obiecte provenind din săpăturile arheologice întreprinse de Beldiceanu şi Buţureanu, sau din cele rămase în urma investigaţiilor lui Hubert Schmidt, din cele colecţionate de Teohari Antonescu (descoperite la Cucuteni) şi donate de soţia acestuia, colecţiile de monede şi obiecte arheologice aflate la Biblioteca Centrală, tezaurul de monede descoperit întâmplător la Cotnari în aprilie 1916 (pentru recuperarea căruia Tafrali s-a implicat în mod direct). Au mai fost integrate mici donaţii ale ieşenilor. Toate acestea făceau ca, la începuturile sale, expoziţia să fie eterogenă necesitând o uriaşă muncă de organizare, ce a fost întreruptă de intrarea României în primul război mondial. Greutăţi legate de rechiziţionarea unor camere în timpul războiului, de evacuarea celor mai valoroase obiecte şi a întregii colecţii de monede în Rusia, odată cu tezaurul României, au făcut ca munca să fie luată aproape de la început după război. Pe lângă toate acestea, majoritatea obiectelor trimise în Rusia nu s-au mai întors.

După război, îmbogăţirea colecţiilor a continuat prin atragerea de obiecte rezultate din săpăturile arheologice pe care Tafrali le efectua împreună cu studenţii săi, în diferite localităţi ale Moldovei (Coseşti – Vaslui, Gropi – Suceava) şi Dobrogei (împrejurimile Mangaliei, diferite sate ale Dobrogei, Balcic etc.). Un principiu pentru care Tafrali a luptat cu insistenţă a fost acela ca obiectele descoperite pe teritoriul Moldovei să intre în patrimoniul Muzeului ieşean şi să nu fie luate de muzee din capitală. Colecţiile au mai fost completate din donaţii făcute atât de diferite instituţii (la cererile lui Tafrali) cât şi de către persoane particulare.

Un aspect deosebit privind înzestrarea muzeului îl constituie iniţiativa lui Tafrali de a aduce la Iaşi mulaje realizate după statuile şi basoreliefurile celebre ale artei greco-romane şi orientale. Unele dintre acestea au fost cumpărate de la Paris, altele au fost donate de guvernul elen sau de Universitatea din Atena.

O altă iniţiativă prin care acest istoric pasionat a determinat dezvoltarea patrimoniului muzeului a fost copierea unor fresce ale bisericilor mănăstirilor Bistriţa, Sucevita, Moldoviţa, Pătrăuţi, Cetăţuia, Golia, Hurezi, cu concursul talentatului pictor V. Hudici.

Considerate „nepreţuite" de către realizatorul lor, colecţiile muzeului puteau fi evaluate prin 1930 la „minimum 10 milioane lei". Muzeul era organizat pe secţii: secţia preistorică, secţia epocii barbare, secţia artei antice, secţia artei naţionale, secţia modernă şi secţia fotografiilor şi copiilor de pe fresce. Tafrali a alcătuit şi un catalog al Muzeului, care, însă, datorită lipsei fondurilor, nu a putut fi editat, rămânând în manuscris.

Astăzi, o parte din colecţiile fostului Muzeu de Antichităţi sunt integrate în patrimoniul Muzeului Etnografic al Moldovei; mulajele după statuile şi basoreliefurile antichităţii – Muzeului de Artă, o parte din ele fiind expuse pe holurile Palatului Culturii; altă parte a colecţiilor au format nucleul actualului Muzeu de Istorie a Moldovei.

Oreste Tafrali s-a stins din viaţă la 5 noiembrie 1937, după 24 de ani de rodnică activitate la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi al cărei decan era în ultimul an al vieţii. El a lăsat în urma sa un muzeu, Muzeul de Antichităţi, o revistă – Arta şi Arheologia (care nu i-a supravieţuit însă, ultimul număr – apărut postum – fiind realizat tot de către el), nenumărate cărţi şi articole de istorie, arheologie, istoria artei şi chiar literatură precum şi roadele unei susţinute activităţi de apărare a intereselor României Mari în preajma Congresului de la Paris (1916 – 1917).

Toate acestea au izvorât dintr-o nemărginită dragoste pentru cultura şi pentru neamul românesc, pe care Oreste Tafrali – aromân de origine – a manifestat-o cu prisosinţă de-a lungul întregii sale vieţi.

În amintirea creatorului Muzeului de Antichităţi din Iaşi, în cadrul Consiliului profesoral al Facultăţii de Litere din 22 noiembrie 1937, a fost făcută propunerea constituirii unui fond pentru executarea unui bust al lui Tafrali, care să fie amplasat în faţa muzeului; s-a mai propus ca instituţia să poarte numele creatorului ei (Muzeul de Antichităţi „O. Tafrali"). Din păcate, aceste propuneri nu s-au materializat.

În prezent, doar o sală din incinta Palatului Culturii din Iaşi poartă numele celui care a pus bazele celei mai importante instituţii muzeale din Moldova.

Scanned with OKEN Scanner

VALERIU GAFENCU – PERSONALITATE EMBLEMATICĂ A SPIRITUALITĂŢII ROMÂNEŞTI

Murăraşu Georgeta, Şcoala „Dumitru Pătrăşcanu", Tomeşti, judeţul Iaşi,
Pleşcan Mariana, Şcoala „Ion Simionescu", Iaşi, judeţul Iaşi

„Undeva, într-o închisoare comunistă, a trăit şi a pătimit un om despre care am certitudinea că va fi canonizat. E vorba de *Valeriu Gafencu*. A murit la Târgu Ocna. Un tânăr cu sufletul de crin, pe care, din pricina purităţii sale, îţi era ruşine să-l priveşti în lumina ochilor. Nu mai era decât piele şi os, plin de boală şi de tuberculoză, dar ochii lui erau luminoşi şi numai zâmbet"[1] (Pr. Constantin Voicescu).

Mii de martiri au murit în închisorile comuniste: la Aiud, Jilava, Gherla. Filozoful creştin, Mircea Vulcănescu, mort în închisoare a lăsat ca testament hristic – „Să nu mă răzbunaţi!"

Mişcarea antireligioasă a dus la eliminarea partidelor de opoziţie. Marele lider al Partidului Naţional Ţărănesc din România, Iuliu Maniu, împreună cu alţi optsprezece fruntaşi, a fost dat în judecată, pe baza unor false învinuiri, şi condamnat, la vârsta de peste şaptezeci de ani, la zeci de ani de închisoare. Acolo a şi murit.

Valeriu Gafencu s-a născut la 24 ianuarie 1921, în Basarabia, în comuna Sângerei, din apropierea oraşului Bălţi. Părinţii săi, Vasile şi Elena, au fost ţărani înstăriţi.

Tatăl său era un intelectual de vază în Basarabia. El a făcut parte din Sfatul Ţării care la 27 martie 1918 a votat unirea Basarabiei cu România. *Valeriu* a mai avut trei surori: Valentina, Eleonora şi Elisabata. *Valeriu* începe şcoala primară la Sângerei, apoi continuă la Liceul „Ion Creangă" din oraşul apropiat, Bălţi. După absolvirea liceului, în 1940 se înscrie la Facultatea de Drept din Iaşi. În această perioadă intervine cedarea Basarabiei trupelor sovietice. Familia Gafencu trece Prutul şi se refugiază la Iaşi. Valeriu cu tatăl său se întorc în Basarabia ocupată, pentru rezolvarea unor probleme legate de gospodăria părăsită. După ce se văd pe ţărmul drept al Prutului, tatăl lui Valeriu mulţumeşte lui Dumnezeu că l-a ajutat să-şi asigure familia şi face fiului său, ultima mărturisire din viaţa lui – să aibă grijă de mama şi de surori. Tatăl său i-a dat de înţeles că e nevoie de jertfă şi trebuie să rămână în Basarabia. La puţin timp este arestat şi trimis cu un lot de români basarabeni dincolo de cercul, unde în condiţii groaznice de viaţă, moare după un an. Ca student al Facultăţii din Drept din Iaşi, *Valeriu* se face cunoscut şi apreciat de profesori şi colegi, fiind un model de conduită morală şi spirituală. În toamna anului 1941, Valeriu va fi arestat şi condamnat la 25 de ani închisoare. *Gafencu* a intrat în închisoare la 19 ani şi îşi petrecuse toată viaţa aici. Pastorul Richard Wurmbrand scria despre *Gafencu* că era foarte milostiv - din puţinul lui punea deoparte ceva pentru a ajuta pe cei mai slăbiţi, bolnavi şi nu era antisemit ci chiar ar fi dorit ca România să fie condusă de evrei care să fie asemenea lui Iosif, Moise, Sfântul Petru, Sfântul Pavel şi Iisus însuşi.

Credinţa şi rugăciunea neîncetată făcea ca iubirea să sălăşluiască în temniţă ca în biserică. „Rugăciunea din închisoare găsea, parcă, un răspuns mai rapid. Dumnezeu era acolo cu noi. Dumnezeu era izgonit în închisoare de o societate care voia să ajungă, instituţional fără Dumnezeu."[2]

Nenumărate sunt momentele din viaţa lui *Valeriu Gafencu,* în care acesta îşi manifesta demnitatea faţă de autorităţi, credinţa în Dumnezeu şi încrederea în semeni. O dată, când se îmbolnăvise de tuberculoză şi fusese dus la un spital din apropiere, păzit de temniceri, o asistentă a încercat să-l ajute însă Gafencu nu a lăsat-o să-şi rişte libertatea: „Doar dacă voi muri aici, vă rog să mărturisiţi oamenilor şi familiei mele dragi că am crezut până la sfârşit, că sunt împăcat, că-mi dau viaţa pentru Hristos şi pentru semeni. Poate pentru asta vi s-a dat îndrăzneala de a veni la mine, fiindcă tot ce săvârşesc oamenii intră în iconomia lui Dumnezeu. Vă mulţumesc, nu vă voi uita, mă voi ruga pentru dumneavoastră ... Acum duceţi-vă!... Nu riscaţi mai mult! Eu sunt în mâinile lui Dumnezeu."[3]

În închisoare, Valeriu Gafencu a scris un îndreptar de spovedanie şi câteva poezii profunde care dezvăluie un spirit sensibil, reflexive şi liric. Poeziile sale, la fel ca şi ale lui Radu Gyr, au fost transmise colegilor de detenţie şi rostite în celulă, ca nişte rugi. În închisoare, pastorul evreu Wurmbrand s-ar fi botezat ortodox, în ascuns, luând numele de *Valeriu* (fiind influenţat de spiritual lui Gafencu), fapt care l-a tăinuit mai târziu. Tot Valeriu Gafencu, dând dovadă de mult altruism i-a salvat viaţa pastorului. Gafencu era într-o stare gravă şi primise streptomicină pentru a se vindeca însă cu preţul vieţii sale o cedase lui Wurmbrand şi acesta se face sănătos.

„*Gafencu* a rămas în camera 4 timp de un an şi tot în acest an nu a putut sta pe spate. Îl durea mult prea tare. Trebuia să fie mereu ridicat (...) *Gafencu* nu se plângea niciodată. Şedea foarte liniştit în pat, dând uşor din cap ca să afirme sau să-şi exprime mulţumirea. Când era evident că nu mai avea mult de trăit, prietenii lui vechi şi noi s-au strâns în jurul patului său, cu lacrimi în ochi. Ultimele sale cuvinte au fost: ‹‹Dumnezeu, gelos pe noi, ne cheamă la el››. Cei prezenţi s-au rugat, un preot a rostit o rugăciune, apoi în timpul nopţii a fost înmormântat într-o groapă comună."[4]

---

[1] Monahul Moise, *Sfântul închisorilor*, Alba Iulia, Ed. Reântregirea, 2007;
[2] Adrian Alui Gheorghe, *Cu Părintele Iustin Pârvu desprea moarte, jerfă şi iubire*, Piatra Neamţ, Ed. Conta, 2006, p. 99;
[3] Monahul Moise, *Sfântul închisorilor*, Alba Iulia, Ed. Reântregirea, 2007, p. 122;
[4] Wurmbrand Richard, *Cu Dumnezeu în subterană*, Bucureşti, Ed. "Casa Şcoalelor", 1993, p. 90-91;

Scanned with OKEN Scanner

„Pe oamenii aceştia, pe Gafencu, pe Trifan, pe Marian, pe ăştia toţi, Maxim, Pascu, şi ceilalţi, pe toţi i-aş sfinţi (canoniza). Era oare unul mai bun ca celălalt? Toţi erau gata de moarte. Contează maniera în care primeşti suferinţa. Pe toţi i-aş sfinţi, pentru că au fost sinceri şi pentru că nu au ezitat a se jertfi. Toţi jertfeau. S-au dus cu toţi rând pe rând. Cu o bucurie greu de explicat, la proscomidie îi amintesc pe toţi ca pe nişte luptători, alături de marii voievozi ai ţării." (Arsenie Papacioc)

Bibliografie:

1. Monahul Moise, *Sfântul închisorilor*, Alba Iulia, Editura Reântregirea, 2007,
2. Wurmbrand Richard, *Cu Dumnezeu în subterană*, Bucureşti, Editura „Casa Şcoalelor", 1993
3. Ioanide Ioan, *Întoarcerea la Hristos* (document pentru o lume nouă), Buc., Editura Christiana, 2006;
4. Adrian Alui Gheorghe, *Cu Părintele Iustin Pârvu desprea moarte, jerfă şi iubire*, Piatra Neamţ, 2006.

VASILE STROESCU ÎN CONŞTIINŢA PUBLICĂ DIN TRANSILVANIA

Cercet. Sorina Bolovan şi cercet. Ioan Bolovan, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca

În istoria modernă şi cea contemporană a românilor există relativ puţine personalităţi care să fi marcat într-un mod fecund şi profund destinul naţiunii noastre (exceptându-i, desigur, pe unii conducători politici: domnitori, regi, prim-miniştri). În galeria acestor figuri ilustre, Vasile Stroescu ocupă nu numai un loc privilegiat, dar şi unul binemeritat. Într-o perioadă dificilă a istoriei noastre, la începutul secolului al XX-lea, când se depuneau eforturi consistente pentru făurirea statului naţional unitar, chiar şi după realizarea României Mari, când demagogia şi câştigarea facilă de capital politic erau în floare, Vasile Stroescu s-a remarcat prin „tăcere" şi, cu deosebire, prin fapte (titlul unei recente cărţi a lui Constantin I. Stan dedicată lui V. Stroescu este revelator în acest sens: „Minunata tăcere a unui boier basarabean"[1]). Acest lucru, faptele şi tăcerea (respectiv modestia), l-au observat chiar şi unii dintre contemporanii lui Vasile Stroescu, aşa cum aprecia în 1926 şi Onisifor Ghibu, altă personalitate remarcabilă a istoriei româneşti din secolul al XX-lea: „Fără să fie un mare bărbat de stat, un mare scriitor sau un savant, Stroescu se ridică prin faptele sale şi prin rarele lui însuşiri sufleteşti mai presus decât toate „mărimile" din viaţa publică de azi"[2].

Născut la 11 noiembrie 1845 în ţinutul Hotinului, într-o veche şi distinsă familie boierească basarabeană, Vasile Stroescu şi-a început studiile la Chişinău şi Odesa, apoi şi le-a desăvîrşit la universităţile din Moscova, Sankt Petersburg şi Berlin. După ce a profesat un timp ca judecător la Tribunalul din Hotin, s-a retras pe moşiile sale moştenite de la tatăl său, pe care, prin pricepere şi chibzuinţă, le-a sporit ajungând unul dintre cei mai bogaţi români ai timpului. Nu numai că s-a preocupat de bunăstarea materială şi spirituală a românilor din provincia sa natală (Basarabia), aflată pînă în anul 1917 sub dominaţie ţaristă, dar aceeaşi grijă a manifestat-o şi pentru românii din Vechiul Regat şi mai ales pentru conaţionalii din monarhia austro-ungară. In condiţiile virulentei campanii de maghiarizare declanşată de autorităţile de la Budapesta la începutul secolului al XX-lea[3], imensele donaţii făcute de Vasile Stroescu pe seama bisericilor ortodoxă şi greco-catolică din Transilvania, în vederea susţinerii financiare a asociaţiilor culturale şi a şcolilor româneşti, au contribuit plenar la fortificarea conştiinţei naţionale.

Spre sfârşitul primului război mondial, când Imperiul ţarist se dezintegra, Vasile Stroescu s-a implicat activ, mai ales material, în lupta de redeşteptare naţională în Basarabia. Unirea acestei provincii cu România, la 27 martie 1918, datorează enorm ilustrului boier şi mecenat care a fost V. Stroescu, după cum şi prezenţa sa la Paris în toamna anului 1918, în cadrul Consiliului Naţional al Unităţii Româneşti, a reprezentat un suport important în acţiunea politico-diplomatică pentru făurirea României Mari. În primul parlament al României reîntregite, Vasile Stroescu a fost ales preşedinte de vârstă; în activitatea pe care a desfăşurat-o în anii următori, lui Stroescu i-au fost străine demagogia, arivismul şi meschinăriile jocurilor politice.

În materialul prezent ne-am propus să investigăm cum a fost receptată moartea lui Vasile Stroescu (survenită la 15 aprilie 1926 la Bucureşti) în conştiinţa publică românească din Transilvania, provincie care s-a bucurat din plin, ani la rând, înainte de primul război mondial, de sprijinul generos şi dezinteresat al fruntaşului basarabean. De ce tocmai momentul dispariţiei pământeşti l-am urmărit? Pentru că pe vremea când mii şi mii de ardeleni au beneficiat de ajutorul lui, presa din Transilvania şi corespondenţa liderilor politici români au punctat şi au prezentat cu regularitate şi cu deferenţa cuvenită faptele nobile ale boierului basarabean. De asemenea, după moarte, recuperarea memoriei, a biografiei şi a activităţii lui Vasile Stroescu au trecut în sarcina istoriografiei, care, de-a lungul a aproximativ şapte decenii, a ilustrat relativ satisfăcător personalitatea acestuia. Prin urmare, am încercat să surprindem în rândurile de faţă cum s-a reflectat în presa românească din Transilvania trecerea în nefiinţă a lui Vasile Stroescu, dat fiind faptul că la vremea respectivă presa era instrumentul mediatic cu cel mai mare impact social şi mental.

Astfel, am parcurs pentru intervalul temporal aprilie–iunie 1926 toate genurile de publicaţii – de la ziare cotidiane, bisăptămânale şi săptămânale, la reviste de cultură săptămânale sau lunare – care au apărut în 12 oraşe mari din Transilvania: Cluj, Sibiu, Braşov, Oradea, Arad, Timişoara, Satu Mare, Deva, Lugoj, Blaj, Zalău, Turda. Am preferat aceste eşantioane-publicaţii, care se tipăreau pe plan local şi care aveau o difuzare la nivelul întregii

Scanned with OKEN Scanner

provincii, deoarece le-am considerat a avea o mai mare putere de penetrare în opinia publică transilvăneană decât ziarele centrale venite din capitală. Pe de altă parte, existau suficiente locuri unde publicaţiile centrale nu reuşiseră încă să pătrundă, să-şi câştige un public constant. Trebuie precizat că presa centrală a prezentat în mod diferit moartea şi funeraliile lui Vasile Stroescu – unele mai amplu, altele mai succint. De exemplu, cotidianul „Universul" a inclus în 4 numere consecutive (din 16 până în 19 aprilie 1926) informaţii mai generale privind personalitatea lui Stroescu, modul în care au decurs funeraliile naţionale organizate de guvern etc., aceste relatări fiind fie pe prima pagină (numerele 87 şi 89), fie în paginile de ştiri şi informaţii diverse de la mijlocul publicaţiei.

Prima observaţie pe care trebuie să o facem în urma radiografierii presei româneşti a vremii este că dispariţia lui Vasile Stroescu a fost reflectată în mod inegal la nivelul Transilvaniei: în presa din unele oraşe au apărut materiale ample, în altele abia a fost semnalată trecerea spre cele veşnice a lui Stroescu. Se detaşează prin numărul de publicaţii, dar şi prin conţinutul articolelor, oraşele Cluj şi Arad. La Cluj, centrul spiritual al românilor ardeleni după Marea Unire, evenimentele legate de moartea lui Vasile Stroescu au fost prezentate în cotidianele „Biruinţa" şi „Patria", precum şi în săptămânalul „Societatea de mâine". Astfel, „Biruinţa" s-a impus nu numai pentru că în trei numere a publicat informaţii despre originea, cariera şi faptele nobile înfăptuite de V. Stroescu, dar şi datorită implicării responsabile a lui Onisifor Ghibu, care, în numărul din 17 aprilie 1926 al ziarului, a publicat un amplu material cu titlul „Cine a fost Vasile Stroescu". Dincolo de recunoaşterea binemeritată a faptelor lui Stroescu, articolul este marcat şi de caracterul particular al relaţiei dintre cel dispărut şi fruntaşul ardelean, care îi dedicase încă înainte de război două dintre lucrările sale. De asemenea, Onisifor Ghibu şi Vasile Stroescu au colaborat în anii 1916–1918 şi în procesul anevoios al scoaterii Basarabiei de sub influenţă rusească şi pentru unirea ei cu România. Iată cum îşi începea O. Ghibu articolul apărut pe prima pagină a cotidianului „Biruinţa" la 17 aprilie 1926: „Cu Vasile Stroescu se coboară în mormânt cea mai măreaţă figură a românismului de astăzi, cel mai desăvârşit caracter din câte mi-a fost dat să cunosc în viaţa mea de până acum"[4]. Materialul lui O. Ghibu se remarcă prin conţinutul echilibrat, în care se alocă un spaţiu relativ egal originii şi activităţii lui Vasile Stroescu în Basarabia, Vechiul Regat şi pentru sprijinirea românilor transilvăneni. Este „deconspirat" mobilul interesului aparte al lui Stroescu pentru cauza românilor transilvăneni, respectiv, lectura cărţii lui Ioan Slavici „Die Rumänien in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina" (1881), din care boierul basarabean a luat cunoştinţă despre situaţia dramatică a conaţionalilor aflaţi sub dominaţie austro-ungară. Ilustrul pedagog care a fost Onisifor Ghibu nu a pierdut ocazia de a releva şi componenta morală a acţiunilor caritabile întreprinse de Stroescu: „Nu cred să fi rămas multe sate ardelene, cari între 1909–1914 să nu fi primit ajutoare pentru şcoli şi biserici de la nobilul binefăcător. Fiecare danie a lui era însoţită de către o scrisoare, care cuprindea idei dintre cele mai luminoase. Uneori scrisorile sale cuprindeau mustrări fulgerătoare"[5] Acelaşi ziar „Biruinţa" a publicat, în numărul din 20 aprilie 1926, discursul rostit de Ioan Lupaş, ministrul Ocrotirilor Sociale în guvernul Averescu, la 17 aprilie, cu prilejul funeraliilor lui Vasile Stroescu organizate la Biserica Albă din Bucureşti. Cuvântarea lui Ioan Lupaş s-a dorit un omagiu adus de ASTRA pentru binefacerile făcute de Stroescu Ardealului. Datorită formaţiei de preot a lui Lupaş, cuvântarea a fost marcată de un limbaj încărcat de maxime şi comparaţii biblice, printre care a presărat datele biografice şi activitatea lui Vasile Stroescu[6].

În cotidianul „Patria" au fost tipărite două materiale, primul în 16 aprilie 1926, pe prima pagină, un articol de fond nesemnat, în care erau înfăţişate sumar cele mai semnificative momente din viaţa şi activitatea lui Vasile Stroescu. De asemenea, acelaşi ziar publica în 22 aprilie un articol în care este reprodusă o scrisoare de îmbărbătare trimisă înainte de primul război mondial de V. Stroescu lui Nicolae Jugănaru, fost redactor la „Drapelul" şi „Gazeta Transilvaniei", întemniţat de guvernul maghiar la Seghedin pentru convingerile sale. Astfel, în articol se arăta: „Publicăm cele cîteva rînduri ale vrednicului dispărut cu intenţia de a înfăţişa şi sub raportul grijei pentru cei persecutaţi de urgia străină, sufletul lui mare de român: «...Ei, nenorociţii, scria V. Stroescu, nu vor să înţeleagă că oamenii de seamă, oamenii de idei şi de sentimente nu se pot înfrânge nici cu lanţuri, nici cu închisori»..."[7]. Tot la Cluj, săptămânalul „Societatea de mâine" a inclus în numărul din 18 aprilie un articol consistent redactat de Horia Trandafir, în cuprinsul căruia erau elogiate importantele donaţii făcute de Stroescu pe seama românilor transilvăneni, precum şi alte date memorabile din biografia fruntaşului basarabean. Finalul articolului este extrem de revelator şi cu multe reverberaţii în actualitate: „Deci, pe lângă modestia, caracterul şi concepţia sa culturală, V. Stroescu a afirmat, prin descălecarea sa culturală în Ardeal, o dată mai mult unitatea sufletească a tuturor românilor şi a arătat că drumul cel mare al poporului nostru trece prin filiera culturii"[8]. Să mai precizăm că George Spacu, rectorul Universităţii clujene, a trimis o telegramă cu ocazia funeraliilor lui Stroescu, telegramă tipărită de ziarul „Universul" în 18 aprilie 1926.

Aradul a fost un alt oraş transilvănean care a reflectat satisfăcător trecerea dintre cei vii a lui Vasile Stroescu. In oraşul de pe malul Mureşului, tristele evenimente de la mijlocul lunii aprilie 1926 au fost descrise în trei publicaţii româneşti locale. Cotidianul „Tribuna Nouă" a inclus în numărul din 16 aprilie şi în cel din 20 aprilie informaţii succinte despre originea, cariera şi faptele lui Stroescu, respectiv, despre cum au decurs funeraliile naţionale organizate de guvern. Bisăptămînalul „Cuvântul Ardealului" a alocat, la rându-i, în 2 numere, un spaţiu adecvat prezentării personalităţii lui Stroescu. În numărul din 18 aprilie, un articol de fond pe prima pagină descria originea şi biografia boierului basarabean, concluzionând că „Vasile Stroescu a fost românul care a sprijinit şi ajutat Neamul, Şcoala şi Biserica în vremurile de restrişte atât din Vechiul Regat, cât şi din celelalte

Scanned with OKEN Scanner

ţinuturi"[9]. Se sublinia în acelaşi timp efortul financiar consistent al lui Stroescu pentru edificarea unei şcoli de fete la Arad (100 000 de coroane) şi faptul că strada pe care se afla la vremea aceea imobilul ce găzduia şcoala de fete îi purta numele. Numărul din 22 aprilie 1926 al aceleiaşi publicaţii reproducea discursul lui Ioan Lupaş de la ceremonia de înmormântare de la Biserica Albă din Bucureşti. În sfârşit, săptămânalul ecleziastic „Biserica şi Şcoala" a consacrat în numărul din 25 aprilie şi în cel din 2 mai câteva fraze privind personalitatea celui dispărut, în care se regăseau cele mai semnificative date biografice, cu excepţia precizării originii sale basarabene! A fost relatat şi faptul că s-a oficiat, la 25 aprilie 1926, un parastas în catedrala ortodoxă a oraşului, la care a participat un public numeros, căruia i-a fost evocată figura celui dispărut.

Bisăptămânalul „Telegraful Român", care apărea la Sibiu, editat de Mitropolia ortodoxă, a marcat suficient de amplu moartea lui Vasile Stroescu. În numărul 31–32 din 21 aprilie 1926, pe primele două pagini au fost inserate informaţii variate despre viaţa şi activitatea lui Stroescu, insistându-se pe nenumăratele acţiuni caritabile din Transilvania, în rândul cărora se afla şi donaţia de 220 000 coroane făcută de defunct pe seama consistoriului mitropolitan de la Sibiu. Era descris modul în care a decurs parastasul oficiat la data de 18 aprilie de către mitropolitul Nicolae, la catedrala din oraş, la sfârşitul căruia înaltul ierarh „a arătat mulţimei de credincioşi şi tinerimei şcolare cine a fost Vasile Stroescu pentru noi, ardelenii"[10]. Ziarul publica şi circulara mitropolitului Nicolae din 20 aprilie – ca în toate bisericile ortodoxe să se oficieze la 25 aprilie parastas în memoria lui Vasile Stroescu. Acest serviciu divin a şi fost săvârşit în toată mitropolia, despre cel din Arad relatându-se cu lux de amănunte în publicaţia „Biserica şi şcoala". Oricum, iniţiativa mitropoliei de la Sibiu este una exemplară – prin parastasele care s-au desfăşurat până şi în cele mai umile parohii ortodoxe, unde nu pătrundeau publicaţiile centrale sau regionale, publicului românesc i-au fost readuse în memorie imensele sacrificii materiale ale lui Vasile Stroescu, care au constituit un suport incomensurabil pentru păstrarea fiinţei naţionale în Ardeal înainte de primul război mondial. De asemenea, în acelaşi număr a fost republicată o poezie scrisă şi tipărită încă în 1910, dedicată marelui mecenat basarabean, poezie care, în ciuda modestiei sale estetice, transmite un vibrant mesaj patriotic (redăm în continuare doar două strofe din poezie)[11]. Acelaşi ziar de la Sibiu a inclus în numărul 34 din 30 aprilie 1926 un articol intitulat „Donaţie de care nu s-a vorbit", în care se relua o informaţie publicată într-o gazetă bucureşteană, anume că Stroescu, impresionat de expoziţia de la Bucureşti din 1906, a donat 200 000 de lei pentru construirea unei catedrale măreţe în capitala României.

Rămânând oarecum în cadrul publicaţiilor şi instituţiilor ecleziastice, să remarcăm şi efortul consistoriului episcopal ortodox de la Caransebeş de a marca cum se cuvine trecerea spre cele veşnice a lui Stroescu. Astfel, publicaţia locală săptămânală „Foaia diecezană" a consacrat tristului eveniment survenit la Bucureşti două numere consecutive, la 25 aprilie şi 2 mai 1926. În cele două numere, atât pe primele pagini, cât şi în interiorul revistei, au fost incluse date privind biografia lui Vasile Stroescu, accentuându-se implicarea masivă a boierului basarabean în lupta românilor transilvăneni pentru conservarea conştiinţei naţionale şi promovarea progresului material al naţiunii române.

În contrast cu eforturile forurilor ecleziastice ortodoxe de a cinsti memoria lui Stroescu pe măsura faptelor caritabile ale acestuia, mitropolia greco-catolică de la Blaj a trecut superficial peste momentul trecerii în nefiinţă a boierului basarabean. Revista lunară „Cultura creştină" nu a menţionat deloc evenimentul, iar săptămânalul „Unirea" abia l-a înregistrat, cu toate că guvernul a organizat funeralii naţionale. Astfel, în numărul 16 din 17 aprilie 1926, în câteva fraze, pe pagina a treia, era „telegrafiată" personalitatea celui dispărut, în vreme ce unor protopopi greco-catolici decedaţi în acelaşi interval temporal li se acordase un spaţiu mult mai mare. Atitudinea presei greco-catolice din Blaj în anul 1926 contrastează profund cu cea a aceleiaşi prese din anii 1910–1912, când faptele de generozitate ale lui Vasile Stroescu (inclusiv pe seama şcolilor greco-catolice) erau amplu elogiate.

Presa din numeroase alte oraşe din Transilvania a marcat decesul lui Vasile Stroescu în funcţie fie de spaţiul tipografic avut la dispoziţie, fie de posibilităţile de informare ale ziariştilor. Bisăptămânalul „Gazeta Transilvaniei", care apărea la Braşov, a prezentat în numărul din 18 aprilie 1926, pe prima pagină, doar câteva fraze referitoare la biografia lui Vasile Stroescu. Săptămânalul „Răsunetul" de la Lugoj a tipărit în 2 numere consecutive informaţii despre cel decedat. În numărul din 18 aprilie 1926, într-un articol de fond de pe pagina a doua, se aducea la cunoştinţa publicului local că „s-a stins încă unul dintre cei mai mari binefăcători ai neamului românesc, Vasile Stroescu, care cu o mână largă a dăruit milioane pentru ajutorarea instituţiunilor româneşti din fostul imperiu austro-ungar. Regretatul Vasile Stroescu, de origine basarabean, a presidat în calitate de preşedinte de vârstă primul parlament al României întregite"[12]. Acelaşi ziar reproducea în numărul din 25 aprilie 1926, tot pe pagina a doua, articolul scris de Onisifor Ghibu pentru publicaţia clujeană „Biruinţa", articol intitulat „Cine a fost Vasile Stroescu". Prin urmare, cititorilor ziarului lugojean li s-au pus la îndemână suficiente date pentru a cinsti şi eterniza corespunzător memoria marelui mecenat.

Săptămânalul „Gazeta Hunedoarei" din Deva a inserat, în numărul din 21 aprilie 1926, pe prima pagină, patru materiale în legătură cu moartea lui Vasile Stroescu: o biografie succintă, cuvântările patriarhului Miron Cristea şi ale miniştrilor Ion Petrovici şi Ioan Lupaş, rostite cu ocazia funeraliilor naţionale organizate de guvernul Averescu. La fel, gazetele săptămânale „Meseşul" din Zalău şi „Arieşul" din Turda au oferit cititorilor informaţii sintetice despre cel decedat.

Scanned with OKEN Scanner

Trecerea în nefiinţă a patriotului basarabean Vasile Stroescu, survenită la data de 15 aprilie 1926, într-o perioadă în care societatea românească era absorbită de alegerile generale care urmau să se desfăşoare în luna mai, a fost percepută diferit la nivelul Transilvaniei, provincie pentru care Stroescu făcuse înainte de primul război mondial acte de caritate de o valoare inestimabilă. Unele instituţii şi publicaţii au mediatizat corespunzător momentul, în vreme ce în alte părţi reacţia celor care au beneficiat înainte de 1918 de sprijinul material al mecenatului basarabean a fost mult sub limita unei recunoştinţe firești cu asemenea ocazii. Într-o Românie recent reîntregită, aflată încă „în derivă" în ceea ce priveşte integrarea organică şi armonioasă a tuturor provinciilor unite în 1918, exemplul lui Vasile Stroescu ar fi putut şi ar fi trebuit mai bine valorificat în sensul oferirii unor modele comportamentale. Nu putem încheia fără a menţiona pe pedagogul naţional Onisifor Ghibu, cel care a inspirat la Cluj, în aprilie 1926, cinstirea deosebită a celui care nu a precupeţit nici un efort înainte de 1918 pentru ajutorarea românilor din Imperiul Austro-Ungar. Cuvintele scrise de Onisifor Ghibu în anul 1912, când roadele donaţiilor lui Stroescu îşi dovedeau deja eficienţa în lupta pentru conservarea fiinţei naţionale, au fost şi rămân valabile pentru posteritate: „Vasile Stroescu, printr-un gest de o măreţie antică, a făcut să ajungă în mâna autorităţilor noastre bisericeşti, şcolare şi culturale, frumoasa sumă de aproape un milion de coroane, în scopul de a ajuta cu ea cultura şi, în special, şcoala românească din Ardeal. Prin această faptă, care e cu atât mai măreaţă cu cât mai rare sunt faptele de acest soi, dl Stroescu a intrat în Panteonul românilor nemuritori"[13].

NOTE

[1]C. I. Stan, *Minunata tăcere a unui boier basarabean. Vasile Stroescu (1845–1926)*, Buc., 1999, 153 p.

[2]Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni. Amintiri*, selecţie şi introducere de Ion Bulei, text stabilit de Octavian O. Ghibu, note şi comentarii de Ion Bulei, Octavian O. Ghibu, Şerban Polverejan, Bucureşti, p. 472.

[3]Ioan Bolovan, *Transilvania la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului XX. Realităţi etnoconfesionale şi politici demografice*, Cluj-Napoca, 2000, p. 44.

[4]„Biruinţa", Cluj, I, nr. 2, 17 aprilie 1926, p. l.

[5]*Ibidem*, p. 2.

[6]*Marele boier Vasile Stroescu din Basarabia, cutreierând satele şi oraşele ardelene, avea satisfacţia deosebită de a constata că toate darurile lui, fiind chivernisite cu înţelepciune, ajutau pretutindeni în mod real şi efectiv. Erau întocmai ca sămânţa binecuvântată din Evanghelie, care n-a căzut între spini, nici la marginea drumului, nici pe pietriş, ci în pământul cel mai bun, capabil să rodească roadă însutită şi înmiită*, în *Biruinţa*, Cluj, I, nr. 4, 20 aprilie 1926, p. 2.

[7]*Patria*, Cluj, VIII, nr. 87, 22 aprilie 1926, p. l.

[8]*Societatea de Mâine*, Cluj, III, nr. 16, 18 aprilie 1926, p. 306.

[9]*Cuvântul Ardealului*, Arad, I, nr. 2, 18 aprilie 1926, p. 1.

[10]*Telegraful Român*, Sibiu, LXXIV, nr. 31–32, 21 aprilie 1926, p. 2.

[11]*Slăvit român! Noi n-avem domni cu gând de sfinte ctitorii, / Cari glasul sângelui curat să-l înţeleagă desluşit; / Momiţi de mult de străluciri străine, ei ne-au părăsit, / Trecând cu sângele-ncropit în taberi de duşmani. / De-aceea azi, când tu ne vii, ca vechi boier din cronici vechi, / Cu sfinte danii pentru neam şi pentru legea din strămoşi, / Noi toţi cu suflet mângâiat, obijduiţii fraţi ai tăi: / Al inimilor noastre Domn, c-un glas pe tin-te proclamăm, apud. Ibidem*, p. 2.

[12]„Răsunetul", Lugoj, V, nr. 16, 18 aprilie 1926, p. 2.

[13]Apud Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 470.

FECIORII SATULUI DINĂUŢI ÎN RĂZBOAIELE IMPERIALE

Prof. Ion Bejenaru, ChişinăuEroare! Marcaj în document nedefinit.

În a doua jumătate a sec. XVII, pe arena internaţională au loc schimbări esenţiale: Polonia decade şi locul ei îl ocupă Imperiul Rus, în frunte cu Petru cel Mare, manifestînd tendinţe imperialiste faţă de popoarele mici. Ascensiunea Rusiei constituia o primejdie pentru Turcia, iar pentru moldoveni apăruse speranţa de a se elibera de ocupaţia otomană. Primele victorii repurtate de Petru I au trezit entuziasm printre localnici, îndemnîndu-i pe mulţi hotineni şi orheieni, inclusiv dinăuţeni (din familiile mixte), să intre voluntari în armata rusă.

După bătălia de la Poltava (1709), Petru cel Mare se apropie de Nistru. Dimitrie Cantemir, noul domn al Moldovei, „necunoscînd nimic din spiritul slav şi neînţelegînd cum se măresc imperiile" (H. Holic), încheie cu Petru I un tratat (aprilie 1711), prin care se angajează să urmeze politica ţarului. Acest tratat, în opinia lui Nicolae Iorga, nu conţinea decît „promisiuni deşarte, paragrafe utopice, ce sunau plăcut oricărui moldovean".

După înfrîngerea lui Petru cel Mare la Stănileşti (8–9 iulie 1711), Cantemir-vodă se refugiază în Rusia pentru totdeauna, ţarismul însă continuă luptele cu otomanii. În 1736, cînd începe un nou război ruso-turc, generalul Münnih ocupă fulgerător Hotinul şi toată Moldova, cei doi fii ai fostului domnitor Antioh Cantemir – generalul Constantin şi maiorul Dumitraşco – sînt primiţi la Iaşi cu mare alai. Merită să fie cunoscut comportamentul acestor doi fii ai fostului domnitor al Moldovei: „Dintr-un adînc sentiment naţional, ambii au prădat metodic Moldova: Dumitraşco în părţile de către munţi, spre Siret, de la Suceava pînă la Bacău; Constantin în părţile de cîmpie, către Vaslui şi Focşani". (Nicolae Iorga)

După cum scrie cronicarul Ion Neculce, la 24 octombrie 1739, „ruşii primesc ordin să părăsească Moldova. În retragere robesc toţi locuitorii ţinutului Hotin, pe care îi trec peste Nistru şi-i vînd la întîmplare în pustiile muscăleşti". Recensămîntul efectuat în Moldova cîţiva ani mai tîrzia înregistrat la Dinăuţi mai multe case

Scanned with OKEN Scanner

pustii. Nu este exclus ca gospodarii acestor case să fi nimerit „în pustiile muscăleşti", aceasta provocînd poporului dureri, pe care le-a revărsat în cîntecele de înstrăinare şi de jale:

Frunzuliţă de pelin, / Rău îi, Doamne, prin străini, / Ca-ntr-un lan de mărăcini, / Că mărăcinii te înghimpă, / Da străinii te mănîncă. / Că străinu-i tot străin, / Chiar să-i faci şi apa vin, / Chiar să-i faci şi apa vin – / Tot nu-i faci cheful deplin (...) / Săraca străinătate / Că mult eşti fără dreptate...

După ce Moldova dintre Prut şi Nistru fusese cotropită de Rusia ţaristă, în 1877 izbucni un nou război între ruşi şi turci, în care s-a implicat şi România. Din cei 140 mii de militari ruşi, participanţi la acest război, 10 000 erau din Basarabia. Numărul dinăuţenilor care au luat parte la acest război nu a fost înregistrat de arhive. Noi am reuşit să identificăm următoarele şase nume: Ciubrei Calistru al lui Gheorghe, Şpirca Vasile, Bogacic Gheorghe, Istrati Nafraş, Bejenaru Vasile, Pilip Arion. Cei care în anul 1918 erau în viaţă, au devenit după unire cetăţeni români. În 1927 România întregită a sărbătorit cea de-a 50-a aniversare a Independenţei. Către acel an mai erau în viaţă primii doi numiţi mai sus, deşi Cercul de recrutare Hotin nu înregistrase nici un dinăuţean supravieţuitor al războiului din 1877. Datele privind participarea basarabenilor la războiul de independenţă fuseseră neglijate de Cercul de recrutare Hotin.

Ceea ce confirmă, într-o anumită măsură, faptul implicării dinăuţenilor în acest război sînt şi cele cîteva cîntece ajunse pe cale orală în colecţia noastră:

Săriţi, turci, săriţi, bulgari, / Nu daţi Plevna la moscali!...(1986, informator Alexandru Şpirca)

Jurnalistul dinăuţean Dumitru Ciupac a înregistrat cîteva cîntece despre acest război. Iată unul:

Frunzuliţă busuioc, / Toată lumea-i cu noroc, / Numai Plevna arde-n foc; / Arde, arde – nu se stinge. / N-are cine a o stinge. / De-am striga cu toţi odată, / S-ar auzi în lumea toată; / Cu toţii dac-am sări – / Poate că s-ar potoli: / Sîngele moscalului – / La copita calului; / Iar sîngele turcului – / La copita murgului. / Frunză verde foi de vie, / Bat-o pustia bătălie, / Că face mare sărăcie! (1966, informator Eftimia Bogacic, 75 de ani. Informatoarea ştie cîntecul de la tatăl ei.)

La războiul ruso-japonez (1904–1905) participaseră, conform datelor de arhivă, circa 40 de dinăuţeni. Fedot Stoian, dirigintele nostru, ne-a oferit următoarele nume concrete:

1. Burihaci Daniel al lui Axinte
2. Ignatescu Dumitru al lui Ioan
3. Istrati Nicolai al lui Vasile
4. Reabcu Ioachim al lui Toader
5. Şpirca Vasile al lui Petru
6. Toderişin Vasile al lui Profir

Doi dinăuţeni – Gheorghe Borşevici şi Pavel Cicea – au fost în prizonierat la japonezi; despre morţi n-avem nici o informaţie, cu toate că în acest război au căzut peste 14 000 de basarabeni.

În primul război mondial (1914–1918) au fost recrutaţi din Dinăuţi vreo 250 de bărbaţi. Despre dinăuţenii căzuţi în luptă cunoaştem foarte puţine. Noi am reuşit să aflăm următoarele nume ale sătenilor căzuţi pe cîmpul de luptă:

1. Bejenaru Simion al lui Petru
2. Bejenaru Vasile al lui Petru
3. Buga Gheorghe al lui Nichita
4. Buga Porfir al lui Nichita
5. Carali Toader al lui Toader
6. Hulpac Eftimie al lui Ion
7. Hulpac Toader al lui Ion
8. Hamchevici Toader al lui Vasile
9. Hamchevici Vasile al lui Vasile
10. Şpirca Andrei al lui Ion
11. Şpirca Ştefan al lui Ion

Totuşi, nu cunoaştem unde şi în ce an au căzut aceşti bărbaţi dinăuţeni; ştim numai că majoritatea lor erau fraţi. Am mai aflat şi că din cei patru fii ai lui Petru Bejenaru, bunicul meu, doi erau plecaţi pe frontul din Carpaţi. Cînd a primit vestea despre moartea lui Simion, în casa lui erau încartiruiţi cîţiva oşteni ruşi. Unul dintr-înşii, observînd cartea poştală primită, întrebă:

– Taică, pe cine-l ai pe front?

– Am doi feciori, cei mai mari, Simion şi Vasile.

– Şi această veste de la care fecior a venit?

– De la Simion, cel mare.

– Apăi să ştii: el îi ucis.

Îndureratul tată întrebă cu uimire:

– Da matale de unde ştii? Doar n-ai citit încă scrisoarea.

Oşteanul lămuri pe îndelete:

Scanned with OKEN Scanner

– Priveşte înştiinţarea: toate patru colţuri sînt arse. De era rănit, ar fi fost ars unul, două sau trei colţuri, după cum era gravitatea rănii şi starea sănătăţii.

Într-adevăr, Simion a murit în urma unui bombardament aerian al germanilor asupra satelor Răchitna şi Rarancea, situate la hotarul Rusiei cu Austria.

Celălalt fecior, Vasile, fusese luat în armată înainte de a se fi început războiul. La despărţire plîngea în hohote, ca un copil. Mama Eudochia îl îmbărbăta, spunîndu-i că vor trece trei ani şi se va întoarce acasă.

– Mamă, trei ani nu-s trei zile. Inima îmi spune că n-am să vă mai văd...

Aşa s-a şi întîmplat: peste cîteva luni începuse războiul şi Vasile, trimis pe front, a căzut prizonier şi a fost dus în Germania, într-un lagăr de concentrare. După puciul din octombrie 1917, din Petrograd, războiul luase sfîrşit, prizonierii au fost puşi în libertate, dar, fiind slăbiţi de foame, cădeau din picioare, şi unii nu se mai ridicau. Vasile n-a mai ajuns acasă, prezicerea i s-a adeverit...

După Unirea Basarabiei cu România, dinăuţenii Gavril Ciupac, Toader Ciupac şi Vasile Şpirca au înălţat în cimitirul satului o cruce în memoria consătenilor căzuţi în primul război mondial.

Primul război mondial luase sfîrşit, politicienii şi-au spus cuvîntul, deci idealurile scumpe vechii generaţii s-au împlinit. A sosit rîndul generaţiei tinere să continue opera de sacrificiu a înaintaşilor – muncind pentru ridicarea ţării prin creaţie paşnică. Liniştea însă n-a durat multă vreme.

Cînd românul şi-a pus ţara în hotarele sale istorice şi începuse să-şi vadă în tihnă de treburile paşnice, se urzeau alte măceluri, mai cumplite...

În timp ce guvernul României desăvîrşea Marea Unire sub toate aspectele (politic, economic, social, cultural), Moscova bolşevică punea la cale diverse provocări în interiorul Basarabiei, semănînd îngrijorare şi nesiguranţă în ziua de mîine. Soldaţii sovietici înarmaţi treceau Nistrul, provocînd locuitorii la revoltă. La Dinăuţi, Pavel Salaronski, un venetic, cu ajutorul unor ruteni rusofoni, aduna arme în vederea unei rebeliuni antiromâneşti, dar răzvrătiţii au fost descoperiţi la timp. Totuşi, actele provocatoare antiromâneşti au continuat.

Să amintim doar răscoala de la Tatar-Bunar, care, după cum a recunoscut Moscova în 1973, „a rămas izolată". În baza pactului Molotov–Ribbentrop, la 28 iunie 1940, Basarabia, nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa sînt ocupate de U.R.S.S. Peste un an, la 22 iunie, Germania fascistă năvăli asupra U.R.S.S.:

La 22 iune / S-a-nceput război pe lume / Şi-aţi văzut cătanele / Cum încarcă armele...

În aceeaşi zi, mareşalul Ion Antonescu, în faţa armatei române, dă citire ordinului:

Ostaşi,

Vă ordon: treceţi Prutul.

Fiţi mîndri că veacurile ne-au lăsat aici strajă dreptăţii şi zid de apărare creştină.

Înainte!...

Guvernul sovietic, ca să aibă îndeajuns carne de tun, anunţă de urgenţă mobilizarea generală în localităţile pe care le-a ocupat în iunie '40. La sfîrşitul lunii iunie 1941, din Dinăuţi au fost înrolaţi 86 de bărbaţi, dintre care, în lunile iulie, august şi octombrie, 32 au fost daţi dispăruţi; dinăuţenii Ion Usatîi şi Gheorghe Reabcu au căzut pe cîmpul de luptă în anul 1944.

La 6 iulie 1941, în sat a intrat armata română. Profitînd de haosul ce a cuprins armata roşie după bombardamentul nemţilor, dinăuţenii, mobilizaţi în iunie '41, dezertează şi se întorc acasă. Dar bucuria nu a fost deplină, pentru că 34 de bărbaţi nu s-au întors în satul de baştină. În luptele de atunci, în sat şi-a pierdut viaţa un ostaş din armata română, al cărui nume, cu părere de rău, nu l-am putut stabili. Pe locul unde a căzut, ţăranii au înălţat o cruce – să nu uite generaţiile viitoare unde şi-a dat viaţa ostaşul care a eliberat satul de teroarea bolşevică.

În aceeaşi lună iulie, în Dinăuţi au fost împuşcaţi de sovietici patru evrei: medicul Ellenboghen, ademenit la marginea satului, lîngă moara de vînt, sub pretextul că trebuie să îngrijească un ofiţer rănit; Buium, împreună cu băiatul său Leiba, de 12 ani (soţia sa, gravidă, fusese graţiată); Moriţ – un bărbat în floarea vîrstei şi blînd, cojocar de meserie; vînzătorul Golştim Şmil, care locuia în sat, a fost omorît la Hotin, după ce în anul 1940 îi confiscaseră marfa.

În ajunul Bobotezei din anul 1942, la Dinăuţi s-au oprit Mihai I, regele României, şi mareşalul Ion Antonescu şi ei au discutat cu ţăranii despre viaţa lor în acele vremuri furtunoase.

În acelaşi an au fost recrutaţi în armata română Ion Rusnac (n. 1902) şi tatăl meu Toader Bejenaru (n. 1901), ei fiind trimişi peste Nistru, la Iampol, să vegheze liniştea populaţiei din zonă.

La 1 martie 1943 au fost încorporaţi peste 260 de dinăuţeni (născuţi între 1900 şi 1922); cei născuţi în 1922 au fost chemaţi sub drapel ca premilitari. În total, guvernul român a concentrat 289 de bărbaţi în armata de muncă din spatele frontului.

În vara anului 1942, cînd frontul înainta spre Răsărit, la Dinăuţi a fost înălţată şi sfinţită o troiţă de lemn, sculptată original, în memoria oştenilor căzuţi în lupte pentru eliberarea satului şi a judeţului. A fost instalată lîngă fîntîna cu cumpănă, cum ieşi din sat spre Hotin, în stînga. Însă în 1944, după retragerea frontului şi intrarea în sat a tancurilor armatei roşii, troiţa fusese tăiată de la pămînt de o mînă criminală şi aruncată într-o baltă. Totuşi, credincioşii satului au salvat-o, înălţînd-o în ograda bisericii Sf. Dumitru.

La 1 aprilie 1944, satul Dinăuţi, la fel ca întreaga Basarabie, ca nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa, este „eliberat" încă o dată de armata roşie. Dinăuţenilor, luaţi în armata română de muncă, li s-a comunicat: „Fraţi

Scanned with OKEN Scanner

basarabeni! Rusul nu s-a oprit nici la Nistru, nici la Prut; el continuă să înainteze mai departe. Voi sunteţi liberi să procedaţi cum veţi găsi de cuviinţă: rămîneţi în România sau vă întoarceţi în satele voastre ocupate de sovietici". Majoritatea recrutaţilor, bineînţeles, s-au întors acasă la Dinăuţi, ca peste cîteva săptămîni să fie mobilizaţi de conducerea bolşevică şi trimişi în focul războiului cu fasciştii.

La 11 mai în sat se anunţă mobilizarea generală: au fost înrolaţi toţi bărbaţii sănătoşi şi apţi de muncă, născuţi între 1900 şi 1926; cei născuţi în anul 1927 (23 de flăcăi) fuseseră mobilizaţi la 4 octombrie. În total, în 1944 au plecat din sat pe front 669 de bărbaţi, dintre care:

Ciupac Toader cu patru feciori: Ion, Vasile, Alexei şi Gheorghe (Ion va fi omorît în acelaşi an);

Pascari Mihail cu trei feciori: Ion, Toader şi Vasile;

Toderişin Toader cu doi feciori: Vasile şi Ion.

Dintre dinăuţenii mobilizaţi în mai 1944 au căzut: în Rusia – 41, Ungaria – 1, Slovacia – 2, Austria – 2, Polonia – 27, Letonia – 9, Prusia – 2, Germania – 9; dispăruţi fără urmă au fost daţi 44 de dinăuţeni. Vom menţiona că în luna mai 1945, între data de 1 şi 9, au murit 14 ostaşi originari din sat. După încheierea păcii au căzut încă doi: Şpirca Gheorghe (n. 1907), la 23 mai şi Cicea Gheorghe (n. 1925), la 28 iunie. Ne întrebăm: cîţi dinăuţeni au căzut pe cîmpul de luptă şi cîţi s-au pierdut aiurea? Pe cine au apărat cei zece dinăuţeni la Rjev şi Vîşnyi Volocioc (reg. Kalininsk-Tveri), în 1944?

În memoria oştenilor dinăuţeni, căzuţi pe frontul sovieto-fascist, a fost înălţat un obelisc, pe care sînt gravate 137 de nume. Obeliscul s-a aflat la marginea satului, dinspre miază-zi. După 1990 a fost mutat în cimitirul satului şi sfinţit, în prezenţa participanţilor la acest război, de către Arcadie Spelciuc, parohul bisericii Sf. Dumitru din sat.

Ar fi cazul să menţionez indiferenţa organelor publice din localitate, care au înregistrat de-a valma, fără discernămînt, numele bărbaţilor căzuţi în lupte, fără a corecta, ulterior, greşelile comise sau a completa lista cu unele nume trecute cu vederea. De fapt, din satul Dinăuţi au căzut pe front 147 de bărbaţi, însă pe obelisc au fost trecute doar 137 de nume, inclusiv doi bărbaţi rămaşi în viaţă, şi care s-au întors ulterior la baştină. Este vorba de Buga Nicolae (n. 1908, mobilizat în 1944, dat dispărut în 1945), care a trăit pînă în 1988, şi Stoian Petru (n. 1905, mobilizat în 1944 şi pierdut în februarie 1945), care a decedat în anul 1985.

Iată numele celor 13 oşteni dinăuţeni care nu sînt gravate pe obelisc: Bogacic Vasile A. (n. 1919), Bejenari Nicolae I. (n. 1926), Bogacic Grigore V. (n. 1922), Broslav Iacob V. (n. 1921), Covalciuc Ion V. (n. 1921), Cazac Gavril I. (n. 1919), Pascari Vasile A. (n. 1914), Puiul Gheorghe M. (n. 1911), Ciubrei Vasile G. (n. 1906), Ciubrei Nicolai A. (n. 1910), Ciubrei Nicolai D. (n. 1905), Ciupac Petru E. (n. 1913), Reaboi Gheorghe S. (n. 1917).

În urma acelui dezastru, 126 de femei din satul Dinăuţi au rămas văduve, iar 110 copii – orfani de tată. Dintre aceste văduve, erau mame cu şase copii (Istrati Maria); cu cinci copii (Istrati Parascovia, Prodan Vera şi Stoian P.B.); cu patru copii (Borşevici Agripina, Lîsîi Parascovia, Marcu Vasilisa, Reabcu Eudochia, Sandari Teodosia, Toderişin Maria, Ciubrei Daria şi Şpirca G.V.). Treisprezece văduve aveau cîte trei copii.

Aceste văduve, mame cu mulţi copii, fără nici un ajutor material şi moral din partea autorităţilor comuniste, au muncit supraomeneşte pentru a-şi creşte urmaşii, educîndu-i în spiritul demnităţii şi cinstei. Dintre orfanii de tată au obţinut studii superioare 9 persoane: Ion Borşevici, profesor universitar, doctor, rector, politolog renumit; surorile Vera şi Liuba Chimac, profesoare de limba franceză; Ilie Ligun, agronom, director, apoi preşedinte de colhoz; Ion Marcu, profesor de educaţie fizică; Maria Covalciuc, Haritina Istrati, Domnica Maidanschi şi Domnica Marcu, învăţătoare la clasele primare. Aceleaşi mame-văduve au mai crescut şi educat circa 50 de şoferi, mecanizatori. Toţi copiii cărora războiul le-a răpit taţii au devenit gospodari harnici, oameni cinstiţi şi iubitori de muncă.

În fiecare an, de Ziua Eroilor, la monumentul din cimitirul satului, se adună văduvele care mai sînt în viaţă, copiii şi nepoţii lor şi cinstesc memoria bărbaţilor, taţilor şi bunicilor care şi-au pierdut viaţa prin ţări străine, departe de casă, de familie. Monumentul dinăuţenilor căzuţi în primul război mondial a rămas, oarecum, în uitare...

Dar să ne întrebăm: a cui victorie sărbătorim în fiecare an? Doar nici un bărbat din sat n-a căzut în judeţul Hotin, regiunea Cernăuţi, pe pămîntul românilor.

Durerea dinăuţeanului rămîne imprimată în cîntecele de război, de jale, care pot fi auzite şi astăzi. Inserăm unul din aceste suspine omeneşti.

LA 22 IUNIE

La 22 iunie / S-a-nceput război pe lume; / Război mare s-a-nceput / Şi-ncă nu s-a terminat. / Ofiţerii supăraţi / Duc cartuşe la soldaţi. / Of, săracii soldăţei, / Cum aleargă prin tranşei, / Încărcîndu-şi armele, / Blăstămîndu-şi mamele, / Care i-a făcut pe ei / Aşa nanţi şi subţirei, / De trece glonţul prin ei / Ca printr-o coajă de tei. / Frunzuliţă de urez, / De vrei, maică, să mă vezi – / La gara cu plopii verzi: / Acolo sînt însurat / Cu o fată de-mpărat. / De vrei, maică, să mă caţi – / La gara cu plopi uscaţi: / Acolo sînt îngropat / Cu trei scîndure de brad.

Scanned with OKEN Scanner

ELEMENTE DE TOPONIMIE MOLDAVĂ INTEGRATE ÎN VALORILE CULTURALE REGIONALE

Prof. Ipate Emil,
Maistru instr. Chirilă Viorel,
Grup Şcolar „Radu Cernătescu", Iaşi, judeţul Iaşi

1. Un produs-model ca bază de plecare în raporturile interculturale

Vă propunem un proiect intercultural incluzând spaţiul moldav transfrontalier, din care vă prezentăm o tematică finalizată privind unele toponime din această regiune europeană.

Infiltrarea grupurilor etnice alohtone în spaţiul preromânesc este demonstrată de un număr apreciabil de toponime formate din etnonime, prin respectarea regulilor lingvistice ale autohtonilor. Astfel de discuţii au fost purtate asupra toponimelor *Iaşi - Valea Iaşilor*, răspândite în Moldova, sudul şi estul Transilvaniei, ca şi în nordul Munteniei şi al Olteniei. Opinia cea mai vehiculată şi mai argumentată este aceea că ele sunt o consecinţă a stabilirii, în mijlocul românilor a unor grupuri de migratori *alani* (iranieni care au străbătut o mare parte din Europa - spre peninsula Iberică -, dar care s-au stabilit în proporţie însemnată în centrul Caucazului Mare) (1).

La origine, oraşul Iaşi a fost un simplu sat aşezat într-un cadru demografic care atestă o continuitate de locuire autohtonă neîntreruptă începând cu prima epocă a fierului. Terasa inferioară a Bahluiului pe care s-a dezvoltat mai târziu oraşul medieval, a fost locuită cu mult înainte de epoca Daciei romane. Această perioadă, mai ales de la sfârşitul sec. al IV-lea şi începutul sec. al V-lea, are importanţă deosebită în procesul continuităţii ceea ce infirmă teoria distrugerii şi dislocării populaţiei autohtone ca efect al invaziei hunilor. Prin descoperirile arheologice din preajma oraşului Iaşi se „ dovedeşte o continuitate de locuire a populaţiei autohtone daco - romane în perioada feudalismului timpuriu, infirmându-se vechea aserţiune privind distrugerile suferite de populaţia din spaţiul răsăritean extracarpatic de la finele sec. al IV-lea". Astfel s-a constatat că *„locuinţele de suprafaţă de la Iaşi – Nicolina dovedesc apartenenţa lor la o populaţie care practica agricultura sedentară, implicit creşterea a vitelor"*. Relaţiile populaţiei din zona Iaşi cu lumea romană au fost neîntrerupte : *„în zonă nu s-a produs nici o ruptură în legăturile mai vechi cu lumea romană"*. Astfel istoricul Al. Andronic remarcă această continuitate : „ acolo unde mai târziu avea să se dezvolte târgul medieval Iaşi, vieţuirea a fost neîntreruptă din mileniul I d.H.". Aceeaşi concluzie se poate formula privind secolele X şi XIV. Chiar şi prin descoperirile arheologice din satele aflate în jurul oraşului Iaşi, se atestă existenţa în zonă a unor aşezări contemporane cu aşezarea rurală de pe terasa inferioară a Bahluiului, pe locul unde mai târziu a apărut Curtea domnească. Transformarea satului în târg depindea în primul rând de existenţa unui vad comercial şi de bogăţia în produse destinate pieţii a satelor din preajmă. Aşezările Şorogari, Tomeşti, Bârnova şi Hlincea au constituit un fel de centură şi au gravitat din punct de vedere economic către viitorul târg medieval de la Iaşi, asigurând activizarea pieţei locale cu produse diverse, condiţie necesară procesului ascendent de urbanizare a unei aşezări rurale. S-a conturat un punct nodal de concentrare în zona de contact dintre Podişul Bârladului (Coasta Iaşilor), Câmpia Moldovei şi Podişul Sucevei.. Aşadar, aşezarea rurală, avantajată de o poziţie cu totul favorabilă, a constituit centrul unei zone comerciale, care a determinat întemeierea unui târg şi apoi a oraşului. Drumurile de aici racordau văile Prutului (inclusiv ale afluenţilor Jijia, Bahlui,Bârlad etc.) cu larga şi circulata vale a Siretului (prin poarta Ruginoasa-Strunga). Brâul de localităţi aşezate marginal a concentrat întâlnirile periodice ale locuitorilor din prejmă. Este foarte important că s-a dovedit arheologic „ *existenţa unei mari densităţi demografice*". Se pare că abia după întemeierea statului Moldova, Iaşul a devenit „ o creaţie organică a vechii Moldove". Satul, al cărui nume nu-l ştim, redus iniţial la un perimetru în care avea să apară Curtea domnească – biserica Sf. Lazăr - biserica Barnovschi – biserica Barboi – mănăstirea Golia - biserica Sf. Sava, a oferit şi a rezervat un spaţiu destinat exclusiv schimbului de produse (pe lângă locul unde a apărut ulterior Mănăstirea Sfânta Vineri). Mănăstirea Sfânta Vineri a fost pe locul din faţa Halei Centrale. În sec. al XIX-lea, când poetul M. Eminescu locuia la Iaşi, locul se numea Piaţa Sfânta Vineri. Pe locul altarului, a fost ridicată o cruce, înconjurată cu gard metalic, care în anul 1970 a fost mutată în curtea Bisericii Bărboi. Se poate spune că acest punct central a fost numit Târgul Ieşului/ Tg. Iaşului, în amintirea proprietarului terenului sau în amintirea celui care a deschis târgul. Un astfel de nume nu ne poate surprinde în această arie de polarizare, câtă vreme avem în apropiere târgul Cucului, Piaţa Sturzoaiei (Târguşorul Sărăriei), Târguşorul Copou, Târguşorul Nicolina, Târguşorul Păcurari etc. De la numele Târgul Iaşului / Tg. Ieşului, prin extensiune, întreaga localitate s-a denumit Iaş sau Ieş. Din cercetări reiese că localitatea a trecut de la statutul de sat la cel de târg şi apoi de oraş în sec. al XV-lea şi în prima jumătate a secolului următor. Extinderea are loc după edificarea unei curţi domneşti pe timpul lui Ştefan vodă (1434), dar mai ales după mutarea capitalei în a II-a jumătate a sec. al XVI-lea, de la Suceava la Iaşi, la porunca lui Al. Lăpuşneanu.

În anul 1774, existau următoarele mahalale şi uliţe în Iaşi : Uliţa Mare cu 11 case, Mahalaua Bărboiului cu 38 case, Mahalaua Rusească cu 7 case, Podu Vechi cu 20 case, Mahalaua Făina cu 26 case, Mahalaua Chirvăsăralei cu 12 case, Mahalaua Hagioaiei cu 18 case, Mahalaua Măjele cu 12 case, Mahalaua Strâmbă şi Sârbească cu 27 case, Mahalaua Fânărie cu 21 case, Mahalaua Feredeielor cu 104 case, Mahalaua Broşteni cu 73 case, Mahalaua Frecău şi Trapizănească cu 87 case, Mahalaua Bivolăriei cu 68 case, Mahalaua Tătăraşi cu 42 case, Mahalaua Rufeni cu 523 case, Mahalaua Căcaina cu 95 case, Mahalaua Muntenească de Gios cu 117 case,

Scanned with OKEN Scanner

Mahalaua Muntenească de Mijloc, cu 28 case, Mahalaua Muntenimii de Sus cu 39 case. În total erau doar 932 case, 695 de dughene şi 70 de cârciume.

Despre toponimul Iaşi s-au pus în circulaţie o serie de explicaţii neverosimile, împotriva cărora s-a manifestat şi N. Iorga, care spunea că *„nu trebuie să se repete poveştile cu* iazigii *de la Iaşi"* (‹‹Iazigii reprezenta un neam sarmatic luptător cu arme uşoare, aşezat la începutul sec. I d. H., în câmpiile aflate între Dunăre şi Tisa. Din sec. IV d. H. dispar din izvoarele istorice››). Nu au fost înţelese nici inscripţiile romane din sec. al II-lea d.H., precum municipium iassiorum sau iassorum, care atestă o populaţie ilirică a iaşilor, inscripţii care nu au nici o legătură cu oraşul Iaşi din Moldova, deoarece se referă la minerii de origine ilirică din fosta provincie romană Panonia Superior. Aşadar, nu a existat un municipiu roman Iaşi în Moldova.

Legenda cu oierul Dediu şi cu domnul Moldovei, consemnată de D. Furtună, pleacă de la un joc de cuvinte, de la imperativul ieşi al verbului a ieşi, încercând să explice varianta populară de Ieşi.

Marco Bandini, bosniac la origine, misionar franciscan, stabilit în Moldova pe la 1644, consemna tradiţia că numele de *Iaşi* provine de la numele unui vechi locuitor al satului anterior oraşului, explicaţie pe care a preluat-o şi Dimitrie Cantemir în Descrierea Moldovei. Având în vedere afirmaţia lui D. Cantemir că ar fi vorba de un morar numit Ioan, nume de care se leagă termenul hipocoristic de Iaş, eu fac aserţiunea, nededusă de nimeni încă, precum că antroponimul Iaş derivă cert din Ioan, mai precis prin hipocoristicul vechi Ionaş – prescurtat Iaş. Înainte de a se fi întemeiat o curte domnească de către Ştefan cel Mare la Iaşi, *„era aici un sat păcătos, locuit de vreo trei sau patru ţărani şi având o moară pe care o ţinea un morar bătrâior numit Ioan sau cu numele diminutiv Iaşi. Domnitorul a vrut ca oraşul pe care avea să-l ridice să păstreze numele acestuia..."*

Iaşul exista însă în sensul unei aşezări mai importante, anterior domniei lui Ştefan cel Mare, după cum reiese dintr-o inscripţie de la biserica armenească datată 1395.

Se consideră că *prima menţiune documentară certă este din anul 1408*, înserată în privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun negustorilor din Liov. Sub forma *Iasmarkt* sau *Iosmarkt,* oraşul apare în cronica lui Ulrich von Richenthal, în 1415.

În prima jumătate a sec. al XV-lea la numele de Iaşi se adaugă, uneori, *forum, torg* ori *bazar.*

După Al Philippide, pe baza interpretărilor făcute unor cronici ruseşti, consideră că alanii erau numiţi iasii (sg. *ias,* pl. *iaşi*), consideraţie acceptată şi de Iorgu Iordan.

Geza Kuun, în Codex cumnicum, consideră că Iaşi este un cuvânt cuman, punându-l în legătură cu cuvântul turcic *iaici -„arcaş"* şi cu ungurescul *iasz (ias)-„arcaş".* Al. Philippide observă că cuvântul turcesc pentru arcaş sună iaici sau iaigi, dar dacă în *Iaşi* s-ar fi păstrat amintirea arcaşilor s-ar fi pronunţat *iaici* sau *iaicii.* Al. Philippide considreă că numele românesc *Iaşi* are doar o întâmplătoare asemănare cu ungurescul *jasz-arcaş.*

În stadiul actual al istoriografiei universale privind regiunile est-carpatice este greşită identificarea sarmaţilor alani cu iaşii, iar numele cartierului *Arcăria* din iaşi nu are nici o legătură istorică cu aşezarea rurală Iaşi din sec. al XIV-lea. De asemenea nu poate fi invocată nici obişnuinţa oamenilor de aici de a lupta cu arme uşoare precum alanii, căci lipsesc vestigii arheologice specifice popoarelor de origine iraniană în împrejurimile Iaşului. Se remarcă că aceste teorii sunt legate fie de o origine alană, fie de una antroponimică, dar oricum sunt încărcate de incertitudini.

Gh. Ghibănescu consideră că slavul *ias-sa* are sensul de *frasin/frăsinet,* iar Al. Marienescu a considerat că derivă de la latinescul *iassa - apă, iaz, râu, torent.* V. Cocuz a susţinut tot o origine latină, prin *ias, iasi - iaz, iezătură, întăritură de pământ –castru.*

Ca autor al acestui articol, am aplicat aserţiunea că o corectă cercetare a toponimului „Iaşi" este aceea care include realitatea lingvistică şi istorică desprinsă din documentele epocii respective, şi nu apelează la metode şi ipoteze actuale neveridice în raport cu trecutul studiat. De aceea luăm în considerare în primul rând documentul de la Petru Rareş, dat în 1546, către mănăstirea Bistriţa, care înregistrează faptul că *„domnul"* s-a refugiat în Transilvania, *„pe cărările cele pustii ale iaşilor".* C. Cihodaru remarcă aspectul că *„Iaşii sunt localnici, băştinaşi şi nu sunt veniţi de aiurea".*

Informaţiile prezente în izvoarele istorice duc la concluzia că a existat în limba română un apelativ iaş/ieş cu sensul de plăieş (veghetor de hotare sau vaduri, ori ale bunurilor domniei şi ale mănăstirilor), cu specificaţia că în Moldova, plăieşii erau în slujba domniei. Cu vremea, apelativul respectiv s-a transformat în antroponim şi toponim. Astfel s-a remarcat existenţa antroponimelor Iaşu sau Iaşul încă din anul 1453, după cum o arată chiar documentele. În ceea ce priveşte toponimele, se cunoaşte că în trecut, domnitorul obişnuia să dea în pază sau în proprietate diverse locuri celor ce-l slujeau cu credinţă, cum a fost şi cazul unor plăiaşi sau iaşi care au influenţat toponimele păstrate uneori şi acum : Iaşi Drumul Iaşilor(1505), Valea Iaşului şi Esciori (jud. Argeş), Gura Iaşului (din fostul jud. Romanaţi), satul şi muntele Iaşi (jud. Gorj), Iaşi (un fost sat în jud. Brăila).

Mihail Sadoveanu descrie în operele sale că *„Un bucium, după obiceiul plăieşilor, jelea singurătatea locurilor"(*pe care ei le vegheau). Altă descriere arată că *„plăieşii au topoare pe braţe".* Nicolae Stroescu, în cartea sa *„Curteni şi slujitori"* afirmă că *„instituţia plăieşilor era o instituţie veche a statului feudal, că erau sate de plăieşi şi erau vătafi de plăieşi.*

Deci, este plauzibilă aserţiunea că numele satului Ieş/Iaş, evoluat în târg, are la bază un antroponim precum Plăieş / Plăiaş a cărui parte iniţială a dispărut (prin proces numit afereză), transformându-se în Ieşi/Iaşi.

Scanned with OKEN Scanner

2. Aplicaţii practice în cazul raporturilor interculturale

Lucrările aplicative cu elevii, cu studenţi şi profesori pasionaţi pot consta în următoarele produse având caracter cultural-educativ:

- studii proprii asupra toponimelor din cele două state învecinate la Prut;
- fişe de lucru pe teme date etimologice despre localităţi, râuri, munţi, dealuri ş.a.
- comunicări şi referate ştiinţifice punctuale realizate în echipe locale, regionale, naţionale sau transfrontaliere;
- proiecte şi portofolii complexe privind aspecte relevante ale culturii şi vieţii moldave, a termenilor folosiţi în toponimia comună ambelor state de la est şi de la vest de Prut, ca rezultat al unei istorii, geografii şi culturi comune;
- tematica de studiu propusă de noi este doar un pretext, dar ea se poate extinde la mai multe teme interculturale de interes reciproc.

În cadrul schimburilor cu caracter cultural-educativ, inerente statelor Europei moderne, apare necesitatea aplicaţiilor transcurriculare pe arii transfrontaliere, pentru conservarea sau reconstituirea tezaurului toponimic din spaţiul geografic moldav şi, în general, românesc, implicând disciplinele socio-umane ca istoria, geografia, linvistica, etnografia, etologia ş.a. Elevii din România şi Republica Moldova pot colabora şi pot realiza, sub coordonarea unor profesori de specialitate asemenea aplicaţii.

Ca dovadă a viabilităţii proiectului, noi autorii acestei comunicări am realizat o revistă acreditată cu *ISSN*, sub egida *SOCIETĂŢII DE GEOGRAFIE din ROMÂNIA* denumită *„REPERE GEOGRAFICE"* şi adresată, în judeţul Iaşi, profesorilor şi elevilor interesaţi, în care se publică autori judeţ, din ţară şi de peste hotare. Printre unele articole ce fac obiectul acestei reviste menţionăm :

- *„NOI, ROMÂNII, STRAMOŞI AI TUTUROR POPOARELOR LATINE!/?"- Dr. Napoleon Săvescu, Preşedinte al „Dacia Revival International Society", 21-26 Broadway, New York;*
- *EVOLUŢIA FAUNEI ÎN ESTUL EUROPEI – reflectări în geografie, istorie, heraldică şi lingvistică - prof. Ipate Emil, Gr. Şc. „R. Cernătescu",*
- *TOPONIMUL TÂRGUL IAŞILOR - Iaşi prof. Ipate Emil, Iaşi. etc.*

Concret, propunem tuturor persoanelor interesate să colaboreze în acest sens, publicând în revista noastră din judeţul Iaşi, REPERE GEOGRAFICE, comunicările, referatele şi alte lucrări cu caracter intercultural. Vă invităm să ni le trimiteţi articolele dv. , text în mărimea 11, Times New Roman, Normal+12, folosind adresa de Mail: madalinabohosievici@yahoo.com sau lipate_emil@yahoo.com, tel. 0743780530. Noi vom accentua aceste schimburi culturale trimiţându-vă pe adresa fiecărui colaborator, precum dv., revista noastră în format electronic, dacă ne comunicaţi adresa dv. de Mail.

De asemenea primim şi prin poştă orice colaborare la această revistă care vă acordă şi credite, fiind acreditată, pe adresa Ipate Emil Dănuţ, Grupul Şcolar „ Radu Cernătescu", str. Socola nr. 61 A, Iaşi.

Planul de lucru propus pentru domeniul toponimiei poate cuprinde: (1) metoda conversaţiei libere, prin care informatorul este rugat să comunice toate numele de locuri din hotarul localităţii; (2) metoda anchetei cu harta (la scară mare), prin care se înregistrează sistematic, de la o porţiune de teren la alta, numele locurilor şi ale obiectelor geografice (majore şi minore); (3) metoda anchetei cu chestionarul, întrebările fiind formulate mai întâi indirect (de exemplu: *Cum se numeşte un lac nu prea mare*?), apoi indirect (*Ce înţelegeţi prin cuvântul barc*?), urmărindu-se astfel înregistrarea numelor topice din localităţile mari sau mici, cu terenuri masive sau vădit accidentate (cu numeroase forme de relief pozitive şi negative), se recurge la (4) ancheta observaţiilor directe, la faţa locului, prin care informatorii sunt solicitaţi să numească fiecare obiect topografic din localitate sau comună, fiecare unitate geografică observată pe parcurs. În toate cazurile se notează semnificaţia locală a topicelor. Cercetări toponimice de teren pot fi fost întreprinse cu specialişti pe teritoriul Republicii Moldova şi al României (jud. Iaşi, Suceava, Galaţi, Brăila), timp de 3-5 ani

Pe baza materialelor colectate prin anchete de teren se poate realiza *Fişierul toponimic general* şi se poate îmbogăţi *tezaurul toponimic.* Acestea pot fi completate cu unităţi onimice şi apelative topice colectate pe teren, din sursele documentare şi din materialele de arhivă. Pentru o mare parte din termenii antopici, pe care îi include *Cartoteca*, se indică utilizarea lor în textele operelor literare şi la creaţia orală populară.

Sursele documentare, vor cuprinde toponimia istorică basarabeană, de natură diversă: istorice, geografice, statistice,social-economice şi administrativ-teritoriale. Cele mai vechi toponime sunt menţionate în colecţiile de acte ale cancelariilor domneşti, în materialele recensămintelor, în lucrările de specialitate istorică, geografică, etnografică etc.

Denumirea de Moldova provine etimologic de la râul Moldova de-a lungul căruia s-a format cnezatul Baia, nume care înseamnă "scobitură", "mină"; în vechea germană "Molde" (veniseră mulţi meşteri mineri nemţi), în documentele maghiare: "Moldvàr".

Deci, un caz aparte îl reprezintă *studiul hidronimelor.* În această privinţă, R.Moldova dispune de o reţea hidrografică destul de bogată.

Se poate utiliza baza de informaţie existentă, din care vă selectăm câteva informaţii utile în extinderea preocupărilor noastre interculturale. În R. Moldova există cca. 50 de râuri şi râuleţe, foarte multe pâraie, pârâiaşe şi văi cu pâraie şi,de asemenea, multe lacuri, iezere, heleşteie, bălţi, iazuri. Sursele de apă au jucat un mare rol

Scanned with OKEN Scanner

economic în viaţa oamenilor, servindule la irigaţie, morărit, pescuit, comunicaţii. Locurile de pe lângă ape,în deosebi văile râurilor mari, totdeauna au fost mai dens populatedecât restul teritoriului. În special, cu cât obiectul geografic e de dimensiuni mai mari, cu cât e mai mare importanţa lui practică, cuatât mai mare e posibilitatea ca denumirea lui să fie mai veche şi săse păstreze mai mult în timp. De aceea şi semnificaţia lor de origine e cea mai veche, cea primară fiind „apă", „curs de apă", „râu" (cf.hidr. *Dunăre, Don, Nipru, Nistru*).Hidronimele au şi ele la bază cuvinte ale lexicului comunliterar: *baltă, bulhac, cişmea, fântână, gârlă, iezer, izvor, lac, ochi,pârâu, puhoi,râu, topilă, topliţă* etc. Un interes deosebit îl prezintă,şi în acest caz, hidronimele provenite din apelative topiceregionale: *Adăpoi* (*adăpoi* „loc de adăpat vitele la o apă"), *Afundiş*(*afundiş* „loc adânc într-o apă"), *Anafor* (*anafor* „vârtej de apă într-un râu"), *Arămoaicele* (*arămoaică* „loc într-un lac (baltă) unde apanu îngheaţă iarna"), *Arâcul Mic* (*arâc* „canal de irigaţie, vad;pârâiaş"), *Bahlui* (*bahlui* „mlaştină, mocirlă"), *Barc, Barcul Mare,Barcul Mic* (*barc* „lac, baltă; heleşteu"), *Bălăria* (*bălărie* „pământumed îmburuienit", „mlăştină cu vegetaţie bogată"), *Bălăştioagadin Hârtop* (*bălăştioagă* „băltoacă; mlaştină"), *Bărăciunea de la Pod* (*bărăciune* „baltă cu apă stătută", „băltoacă, bulhac"),*Bătagurile* (*bătag/bătac* „loc mlăştinos", „bulhac, băltoacă"),*Bolata* (*bolată* „băltoacă, mocirlă"), *Broscariul* (*broscar* „heleşteucu multe broaşte; băltoacă) etc.Hidronimicele au determinat şi apariţia multor oiconime.Majoritatea satelor moldoveneşti sunt aşezate în văile râurilor şirâuleţelor: pe Nistru – 170, pe Prut – 150, pe Răut – 70, pe Bâc –40, pe Botna – 30 etc. Multe dintre ele au primit numele acestora.

Nu numai râurile, ci şi lacurile, bălţile, iezerele, izvoarele audeterminat apariţia unor nume de localităţi: *Iezărenii Vechi, Iezărenii Noi* (lac. *Iezer* < *iezer* „lac lipsit de vegetaţie", „lac fărămlaştini, adesea adânc şi cu apă limpede"), *Işnovăţ* (r. *Işnovăţ*),*Larga Veche, Larga Nouă* (r. *Larga*), *Lopatna* (r. *Lopatna*), *Lopatnic* (r. *Lopatnic*), *Pruteni* (r. *Prut*), *Racovăţ* (r. *Racovăţ*),*Răuţel* (r. *Răut*), *Râbniţa* (r. *Râbniţa*), *Roşu* (r. *Roşu*), *Salcia, Taraclia de Salcie, Tartaul de Salcie* (r. Salcia*), Sărata-Galbenă, Sărata-Mereşeni, Sărata Nouă, Sărata-Răzeşi, Sărăţica* (r. *Sărata*), *Tăura Veche, Tăura Nouă* (hidr. *Tăuri/Tăurile*) etc.

Pot fi studiate *categoriile de nume topice*, într-un complex de probleme şi aspecte: stratigrafia etimologică, fondul lexical semantic, structura derivaţională, principiile de reglementare. Materialul de fapte a fost colectat de autor prin anchete de teren şi din surse documentare. Referatul ştiinţific rezumă principalele rezultate ale cercetării, expuse în lucrările publicate, şi constă din Introducere, 5 capitole şi Concluzii. Introducerea conţine informaţii şi argumentări privind: actualitatea temei şi gradul de studiere, obiectul şi scopul cercetării, inovaţia ştiinţifică, importanţa teoretică şi valoarea practică a studiilor, aprobarea rezultatelor obţinute.

Premise teoretice în studiul toponimiei tratează probleme privind statutul numelor topice în comparaţie cu cel al numelor comune (apelative), raportul dintre toponimie şi alte domenii ale ştiinţei, principiile şi metodele de studiere în toponimie, sursele de informare şi documentare etc. Se subliniază că, în pofida unor deosebiri dintre ele (semantice, derivaţionale, gramaticale etc.), numele comune şi numele proprii geografice nu se contrapun ca unităţi lexicale, nu se exclud reciproc, ci se presupun reciproc, îndeplinind în limbă principala funcţie, cea comunicativă. În plan lingvistic, toponimia prezintă un deosebit interes teoretic şi aplicativ-practic, contribuind la elucidarea unor probleme de lingvistică generală (teoria semnului lingvistic, lexicologie, semasiologie, onomasiologie), la soluţionarea unor chestiuni de istoria limbii, dialectologie, etimologie etc. Pentru celelalte ramuri ale ştiinţei toponimia prezintă interes pentru că tot felul de momente din viaţa unei comunităţi – istorice, sociale, economice, politice, psihologice etc. – şi-au găsit reflectare, permanent şi definitiv, în nomenclatura topică a unei ţări sau regiuni.

Principalele metode de cercetare utilizatbile pot fi: comparativ-istorică, tipologică, cartografică, statistică. Metoda comparativ-istorică a fost aplicată în reconstituirea unor stări, fapte şi fenomene onimice din trecut pe bază de comparaţie cu cele actuale, în stabilirea apartenenţei lingvistice a numelor topice, prin identificarea formelor şi sensurilor iniţiale ale cuvintelor din care provin şi a formelor şi sensurilor de tranziţie de la apelative la toponime, în cercetarea evoluţiei tipurilor şi modelelor derivaţionale prin determinarea activităţii şi productivităţii lor în diferite perioade şi etape de dezvoltare.

Pe baza metodei cartografice se poate urmări repartiţia teritorială a unor categorii de nume topice (Barc, Bârnag, Japcă, Renie, Scruntar) sau formaţii toponimice derivaţionale (Bălcăuţi, Drepcăuţi, Hădărăuţi; Baimaclia, Cimişlia, Taraclia etc.). Prin metoda statistică s-a stabilit frecvenţa toponimelor într-o anumită perioadă istorică sau în cadrul unei anumite arii, productivitatea tipurilor şi modelelor derivaţionale .

Se folosi surse bibliografice de toponimiei dintre Prut şi Nistru cu evidenţierea principalelor categorii de nume topice după apartenenţa lor lingvistică, se stabileşte vechimea lor şi etapele de dezvoltare a întregului sistem toponimic pruto-nistrean. Cel mai vechi strat în toponimia românească îl formează numele topice de origine traco-dacă, acestea având răspândire pe întreg teritoriul de formare a limbii şi poporului român (Dunăre, Criş, Mureş, Nistru, Olt, Prut, Siret, Timiş etc.). Hidronimele sunt interpretate din punct de vedere etimologic şi datate în timp pe bază de atestări documentare.

Fondul principal al nomenclaturii topice autohtone îl constituie numele de locuri şi localităţi moldave sau româneşti propriu-zise. Vechimea denumirilor, răspândirea lor teritorială, componenţa lexicală şi derivaţională, diversitatea de forme, tipuri şi modele structurale sunt stabilite şi examinate pe bază de surse documentare (istorice, arheologice). Formanţii ce le caracterizează sunt –ani/ -eni, -eşti, –a/-ea/-ia, -iş, -işte, -os ş.a. Toponimia de la est de Prut include şi nume topice preluate din limbile populaţiilor conlocuitoare, formate fiind cu ajutorul

Scanned with OKEN Scanner

mijloacelor şi procedeelor derivative proprii limbilor respective. Se disting printre acestea numele topice de proveniență slavă, turcică, germană. Şi pentru numele de locuri şi localități menționate se indică vechimea, teritoriul de răspândire, tipurile şi modelele structurale.

Pot fi clasificate toponimele topografice şi toponimele social-istorice. După obiectele şi particularitățile lor fizico-geogragice şi naturale desemnate, primele includ subclasele onimice corespunzătoare: oronimele, numele formelor de relief pozitive (munți, dealuri, culmi, movile) şi negative (văi, vâlcele, hârtoape); hidronimele, numele de ape curgătoare (fluvii, râuri, pâraie, gârle) şi stătătoare (lacuri, bălți, iezere, heleşteie); floronimele, numele referitoare la vegetația terenului (păduri, rediuri, plantații de vii şi livezi, grădini, păşuni, fânațuri); zoonimele, denumirile ce redau particularitățile faunei locale (Albinişul, Bătcăria, Căprăria, Lupăria). Toponimele social-istorice, varietățile lor – denumirile antroponimice, etnonimice, oiconimice, sociale, profesionale etc. – sunt şi ele cercetate şi interpretate în complexul de împrejurări şi factori care le-au determinat apariția, pe bază de surse informative documentare.

Se mai pot evidenția categoriile toponimice structurale principale – simple şi compuse, primele fiind divizate în primare (ex.:Baltă, Barc, Lac, Otac, Troian) şi derivate (Alboteni, Nicoreni, Floreşti, Păuleşti, Chetrosu, Frumuşica), iar cele de la urmă după tipul îmbinărilor de cuvinte: subst. în N + subst. în N (sau A), subst. în N + subst. în G, subst. + prep. + subst., subst. + adj. etc. Formațiile respective sunt examinate în plan istoric şi contemporan, stabilindu-se pentru multe din ele gradul de productivitate, teritoriul de răspândire etc. Sunt specificate valorile semnificative şi funcțiile formanților (-ani/-eni, -eşti, -a/-ea/-ia, -et, -eț, -ar, -ărie/-erie, -işte, -os etc.).

În final, se poate argumenta necesitatea restabilirii şi ocrotirii fondului toponimic național, necesitatea propagării normelor lingvistice actuale în scrierea şi rostirea numelor geografice, a unificării transcrierii toponimelor autohtone în alte limbi şi a numelor geografice de circulație internațională în limba română. Sunt formulate normele respective de scriere în limba română şi de transcriere în alte limbi.

Bibliografie selectivă:

1. Al. Cihodaru-Dicționarul etimologic al limbii române. Edit. Saeculum, Buc, 2002,
2. Al. Ungureanu, Ionel Boanfă – Toponomastică. Edit. Sedcom Libris, Iaşi, 2006.
3. Documenta Romaniae Historica . A Moldova vol. I, Edit. Academiei, Buc., 1975.
4. I. Pătruț- Onomastică românească - Edit. Şt şi Enc., Buc. 1980.
5. Ioan Popescu Sireteanu- Vechi nume româneşti. Edit. Vasiliană. Iaşi 2003.
6. Ionel Daniel Răduianu- Denumiri geografice. Editura Ana, Iaşi, 2006.
7. Iorgu Iordan- Dicționar al numelor de familie româneşt. Edit. Şt. şi Enc. Buc., 1983.
8. Dicționarul limbii române (DLR), tomul XI, partea 1, litera Ş, Ed. Acad. Rom., Buc., 1978, 271 p.
9. Chestionar toponimic, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1978, 188 p. (multiplicat).
10. Ancheta toponimică, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1978, 219 p. (multiplicată).
11. Dimitrie Cantemir între Orient şi Occident. Studiu de stilistică comparată, Bucureşti, 1997, 255 p.
12. Dimitrie Cantemir între umanism şi baroc. Tipologia stilului cantemirian din perspectiva figurii dominante [= teză de doctorat], Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2002, 299 p.
13. Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I. Repertoriul istoric al unităților administrativ – teritoriale din Moldova (1772 – 1988). Partea 1. Unități simple, (A – N). Partea a 2 – a. Unități simple (O – Z). Unități complexe (în colaborare),Ed. Academiei Române, Bucureşti,1991 – 1992, XCVI + 1703 p.
14. Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I, partea a 3 – a. Toponimia Moldovei îndocumente scrise în limbi străine (exclusiv slavona), 1332 – 1850 (în colaborare), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2004, XLII+ 244 p.
15. Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I, partea a 4 – a. Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395 – 1789), Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005, CLXXI+313
16. Gherăieşti, un sat din ținutul Romanului (în colaborare), Editura „Presa Bună", Iaşi, 2003, 393 .
17. Ioana Apostol – Ghid al activităților metodice în şcoală. Edit. ART, Bucureşti, 2004.

PORECLELE □I SUPRANUMELE – EXPRESIE A CON□TIIN□EI LINGVISTICE A UNEI COMUNITĂ□I

Prof. Nicolescu Olga, Şcoala „I. Simionescu", Iaşi
Inst. Bucsai Liliana, Şcoala cu cls. I – VIII, Buznea, com. Ion Neculce, jud. Iaşi

În amintirea fratelui nostru Constantin □i a părin□ilor noştri, Neculai □i Ruxandra Caras

1. Satul Buznea – scurt istoric

La una din răscrucile drumurilor ce străbat țara noastră, la aproximativ 45 km de oraşul Iaşi, călătorul timpurilor mai vechi sau mai noi întâlneşte oraşul Târgu Frumos, „una din cele mai vechi aşezări orăşeneşti ale

Scanned with OKEN Scanner

noastre", după cum afirma N. Iorga. În sudul pârâului Bahlueţ, la aproximativ 1 km distanţă de oraşul Târgu–Frumos, este situată localitatea **Buznea**, com. Ion Neculce, jud. Iaşi.

Prima atestare documentară datează însă, din 5 octombrie 1448 şi este înscrisă pe un act de danie al lui Petru Voevod, fiul lui Alexandru cel Bun.

Satul Buznea este astăzi aşezat în întregime pe coasta şi culmea (coama) unui deal (Dealul Buznii), având aproximativ forma unei potcoave.

Despre satul Buznea de astăzi se poate spune că se înscrie sub toate aspectele vieţii sale materiale şi spirituale în nota generală a localităţilor rurale din Moldova, cu tendinţă firească de modernizare, de progres, de civilizaţie, tendinţă favorizată în mare parte de poziţia sa geografică: aproape de oraşul Târgu Frumos, de staţiunea balneară Strunga, aproape de căile de comunicaţie - şoşele, căi ferate - ce duc spre Iaşi, Paşcani, Hârlău şi mai departe...

În drum spre o civilizaţie de tip nou, se acceptă, însă, deseori compromisul unui modernism de gust îndoielnic, al unei false emancipări.

Aşa se explică faptul că mare parte din tradiţia folclorică s-a pierdut; urme ale acesteia mai găsim doar în amintirea bătrânilor.

Extrem de puţine din vechile obiceiuri se mai practică şi astăzi: Colinde - în Ajunul Crăciunului, Uratul – în noaptea dintre ani, Semănatul, Capra şi Cerbul – în dimineaţa zilei de 1 ianuarie, (toate practicate numai de copii). În ultimii 20 – 30 ani au apărut, cu intermitenţe, Ursul şi Struţul ca obiceiuri „noi" nespecifice satului Buznea, „împrumutate" de prin alte localităţi. Toate aceste obiceiuri însă, poartă în ele amprenta noului, asimilat în cea mai mare parte.

2. Porecle □i supranume din satul BUZNEA

Practica socială a relevat, de-a lungul timpului, faptul că oamenii poartă, totuşi nume „incolore". Simţindu-se nevoia de a atribui feluriţilor indivizi şi „nume speciale", care să vorbească „în rezumat" despre personalitatea fiecăruia în parte, au apărut poreclele şi supranumele.

Existenţa poreclelor a fost explicată, în primul rând, ca rezultat al dorinţei de a ironiza, de a batjocori defecte, căci, aşa cum observa I. A. Candrea, „Individul caută defectele semenilor săi, pe care le remarcă mai bucuros decât calităţile, chiar dacă acestea sunt mai evidente."

Porecla devine supranume abia atunci când îşi pierde conţinutul ironic.

Apar istoriceşte, porecle şi supranume precedând numele de familie şi prenumele, căci multe din acestea provin chiar din cele dintâi.

Fie ele decente, înţepătoare, caustice ori obscene, poreclele şi supranumele sunt exclusiv dialectale, căci oamenii spun porecle în graiul lor.

Iată de ce, studiind poreclele şi supranumele dintr-o anumită zonă geografică, putem trage concluzii asupra graiului specific comunităţii respective, concluzii de ordin lingvistic, dar şi socio-cultural şi etnografic.

În graiul acestei localităţi a Moldovei (BUZNEA) se remarcă prezenţa termenilor consideraţi de E. Petrovici şi R. Todoran, ca specific subdialectului moldovean: agud (dud), ciolan (os), chelbos (chel), cori (pojar), harbuz (pepene verde), hulub (porumbel), ogheal (plapumă), omăt (zăpadă), păpuşoi (porumb), a chi□ca (a ciupi), vădană şi văduvoi sau vădăoi (văduv-ă), mâ□ă (pisică), chisăli□ă (compot), pestelcă (sor□), oleacă (pu□in).

Semnalăm, însă, lipsa termenilor a grăi, ţintirim şi povidlă, consideraţi specifici acestui dialect.

Pentru înregistrarea poreclelor şi supranumelor din satul Buznea, ancheta s-a făcut pe baza chestionarului Nume de oameni şi nume de animale, cap. Supranume, porecle, nume pupulare, publicat în Chestionar dialectal.*

Ancheta a fost făcută cu 6 (şase) informatori de vârste şi profesii diferite, femei şi bărbaţi, copii, tineri şi bătrâni. Nici unul dintre informatori nu a avut deplasări ori locuiri mai lungi în alte părţi. Despre prezentul şi trecutul satului, am cules valoroase informaţii de la Caras Neculai, om sfătos, dotat cu o deosebită curiozitate şi putere de pătrundere a lucrurilor, recunoscut de consăteni ca un bun cunoscător al oamenilor şi vieţii satului. În urma anchetei întreprinse, am cules un material lingvistic destul de bogat, variat şi interesant.

Pentru lucrarea de faţă am luat în studiu peste 200 (două sute) de porecle şi supranume, pe care le considerăm drept cele mai reprezentative pentru graiul acestei localităţi. Pe parcursul anchetei am remarcat faptul ca informatorii fac distincţie între **poreclă** şi **supranume**. Pentru fiecare individ luat în discuţie ei ţineau să precizeze că este „poreclit" (adică râde lumea de el, zicându-i aşa) sau „i se mai spune aşa ca să ştie lumea mai bine despre cine e vorba".

După ceea ce exprimă, delimităm câteva categorii funcţionale, în care poate fi încadrat materialul lingvistic înregistrat:

1. apartenenţa prin patronimic: Costache al Ioanei, Neculai al Chioarei, Neculai al lui Petrea, Ruxandra lui Neculai etc.;
2. identificare prin profesie, funcţie: Coana–moa□a, Pădurariu, Preşedinta etc.;
3. calificarea prin comparaţie: Calman, Dudel, Lenin, Sloim, Purghel;
4. apartenenţa prin comparaţie: (uneori cu conotaţii negative) Jidanu, Lipovanu;
5. descrierea fizică: Floreanu, Roşu, Burduhosu etc.;
6. evenimente istorice în „memoria satului": Neamţu, Veteranu;

Scanned with OKEN Scanner

7. simpatie: Butoica, Vişinica;
8. compătimire: - însoţit de simpatie: Aghiazmă, Cucu, Schiopul, Şchioapa lui Drăgănescu; - alteori de antipatie: Schiofîrnogu, Damblagiu, Dogitu, Chioara,
9. hazul: Bucă-scurtă, Barabule-prăjite, Chişleag, Ciofulică, Fasolosu, Guzanaş, Ototo, Pârâială, Povirlă, Ziulică;
10. satiră: Capra, Cozonac, Gânfosu, Mate-goale, Moga-Moga, Teleap;
11. persiflare: Barbişon, Ciubucaru, Dumnezău, Mandataru, Mangu, Mustaţă, Posleti, Scîndura etc.;
12. ironie: Domi, Ia, Polonic, Struţ, Sucitu, Trăistuţa, Tunsa, Tunsu;
13. dezaprobare: Bologhină, Căşcălău, Cîrlan, Găinaru, Javră, Tiganca,
14. condamnare: Beţivan, Barbarezu, Beţivu, Moş Prescură, Purghel Beţivul;
15. stigmatizare: Codoasa, Târşita,

Pentru acelaşi defect, se dau uneori diferite porecle, nuanţându-se după persoanele care le inspiră: Schiopul □chiofârnogu, Chioara şi Chioruţa, Holban şi Broscoi, Teleap şi Moga-Moga. Se poate spune deci, că poreclele şi supranumele nu au stabilitate, că sunt atribuite uneori, mai multor persoane. De exemplu, porecla □chiopu este dată pentru cinci persoane, porecla Chioru, pentru trei personae, porecla □igancă pentru două persoane etc.

Pentru respectarea stadiului în care se află o boală, de exemplu, se utilizează gradarea: Căhuna, □uiu, Nebunu sau Degeratu, Dogitu, Damblagitu. Nuanţarea fină, cu forme foarte apropiate ca sens, se poate observa în special la poreclele ce vizează modul de a vorbi: Bâlbâita, Bodrângă, Galena, Gâjâitu, Gângâitu, Fâlfâita etc.

Toate formele acestea au fost create din dorinţa vorbitorilor de identificare precisă, fără echivoc, dar şi de caracterizare socială şi etno-culturală multiplă a consătenilor, fiecare poreclă ori supranume având locul şi rolul său bine stabilit în conştiinţa celor ce le utilizează.

Ele „echivalează" ori „echivalau" cel puţin în perioade vechi, de până la generalizarea sistemului denominativ oficial, constând din nume duble: prenume şi nume de familie, cu aceste din urmă.

Prin urmare, se constată că aici acţionează un întreg sistem de procedee şi de structuri de identificare a persoanei vizate şi mai ales, de opoziţie între porecle şi supranume.

Acestea pe lângă faptul că ne dau informaţii despre îndeletnicirea, profesia ori funcţia avută mai demult, ori în prezent de către indivizii respectivi, reuşesc să-i singularizeze; să-i deosebească de alţii cu acelaşi nume. Un argument în plus pentru această afirmaţie ni se pare şi faptul că unii indivizi nu mai au de mult timp funcţia respectivă dar au rămas în conştiinţa consătenilor ca: Primar ori Brigadier etc., deci ca nişte „semi-nume" - proprii.

Acestea din urmă sunt un argument pentru existenta unei „conştiinţe lingvistice" a vorbitorilor, care intră în acţiune ori de câte ori se simte nevoia. Referitor la clasificarea de ordin semantic, amintim că, în marea lor majoritate, poreclele şi supranumele sunt directe, adică există o legătură directă, ca de la cauză la efect, între persoana respectivă şi porecla / supranumele atribuit. Am înregistrat însă, şi câteva cazuri de atribuire indirectă (prin mijlocirea unei alte persoane), când persoana respectivă nu prezintă particularitatea de la care „se trage" porecla: Chioruţa (soţia unui bărbat chior), Ghiţica, Struţuleasa (soţia unui bărbat poreclit Struţ), Tunsa, Tuştiuleasa.

Poreclele şi supranumele sunt creaţii ale colectivităţii, expresii ale imaginaţiei sale creatoare pe plan lingvistic, ale nivelului său cultural al umorului ei.

„Ridendo Castigat mores" este, în marea majoritate a cazurilor, raţiunea lor de-a fi.

Bibliografie

1. Candrea, A., *Poreclele la români*, Bucureşti, 1896;
2. Iorga,N., *Privilegiul din 1815 al Târgului Frumos*, Bucureşti, 1911, p.36;
3. XXX, *Chestionar dialectal. (Nume de locuri şi de persoane, terminologia meseriilor, a viticulturii şi pomiculturii*, Iaşi, 1969, p. 103-116.

VALORI REPREZENTATIVE ALE PATRIMONIULUI CULTURAL DE PE AMBELE MALURI ALE PRUTULUI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX - LEA

Prof. Asaftei Mihaela, S.A.M. Coarnele Caprei, Jud. Iaşi

Cultura, în variantele şi complexele sale forme de manifestare, completează şi serveşte latura politică şi socială, ridică masele la înţelegerea chemărilor multiple ale prezentului, le întreţine trează conştiinţa. Îşi manifestă eficienţa şi în latura socială şi în cea naţională, în lupta societăţii angajată ferm pe drumul spre modernizare, libertate socială, unitate şi independenţă naţională.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea este epoca în care se afirmă învăţământul românesc, se pun bazele istoriei naţionale, teatrului şi presei româneşti, este promovat spiritul laic. Mânuitorii condeiului sunt totodată oamenei de acţiune, participă activ la mişcările politice şi revoluţionare ale vremii, predau la catedre discipline noi

Scanned with OKEN Scanner

moderne, necesare dezvoltării societăţii, sunt militari si profesori, revoluţionari şi gazetari, conducători politici încadraţi deplin în tumultul uriaş al epocii. Este perioada în care în cele trei provincii româneşti dar mai ales in Moldova, de o parte şi de alta a Prutului, întâlnim o intensă activitate culturală.

Un rol important în actul cultural l-au avut şcolile. Pe lângă mănăstirile şi bisericile de la sate se întâlnesc şcoli în care se predau primele cunoştinţe. Dintre şcolile cele mai vechi, cele mănăstireşti, care tind, încă din veacul al XVIII-lea, să se specializeze devin seminarii pentru preoţi. La Putna sub arhimandritul Vartolomei Măzăreanul, se organizează o mică Academie teologică, cu şapte ani de studii, în care se învaţă şi gramatica, retorica, „alcătuirea scrisorei moldoveneşti" şi geografia după Claude Buffier, în traducerea lui Amfilohie al Hotinului, pe lângă cursuri de specialitate de un nivel ridicat. Toate materiile se predau în limba română, catehismul singur învăţându-se în „moldoveneşte" şi ruseşte. Existau de asemenea şcoli domneşti, se dezvoltă învăţământul particular şi familial. Astfel de şcoli funcţionau la Mănăstirea Neamţ, Cetatea Albă, Orhei, Rădăuţi, Chilia, Curchi şi altele. La Chişinau trăia şi activa dascălul Ştefan de la Putna care avea şcoala sa pentru a învăţa copii să scrie şi să citească. Dascălul Ştefan Istrati avea şcoala sa în comuna Bumbăta. Preotul Lupu Vartic era şi învăţător în comuna Isnovăţ, judeţul Orhei, iar după aceea la şcoala din Steţcani, acelaşi judeţ. La Mănăstirea Curchi, judeţul Orhei, preotul Dimitrie Sulima a înfiinţat o şcoala pentru copiii de preot.

La Chişinău, în 1800, erau trei şcoli inclusiv şcoala grecească de pe lângă biserica „Arhanghelul Mihai". Astfel de şcoli au funcţionat la Soroca, Movilău şi în alte oraşe şi sate basarabene. Sunt o dovadă a faptului că în Basarabia a existat o adevărată şcoală românească.

În 1803, mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi întemeiază Seminarul de la Socola, care îi va purta numele. Cursurile ţinute în limba română cuprind şi alte materii cu caracter laic decât întâlnim la şcoala de la Putna: logica, aritmetica, istoria, psihologia şi primele elemente de limba latină.

În Moldova, în 1803, visteria avea în seama sa şcolile de la episcopii şi pe cele greco- române din Focşani, Bârlad, Botoşani, Chişinău şi Galaţi.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea în Principatele Române se afirma treptat cultura alimentată de valorile umanismului, iluminismului si romantismului european.

Începutul aceluiaşi secol a reprezentat pentru Moldova o nouă ameninţare privind integritatea teritorială. Nu trecuse mult de când Austro-Ungaria anexase Bucovina, în 1775, când în urma războiului ruso-turc dintre anii 1806-1812, Rusia a ocupat Basarabia parte a Moldovei dintre Prut si Nistru, în 1812. Pentru această provincie orientarea culturală spre ţinuturile româneşti surori a fost blocată, demarându-se un alt proces cultural, cel dictat de regimul ţarist.

După 1812 invăţamântul românesc din Basarabia a fost marginalizat şi înlocuit cu cel rusesc. Noua administraţie, cea rusească, avea nevoie de funcţionari, clerici, cunoscători de limba rusă.

Perioada de autonomie a Basarabiei (1812-1828) a coincis în mare parte cu păstorirea mitropolitului Gavriil Bănulescu- Bodoni (creatorul Mitropoliei basarabene, în 1821) promotor neobosit al culturii bisericeşti în limba moldovenească (română), ca mijloc de conservare a identităţii naţionale. Viitorul mitropolit Gavriil Bănulescu- Bodoni va deschide la Chişinău, în 1813, prima şcoala sub dominaţie rusească, Seminarul teologic. Studiile se realizau în limba rusă iar limba română se studia ca obiect obligatoriu. Mulţi oameni de cultură basarabeni şi-au făcut studiile la această şcoală bisericească.

După deschiderea Seminarului teologic s-au înfiinţat şcoli parohiale la Chişinău. Tiraspol, Orhei, Dubăsari şi altele.

Gheorghe Asachi organizează, în anul 1813, în principatul Moldovei şcoala de la Trei Ierarhi din Iasi, unde introduce limba română (până atunci predarea făcându-se în limbile greacă si latină).

În ianuarie 1814 se inaugurează în cadrul Academiei domneşti din Iaşi clasa specială de inginerie civilă de către Gheorghe Asachi. Tânărul învăţat moldovean va desfăşura vreme de cinci ani o stăruitoare activitate didactică. Examenele de absolvire din iunie 1818 vor da Moldovei o serie de ingineri hotarnici temeinic pregătiţi în discipline care pentru prima dată, au putul fi predate în limba română.

Învăţământul superior în limba română se va continua cu Şcoala vasiliană de la Trei Ierarhi organizat in trei cicluri: elementar, normal si gimnazial. Limba română era pentru prima dată folosită în învăţământul laic la predarea tuturor materiilor.

În anul 1816 pe lângă Seminarul teologic s-a deschis „Pensionul nobilimii" care pregătea funcţionari cunoscători ai limbilor rusească şi moldovenească. Era prima şcoală laică sub regim rusesc şi erau admişi numai copiii autorităţilor ruse sau baştinaşii care acceptaseră ocupaţia ţaristă.

Reforma din anul 1820 aduce o creştere a numărului obiectelor de învăţământ laic la seminarul lui Veniamin Costachi din Iaşi.

Printre şcolile laice un anumit rol l-au jucat şcolile lancasteriene sau mutuale. În 1820 au fost trimişi la Petersburg trei tineri moldoveni (I. Hâncu, T. Bobeică, L. Kunitky) care „ştiau si ceva ruseşte" să studieze metodica lui Bell Iosif-Lancaster pentru a deveni profesori în şcolile lancasteriene din Basarabia iar în anul 1824 s-au deschis primele trei astfel de şcoli la Chişinău. Mai târziu au fost deschise asemena şcoli şi la Bender, Hotin, Soroca, Cahul unde instruirea se făcea cu precădere în limba rusă.

Scanned with OKEN Scanner

După 1828 la Chişinau, Bender, Bălţi, Cetatea Albă, Ismail, Hotin s-au deschis o serie de „şcoli ţinutale" unde studiile se făceau numai în limba rusă. Boierimea basarabeană era nemulţumită şi a cerut predarea în limba română dar fără rezultat.

O nouă instituţie de studii secundare civile „primul liceu", din Chişinau s-a înfiinţat în anul 1833.

Gheorghe Asachi inaugurează în Moldova, în 1832, un curs de „pedagogică", pentru profesorii „şcoalelor începătoare de la ţinuturi". Se prevedea admiterea în aceste şcoli de elevi fără deosebire de starea socială sau de religie. Pentru controlul muncii didactice se crează posturi de revizori.

Problema trimiterii peste hotare a unor bursieri care să-şi continuie studiile pentru cariera didactică, e pusă de Gheorghe Asachi în Moldova de peste Prut, în 1835. Un an mai târziu se trimit, în ţări de cultură germană un numar de tineri care trebuiau să se specializeze în inginerie, drept şi economie rurală. Dintre ei T. Stamati, Anastasie Fătu, Leon Filipescu şi altii îşi vor lega mai târziu numele de şcoala şi cultura Moldovei.

În 1835 îşi deschide porţile Academia Mihaileană. Personalităţi de bază ale vieţii culturale intră în rândurile corpului său didactic. În 1841 Ion Ionescu de la Brad începe să-şi predea cursul său de agronomie. În 1842 Ion Ghica este numit profesor de geologie şi mineralogie trecând în anul următor la catedra de economie politică. În 1843 Mihail Kogălniceanu îşi inaugurează cursul de istorie natională cu o stralucită lecţie de deschidere. Catedra de filozofie a fost ocupată până în vara anului 1847 de Eftimie Murgu.

Prima jumătate a secolului al XIX - lea reprezintă şi perioada de început a presei periodice româneşti. Periodicele din Moldova apar în prima fază, până în 1840 sub conducerea lui Gheorghe Asachi, mai târziu sub aceea a lui Mihail Kogalniceanu: „Albina Românească" (1829 – 1850), cu suplimentul „Alăuta Românească" (1836 -1838), Gheoghe Asachi va scoate „Foaie Sătească a principatului Moldovei" (1839 – 1851), cu suplimente necesare agriculturii, industriei: „Icoana Lumei", „Spicuitorul moldo – român". Periodicele legate de activitatea lui Mihail Kogalniceanu marchează însă un moment mai bogat şi mai profund: 1840 – „Dacia Literară" apoi „Arhiva Românească", 1844 – „Propăşirea sau foaie ştiinţifică şi literară".

Publicaţiile de peste Prut: „Albina românească", „Curierul românesc" ajungeau şi în Basarabia. Intelectualii basarabeni se bucurau sincer de apariţia fiecarui nou ziar românesc.

Literatura şi-a adus contribuţia ei remarcabilă la făurirea ideologiei si emancipării naţionale. Poetul Costachi Conachi, figură complexă, va susţine în lirica sa unirea principatelor, a apărat învăţământul în limba română. Un pas înainte reprezintă activitatea comisului Vasile Pogor. În poemul „Vedenie ce au văzut un schimnic Varlaam de la Mănăstirea Secu". Gheorghe Asachi, influenţat de Şcoala Ardeleană scrie „La Italia" (1808), „La Tibru" (1810). „Dacia Literară" dă la lumină cea mai frumoasă nuvelă istorică a litetraturii noastre „Alexandru Lăpuşneanu" a lui Costache Negruzzi. Vasile Alecsandri scrie primele sale comedii „Farmazonul de la Hârlău" (1840), „Iorgu de la Sadagura" (1844).

Între oamenii de litere din cele doua provincii romaneşti aveau loc contacte înlesnite în special prin călătoriile şi stabilirea acestora în provinciile amintite. Astfel în Moldova de peste Prut au activat: Alecu Donici, Alecu Russo (după unele mărturii născut la Iaşi, după alţii în satul basarabean Prodăneştii Vechi), iar la Chişinău şi în alte judeţe s-au aflat scriitorii moldoveni Costachi Conachi, Ioan Prale Moldovanul, Gheorghe Asachi şi alţii. Operele scriitorilor de peste Prut: Gheorghe Săulescu, Vasile Pogor, Ionică Tăutu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri erau bine cunoscute în Basarabia. După răpirea de către ruşi a rămas în Basarabia ocupată Costachi Stamate, colaborând peste Prut la „Dacia Literară". S-a retras la moşia sa Ocniţa –Hotin, evocând în lucrările sale mitologia şi istoria naţională.

În Basarabia literatura se dezvolta mai slab în comparaţie cu Moldova de peste Prut. Dintre reprezentaţii destoinici ai literaturii basarabene care au contribuit la dezvoltarea literaturii româneşti în ansamblu amintim pe: Costachi Stamate, Alexandru Hâjdeu (Mihail Kogălniceanu a inserat în „Dacia Literară" din 1840, o listă a publicaţiilor acestuia), Alecu Donici s. a. Majoritatea lucrărilor lui Alexandru Hâjdeu tratează despre folclorul, istoria, filozofia românilor. Referindu-se la vechea glorie a Moldovei, el scria: „Fără istorie nu există patrie, iar fără dragoste de istorie nu poate exista dragoste de patrie".

Bibliotecile ca mijloc de difuzare a culturii se înmulţesc, îşi îmbogăţesc fondurile, iar către 1838 iau naştere bibliotecile publice. În Moldova familiile boiereşti aveau biblioteci bine întocmite. Avem astfel ştiri despre biblioteca lui Ioan Pallade din Iaşi, a lui Roznovanu de la Stânca, a familiei Canta, despre biblioteca fostului episcop de la Roman şi mai târziu mitropolit al Moldovei Leon Gheuca. La Stolniceni Matei Millo crea o frumoasă bibliotecă. Vistiernicul Dimitrache Ghica făcea comenzi masive de cărţi străine peste hotare pentru biblioteca proprie. Se încheagă şi biblioteca Sturzeştilor de la Şcheia şi Miclăuşeni. Gheorghe Asachi a fost o vreme posesorul manuscrisului Psaltirii Şcheiene. G. Săulescu avea la Iaşi o bibliotecă aleasă. N. Istrati la Rotopăneşti şi Costachi Negruzzi la Trifeşti aveau adunate preţioase cărţi, iar manuscrise de cronici întâlnim în biblioteca lui Mihail Kogălniceanu.

Teatrul, introdus în principatele româneşti de trupele străine la începutul secolului al XIX –lea, începe după 1830 să fie tot mai des jucat în limba româna. Astfel unele spectacole ajungeau şi la Chişinău. În 1836 au luat naştere trupa teatrală din Iaşi şi Conservatorul muzical dramatic. Actorii Teatrului National din Iaşi împreună cu vestitul Matei Millo au venit de nenumărate ori în Basarabia.

Scanned with OKEN Scanner

Cu începere din deceniul patru al secolului al XIX-lea s-au pus bazele constituirii artificiale a „poporului moldovenesc" şi a „limbii moldovenesti".

Analizând succint problemele principale ale istoriei, culturii moldovene în prima jumătate a secolului al XIX – lea conchidem că Moldova din stînga Prutului a avut o soartă dificilă. Întreaga politică economică, socială şi mai ales culturală în aceasta regiune a avut un conţinut antiromânesc. Populaţia băştinaşă, inclusiv intelectualitatea, o parte din boierimea moldovenească, preoţi, toate forţele progresiste nu numai că n-au acceptat stăpânirea ţaristă, dar au luptat pentru eliberarea Basarabiei, pentru strângerea relaţiilor dintre românii moldoveni pe care îi separau Prutul. Mişcarea unionistă a luat naştere imediat după ocuparea Basarabiei, 1812. Ea s-a manifestat în toate domeniile economice politice şi culturale mai bine de o sută de ani. Lupta eroică a basarabenilor s-a încununat după Primul Război Mondial, în 1918, prin crearea României Mari.

Bibliografie:

1. Acad. Oţetea Andrei şi colaboratorii, *Istoria Romînei*, vol. III, edit. Acad. R. P. R., Bucureşti 1964, p 1045,1050,1053,1068,1114.
2. Bălan Ştefan coordonator: *„Dicţionar cronologic al ştiinţei şi tehnicii universale"*,Buc.,1979,p 57, 64, 363, 649.
3. Giurăscu C. Dinu, *Istoria ilustrată a românilor,* Buc., Edit. Sport - Turism, 1981, p 417.
4. Platon Gheorghe, prof. univ. dr., *Istoria Modernă a României*, Edit. Did. şi Pedg., Buc.,1985,p 316.
5. Ioachimescu Alexandru, Ioachimescu Victor, *Momente istoriografice şi personalţăti de seamă ale neamului românesc*, Edit şi tipografia „Publistar", ediţia a II a, 1998, p 123-136.
6. Moraru Anton, *Istoria Românilor - Basarabia şi Transnistria (1812- 1993)*, Chişinău, 1995, p 30-34-37.
7. Crăciun Boris, *Istoria ilustrată a literaturii române*, ediţia a II-a, Edit. „Portile Orientului", p 54.
8. Jewsbury F. George, *Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774-1828,*. Edit. „Polirom" 2003, Iasi p 102.

IAŞI - ŞIRAG DE OAMENI DE CULTURĂ

Înv. Maria Radu, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

Iaşul a fost dintotdeauna un teren fascinant. Personalitatea lui fermecătoare, puternică s-a cristalizat de-a lungul veacurilor prin lucrarea unui şir de generaţii, care au zidit această aşezare cu sentimentul că înalţă un monument al neamului românesc.

Care ar fi explicaţiile statornicului sentiment de iubire pe care laşul îl aşază în sufletele noastre?

Sigur, întâi şi întâi, e aşezarea oraşului în cuprinderea de horă a dealurilor ce se îngână dulce, dându-i senzaţia de linişte, de echilibru, dar în egală măsură, şi de nesfârşire.

Vechea capitală a Moldovei are o istorie pe cât de veche pe atât de interesantă. laşul s-a înfiripat ca aşezare de la 1408, ocupând mai întâi terasele şt coasta dintre Copou, Ciric şi Şorogari, apoi Galata şi Cetăţuia, întinzându-se peste colinele Socolei spre Bucium şi peste Dealul Repedea - primul obstacol natural care îl desparte de "Ţara de Jos".

Lumina învăluie casele, străzile, grădinile, lumina nu potopeşte niciodată oraşul, îl mângâie cu catifelări de mătăsuri scumpe în dimineţi, la amiezi, sau la asfinţituri cel mai ades calme şi frumoase, când grămezi de fosfor ard peste întinderile de cobalt ale colinelor.

Este meritul celor vechi de a fi descoperit acest loc de aşezare şi nu există destule cuvinte pentru a binecuvânta înţeleapta lor alegere.

Dar n-ar fi fost de ajuns sau n-ar fi însemnat nimic, totul s-ar fi spulberat în nefiinţă, dacă alegerea locului, unde a văzut săgeata privirii lor n-ar fi fost însoţită de dorinţa arzătoare a zidirii transmisă din generaţie în generaţie Aşa a apărut oraşul unde simţirea şi înţelepciunea omului au fost chemate mereu spre înalt de însuşi înaltul de frumuseţe ale acestor locuri.

Zidind oraşul, ca să-i fie semn de existenţă statornică şi demnă, acest popor al nostru şi-a trimis spre laşi minţile cele luminate să lucreze durabil, cum numai acestea o pot face, să lucreze pentru eternitatea noastră.

Această lucrare a fost îndreptată spre apărarea şi afirmarea fiinţei naţionale prin sacra idee a Unirii. Şi toate aceste vreri de înălţare s-au petrecut ca sub atingeri de vrajă, iar oraşul a căpătat repede renumele de laşul „marilor iubiri".

Multe se cer amintite când vorbim de Iaşi şi nu sunt puţine cele ce-i conturează existenţa şi .personalitatea. Acest oraş este tărâmul unor începuturi de istorie românească de la Universitate la Teatru.

S-ar cuveni rostit şirag de nume ilustre precum : Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce, Veniamin Costache, Gheorghe Asachi, Alexandru loan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, lon Creanga, Mihai Eminescu, Alecu Russo, Mihail Sadoveanu, George Codreanu, Petre Liciu, Paul Bujor, Petru Poni, A.D. Xenopol, Vasile Conta, Petre Andrei, Mihai Ralea, Octav Bancilă, Dr. C.I. Parhon şi mulţi alţii,

La Iaşi avea sa consfinţească Mihai Viteazul în anul 1600 unirea celor trei ţări româneşti. laşul a dat semnalul revoluţiei de la 1848 şi alegerea ca domn al Moldovei a lui Al. I. Cuza, preludiu la marele act istoric al

Scanned with OKEN Scanner

formării statului naţional român. În Iaşi, la 1875, luau fiinţă primele cercuri socialiste, în care au activat militanţi de frunte precum C. Dobrogeanu Gherea, fraţii Ion şi Gheorghe Nădejde. Locuitorii acestor meleaguri au luat parte activa şi la alte frământări social - politice ale ţării ca răscoala din 1907, mişcările greviste din 1917-1920, luptele muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933.

Toate acestea trăiesc în aburul amintirii, dar şi în fiinţa de azi a oraşului care a dobândit în aceşti ani de istorie o nouă efigie, o nouă personalitate. Despre acestea vorbesc mărturiile păstrate cu sfinţenie în muzee ca : Palatul Culturii, Muzeul de literatură al Moldovei, Muzeul Unirii, Muzeul de istorie naturală, Muzeul Teatrului, monumente istorice şi de arhitectură „Sf. Nicolae Domnesc", „Trei lerarhi", „Frumoasa", „Golia", Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri", case memoriale : Bojdeuca „Ion Creangă", Casa memorială „Otilia Cazimir", „Mihail Sadoveanu", „Mihail Kogâlniceanu", statui „Independenţa", „Ştefan cel Mare", „Gheorghe Asachi", „Vasile Alecsandri", „AL. I. Cuza", „Mihai Eminescu", Grupul statuar al voievozilor, Obeliscul Leilor şi Aleea cu statui din Parcul Copou, grădini publice, parcuri, pieţe ; Grădina Botanică, Parcul de cultură Copou, Complexul de agrement Ciric, Piaţa Unirii, Piaţa Tineretului, Piaţa Naţiunii.

Ani în şir a fost reşedinţă unor voievozi şi domnitori, care şi-au înscris numele la un loc de cinste în istoria ţării : Ştefan cel Mare (1457-1504), Alexandru Lapuşneanu (1554-1568), Vasile Lupu (1634-1653), Al. I. Cuza (1-859-1862). Vasile Lupu a înfiinţat aici „Academia Vasiliană" precum şi cea dintâi tipografie. Gheorghe Asachi a întemeiat învăţământul în limba română. La 1835 s-a înfiinţat „Academia Mihăileană" iar la 1860 prima Universitate românească numită şi azi „Al. I .Cuza" după numele celui care a fondat-o în 1867 a apărut revista „Convorbiri literare" în care s-au publicat „Amintirile" lui Creangă şi cele mai valoroase poezii ale lui Eminescu, apoi a apărut revista „Contemporanul" şi „ Viaţa Românească".

„Dulcele târg al Ieşilor" cum îl numea altădată Ionel Teodoreanu se impune vizitatorului prin armonioasa îmbinare a stilurilor arhitectonice ale vechilor edificii cu noile construcţii.

Literatura română religioasă din prima jumătate a sec. al XVII-lea a avut reprezentanţi de seamă, unul dintre aceştia a fost mitropolitul Varlaam, autor al lucrărilor: „Şeapte taine a bisericii", „Răspuns împotriva cateheismului calvinesc", „Carte românească de învăţătură" sau „Cazanie" – publicată la Iaşi în 1643, precum şi al traducerii „Paraclisului Maicii Domnului".

Procesul făuririi limbii române literare a fost continuat de mitropolitul Dosoftei, considerat primul nostru poet. Opera literară a lui Dosoftei cuprinde lucrări şi traduceri, cum ar fi: „Psaltirea în versuri", „Viaţa şi petrecerea sfinţilor", „Psaltirea în proză", „Dumnezeiasca liturghie", „Molitvelnic de înţeles", Sfânta liturghie", „Molitvelnicul cel Mic" şi „Psaltire de înţeles".

Tipografia care a funcţionat la mănăstirea Trei Ierarhi în 1640 i-a fost trimisă lui Valise Lupu de Petru Movilă – mitropolitul Kievului. Aici au fost tipărite lucrări importante pentru cultura românească.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, Iaşul deţine un rol politico-administrativ important. Mihai Viteazul înfăptuieşte aici unirea celor trei ţări româneşti în 1600, fiind ales domn al Ţării Româneşti, Ardealului şi Moldovei.

Documentele vremii menţionează ocupaţiile locuitorilor judeţului: cultura cerealelor, stupăritul, viticultura, transporturile, fabricarea vinului, a cărbunelui de lemn, oalelor şi cărămizilor.

Documentele din anii dinaintea Unirii menţionează răscoalele locuitorilor satelor din ţinutul Iaşi şi împotriva exploatării feudale, care au avut loc între anii 1722-1759.

Începutul secolului al XIX-lea este marcat de răscoala tătărăşenilor din iunie 1819, izbucnită ca urmare a măsurilor abuzive adoptate de autorităţi.

Important centri cultural ştiinţific, Iaşul a fost martorul înfiinţării Academiei Mihăilene în anul 1835, a Conservatorului filarmonic dramatic în 1836 şi a Societăţii de medici şi naturalişti în 1834, iar în 1860 era întemeiată Universitatea. În domeniul cultural se înregistrează apariţia revistelor „Convorbiri literare" (1867), „Contemporanul" şi „Viaţa Românească" (1906).

Revoluţia de la 1848 a izbucnit la Iaşi, aceasta jucând un rol important în procesul Unirii de la 1859, aici fiind centrul de rezistenţă contra celor care erau împotriva unificării. La 5 ianuarie 1859, Alexandru Ioan Cuza a fost ales domn al Moldovei, iar la 24 ianuarie 1959 domn al Munteniei, ambele evenimente având un puternic ecou în rândul populaţiei ieşene.

La jumătatea secolului XIX la Iaşi s-a format „Junimea", grupare cultural-literară în cercul căreia au activat personalităţi ale culturii româneşti: Mihai Eminescu, Titu Maioresci, Ion Creangă, I. Negruzzi, Petre P. Carp, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, A.D. Xenopol, Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, Ioan Slavici.

În economia oraşului sunt reprezentate azi toate ramurile de activitate, construcţii de maşini, prelucrarea metalelor, chimia, masele plastice, prelucrarea lemnului, materiale de construcţii, industria alimentară, textilă, confecţii, poligrafică.

În afara itinerarelor cultural-istorice, călătorul prin laşi poate fi atras de unele manifestări artistice periodice cum ar fi: „Trandafir de la Moldova", „Festivalul teatrului folcloric", „Sărbătoarea teiului", ,Zilele liliacului", spectacolele Teatrului Naţional şi ale Operei ieşene, Concertele Filarmonicii.

Străzile şi mai ales oamenii acestui oraş înnoit, contemplativi dar şi dinamici, trăind ardent în prezent, privind spre viitor, dar neuitând nici o clipă trecutul de glorie. Ospitalitatea sa este cea românească dintotdeauna,

Scanned with OKEN Scanner

posibilităţile sunt cele moderne pe care laşul le oferă cu dărnicie. Limba oamenilor e limba lui Nică ce aude şi vede tot de după horn.

Dicţionar: La bunica în Moldova, / undeva e încotrova / Puiul scurmă-n rumeguş / Nu cu gheară, cu scurmuş, / lar ardeiu-i chipăruş. / Cocostârcul este barza / curechi una e cu varza. / Un ciorap e un colţun, / perje-s prunele din prun / şi povidla e magiun. / Plapuma, cum zicem noi, / e ogheal la Dorohoi / Un copil ce s-a lovit / plânge fiindcă s-a pălit. / Un cartof e-o barabulă / Ori zici cuşmă ori căciulă / Doniţa e cofăel / romaniţa – muşeţel / ce-i basma, e şi tulpan, / iar un miel de peste-un an / în Moldova e cârlan. / Fumul iese pe hogeag / şi iaurtul e chişleag / Păpuşoi zic la porumb / şi nu nasture, ci bumb. / Nu zăpada, ci omăt, / Nu livadă, ci pomăt. / - Zi-mi bunică dacă poţi ce-s eu? / - Tu? Un ghilimoţ / Dar român, cum suntem toţi!

În acest pământ al ondulaţiilor, al armoniilor de cântec, s-a scos la iveală acum un veac miracolul de frumuseţe al Cucutenilor. Tot aici se află podgoriile ce dau vinul cu gust de miez de nucă, cu arome de fânețe şi de tămâioasă, vinul) greu ca untdelemnul, cu sclipiri de minereu rar.

Cuvântul Iaşi a încetat demult să fie doar numele unui oraş, a devenit simbol pentru istoria unui popor. De aici fascinaţia pe care o exercită, de aici exclamaţia lui Nicolae lorga „că nu trebuie să fie român care să nu-l cunoască". Cine vrea să cunoască adevărata istorie a culturii şi literaturii române trebuie numaidecât să cunoască laşulş Nu se poate trăi fără cultură. Cultura e ca şi aerul, o respiri sau mori.

Bibliografie:

Maria Radu, *Fascinaţia Iaşului*, Ed. Tehnopress

SPIRIT ROMÂNESC PE CELE DOUĂ MALURI ALE PRUTULUI

Înv. Creţu Maria şi Secr. Buzilă Raluca, Şcoala „Ion Creagă", Iaşi

De când există, Prutul a despărţit simbolic două pământuri: pe malul drept, pământul românesc, iar pe malul stâng, pământul românesc, adică Moldova şi Basarabia care, din cele mai vechi timpuri au făcut poduri de flori peste apă. Au avut aceiaşi domnitori, scriitori, poeţi, muzicieni, oameni de seamă, oameni simpli, toţi vorbind aceeaşi limbă, având aceleaşi tradiţii culturale şi spirituale.

Prin cultură, limbă şi existenţă comună a fost săvârşită şi desăvârşită educaţia copiilor, a oamenilor de bine, cu toţii trăgându-ne puterea şi seva din rădăcinile poporului, dintr-un folclor autentic, inimitabil, de o excepţională valoare artistică. Oamenii simpli de pe cele două maluri ale aceleeaşi ţări au creat valorile de care suntem mândri, au născut istoria lui Ştefan cel Mare, Cetăţile de pe malul Nistrului sau Ozanei, de la Suceava sau Hotin. Au făcut posibile enciclopediile lui Dimitrie Cantemir (Descriptio Moldave) perlele rare din limba lui Alexe Mateevici, stilul neaoş moldovenesc al lui Ion Creangă.

Aceşti oameni au cunoscut iubirea, bucuria, tristeţea, nostalgia, patriotismul („De la Nistru pân' la Tisa ...") sentimente prin care cel mai mare poet român Mihai Eminescu a înobilat viaţa oamenilor de pretutindeni şi i-a dat prilej poetului Grigore Vieru să cânte aşa de frumos: „descoperindu-l pe Eminescu mi-am descoperit sufletul".

Într-adevăr, Mihai Eminescu face parte din sufletele tuturor românilor, este al nostru, al tuturor, ne ştie necazurile, bucuriile, iubirile, dorurile. Cine se mai poate îndoi astăzi de originea noastră, de hotarele între care s-a născut, s-a format şi a trăit poporul român, atâta vreme cât doina este aceeaşi – atât cea muzicală cât şi cea literară, atâta timp cât ştim că marginile ţării sunt între două ape: „De la Nistru pân-la Tisa".

Să le spunem, să le cântăm copiilor noştri „DOINA", să ştim împreună cu ei istoria românească, să ne aducem aminte că niciodată poporul român nu a cucerit alte popoare, dar întotdeauna s-a apărat cu eroism şi hotărâre în faţa năvălitorilor şi a invaziilor de tot felul, ce căutau teritorii bogate, frumoase, binecuvântate de Dumnezeu cu harul belşugului.

De ce „Tot românul plânsu-mi-s-a" uneori cu teamă, de cele mai multe ori cu revoltă ?

„Că nu mai poate străbate / De-atâta străinătate. / Din Hotin şi pân-la mare / Vin muscalii de-a călare / De la mare la Hotin / Mereu calea ne-o aţin" (Doina – Mihai Eminescu)

Pământul românesc călcat mai mereu de către hoarde tătare, armate turceşti, poloneze ungureşti a fost apărat sub culorile comune ale steagului tricolor, drapel al românilor de pretutindeni, adoptat definitiv după Revoluţia de la 1848.

Latinitatea este un drept al poporului român obţinut prin stabilitate, prin legătura noastră strânsă cu glia strămoşilor, păstrată de veacuri neatinsă încă de acum două mii de ani. Regele Decebal, Împăratul Traian ne-au creat identitate veşnică de naţie română.

De la Putna a tunat Ştefan cel Mare peste toată istoria: „Moldova nu este a mea, nu este a nostră ci a urmaşilor noştri !". Acest mesaj este copleşitor prin măreţie, veşnic prin profunzimea faptelor şi a gândului, frumos prin rostire cu cea mai frumoasă limbă comună „piatră rară" a naţiei române, revărsată pe moşia lui

Scanned with OKEN Scanner

Mateevici şi a altor oameni mai mari sau mai mici, poeţi, scriitori, muzicieni uniţi întru veşnicia cântării limbii române.

Românii din Iaşi şi Chişinău, din Suceava şi Bălţi, din Botoşani şi Soroca, din Neamţ şi Tighina îşi povestesc toate întâmplările din istorie, din viaţă, îşi împărtăşesc sentimentele şi cântă de veacuri doine şi balade sau dansează pe aceleaşi ritmuri jocuri, hore, sârbe. Îşi manifestă în acest fel marea şi unica artă folclorică, cultura populară, bogăţia spirituală a oamenilor de pe cele două maluri ale Prutului.

Copiii noştri să înveţe, să ştie şi să transmită la rândul lor urmaşilor tot ceea ce au aflat de la strămoşi păstrând pentru totdeauna marea comoară, limba română, pe cele două maluri ale Prutului, cum bine aranjează, cântă cuvintele – poetul Grigore Vieru: „Mai bun noroc şi-avere / Mai mare eu nu am / Decât în suflet graiul / Acestui paşnic neam. / Primeşte-l sfânt, copile, / Căci el ţi-e moştenirea / Şi sapă-l pân-la lacrimi / Păzindu-i strălucirea"

TURNUL DEZROBIRII BASARABIEI DE LA GHIDIGHICI

Prof. Vlad Dumbravă, Bucureşti

După eliberarea, la 16 iulie 1941, de către trupele româno-germane a capitalei Basarabiei, ţinutul dintre Prut şi Nistru căuta să-şi vindece rănile pricinuite de regimul comunist. Distrugeri mari suferise mai ales Chişinăul, care fusese incendiat şi dinamitat de trupele care fugeau spre răsărit. A fost incendiată catedrala oraşului. Fumegând, cuprins de flăcări în plină zi, fără a fi bombardat, oraşul răsuna de explozii puternice. Bucăţele uşoare de hârtie şi cârpe arse pluteau în aer, ajungând până la Ghidighici (6 km), de unde priveam acest cataclism provocat de trupele sovietice. Din cei 150 000 locuitori ai oraşului foarte mulţi plecaseră peste Nistru, alţii se adăpostiră prin satele din jur. În oraş rămăseseră cca. 40–50 mii locuitori.

Într-un an de zile Guvernământul Basarabiei a reuşit să rezolve multe din problemele ţinutului. În vara anului 1942 a vizitat aceste locuri scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu, dorind să scrie o carte despre Basarabia dezrobită. Ieşind din Chişinău, împreună cu prefectul judeţului Lăpuşna, şi mergând pe şoseaua ce ducea spre gara Ghidighici, prefectul s-a oprit puţin, arătând vizitatorului locul unde în câteva luni urma să fie ridicat un mare monument din piatră, în cinstea eliberării Basarabiei de sub ocupaţia sovietică.

Locul ales pentru construcţie era o colină din preajma gării Ghidighici, de unde, în zilele de 15–16 iulie 1941, generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, a condus luptele de eliberare a oraşului Chişinău. „Va fi un monument măreţ, de aproape 20 m înălţime, şi va costa nespus de puţin" - a spus prefectul, adresându-se către scriitor. Această consemnare se conţine în cartea „Cutreierând Basarabia dezrobită", apărută la Editura „Dacia Traiană" din Bucureşti în anul 1943. Alte date despre acest monument nu am putut găsi.

Locul pentru construcţia acestui complex arhitectonic a fost ales de Guvernământul Basarabiei, condus de generalul Constantin Voiculescu. Era în direcţie NV faţă de Chişinău. Construcţia monumentului a durat două luni de zile. Materie primă (piatră) era din abundenţă. Masivele dealuri de piatră erau în apropiere, începând de la cheile Bîcului, de lângă gară şi până la cheile mari spre Chişinău, la locul numit „în deal la chei", urmând apoi şesul Bîcului spre Visterniceni-Chişinău.

Piatră de construcţie a fost adusă cu căruţele şi de la carierele din Cricova. Au lucrat aici câteva sute de muncitori din satele învecinate: Străşeni, Petricani, Durleşti, de la gara Ghidighici.

Autorii proiectului monumentului au fost arhitecţii Octav Doicescu şi Dumitru Ghiulamila.

Mai întâi s-a construit o platformă din piatră şi beton, de formă pătrată, cu latura de cca. 60 m, înaltă de cca. 1,5 m, pe care s-au înălţat cele trei componente: **Turnul**, care era partea principală, **Pisania,** înaltă de câţiva metri, cu inscripţie pe ea, **Colonadele** (propilee) — 24 de stâlpi de piatră.

Turnul avea o formă pătrată cu latura de cca.. 10 m şi înălţimea de cca. 30 m. Partea de sus era crenelată. Deasupra turnului era arborat steagul tricolor al României. Pe pereţii laterali erau incrustate stemele judeţelor Moldovei lui Ştefan cel Mare. La intrare în turn, pe perete, era un basorelief în piatră, reprezentând o scenă din Columna lui Traian: împăratul roman înconjurat de generali din suita sa. Tot aici erau scrise cuvintele mareşalului Antonescu: *„Ca şi Columna lui Traian, suntem unde am fost şi rămânem unde suntem"*. Lângă uşa de intrare erau doi soldaţi care străjuiau. În interior se urca pe o scară helicoidală, ce avea 6 paliere pentru odihna celor care vizitau turnul. În jur era o pânză cu scene din istoria poporului român, ce urmau a fi dăltuite în piatră. Marii voievozi ai neamului urmau să fie reprezentaţi în aceste fresce. Urma apoi o cameră de reculegere în memoria celor care au căzut în luptele pentru eliberarea Basarabiei. În partea de sus a turnului era o hartă în relief a României.

De sus se deschidea o privelişte încântătoare asupra împrejurimilor în amonte de gara Ghidighici, pe valea Bîcului spre Străşeni şi în aval spre şesul Bîcului şi oraşul Chişinău. Pe timp senin se vedeau bine atât satele din jur, cât şi apele Nistrului. Tricolorul fâlfâia în bătaia vântului.

Pisania, înaltă de cca. 10 m, ridicată, la mică distanţă, în faţa turnului, avea următorul conţinut: *„S-a înălţat acest turn al dezrobirii Basarabiei sub domnia regelui Mihai I, conducător al statului fiind mareşalul Ion Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri fiind dl prof. Mihai Antonescu şi guvernator al Basarabiei general Constantin Voiculescu. Construit pe locul de unde Ion Antonescu, în ziua de 15 iulie 1941, a urmărit şi a*

Scanned with OKEN Scanner

condus operaţiile pentru eliberarea oraşului Chişinău. El era comandantul de căpetenie al armatelor româno-germane.

TURNUL DEZROBIRII — simbol al faptelor glorioase de arme ale armatelor române şi germane şi strajă neclintită a drepturilor noastre pentru aceste pământuri — este predestinat să servească generaţiilor viitoare ca loc de reculegere, înălţare morală şi mândrie naţională. Septembrie 1942"

În imediata vecinătate a turnului erau amplasate **colonadele** (propilee), 24 de stâlpi din piatră de cca. 10–12 m înălţime, stând câte 12 faţă în faţă, legaţi sus cu o centură de beton, totul descoperit, iar printre stâlpi se putea trece. Pe aceste colonade erau înscrise unităţile militare care au participat la luptele pentru eliberarea Basarabiei. De la colonade spre turn ducea o cărare din plăci de marmură. În jurul platformei au fost plantate diferite specii de copaci, pomi, care dădeau o notă deosebită întregului ansamblu arhitectonic. Pe atunci, această construcţie era unică în felul ei.

Inaugurarea turnului dezrobirii Basarabiei de la Ghidighici a avut loc la 1 noiembrie 1942. După-amiază, P.S. Efrem Enăchescu, locţiitor de mitropolit al Basarabiei, împreună cu un sobor de preoţi din Chişinău, în prezenţa membrilor guvernului şi a altor oficialităţi, a oficiat o slujbă religioasă. Erau prezenţi regele Mihai, mama sa Elena, Mihai Antonescu. Au vorbit la această inaugurare P.S. Sa Efrem, guvernatorul Basarabiei Constantin Voiculescu şi Mihai Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Elevii claselor superioare au demonstrat pe câmpul sportiv exerciţii de gimnastică. Pe străzi şi-au făcut apariţia călăreţi în costume de epocă, întruchipând cavaleria lui Ştefan cel Mare. Actori de teatru interpretau scene din piese istorice. În faţa publicului „s-a arătat" Ştefan cel Mare însoţit de doi aprozi: unul în dreapta, altul în stânga. În dimineaţa aceleiaşi zile a fost sfinţită catedrala din Chişinău reparată după incendierea din 1941.

Seara, la sala Expres, s-a desfăşurat un bogat program artistic cu dansuri populare, muzică corală, recitări

Preotul Paul Mihail, participant nemijlocit la acest eveniment, ne-a lăsat următoarea descriere:

La ora 2 p.m. am fost prezent pe locul unde s-a ridicat Turnul Dezrobirii, un bloc imens de piatră aşezat într-o frumoasă privelişte naturală. Evocator şi măreţ! Am stat nu departe de oficialităţi. Am putut privi şi admira pe Regele, am văzut toată desfăşurarea programului şi am rămas profund impresionat de patriotica şi de omagiere cuvântare a prof. Mihai Antonescu, primul ministru al Ţării. Ce vervă, ce expresie, şi ce ţinută oratorică! Momentul culminant, când apare Regele pe crenelurile turnului, mulţimea ovaţionează, corul Basarabiei din 450 persoane sub conducerea prof. de la Şcoala de cântăreţi Mihai Stegaru, intonează Imnul Regal, iar razele soarelui ce apune ca un nimb luminează figura Regelui. Printre stâlpii şi coloanele de piatră, umbrele soarelui apus sărutau inscripţiile unităţilor şi regimentelor de eroi care dezrobiseră Basarabia.

În general, noi, participanţii la serbarea dezrobirii Basarabiei, tineri, elevi şi chiar simpli trecători, am simţit o mare desfătare de rezonanţă patriotică şi afirmativă demonstraţie românească, rămânând cu amintiri de neuitat.

Eram tineri, cu mare credinţă în drepturile poporului român pe aceste vechi ţinuturi strămoşeşti, drepturi care se cereau atunci şi se cer şi astăzi a fi îndeplinite aşa cum sunt argumentate prin toate documentele, prin vieţuirea continuă de peste 2 000 de ani a neamului românesc pe aceste meleaguri. Cetăţile de pe Nistru, care ne-au apărat de-a lungul istoriei, sunt toate construite pe malul drept, şi nu dincolo.

Aşa cum la Carei este un monument impozant în memoria celor care au luptat în vestul ţării pentru apărarea pământului strămoşesc, aşa cum este, în centrul României, Mausoleul de la Mărăşeşti, la fel a fost ridicat, în răsăritul ţării, un mare complex monumental în memoria celor care s-au jertfit pentru noi, cei de azi, pentru neamul, credinţa şi limba străbună. Imediat după 23 august 1944 acest măreţ monument a fost distrus. În doi ani de existenţă el nu a putut fi cunoscut de opinia publică românească. Generaţiile postbelice nu au auzit despre turnul dezrobirii şi nu au văzut acest monument. Recent s-a aflat că schiţele după care a fost construit monumentul de la Ghidighici s-au păstrat la Marcu Anghel, arhitect din Bucureşti (acum decedat), întârziind să fie recuperate şi, eventual, predate unor foruri militare sau instituţii de cultură ce le pot studia, filma sau tipări.

Ar trebui să fim într-o mai mare unitate pentru a păstra cele ce ne-au lăsat strămoşii noştri. Să nu uităm niciodată sutele de mii de români căzuţi pe câmpul de luptă pentru eliberarea Basarabiei. Să le îngrijim mormintele, care pentru unii nici nu sunt cunoscute. Pentru păstrarea memoriei celor căzuţi pentru integritatea Patriei şi a Neamului nostru, trebuie să cunoaştem mai bine istoria propriului popor.

BISERICI ŞTEFANIENE - *ADORMIREA MAICII DOMNULUI* DIN BORZEŞTI ŞI *TĂIEREA CAPULUI SF. IOAN* DIN REUSENI

Prof. Carmen Radu, Liceul Teoretic „Al. I. Cuza" Iaşi, judeţul Iaşi

În societatea medievală românească ctitorirea unui edificiu ecleziastic se putea face din motive diferite: invocarea graţiei divine pentru "mântuirea sufletească" şi "sănătatea trupească" a ctitorilor şi a familiilor lor şi pentru "veşnica pomenire a sfântrăposaţilor" înaintaşi, gratitudinea faţă de divinitate pentru biruinţele în lupte asupra necredincioşilor, afirmarea prestigiului social al ctitorului, afirmarea genealogiei dinastice, sprijinirea ortodoxiei în afara graniţelor ţării, destinaţia funerară etc.

Scanned with OKEN Scanner

Între motivaţiile care l-au determinat pe Ştefan cel Mare să înalţe edificii s-a numărat şi nevoia comemorării unor evenimente sau personalităţi. Astfel de biserici au fost ridicate spre *aducerea aminte* pentru ctitor, pentru contemporani şi mai ales pentru urmaşi, a faptelor de viaţă şi a evenimentelor militare care au marcat biografia marelui domn. Din această perspectivă distingem cel puţin două edificii: biserica *Adormirea Maicii Domnului* din Borzeşti şi biserica *Tăierea Capului Sf. Ioan* din Reuseni.

Biserica din Borzeşti este ctitorită între anii 1493–1494 de către Ştefan cel Mare împreună cu fiul său Alexandru. Pisania menţionează că lăcaşul a fost înălţat "*întru aminitrea (pomenirea) răposaţilor <înaintaşilor> şi a părinţilor lor [s.n.]* "[1]. Tradiţia locală spune că domnul Moldovei şi-a petrecut o parte din copilărie în această regiune, pe valea Tazlăului[2]. De asemenea, unele informaţii documentare lasă să se înţeleagă că aici se aflau proprietăţile înaintaşilor direcţi ai marelui domn[3]. Astfel, înălţarea bisericii de la Borzeşti ne apare ca un gest de evocare tandră a locurilor copilăriei, concretizat prin "zidirea unui monument comemorativ, ridicat în amintirea rudelor sale apropiate şi a strămoşilor"[4] marelui domn. Ctitorul îşi îndeplinea în acest fel şi "o obligaţie morală faţă de toţi aceşti înaintaşi de pe valea Trotuşului"[5]. Hramul ctitoriei nu este nici el aleatoriu, invocând momentul "adormirii" Fecioarei Maria, Ştefan s-a gândit, poate la moartea mamei sale, doamna Oltea, care, "dormea" în cripta de la Probota Veche.

Biserica de la Reuseni, începută de Ştefan cel Mare şi isprăvită de fiul acestuia, Bogdan al III-lea, a fost ctitorită pentru a aminti contemporanilor şi urmaşilor împrejurările năpraznice în care a murit domnul Bogdan al II-lea. Pentru a înţelege mai bine semnificaţia ctitoriei, să zăbovim o vreme asupra împrejurărilor morţii acestuia, petrecute la mijlocul lunii octombrie 1451.

La Reuseni, îşi avea moşia o rudă a lui Bogdan al II-lea. Chemat de gazdă, domnul s-a dus acolo pentru a lua parte la o nuntă sau la un botez. "Petrecerea ţinu până noaptea târziu, în zingănit de pahare şi în chiote de bucurie pe când străjile păzeau în noapte de octombrie (era o vineri spre sâmbătă, 15-16 octombrie 1451). Deodată, casa fu înconjurată de un stol de o sută de călăreţi, şi Aron pătrunse în cămara unde stătea Bogdan. El puse mâna pe fratele său şi, scoţându-l din casă, făcu să i se despartă capul de trunchi, înroşind cu sângele unei îndoite fărădelegi, faţă de o rudă şi faţă de un domn, sfârşitul ospăţului de bucurie. Zorile de ziuă răsăriseră asupra priveliştii ticălosului omor"[6]. Informaţiile de care dispunem, referitoare la acest eveniment sunt vagi şi contradictorii[7]. Nu ştim dacă Ştefan a fost prezent la Reuseni în noaptea asasinării tatălui său sau se afla în altă parte, după cum nu cunoaştem nici vârsta pe care o avea în acel moment. Putem presupune însă că fiul lui Bogdan al II-lea a fost salvat dintr-o primejdie de moarte şi s-a retras în grabă spre Suceava[8]. Întâmplarea sângeroasă de la Reuseni a marcat, fără îndoială, viaţa adolescentului şi apoi a omului matur, Ştefan şi l-a determinat să zidească o biserică spre aducere aminte.

Începerea construcţiei s-a făcut în luna septembrie 1503, adică atunci când, în mod obişnuit, Ştefan îşi termina de zidit edificiile. Acest fapt se poate explica prin graba domnului care, simţindu-şi poate sfârşitul aproape, dorea să comemoreze moartea violentă a tatălui său[9]. Pe de altă parte, zidirea tardivă de la Reuseni se poate explica şi prin faptul că domnul îşi făcuse datoria faţă de părinţii săi înălţând biserica de la Borzeşti pentru pomenirea lor şi a altor înaintaşi[10], sau – cine ştie? – poate un ultim gând îi rămăsese pentru tatăl său, ucis atât de nedrept într-o noapte de octombrie. Pisania bisericii de la Reuseni menţionează explicit motivul înălţării lăcaşului: "În anul 7011 <=1503>, septembrie 8, Io Ştefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, a binevoit şi a început să zidească casa aceasta [...] *pe acest loc unde a fost tăiat capul tatălui său Bogdan voievod* [s.n.]"[11]. În ceea ce priveşte hramul bisericii – *Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul* – nu încape nici o îndoială că Ştefan s-a gândit la moartea lui Bogdan al II-lea ca la moartea unui martir şi l-a asemuit cu Înaintemergătorul creştinităţii.

Putem constata că bisericile ridicate de Ştefan, ca şi de alţi domni români, răspundeau nevoilor societăţii româneşti în plan cultural, social şi politic, iar hramul nu era ales niciodată întâmplător, ci în strânsă legătură cu mesajul pe care ctitorul dorea să-l transmită contemporanilor şi mai ales urmaşilor.

Bibliografie:

---

[1] ****Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare*, Buc., 1958, p. 109 (în cont.: *Repertoriul*)

[2] ****Monumente istorice, bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, Iaşi, 1974, p.88

[3] Ion I. Solcanu, *Artă şi societate românească (sec.XIV – XVIII)*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2002, p. 262

[4] *Ibidem*, p. 262

[5] *Ibidem*, p. 262

[6] N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1978, p. 45

[7] Unii istorici, precum Constantin Razachevici, consideră ca Bogdan al II-lea a fost ucis în ziua de 17 octombrie 1451. De asemenea, e greu de crezut că voievodul participa la "o nuntă" într-o "zi de vineri" când creştinii ortodocşi, în mod firesc, ţin post.

[8] Leon Şimanschi, *O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, în A.I.I.A., A. D. Xenopol", XIX, Iaşi, 1982, p. 196

[9] Ion I. Solcanu, *op. cit.* p. 256

[10] *Ibidem*, p. 256

[11] *Repertoriul*, p. 196

Scanned with OKEN Scanner

1. Iorga, N., *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1978
2. Solcanu, Ion I., *Artă şi societate românească (sec. XIV – XVIII)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002
3. Şimanschi, Leon, *O cumpănă a copilăriei lui Ştefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, în A.I.I.A., „A. D. Xenopol", XIX, Iaşi, 1982
4. ***Monumente istorice, bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974
5. ***Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare, Bucureşti, 1958.

CTITORII ALE LUI ŞTEFAN CEL MARE

Prof. Mihul Mihaela - Odeta, Şcoala Generală „Titu Maiorescu", Iaşi

Mănăstirile ortodoxe moldoveneşti au avut sub domnia lui Ştefan cel Mare un rol multiplu. Presărate pe întreaga suprafaţă a Moldovei, ele au constituit, prin însuşi scopul pentru care au fost create, forţa morală a statului si poporului din dreapta şi din stânga Prutului.

Mănăstirile au avut un rol deosebit împotriva prozelitismului catolic. Dinspre apus, Coroana maghiară, urmărea să readucă sub stăpânirea sa statul moldovean pe o nouă cale, alta decât cea a armelor. Propaganda făcută de Biserica Romano-Catolică de a-i aduce pe „schismaticii" moldoveni sub ascultarea Papei de la Roma continua cu o mai mare intensitate. Oamenii aflaţi in serviciul Coroanei maghiare cutreierau Moldova in lung şi-n lat, îmbrăcaţi în haina de călugăr catolic.

Împotriva acestei arme pusă în serviciul Coroanei maghiare, nu putea lupta decât Biserica Ortodoxă. Iar ea şi-a făcut din plin datoria. Rezistenţa opusă de românii conduşi de Ştefan cel Mare faţă de propaganda catolică ce ascundea sub haina sa tendinţele expansioniste ale regatului ungar a fost categorică. Cea mai concludentă dovadă că ea şi-a făcut datoria este faptul că poporul a rămas credincios ritului ortodox, iar regatul ungar nu a putu să-şi întindă stăpânirea asupra Moldovei. Totodată a fost oprită expansiunea polonă.

Pentru aceste servicii aduse ţării şi poporului, domniile au acordat mănăstirilor ortodoxe o mare încredere, dăruindu-le, fiecăreia în parte, privilegii economice, juridice şi comerciale.

Obiceiul de a li se acorda privilegii, introdus de Petru Muşat şi aplicat de Alexandru cel Bun şi fiii săi, Ilie, Ştefan şi Bogdan II, nu numai că a fost respectat de Ştefan cel Mare, dar a fost chiar consacrat. Mănăstirile moldoveneşti nu au cunoscut o mai mare prosperitate economică în tot cursul Evului Mediu, ca în timpul domniei Ştefan cel Mare.

Biserica Moldovei şi-a păstrat, sub Ştefan cel Mare, organizarea care se constată in prima jumătate a veacului al XV- lea. Mitropolia era la Suceava. În afara de aceasta, mai existau două episcopii, una la Roman, cealaltă la Rădăuţi.

Aşa de numeroase au fost ctitoriile lui Ştefan, unele zidite din temelii, altele numai reparate sau adăugite, încât poporul a ajuns să-i atribuie acestui drept - credincios voievod orice lăcaş mai vechi, despre care nu se mai ştia de când datează. Ştefan a întărit mănăstirile, dându-le rolul de centre de cultură. „Atletul lui Hristos", luptătorul neînfricat împotriva turcilor şi tătarilor, a dovedit şi pe această cale, prin ctitorii, cât de puternică era credinţa sa.

Mult mai numeroase decât mănăstirile sunt bisericile ridicate de Ştefan. Ele se întâlnesc pe tot cuprinsul Moldovei, pe ambele maluri ale Prutului, de la o margine până la cealaltă a ţării. Aproape toate au fost construite în a doua jumătate a domniei, după luptele cele mari cu turcii. Unele amintesc o biruinţă, altele vreun fapt însemnat din viaţa voievodului.

La 13 iunie 1487 începea zidirea bisericii de la Pătrăuţi. În acelaşi an, între 8 iunie si 13 noiembrie, Ştefan a ridicat şi biserica din Bădăuţi (azi Mileşăuţi), drept mulţumire pentru biruinţa de la Râmnic împotriva lui Ţepeluş. Ne-o spune lămurit pisania bisericii, scrisă, după obiceiul timpului, în limba slavă. „ În anul 1481 luna iulie 8, în ziua sfântului marelui mucenic Procopie, Io Ştefan voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Moldovei, fiu al lui Bogdan voievod, împreună cu prea iubitul său fiu Alexandu, făcut-a râzboiu la Râmnic cu Basaraba cel Tânăr, domnul Ţării Româneşti, numit Ţăpăluş. Şi a ajutat Dumnezeu lui Ştefan voievod şi a biruit pe Basaraba voievod. Şi a fost aici prăpăd, un mare măcel printre basarabi (munteni). Drept aceea, binevoit-a Ştefan voievod cu buna sa hotărâre si cu înţeleaptă prevedere şi a zidit acest hram în numele sfântului marelui mucenic Procopie în anul 1487. Şi s-a început în luna iunie 8 şi s-a terminat in acelaşi an în luna noiembrie 13".

După biserica de la Bădăuţi a urmat cea cu hramul Sf. Ilie, de lângă Suceava. Începută la 1 mai 1488, ea era gata la 15 octombrie al aceluiaşi an.

Deşi nu se spune în pisanie, se pare că biserica din Vaslui, ridicată în 1490, aminteşte vestita biruinţă împotriva lui Soliman Hadâmbul. Construcţia a durat doar câteva luni. Zidirea bisericii Sfântul Nicolae din Iaşi a durat doi ani. Începută la 1 iulie 1491, ea a fost gata în august 1493. Pisania ne arată că domnul a înălţat-o „pentru sufletele răposaţilor moşi şi părinţi şi fraţi şi pentru sănătatea domniei noastre şi a copiilor noştri". Totodată a fost ridicată biserica din Hârlău, cu hramul Sfântul Gheorghe.

În amintirea crâncenei lupte de la Războieni Ştefan a înălţat în 1496, chiar pe locul luptei, o biserică.

Scanned with OKEN Scanner

În 1497 a început construcţia bisericii din Piatra, care a fost terminată după un an. Ea are hramul Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul.

În 1503 a ridicat biserica de la Reuseni. „În anul 1503, septembrie 8- glăsuieşte pisania- Io Ştefan voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Moldovei, a binevoit şi a început să clădească acest hram în numele Tăierii capului sfântului si slăvitului prooroc, înainte mergătorului şi botezătorului Ioan, în acest loc, unde a fost tăiat capul tatălui său Bogdan voievod. Şi pe Ştefan voievod l-a ajuns moartea. Veşnica lui pomenire. Iar fiul său Bogdan voievod a continuat ce fusese început de tatăl său şi a terminat acest hram în anul 1504, septembrie 18".

Dacă pentru unele biserici ştim exact, graţie pisaniilor, data construirii, sunt, în schimb, altele care nu permit o atare precizare cronologică. Astfel este Biserica Albă din Baia, atribuita lui Ştefan, dar a cărei pisanie nu ni s-a păstrat. La Râmnicul Sărat, în Ţara Românească încă până în 1898, când a fost dărâmată, a existat o biserică ridicată de Ştefan şi reparată pe vremea lui Brâncoveanu. Pisania, din 1704, păstrată, spune: „Această sfântă şi dumnezeiască biserică, a căria iaste hramul sfânta.... Paraschiva, fost-au făcută de Ştefan Voda cel Bun de la Moldova. Şi trecând mulţi ani s-au stricat. În zilele lui Ion Costandin Basarab Brâncoveanu voievod s-au îndemnat vecinătatea şi au ajutat cine cu ce s-au îndurat şi au refăcut den ferestri în sus. "

Ştim sigur că Ştefan a ridicat o biserică în cetatea Chiliei. Tot lui i se datorează, după toate probabilităţile, biserica înaltă de piatră a mănăstirii de la Vad, pe Someş, în apropierea cetăţii Ciceiului, precum şi cea din Căpriana, în judeţul Lăpuşna.

Niciun alt domn al Moldovei nu a înălţat atâtea lăcaşuri de rugăciune ca Ştefan. Tradiţia spune că după fiecare luptă el ridica o biserică sau o mănăstire, iar acest lucru se confirmă aproape întocmai prin mărturiile documentare.

Această înflorire a vieţii monahale trebuie explicată, evident, în primul rând prin intensitatea sentimentului religios ce stăpânea pe contemporanii lui Ştefan cel Mare. Credinţa era pe atunci o puternică realitate. Iar acest lucru se observă prin ridicarea acestor lăcaşuri, poate mai modeste ca în apus, dar în care ardea viu flacăra credinţei.

Pentru cunoaşterea trecutului local, naţional şi chiar a unor zone mai largi, excursia este una din activităţile extraşcolare frecvent folosite. Deosebit de eficientă este escursia cu caracter istoric. Iar ea se poate organiza în toate locurile Moldovei, pentru că nu există palmă de pământ care să nu aibă mărturii ale trecerii lui Ştefan.

Elevii pot reconstitui momentele semnificative ale istoriei Moldovei medievale în timpul lui Ştefan, cultivându-şi preţuirea şi dragostea de frumos faţă de monumentele istorice şi culturale vizitate, faţa de morala creştină românească.

Bibliografie:

1. G. Balş, Bisericile lui Ştefan cel Mare, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1926, pag. 132;
2. M. Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopiseţul Moldovei si Valahiei*, Buc., Ed. Eminescu,1872, p.133;
3. N. Grigoraş, Primele mănăstiri şi biserici moldoveneşti, Iaşi, Ed. Eminescu, 1946, pag. 89;
4. Constantin C. Giurescu, Istoria românilor, Bucureşti, Ed. ALL, 2007, pag. 81;
5. Alexandru I. Gonţa, Studii de istorie medievală, Iaşi, Ed. Dosoftei, 1998, pag. 105;
6. Nicolae Iorga, Evocări istorice, Bucureşti, Ed. Minerva, 1983, pag. 127;
7. Nicolae Iorga, Istoria lui Ştefan cel Mare, Bucureşti, Ed. Militară, 1985, pag. 88.

BISERICA „SFÂNTUL MARE MUCENIC MINA" DIN IAŞI PUNTE DE DIALOG A COMUNITĂŢII LUTERANE SI ORTODOXE IEŞENE

prof. Gratiela Prodan, Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Vasile cel Mare", Iaşi

Scurtă introducere în istoria bisericii „Sf. M. Mc. Mina"

Clădirea bisericii parohiei „Sfântul Mare Mucenic Mina" din Iaşi a aparţinut comunităţii lutherane (evanghelice) din Iaşi şi este situată în cartierul Păcurari, între străzile Păcurari şi Petru Poni.

Iniţial, pentru serviciul divin şi asistenţă religioasă curentă trupele ruseşti au dăruit în 1809 comunităţii o sală din palatul domnesc. Mai târziu, se va ridica o biserică în anul 1812 pe lângă care a fiinţat, între anii 1851 şi 1886, o şcoală a comunităţii luterane, cu predare în limba germană.

Ctitorul bisericii este fiul generalului rus Iohann Gheorg von Stadter, de origine germană, care a decedat la Râmnicu Sărat în anul 1812. Familia sa îl va înmormânta pe teritoriul actualei biserici, donând 1000 de ducaţi pentru construirea acesteia, care să-i slujească drept capelă de adăpost.

Comunitatea luterană s-a format pe teritoriul Moldovei începând cu anul 1759 când, la chemarea Domnitorului Ioan Teodor Calimah, un grup de muncitori (în jur de 80 de familii) din industria textilă se va stabili la Iaşi, oferindu-li-se condiţii favorabile: libertate religioasă, scutiri de taxe şi autonomia comunităţii. În

Scanned with OKEN Scanner

1802, domnitorul Alexandru Constantin Moruz a donat comunității luterane un teritoriu de 48 de hectare, aflat – atunci – la periferia Păcurarilor.

Drama comunității luterane din Iași

Decizia armatei germane de a se angaja într-un conflict cu Rusia, neasumată de germanii luterani din Iași, va afecta distructiv această comunitate. De altfel, războiul va însemna pentru toată țara noastră doar suferință, pierderi de vieți omenești și distrugeri a ceea ce s-a ridicat în vremuri de pace. Principiile morale fundamentale ale societății, în această perioadă, au fost inhibate, abrutizarea caracterizând multe dintre deciziile luate atunci.

Poate că cel mai mult au avut de suferit chiar cei care nu erau angajați direct în acest conflict armat, iar membrii celor două comunități creștine, ortodoxă și lutherană din Iași, nu puteau decât să respingă războiul și să se roage pentru o soluționare pe cale pașnică a conflictului. Greu este să te comporți după principii morale în astfel de vremuri, dar vom vedea că tocmai acest lucru va salva de la dispariție urmele prezenței nemților lutherani în aceste locuri.

După întoarcerea frontului est-european în data de 23 august 1944, „cum cedarea provizorie a bisericii în acele condiții prezenta singura șansă de refacere și adăpostire a bisericii contra furiei postbelice de distrugeri a tot ce fusese german", comunitatea luterană predă parohiei ortodoxe „Toma Cozma II" spre folosință „pe timp de 10 ani biserica și casele parohiale din Iași", actul de împrumut fiind semnat în anul 1945. Din acel moment începe un amplu proces de reparație a bisericii, parohia ortodoxă îngrijindu-se de locaș și păstrând vie memoria ctitorilor acesteia, în pofida intențiilor perioadei comuniste atee de a dărâma și a șterge orice urmă a prezenței germane.

Astfel, biserica rămâne singurul lucru ce străbate istoria zbuciumată a războiului și a dictaturii comuniste. O putem asemăna bobului de grâu despre care Mântuitorul Iisus Hristos a spus că dacă se va renunța la el pentru a fi pus în pământ bun va încolți și va aduce mai multă roadă. Tot așa și membrii comunității lutherane au înțeles că, oferind biserica lor spre rugăciune credincioșilor ortodocși, nu doar că o vor salva de la dărâmare (ceea ce s-a întâmplat cu toate clădirile anexe) ci și că aceasta va aduce mai multă lumină, devenind izvor de bucurie și ajutor pentru toți credincioșii acestui cartier al Iașului.

Biserica „Sfântul Mina" – spațiu și oglindă a dialogului

Astăzi, biserica păstrează atât amprenta ctitorilor, prin arcadele gotice și zvelțețea construcției, cât și spiritul ortodox, prin fresca de pe pereții interiori ai bisericii, ce prezintă aspecte din viața pilduitoare a Mântuitorului Iisus Hristos, dar și prin cântările și rugăciunile pline de speranță ale slujbelor religioase.

Biserica „Sf. Mina" cumulează, astfel, în sine, urmele războiului, dar și prezența biruitoare și binecuvântătoare a lui Dumnezeu; drama unei comunități distruse de furia războiului, dar și frumusețea unui benefic dialog.

În pofida vremurilor, dialogul continuă

Cu toate că anii au trecut și cei care au contribuit decisiv la salvarea bisericii nu mai sunt printre noi, dialogul celor două comunități nu a încetat, ci continuă cu aceeași intensitate, în mod benefic asupra bisericii.

Și dacă în trecut, Partidul Comunist, prin reprezentanții săi, se străduia să șteargă urmele prezenței acestei biserici, dărâmând toate clădirile anexe, deposedându-o de terenuri și ascunzându-o în spatele unor blocuri înalte, astăzi autoritățile locale au înțeles să repare acele acte de nedreptate față de credincioșii Cartierului Păcurari, devenind atât martori cât și parteneri ai acestui dialog.

Concluzii

Deși prezentată pe scurt, istoria colaborării celor două comunități, ortodoxe și lutherane, credem că este o pildă de dialog atât în vremuri de război și dictatură, cât și în vreme de libertate.

Este un dialog care a salvat o biserică, aceasta devenind un simbol al înțelegerii între națiuni diferite dar și între credincioși ce aparțin unor culte diferite.

MĂNĂSTIREA HADÂMBU – LĂCAȘ DE RUGĂCIUNE RENĂSCUT DIN PIATRĂ SFINȚITĂ ODINIOARĂ, PĂSTRĂTOR AL CULTURII ȘI TRADIȚIEI AUTENTICE ROMÂNEȘTI

Prof. Grigoras Adriana, Școala cu clasele I-VIII, Mogoșești, jud. Iași

Dintotdeauna noi, românii ne-am mândrit cu valorile de necontestat ale culturii noastre, ne-am lăudat cu tradițiile care s-au păstrat aproape intacte în unele regiuni ale țării, am exploatat, în sensul bun al cuvântului, trecutul falnic al neamului și poate că am făcut bine pentru că nu am ascuns sub obroc lumina care trebuie să strălucească în fața tuturor.

E atât de ușor să enumere momente istorice, lăcașuri care poartă amprenta timpului, dar e atât de greu să duci povara dezvăluirilor istoriei. Fiecare piatră își are povestirea ei, fiecare obiect parcă ne îndeamnă să-l cercetăm mai îndeaproape pentru a afla la ce a fost el părtaș de-a lungul timpului, dacă plecăm urechea la poveștile bătrânilor vom fi surprinși să constatăm că nimic nu a dăinuit peste ani fără să aibă un rost.

Eu am plecat urechea acum cinci ani în urmă la o poveste care circula printre bătrânii din satul Hadâmbu, comuna Mogoșești, aflat la numai 30 km de Iași, așezământ în care timpul parcă s-a oprit în loc iar secolul XX cu

Scanned with OKEN Scanner

ignoranţă nu a ajuns încă. Se zvonea prin sat că mai sus, pe locul unei străvechi mănăstiri părăsite şi aflate în paragină se înalţă acum o minunăţie de biserică ocrotită şi binecuvântată de o Icoană Făcătoare de minuni a Maicii Domnului.

Cercetând „Dicţionarul enciclopedic de artă medievală" scris de Vasile Drăguţ, am aflat că în anul 1659 boierul grec Iani Hadâmbu, a primit de la domnitorul Gheorghe Ghica un loc „în pădurea Iaşilor, la Dealul Mare" pentru a construi o biserică cu hramul „Naşterii Preacinstitei şi Născătoarei de Dumnezeu". Alegerea locului nu este întâmplătoare căci, se pare că aici se afla o bisericuţă de lemn din secolul XV cu hramul Sf. Ierarh Nicolae. Pisania care este scrisă în slavonă veche, dăltuită în piatră şi situată şi azi deasupra uşii de la intrarea în biserică, glăsuieşte următoarele: „Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, a reînnoit şi făcut această biserică dumnealui Iani Hadâmbu în pădurea Iaşilor din Dealul Mare unde este hramul Precistei şi Născătoarei de Dumnezeu în zilele lui io Gheorghe Ghica Voievod, în anul 7169, septembrie 8".

Boierul Iani Hadâmbu a fost trimis ca răspuns la rugăciunile nevoitorilor bisericuţei de lemn, bisericuţă care s-a transformat într-un „complex fortificat, reprezentativ pentru arhitectura moldovenească din secolul al XVIII-lea. Biserica, de mici dimensiuni, prezintă un plan mixt şi se caracterizează prin amenajările defensive, incintă de plan dreptunghiular cu turnuri circulare pe colţuri. Turnul porţii serveşte şi de clopotniţă".

Anii au trecut şi în 1907 marele istoric Nicolae Iorga vizitează mănăstirea şi notează „Un minunat zid de cărămidă tare stropită cu pete albe de var înconjură biserica Hadâmbului (...) scândura de stejar a toacei care de ani de zile nu-şi mai are rostul, căci ruina a gonit pe preot"[1][12] N. Iorga îşi încheia cu o umbră de nostalgie articolul: „ce bun loc de şcoală ar fi fost acesta; la câte n-ar putea sluji încă marea curte plină de flori între tarile ziduri negre! Dar vremea nouă nu numai că nu înţelege pe cea veche: ea nu vrea să primească nici binefacerile pe care aceea (adică vremea veche) le întinde cu mâinile amândouă (vremii noi)"[2].

Vremea cu adevărat nouă nu numai că a primit binefacerile vremii vechi, dar – aşa cum se va vedea mai departe – le-a şi amplificat, conferindu-le noi proporţii şi o nouă strălucire.

Se pare că timpul hotărât de Dumnezeu pentru reînnoire în 1937 când mănăstirea redevine vatră de spiritualitate monahală, aici stabilindu-se primii călugări români păstoriţi de părintele Ieromonah Iov Mazilu (1891-1974). Aceştia au reparat acoperişul şi bolta bisericii şi au consolidat o parte din zidurile bisericii, cu cărămidă, ceea ce se vede şi în zilele noastre.

~n 1960, în urma unui decret, călugării sunt daţi afară din mănăstire şi abia după 30 de ani mănăstirea va fi redeschisă când, din încredinţarea IPS Daniel Ciobotea, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, pe atunci, a fost numit ca stareţ al mănăstirii protosinghelul Nicodim Gheorghiţă.

Cum era oare drumul spre Hadâmbu, acum 18 ani şi cum a ajuns părintele Nicodim acolo, în Dealul Mare e foarte greu de închipuit. Satul Hadâmbu nu văzuse alt mijloc de transport decât căruţa cu cai şi asta doar în zilele călduroase când pământul era uscat.

Cum a reuşit oare părintele să ridice spre cer locaşul de astăzi ne spun tot oamenii satului: văzându-se singur între nişte pereţi de piatră aproape dărâmaţi, părintele a căzut în genunchi şi a rămas aşa, într-o grotă săpată în piatră până când Dumnezeu s-a milostivit de inima sa curată şi de dorinţa sa de neclintit de a ridica locaş de preaslăvire. Despre această minune, căci eu îndrăznesc să o numesc aşa, nu se mai vorbeşte astăzi la fel de mult cum se vorbeşte despre frumuseţea mănăstirii. Când ajungi în faţa acestei splendori, toată oboseala drumului dispare iar osteneala este răsplătită. Totul este o îmbinare armonioasă între artă tradiţională ştefaniană şi har.

Mănăstirea şi-a mărit de cel puţin trei ori suprafaţa pe care o deţinea şi cuprinde pe lângă vechea biserică a lui Iani Hadâmbu, o biserică nouă cu hramul Adormirea Maicii Domnului care se remarcă prin dimensiunile ei mari, fiind plasată în vârful Dealului Mare de unde, domină priveliştea şi se asamblează perfect cu peisajul din jur. Pictura bisericii este în tehnica „al fresco" şi a fost efectuată de maestrul Vasile Buzuloiu şi ucenicul său Vasile Gheorghiţă.

Demisolul bisericii a fost amenajat ca paraclis, fiind pus sub protecţia Sf. Ierarh Nicolae.

Puntea care leagă biserica nouă de cea din trecut este Icoana Făcătoare de minuni a Maicii Domnului care, văzând ruinele Sfintei Mănăstiri, a lăcrimat de mai multe ori, întorcând astfel inimile credincioşilor spre adevăratul tezaur al românilor: credinţa în Dumnezeu.

Pelerinajul la mănăstirea Hadâmbului este asemănător celui de la Lourdes – loc unde s-a arătat Fecioara Maria mai multor credincioşi, şi ia amploare de la an la an datorită minunilor care se săvârşesc aici.

Mănăstirea care lumina cândva minţile neînvăţate ale oamenilor de rând ce se stabiliseră pe aceste plaiuri, luminează şi astăzi, parcă mai mult ca niciodată minţile învăţate ale pelerinilor care vin aici să-L regăsească pe Dumnezeu. Spiritualitatea locului atrage zi de zi mii de credincioşi care au dus până în cele mai îndepărtate locuri povestea despre Mănăstirea Hadâmbu.

---

[12] N. Iorga, *Descrieri de călătorie – la scitul Hadâmbu*, în rev. „Floarea darurilor", Ed. Minerva, Buc., 1906-1907, pp. 183-187.

[2] Vasile Drăguţ, *Dicţionarul enciclopedic de artă medievală.*

Scanned with OKEN Scanner

BISERICA ARONEANU, UNUL DINTRE CELE MAI INTERESANTE MONUMENTE DE ARHITECTURA MEDIEVALĂ DIN MOLDOVA

Prof. Lupu Mărioara, Şcoala Aron-Vodă, Aroneanu, jud. Iaşi

Biserica Aroneanu, fosta mănăstire Aroneanu, aflată în partea de NE a Iaşilor, s-a ridicat, între anii 1593-1594, în locul denumit de izvoarele secolelor XVI - XVII „ţarina Iaşilor", fiind ctitoria domnului Ţării Moldovei, Aron-Vodă. Ea este unul din cele mai interesante monumente de arhitectură bisericească din Moldova. În prezent s-a păstrat doar biserica, întrucât zidurile de piatră cu turnurile de colt, precum şi cele de la intrare, care înconjurau incinta mănăstirii s-au dărâmat treptat, odată cu chiliile şi celelalte clădiri anexe.

Grigore Ureche, în Letopiseţul său, scria că Aron Vodă, după ce făcuse multe „raotăti" în Moldova, şi „ca să nu-i vie osândă s-au apucat, în anii 7102 (1594), de au făcut mănăstire în ţarina Iaşilor". Documentele menţionează că domnitorul Aron Vodă, ctitorul acestui lăcaş a pus să se construiască mănăstirea sa pe locul unei biserici mai vechi ridicată în timpul domniei lui Alexandru Lăpuşneanu. Această biserică iniţială a fost cunoscută şi sub numele de Biserica „de la greci" datorită unei stabiliri timpurii a călugărilor greci între zidurile ei. Biserica de la Aroneanu este ultima ctitorie a unui domn din stirpea Muşatinilor

Odată finisată, mănăstirea a primit în dar de la ctitorul ei, satul pe teritoriul căruia a fost construită, cunoscut în documente sub numele de „ţarina Iaşilor". Aşezarea există deja in secolul XVI, ţinând cont că în 1593-2594 se construia mănăstirea Aroneanu, căreia i-a fost dăruită.

Ctitoria lui Aron Vodă reprezintă începutul unor schimbări importante în arhitectura moldovenească. Acestea vor apărea ca produs a introducerii unor principii constructive si elemente decorative împrumutate din arhitectura Tarii Româneşti şi din aceea a Tarii Modovei, realizând o sinteză deosebit de reuşită. Primele monumente arhitecturale de acest fel sunt cele de la Galata şi Aroneanu.

Planul edificiului de la Aroneanu este triconc, caracteristic bisericilor cu o singura turlă din Moldova, cu absidele laterale şi cea de la răsărit semicirculare. Unii specialişti sunt însă de părere că biserica aminteşte, ca plan, de forme caracteristice Tarii Româneşti, în ciuda faptului că un asemenea plan nu a fost străin pentru arhitecţii moldoveni. Prezenţa unui pridvor deschis şi lipsa contraforturilor - element de construcţie frecvent până atunci în arhitectura ecleziastica din Ţara Moldovei - dau un aspect particular mănăstirii Aron Vodă.

Pridvorul deschis este sprijinit, pentru prima dată în Moldova, pe arcade cu stâlpi de secţiune pătrată în colturi, având coloane cilindrice, drepte, de cărămidă cu capiteluri in faţă şi pe laturi, element care constituie pentru unii specialişti o influentă munteană sau din SV Peninsulei Balcanice, în timp ce alţii îl consideră o creaţie originală a constructorilor moldoveni. Nu se ştie exact anul când spaţiul liber dintre pilaştri si coloane a fost umplut cu zidărie. Se pare că la aceeaşi dată a fost lărgită şi uşa prin care se intra în pronaos, deteriorând chenarul. După unele părţi păstrate, se poate constata că era un portal gotic. Pridvorul este boltit prin două calote sferice.

Pronaosul este de formă pătrată cu o bolta semisferica. O altă inovaţie în arhitectura bisericească se observă aici la limita dintre pronaos şi naos. Dacă până atunci între aceste două compartimente exista un zid despărţitor, acum pronaosul este despărţit de naos prin trei arcade sprijinite pe două coloane cu capiteluri. Lumina pătrunde în pronaos prin patru ferestre înalte, înguste şi de forme ogivală.

Naosul este prevăzut cu o boltă sprijinită pe sistemul de arcuri moldovenesc, inventat de arhitecţii lui Ştefan cel Mare. În interiorul turnului se pot observa două rânduri de arcade.

În exterior, la baza turlei se află un soclu pătrat, peste care urmează un al doilea de formă stelată, cu douăsprezece colţuri. Cele douăsprezece colţuri ale turlei se prezintă ca nişte colonete cu tot atâtea nişe de pe laturile ei. În ceea ce priveşte ornamentul, biserica este înconjurată în exterior de un brâu în formă de tor (torsadă), de origine muntenească; este plasat mai sus decât cel asemănător de la Galata, menit să marcheze nivelul de naştere a bolţilor. Deasupra soclului bisericii se află o bandă de caneluri având înălţimea de un metru, realizată prin aşezarea piezişă a cărămizilor. Impresia unui alt brâu, este redată de plăcile de teracota de diferite forme şi smălţuite în diferite culori, aplicată pe tencuiala edificiului. Datorită belşugului de podoabe care îi ornează întreg exteriorul, biserica fostei mănăstiri Aroneanu a fost asemănată de către unii specialişti cu cea de la Trei Ierarhi, din centrul Iaşilor. Restauratorii au constatat că la decorul exterior iniţial s-a folosit o tehnică aparte, motivele geometrice fiind zugrăvite şi incizate, în acelaşi timp, în tencuială. S-a considerat că acest decor, astăzi dispărut, ar putea fi posibila sursa de inspiraţie pentru broderia în piatră de pe faţada bisericii Trei Ierarhi.

Prin elementele ceramice şi desenele pictate sau zgâriate pe tencuială şi apoi zugrăvite, se poate remarca un gust pentru policromie, aspect sugestiv pentru policromismul artei populare.

Pe câmpul dintre ferestre, pe toata înălţimea acestora se observă o ordonanţă de arcaturi ale căror oglinzi, aplicate în zid, sunt încastrate cu ciubuce rotunjite şi decorate pe mijloc cu ornamente de teracotă smălţuită rânduite alternative: discuri cu bulbi în mijloc şi stele cu cinci vârfuri.

Profilul puţin acutizat al cornişei este subliniat de o friză de flori de crin stilizate, asemănătoare cu cele care decorează bazele şi capitelurile unor coloane din pronaosul bisericii mănăstirii Argeşului.

În zonele mai late, ornamentele sunt compuse din împletituri geometrice, iar în zonele mai înguste acestea reproduceau forme policrome de cărămizi drepte, obişnuite. Întreaga faţadă era pusa în evidenţă de un număr mare de benzi orizontale, variate ca desen şi o alternanţă cromatică din cele mai plăcute.

Scanned with OKEN Scanner

Din păcate, interiorul edificiului nu mai păstrează nici o urma din pictura inițială. Biserica a ars în urma unui incendiu din anul 1944 provocat de apropierea frontului. Incendiul a distrus catapeteasma, mobilierul și obiectele de cult care au rămas după ce o parte din ele au fost luate de călugării greci.

Pe parcursul sec. al XVII-lea majoritatea mănăstirilor au suferit modificări importante. La Aroneanu, ca și la Trei Ierarhi, au dispărut zidurile de incintă și toate clădirile anexe.

Unele reparații la mănăstirea Aron Vodă au fost făcute in anul 1741. Așa cum s-a menționat mai sus,- din punct de vedere arhitectonic- biserica Aroneanu, împreună cu Galata și Dragomirna, reprezintă o sinteza reușită dintre elementele muntenești și cele moldovenești. Fenomenul își găsește o explicație și prin înscăunarea în Moldova a unor voievozi de origine munteană, aceștia inaugurând o noua orientare politico-economică a statului.

Apropierea mănăstirii de orașul Iași, devenit capitală a Țării Moldovei, primirea a numeroase danii din partea mai multor domni cât și a unor particulari, ca și cumpărarea unor terenuri și imobile, au făcut - în scurt timp - ca mănăstirea Aron Vodă să acumuleze importante venituri, cea mai mare parte a lor însă –din păcate - plecau la Kiriarhii. Deși a fost închinată diverselor așezăminte monahale din cuprinsul Imperiului Otoman, cărora le trimitea in fiecare an cea mai buna parte din profituri, la Aroneanu a fost posibila și desfășurarea unor activități culturale. De altfel în întreg evul mediu romanesc, mănăstirile au fost adevărate oaze de cultură. Ele asigurau copierea de manuscrise, scrierea unor lucrări noi, circulația operelor scrise; tot în mănăstiri a apărut pentru prima dată tiparul.

Cu toate acestea – din păcate - din vechile obiecte de cult și cărți ale mănăstirii Sf. Nicolae nu s-a păstrat nimic. Chiar și cele cu care a fost înzestrată în a doua jumătate a secolului XVII au dispărut.

În iunie 1821, călugării greci au fost nevoiți sa fugă din mănăstire din cauza armatelor turcești trimise împotriva eteriștilor care au ocupat Iașul, moment când mănăstirea a fost prădată de tot ce mai avea.

La mănăstirea Aroneanu s-a păstrat un pomelnic din 1829 în care erau trecuți: „Aron Voievod, Stanca Doamna, Gavriil Voievod, Petru Voievod, Radul Voievod, Iancu Voievod, Dafna Doamna și neamul, Constantin Voievod, Smaranda Doamna, Alexandru Voievod, Zoi Doamna, Dimitrie, Panaiote și neamul, Leondari, Alexandru Voievod, Contantin Voievod, Alexandru Voievod, Gavriil Arhiereu".

Tot aici, s-au păstrat și cărți frumoase, printre care o Evanghelie din 1742. S-au mai păstrat un Penticostar din 1768, un Triod de Rămnic din 1770, un Mineu de Rămnic pe aprilie 1787, un alt Mineu de Rămnic pe august, altele pe mai și februarie, Faptele Apostolilor din Rămnic, din 1784, un Mineu din 1787, un Triod de Venetia, o Evanghelie de Iași, 1821, Tripicon de Iași, 1816, un Ceaslov al Mitropolitului Varlaam etc.

Până în august 1827, când turcii au dispus să se restituie călugărilor greci mănăstirile închinate, nu se știe dacă la mănăstirea Aroneanu a mai stat vreun călugăr. Deși autoritățile române au luat unele măsuri împotriva corupției și delăsării administratorilor, mănăstirile se ruinau, bisericile erau închise, iar vechile pomelnice și pietre de mormânt ale ctitorilor se distrugeau sau erau refolosite, obiectele de cult cărțile și documentele se vindeau, erau împrăștiate sau se trimiteau peste granițe.

Potrivit prevederii legii secularizării bunurilor mănăstirești, foștii egumeni și călugări greci au fost înlocuiți cu autohtoni, printre ei venind ca egumen, la mănăstirea Aroneanu, după 1863, cunoscutul dascăl al lui Ion Creanga, Isaia Teodorescu (Duhu). In anul 1866, mănăstirea Aron Vodă a fost transformată în parohie sătească.

COLOANELE – STATUI DE LA MOISEI

Înv. Maria-Sorina Danci, Grup Școlar Vișeu de Sus, județul Maramureș

Sus, în Maramureș, la Moisei, acolo unde pădurea de brad coboară până sub streșinile caselor, pe un tăpșan denumit „la Groși", pe un loc unde păsteau până mai ieri mioarele, lângă un izvor cu apă limpede ca lacrima și rece ca gheața, douăsprezece coloane – statui din piatră fac roată în jurul unei lespezi. Chipuri de făpturi bizare, împietrite, care au asprimea stâncilor, a esențelor tari și a oamenilor din acest ținut, a descălecătorilor și a lui Pintea, compun o veghe gravă și înfricoșătoare. Coloanele acestea de „giganți de piatră" poartă în ele ceva din veșnicia timpului și din continuitatea milenară a acestui pământ românesc pe care-l numim cu mândrie, din moși – strămoși, „Maramureș, țară veche/ Cu oameni fără pereche".

Cele 12 coloane – statui de la Moisei exprimă, în fapt, un solemn priveghi funerar, alcătuiesc un complex monumental al cărui sens îl descifrăm de pe o lespede: „Pe aceste locuri, au căzut în anul 1944, împușcați de către ocupanții hitleriști și hortyști, 29 de patrioți maramureșeni, luptători pentru eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist". Epitaful are rezonanță de baladă. În tradiția maramureșeană, atât de plină de fapte cântate de popor, luptele și jertfele celor „29" au într-adevăr, dimensiuni de baladă.

Sculptorul băimărean Vida Gheza, meșter cu har, care cu dalta-i de aur a dat viață materiei neînsufletite, a durat la Moisei, în memoria celor 29 de martiri, un complex monumental cu totul original. Pe un platou a plantat, în formă de cerc, 12 stâlpi de lemn, 12 coloane – statui care reprezintă de fapt chipuri omenești. Maestrul Vida Gheza a însufletit lemnul, dându-i sensuri și rezonanțe unice în felul lor.

Ce sunt aceste coloane? Doi stâlpi, două coloane, înfățișează statuar un moroșan și o moroșancă. Restul de stâlpi cu chip de om ne poartă în lumea stranie a măștilor. Măștile surprind o varietate de ipostaze ale

Scanned with OKEN Scanner

chipurilor omeneşti: blestemul, uimirea, strigătul de jale, dârzenia, ura, crezul pedepsitor, victoria morală. Sensurile acestor figuri bizare ne sunt dezlegate de însuşi creatorul lor: „După îndelungi căutări am ajuns la concluzia ca acele coloane să simbolizeze personaje din basmele moroşene, care i-au sprijinit pe patrioţi. Astfel pe un stâlp apare *Omul pădurii* – care le-a dat ascunziş în codru; *Omul nopţii* – care le-a adus ştirile; *Omul apelor* – care le-a dat apă de izvor; *Foca* sau *Omul dintre focuri* – care i-a aprovizionat cu arme. Am mai introdus între aceste coloane şi omul care strigă în gura mare cale petrecute la Moisei în toamna anului 1944, ceea ce pe la noi prin Maramureş, se cheamă horitor, sau *Omul care horeşte*. Între stâlpii mască întâlnim şi doi tineri care stau la priveghiu. În sfârşit restul figurilor sunt inspirate după măştile populare, simbolizând, exprimând fiecare în parte şi toate la un loc lupta dintre viaţă şi moarte".

În determinarea complexului monumental în formă de cerc maestrul a plecat de la cultul soarelui, cult care este frecvent în Maramureş. Forma de cerc, cu 12 raze, în care sunt aşezate statuile, simbolizează, în concepţia sa, cele 12 luni ale anului, astfel încât maramureşenii care trec pe acolo să-şi amintească în fiecare lună din an cele petrecute la Moisei.

Artist neîntrecut, omul care are un adevărat cult pentru lemn, Vida Gheza şi-a cioplit la început coloanele – statui din lemn tare, doborât cu mâna sa din codrii seculari. „Monumentul de la Moisei am vrut să fie curat maramureşean – a mărturisit iscusitul sculptor. Materialul de lucru e lemnul. Lemnul cioplit. Lemnul din care maramureşenii au făcut capodopere. L-am lucrat cu ţăranii din Moisei şi din împrejurimi. Ţi tot cu ei l-am cioplit."

În anul 1966 Artistul a terminat complexul. După 6 ani de la dezvelirea coloanelor – statui durate din lemn tare de stejar, maestrul Vida Gheza s-a hotărât să înlocuiască lemnul cu piatra. „am trecut de la lemn la piatră – a mărturisit sculptorul – pentru că lemnul nu rezistă prea mult. Chiar şi impregnat, lemnul putrezeşte. Se menţine numai dacă este acoperit cu o streaşină aşa cum sunt bisericile din lemn. Piatra are viaţa mai lungă. Piatra trăieşte peste timp. Piatra se lucrează mult mai greu. Piatra face mai durabil un monument, îi dă o mai evidentă monumentalitate..." .

Înlocuind lemnul cu piatra, Vida Gheza a păstrat aceeaşi idee de ansamblu a complexului monumental. În formă durată în piatră, în coloanele – statui de la Moisei apar, aşadar, Omul pădurii, Omul nopţii, Omul apelor, Omul dintre focuri, Omul de priveghe, etc., „chipuri dure, colţuroase şi voluntare de maramureşeni".

Dezvelirea monumentului în piatră al patrioţilor maramureşeni căzuţi în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominaţia fascistă a avut loc într-un cadru solemn, de adevărată sărbătoare pe data de 13 august 1972.

Ideea artistică exprimată de maestrul Vida Gheza în lucrarea sa (atât în forma ei iniţială, durată din lemn, cât şi în forma ei actuală durată din piatră), idee cu o pronunţată nuanţă filozofică, precum şi creaţie sculpturală propriu-zisă, se bucură de aprecieri unanime atât din partea vizitatorilor din ţară şi din străinătate, cât şi a specialiştilor.

Prin structura circulară a monumentului, Vida Gheza reface un spaţiu unitar şi coerent, de acută spiritualitate, în care recunoaştem ceva din arhaicul cult al soarelui, din morfologia misterioaselor sanctuare ale dacilor. În marea sa profunzime, creatorul monumentului de la Moisei a îmbinat dimensiunea cosmică şi sensul etic al sacrificiului din aceste sanctuare. Acolo unde Brâncuşi înţelegea, în *Masa tăcerii*, să excludă concretul biologic şi istoric pentru a invoca şi capta permanenţa temporală, Vida Gheza accentuează prezenţa umană, transformând-o în simbol. În geometria severă a cercului, desemnat, acum de verticalele de piatră, figurile sugerează naşterea şi reabsorbirea lor de către materie. Personajele – amestec de fizionomii maramureşene şi de mitologie locală – au priviri orientate, centrifugal, spre exterior, integrând realitatea lumii din jur, sculptorul demonstrând un subtil program al energiilor monumentului.

Prin monumentul de la Moisei, Vida Gheza realizează cel mai expresiv şi cutremurător ansamblu sculptural din arta românească a ultimelor decenii.

Bibliografie:

Tucă, Florian, *Coloanele – statui de la Moisei,* Editura Militară, 1975 Bucureşti.

FEMEIA ÎN SOCIETATEA MEDIEVALĂ MOLDOVENEASCĂ (DUPĂ RELATĂRILE CĂLĂTORILOR STRĂINI)

Prof. Ana Pascaru, Chişinău

Ţările occidentale (Italia, Franţa, Germania, Spania etc.) dispun de o mulţime de izvoare referitoare la viaţa femeilor din perioada medievală – scrieri istorice, romane de moravuri, poezii, piese de teatru, memorii, pamflete, corespondenţe particulare etc. Din cauza particularităţilor dezvoltării şi evoluţiei societăţii medievale româneşti, cercetătorii din spaţiul românesc, spre deosebire de cei occidentali, nu dispun de varietatea de izvoare enumerate mai sus. În general, sursele de studiere a societăţii medievale româneşti sunt modeste. În actele emise de cancelaria domnească, informaţia despre subiectul care ne interesează aici aproape că lipseşte. Cronicarii noştri, în scrierile lor, au amintit foarte rar despre femei. Miron Costin, spre exemplu, a scris în treacăt despre femeile din Moldova, spunând că sunt „iubeaţe". Celebrul savant Dimitrie Cantemir, în „Descrierea Moldovei", pune în evidenţă câteva caracteristici ale femeilor din Ţara Moldovei: „Femeile lor (ale moldovenilor), măcar că nu se ascund de bărbaţi aşa cu băgare de seamă ca turcii, ...totuşi obicinuiesc prea rar a se depărta de pre la casele

Scanned with OKEN Scanner

sale, dacă sânt de puţină ceva stare măcar"; „Cele nobile sunt frumoase, dar mult inferioare în frumuseţe celor de ţărani, ţărancele întrec prin exterior, dar cele mai adese ori sunt lascive şi pline de moravuri mai urâte"[1]. D. Cantemir mai menţionează că unele dintre ţărance beau mult vin, dar pe ascuns şi rareori în public. Femeile măritate îşi acoperă părul, şi fetele mari (fecioarele) umblă cu capul gol.

Pentru a reconstitui imaginea completă a femeii în spaţiul românesc, în epoca medievală, suntem nevoiţi să apelăm la însemnările călătorilor străini. Cei care au scris despre femeile noastre proveneau din diferite categorii: unii erau oameni influenţi sau scriitori cunoscuţi, alţii aveau o obârşie mai modestă. Dar toţi laolaltă s-au referit la statutul şi moravurile femeilor de la noi.

Călătorii străini au apreciat frumuseţea chipurilor feminine, atât ale ţărancelor cât şi ale jupâneselor. Ei au remarcat de asemenea hărnicia şi râvna femeilor din popor. Majoritatea călătorilor menţionează portul femeilor. Călătorul John Newberie consemnează: „Femeile moldovence umblă cu bumbi mari de argint care atârnă deasupra urechilor; ele poartă un colac mare de pânză de in pe cap, foarte asemănătoare cu un turban turcesc, şi peste acesta este o pânză mică; partea de sus a veşmintelor este împodobită de jur împrejur cu bumbi mari de argint, ca nişte nasturi. Fetele tinere îşi poartă părul împletit şi peste el atârnă feluriţi bani de argint; peste creştetul capului poartă o broşă mare, rotundă, de argint, împodobită cu pietre scumpe; mânecile [hainelor] lor sunt largi şi scurte, iar pe braţele lor poartă două cercuri mari de argint şi la cingătoare 5–6 cuţite; la gât nu au nimic. Cele de rând umblă mai mult cu picioarele goale. Femeile de la Iaşi umblă cu rochii turceşti şi cu turbane mari cu 2–3 discuri împodobite cu pietre"[2].

Baronul francez de Fourquevaux descrie o caravană de săteni şi sătence care mergeau la târg, la Iaşi. „Pe aceste drumuri, zice el, întâlnim adesea [de la] douăzeci până la treizeci căruţe laolaltă, pe fiecare era câte o fată... Erau foarte frumoase, fără gâteală, cu cununi de flori în păr, ca să arate că sunt încă de măritat. Am cumpărat de la ele lapte, prepeliţe, ouă, de care uneori erau pline carele până sus, şi ele [fetele] erau aşezate în vârf... fără să le spargă"[3]. Cele mai multe moldovence sunt îmbrăcate la fel ca ţigăncile nomade, dar între ele este această diferenţă: ţigăncile sunt negricioase, iar moldovencele sunt albe şi blonde, dar într-un mod artificial, graţie unor spălături şi a unor decocţiuni de buruieni. Moldovencele, în special, se îmbracă tot aşa cum vedem pe acele egiptene rătăcitoare; îşi gătesc capul, deasupra căruia aşează o roată mare făcută din benzi de pânze strâmte de două degete, îndoite una peste alta la mărimea unui ciur, pe care-l împodobesc pe deasupra după starea lor[4].

Un alt călător, arhiepiscopul catolic Marco Bandini, referindu-se la femeile şi fetele simple din Moldova, menţionează că poartă deasupra o haină cu mâneci scurte numită „toga", iar cele nobile dispun de îmbrăcăminte, inele, coloane, brăţări de nestemate şi de mărgăritare de mare preţ[5].

Din relatările diaconului Paul de Alep, însoţitorul patriarhului Macarie de Antiohia în călătoria acestuia prin Moldova, aflăm că moldovencele se îmbrăcau în veşminte asemănătoare cu cele ale europenilor[6]. Ele poartă părul împletit, răsucit pe capul lor ca un colac acoperit cu un conci alb, iar la cele bogate cu un conci trandafiriu având pe deasupra o maramă albă. Toate poartă şaluri albastre de Alep[7], iar cele bogate [poartă şaluri] de Bursa din mătase neagră. Pentru a putea deosebi fetele de femei, cele dintâi poartă părul împletit şi încolăcit pe cap, dar fără conci.

Thommaso Alberti, negustor italian, care de mai multe ori făcuse drumul prin Răsărit, observă că femeile din Moldova „fac toată gospodăria casei, vorbesc liber şi prietenos cu bărbaţii de faţă cu lumea şi singure, căci nu era nici o pază; când aduc de băut ori de mâncare, gustă ele întâi"[8]. Cei care veneau din Turcia erau foarte impresionaţi, deoarece la ei femeile erau ţinute departe de orice relaţii cu bărbaţii. Turcii musulmani, de-a lungul timpului, au impus populaţiei creştine obiceiul de a izola complet femeile, ceea ce, din fericire, nu s-a aplicat şi la noi.

Paul de Alep comunică un detaliu important care ţine de obiceiul turcesc ca femeile să-şi acopere faţa: „Toate femeile au faţa descoperită, chiar şi doamna". Acelaşi călător, relatând despre moravurile moldovenilor, notează că prostituţia este aspru pedepsită, iar femeilor cu moravuri uşoare domnitorul „le taie nasurile, le pune la stâlp, şi adesea sunt înecate"[9].

Francezul Philippe Dupont găsea că femeile din Moldova sunt frumoase şi bine făcute şi că „au o graţie şi o drăgălăşie particulară".

---

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chişinău, 1988, p. 159.
[2] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. II, Bucureşti, 1970, p. 504–506.
[3] N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Bucureşti, 1981, p. 162.
[4] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. III, Bucureşti, 1971, p. 214.
[5] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. V, Bucureşti, 1973, p. 310–331.
[6] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VI, Bucureşti, 1976, p. 27–35.
[7] Vasile Ponopol, *Romînce văzute de străini*, Bucureşti, 1943, p. 16–17.
[8] N. Iorga, *op. cit.*, p. 162.
[9] *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VI, Bucureşti, 1976, p. 27–35; Vasile Panopol, *op. cit.*, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru perioada medievală, am putea vorbi despre o tradiție a căsătoriilor politice. Ieremia Movilă și-a măritat trei din fetele sale după nobili poloni. Una dintre ele, Ana Mohilanka, soție a trei bărbați, a jucat un rol extraordinar în istoria polonă din prima jumătate a secolului al XVII-lea[10].

În secolul al XVIII-lea se introduce obiceiul prin care fetele se măritau de obicei la 14–15 ani, dar sunt cazuri și la 12 ani. Această tradiție nu s-a menținut prea mult. Fetele nu aveau destul discernământ pentru a-și alege singure logodnicii, de aceea, era firesc ca experiența părinților să înlocuiască nepriceperea fetelor. A devenit o tradiție ca orice fată, la orice vârstă, chiar și văduvă, dacă-i trăiau părinții, nu se putea mărita decât cu bărbatul ales de ei, pe care nici nu-i era îngăduit să-l vadă până în ziua nunții. În acest sens, importantă este remarca episcopului Anton Verancius: „Fetele sunt răpite adeseori, socotindu-se că așa este mai cu cale și în chipul acesta legătura între soți va fi mai tare decât dacă ele le-ar fi fost dăruite de părinți prin bună învoire, sau de la prima pețire". După răpire, părinții plâng întâi și se împacă pe urmă, dar, firește, se împacă întâi fata.

Cea mai mare parte dintre călătorii străini au fost impresionați de obiceiurile românilor. Aprobarea divorțului i-a uimit și a indignat pe majoritatea străinilor, mai ales că în Occident (în statele catolice) divorțul era interzis. Călătorii străini au fost nedumeriți de nepăsarea orientală a femeilor din societatea boierească, precum și de libertatea moravurilor. Graziani spune, întocmai ca Reicherstorffer, că, în general, căsătoriile nu aveau nici o trăinicie, „bărbații desfac căsătoria pentru cele mai neînsemnate cauze: n-au decât să trimeată nevestei știrea că nu mai voiesc să trăiască împreună cu dânsa, și să dea visteriei doisprezece dinari"[11]. Căsătoria o putea desface bărbatul, plătind nevestei doisprezece dinari. Johannes Sommer, secretarul lui Despot Vodă, expune lucrul mai pe larg: „Se înrădăcinase în Moldova acel obicei, pe care-l au și astăzi ca lege, ca femeia dojenită ori, în cazul cel mai rău, puțin bătută să aibă voie a trece în alta căsătorie. Dacă ea era în stare a plăti bărbatului a treia parte dintr-un galben, prin care să arăte că femeia iese din puterea bărbatului"[12].

Obiceiul era așa de răspândit, încât l-au primit și ungurii și sașii care locuiau în Moldova, și episcopul socinian Lusinski, venit din Polonia, luă măsuri pentru a opri măcar pe ai lui de la această călcare a bunelor moravuri. Căci Sommer pomenește că la Trotuș un bărbat avuse patru neveste, dar și ea patru bărbați, și toți erau în viață. Episcopul a vrut să ia măsuri, dar târgul întreg s-a ridicat, cerând să nu-i supere pe creștini.

Scriitorul italian Antonio Maria del Chiaro scrie, la rândul său, despre portul femeilor de la noi: „E un amestec de modă grecească și turcească, fără față acoperită, cele măritate își acoperă capul a doua zi după nuntă cu o maramă albă. În zilele de sărbătoare se gătesc cu haine bogate și bijuterii scumpe, cu salbe de monede de aur de diferite mărimi. Fetele mai sărace poartă salbe de argint după punga lor"[13].

Călătorul I.L. Carra a făcut multe însemnări despre femeile din Moldova. Printre altele, el are câteva considerații asupra firii lor: „Caracterul sexului frumos e însăși dulceața. Roabe ale părinților, ale bărbaților lor și ale amanților lor, femeile din Moldova nu recunosc alte legi, ale voinței mai mari, decât ale bărbaților. Deși slobode, ele nu ies decât rareori, și niciodată singure; trândăvia și neștiința adâncă în care trăiesc sunt într-adevăr principiile credinței și supunerii lor. Gelozia, prin urmare, rareori are ocazia de-a exersa asupra lor furia sa, bărbatul vorbește și femeia, tremurând, vine, de-i sărută mâna și îi cere iertare"[14]. Carra pomenește de incultura femeilor: „Multe femei, chiar din înalta societate, nu știau să scrie și să citească" . Nimic de mirare pentru această epocă. Dar în același timp, aflăm tot de la Carra că unele femei aveau destulă carte.

Primul călător femeie care a scris despre moldovence a fost Lady Craven. Ea pretinde că boieroaicele din Moldova se îmbrăcau după moda de la Constantinopol. Relatează în mai multe rânduri despre găteala femeilor, despre timpul pierdut pentru băi. Abuzul de băi calde, după cum menționează Lady Craven, face ca „o femeie de 19 ani să arate mai bătrână decât una de 35 de ani."

Mulți dintre călătorii străini au relevat lenevia femeilor noastre. Hauterive, abordând această deprindere proastă, afirmă: „Pe lângă neajunsul, poate folositor în sine, al unei vieți fără zavistie, fără patimă, fără desfătare, afară de casă, se mai adaugă nenorocitul obicei de a nu face nimic, de a petrece zile și nopți pe același divan, aproape fără a se mișca și fără să stea într-o poziție mai vioaie decât pe jumătate culcate, cu trupul rezemat pe cot și cu cotul înfundat într-o pernă, atunci este o adevărată nenorocire că s-a pierdut îmbrăcămintea din miazănoapte care, prin strânsoarea pe care o face trupului, îi căpșunează o suferință dacă stă prea mult la odihnă și îl împinge mereu la mișcare – izvorul sănătății, al puterii și al frumuseții amânduror sexurilor"[15].

Părerile străinilor despre femeile din Moldova sunt în genere favorabile. Țărancele noastre au fost scutite de critici. Aproape toți călătorii străini califică țărancele frumoase, harnice, dibace. Femeile care aparțineau clasei boierești nu s-au bucurat de aceeași indulgență. Fiind leneșe, puțin instruite și cu purtări ușuratice, ele au fost criticate. Însă nu li s-au contestat frumusețea, inteligența și facultatea de a se adapta la o nouă civilizație. Mulți le consideră chiar superioare bărbaților.

---

[10] N. Iorga, *op. cit.*, p. 151.
[11] *Călători străini despre Țările Române*, vol. II, București, 1970, p. 252; N. Iorga, *op. cit.*, p. 149.
[12] *Călători străini despre Țările Române*, vol. II, București, 1976, p. 382.
[13] Vasile Panopol, *op. cit.*, p. 20–21
[14] *Ibidem*, p. 32.
[15] *Ibidem*, p. 42.

Scanned with OKEN Scanner

Deşi boieroaicele au fost des criticate, lor li s-a rezervat un loc şi pentru laude. Cele mai mari elogii li s-au adus la capitolul „ospitalitate", calitate despre care călătorii vorbesc cu mult drag şi care lipseşte cu desăvârşire la alte popoare. Femeile noastre au fost dintotdeauna înzestrate cu acel dar de a fi ospitaliere. Poate e rău, poate e bine.

Acestea sunt puţinele relatări ale călătorilor străini despre femeile noastre din perioada medievală.

BLAZOANE ALE CULTURII ŞI VALORILOR ROMÂNEŞTI: FAMILIILE GHIKA ŞI STURDZA

Prof. Fulvia Horobeţ – Chiorescu, Şcoala „Elena Cuza" Iaşi
Instit. Silvia Porojnicu, Şcoala nr.7 Comăneşti

Marea familie Ghika – Comăneşti aparţine unei ilustre case princiare care, prin cei zece voievozi ai săi în Moldova şi Ţara Românească în cele 25 de domnii, a guvernat destinele celor două ţări româneşti timp de 75 ani.

Provenind din comunitatea românilor macedoni, ei au ajuns prin merite personale în înalte funcţii în imperiul Otoman, Moldova şi Ţara Românească.

S-au afişat ca apărători ai integrităţii teritoriale şi ai autonomiei Principatelor, ca reformatori ai structurii sociale şi în egală măsură ca promotori ai dezvoltării culturale şi istorice.

Se ştie că aveau un stil de viaţă deschisă spre lume, spre relaţionare cu ceea ce era valoros şi de bun gust în acele timpuri. De aceea erau persoane lesne agreate în cercurile elitiste. Au dat naştere la personalităţi ale vieţii culturale europene.

Costachi Ghika (Sulgearoglu) - 1742-1818, fiul Caterinei (Catincăi) Ghika, sora domnitorului Grigore III Ghika, domnitor decapitat la 1777.

A fost bunic domnitorului Vodă Grigore V prin tatăl acestuia Alexandru, fiul lui Costachi Ghika. A fost unchi domnitorului Alexandru Morutzi prin tatăl acestuia Iordachi care a fost frate cu Costachi Ghika. Hatman şi apoi Logofăt, Costachi Ghika avea mare moşie pe Valea superioară a Trotuşului, ţinutul Bacăului, având curte întărită cu ziduri de piatră (în care curte a existat un frumos conac) în satul de răzeşi Leorda, în via cea mică de astăzi (mai sus de strada Dorobanţi) cartierul Leorda.

Dumitrache Ghika, vistiernicul, fiul logofătului Costachi Ghika, (nu se cunoaşte data naşterii), decedat în octombrie 1835 la Iaşi. Palatul său de la Iaşi există şi astăzi pe strada Copou, nr.3, proprietatea construită încă înainte de anul 1823. Vistiernicul Dumitrache Ghika (Dimitrie) este menţionat în Raportul nr.713 din iulie 1836 (deşi nu mai era în viaţă) al privighetorului Ocolului Tazlăul de Sus, care este documentul de primă atestare a începutului extracţiei cărbunilor în zona Comăneşti.

Aga Nicu Ghika – Comăneşteanul, fiul lui Dumitrache Ghika, născut la Iaşi în 1798 şi decedat la Comăneşti în 1853, fiind înmormântat în cavoul familiei Ghika din cimitirul Bisericii Sfântului Spiridon din Comăneşti. Doctor în drept, a fost o figură foarte puternică a acestei familii, solicitat foarte mult în rândul tineretului revoluţionar, mai ales în străinătate pentru evenimentele de la nivelul anului 1848.

Dimitrie N. Ghica – Comăneşteanu, (foto) fiul lui Aga Nicolae Ghika, s-a născut pe 31 decembrie 1839 cu câteva ore înaintea fratelui său geamăn Eugen şi a decedat la Comăneşti în 1923 fiind înmormântat alături de tatăl său, soţia sa, fratele său Eugen şi fiul său Nicolae, în cavoul familiei din cimitirul Bisericii Sfântul Spiridon, Comăneşti. Doctor în drept al Universităţii din Berlin, prefect de Bacău, deputat în Parlamentul României, magistrat, a fost conducătorul expediţiei din Somalia (Africa) în anul 1895 împreună cu fiul său Nicolae de unde a adus nenumărate trofee de zoologie pe care le-a donat muzeului Grigore Antipa din Bucureşti, trofee din lumea botanicii care au rămas în ştiinţă fie purtându-i numele fie prin semnificaţia patriotismului său:

- Sporobolus ghikeea
- Crotolazia comanestianae
- Justitia romaniae

În anul 1900 a încheiat o convenţie cu Joseph Rotter pentru exploatarea cărbunilor din subsolul moşiei sale de la Comăneşti.

Nicolae Iorga, călătorind înainte de anul 1918 pe Valea Trotuşului, scrie următoarele rânduri: *„Comăneşti, moşie a familiei Ghika, [...] Castelul, o clădire nouă, în mijlocul unei grădini foarte frumoase, se găseşte în faţa gării smălţuite şi încununate cu turnuri, care se pot admira mai mult decât locui şi întrebuinţa."*

Alexandru Vlahuţă, vizitând Comăneştiul, scria în România Pitorească

"Comăneşti, sat mare, frumos, aşezat în munţi, pe tăpşane deschise, uşor înclinate spre apa Trotuşului. Tăcut priveşte de pe podişul din stânga măreţul castel, care-şi întinde în fund, spre codri – parcu-i întunecos, cu drumuri tăinuite, cu bărci pe lacuri, cu punţi peste cascade şi boschete de portocali."

Nicolae D. Ghika, fiul lui Dimitrie Ghika (1875-1921), licenţiat în drept la Laussane şi Geneva. Ataşat diplomatic la Paris, guvernator al Băncii Naţiunii, preşedinte al Fondului Forestier al României, ministru în guvernul Marghiloman din primul război mondial. A însoţit pe tatăl său Dimitrie în expediţia ştiinţifică din Somalia în 1895 (foto), continuând-o de unul singur în Maroc, Sahara, în Statele Unite, Canada şi Alaska, toate acestea soldându-se cu rezultate ştiinţifice de valoare recunoscută.

Cei 8 reprezentanţi de seamă ai familiei Ghika – Comăneşti au strălucit şi prin soţiile lor sau prin fii lor.

Scanned with OKEN Scanner

1. **Maria,** soţia lui Costachi Ghika, fiica lui Iordache Cantacuzino – Deleanu. Unul dintre fii lor şi anume Alexandru Ghika a fot căsătorit cu Elena sora lui Vodă Mihalache Sturza unul dintre fii lor Grigore ajungând domn al Moldovei sub numele de Vodă Grigore V.

2. **Marghioliţa** fiica lui Dumitrache Ghika a speriat lumea cu frumuseţea ei. S-a căsătorit în anul 1824 cu beizadeaua Nicolae Sturza (fiul domnitorului Ioniţă –Sandu Sturza) ajungând să fie cunoscută chiar şi de sultan. A mai fost căsătorită şi cu C. Sturza şi cu Roset- Roşnovanu, care o răpeşte din castelul de la Ruginoasa ce avea să devină mai apoi proprietatea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Se pare că este înmormântat la Comăneşti sun numele de Maria Cantacuzino-Paşcanu (1792 – 1864).

3. **Ecaterina Ghika.** născută Plagino, soţia lui Aga Nicolae Ghika, înmormântată la Comăneşti în 1881.

4. **Zoe Ghika** (Lahovary) – (1851 – 1902) soţia lui Dimitrie N. Ghika, înmormântată în cavoul familiei de la Comăneşti.

5. **Janne Caterine Kesco,** soţia lui Eugen Ghika, a fost sora regelui Serbiei Milan Obrenovici. Mama regelui Milan Obrenovici era din familia Sturza.

6. **Ioana Ghika** (foto), născută Băleanu (familie veche de boieri olteni) – a fost soţia lui Nicolae D. Ghika, cunoscută de mulţi dintre comăneştenii care mai trăiesc şi astăzi sub numele de „prinţesa." Ioana Ghika – Comăneşti – a fost una din cele mai mari compozitoare de muzică religioasă, ale cărei compoziţii se transmiteau frecvent (aproape în fiecare duminică) la radio, în cadrul slujbelor religioase, până la finele celui de-al doilea război mondial. După părăsirea palatului Ghika, înainte de cel de-al doilea război mondial, nu se mai ştie nimic de existenţa sa.

Marea familie Sturdza, o familie cu un stil de viaţă mai sobru, mai auster, avea să aducă pe lume mari nume ale culturii româneşti. Un descendent de seamă al acestei familii boiereşti este şi doamna Elena Cuza, soţia domnitorului unirii, Alexandru Ioan Cuza.

La doar 65 de kilometri depărtare de Iaşi, pe partea stângă a drumului E 583 ce duce spre Roman, în comuna Butea, se află castelul Miclăuşeni. Rezistând timpului şi oamenilor, care l-au ocrotit ori, dimpotrivă, s-au străduit să-l distrugă, castelul a rămas martorul tăcut al unor epoci boiereşti demult apuse.

În secolul al XV-lea, domnitorul Alexandru cel Bun îi dăruia vornicului Miclăuş, membru în Sfatul Domnesc, un domeniu generos, situat în apropierea luncii Siretului. După moartea vornicului, moşia a rămas cunoscută sub numele de Miclăuşeni. La sfârşitul secolului al XVII-lea, moştenitorii de drept ai moşiei, rămânând fără urmaşi, au lăsat domeniul rudelor din familia Sturdza.

În timpul lui **Alecu Sturdza** s-a amenajat la Miclăuşeni, în jurul conacului, un frumos parc în stil englezesc, cu specii de arbori ornamentali şi numeroase alei cu flori. Alecu Sturdza, preluând pasiunea înaintaşilor pentru cărţi şi manuscrise valoroase, a crescut colecţiile de raritâţi ale conacului.

În anul 1863, Catinca, soţia lui Alecu Sturdza, lăsa moşia de la Miclăuşeni fiului George. Acesta s-a mutat la moşie după 1869, anul căsătoriei cu **Maria, fiica scriitorului Ion Ghica.** Actualul castel a fost ridicat pe locul vechiului conac, între anii 1880-1909. Pentru a ridica castelul, George Sturdza a împrumutat de la Societatea de Credit Funciar suma de 100.000 de lei, pe care urma să o „achite în numerariu monetă de aur".

Se pare că **George Sturdza** a ridicat castelul pentru Maria, mai tânără cu 11 ani decât el, care mult timp nu s-a acomodat cu noul mediu în care se mutase.

Castelul a fost construit în stilul neogotic târziu, după planurile arhitecţilor Iulius Reinecke şi I. Grigsberg. Spre deosebire de vechiul şi insalubrul conac, castelul avea parter, etaj, mansardă şi beneficia de numeroase decoraţiuni, atât interioare cât şi exterioare. Decoraţia murală a castelului în stilul Art Nouveau a fost realizată în anul 1898 de către arhitectul Reinecke, ajutat probabil chiar de către Maria Sturdza, care era o talentată pictoriţă. Ea ilustrase, de altfel, multe din poeziile lui Vasile Alecsandri, vecin şi prieten apropiat al familiei Sturdza. Ornamentele exterioare, care se mai păstrează şi astăzi, abundă în embleme inspirate din blazonul familiei Sturdza.

Scara principală a castelului din marmură de Dalmaţia, sobele din teracotă, porţelan sau faianţă, aduse de peste hotare, parchetul cu intarsii din esenţe de paltin, mahon, stejar şi abanos, confecţionat de meşteri austrieci, mobilierul rafinat - toate desăvârşeau interiorul luxos al castelului. La acestea se adăugau colecţia de cărţi şi documente, de costume medievale, de arme, bijuterii, tablouri, busturile din marmură de Cararra, argintăria, dar şi piesele arheologice, numismatice şi epigrafice de mare valoare.

Din căsătoria lui George Sturdza cu Maria Ghica a rezultat o singură fiică, Ecaterina. În anul 1897, aceasta s-a căsătorit cu Şerban Cantacuzino, cu care nu a avut niciun copil.În timpul Primului Război Mondial, castelul va fi pus la dispoziţia unui spital militar, mama şi fiica ajutând răniţii, ca infirmiere. Tot în această perioadă, castelul a fost vizitat de George Enescu, care a concertat printre paturile cu răniţi.

Aceste două mari familii boiereşti sunt păstrătoare ale valorilor spirituale şi culturale româneşti. În vremurile când le-a fost dat să trăiască au făcut mare cinste neamului românesc, pe care l-au reprezentat peste hotare. Ei sunt lumini pe care trebuie să le ţinem aprinse, pentru a spori lumina culturii şi valorilor româneşti. Aceste valori au rădăcini puternice şi trainice. Prin binele pe care îl vom face spre pomenirea lor şi prin îngăduinţa Bunului Dumnezeu, vor străluci delicat dincolo de vremuri.

Scanned with OKEN Scanner

CĂSĂTORIA ÎN MOLDOVA REGULAMENTARĂ. LEGĂTURI DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI

Prof. Elena Cozma, Liceul „Al. I. Cuza" Iaşi

Există aspecte puţin cunoscute ale istoriei noastre naţionale ceea ce nu le face lipsite de importanţă. Situaţie explicabilă de altfel după ce, mai bine de două secole, am practicat o istorisire faptică, preponderent politică a trecutului nostru. Istoria mentalităţilor, cea culturală, dreptul cutumiar, viaţa cotidiană, interferenţele socialului cu religiosul şi alte domenii sunt privite astăzi ca o modalitate modernă şi mai cuprinzătoare, deci mai potrivită, de a aborda cunoaşterea unui spaţiu geografic sau a unor popoare. „Nimic - scrie Lucian Boia, unul din reprezentanţii noului curent la noi, nu este mai complex decât istoria, suma a tot ce se află în urma noastră. Totul este istorie! Apoi, şi mai ales, îndepărtarea de punctul de observaţie. Istoria însemnă o sumă nesfârşită de „imagini" amestecate în fel de chip, dar nu de imagini primare ci de imagini derivate, la rându-le, din alte imagini sau reprezentări"[1].

Istoria societăţii româneşti, are încă numeroase aspecte care aşteaptă să fie descoperite şi despre care se pot scrie lucrări interesante. Perioada regulamentară oferă cercetătorului oportunităţi sporite prin bogăţia de documente ca urmare a organizării Arhivelor Naţionale dar şi prin încercarea de a se conferi coerenţă funcţională instituţiilor statului.

Oamenii secolului al XIX-lea nu se deosebeau de noi, cei de astăzi; ei au iubit cu patimă, au urât la fel de intens, au suferit sau au gustat clipe de fericire, au nutrit gânduri de răzbunare şi, uneori, şi le-au îndeplinit. O cercetare în Arhivele Statului îţi dezvăluie o societate dinamică, vie, în plină transformare, colorată, pitorească şi altfel decât o ştim din manualele de istorie sau chiar din unele lucrări ştiinţifice. Ea demonstrează, dacă mai era nevoie, celui care doreşte s-o cunoască adevărul etern că oamenii, indiferent de timpurile în care trăiesc, sunt la fel, că există trăiri şi sentimente veşnice pe care doar vremurile în care se manifestă le fac să pară altele.

Fondurile şi colecţiile păstrate la Arhivele Naţionale din Iaşi conţin un material imens cu privire la instituţia căsătoriei în Moldova, compensând relativa raritate a memoriilor care ar fi avantajat mult pe istoric şi subliniind faptul că societatea regulamentară este identică în cele două Principate. Ea nu pare să se fi schimbat prea mult în raport cu perioada anterioară care, pentru Ţara Românească, beneficiază de câteva lucrări recente.[2]

Prima jumătate a secolului al XIX-lea se remarcă prin ocupaţiile ruseşti repetate în cele două Principate. Radu Rosetti consideră că aceste ocupaţii au adus un spirit nou în societatea Moldovei, moravuri nemaivăzute şi un grad de frivolitate. „În timpul ei (a ocupaţiei din 1806-1812 s.n.) s-a întemeiat la Iaşi ceea ce se chemă viaţă mondenă, înflorind însă odată cu ea adulteriul, despărţeniile şi jocul de cărţi"[3].

Contactele societăţii din Moldova cu ocupanţii ruşi nu au rămas fără urmări. Ofiţerii ruşi, tot mai prezenţi în Principate, cu noblеţea şi frumuseţea lor, cu înclinaţiile către plăceri, franceza impecabilă şi uniformele strălucitoare, au atras atenţia moldovencelor cărora le-a spart „zidul claustrării casnice şi pereţii strâmţi ai vieţii lor de gospodine renumite, obligându-le să iasă în lume alături de soţii lor şi să strălucească pe la baluri în toalete după moda pariziană" [4]. În acelaşi timp, Radu Rosetti observa că boierii noştri, deşi cei mai mulţi nu erau rusofili, au primit în casele lor pe ofiţerii armatei ţariste iar prezenţa acestora au desăvârşit europenizarea îmbrăcămintei femeilor.

Drept urmare, au existat alianţe matrimoniale între marile noastre familii boiereşti şi nobilimea rusă, încă de la începutul secolului şi, mai multe, în perioada regulamentară. Exemplele sunt numeroase. Amintim doar pe cele trei fete pe care Nicolae Rosetti Roznovanu le avea din prima căsătorie, două măritate cu membri ai aristocraţiei ţariste (conţii Saburov şi Sologub) şi cea de a treia cu baronul von Rosen aflat în slujba Rusiei. Elena Sturza, soţia lui Alecu Ghica şi mama viitorului domn Grigorie Alexandru Ghica, divorţată de soţul ei, a fost recăsătorită cu generalul Harting, guvernatorul Basarabiei iar fiica ei se va căsători, mai târziu cu un alt ofiţer rus, Şubin. Prinţesa Olga Cantacuzino s-a cununat în 1849, „în ascuns", la moşia Bălţăteşti cu secretarul Consulatului Rusiei, Nicolae Giers[5]. Celebra Dora D'Istria care era, în realitate Elena Ghica, şi-a început viaţa de femeie căsătorită cu aristocratul rus Masalski în strălucitoarea societate a Petersburgului. Mătuşile lui Radu Rosetti au fost şi ele curtate de ofiţeri ruşi dar tatăl lor nu a acceptat astfel de căsătorii, dezgustat de procesele cu Ioan Balş pentru moşiile din Basarabia pe care le pierduse datorită ingerinţelor politice în favoarea adversarului său. De

---

[1] Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr şi ficţiune*, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p.20.

[2] a se vedea, între altele, lucrările Constanţei Vintilă Ghiţulescu între care amintim: *În şalvari şi cu işlic. Biserică, sexualitate, căsătorie şi divorţ în Ţara Românească a secolului XVIII-lea*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004 şi *Focul amoriului.despre dragoste şi sexualitate în societatea românească 1750-1830*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.

[3] Radu Rosetti, *Amintiri, vol. I.Ce-am auzit de la alţii*, Ed. Viaţa Românească, Iaşi, 1922, p.50.

[4] *Ibidem*, p.51.

[5] Arh. St.Iaşi, F. Mitropolia Moldovei, ds. B 83/1847, f. 18.

Scanned with OKEN Scanner

altfel, ţine să sublinieze autorul, dincolo de strălucitoarele lor uniforme, ruşii erau nişte barbari, multe dintre fetele de boieri măritate cu ei au suferit maltratări şi li s-a irosit zestrea primită[6].

Una dintre aceste ocupaţii a avut tragica urmare a sfâşierii Moldovei, partea dintre Prut şi Nistru, numită, acum, Basarabia fiind ocupată de Rusia în 1812. Cea din 1828-1831 a avut drept rezultat, între altele, redactarea celor două legi fundamentale, numite Regulamente Organice care încearcă să dea nu doar o organizare identică celor două principate ci chiar una modernă, cel puţin la nivel instituţional.

În Basarabia rămâneau să vieţuiască ţăranii români care lucrau pământurile marilor moşii dar şi mulţi dintre proprietarii acestora. Cei care nu au optat pentru calitatea de supuşi ai ţarului, stabilindu-se la moşiile din ţară, au trebuit să călătorească adesea peste Prut pentru a-şi administra averea rămasă acolo.

După 1812 şi în întreaga perioadă regulamentară au continuat căsătoriile între membrii familiilor boiereşti de o parte şi de alta a Prutului, un ginere energic putând administra moşiile date, eventual, ca zestre. Astfel, Maria Ciure s-a căsătorit cu boierul basarabean Constantin Stamati primind zestre moşiile tatălui ei de peste Prut. Zestre pentru care ginerele nu a ezitat să-şi dea socrul în judecată[7]. Şi nu doar în rândurile marii boierimi, lucrurile stăteau astfel. Căpitanul de lefegii, Toader Manoli îşi căsătoreşte o fată, Maria, dincoace de Prut cu medelnicerul Costache Racliş[8] iar fete din Basarabia îşi găsesc alesul în Moldova. Sunt şi cazuri în care unii moldoveni, aflaţi în Basarabia cu diferite treburi s-au cununat acolo, prezentând, la întoarcere, Mitropoliei mărturiile de cununie pentru a li fi înregistraţi. Aşa au procedat logofătul Costache Sturza şi Maria Ghica, nora văduvă a domnului Ioniţă Sandu Sturza în 1834[9].

Perioada regulamentară se remarcă prin încercarea de a se stabili şi respecta anumite reguli în privinţa căsătoriei şi de a da acestei instituţii locul cuvenit în societate. Mitropolia Moldovei, Sfatul Administrativ şi domnul emit o serie de reglementări cu privire la căsătorie, concretizată doar prin cununia religioasă. (Reamintim că în cele două Principate cununia civilă va fi introdusă abia în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza). Reglementările reflectă câteva preocupări majore ale Mitropoliei între care evitarea căsătoriei între rude deoarece importanţa zestrei la căsătoria tinerilor, în special a celor din rândurile elitei boiereşti, a generat un complicat sistem de înrudiri între membrii acesteia. Sistemul de stabilire a rudeniei era destul de complicat şi puţin permisiv, căsătoriile fiind interzise până la gradul al patrulea de rudenie, între fini şi naşi şi în alte situaţii pe care documentele le evidenţiază cum ar fi cea în care doi fraţi ar dori să se cunune cu persoane din aceeaşi familie.

Controlul căsătoriei ortodocşilor cu cei aparţinând altor biserici sau religii şi interzicerea căsătoriei sub o anumită vârstă au fost, de asemenea în atenţia Mitropoliei. În anul 1845 mai multe hotărâri ale domnului şi Mitropoliei încearcă să impună vârsta minimă de 20 de ani pentru căsătorie, motivând că „negreşit cu cât vor fi mai în vârstă, cu atâta starea sănătăţii şi a lor şi a copiilor lor va fi mai bine păstrată"[10]. Hotărâre care pare mai mult o recomandare câtă vreme tinerii, mai ales fetele, se căsătoreau adesea înainte de această vârstă. Atunci când părinţii se împotriveau exista practica furtului fetei prin care cei doi tineri se puneau de acord, fata pleca la tânărul ales acasă sau la vreun complice (rudă sau prieten) şi odată căsătoria consumată părinţilor nu le rămânea alta decât să se pună de acord în legătură cu zestrea şi să organizeze nunta. Elena Hartulari, autoarea uneia dintre rarele scrieri memorialistice ale vremii, povesteşte pe larg cum cei doi tineri se puneau de acord şi, cu ajutorul slugilor complice, plecau împreună pentru a smulge astfel consimţământul părinţilor[11]. Fetele fiind foarte tinere (Elena menţionează că avea doar 15 ani), puteau fi uşor înşelate, aventura lor încheindu-se cu pierderea cinstei cum i s-a întâmplat, în 1833, Zamfirei, fiica Mariei Agache, ademenită de Iancu, vătaful lui Enache Negruzzi care mai apoi a refuzat să se cunune pretextând că mama lui nu a fost de acord, interzicându-i pe patul de moarte şi subliniind şi că, între timp, „i s-a răcit dragostea"[12].

În ceea ce priveşte căsătoriile moldovenilor ortodocşi cu protestanţi sau catolici, Mitropolia se arăta destul de rigidă chiar atunci când tinerii acceptau botezul după rit ortodox. Dosarele Mitropoliei, păstrate la Arhivele Naţionale demonstrează acest lucru. Astfel, Decasteria Mitropoliei află în 1845 că Alecu Mavrocordat urmăreşte a se căsători, în taină pentru că fata, fiica doctorului Viola, era catolică şi atenţionează preoţii din Protopopiatul Botoşani să nu îl cunune pe tânăr[13]. O altă reglementare privea numărul maxim (trei) de căsătorii religioase acceptate. Hotărârea ridica probleme într-o societate în care se putea intra în văduvie destul de frecvent ca urmare a deceselor timpurii ale soţii la naştere, a epidemiilor de ciumă sau holeră şi, mai ales, a ravagiilor tuberculozei.

Hotărârea ca tinerii ce vor să se căsătorească să ceară o dezlegare scrisă de la autorităţile ecleziastice (*peci* de cununie) a fost o măsură pentru a evita însoţirile dintre rude. Oricum, preoţii primesc, în mod repetat atenţionări de la Mitropolia Moldovei şi Sucevei de a nu oficia cununii fără obligatoriul peci. Ce putea însă face

---

[6] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 218.
[7] Arh. St. Iaşi, F. Divanul de Apel al Ţării de Sus, ds. 109/1834, f.84-95.
[8] L.T.Boga, *Documente basarabene. III Testamente şi danii*, Chişinău, 1926, p. 54-55.
[9] Arh. St. Iaşi, Colecţia „Documente", 466/25.
[10] *Idem*, F. Mitropolia Moldovei, ds. A 17/1839, f.10, 18.
[11] Elena Hartulari, *Istoria vieţii mele*, în „ Convorbiri literare", anul al 58-lea, Octombrie 1926, p.731-732.
[12] Arh. St. Iaşi, F. Mitropolia Moldovei, ds. B 89/1833, f. 6.
[13] *Ibidem*, ds. A 17/1839, f.14-15.

Scanned with OKEN Scanner

un preot de la o biserică de țară atunci când primea poruncă de la stăpânul moșiei, cel care îi asigura întreținerea lui și a familiei sale? De exemplu preotul din Bozieni care a trebuit să cunune pe Grigoriță Balș, proprietarul moșiei cu fiica postelnicului Dimitrie Emandi din Roman? Protoieria nu poate anula cununia, putea doar să pedepsească preotul care o oficiase sau să se mulțumească a cerceta existența vreunui grad de rudenie între miri pentru a confirma sau nu căsătoria[14].

Însuși Grigorie Sturza, fiul domnului a obligat preoții slujitori ai bisericii de pe moșia sa Perieni să-l cunune în 1845 cu o cunoscută romancieră franceză, contesa Dash după ce avusese loc mai întâi un sacrilegiu de botez al miresei care a acceptat să renunțe la catolicism în favoarea ortodoxiei. Faptul a generat un întreg scandal deoarece mireasa nu era doar catolică, mai în vârstă cu aproximativ 15 ani decât mirele, ci și căsătorită, fără a fi divorțat cu vicontele Saint Mars. Drept urmare însuși mitropolitul a trebuit să lămurească pe nesupusul fiu al domnului asupra greșelii sale și să-l anunțe asupra anulării căsătoriei[15].

Obligativitatea peciului era o armă în mâinile familiilor care nu doreau pentru copiii sau rudele lor o căsătorie, considerată nepotrivită. O cerere la protopopiat sau chiar la Mitropolie putea încurca intențiile tinerilor îndrăgostiți. Așa li se întâmplă lui Tudorache Mătăsarul, fiul unui armean și Profirei Stihi, atunci când se hotărăsc să fugă împreună pentru a se căsători. Paharniceasa Elencu Clopoțel, sora tinerei care îi era tutore intervine și obține interdicția invocând că cei doi sunt firi nepotrivite „nici în merite, nici în haracter cu asemenea strein de nație și simplu om fără să aibă vreo avere". Avere pe care tânăra Profira o avea dar care era administrată de sora și cumnatul ei în calitate de epitropi[16].

Iubirea mișcă însă și pietrele din loc, cu atât mai mult inimile: tinerii găseau aproape întotdeauna oameni sensibili, gata să-i ajute, preoți sau stăpâni de moșii, ctitori principali sau epitropi ai bisericilor. În iunie 1847, tânărul Iancu, fiul iconomului Grigorie din Botoșani, îndrăgostit fiind de o evreică, care se botezase creștină pentru iubitul ei, au avut sprijinul Zoiței Ciomârtan, proprietara moșiei Bălinești din ținutul Dorohoi care a convins (documentul utilizează verbul *sîlnicit*) preotul de la biserica din sat să-i cunune susținând că are promisiunea protoiereului de a le elibera cuvenitul peci[17]. Cercetarea ordonată de mitropolit a dus la pedepsirea preotului Vasile „oprit de la lucrarea preoției" dar și a tinerilor, care „nici la biserică nu sunt primiți dar preot în casa lor nu este slobod a călca", pedeapsă gravă care îi condamna la un statut de *paria*, dacă avem în vedere societatea în care cei doi tineri trăiau. Cei doi încălcaseră mai multe standarde: ea era evreică, chiar dacă acceptase botezul, era văduvă, avea copii din altă căsătorie, se cununaseră în postul Sf. Apostoli. Sprijinul Zoiței Ciomârtan a fost până la capăt, în 19 iunie ea însăși se adresează mitropolitului arătând că nu era vina preotului ci a protoiereului care „l-a viclenit că-i va da peciul după întoarcerea sa de la Broscăuți"[18]. Atunci când intervențiile părinților stau în calea fericirii lor iar restricțiile Mitropoliei îi ajung, tinerii pleacă peste hotare de unde se întorc căsătoriți. Cel mai adesea ei trec Prutul (se găseau întotdeauna rubedenii care să-i primească în Basarabia), ajung în Bucovina sau în Muntenia.

Zestrea avea un rol important la încheierea unei căsătorii solicitând din greu familiile cu mai multe fete. „Fiicei mele Mariea, ce o ține ginere-meu Constantin Calierghi, se arată în testamentul Casandrei, soția lui Grigoraș Hermeziu, din 1852, i-am dat mai mult, dar ce aveam a face, văzându-mă cu greutate în casă și eu neștiind ceasul meu și fiicelor mele vreme de căsătorit, m-au silit nevoia di am dat și mai mult, ca să scot o fată din casă, fiind știută greutatea fetilor"[19].

Unii dintre scriitorii vremii, în dorința de a părea detașați afirmă că în Moldova existau multe căsătorii de convenință „adică căsătoria în care vârsta, neamul se potrivesc și zestrea mai ales vine la socoteală"[20]. Mihail Kogălniceanu adoptă același ton descriind astfel candidata la măritiș: „fată mare cu pielița palidă cu zâmbirea netocească, care la vârsta de optsprezece ani a ieșit din pansion, unde a câștigat toate premiile clasei sale. Ea a fost micul Fenix din Târgul Cucului; ea deține destul de bine muzica, zugrăvește înfricoșat trupuri goale; cu toate aceste, talentul său cel mai frumos este că are douăzeci mii galbeni zestre"[21].

Existau și căsătorii care erau fundamentate pe pasiuni sau măcar pe preocupări comune. Hermiona Asachi cânta la harpă la seratele părinților ei în vreme ce beizadea Alecu Moruzi, „blond, frumos, înalt și bine făcut", interpreta cu vocea sa de bariton arii din *Norma* și din alte arii celebre[22]. Cei doi s-au căsătorit în 1836, cu toate funcțiile publice ocupate de aga Gheorghe Asachi, Moruzi avea, totuși origine princiară. Mama tânărului a adresat numeroase cereri mitropolitului pentru a face căsătoria imposibilă fără a izbuti s-o evite[23]. Este clar că

---

[14] *Ibidem*, ds. B 83/1847, f. 17.
[15] *Ibidem*, ds. B1/1845, f. 3-12.
[16] *Ibidem*, ds. B 83/1847, f.16.
[17] *Ibidem, idem*, f.3-6.
[18] *Ibidem, idem*, f.8.
[19] L.T.Boga, *Documente basarabene. III Testamente și danii*, p. 81.
[20] Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie*, Ediție îngrijită, prefață și note de Mircea Anghelescu, Editura Minerva, București, 1979,p. 258.
[21] Mihail Kogălniceanu, *Scrieri literare, sociale și istorice*, Ed. Litera, Chișinău, 1997, p.13.
[22] George Sion, *Suveniruri contimpurane*, vol.II, Ed. Minerva, București, 1973, p.255.
[23] Arh.St. Iași, F. Mitropolia Moldovei, ds. B 111/1851, f.1-5.

Scanned with OKEN Scanner

frumusețea și cultura Hermionei l-au fermecat pe tânărul Moruzi iar cei doi au avut copii, doi băieți dintre care primul a fost botezat de însuși mitropolitul Veniamin[24]. Totuși căsnicia nu a durat, cei doi divorțând în 1839 iar Hermiona s-a recăsătorit după mulți ani, cu Edgar Quinet, publicist și filosof francez, susținător al cauzei românilor în lupta pentru unire.

Alecu Mavrodi, care va ajunge general al armatei române se însoară, în 1849, „după voia inimii", cu frumoasa Floarea Ghindeanu, fata unei târgovețe. În acest demers, tânărul este încurajat de bătrânul său tată care, departe de a descuraja alegerea fiului, i-a fost chiar naș de cununie[25].

Chiar dacă zestrea constituia o atracție importantă în încheierea unor căsătorii, multe erau reușite: cei doi soți, se ocupau de educația copiilor, cununau și botezau, făceau danii pe la biserici și sporeau averea comună. Vasile Razu, fost logofăt, trăitor în Basarabia, în testamentul scris între 1831-1835 are cuvinte de apreciere pentru preaiubita sa soție Catrina „cu care am trăit peste 30 de ani, cu cari am făcut fii și fete, cari cu cinstită ei viață cinstindu-mă și cu înțeleapta ei iconomie ocârmuind celi din lăuntru a casii mele și peste tot căutându-mă la grelile mele boale și mai ales acum în vremea bătrâneților meli....a cărei însoțire și întovărășie, făcându-mă să simt o dulce viață împreună". Razu își amintește despre căsătoria lui ca fiind una reușită iar Catrina pare să fi răspuns tuturor așteptărilor sale, „mai ales fiind și fată de boieri, luîndu-o și cu zestre și cu orice bani...i-am făcut și eu parte dintr-ale meli"[26].

Soțiile fidele, cu respect față de soț și căminul conjugal, erau uneori răsplătite. Oferim doar un exemplu dintre multele altele, tot din Basarabia unde, la 27 iunie 1831, Dimitrie Iofce lasă cele două moșii și toată averea soției sale Ilinca, fiica lui C. Trohin „fie că se va mărita, fie că nu". Rudelor sale lasă doar câte o treime din prețul ce se va obține din vânzarea vitelor sale, cealaltă treime bisericii Vulpii[27].

George Sion vorbește despre căsnicia lui Dimitrie Cantacuzin cel care avea casa ca un palat pe Ulița Mare colț cu strada numită Pogor, iar coana Profira care deși mai în vârstă decât soțul ei și nu prea frumoasă, adusese ca zestre două moșii mari pe valea Jijiei, era instruită, înțeleaptă și bună, merite pentru care boierul „chiar de nu era răpit de farmecul fizicului ei, totuși o trata cu o delicateță și o considerațiune extremă; așa că părechea aceasta era arătată ca model de conjugalitate fericită ... pretutindeni și oriunde, coconul Dumitrachi și cocoana Profiriță erau nedespărțiți și totdeauna împreună"[28].

Multe femei erau gospodine recunoscute deși aveau numeroase slugi iar unele chiar bucătari francezi fiind meștere la făcut dulcețuri și tot felul de peltele, compoturi, cozonaci și plăcinte. Organizau pe la moșii întreceri la făcut dulcețuri cum a fost cea câștigată de Săftica Paladi la moșia Cilibiu în fața Frăsiniței, soția lui Răducanu Rosetti, relatată de C.Gane[29].

Se pricepeau bine să conducă mecanismul complicat al unei gospodării moșierești, stăpâneau slugile, țineau case și la Iași sau în alte orașe, pregăteau zestrea fetelor și frecventau societatea pentru a le găsi soți potriviți. Iarna, mai ales, în toate casele, fetele se ocupau cu lucrul de mână, în camere speciale unde cu ajutorul servitoarelor țigănci făceau scoarțe, covoare și brodau piesele de lenjerie ale trusoului pe care îl pregăteau în vederea măritișului[30].

Aceste trăsături nu au scăpat ochiului critic al străinilor care ne-au vizitat în perioada regulamentară. Femeia scrie Zucker, un doctor german care a călătorit la noi pe la 1834, e mai harnică decât bărbatul, care doarme iarna, pe cât timp ea lucrează din furcă: e iubeață, și bărbatul iartă. Ea ține curată căsuța ei săracă, atât de curată încât țărăncile germane s-ar rușina. Observă și el obiceiul de a se „fura" fetele care așteaptă apoi iertarea părinților[31].

Cununia era considerată de către biserică pe viață. Deși nu ne-am propus o analiză a motivelor de desfacere a căsătoriei, în acest cadru, trebuie să subliniem totuși, faptul că divorțul era destul de frecvent în societatea din Moldova regulamentară în special în rândul celor care aveau avere. Decasteria Mitropoliei a pronunțat numeroase divorțuri scandaloase, urmate de lungi procese pentru recuperarea averii. Uneori, foarte rar, cei doi soți se separau în alte moduri. Între acestea și cazul soților Gane, Ecaterina și banul Ioniță Gane. După 38 de ani de căsătorie, Ecaterina se retrage la m-rea Văratec cu cele trei fete pe care nu le-a putut mărita: Sevastița, Smaranda și Agafița de unde scrie soțului ei cerându-i iertare că l-a părăsit, amintindu-i că-l anunțase de multă vreme că se va retrage la mănăstire, „de vreme ce cele lumești le-am cunoscut ca fiind deșertăciuni"[32]. Se pare că

---

[24] Ibidem, f.4.
[25] C.Gane, *Neamurile Mavrodinești din Țara Românească și din Moldova și Monografia familiei Ion Mavrodi vel hatman*, București, 1942, p. 184.
[26] L.T.Boga, *Documente basarabene. III Testamente și danii*, p. 83-85.
[27] *Ibidem*, p. 71.
[28] George Sion, *op. cit.*, vol.I, p. 72.
[29] C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol.II, p. 419.
[30] George Sion, *op. cit.*, vol.II, p. 82-83.
[31] N.Iorga, *Istoria românilor prin călători*, p. 507.
[32] C.Gane, *Pe aripa vremei*, București, 1923, p. 47.

Scanned with OKEN Scanner

a fost o separare cu acordul ambilor soţi deoarece, 15 zile după această scrisoare, banul Ioniţă îşi face testamentul menţionând că s-a separat de Ecaterina[33].

Copiii erau numeroşi în familiile de o parte şi de alta a Prutului. Chiar marii boieri care ar fi dorit, poate, să nu fie nevoiţi a-şi împărţi averea aveau copii mulţi. Pentru a da doar un exemplu, amintim pe Bălaşa Catargiu, decedată în 1846, care lăsa în urmă nouă copii între 30 şi 17 ani[34].

Naşterile numeroase se dovedeau, uneori, pentru mamă, un prag destul de greu de trecut. Pe când Sion, trecea pragul bărbăţiei iar sora sa mai mare rămăsese deja văduvă, mama lor era, pentru a optsprezecea oară, însărcinată. Naşterea fiind foarte grea, moaşa este depăşită de situaţie iar doctorul din Huşi neputând fi adus la timp, Eufrosina Sion a murit[35]. Dimitrie Ghiţescu îşi pierde şi el mama la naşterea surorii sale Profira[36].

Uneori căsătoriile erau nefericite şi părinţii bieţii de ei puteau doar să asiste la suferinţele îndurate de copiii lor, să recupereze zestrea fetelor în caz de deces şi să aibă grijă de nepoţii orfani. Există numeroase documente în aceste cazuri, dosare ale unor procese purtate de părinţii preocupaţi să salveze averea nepoţilor lor.

Copiii, rămaşi orfani nu o duceau foarte bine cu mama vitregă, de cele mai multe ori mai tânără. „După venirea în casă a maştihăi noastre, Catrina, îşi aminteşte Dimitrie Ghiţescu, am fost crescuţi într-un mare absolutism şi brutalitate. Pe sora mea Profira, din a cărei naştere se pricinuise moartea mamei mele, a dat-o la mancă, de a crescut-o, aducând-o numai din când în când a o vedea. Pe noi, băieţii ne întreţinea într-o osăbită odaie la Prelipca cu dascăli din Bucovina care ne învăţau limba română şi cea nemţească pentru că părintele nostru zicea că trebuie să cunoaştem limbile megieşilor noştri"[37].

Cercetările noastre fiind abia la început am enumerat doar, în cele de mai sus, câteva probleme legate de căsătoria şi rolului ei în societatea din Moldova. Nici locul şi nici spaţiul acordat nu ar fi permis aici lămurirea tuturor acestora. Bogăţia informaţiilor nu permite, în acest stadiu, concluzii definitive, intenţiile noastre fiind aprofundarea tuturor aspectelor într-o viitoare lucrare.

COMPLEXUL MUZEAL ŞI GRĂDINA BOTANICĂ PRĂJEŞTI TEZAUR VIU DE ISTORIE ŞI CULTURĂ

Prof. Pavel Marinela-Nicoleta, Şcoala cu clasele I – VIII, Traian, judeţul Bacău

Complexul Muzeal şi Grădina Botanică Prăjeşti (singura grădină botanică rurală din ţară) sunt două edificii de cultură situate în inima satului Prăjeşti, comuna Prăjeşti, localitate din lunca Siretului, situată la 15 Km de Bacău. Satul Prăjeşti reprezintă o localitate rurală băcăoană cu îndelungate şi bogate tradiţii etnografice şi culturale. Are prima atestare documentară în anul 1491. Timp de 90 de ani a purtat denumirea de Năneşti iar din 1581, s-a numit Prăjeşti.

Pe plan cultural satul Prăjeşti se poate mândri cu edificii ştiinţifico-culturale şi didactice recunoscute şi apreciate de către localnici şi de un număr impresionant de oaspeţi: Complexul Muzeal, Grădina Botanică Prăjeşti, Monumentul Eroilor din Prăjeşti. Întemeietorul lor este reputatul dascăl al satului, născut în Prăjeşti, în anul 1921, Paul Ţarălungă, profesor eminent care s-a identificat cu aspiraţiile spirituale ale consătenilor săi. Aceste aşezăminte de cultură, de peste 35 de ani au devenit loc de pelerinaj pentru un număr impresionant de vizitatori care le consideră „adevărate izvoare de cunoaştere" despre viaţa şi istoria comunei Prăjeşti, un îndemn şi o chemare pentru ocrotirea locului.

Onisifor Ghibu, un mare pedagog român spunea: „... toate formele vieţii şi carierei mele îşi au rădăcinile în strămoşii mei, în mediul ţărănesc, cu tradiţiile şi idealurile de luptă şi libertate, ...în biserica şi şcoala la umbra cărora am crescut şi care au sădit în sufletul meu sămânţa celor mai scumpe idealuri ale omenirii." Este valabil şi pentru profesorul Paul Ţarălungă, spirit intelectual moral şi cultural, simbol al spiritualităţii satului natal. Deşi l-am cunoscut personal de câţiva ani, distinsul profesor a devenit pentru mine - un dascăl în devenire, un model de slujire cu sfinţenie a şcolii şi în acelaşi timp, un mare om de ştiinţă şi cercetare. Profesorul Paul Ţarălungă a fost stăpânit de adevărul că influenţa dascălului este esenţială; exemplul său personal s-a resimţit atât în educaţie cât şi în evoluţia comportamentului elevilor, dincolo de zidurile şcolii. Ca profesor a împărtăşit din vastele cunoştinţe de biologie şi geografie dar a reuşit şi formarea valorilor: dragoste pentru adevăr, bine şi frumos, pentru cultura localităţii natale.

Complexul Muzeal este un aşezământ de cultură bogat în date şi informaţii istorice şi culturale legate de zona Prăjeşti şi comunele învecinate. După ce şi-a desfăşurat activitatea în două camere ale şcolii din sat, în anul 1971 se inaugurează în mod oficial, cu o locaţie proprie care beneficiază de opt camere. Obiectele de muzeu sunt grupate în cele opt secţii ale acestuia: geologie, paleontologie, arheologie, etnografie, numismatică, botanică, zoologie, meşteşuguri. Atunci când sănătatea îi permite, domnul profesor le vorbeşte vizitatorilor despre colecţii,

---

[33] *Ibidem*, p.48-49.
[34] Arh. St. Iaşi, F. Secretariatul de Stat, ds. 1270, f. 19.
[35] George Sion, *op. cit.*, vol.II, p. 234.
[36] A.D.Xenopol, *Din aminitirile unui boier moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX: Dimitrie Ghiţescu(1814-1889)*, în Analele Academiei Române. Memoriile Sectiunii Istorice, seria a II-a, tom XXXII, 1910, p.1008.
[37] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

ca despre copiii lui, despre fiecare piesă expusă, cu istoria ei, aminteşte numele persoanei care a donat-o sau locul unde a fost descoperită.

Exponatele sunt aranjate cu grijă, discernământ muzeografic şi pricepere ştiinţifică, în luminoasele şi elegantele vitrine de sticlă, care elimină posibila degradare în timp, facilitând păstrarea lor în bune condiţii. Paul Ţarălungă a reuşit să strângă la un loc colecţii, impresionante mărturii ale procesului istoric, din epoca neolitică, cucuteniană până în prezent. Ceramica cucuteniană, uneltele şi ceramica din vremea bronzului, interesante piese dacice, colecţia numismatică, toate sunt nemijlocit legate de teritoriul istoric al actualei aşezări Prăjeşti. În vitrinele muzeului pot fi admirate obiecte aparţinând tuturor erelor geologice şi epocilor istorice, de la rocile întâlnite în zonă şi în alte localităţi de pe cuprinsul ţării, până la exemplarele splendide de melci, scoici şi corali aduse din mări şi oceane ale lumii. Despre multe s-au scris studii, unele fiind semnate chiar de către profesorul Paul Ţarălungă, cunoscător al istoriei şi geografiei, al botanicii şi zoologiei, al geologiei şi speologiei, al filozofiei şi artei, stăpânind şi vorbind curent limbile: germană, franceză şi latină şi alte domenii care au avut tangenţă cu munca sa. Dintre piesele valoroase amintim : lamele de silez din epoca neolitică, medalion pandativ din epoca bronzului, unic în ţară, vase dacice din secolul al III-lea al erei noastre, ghiulele de piatră, săgeţi, arcuri ş.a.

În secţia etnografică exponatele aparţin nu numai domeniului portului naţional, ci şi al meşteşugurilor ţărăneşti, de la cioplitul în lemn până la fierărit. Se remarcă colecţiile de lacăte de lemn, spărgătoare de nuci din lemn, furci pentru tors, alte obiecte din gospodărie, ciobănie, stupărit, tâmplărie ş.a.

De asemenea fiind un mare biolog, a naturalizat numeroase exemplare din fauna şi flora Văii Siretului, adăugând astfel muzeului, interesante colecţii de ştiinţe ale naturii. Astfel sunt expuse păsări şi mamifere : acvila, uliu, ciocănitoarea, guguştiucul, sitarul, barza neagră, căprioara, porcul sălbatic, bursucul, nevăstuica, veveriţa, dihorul, vulpea, ariciul, pisica sălbatică, cerbul etc. Din mediul acvatic întâlnim: meduza, actinii, căluţi de mare, broaşte ţestoase, şerpi etc.

Aceste valori culturale au căpătat în timp o importanţă deosebită. Despre acestea s-au interesat numeroşi oameni de ştiinţă, istorici, muzeografi, atât din România cât şi din alte ţări. O parte dintre ei au vizitat aşezarea de la contactul Colinelor Tutovei cu Valea Siretului, atraşi în primul rând de cercetările şi de valoarea obiectelor scoase la iveală de neobositul colecţionar. Alţii au venit pentru a-şi întregi documentarea pentru diferite articole, studii sau i-au călcat pragul doar pentru bucuria de a sta de vorbă cu acest minunat intelectual al satului românesc.

Apreciind marea realizare muzeografică a profesorului Paul Ţarălungă, renumitul istoric şi muzeograf Iulian Antonescu spunea: „Profesorul Paul Ţarălungă nu s-a preocupat numai de căutarea unor comori muzeografice, ci a fost ci şi un excelent răspânditor al cuvântului ştiinţific, atât la catedră, ca profesor, cât şi în rândurile marelui public din localitatea de baştină sau din alte localităţi urbane şi rurale".

Profesorul Paul Ţarălungă a demonstrat prin fapte ceea ce ilustrul profesor Gusti numea „spiritul sacru al apostolatului intelectual la sate". Încă din 1935 Nicolae Iorga sublinia importanţa instituţiilor săteşti în viaţa culturală a poporului român „un popor care îşi trage izvoarele sale culturale din străvechi tradiţii şi obiceiuri nu-şi poate manifesta interesul pentru cultura populară doar la nivelul riguros, strict limitat al institutelor şi instituţiilor specializate urbane. Dacă vrem să cunoaştem România trebuie să cunoaştem satul românesc, bisericile străvechi, muzeele etnografice, folclorul românesc".

Grădina Botanică, unicat pe aceste meleaguri, prin zestrea de arbori, arbuşti, subarbuşti, plante ierboase, a devenit azi un loc de studiu şi pelerinaj pentru elevi şi studenţi, însoţiţi de dascălii lor. Numărul speciilor creşte de la an la an, alcătuind un paradis de plante şi arbori în acest colţ de natură. Profesorul Paul Ţarălungă a înfiinţat mai întâi o mică grădină botanică în curtea şcolii (0,5 ha de pământ) pentru a putea desfăşura orele de biologie în aer liber. Apoi grădina s-a extins pe un teren mlăştinos, accidentat, cu râpi argiloase care a fost amenajat şi pregătit pentru cultivarea plantelor. După această etapă de amenajare a terenului, ajutat fiind de săteni, a urmat o campanie lungă şi dificilă pentru procurarea seminţelor, a răsadurilor, a arbuştilor. În 1971 a fost inaugurată Grădina Botanică o dată cu Muzeul Complex. Din iubire şi respect pentru natură, domnul Ţarălungă a colectat în continuare specii deosebite de la persoane sau instituţii, precum Grădinile botanice din Iaşi, Cluj sau Timişoara. Vestea despre proiectul său îndrăzneţ a ajuns şi la Londra, la o grădină botanică, de unde şi-a procurat diferite specii. A fost vizitat de ataşatul cultural al Japoniei care a sprijinit ideea profesorului. A beneficiat de ocazii de a vizita grădini botanice din Praga şi Viena pentru a-şi mări colecţia. Grădina Botanică, la inaugurare, cuprindea circa 500 de specii ajungând azi la un număr dublu. Astfel de la molidul argintiu la Ginkgo Biloba, de la liliacul bătut la tufele de rododendron, crini imperiali şi migdalul sălbatic adus cu raniţa din Munţii Nemira, Rubdechia Laciniato sau trandafirii uriaşi, plantele Grădinii Botanice formează un perimetru mirific, creat parcă de un pictor peisagist. Din Anglia a adus un superb miozotis şi o angelica foarte rară. Din toată ţara a adus bulbi, lăstari şi puieţi. Visul prindea contur, devenind un parc natural din mediul rural, de mare atracţie, cu specii deosebite: magnolii, migdali, bujori, crini, tuia, buxus, veronica, petunii, margarete, liliac, floarea reginei, hortensii, franchetti, chiparos, păducel, lanicara, cocotier, arborele de plută etc.

Despre întemeierea şi existenţa Grădinii Botanice pe aceste meleaguri, profesorul Viorel Căpitanu afirma „aceasta este unicat în viaţa culturală a satului, aşa cum au dorit înaintaşii noştri Nicolae Iorga şi Vasile Pârvan .Este un laborator viu, un mijloc ideal de cunoaştere şi ocrotire a plantelor. "

Scanned with OKEN Scanner

Pe 9 iunie 2002, Paul Ţarălungă reuşeşte să ducă la bun sfârşit un alt proiect – Monumentul Eroilor închinat celor din Prăjeşti şi Bogdăneşti care şi-au dat viaţa în cele două războaie mondiale. Acest monument a fost plasat în centrul comunei şi a pornit de la ideea că păstrarea şi cinstirea memoriei eroilor căzuţi la datorie reprezintă o obligaţie morală dar şi o datorie de onoare.

Viaţa şi activitatea profesorului Paul Ţarălungă oferă o adevărată lecţie pentru dascălii de azi, un exemplu de etică şi profesionalism, de sacrificiu pentru ştiinţă şi natură. Opera sa reprezintă o adevărată enciclopedie vie într-o societate în care totul se prezintă virtual, artificial iar adevărata scară a valorilor este inversată.

Valorile reale, patrimoniul cultural autentic vor rămâne generaţiilor care au obligaţia de a duce mai departe idealul său, menţinând astfel spiritul satului românesc.

Bibliografia:

1. Ştraub, Eduard, *Complexul Muzeal şi Grădina Botanică Prăjeşti*, Bacău, Editura Egal 2003
2. Ştraub, Eduard, *Dascălul - flacără eternă*, Bacău, Editura Psyhelp 2001, pag.25,36,90
3. x x x - *Ghidul muzeelor şi colecţiilor din România*, Bucureşti, CIMEC, 2000.

CUNOAŞTEREA ŞI PROMOVAREA MEŞTEŞUGURILOR TRADIŢIONALE ROMÂNEŞTI

Prof. Melinte Mariana, Şcoala „Ştefan cel Mare", Dancu, jud. Iaşi

Ne aflăm în anul dialogului intercultural. Cu atât mai mult putem promova dialogul cultural şi cunoaşterea reciprocă a culturii şi istoriei popoarelor europene.

În calitate de profesori de istorie/cultură civică/profesori diriginţi, ne revine un rol important, acela de a promova diversitatea culturală şi moştenirea culturală românească.

Meşteşugurile tradiţionale româneşti reprezintă un bogat tezaur care demonstrează creativitatea şi dragostea pentru frumos a poporului român. Olăritul, cusutul, broderia manuală, ţesutul, împletitul, sculptura în lemn, confecţionarea măştilor şi încondeierea ouălor reprezintă meşteşuguri româneşti (reprezentative) ce au fost perpetuate (transmise din generaţie în generaţie) până astăzi.

În întreaga ţară s-au făcut paşi importanţi pentru promovarea acestora. În Bucureşti în cadrul Centrului Cultural „Mihai Eminescu" din Parcul Naţional s-au organizat (la a IV-a ediţie) tabere pentru cetăţenii Bucureştiului în vederea iniţierii în arta sculptatului în lemn, a ţesutului tradiţional şi al broderiei. Activitatea se desfăşoară sub îndrumarea unor cunoscuţi maeştri în arta populară.

În unele zone ale ţării se organizează „Centre de meşteşuguri tradiţionale" care au drept scop reînvierea artelor şi meşteşugurilor tradiţionale pentru a îmbunătăţi calitatea vieţii. Se realizează proiecte pentru instalarea/echiparea unui atelier pentru predarea meşteşugurilor tradiţionale, inclusiv cazare şi catering.

În curriculum la decizia şcolii (CDŞ) pot fi cuprinse sau propuse opţionale privind economia bazată pe moştenire sau identitate regională. Un opţional cu titlul „Meşteşuguri tradiţionale româneşti" poate fi realizat atât la nivelul învăţământului primar cât şi a celui gimnazial.

Pentru a promova „iile de Cezieni", locuitorii acestui sat situat la 10 km de Caracal şi 45 de km de Slatina, au organizat „Sărbătoarea iilor". Astfel „iile de la Cezieni au ajuns până la Bruxelles, Paris, Luxemburg şi Strasbourg". (Ziarul „Adevărul", ediţia 5652/15.09.2008).

În cadrul lecţiilor de dirigenţie putem folosi studii de caz de genul : „Mânăstirrea Bârsana – monument istoric în patrimoniul UNESCO din 1731", sau articole şi titluri din ziare ca „Fierul forjat înlocuieşte porţile maramureşene" („Adevărul"/15.09.2007) sau „Ţesăturile şi portul popular românesc".

În cadrul activităţilor practice din şcolile noastre se pot organiza cercuri de meşteşuguri tradiţionale , unde copiii pot confecţiona păpuşi în costume populare, pot realiza împletituri vegetale sau încondeia ouă pentru sărbătorile pascale.

Orice popor se mândreşte cu oamenii, istoria şi tradiţiile sale. România are cu ce, are cu cine şi are de ce. În fiecare an la Iaşi se organizează Târgul meşterilor populari cu ocazia zilelor Iaşului, iar în Parcul Copou, Târgul de ceramică. În iunie 2008 la Iaşi a avut loc Festivalul internaţional de artă tradiţională. Aceste târguri ne oferă un bun prilej de a veni cu elevii pentru a vedea pe viu cum se produc obiectele tradiţionale româneşti.

La aceste târguri vin renumiţi meşteri populari : olari, pictori de icoane, încondeietori de ouă, meşteri în arta lemnului, creatoare de textile, port popular, păpuşi şi podoabe tradiţionale, împletitori de nuiele, creatori de măşti.

Pentru ilustrarea colecţiilor de ceramică putem folosi şi emisiunea filatelică „Ceramica românească – Oale şi căni" emisă de Romfilatelia în noiembrie 2007. Oalele şi cănile ilustrate pe timbre sunt reprezentative pentru ceramica din judeţele Vâlcea, Hunedoara, Maramureş, Zona Transilvaniei şi fac parte din colecţia centenară a Muzeului Ţăranului Român.

Scanned with OKEN Scanner

Vizitele la Muzeul Etnografic al Moldovei din cadrul Palatului Culturii Iaşi, ne oferă posibilitatea de a organiza activitatea de predare-învăţare-evaluare într-un spaţiu adecvat. Anul 2008 a fost declarat şi an Cucuteni în România, iar la nivel naţional se desfăşoară „Programul Naţional de Promovare a culturii eneolitice Cucuteni".

În perioada 23.09.2008 – 07.10.2008 la Iaşi în cadrul Muzeului „Mihai Eminescu" din Parcul Copou putem admira lucrări reprezentative ale unor meşteri şi creatori populari din judeţul Iaşi care conservă tehnicile tradiţionale; este vorba de expoziţia „Patrimoniul cultural şi material al judeţului Iaşi – meşteşuguri tradiţionale".

În prezent se organizează şi Olimpiade ale meşteşugurilor tradiţionale ca cea organizată la Cluj în iulie 2008. 20 de elevi au participat în perioada 20 – 26 iulie la Tabăra de meşteşuguri de la Leghia. Aceştia au fost selecţionaţi în urma fazei judeţene a Olimpiadei Meşteşugurilor Tradiţionale .(www.citynews.ro)

Muzeul Astra din Sibiu a organizat începând cu anul 1996, Olimpiada naţională „Meşteşuguri artistice tradiţionale" în colaborare cu MEC şi ISJ Sibiu. (www.muzeulastra.ro)

Bibliografie

1. *Ghidul muzeelor şi colecţii din România*, Editura CIMEC, 2008
2. „*Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*" în *Istoria românilor în chipuri şi icoane,* III, Bucureşti, 1906
3. Bâtcă Maria, *Costumul popular românesc,* Centrul Naţional pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale, 2006
4. Horsia Olga, Petrescu Paul, *Meşteşuguri artistice în România,* Bucureşti, 1971
5. www.adevarul.ro, ediţia 5652/15.09.2008
6. www.muzeul-etnografic.ro
7. www.muzeultaranuluiromân.ro
8. www.cultura2007.ro
9. www.tradiţii.ro
10. www.muzeulastra.ro
11. www.folkromania.com
12. www.observatorcultural.ro

FOLCLORUL – IZVOR NESECAT DE FRUMUSEŢI

Educ. Mezei Laura, Grădiniţa nr. 2 Săveni, judeţul Botoşani

„Speranţa cea mai de seamă a unei naţiuni stă în buna educaţie pe care o asigură tineretului său"

După evenimentele ce au avut loc în luna decembrie 1989, toţi românii au obţinut libertatea de depăşi graniţele tării. Ca urmare fenomenul imigraţiei a luat amploare, iar românii au început să ajungă în cele mai îndepărtate colţuri ale pământului, unde sentimentul de apartenenţă la o cultură şi un popor începe să se estompeze.

Ne revine nouă, educatorilor sarcina de a acorda o mai mare atenţie elementelor care definesc folclorul românesc. Formarea si dezvoltarea omului pe care actuala societate îl cere se începe chiar din primele zile de la naştere când mama îi cânta cântece de leagăn,cu bunici care mai ştiu poveşti. Începând chiar de la vârsta de 3 ani, desfăşurăm activităţi pentru a uşura integrarea copilului într-un nucleu social care îl plasează pentru prima oară în afara familiei. Depinde de educator dacă acest lucru se va realiza uşor sau greu, determinat de o serie de factori cum ar fi: gradul de deschidere al copilului spre relaţia cu ceilalţi, temperamentul său, calitatea mediului educogen din care vine, gradul de independenţă în acţiune. Contează de asemenea, competenţa educatorilor, calitatea estetică şi afectivă a mediului ambiant al grădiniţei, deschiderea spre colaborarea cu familia şi comunitatea.

Privind din perspectiva oferită de programa actuală, socializarea înseamnă, mai ales, pregătirea integrării copilului in conştiinţa naţională prin familiarizarea cu tradiţiile populare, cu evenimentele istorice, cu valorile spirituale ale localităţii natale şi ale ţării. Odată intrat în sistemul de învăţământ, copilului i se oferă şi alternative la modelele comportamentale cunoscute până atunci, altele decât cele pe care i le-a oferit familia.

În activitatea desfăşurată în grădiniţă, ne preocupă permanent ca tradiţiile moştenite de la înaintaşi să se păstreze în sufletele şi conştiinţa copiilor şi să se transmită mai departe. Pentru a putea împlini menirea pe care o avem, este nevoie să conlucrăm cu toţi factorii care influenţează viaţa noastră cotidiană. Legătura cu comunitatea ne oferă prilejul unor vizite în diverse gospodării ce mai respectă tradiţiile populare, unde se mai păstrează câteva din obiceiurile străvechi de împodobire a locuinţei şi unele meşteşuguri tradiţionale. Copii au observat cum se obţin obiecte din papură, pănuşi de porumb: coşuri, obiecte decorative şi rogojini (covor ecologic).

Am observat costume naţionale specifice zonei, covoare şi prosoape ţesute manual din fire naturale, obţinute chiar de gospodine prin tehnici vechi, au aflat şi cum se obţin culorile naturale(din flori, frunze, coji de nucă, ceapă). Ajunşi mai apoi la grădiniţă, am experimentat împreună obţinerea acestor culori şi le-au folosit la activităţile artistico-plastice.

În aceste vizite, copii au ascultat graiul cu intonaţii şi expresii specifice ale sătenilor, povestind întâmplări de demult, auzite la rândul lor de la cei mai bătrâni. Şi copii au cântat, au recitat şi au spus proverbe şi ghicitori.

Scanned with OKEN Scanner

Legătura cu familia pentru valorificarea tradiţiilor este o constantă a modului de desfăşurare a activităţilor. Sărbătorile tradiţionale oferă ocazia de a invita mămici sau bunici pentru ca în cadrul unor activităţi specifice să pregătească împreună bucate tradiţionale.

Fiind la o vârsta la care vocabularul copiilor este mai sărac şi puterea lor de analiză şi sinteză nu sunt pe deplin dezvoltate, trebuie să apelăm mai mult la imagini şi sunete, care să sugereze frumuseţea folclorului românesc. În orice moment al zilei, putem să aducem în faţa copiilor exemple de creaţii populare, pornind chiar din mediul cunoscut deja de ei, casa părinţilor, a bunicilor. Împreună observăm modelele, culorile şi forma lor, încercând după capacitatea copiilor să le redăm în cadrul activităţilor. Modelele antropomorfe, zoomorfe sau vegetale, cromatica lor, au fost şi sunt folosite de pictori şi sculptori. Profitând de faptul ca în oraşul nostru este un muzeu cu exponate istorice am găsit oportun, concomitent cu activităţile instructiv-educative din grădiniţă, ca atunci când se organizează expoziţii ale unor artişti, copiii să fie familiarizaţi cu operele acestora. Pentru a percepe şi a înţelege valoarea fundamentală a artei, pentru a se raporta la nişte repere de artă autentică şi cultă, gustul trebuie format.

Prin iniţierea vizitelor în spaţiul de expunere se permite contactul direct cu operele de artă printr-o abordare interdisciplinarară şi interactivă a temelor alese. Pornind de la universul conturat prin propriile cunoştinţe, copiii vor descoperi prin intermediul exponatelor ce înseamnă frumosul în artă, exersează modalităţi de comunicare cu ceilalţi.

Regăsim şi în creaţiile vestimentare elementele de artă populară, în decorarea clădirilor, atât în interior cât şi în exterior.

În cadrul activităţilor au observat costume populare din alte regiuni ale ţării. Copiii au învăţat şi dansuri populare pe care le-au prezentat cu prilejul diferitelor evenimente, îmbrăcaţi în costume populare specifice zonei. Au aflat că balerinii s-au inspirat din paşii de dans popular, în spectacolele de succes pe care le-au susţinut.

Muzica este foarte îndrăgită de copii şi se poate folosi în orice activitate. Ei învaţă cântece pentru copii, compuse de muzicieni, dar şi creaţii populare şi au aflat că şi oamenii mari interpretează melodii inspirate din folclor, că marii compozitori sunt autori ai unor opere de inspiraţie folclorică.

Înţelepciunea poporului este nelimitată, indiferent dacă este adunată în proverbe, zicători, ghicitori sau în legende şi poezii populare. Folclorul este un izvor nesecat de frumuseţi şi înţelepciune care nu aparţine numai poporului nostru ci tuturor popoarelor.

Pentru a putea fi mai uşor reţinute de copii, cu prilejul diferitelor sărbători sau acţiuni, se fac dramatizări ale poveştilor. Prin participarea la pregătirea acestora copiii îşi dezvoltă capacităţi de intercomunicare şi interrelaţionare finalizându-se cu formarea unor colective unite.

Ca să găsim mereu surse de inspiraţie căutăm în „lada de zestre a bunicii" şi cred că putem considera folclorul ca fiind „lada de zestre a poporului român'".

Bibliografie:

1. Magdalena Dumitrana, „Copilul, familia şi grădiniţa" Bucureşti, Editura Compania, 2000
2. Beatrice Kiseleff, „Proverbe, zicători, ghicitori", Bucureşti, Editura Elis, 2006
3. Învăţământul Preşcolar nr. 2, Bucureşti, Editura Coresi SA, 2007
4. Învăţământul Preşcolar nr. 1, 2, Bucureşti, Editura Coresi SA, 2008

MISTIC ŞI LAIC ÎN INTERPRETAREA SĂRBĂTORILOR CREŞTINE ŞI DATINILOR DE IARNĂ LA GORJENI

Instit. Gogălniceanu Ana, Grădiniţa P. N. nr. 28, Târgu Jiu

„Datinile, credinţele, obiceiurile, tradiţiile la români sunt legate în principal de echinocţii, solstiţii, fazele lunare, bioritmuri, iar interdicţiile prin păcat şi pedeapsa cerească leagă calendarul popular de cel bisericesc şi, măcar sub acest aspect, ele nu se contrazic"[38].

În cadrul procesului complex şi îndelungat de formare a personalităţii copiilor, cunoaşterea obiceiurilor şi tradiţiilor creştine locale are o importanţă deosebită, datorită conţinutului de idei şi sentimente, a faptelor care oglindesc trecutul.

Pornind de la aceste considerente am căutat ca, în activităţile desfăşurate în grădiniţă, să-i determin pe copii să înţeleagă şi să recepteze frumosul şi armonia mediului înconjurător şi a celui social. Am avut norocul şi fericirea de a lucra în ultimii 2 ani cu o grupă de copii extraordinari, dornici de a şti, de a acţiona mereu, între copii existând o permanentă competiţie, în sensul bun al cuvântului.

Obligată fiind şi de cerinţele profesiei, dar şi de aviditatea de cunoaştere a copiilor, am pornit, pas cu pas, pe tărâmul cunoaşterii sărbătorilor creştine şi datinilor gorjeneşti, ca o poartă spre marea cunoaştere a sărbătorilor, tradiţiilor şi obiceiurilor, a creaţiilor poporului român, încercând să-i determin pe copii să înţeleagă atât semnificaţia laică, comună zilelor noastre, cât şi pe cea mistică, cea căreia nu i se mai acordă atenţie prea mare astăzi.

[38] Al. Doru Şerban, Valentina Şerban, *Credinţe, datini şi obiceiuri din Gorj*, Editura Rhabon, 2004

Scanned with OKEN Scanner

Este ştiut faptul **că judeţul Gorj este o zonă etnografică** în care multe din datinile creştine strămoşeşti s-au transmis din generaţie în generaţie, până aproape de zilele noastre.

Dintre datinile creştine calendaristice, cel mai bine s-au păstrat cele legate de sărbătorile de iarnă, care sunt şi cele mai apropiate şi dragi sufletului oricărui copil.

Obiceiurile şi datinile de iarnă pe care le-am făcut cunoscute copiilor au încercat să surprindă aspecte ale culturii populare gorjeneşti transmise din vechime , cu modificările şi transformările survenite în decursul vremii.

Programa activităţilor instructiv-educative oferă suficiente modalităţi de realizare şi sugestii pentru activităţile dedicate acestor momente.

Prima din şirul de tradiţii creştine de iarnă ce a fost făcută cunoscută copiilor a fost ***sărbătoarea Sfântului Nicolae.*** În activităţile de cunoaştere a mediului, prin povestirea „ Sfântul Nicolae – bucuria copiilor „, micuţii au aflat atât despre originea sfântului, prieten şi ocrotitor al copiilor, cât şi despre minunile pe care acesta le-a făcut în timpul vieţii şi după moartea sa. Portretul sfântului, acela care este reprezentat şi în icoana ce se află în clasă şi în faţa căreia, zi de zi, copiii îşi fac rugăciunea înainte de masă, a devenit foarte familiar şi drag acestora. În cadrul activităţii de educare a limbajului copiii au învăţat poezia „ De Moş Nicolae", scrisă de mine, o altă variantă a semnificaţiei acestei sărbători creştine şi a acestui „ prieten al copiilor. Conţinutul poeziei este unul moralizator, referindu-se la sancţiunea pe care moşul o aplică acelora dintre copii care nu au fost cuminţi şi ascultători.

Moş Nicolae are, în tradiţia populară, alte atribuţii decât cele ale Sfântului din calendarul ortodox: **cu barba lui albă, călare pe un cal alb, el semnifică vremea primelor zăpezi; el se luptă ca soarele să nu lase lumea fără căldură şi lumină.** Aceste lucruri le-au aflat copiii de la preotul care a venit la grădiniţă, să le vorbească despre semnificaţia acestei sărbători.

În activităţile artistico-plastice am dat posibilitatea copiilor să redea prin desen şi modelaj, în funcţie de imaginaţia şi preferinţele lor, darurile pe care şi le-ar dori de la bunul moş sau pe acelea pe care le-au primit, iar în activitatea practică ei şi-au pregătit, prin tăiere, colorare, decorare şi şnuruire cizmuliţe simbolice pe care, plini de încredere, le-au lăsat în dreptul fiecărui scăunel. Nu mică le-a fost bucuria când, dimineaţa, Moş Nicolae, ajutat de părinţi, a pus în cizmuliţele lucrate chiar de ei câte o carte de colorat şi dulciuri, iar cei ştrengari au primit, simbolic şi câte un băţ, spre cumințire. Acesta a fost un moment prielnic pentru a sublinia frumuseţea, dar şi latura educativă a acestui vechi obicei, care se practică şi la noi.

În activităţile liber-creative le-am povestit copiilor cum, în vechime, ziua Sfântului Nicolae era **o zi bună pentru făcut vrăji , când gospodinele ori fetele rupeau şi puneau crenguţe în apă.** Dacă înfloreau până la Crăciun ori Anul Nou, era semn că anul viitor va fi unul foarte bun pentru recolte.

În unele sate, precum Runcu, se mânca brânză, iar vitele nu mai erau slobozite la câmp.

La Căpreni şi Cruşet lăutarii colindau pe la casele celor pe care- i chema Nicolae, să le cânte şi să le ureze, iar la Borăscu după această zi începeau repetiţiile pentru colindele de Crăciun.

Copiii s-au arătat interesaţi de aceste obiceiuri, cu atât mai mult cu cât foarte mulţi dintre ei îşi au bunicii în aceste localităţi şi de multe ori au fost martori oculari la această sărbătoare, mult mai săracă în conţinut şi mod de manifestare în zilele noastre.

Tot în activitatea din prima parte a zilei le-am vorbit copiilor despre o altă străveche datină, întâlnită încă în satele gorjeneşti, ***Ignatul,*** care se sărbătoreşte la 20 decembrie, **o sărbătoare a jertfei şi a belşugului.** Interpretarea **mistică** a acestei sărbători, povestită de acelaşi preot, ar fi următoarea: Sfântul Ignatie, Episcop în Antiohia, a avut curajul să-l înfrunte pe împăratul Traian, cel care-i prigonea pe creştinii apărători ai învăţăturilor lui Hristos, şi pentru acest fapt a fost aruncat în groapa cu fiare sălbatice şi flămânde, murind ca un martir. Pe de altă parte, preşcolarii au ascultat şi legenda, transmisă din generaţie în generaţie despre acest personaj. Legenda lui Ignat circulă în judeţ, probabil sub influenţa folclorului ardelean, în satele de păstori veniţi prin transhumanţă în Gorj.

Ignat, un om sărac, avea casa plină de copii şi o nevastă gata să nască.Apropiindu-se Crăciunul, el a plecat la târg să cumpere un grăsune, iar pe drum s-a întâlnit cu Necuratul ,care i-a promis că-i va da cei nouă porci pe care-i avea, în schimbul jurământului că Ignat îi va dărui pruncul nenăscut, dacă nu-i va răspunde corect la cele zece întrebări pe care i le va pune, la momentul potrivit.

În noaptea în care nevasta lui Ignat a născut, pe 20 decembrie şi Necuratul a venit să ia pruncul, tatăl a reuşit, cu ajutorul lui Dumnezeu şi a Sfântului Petru, care atunci umblau pe pământ, să răspundă la întrebări. De ciudă. Necuratul a crăpat iar Ignat, bucuros, a tăiat cei nouă porci, asigurând hrana copiilor săi.

Astăzi se mai respectă această tradiţie doar la sate, **sacrificiul porcului simbolizând zeul care moare şi renaşte în perioada solstiţiului de iarnă.** Copiii participă cu bucurie la acest ritual, cu atât mai mult cu cât, în această zi au loc întâmplări de neuitat.

Le-am propus copiilor, şi spre surprinderea mea destul de mulţi au intrat în jocul meu, ca, la reîntoarcerea din vacanţa de iarnă, să povestească întâmplări petrecute de-a lungul timpului cu bunicii şi părinţii lor la această sărbătoare. Aşa a luat fiinţă colecţia de povestioare intitulată „Întâmplări hazlii de Ignat", pe care ni le reamintim ori de câte ori ne dorim momente de bună dispoziţie, realizând astfel şi obiectivele educaţiei limbajului.

Un obicei foarte îndrăgit de copii, de-a lungul timpului este pornitul cu ***Colindeţii sau Piţărăii.***

Scanned with OKEN Scanner

După ce le-am prezentat în linii mari acest obicei din Ajunul Crăciunului, atât prin povestire cât şi prin lectură după imagini, de un mare ajutor fiindu-mi volumul „Credinţe, datini şi obiceiuri din Gorj" semnat de Alexandru Doru Şerban şi Valentina Şerban, în ziua următoare copiii, din proprie iniţiativă, au venit la grădiniţă dornici să povestească cum se desfăşoară acest obicei la ei la ţară. Din povestirile părinţilor, transmise prin viu grai, copiii au aflat cât de mult diferă acest obicei de la zonă la zonă, de la un sat la altul al aceleiaşi comune,chiar. În Colindeţi sau Piţărăi merg şi fete şi băieţi, şi oameni săraci şi mai puţin săraci, din casă în casă, conduşi de vătafi. Ei primesc pâine, colăcei, dulciuri, fructe, iar cei mai înstăriţi oferă vin şi ţuică fiartă ca pomană pentru morţii lor.

Copiii au fost mai mult decât încântaţi atunci când bunicul lui Daniel, un băieţel foarte timid din grupa pregătitoare, a venit la grădiniţă cu un braţ de colinde, beţe de alun afumate, pe care le-a oferit tuturor copiilor, nu înainte de a le arăta cum se confecţionează.

Pentru a întregi această activitate, tot cu ajutorul părinţilor, sponsori generoşi, copiii au confecţionat traista sau săculeţul în care se pun colindeţii primiţi. Aceste trăistuţe (bucăţi de ţesătură procurate de la magazinul de Artizanat) au fost şnuruite de copii, astfel încât ei au plecat acasă „echipaţi"pentru ziua din Ajunul Crăciunului. O umbră de tristeţe s-a aşternut pe chipul câtorva dintre ei atunci când, după vacanţă, au povestit că nu au folosit traista şi colinda pentru că la ei la ţară nu au venit piţărăii. Le-am explicat că nu în toate satele gorjene există acest obicei şi că el diferă de la un loc la altul. Important este să cunoaştem această datină şi s-o transmitem, chiar şi numai prin povestire, generaţiilor ce vor veni. În programul artistic de Crăciun şi-a găsit loc şi acest vechi obicei, copiii învăţând varianta întâlnită în satul Brădiceni, variantă atât de dragă mie.

Crăciunul, „cea mai fastuoasă şi mai aşteptată sărbătoare a românilor, deci şi a gorjenilor, este pe cât de străveche, pe atât de complexă ca rosturi şi semnificaţii. Ca orice sărbătoare ce închide un interval spre a deschide un altul nou"[2], Crăciunul are câteva momente distincte, pe care am încercat să le fac cunoscute copiilor pentru a o evidenţia faţă de alte sărbători: nu este sărbătoare de o zi,**ci un ciclu de zile, are o pronunţată esenţă sacră pentru că semnifică naşterea lui Iisus Hristos şi are un caracter augural-este un timp investit cu forţe redutabile ce se cer respectate şi invocate.**

Prin povestirile spuse copiilor, aceştia au aflat că imaginea personificată a Crăciunului contemporan, atât de îndrăgit şi aşteptat, a fost la origine un moş albit de vreme, posac, ranchiunos, vicios câteodată, ce şi-a persecutat nevasta pentru că i-a încălcat poruncile şi că, legendele spun, atât personajul cât şi numele se leagă de naşterea Domnului Iisus Hristos. Preşcolarii ştiu acum că, numai aparent, Crăciunul, Anul Nou şi Boboteaza sunt doar descătuşări ale energiilor şi bucuriei, căci în satele unde îşi au ei bunicii, ele sunt puse mai ales sub semnul sacralităţii.

Prin toate activităţile planificate şi desfăşurate în perioada premergătoare Crăciunului, preşcolarii au fost familiarizaţi nu doar cu poveşti despre Moş Crăciun, dar şi cu semnificaţia sacră a acestor zile. Astfel învăţatul colindelor şi înţelegerea conţinutului lor pare a fi cel mai plăcut moment al acestei perioade. Copiii învaţă extrem de repede textele şi melodiile, participarea lor afectivă atingând cote maxime. Ei trăiesc alături de personajele-erou, se bucură odată cu ele şi suferă împreună cu ele.

Pentru că fiecare colindă are un final fericit, bucuria extremă se vede pe chipurile micuţilor de fiecare dată. Din experienţă pot spune, şi cred că sunteţi de acord cu mine, că nici un alt cântec învăţat pe parcursul anului nu emoţionează în mai mare măsură decât aceste colinde prin care, pe un text specific religios, se fac urări pentru noul timp(an) fiindcă în esenţă colinda de Crăciun este un rit adus morţii şi renaşterii.

Folosind un material didactic adecvat (planşe, măşti, costumaţie specifică, fond muzical) le-am făcut cunoscute copiilor şi alte obiceiuri vechi, cu arie largă de răspândire în tot judeţul, practicate în Ajunul Crăciunului, ori între Crăciun şi Anul Nou, care ,pe alocuri, se mai păstrează încă, aşa cum au fost la origine: **steaua, vicleiul sau irozii, brezaia.**

După ce au învăţat versurile, strigările şi urările specifice fiecărui obicei, am convenit cu copiii să alcătuim un program artistic axat pe această temă pe care să-l prezentăm părinţilor şi lui Moş Crăciun. De mare succes s-a bucurat varianta prezentată a **obiceiului *Vicleiul***, întâlnit în satele comunei Peştişani,o adevărată dramatizare a momentului de dinaintea naşterii Mântuitorului, când împăratul Irod a ordonat uciderea pruncilor mai mici de doi ani, pentru a scăpa astfel şi de Iisus. Spirite justiţionare, copiii s-au bucurat de nereuşita lui Irod, şi micii artişti au trăit momente de reală mândrie, constatând că, mulţi dintre ei, sunt singurii din familie care cunosc această datină veche. Un alt obicei specific judeţului nostru pe care nu mi-a fost greu să-l fac cunoscut copiilor a fost ***„dusul la naşi"***. Nu mi-a fost greu pentru că el se păstrează şi încă foarte bine şi în zilele noastre, atât la sate, cât şi la oraş, copiii participând direct, alături de părinţi, la **ducerea ploconului** (colacului) compus din mai multe pâini(sau echivalentul în grâu), câţiva litri de vin şi ţuică, carne din porcul tăiat de Ignat, o pasăre de curte şi alte produse alimentare. Dacă în trecut ziua în care se venea cu plocon la naşi era o zi de sărbătoare nu doar pentru cele două familii, ci şi pentru prieteni şi vecini şi se **încingeau hore**, iar naşul era cu atât mai de fală cu cât primea mai mulţi colindători, astăzi lucrurile s-au schimbat. Copiii povestesc cu încântare doar ce bunătăţi a pus naşa pe masă şi ce daruri primesc de la familia acesteia. Acest obicei prezintă reale valenţe educative, şi prin aceea că micuţii sunt învăţaţi să-i respecte pe naşii ori moşii de botez, care sunt părinţii spirituali ai acestora, oameni faţă de care trebuie să fie foarte apropiaţi.

Scanned with OKEN Scanner

O emblemă a sărbătorilor de iarnă este ***pomul de Crăciun***, bradul împodobit ,care este o achiziţie relativ recentă în ţara şi în zona noastră. Copiii au aflat că împodobirea bradului este un obicei împrumutat din occident şi astăzi sunt de neconceput sărbători de iarnă fără brad împodobit. Cu acest prilej le-am explicat că în **tradiţia românească, bradul se împodobea la nuntă ori în cazul morţii** unui tânăr, el semnificând **o axă, o legătură între două lumi – lumea feciorie şi al omului aşezat, familist, sau lumea de aici şi cea de dincolo.**

În activităţile artistico-plastice, copiii au redat bradul împodobit în aşteptarea cadourilor aduse de Moş Crăciun, iar în cele practice ei au confecţionat felicitări şi invitaţii la serbarea de Moş Crăciun cu crenguţe de brad şi globuleţe. Tot împreună cu copiii am împodobit şi brăduţul de la grădiniţă, prilej cu care ei au ascultat şi cântat colinde, s-au bucurat.

Acest ciclu de teme a suscitat un viu interes în rândul copiilor, iar la propunerea mea de a cere părinţilor şi bunicilor să le povestească cum aşteptau ei pe Moş Crăciun, copiii au venit cu povestioare, unele foarte hazlii sau altele foarte triste(în functie de starea materială a familiei) despre sărbătorile de altă dată. Aşa au aflat cu toţii că, în timp ce în unele case bradul împodobit trona în zilele de sărbătoare, în altele erau împodobite, cu flori din hârtie colorată sau ciucuri din aţă şi lână, doar nişte **crengi de pomi fructiferi, de preferinţă meri, simbolizând dorinţa de belşug în anul viitor.**

În activităţile liber-creative am planificat şi desfăşurat activităţi de cunoaştere şi învăţare a textului pluguşorului, cea mai veche colindă, păstrată încă din timpul romanilor, colindă ce surprinde cel mai bine ocupaţia străveche a poporului nostru. ***Pluguşorul*** este practic **o rugăciune de ocrotire a semănăturilor** din câmp. Preşcolarii au aflat că, în noaptea Anului Nou, atât copiii cât şi oamenii mari pleacă cu un plug simbolic, intră cu uratul în curţile gospodarilor, ară câte o brazdă şi aruncă seminţe de grâu, urând de sănătate şi belşug, în acompaniamentul biciului, a buhaiului, a tălăngilor şi clopoţeilor. Le-am explicat că şi în cazul acestui obicei există mici diferenţe de la un sat la altul, de la o zonă la alta în ceea ce privesc ritualul şi versurile, în esenţă rămânând, ca şi jocul Caprei, prilej de urătură şi voie bună.

Pentru aceeaşi serbare am împodobit împreună cu copiii pluguşorul cu panglici colorate, flori şi crenguţe de brad şi am învăţat varianta culeasă de prof. Torop Sorin Stelian din satul Vânăta-Tismana, pentru că am considerat-o cea mai potrivită pentru vârsta copiilor de 6-7 ani. Versurile ritmate, comice, uşor ironice, de o muzicalitate aparte, au făcut memorarea mai uşoară.

Un obicei larg răspândit atât în Gorj cât şi în întreaga ţară este ***Sorcova.*** Acesta datează din vremi uitate, **când marii boieri mergeau, fie din obligaţie, fie din plăcere, la Vodă cu o crenguţă frumos împodobită pentru a-i ura de sănătate.** Astăzi doar copiii până la 10-12 ani mai merg în prima zi a Anului Nou cu Sorcova la părinţi, vecini, prieteni, prilej cu care primesc dulciuri, fructe şi mai ales bani. Este o adevărată competiţie pentru a câştiga cât mai mulţi bani. În activităţile de educare a limbajului copiii au descris imagini înfăţişând acest obicei, au învăţat versurile tradiţionale, iar la activităţile muzicale au audiat diferite variante ale cântecului Sorcovei, pe cea mai melodioasă dintre ele învăţând-o şi prezentând-o la serbarea de Moş Crăciun.

A devenit aproape o tradiţie în grădiniţa noastră ca preşcolarii grupelor pregătitoare, sub îndrumarea educatoarelor, să-şi confecţioneze sorcove, pe care, cu bucurie, le duc acasă, prilej de educare a sensibilităţii, a gustului pentru frumos şi educarea spiritului practic, în acelaşi timp. Chiar dacă sorcovele nu arată ca cele cumpărate, copiii sunt mândri de rezultatele muncii lor.

Tot ceea ce am spus eu aici nu este o noutate şi sunt convinsă că fiecare dintre dumneavoastră parcurge o perioadă calendaristică, în care acest **obiectiv – familiarizarea copiilor cu tradiţiile şi obiceiurile creştine de iarnă** – este urmărit şi realizat prin activităţi specifice grădiniţei. Cunoaşterea acestor obiceiuri au o importanţă deosebită din mai multe puncte de vedere:

- copiii cunosc şi duc mai departe aceste tradiţii;
- îşi îmbogăţesc vocabularul cu expresii şi cuvinte vechi, existente în vorbirea zonei în care trăiesc;
- pătrund în comorile înţelepciunii populare;
- sunt conectaţi permanent la marea şi valoroasa creaţie populară;
- pot lua parte cu uşurinţă la derularea tradiţiilor locale, acum sau în viitor, realizându-se astfel o socializare mai rapidă.

Noi, dascăli, părinţi, **comunitate locală trebuie să înţelegem şi să-i facem şi pe copii să înţeleagă ce se află dincolo de bucuria festivă a desfăşurării acestor datini, ce se crede şi ce se spune, cum se aşteaptă şi cum se pregătesc aceste sărbători ale** sufletului. Doar cunoscând şi luând parte activă la aceste manifestări, copiii pot fi determinaţi să-şi iubească locul natal şi pot fi continuatorii datinilor pe aceste meleaguri.

„Să militäm pentru reîntoarcerea la credinţă şi datini, în speranţa că şi astfel vom asigura continuitatea identităţii neamului. Prin credinţă şi datini vom fi mai bogaţi spirituali şi mai români în simţire" (Al. Doru Şerban).

Bibliografie:

1. Şerban Al. Doru, Şerban Valentina, *Credinţe, datini şi obiceiuri din Gorj*, Editura Rhabon, 2004
2. Ştiucă Narcisa Alexandra, *Sărbătoarea noastră cea de toate zilele*, Editura Cartea de buzunar, Buc. 2004
3. *Programa activităţilor instructiv-educative în grădiniţa de copii*

Scanned with OKEN Scanner

RECEPTAREA MUZICALĂ DIN PERSPECTIVA PROLIFERĂRII PSEUDOVALORII

Prof. Gabriela Rusu, Colegiul Naţional, Iaşi

Secolul XX, unul din cele mai frământate secole din istoria umanităţii, a adus, pe lângă mirajul progresului tehnic derulat cu o viteză fără precedent, o serie de îngrijorări şi decepţii pe măsură. Semnificativ în acest sens este avertismentul unuia dintre marii artişti ai lumii – violoncelistul Yehudi Menuhin – care, plasând civilizaţia contemporană în contextul unei permanente ameninţări cu distrugerea, arată că *„fiecare generaţie trebuie să-şi redefinească termenul ca atare, măsurând cu îngrijorare riscurile mereu crescânde şi beneficiile - în opoziţie cu progresul şi preţul său"* .[1]

Am reprodus această opinie pentru a marca începutul demersului nostru de identificare a fenomenelor vizând **inautenticul** din domeniul receptării muzicale.

În context este foarte important de a releva condiţia omului contemporan prin prisma universului sonor în care trăieşte, deoarece sonorul (incluzând muzică şi zgomot, deopotrivă) asaltează fiinţa umană din toate părţile. Muzica însăşi cunoaşte o diversitate imensă a surselor de producere şi răspândire, astfel încât putem vorbi de o veritabilă omniprezenţă a ei.

În condiţiile date se pune tot mai acut problema opţiunilor estetice: *„o cultură muzicală în adevăratul sens al cuvântului implică, în mod necesar, dimensiunea receptării ca pe una din componentele ei de bază, înrtrucât numai astfel s-ar reuşi în rosturile ei majore, etice şi morale „* [2]

Ne-am propus deci, în studiul de faţă, relevarea unei viziuni preponderent critice cu privire la perpetuarea şi, mai ales, dezvoltarea unor fenomene nocive din sfera receptării muzicale, un rol decisiv în proliferarea acestora avându-l însăşi **mass-media.**

Dacă în ceea ce priveşte modalitatea tehnică de transmitere a informaţiei lucrurile au cunoscut o permanentă evoluţie, în domeniul utilizării acestor mijloace din perspectivă axiologică există numeroase deficienţe. Aceasta deoarece, dincolo de avantajele creării unui acces tot mai larg la cunoaşterea unor creaţii culturale puse în circulaţie pe această cale, mass-media, asociată artei, prezintă şi pericolul imens al vehiculării fenomenelor de **pseudoartă.**

Rolul persuasiv al mass-mediei se defineşte astfel, prin două direcţii fundamentale de propagare a informaţiei culturale, artistice: o direcţie utilă, pozitivă, caracterizată prin difuzarea valorilor autentice, cu impact puternic asupra formării şi dezvoltării gustului estetic şi o a doua, obstrucţionând-o pe prima, caracterizată, în principal, prin subordonarea artei industriei artistice.

Efectul în planul receptării estetice nu poate fi decât unul negativ, ţinând de **sfera deformării şi pervertirii gustului estetic.**

Relativ la impactul psihologic asupra publicului, alianţa dintre cele două fenomene produce prin tipologia şablon (efectul de serie) – o **receptare-şablon,** o schematizare a percepţiei.

Atingem, astfel, problema industrializării culturii, a producţiei de serie, destinată consumului public, această situaţie generând o serie de particularităţi ale actului de receptare.

Ocupându-ne de contextul comunicaţional în care circulaţia valorilor artistice este plasată în exclusivitate sub semnul cererii şi ofertei, vom particulariza dimensiunea acestui adevărat *cerc vicios* prin datele concrete ale fenomenului muzical.

Să luăm pentru început, ca sistem de referinţă - muzica noastră populară, arătând în deplină rezonanţă cu concepţia filozofică a lui Lucian Blaga – că folclorul reprezintă o autentică *matrice spirituală* a poporului român.

Ce se întâmplă însă, cu acel folclor ancestral, arhetipal, esenţial reprezentativ pentru identitatea noastră spirituală, în condiţiile în care impresarii, redactorii radio sau T.V., producătorii de discuri se conformează - în numele rentabilităţii financiare – **cererii** unui public needucat, pervertit, avid de **kitsch?** Avantajele financiare care decurg din avalanşa solicitărilor de acest fel (frecvenţa sufocantă a unor emisiuni de radio şi televiziune ce promovează aşa zisa „cerere a publicului") dictează politica difuzării şi (pentru a închide „cercul vicios" de care vorbeam) pe aceea a producţiei „folclorice" de serie.

Evident că volumul imens al ofertei - kitsch , reglat de cererea aferentă şi legiferat prin mass-media, nu va rămâne fără efect, astfel încât receptorul neavizat îşi va însuşi un fals pe care-l va cere insistent (fiind dispus să plătească pentru aşa ceva), condiţionând prin urmare **reproducerea şi serializarea produsului preferat.**

Putem desprinde, astfel, caracteristicile unui circuit interactiv care include umătorii termeni: **creatorul – producătorul - difuzorul şi receptorul.**

În contextul menţionat, acest circuit este supus în exclusivitate factorului economic, finalitatea comercială anulând-o pe cea artistică. Rezultatele ecuaţiei dintre autor – producător şi difuzor se vor repercuta direct asupra receptorului, care printr-un caracteristic proces feed – beck, va returna triadei de mai sus stimulii

[1] Menuhin, Yehudi – *Muzica omului*, Ed.Muzicală, Bucureşti, Davis, W.Curtis, 1984, p.166
[2] Donose, Vasile – *Imaginarul real*, Ed.Muzicală, Bucureşti, 1990, p.196

Scanned with OKEN Scanner

psihologici primiţi. Acest proces se va concretiza în cele din urmă în ceea ce numim **comandă socială de consum** sau **cererea de consum.**

Stă mărturie, în sensul celor arătate până acum, proliferarea fără precedent a studiourilor muzicale particulare constituite, multe dintre ele, în adevărate industrii de producere a kitschului. Dezideratul lor? Multiplicarea, serializarea produselor standardizate şi girate valoric de mass – media. Scopul lor? **Profitul maxim la bursa nonvalorii.**

Oare să fie folclorul autentic condamnat la o existenţă muzeală ? Câtuşi de puţin. Deşi nu pot stăvili ofensiva pseudovalorii, acei interpreţi de muzică populară - care se respectă - şi acei redactori de radio şi T.V. care întreţin flacăra unor emisiuni simbolice şi pilduitoare, vin să infirme cu putere această ipoteză.

Dar să enumerăm în continuare câteva dintre „calităţile" unor astfel de „surogate folclorice" puse în circulaţie fără prejudecăţi.

În primul rând, unele observaţii cu privire la registrul poetic al acestor producţii muzicale: texte cu o morală ieftină, patinând pe regretul tardiv cu privire la irosirea vieţii în plăceri şi băutură, altele, din contra, exaltând tocmai aceste efemere desfătări: texte ridicole prin lustrul reflexiv filozofic în legătură, de exemplu, cu condiţia finită a existenţei umane.

O altă categorie de piese cu pretenţii de *folclor* care-şi găseşte o largă difuzare prin intermediul CD - urilor produse de aşa numitele *studiouri muzicale*, este reprezentată de o muzică al cărei registru poetic de mahala este pigmentat cu expresii argotice între trivial şi pornografic. Acest gen de „folclor" are un aport substanţial şi în desfăşurarea unor spectacole de aşa zis divertisment, al căror conţinut şi mesaj estetic pot fi desprinse încă din titlu: *Puşcăria de femei, Şcoala de corecţie*, ş.a.

Din punct de vedere muzical, lucrările sunt şi mai grave, deoarece auzul şi sensibilitatea ne sunt agresate prin melodii „turcite" (epoca manelelor!), impregnate cu intonaţii şi ritmuri orientale, străine muzicii autohtone, inadecvări sporite şi prin utilizarea unor instrumente electronice tipice formaţiilor rock.

Dincolo de proliferarea nestăvilită a non-valorii, ceea ce ni se pare a fi deosebit de alarmant rezidă în faptul că publicul vizat cu predilecţie de industria show-ului muzical este tocmai acela format din copii şi adolescenţi. Conştienţi fiind de calitatea publicului care gustă astfel de (pseudo) creaţii - public eminamente tânăr, (mai mult chiar, în proporţie de peste 75% sub vârsta de 20 de ani) producătorii accentuează puternic latura senzaţionalului prin utilizarea unor sofisticate mijloace tehnice, menite să producă efecte speciale, şocante, *senzaţii tari.* Aceste categorii de vârstă, aflate în plin proces de modelare spirituală, lipsite de cele mai multe ori de reperele certe ale educaţiei estetice temeinice, cad foarte uşor în plasa efectelor speciale (acustice şi vizuale), golite de substanţă artistică, devenind totodată „victime" inocente ale politicii star – sistemului [3]. În acest scop este pusă în mişcare o adevărată industrie care cuprinde „armate" întregi de tehnicieni, ample campanii publicitare, prin care este întreţinută nevoia vitală de iluzii, vise, **surogate spirituale.**

Fără a putea elucida în cadrul prezentului studiu această problemă (date fiind multiplele implicaţii psihologice, economice, sociale) ne vom referi totuşi, la câteva dintre cele mai semnificative aspecte care ţin de patologia receptării fenomenului semnalat.

În primul rând, trebuie remarcată obsesia volumului sonor maxim, a intensităţii împinse până la limita suportabilului, agresând în acest mod deopotrivă, psihic şi fizic, urechea umană şi nu numai[4].

Predilecţia pentru „amplificare" este secondată îndeaproape de tendinţa generală a creatorilor şi interpreţilor rock în exacerbarea zgomotului. Acesta este obţinut, fie, prin mijloacele acustice ale percuţiei tradiţionale, fie, mai ales prin acelea ale percuţiei electronice şi sofisticata tehnică a efectelor speciale.

„Zgomotele create de oameni distrug mediul sonor relativ echilibrat din natură, făcându-ne să nu mai fim în stare să receptăm ciclurile naturale; conversaţia se stinge, zgomotul ucide dispoziţia naturală a minţii"[5].

Nu întâmplător, psihologi, acusticieni, educatori şi medici au atras foarte serios atenţia asupra efectelor negative ale numărului mare de decibeli asupra diferitelor organe ale corpului omenesc şi asupra dereglărilor psihice produse de acest fenomen.

„... Urechea umană este în pericol ..." avertiza Yehudi Menuhin în cartea sa „Muzica omului": *„De ani de zile amplificarea constituie esenţa muzicii rock. Nu este cazul să mai amintesc statisticile atât de mult discutate privind surzenia printre adolescenţi"*[6].

Efectelor acustice speciale – descrise anterior – li se adaugă cele vizuale. De obicei combinate, aceste efecte – care au la bază şi o proastă înţelegere a sincretismului artistic – apar ca imagini şocante, proiectate pe ecrane imense (pe stadioane sau săli polivalente) redând în flux quasicontinuu: explozii, incendii, accidente rutiere, navale sau aeriene; catastrofe naturale (cutremure, inundaţii) schimburi de focuri; scene erotice sau de

---

[3] Concept folosit de G.Modorcea

[4] *„... muzica îl supune pe ascultător unor probe nervoase de o intensitate fără precedent. Acel plus de pasionalitate şi brutalităţi sonore prin care Beethoven sau Wagner puteau să contrarieze o sensibilitate muzicală îndrăgostită de trecut, este insignifiant în comparaţie cu problemele psihologice şi filosofice muzicale pe care compozitorii acestui veac le pun auditorilor"*, V. Donose – Imaginarul real, p.193

[5] Y.Menuhin , Op.cit, p.164

[6] Y.Menuhin , Op.cit, p.164

Scanned with OKEN Scanner

violenţă etc. Erijându-se în mod (sau chiar model) de reflectare a condiţiei dramatice a omului contemporan, aceste şocuri audio-vizuale – atunci când nu maschează de-a dreptul lipsa calităţilor artistice ale muzicii devenite, astfel, simplu pretext – acţionează cu o forţă de persuasiune negativă imensă asupra publicului, căruia îi inoculează prin decupaje şi mixaje malefice, imaginea unei lumi apocaliptice, fără ieşire, fără speranţă [7].

Cea de a doua jumătate a sec. XX ne aduce, odată cu dezvoltarea tehnicii de calcul, posibilitatea sintetizării sunetului – cuceriri tehnice care au dus la apariţia unui gen muzical nou: **muzica electronică.**

Deschiderea extraordinară oferită de noua tehnologie care a produs generaţii de sintetizatoare din ce în ce mai performante a luat, după cum era şi firesc, mai multe direcţii de dezvoltare. Una dintre acestea este aceea a asocierii muzicii tradiţionale (de diferite genuri) cu specificitatea culorii sonore a sintetizatorului. Am aminti, astfel, realizările de certă valoare ale japonezului Ysao Tomita care a pus într-o nouă lumină pagini celebre din literatura clasică: Suita *Tablouri dintr-o expoziţie* de Musorgski,*Preludiile* de Debussy ş.a.

O altă tentinţă - în fapt, ceva mai importantă - este aceea a dezvoltării unei muzici electronice un statut propriu, utilizând caracteristicile speciale ale sunetului sintetizat şi întreaga gamă a mijloacelor tehnice puse la dispoziţie graţie dezvoltări tehnicii de calcul Astfel, iau fiinţă în diferitele centre muzicale ale lumii – studiouri experimentale de muzică electronică în care compozitorii testează capacităţile tehnice şi expresive ale instrumentelor electro-acustice, elaborând lucrări inedite.

Noua muzică a suscitat, în mod firesc, numeroase controverse generate, pe de o parte, de caracterul artificial al sunetului electronic (în ciuda tuturor perfecţiunilor aduse sintetizatoarelor) , iar pe de altă parte, de faptul că fascinaţia pentru posibilităţile imense oferite de noua tehnică - nu şi-a găsit un corespondent pe măsură în domeniul stilistic.

„Muzica electronică este o abstracţie, o îndepărtare de la organic spre anorganic, reprezentând o concepţie a universului redusă la distanţe, pulsaţii şi structuri. Recent, unele instrumente electronice au început să dobândească o flexibilitate care se apropie de aceea a instrumentelor naturale, directă şi spontană a sunetului.(...) Computerul nu poate să respire, căci notele pe hârtie nu respiră. Viaţa trebuie să fie instilată de către interpret ... instrumentul este tot atât de bun doar cât şi interpretul"[8].

Ceea ce pare a fi însă, deosebit de supărător este utilizarea sintetizatorului electronic fără discernământ, în genuri şi stiluri muzicale care nu suportă alianţa cu sonorităţile de acest fel. Un valoros interpret de muzică populară autentică se plângea, într-un interviu că ţăranii au început să condiţioneze angajarea unor formaţii folclorice pentru diferite ocazii, de prezenţa „orgii electronice".

O altă problemă ce ţine de patologia receptării este înţelegerea eronată , denaturată a conceptului de **accesibilitate.** A considera că se poate accede la valoarea autentică prin intermediul aceleiaşi valori mistificate, denaturate, „simplificate", ni se pare a fi una dintre cele mai grave erori.

Mai concret şi din nou în domeniul muzicii. Există o categorie de public subsumată fenomenului de mediocritate spirituală, categorie ce manifestă tendinţa acută de substituire a valorilor absolute ale muzicii „de cod tare" [9] cu valorile contrarii ale artei „de cod slab".

Avem în vedere, în acest caz, acea **intermediere** între capodoperă şi „surogat" cunoscută sub genericul de *pagini clasice în prelucrări moderne* [10]. Ce ambiţionează o astfel de tentativă ? O „accesibilizare" de fapt o nivelare a drumului spre Bach, Mozart, Beethoven, Brahms, Ceaikovski ş.a., prin reducţii, decupaje, colaje, simplificări. Pe lângă pericolul denaturării unor opere de valoare există şi acela al legiferării prin mass-media a unor adevăruri estetice trunchiate false. *„Reproducerea sau copia ajunge, manipulată astfel, să apară la fel de valoroasă ca şi originalul. O adevărată tehnică a mistificării este utilizată în vederea creării convingerii, la cel*

---

[7] *„Deşi eram la oarecare distanţă de sală, am auzit ceva care mi se părea o premoniţie a iadului... în arenă - sunetele erau asemenea unor tunete. Doream să ascult conţinutul muzical, dar volumul distrugea orice posibilitate. Era pentru prima oară când încercam o adevărată durere fizică, ascultând muzică. Notele, înălţimea sunetelor, structura muzicală, nu puteam distinge aproape nimic. Mi se părea cu totul deosebită de muzica Beatles, care are o calitate melodică reală, în timp ce aceasta era o supra doză de distrugere a auzului. Un adevărat zid de sunete. în asemenea împrejurări copleşitoare am înţeles cum este construită în mod deliberat întreaga nebunie. Urmăreşte să anihileze simţurile, să nu lase nici o posibilitate de alegere; auditorul trebuie să capituleze şi să participe. N-am făcut nici una, nici alta. Am plecat după zece minute. Rolling Stones încearcă cu disperare să genereze şi să descătuşeze emoţiile, dar cum ştiu prea puţin despre aceste discipline şi structuri prin care emoţiile sunt transformate în artă, nu pot decât să genereze* ***isteria.*** *Muzica lor este mai mult un fel de eliminare a structurii, aducând totul la stare de lut brut. Este o formă de autoglorificare, demonstrând cât de mult oamenii au nevoie* ***să-şi distrugă identităţile"*** Y.Menuhin – Muzica omului, p.176

[8] Y. Menuhin, Op.cit, p.168

[9] Concept folosit de V. E. Maşek, op.cit.

[10] „Modul în care Mantovani şi orchestra sa de buni profesionişti transpuneau motive muzicale clasice în „codul slab" al muzicii uşoare; (...) şi tot un kitsch – e drept de înalt nivel profesional – este rezultatul virtuozităţii pianistice cu care Cleiderman transpune şi reduce „pe înţelesul tuturor" motive muzicale din Bach sau Beethoven. Tehnica nu este deci decât o caracteristică pe baza căreia am putea, în toate cazurile, distinge kitsch –ul de artă. Kitsch-ul involuntar, ce rezultă din deficienţe tehnice, este numai un caz particular şi secundar". V.E.Maşek, op.cit, p.221-212

Scanned with OKEN Scanner

interesat, că el nu mai are nevoie de alt sistem de obiecte decât cel a reproducerilor oferite prin intermediul pieţii de desfacere a kitsch-ului"[11].

Să enumerăm în continuare, câteva dintre carenţele unor astfel de aşa numite *prelucrări în ritmuri moderne*:

- scoaterea din context a unor motive şi teme celebre aparţinând literaturii muzicale clasico-romantice şi mixarea lor după gustul îndoielnic al autorului, în suite sau potpuriuri eteroclite;
- operarea unor reducţii în aparatul orchestral („subţierea" diferitelor partite instrumentale, cum ar cele ale suflătorilor sau corzilor grave etc.);
- înlocuirea unor instrumente tradiţionale cu instrumente electro-acustice (în special substituirea timbrului natural cu acela artificial al sintetizatoarelor);
- „ritmizarea" cu ajutorul percuţiei imprimând accente şi nuanţe inadecvate, incompatibile cu datele structurale originale ale capodoperelor supuse acestui proces;
- imprimarea unui caracter dansant, de divertisment.

„Cel mai adesea, aceste substituiri generează o inadecvare o contradicţie între tehnica de lucru şi material, precum şi între formă şi material, iar inautenticitatea finală provine şi din faptul că forma reprodusă în obiectul – surogat s-a născut la origine într-un cu totul alt material"[12].

Trecând în revistă câteva dintre fenomenele alarmante care ţin de **patologia receptării artistice,** pledoaria noastră focalizată pe **relevarea inautenticului artistic,** nu şi-a propus să facă ierarhizări axiologice în domeniul genurilor şi stilurilor muzicale. Demersul nostru nu vizează în vreun fel cultivarea în conştiinţa receptorului a exclusivismului sau intoleranţei stilistice. Conştienţi fiind de necesitatea unei rapide şi eficiente **profilaxii** în domeniul abordat, vom sublinia, fără să ne putem permite acum sugerarea unor soluţii – **rolul educaţiei estetice,** în speţă a celei muzicale, atât prin mijloacele educaţiei formale (în şcoală) cât şi prin cele ale educaţiei nonformale sau informale[13].

În perspectiva pedagogică dorim să evidenţiem virtuţile educaţionale ale şcolii în special unde, prin efortul calificat, competent şi perseverent al **profesorilor de muzică,** modelarea spirituală a copiilor - în fapt a viitorului public – va duce al eliberarea oamenilor de prejudecata *„că muzica ar fi un privilegiu exclusiv al profesioniştilor în materie şi al câtorva melomani, destul de puţini în raport cu exigenţele culturale reale"*[14].

Pentru a-l cita în continuare pe muzicologul Vasile Donose (*Imaginarul real),* vom subscrie ideii potrivit căreia *„printr-o intensificare necesară a efortului.. oamenii vor putea să discearnă muzica bună, indiferent de genul în care este scrisă, din noianul de surogate nocive cu care sunt asaltate uneori sălile de spectacole (...). Muzica nu este, nu poate fi numai un divertisment facil sau instrument de utilizare practică imediată cum greşit este abordată"*[15].

Omul răspunde muzicii cu un complex de reacţii psihice şi fizice generate de însăşi complexitatea acestei arte. Răspunsul său, cuprinzând datele specifice ale experienţei personale şi culturale, pun în evidenţă o anume perspectivă asupra fenomenului muzical, în care componenta estetică joacă un rol aparte.

Bibliografie:

1. Angi, Stefan, *Antinomiile estetice ale lui Adorno în lumina rezultatelor şcolii sociologice de la Frankfurt* în „Lucrări de muzicologie", vol.10-11, Cluj Napoca, 1974-1975, p.45
2. Angi, Stefan, *Faţă în faţă cu anticategorii estetice* în „Lucrări de muzicologie", vol. 12 -13, Cluj-Napoca, 1976-1977,p.123
3. *** *Arta modernă şi problemele percepţiei estetice,* coordonator Nina Nicolaevna, colecţia Prospecţiuni estetice, Ed.Meridiane, Bucureşti, 1986
4. Bejinariu, Mircea, *Coordonate ale publicului muzical românesc contemporan* în „Lucrări de muzicologie", vol. 10 - 11, Cluj-Napoca, 1974 - 1975, p. 23
5. Bejinariu, Mircea, *Tipologia publicului muzical din România,* în sec. XIX – XX, în „Lucrări de muzicologie", vol. 12 - 13, Cluj-Napoca, 1976 - 1977, p. 135
6. Ciurea, Rodica, *O interpretare psihologică a gândirii muzicale,* în „Lucrări de muzicologie", vol. 12 - 13, Cluj-Napoca, 1976 - 1977, p. 143
7. Comănescu, Radu, *Autoeducaţia azi şi mâine,* Ed. Imprimeriei de Vest, Oradea, 1996
8. Davis, W. Curtis, Menuhin,Yehudi, *Muzica omului,* Ed. Muzicală, Bucureşti, 1984
9. Donose, Vasile, *Imaginarul real,* Ed. Muzicală, Bucureşti, 1990
10. *** *Evoluţia artei şi exigenţele receptării,* coordonatori: Dumitru Matei, Gheorghe Strois, colecţia Prospecţiuni estetice, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1985
11. Maşek, Ernest Victor, *Arta de a fi spectator,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1986
12. Moles, Abraham, *Psihologia kitschului,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1980
13. Radu, Cezar, *Artă şi conversaţie,* Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1989.

---

[11] V.E.Maşek, *op.cit.*, p.207
[12] V.E.Maşek, *op.cit.*, p.208
[13] Comănescu, Ioan, *Autoeducaţia azi şi mâine,* Ed.Imprimeriei de Vest, Oradea, 1996, p.21
[14] V.Donose, *op.cit.*, p.196
[15] V.Donose – op.cit, p.196

Scanned with OKEN Scanner

CREDIN□E □I SUPERSTI□II ÎN CULTURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Prof. Ionescu Daniela, Şcoala cu clasele I-VIII, Izvoru-Dulce, comuna Merei, judeţul Buzău

Ţăranul satului tradiţional românesc tratează în mod deosebit timpul. Toate acţiunile sale au o seamă de determinante între care timpul este foarte însemnat. Timpul, condiţie de acte pozitive sau rituale, este chipul cel mai frecvent în care apare acest fenomen în viaţa satului. Pasul pe care îl face, lucrul pe care îl începe şi orice acte de construcţie, tămăduire sau legătură nouă, apar strâns determinate de factorul timp.

Dar nu numai ceea ce stă în puterea omului de a face liber este determinat de timp ci şi actele sau evenimentele care vin peste puterile omului sunt supuse aceleiaşi influenţe directe a timpului în care ele se desăvârşesc. Aşa sunt înmugurirea, venirea păsărilor, naşterea sau moartea, care sunt legate şi capătă înţelesuri foarte variate de la timpul în care ele se împlinesc. Omul nu poate rămâne indiferent în faţa acestui fenomen, de aceea ţăranul îi acordă atâta atenţie şi respect. Omul este obligat să-i cunoască tainele, să-l cultive, să-l îndrume aşa cum desfăşurarea vieţii sale o cere.

Ţăranul român cercetează, respectă şi foloseşte însuşirile şi sensul timpului. Actele sale, de la cele mai mărunte şi obişnuite până la cele mai însemnate şi mai puţin obişnuite, sunt săvârşite într-un timp precis determinat. Prin săvârşirea lor într-un timp precis dinainte cunoscut se asigură rodnicia acestor acte de orice natură ar fi ele. Tot ce porneşte ţăranul, orice întreprinde el, este de obicei, strâns legat de factorul timp.

Astfel ţăranul are o serie de practici magice, de credinţe şi superstiţii pentru fiecare unitate de măsură a timpului. Legat de primăvară, anotimpul revenirii naturii la viaţă, ţăranul satului tradiţional românesc păstrează o serie de practici magice, cum ar fi: „Când auzi tunând întâia oară primăvara, să te baţi cu o piatră pe frunte, că nu ai durere de cap peste an", iar când se pleacă cu plugul la arat, se înconjură de trei ori cu tămâie, busuioc şi apă sfinţită ca să nu se deoache vitele.

„Dacă vezi pentru prima dată numai o rândunică, toată vara vei fi singur. Când vezi întâia dată rândunele, să te speli repede pe obraz cu apă sau cu lapte, pentru a nu avea pete sau aluniţe", sau „să cauţi în pământ sub talpa piciorului drept, că vei găsi un cărbune. Acel cărbune este bun pentru friguri".

Există şi o mulţime de semne de prosperitate de care ţăranul ţine seama: „Încotro tună primăvara întâiaşi dată, în acea parte s-or face pâinile mai bune", iar „dacă primăvara iese nalbă multă, atunci are să fie anul bogat, îmbelşugat în toate, mai cu seamă în porumb".

Printre semnele nefaste întâlnite primăvara, sunt: „Primăvara, cel ce va vedea întâi cocostârc, apoi barză, va face în acel an multe călătorii cu pieze rele", iar dacă va cânta cucul în apropierea casei tale, te vei muta de acolo. Fluturii albi văzuţi primăvara aduc boală, iar dacă vezi miel alb, îţi merge bine în anul acela.

Sunt o mulţime de semne după care ţăranul se orientează cum va fi vremea de-a lungul acelui an: „Dacă primăvara rândunelele şi cocostârcii se întorc de timpuriu, e semn de primăvară timpurie şi statornică", iar în ceea ce priveşte ploile, „de unde vin primăvara întâia dată, dintr-acolo vor veni peste toată vara", „primăvara ploioasă spune vară secetoasă". Vara, în cel de-al doilea anotimp al anului, nu trebuie să umbli cu căciulă, că tragi a iarnă, iar când încep să se coacă poamele, întâi se împarte ca să mănânce morţii şi apoi să mănânce vii. În legătură cu starea vremii, ţăranul are o mulţime de predicţii: „Dacă vara se fac vârtejuri în aer, va urma secetă", dacă vor fi nuci şi alune multe, se zice că va fi iarna grea. „Dacă cucul stă cu o săptămână înainte de Sf. Petru, are să fie iarna grea; din contră, dacă pleacă mai în urmă cu o săptămână, are să fie iarnă mai uşoară".

Toamna, când tună târziu, se zice că „Sf. Ilie se întoarce cu carul plin de păpuşoi acasă. Roatele carului sunt pline de cuie, ca să nu scapete la vale. Cum merg ele pe podul cerului, îl înţeapă, şi prin acele înţepături curge ploaia". Toamna, când găseşti în ghinda de stejar vierme, arată că anul viitor va fi productiv; dacă îi muscă, va fi mijlociu, iar de va fi painjăn, prevesteşte foamete, iar dacă vrăbiile cântă toamna, are să plouă.

Iarna soarele luptă cu noaptea, că ziua e mai mică, de aceea nu are putere, căci altfel ar încălzi şi iarna ca şi vara. Semne de prosperitate din timpul iernii: ca să fie seminţele roditoare, să însemni la ce zi a săptămânii a început a ninge, iar în primăvară să semeni tot în aceeaşi zi, iar „dacă iarna stă neaua pe pomi, vara va fi grâu înalt şi bogat".

Se crede că, dacă iarna nu viscoleşte, în vara viitoare pâinea nu va rodi mult, iar de va tuna iarna, are să fie foamete în anul acela.

Lunile anului merg împreună cu zodiacul. În ceea ce priveşte zodiacul, există superstiţii pentru fiecare semn zodiacal.

Pe lângă credinţele legate de anotimpuri, de zodii, ţăranul păstrează şi anumite credinţe legate de zilele săptămânii. Prin tradiţie, zilele săptămânii sunt faste sau nefaste, zile ale morţilor sau ale viilor, de post sau nu, pot avea sau nu patroni specifici, pot, la rândul lor, patrona anumite ocupaţii.

Prescripţiile, fie că era vorba de recomandări sau de tabuuri (interdicţii cu caracter religios, în legătură cu întrebuinţarea, atingerea unor obiecte, fiinţe considerate sacre sau impure), nu se adresau în egală măsură tuturor membrilor comunităţii respective. În cea mai mare parte ele cunoşteau o diferenţiere sexuală, pe categorii

Scanned with OKEN Scanner

de vârstă sau ocupaţii, pe regiuni. Dar, deşi erau cu stricteţe interzise multe din activităţile specifice, ele continuau să se desfăşoare atunci când participanţii acţionau în registru magic.

Zilei de luni, având un caracter fast, i se asociază începutul, astfel ea este potenţialitate, de cele mai multe ori benefică, dar orice întreprindere nereuşită se putea extinde, prin analogie, asupra întregii săptămâni.

Există anumite tradiţii legate de această zi a săptămânii: „Luni e bărbat; ţine cheia de la cea dintâi poartă a cerului". Poporul zice că lunea este a sfinţilor îngeri sau voievozi şi e bine să se postească, fiindcă, când moare omul, atuncea vine Sf. Mihail şi Gavril, care iau sufletul, cu milă şi blânzi, nu mânioşi. Pentru ca să îi meargă bine, ţăranul ţine seama de anumite obiceiuri: „Lunea să posteşti pentru viaţă, ai zile lungi; e de mare ajutor pentru noroc şi orice, pentru sănătate la om şi la vite, dar, de o înfruptă, omul se îmbolnăveşte", iar „nevestele care n-au copii şi doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece luni în şir cred că vor naşte copii". „Pânza pentru albituri se croieşte lunea, ca cel cel le va purta să trăiască lung". Copilul care este născut lunea are noroc şi viaţă îndelungată, iar la muncile agricole, semănatul se începe lunea sau joia, în zori, ca orice lucru însemnat pe care îl face omul. Ţăranul crede că aşa cum îi merge lunea, îi merge toată săptămâna, şi mai ales ţine cont de lunea cea dintâi, de la începutul lunii.

Luni dimineaţă, până la răsăritul soarelui, nu se lucrează, că se crede că e tot duminică. Nu se lucrează până nu vezi urmă de vită înaintea casei, iar de „mănânci lunea frupt sau carne din frigare seara vei avea pagubă în vite de pe urma lupilor". „Lunea nu e bine să se spele rufe, căci unul de-ai casei se va umple de buboaie. Dacă faci lăutoare ori speli cămăşi lunea, ai să te îmbolnăveşti de râie şi de rapăn, ai să faci păduchi şi lindini, şi de purici nu te vei mântui".

Babele descântă în zilele de post sau de sec (lunea, miercurea şi vinerea) ca să secе boala, „lunea e ziua vrăjilor; de aceea femeile nu se duc una la alta".

Ziua de marţi este considerată prin tradiţie zi nefastă, nu numai pentru că este considerată ziua celor trei „ceasuri rele". Legată şi ea de post, îi transferă acţiunile în sfera magicului (postul este ţinut pentru duşmani). Acţiuni recomandate în această zi sunt: realizarea obiectelor funerare, umplutul borşului, iar acţiuni interzise: urzitul, torsul (acum îşi face simţită prezenţa Marţolea}, cusutul, plecatul la drum, începuturile de orice fel.

Pentru bunul mers al vieţii şi al treburilor trebuie să faci bine marţea, că-i zi curăţitoare, marţea se umple borşul, că se face acru, marţea nu e bine să începi un lucru, că e zi rea şi nu sfârşeşti cu bine. Când eşti decis să faci o călătorie, să nu pleci marţea sau sâmbăta, căci îţi va merge rău. Miercurea e o zi fastă, asociată soarelui, Maicii Domnului, Crucii, care impune ca necesar postul. Acţiuni recomandate în această zi: punerea cloştilor, iar acţiuni interzise: ţesut, cusut, spălat, tăiatul unghiilor, petreceri. „Miercuri este o sfântă bătrână, slabă şi necăjită, îmbrăcată în alb sau, dimpotrivă, dezbrăcată şi despletită. Locuinţa ei se află în cer, în pustiu, în păduri sau în palate mari. Se preocupă de animalele sălbatice, iar, când apare în vis, vindecă bolnavi", este ziua Maicii Domnului, şi întru cinstea ei se posteşte ca să ai cinste

„Miercuri să nu faci leşie, să nu zoleşti", că „pe ceea lume bei zoala", să nu te speli pe cap, că rămâi văduană sau, dacă eşti fată, ai să te măriţi cu un văduv. Nu se fac nunţi, nu se merge în peţit, sunt interzise petrecerile şi distracţiile.

Ziua de joi este o sărbătoare contradictorie, în care se îmbină elemente faste (este o zi a dragostei, a căsătoriei) cu cele nefaste (cu deosebire joile după Paşti). Acţiunile recomandate în această zi sunt: croitul, spălatul şi albitul cămăşilor, tăiatul unghiilor.

„Joia e jumătate bărbat şi jumătate femeie: că şi bărbaţii şi femeile îl ţin". Se credea că cine se naşte joi e cu noroc. Joia este „o zi bună, în care poţi să începi un lucru", „pânza pentru albituri se croieşte într-o joi, pe la sfârşitul lunii, căci se zice că albiturile croite pe acel timp ţin mult", iar de spălat cămăşile sunt două zile pe săptămână: marţea şi joia.

Ziua de vineri este una dintre cele mai sacre zile ale săptămânii, vineri a generat numeroase credinţe şi practici specifice, consacrate în fapt sfintei care are acelaşi nume. Spre deosebire de celelalte zile, vinerea în fiecare lună şi tot anul se serbează cu post şi nelucrare, aşa că acţiunile recomandate lipsesc cu desăvârşire, în felul acesta apărând imaginea după care „vinerea ar face mult rău oamenilor, dacă ar putea". Lipsa bucuriei, a distracţiei, impusă de solemnitatea zilei (în felul acesta, nefastă), atrage după sine credinţa că toţi cei născuţi în această zi vor fi fără noroc. Deşi, în principiu, nimic nu se poate face în această zi, sunt câteva acţiuni care sunt interzise cu desăvârşire: spălatul, tăiatul unghiilor, cusutul, torsul (apariţia Sf. Vineri, păzitoarea torsului), făcutul pâinii, umplutul borşului, măturatul.

„Vinerile sunt surorile Duminicii", „Vineri e cea mai mare din toate zilele, e jumătate de duminică, dacă o ţii e de mare ajutor, e a crucei", „Vinerea este o babă bătrână şi miloasă, care serveşte pe Dumnezeu. Ea este foarte sfântă şi locuieşte înspre miazănoapte", „e cea mai bătrână sfântă dintre surorile ei. Umblă îmbrăcată în alb sau negru şi locuieşte în munţi, în pustiu, în ostroavele mării, în cer, în lumea cealaltă. Este protectoarea femeilor căsătorite, pe care le ajută la naştere, căsătoreşte fetele, poartă de grijă animalelor sălbatice". Se crede că cine se naşte vineri e evlavios. Vinerea sunt interzise acţiunile: de a coase, de a toarce, de a scoate gunoiul afară, se strânge într-un colţ al casei şi se pune mătura pe el.

Pentru a-i merge bine, ţăranul posteşte vinerea pentru ca această zi să-i fie de ajutor pentru tot ce îşi propune să facă. Femeile nu spală vinerea căci „se crede că Sf. Vineri apără de opărit", nu cos şi nu torc. Fetele

Scanned with OKEN Scanner

mai bătrâne nu-şi taie unghiile vinerea, crezând că nu se va mărita. În satul românesc, vinerea din fiecare lună şi din tot anul, se serbează cu post şi nelucrare, mai ales din partea sexului femeiesc, declarând această zi ca fiind nefastă (nenorocită), iar „orişice lucrare va începe omul vinerea nu reuşeşte, nu are capăt bun".

Practici magice pentru această zi: „În nouă vineri să te lai şi să arunci apa pe un câine rău, şi cu bună seamă îţi moare bărbatul".

Ziua de sâmbătă este văzută mai ales ca o zi nefastă, asemeni zilei de marţi, este prin tradiţie o zi a morţilor (şi de aceea naşterile survenite în această zi sunt considerate ca aducând nefericire). Este ziua când morţilor le sunt aduse ofrandele. Acţiunile recomandate în această zi sunt: spălatul, practici magice de dragoste, iar acţiuni interzise: măturatul, croitul, ţesutul, tăiatul animalelor, plecatul la drum, începuturile.

„Sâmbăta e femeie, uneori bărbat", cine se naşte sâmbăta e lucru rău, căci sâmbăta e zi a morţilor, iar ce dai sâmbăta e pomană şi vezi pe lumea cealaltă. Nu se începe nici un lucru, nici la drum nu se porneşte.

Ca să le meargă oamenilor bine, „Sâmbăta dimineaţa nu mătură, că li se colbăieşte împărtăşenia îngerilor; nici nu mănâncă, pentru că nu se pot împărtăşi îngerii, copiii cei morţi".

Pentru a se apăra de rele ţăranul nu dă nimic din casă sâmbăta seara, numai sâmbăta se spală, mai ales înainte de a răsări soarele, căci „dacă te speli sâmbătă dimineaţa, Maica Domnului e lângă tine, iar dacă te speli seara, vin diavolii". Sâmbăta nu-i bine să pleci la drum, „că sunt trei ceasuri rele şi nu ştii ce te prinde: un necaz, o boală".

Fetele mari pun seara, mai ales sâmbăta, unt la cumpăna fântânei, ca să se uite lumea la ele ca la fântână", iar ca o să fie jucată de un anumit flăcău şi apoi luată de el de soţie, fata „ia sâmbătă seara un cuţit şi-l înfige, rostind nişte versuri, în pământ, la un corn de casă, şi crede că apoi flăcăul dorit o va juca şi lua de soţie". Sâmbăta e o zi bună de farmece.

Ziua de duminică este cea mai importantă şi cea mai fastă zi a săptămânii, este reprezentată de sfânta cu acelaşi nume, a fost asociată bucuriei învierii, fiind uneori considerată mama lui Iisus. Caracterul fast se răsfrânge şi asupra naşterilor care au loc în aceasta zi. Acţiunile recomandate în această zi sunt: măturatul ritual, practici magice de dragoste, iar acţiuni interzise sunt: săditul, udatul plantelor, spălatul, tăiatul unghiilor, torsul, cusutul, făcutul focului, tăiatul păsărilor, în general, lucrul de orice fel.

Se zice că „Sf. Duminică e fată, e cea mai mare şi mai frumoasă decât toate zilele, iar bărbatul ei e sâmbăta". „Sfânta Duminică ar locui dincolo de Apa Sâmbetei, în palate de aur, în păduri neumblate de oameni, şi este îmbrăcată în haine albe. Ea se arată oamenilor, în vis sau în realitate, pentru a-i sfătui cum să alunge bolile şi să prevină pagubele. Poate să apară însă cu chip de femeie, cu picioare de găină, dacă oamenii mănâncă de dulce în zilele de post, zgâriată, împunsă, tăiată şi sângerată, dacă femeile au spălat rufe sau au cusut de ziua ei". Femeile nu mătură duminică dimineaţa în faţa soarelui, iar cea care naşte duminica zice că are copilul noroc în viaţă; tot îi merge bine şi cu belşug mare, din această cauză femeile se roagă să nască duminica.

Ţăranul nu doarme duminica dimineaţa când aude clopotele de la biserică pentru că „trec şerpii peste el", nu sădeşte plante, căci se usucă, nu udă florile duminica, căci fac viermi la rădăcină. „Nu e bine să coşi duminica, să înjugi boii sau să lucrezi ceva, că tot ce faci e lucrul dracului şi te trăzneşte, când te-o apuca ploaia undeva". Femeile însărcinate nu trebuie „să coasă duminica, pentru că va naşte copilul cu limba cusută, iar dacă va tăia cu cuţitul, copilul va avea buza tăiată".

Femeile păstrează anumite practici magice ce trebuiesc urmate în această zi: „Duminica dimineaţă mătură casa din patru cornuri cu mătura şi să aruncă gunoiul în drum, aruncând şi mătura, căci, de sunt ploşniţe, sau îi aduc farmece, sau are supărare în casă, toate se duc".

Pe lângă toate aceste credinţe şi superstiţii pe care le păstrează ţăranul satului tradiţional în timpul unei săptămâni, el are anumite obiceiuri, superstiţii, şi pentru fiecare moment din zi şi din noapte.

Ziua era împărţită în mai multe momente, astfel timpul de la soare-răsare şi până la amiază se numeşte dimineaţa, iar de la amiază şi până ce sfinţeşte soarele sau până la soare-apune se numeşte după amiază. Când e soarele drept la amiază, adică punct douăsprezece, e cruce amiază.

Vara, când soarele aruncă mai drept razele spre pământ, atunci cunoaşte românul mai bine când e amiază, pentru că atunci, stând drept în picioare, umbra trupului nu se vede şi, când nu se vede umbra, atunce trebuie numaidecât să fie amiază, iar când umbra e numai de un pas, atunci e aproape de amiazi, ceva înainte de ora douăsprezece.

Primul moment al zilei, înainte de răsăritul soarelui, păstrează anumite tradiţii: „trebuie să te scoli înaintea soarelui, căci e păcat să răsară soarele peste tine dormind", iar „când rândunica cântă înainte de revărsarea zorilor în faţa casei e semn de mare noroc". Dacă vrei să te vindeci de boală de ochi, „te speli cu apa în care şi-a spălat preotul mânele, după săvârşirea sfintei liturghii, sau cu apă dintr-o apă curgătoare luată în Vinerea Paştelui, sau în oricare zi, dar înainte de răsăritul soarelui".

Dimineaţa, în următorul moment al zilei, ţăranii români îşi urează unii altora „bună dimineaţa". Această urare însemnează spor, reuşită în toate, sănătate şi fericire în cursul acelei zile. În popor se crede că, dacă dimineaţa începe cu bine, apoi peste toată ziua merge bine, căci „ziua bună se cunoaşte de dimineaţă". Iar „a fi cu bună dimineaţa în sus" însemnează a fi aşezat de-a-ndoaselea, cu totul dimpotrivă de cum ar trebui să fie. „Bună dimineaţa" se dă până la „prânzul ţărănesc". Se dă „bună dimineaţa" toată ziua, ba chiar şi noaptea, la nuntă, ceea ce însemnează o neîntreruptă urare de belşug, de sănătate şi de fericire tinerilor soţi. La Moş Ajun se zice toată ziua şi toată noaptea „bună dimineaţa",

Scanned with OKEN Scanner

în scopul de neîntreruptă urare de belşug, de sănătate şi de fericire pentru anul viitor, ce îşi fac sătenii români unii altora". Dacă „te trezeşti dimineaţa cu faţa în sus eşti norocos, iar te scoli cu spatele în sus, e rău de ceartă".

Despre următorul moment, ziua, se zice că: „Vânturile cari încep ziua sunt mai mari şi ţin mai mult decât acele care încep noaptea, iar de cântă cocoşii ziua, sunt semne că va ploua". La amiază, cântatul cocoşului schimbă vremea, iar ploaia care începe după prânz, nu ţine mult.

Noaptea, ca şi ziua, este şi ea împărţită de ţăranul român în: amurg sau asfinţit, seara, a treia strajă, pe la culcate (timpul culcării), miezul-nopţii, la mânecate (timpul dintre cântători şi zori) şi zorile.

La asfinţit „nu e bine să mănânci, că faci bube la gură, iar de cânţi, faci buboaie în cap". Femeile nu dau gunoiul afară din casă după apusul soarelui, căci produce pagube, nu se dă sare sau oţet după asfinţitul soarelui, că primejdie pentru animale.

Seara, ţăranul lasă în vreun vas, pâine şi sare în fântână, ca apoi, scoţându-le, le dă la vaci să le mănânce ca aceastea să dea lapte. Seara nu se dă gunoiul afară din casă, după ce se mătură, ci se păstrează într-un colţ, până a doua zi, „că dai norocul afară".

Noaptea, când urlă câinele la casă, e semn că va muri cineva din casă, iar ca să se apere de rele, ţăranul nu aduce apă de la vreo fântână, căci împrejurul ei joacă ielele.

Practici magice ce se fac în timpul nopţii: „Când ţi-a ieşi noaptea ied înainte, să ştii că-i drac; să-i arunci bârneţu în coarne, că pe urmă nu-ţi mai scapă. Îi dai bârneţu bine între coarne, şi pe urmă ce-i porunci îţi aduce".

Privind miezul nopţii, se zice că: „Acei cucoşi care cântă la miezul nopţii de douăsprezece ori sunt năzdrăvani, iar când auzi în miezul nopţii scârţâind cumpăna de la fântână, să ştii că dracul scoate apă. Să nu-ţi faci cruce, nici să grăieşti ceva de rău, că atunci piere. Un astfel de drac, dacă bea din fântâna sfinţită de om de nouăzeci şi nouă de ori, se face duh bun".

Bibliografie:

1. Gorovei, Artur, *Credinţi şi superstiţii ale poporului roman,* Bucureşti, Editura „Grai şi suflet - Cultura naţională", 1995, p. 42.
2. Marian, Simion Florea, *Sărbătorile la români,* vol. II, Buc., Ed. „Fundaţiei Culturale Române", 1994, p. 64.
3. Gherman-4, Traian, *Prognosticuri,* „Comoara satelor", an I, nr. 7-8, 1923, p. 113.
4. Fochi, Adrian, *Datini şi eresuri populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea,* Buc.,Ed. „Minerva", 1976, p. 242.

O COMOARĂ CARE TREBUIE PĂSTRATĂ
PORTUL POPULAR ROMÂNESC

Prof. Mihaela Lazăr, Şcoala Nr. 24, „Sf. Gheorghe", Craiova

Românii au păstrat tradiţii impresionant de vechi, care le dovedesc existenţa continuă în vechea lor vatră.

Oamenii arhaici îşi ilustrau credinţele în folclor, simbol şi limbă, opere vii, care se transmiteau şi evoluau odată cu urmaşii celor care le-au creat. În decursul timpului, multor opere folclorice li s-au adăugat elemente noi, care să le încadreze în lumea în care circulau. Din această cauză, unora nu li se mai recunoaşte vechimea, iar pentru cele mai multe descifrarea obârşiei lor se mai poate face numai sub semnul ipotezei.

Caracteristici generale ale portului popular

Diferite porturi populare

Portul românesc, ca trăsături generale, are aceeaşi asemănare pe tot cuprinsul ţării, având desigur deosebiri de amănunte, cu schimbări de formă, croială, sau doar de modul de folosire a pieptănăturii şi a podoabelor. El are ca trăsătură esenţială unitatea în varietate, diferitele costume fiind caracteristice regiunilor şi zonelor respective.

Istoria portului popular românesc

Portul popular românesc îşi găseşte rădăcinile în portul strămoşilor noştri traci, geţi şi daci şi se aseamănă cu cel al popoarelor din Peninsula Balcanică, desigur cu deosebirile care constau în amănunte decorative şi colorit. Portul popular din România, Moldova, Ucraina, Bulgaria a păstrat mai bine elementele vechiului port est-european. Popoarele care trăiesc în aceste ţări au costume populare asemănătoare, de aceea trebuie căutat cu atenţie specificul fiecăruia pentru a stabili ce neam îl poartă.

În decursul istoriei, structura şi evoluţia costumului popular românesc şi-a păstrat nealterate caracteristicile esenţiale. Pornind de la realizări artistice făcute cu materii prime produse în gospodăriile ţăranilor, portul popular românesc a evoluat de-a lungul secolelor, dovedind o bogată măiestrie a ţăranului român, atât în ornarea ţesăturilor şi a broderiilor, cât şi în obţinerea culorilor vegetale. Portul popular se diferenţiază în funcţie de anotimp, ocazii festive, vârstă şi sex, adaptându-se ocupaţiilor specifice fiecărei zone.

Varietatea portului popular

Astfel, în funcţie de ocazie, costumul popular poate fi mai simplu, de exemplu cel folosit în timpul muncilor agricole, până la cel mai frumos ornat, cel folosit la nuntă. Diferenţa costumelor se reflectă şi în funcţie de categoriile de vârstă, astfel, cel al copiilor, deşi ca tip de îmbrăcăminte e la fel, are anumite diferenţe. De

Scanned with OKEN Scanner

exemplu, la femei deosebirea constă în schimbarea gătelii capului, care diferă în cazul fetei nemăritate față de femeia căsătorită.

Portul femeiesc

În general, costumul femeiesc e compus din: cămaşă, poale şi piesa care acoperă partea de la brâu în jos care se deosebeşte de la o regiune la alta. Ea are şi denumiri diferite în funcţie de forma ei şi de zonă, astfel ea poate fi „catrinţă", „valnic", „fotă", „opreg". Aceste piese sunt ţesute din lână, având ornamentaţie mai simplă sau mai complicată în funcţie de ţinut. Cămăşile au aceleaşi părţi ornamentale, cu unele deosebiri cromatice şi ornamentale. O completare a portului femeiesc e marea varietate a gătelii capului care diferă de la o zonă la alta, chiar de la sat la sat, valoarea acestei găteli depinzând de frumuseţea ţesăturilor şi a broderiilor sau a celorlalte podoabe în acest scop. Ele sunt compuse din: marame, năframe, cepse sau cununi. Alte piese ale costumului femeiesc sunt brâiele şi betelele, care prezintă şi ele deosebite realizări artistice. Caracteristica costumului femeiesc din toate regiunile constă în folosirea, ca fond, a culorii albe, a ţesăturilor de in, cânepă şi lână.

Portul bărbătesc

Costumul bărbătesc e mai simplu, compus dintr-o cămaşă lungă în sudul şi estul ţării şi mai scurtă în nord şi vest, iar pantalonii în sud şi est sunt lungi şi strâmţi iar în nordul şi vestul ţării sunt mai scurţi şi mai largi. Ei sunt confecţionaţi din pânză sau postav ţesut în casă. Peste cămaşă bărbaţii îşi pun un brâu ţesut în casă sau un chimir de piele, în funcţie de regiune şi de ocupaţie. Iarna, peste hainele enumerate mai sus se poartă haine din postav, frumos ornamentate, sau cojoace din piele şi pieptare.

Ornamentaţia costumului

Elementul principal în ornamentaţia costumului românesc constă în modul de decorare, atât ca plasare cât şi compoziţie a motivelor, ele fiind plasate în anumite spaţii. În general ornamentaţia costumelor este geometrică, stilizând formele de inspiraţie naturală, cum ar fi: păsări, flori, animale. Specific costumului românesc este elementul cromatic, caracterizat prin sobrietate şi echilibru în folosirea culorilor, în combinaţia lor în mod armonios, rezultând obţinerea efectelor coloristice de bun gust şi rafinament artistic. Culorile de bază sunt: negru, roşu, cafeniu închis, albastru, verde şi violet.

Torsul, ţesutul, prelucrarea inului, cânepei, lânii se practică şi astăzi. Obiectele ţesute sunt variate:

a. la război – scoarţe, macaturi, saci, desăgi, piese de port popular

b. manual – ştergare de perete, alte piese de îmbrăcăminte.

Scoarţele sunt ţesute din lână în culori naturale şi decorate cu diverse motive specifice: „suveică", „foaie de porumb", „coroana reginei", „coada rândunicii", „crenguţă de brad".

Costumele populare sunt simbioza dintre populaţie – condiţii istorice – natura locurilor.

Costumul femeiesc cuprinde:

- catrinţă cu motive roşii, negre, verzi (ţesută la război);
- bete cu linii orizontale (ţesute la război);
- ie albă cu „pui" (puncte) galbeni – ie cu motive geometrice sau florale multicolore în culori vii;
- fustă lungă din in albă cu motive geometrice roşii;
- maramă albă cu flori galbene de borangic.

Costumul bărbătesc este format din:

- iţari albi din aba (postav alb), drepţi pe picior;
- cămaşă albă, scurtă, cu motive florale sau geometrice negre şi albastre (la gât şi manşete);
- cămaşă albă, lungă, cusută cu motive florale sau geometrice albastre şi negre (la guler şi poale);
- chimir cu motive geometrice roşii şi negre – încinge cămaşa lungă;
- dolman lung din aba cu găitane negre;
- căciulă neagră sau brumărie pe cap.

Principalele decoraţii ale iei femeieşti pot fi regăsite în jurul gâtului, pe umeri (altiţă), pe mâneci, pe piept şi pe marginea poalelor.

Motivele folosite sunt în principal geometrice, dar şi motive vegetale care devin predominante începând cu secolul al XIX-lea.

Ia este brodată cu coroniţe de flori albastre care se împletesc cu frunze de un verde viu ce vin să încânte privirile şi să ne surprindă prin cromatică şi fineţe. Altiţa şi râurile sunt presărate cu flori mărunţele, iar mâneca scurtă se termină cu un şnur cu canaf.

Ţesăturile decorative sau utilitare s-au impus în arta populară românească prin calităţile artistice remarcabile, cu caractere zonale distincte, dublate de trăsături comune întregii culturi populare româneşti. Confecţionate din fibre vegetale (in, cânepă şi bumbac), ţesute în tehnici tradiţionale, cu decorul ales în război sau cusut cu acul, piesele textile sunt clasificate în categorii de obiecte distincte, cu destinaţii precise în cadrul locuinţei: ştergare, feţe de masă şi pernă, cearceafuri, lepedee de pat şi de culme etc.

Motivele decorative ce compun registrele ornamentale sunt variate, pornind de la varga simplă alternată cu vergi alese cu motive geometrice, ajungând la compoziţii complexe din motive vegetale (vasul cu flori, vrejul, viţa de vie etc.), avimorfe (păuni, cocoşi etc.) şi antropomorfe.

Unitatea se manifestă în toate aspectele costumului popular, în materia primă folosită, în elementele de

Scanned with OKEN Scanner

structură (croi, piese componente), în concepţia decorativă, compoziţia ornamentală etc. Pe baza fondului comun s-au cristalizat forme caracteristice zonale, cu diferenţe stilistice sau cromatice manifestate, chiar în cadrul aceleaşi zone, de la un sat la altul.

Varietatea şi caracterul de unicat al fiecărei categorii de piese sau exemplar în parte, rezultă din diversitatea materiei prime folosite, a tehnicilor de lucru şi din accente de natură cromatică, determinate, în principal, de ocupaţii, situaţia socială, vârstă, sex, anotimp. Astfel, piesele de bază din portul popular – cămaşa, poalele şi catrinţele la femei, cămaşa şi pantalonii la bărbaţi şi, într-o oarecare măsură, acoperitorile de cap – sunt diferenţiate cromatic, în funcţie de vârstă şi decorativ, în funcţie de destinaţia acestora – costum de lucru sau de sărbătoare, cele din urmă ornamentate mai fastuos.

Principalele piese din costumul popular românesc purtate atât de femei cât şi de bărbaţi sunt cămăşile scurte sau cu poale completate de iţari, brâie sau chimire la bărbaţi şi fete, catrinţe, valnice şi bete la femei.

Hainele groase din dimie şi blană precum sumanele, şubele, gubele, pieptarele, cojoacele etc. purtate atât de femei cât şi de bărbaţi în anotimpul rece, completează costumul popular, marcând prin formă şi ornament diferenţele zonale.

Semne distinctive sociale, de vârstă şi sex, podoabele, piese de o rară frumuseţe şi valoare documentară, au cunoscut o mare răspândire, fiind purtate, în general, la costumele de sărbătoare, reprezentând elemente complementare armonizate perfect la costumul cu care se purtau.

Ele se diferenţiază în funcţie de locul în care se aşezau (la gât, piept, brâu, mână, pe cap etc.) şi de materialul, tehnica, şi decorurile utilizate. Dintre cele mai cunoscute podoabe putem enumera salbele şi plastroanele de bani, mărgelele din coral, latitarele, cununile de mireasă şi penele de păun, paftalele şi centurile etc.

Pictorul Henri Matisse a fost unul dintre promotorii costumului popular românesc atunci când a pus pe pânză şi a arătat întregii lumi faimoasa sa *Ie românească*. Artistul îşi pregătea lucrările cu o grijă aproape maniacală, ajungând să colecţioneze în atelierul său numeroase ţesături, rochii, diverse articole vestimentare, pentru ca personajele ce îi populau compoziţiile să fie reprezentate cât mai realist. Sursele de inspiraţie erau diverse, la fel ca şi locurile de unde Matisse cumpăra ţesăturile. În timp, pictorul avea să adune un număr impresionant de astfel de surse de inspiraţie, adunate într-un cufăr imens.

Nici costumele populare româneşti nu l-au lăsat indiferent pe pictor. În mediile din Montparnasse circula în anii 20 o poveste cât se poate de adevărată. La o petrecere boemă a artiştilor a fost invitat şi sculptorul Constantin Brâncuşi, care nu s-a sfiit să vină în veştminte populare româneşti, foarte mândru de ele. Matisse avea să fie încântat de culorile şi ţesăturile româneşti, ciudat de expresive.

Bibliografie şi resurse:
Mioara Căluşiţă-Alecu, „Dacia Magazin", nr. 49/2008.
Muzeul Satului, Bucureşti
www.romanianmuseum.com

Costume populare originale care au aparţinut străbunicii şi bunicii autoarei (Fica Mesea din Călimăneşti, Vâlcea şi Ştefana Cioacă din Dăbuleni, Dolj)

COSTUMUL POPULAR DIN BUCOVINA

Institutor ElenaTabarcea, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

Acest costum care şi astăzi fascinează pe cei ce călătoresc prin frumoasa şi mereu proaspăta Bucovină, poate fi văzut nu doar în muzee, cum se întâmplă cu portul popular în alte zone ale ţării, ci chiar îmbrăcat de către unii oameni. Sărbătorile religioase, nunţile sau alte evenimente sunt prilejuri pentru bucovinean de a îmbrăca şi a arăta celor care nu sunt de prin partea locului, frumuseţea şi bogăţia acestui costum popular.

Bărbaţii îmbracă mai întâi iţarii, strânşi pe picior, care pot fi făcuţi dintr-o stofă de lână subţire (aba) sau din ţesătură de bumbac sau in. Cămaşa lungă până la genunchi, ţesută din fire de bumbac, este ornamentată la poale, la mâneci, la guler şi pe piept cu model ales din ţesătură, de obicei cu o singură culoare, cu negru. În unele zone ale Bucovinei se folosesc alte culori, de exemplu, albastru în zona Berchişeşti. Costumele bărbăteşti mai vechi, cămaşa mai ales, aveau model cusut de mână, cu aţă neagră, verde, maro, roşu-vişiniu sau aveau model realizat din mărgele cusute.

Scanned with OKEN Scanner

Cămaşa este prinsă la mijloc cu brâu tricolor, ţesut. Uneori, brâul este ţesut iar modelul stilizat este asemănător scoarţelor ţărăneşti sau are un model floral cusut cu mărgele. Bărbaţii poartă de cele mai multe ori chimir lat, din piele de bovină, prevăzut cu buzunare frumos ornamentate. Deseori chimirul este ornamentat cu model floral realizat din mărgele. Bucovineanul, care demult încălţa opinci din piele de porc, încalţă acum cizme din piele, strânse pe picior, înalte până sub genunchi, iar pe cap îşi pune căciulă din pielicică, neagră sau brumărie, de miel.

Bundiţele din blană de oaie, fără mâneci, cu pielea în afară şi părul tuns scurt pe interior, sunt ornamentate cu model brodat pe la gât, pe piept, la poale şi la răscroiala mânecilor, iar pe lângă această broderie sunt cusute margini late din blăniţă de miel negru sau blăniţă de dihor. În unele zone, modelul brodat este înlocuit cu model obţinut prin coaserea saradului.

Iarna, se îmbracă un cojocel de oaie frumos ornamentat cu model, de obicei floral, cusut cu fir de lână sau cu mărgele, pe piept, în jurul gâtului, la mâneci, la poale, la buzunare. Mulţi dintre bărbaţi mai păstrează sumane sau mantale, realizate din stofă groasă de lână, trasă la chiuă. Croiul este deosebit, scoţând în evidenţă, prin clinii laterali, umerii şi talia. Sumanul este ornamentat cu model specific, obţinut prin coaserea unui sarad, realizat prin împletirea în trei, cinci sau opt a unor fire răsucite din păr lung de oaie.

Costumul popular pe care îl îmbracă femeile din Bucovina, este diferit de costumul popular din celelalte zone ale ţării, prin piesele care-l compun, prin colorit, prin croi, prin faptul că el însuşi a exercitat o mare influenţă pentru zonele limitrofe. Piesele din care este alcătuit acesta sunt: ia, confecţionată din ţesătură de bumbac sau in, borangic, încreţită la gât cu model confecţionat din dantelă croşetată sau cu un simplu şnur. Mânecile sunt largi şi au o bogată altiţă cusută cu fir de bumbac sau de mătase, iar din altiţă în jos, sunt brodate „râuri" cu acelaşi model ca cel din altiţă. Pe piept şi, uneori, pe spate, sunt cusute aceleaşi modele ca cele din altiţă. Broderia se execută în puncte cruciuliţă sau punctul drug, utilizându-se culori precum negrul, roşul, verdele. Iile cele mai apreciate erau brodate cu fir de mătase sau cu mărgele, fiind renumite prin migala modelului, prin corectitudinea şi echilibrul execuţiei, prin armonia culorilor. Fota este în formă de dreptunghi, ţesută din lână colorată neagră, cu dungi discrete de culoare roşu închis, alb, gri.

Pe poală se execută o dungă lată, de culoare roşu închis. Fota se îmbracă peste poale, trecându-se parte peste parte în faţă. Poalele sunt confecţionate din aceeaşi ţesătură ca şi ia. În partea de jos, au acelaşi model ca şi la ie, model care se lasă la vedere atunci când se îmbracă fota. Colţul de jos al fotei se îndoaie spre dreapta, lăsând să se vadă puţin din poalele albe ca spuma. În talie, fota se prinde cu un brâu lat de 4-5 cm, ţesut din lână şi cu alesături. După ce se strânge de câteva ori în jurul taliei, brâul se înnoadă în partea stângă lăsându-se în jos cele două capete lungi cam de 25 – 30 de cm fiecare.

Primăvara sau toamna, peste ie se poartă bundiţa fără mâneci, confecţionată din blăniţă de oaie, cu broderii ornamentale pe piept, la gât, la buzunare. Iarna se poartă cojoc lung sau scurt, după preferinţă, de culoare albă, cu blăniţă de dihor sau miel pe la gât, mâneci, poale şi piept şi cu broderie de-a lungul blăniţei ornamentale.

Unele femei din Bucovina păstrează alături de costumul popular şi sumanul, confecţionat din acelaşi material ca sumanul bărbătesc, dar cu un croi special pentru femei. Pe cap femeile purtau „tulpan", batic de lână subţire cu franjuri pe margini. Costumul popular bucovinesc este renumit prin frumuseţea sa rafinată şi discretă, prin coloritul plăcut, fără stridenţe, armonizat cu plaiul pe care românii din această zonă îl locuiesc de veacuri. Astăzi se poartă costumul popular la sfinţirea bisericilor, la sărbătorile mari, religioase sau laice, dar nu se poate întâlni aşa cum se întâlnea acum 50 sau 100 de ani, când era purtat pe parcursul întregii zile de către tot omul, bătrân sau copil.

Fiecare gospodar sau gospodină păstrează în cufăr sau în lada da zestre aceste comori ale portului popular, aşteptând moment de mare sărbătoare ca să-l îmbrace, să-l arate soarelui şi cerului, celor care ştiu să-l preţuiască pe măsura valorii sale. Nu poţi simţi adevărata bucurie a întâlnirii cu un costum popular bucovinesc decât dacă mergi în zonă, îl îmbraci şi te prinzi în jocul bărbătesc al „Arcanului" sau în „roata ameţitoare a horei". Poţi retrăi sentimente alese de mulţumire către Dumnezeu care a lăsat pe pământ oameni pricepuţi a confecţiona dar şi a purta cu mândrie costumul popular al Bucovinei.

Piesele prezentate sunt din colecţia familiei Tabarcea M.

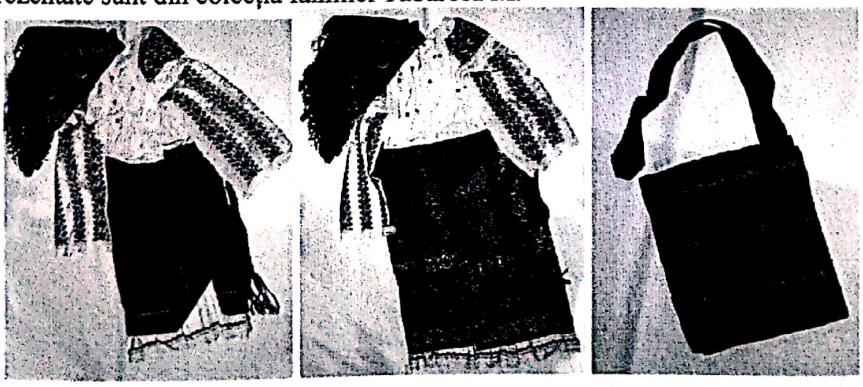

Costume populare din Bucovina cu fota tradiţională şi cu fotă ţesută cu motiv stilizat

Scanned with OKEN Scanner

Costum popular bărbătesc

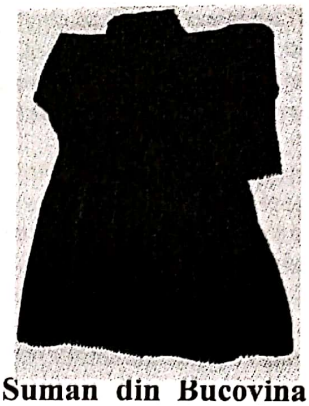

Suman din Bucovina

PORTUL POPULAR DIN COMUNA GIURGIULEŞTI
(zona de sud)

Axenia Golovatenco, Liceul Teoretic „M. Eminescu", Chişinău

Portul popular din Republica Moldova se încadrează în patru zone etnografice: zona de nord, zona de centru, zona de sud.

Portul popular din comuna Giurgiuleşti, datorită particularităţilor sale distinctive, constituie o subzonă specifică în cadrul zonei istorico-etnografice de sud a Republicii Moldova.

Pentru că aici, de-a lungul timpului, zona a fost populată de reprezentanţi ai multor popoare, interinfluenţa culturilor, în mod firesc, s-a reflectat şi în modalitatea de a se îmbrăca. Tipologia portului giurgiuleştean ca structură, croi, cromatică, ornament este foarte aproape de cea caracteristică cîmpiei cursului inferior al Prutului.

Straiele bărbaţilor se deosebeau prin simplitatea croiului şi foarte puţinele ornamente cu care se înfrumuseţea doar haina de sărbătoare.

Cămaşa de sărbătoare era ornamentată în flori geometrizate. Culorile care predominau erau roşu, negru, alb, albastru şi verde.

Izmenele erau făcute din pînză de cînepă sau de bumbac şi se croiau strîns pe picior. Brîul bărbătesc era ţesut din lînă vopsită în roşu şi avea lungimea de 2 metri, iar lăţimea de 25-30cm.

Pe timp rece bărbaţii mai purtau: suman, cojoc, boandă, pantaloni "din ii", pe care purtau căciuli de cîrlan de culoare brumărie sau neagră.

În zilele de lucru femeile purtau cămăşi cu petic sau platcă, făcute de cele mai dese ori din pînză şi din cînepă şi nu erau ornamentate decît foarte puţin-betiţa de la gura cămeşii şi partea de jos a mînecii. Cămaşa cu petic sau platca era făcută din două bucăţi dreptunghiulare de pînză, iar în partea de sus (la umăr) se punea un petic suplimentar, în care se făcea şi gura cămăşii, ea fiind de formă rotundă sau dreptunghiulară şi la margine avînd o betiţă îngustă. Uneori se încheia cu trei nasturi pe umărul stîng.

Cămaşa de sărbătoare era făcută din pînză de bumbac, cusută cu flori la umăr, la gură şi la mînecă. Pentru giurgiuleşteni este caracteristic ornamentul vegetal, în special floral, realizat în roşu, negru, alb.

Femeile din Giurgiuleşti în zi de lucru purtau „fistă" de culoare închisă: neagră, cafenie, albastră sau vişinie.

Cea mai răspîndită era fusta creaţă „cu giubea" ţesută din lînă. Atît giubeaua în faţă şi în spate, cît şi fusta la poale avea cercuri. Peste fustă se purta un şorţ de culoare neagră sau albastră-închis. Această fustă avea giubea prinsă de ea.

Costum bărbătesc

Fîstă cu giubea

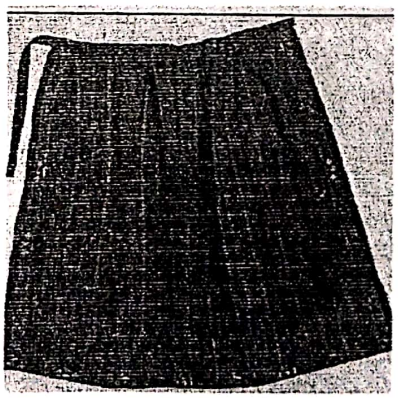

Şorţ cu vîrste

Scanned with OKEN Scanner

La Giurgiuleşti femeile purtau brîie înguste şi scurte, care aveau forma unui colan cu vrîste de-a lungul lui, ţesut din lînă care se încheia cu paftale din argint.

În picioare femeile ca şi bărbaţii purtau opinci din piele de vită. În afară de opinci mai purtau ciupici făcuţi cu croşeta sau totoci împletiţi cu andreaua.

Dacă în zona de centru portul popular nu mai există de mult, apoi zona de sud şi, în special, în localitatea Giurgiuleşti mai putem găsi în lăzile de zestre, în „sandîce" o bogată varietate de costume care s-au purtat pînă nu demult, care se mai poartă şi pînă în prezent şi care nu rareori sunt îmbrăcate în scenă de către colectivele folclorice din partea locului.

TÂRGUL DE FETE DE PE MUNTELE GĂINA

Înv. Bocşa Aurelia – Georgeta, Şcoala cu clasa I – VIII Mușca, com. Lupşa, jud. Alba

În partea sudică a Munţilor Apuseni se află Muntele Găina cunoscut prin Târgul de fete de pe Muntele Găina ce are loc în cea mai apropiată duminică de Sfântul Ilie. Despre acesta, locuitorii din împrejurimi păstrează legende şi tradiţii a căror origini se pierd în negura timpului.

Analizând mulţimea legendelor şi a variantelor lor reiese că muntele era locul unde se ascundea o mare comoară a locuitorilor acestor munţi şi anume o Zână şi o Găină cu penele de aur ce făcea ouă de aur. Această zână era bună şi frumoasă şi îi ajuta pe cei aflaţi la nevoie dându-le câte un ou de aur. Şi zâna mai avea un obicei: în cea mai lungă zi a anului, când soarele se ridica cel mai sus pe cer, la chemarea tulnicelor, îşi aduna poporul şi-l povăţuia şi apoi se veseleau cu toţii. Tot în acea zi, pentru logodnă, se adunau de pe munţii şi văile dimprejur perechile ce aveau să se căsătorească, şi zâna înzestra pe fiecare fată ce urma să se mărite, cu câte un ou de aur, ca dar de nuntă.

Originea legendei se pierde în negura timpului, au trecut veacuri, au trecut oameni, s-au schimbat multe, dar noi şi noi generaţii de oameni ai munţilor Apuseni şi nu numai ei, la răsăritul soarelui, în ziua cea mai lungă din an, iar mai încoace, în duminica cea mai apropiată de Sfântul Ilie se adună pe Muntele Găina, comunică, se sfătuiesc, se veselesc împreună.

„Târgul de fete" a fost menţionat pentru prima dată în anul 1816, dar este cu siguranţă mai vechi. La începutul târgului, doi delegaţi din partea moţilor din Vidra de Sus şi doi delegaţi din partea crişenilor din Bulzeşti trăgeau o linie de despărţire între moţi şi crişeni. Sâmbăta seara se adunau feciorii care petreceau, abia a doua zi veneau fetele şi nevestele şi atunci se încingea dansul (era obligatoriu ca să se vadă că fata nu schioapătă). La târg participau fetele de măritat şi fetele mari care voiau să fie peţite. Fetele care luau parte la acest târg se pregăteau ani întregi pentru că trebuiau să ia cu ele şi zestrea. Fiecare familie care avea o fată de măritat îşi ridica un cort în care expunea zestrea şi aştepta peţitorii. Până la ora 10 toţi erau ocupaţi cu vânzarea şi cumpărarea de diverse produse.

Când îşi alegeau fata, feciorii aduceau cu ei o curea frumoasă plină de argint şi de aur. Cel mai important moment era „târguirea" fetelor. După ce negociau şi cădeau la înţelegere, fata era invitată la joc şi apoi cântărită pe o scândură în balans, la capătul căreia era pusă zestrea.

După ce îşi alegeau mireasa urma schimbarea de năframei. Foarte rar se întâmpla ca vreo fată care şi-a adus zestrea la târg să rămână nemăritată.

„Târgul de fete" era cel mai important eveniment al verii şi unul dintre cele mai mari ale anului, moment de referinţă în ciclul anual de viaţă al comunităţii şi al omului, concretizat prin rugăciunile pe care le spuneau: „Dă Doamne să mai pot juca în Târgul Găinii" sau „Dă Doamne să mai pot gurii în Găina".

Târgul Găinii avea o desfăşurare ce cuprindea mai multe etape: pregătirea spirituală şi materială începută din timp; plecare spre munte; începerea praznicului, sosirea la poalele Găinii, popasul în locuri păstrate prin tradiţie, aprinderea focurilor ce ardeau toată noaptea de sâmbătă spre duminică şi în jurul cărora participanţii petrec; primenirea participanţilor în zorii zilei de duminică; urcarea pe spinarea Găinii şi Creasta Găinii pentru a întâmpina răsăritul soarelui; ceremonialul religios; momentul comercial al târgului; masa ritualică comună, pe iarba verde, de la care nu lipseau pâinea, carnea, fagurii de miere, vinarsul de cireşe; petrecerea colectivă de pe Spinarea Găinii, fiecare comunitate în locuri bine stabilite, după ce preoţii satelor dădeau dezlegarea la joc; plecarea de pe munte, care începea odată ce soarele ajungea la amiază şi până ce muntele se golea de oameni; drumul de întoarcere a participanţilor la casele lor; rememorarea praznicului acasă cu cei ce nu au putut participa.

Târgul Găinii nu era un târg oarecare ci un loc sfânt, un loc al marilor taine, un loc al întâlnirilor între mari spirite. Efectele au fost mai mult decât vizibile în mobilizarea din timpul revoluţiei lui Horea, Cloşca şi Crişan prin rapiditatea cu care s-au derulat lucrurile în declanşarea şi extinderea ei, în zona de influenţă mare a Târgului Găinii. Mai evident este la Revoluţia din 1848; Avram Iancu putând duce la Blaj o formaţiune civilă militarizată, foarte numeroasă, cu un comportament militar perfect pe când ceilalţi prefecţi nici nu au reuşit să îşi adune legiunile.

Doar cine cunoaşte cum sunt risipite satele şi casele în Munţii Apuseni şi cât sunt de izolate, poate înţelege rolul imens pe care l-a avut Târgul Găinii în păstrarea sentimentului naţional, fiind un liant spiritual între

Scanned with OKEN Scanner

oamenii şi comunităţile româneşti. Târgul Găinii avea un profund caracter naţional. „Feciorii din sate, împreună cu prietenii, se adunau cu steaguri tricolore şi cu lăutarii în frunte pornesc alaiul spre Găina – ca la mari zile de chef" (Traian Mager, 1925).

Din păcate, astăzi puţini mai cunosc semnificaţia spirituală a acestui eveniment ce are loc an de an, considerându-l doar simplu prilej de petrecere ce are şi un pronunţat caracter comercial. Fiind învăţătoare, şi deci lucrând cu copii aflaţi la vârsta şcolară mică, este important ca încă de pe acum să îi facem să cunoască şi să aprecieze valorile naţionale, să fie mândri de tradiţiile şi obiceiurile locurilor natale care au modelat caracterul atâtor generaţii de-a lungul timpului.

Am realizat cu elevii diverse activităţi extracurriculare prin care am încercat să le fac cunoscute o serie de informaţii legate de monumentele naturale ale acestor locuri, de tradiţiile şi obiceiurile specifice zonei noastre, a Munţilor Apuseni. Am realizat excursii, proiecte tematice, proiecte de parteneriat cu elevi de aceeaşi vârstă din satele învecinate, din alte comune, tocmai pentru a le face cunoscute valorile tradiţionale. Beneficiile au fost imense deoarece, pe lângă reala plăcere cu care s-au implicat elevii în desfăşurarea diverselor activităţi, au învăţat cu plăcere lucruri noi, prezentate într-o manieră atractivă, ei înşişi fiind puşi în situaţia de a căuta, de a se documenta din diverse surse pentru ca apoi să poată împărtăşi şi celorlalţi colegi de la alte şcoli ceea ce au aflat.

Consider că fiecare dintre noi trebuie să încerce să cultive în rândul generaţiilor viitoare dragostea pentru tradiţiile satului natal, a locurilor natale, a pământului românesc, pentru a putea transmite din generaţie în generaţie identitatea noastră naţională. Trebuie să facem cunoscute în lumea întreagă frumuseţile acestor plaiuri, tot ceea ce avem autentic, tradiţional.

Bibliografie:

Legende geografice româneşti, Ediţie îngrijită de Toni Brill, Bucureşti, Editura pentru turism, 1974, pag. 106 - 108
Horia Ursu, *Avram Iancu*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1966, pag. 22-30

ÎNCONDEIEREA OUĂLOR – MEŞTEŞUG ŞI ARTĂ

Educ. Irimescu Axenia Veronica, Grădiniţa cu Program Normal Argel km.11,
Grup Şcolar „Vasile Cocea" Moldoviţa

Bucovina, vatră a frumuseţilor naturale fără de seamăn şi a unor ctitorii istorice care ţin treze, mândria, vitejia şi demnitatea neamului, este una dintre cele mai interesante zone etnografice din România. Pe acest tărâm de basm, se întâlnesc desăvârşite expresii şi reprezentări artistice a arhitecturii rustice, a ţesăturilor, a cusăturilor, a costumului popular, a cioplirii şi încrustării lemnului, a încondeierii ouălor, a olăritului, alături de doină, baladă, basm, colind şi horă.

Arta populară este definită ca fiind creaţie colectivă şi doar aparent anonimă, proprie habitatului rural, nu inferioară, ci paralelă, complementară artei denumite „cultă", implicată în obiectele utile, neindustriale, pentru a le face „frumoase", dar nu create să devină în mod expres obiecte de artă.

Strâns legată de viaţă, arta populară s-a dezvoltat o dată cu poporul, cu istoria lui, în spaţiul mioritic de eternă mişcare, cu suişuri şi coborâşuri şi spaţialitate spirituală unduitoare.

Arta populară bucovineană oglindeşte condiţiile economice, sociale şi culturale din diferite perioade, precum şi sensibilitatea şi fantezia creatorilor ei. Legătura indisolubilă a artei populare cu viaţa şi cu istoria, ne-o dovedeşte pe de o parte faptul că ea înfrumuseţează obiecte în general utile, legate de nevoile de adăpost, hrană, îmbrăcăminte, iar pe de altă parte că, în creaţiile artistice populare sunt oglindite, prin ornament, cromatică, compoziţie, prin materia primă folosită şi tehnica aplicată, unele caracteristici ale epocii respective. Obiectele de artă populară au caracterul unor documente de o inestimabilă valoare pentru studierea particularităţilor culturii şi artei poporului român pentru stabilirea aportului său la tezaurul comun al culturii universale.

Dezvoltarea, în pas cu istoria, dă creaţiei artistice populare un caracter de continuitate, determinat de succesiunea generaţiilor care au participat la făurirea şi dezvoltarea ei.

Pământul zonei etnografice Câmpulung Moldovenesc îşi are povestea lui, iar roadele acestui pământ binecuvântat de Dumnezeu, nu pot fi altele decât oamenii acestor locuri care au creat şi încă mai creează obiecte de artă, cu deosebite elemente decorative. Aceste remarcabile elemente de artă decorativă populară se regăsesc îndeosebi pe cusăturile costumului popular şi pe ouăle încondeiate specifice zonei.

Aşezaţi în inima munţilor, dar nu departe de tehnologiile sofisticate ale lumii moderne, creştem şi învăţăm să fim oameni adevăraţi precum sunt în eternitate Mihai Eminescu, Ion Creangă, George Enescu şi Ciprian Porumbescu.

Pe parcursul ciclului preşcolar (3–7 ani), copiii descoperă şi simt tainele frumuseţii morale şi spirituale ale poporului nostru: munca, jocul şi cântecul, tradiţiile şi obiceiurile.

Astăzi, pe o nouă treaptă a istoriei ţării, dezvoltând creaţiile de cultură şi artă, poporul selecţionează, preia şi valorifică din epocile precedente acele elemente care contribuie la construirea şi consolidarea noului mod de viaţă. Convieţuirea cu minorităţile naţionale şi contactul cu popoarele vecine au dus la împrumuturi şi influenţe reciproce. Aceste împrumuturi şi influenţe au avut loc în anumite limite. În domeniul culturii şi al artei în special, poporul nu împrumută decât ceea ce corespunde nivelului său de viaţă, gustului şi sensibilităţii sale. Condiţiile geografice diferite au creat şi ele deosebiri în domeniul creaţiei artistice, determinând un anumit tip de arhitectură,

Scanned with OKEN Scanner

o anumită linie şi structură, dând preferinţă unui anumit gen al artei sau unui motiv ornamental. Cu toate acestea, zonele au fost permanent legate între ele, iar elementele de fond comun au continuat să imprime o anumită linie de evoluţie, căpătând doar alte forme specifice de exprimare artistică.

Creaţia artistică populară este pe cât de variată pe atât de unitară. În realizările de orice gen şi din orice regiune simţi prezenţa şi puterea creatoare a aceluiaşi popor.

În incinta muzeelor şi secţiilor etnografice se află un număr mare de obiecte de artă populară din toate categoriile şi genurile, constituind colecţii de o deosebită valoare estetică. Creaţia populară artistică poate fi admirată cu ocazia sărbătorilor legate de viaţa satului, a sărbătorile religioase de peste an, precum şi în cadrul unor târguri şi expoziţii organizate în ţară, dar şi peste hotare. Prin formă şi culoare, prin varietatea elementelor decorative şi fantezia compoziţiilor, arta noastră populară este expresia optimismului viguros, a dragostei pentru frumos a poporului român.

Călătoria în lumea artei populare, poate să înceapă încă de la grădiniţă, deschizând porţile cunoaşterii locului natal. Copiii din satul Argel, comuna Moldoviţa, provin din familii care, în afară de viaţa lor obişnuită, îşi concentrează atenţia spre tradiţiile şi obiceiurile strămoşeşti păstrate cu sfinţenie.

Portul popular, lăicerele, ştergarele ornamentate spre cele două capete, ţesăturile, crestăturile în lemn, ouăle încondeiate au fost şi sunt obiecte de artă populară care însoţesc părinţii şi preşcolarii în ciclul vieţii şi ciclul calendaristic. Obiectele de artă sunt păstrate în casele copiilor la loc de cinste, iar unele dintre familii au făcut o pasiune din încondeierea ouălor, ţesutul şi crestăturile în lemn.

Activităţile educative, activităţile extraşcolare şi proiectele tematice au fost şi sunt un bun prilej pentru a cunoaşte mai bine tradiţiile şi obiceiurile de o rară frumuseţe.

Această zonă păstrează trăsături proprii, distincte şi, în acelaşi timp, trăsături comune culturii populare româneşti în general.

Satul Argel, ocrotit de munţi şi păduri, concentrat pe valea râului Moldoviţa, se situează în aria de interferenţă cu zona etnografică Rădăuţi, preluând astfel unele elemente populare deosebite.

Privite ca acte de comunicare, aceste manifestări culturale includ şi valori de iniţiere prin care se perpetuează, în primul rând, valorile morale.

Văzând copiii îmbrăcaţi în straie populare şi creând obiecte de artă populară, trăieşti cu speranţa că spiritualitatea satului stă pe umerii acestor copii şi atunci, constaţi într-adevăr că „veşnicia s-a născut la sat".

Localitatea Moldoviţa, un ţinut al huţulilor, este renumită pentru tradiţia încondeierii (închistririi) ouălor şi priceperea meşterilor populari cunoscuţi atât la târgurile de meşteşugari şi muzeele din ţară cât şi la expoziţiile care au reprezentat România în străinătate.

Aici, a fost înfiinţat în 2003 „Muzeul Satului" pentru conservarea şi promovarea culturii şi civilizaţiei huţule, în 2004 a fost editat şi tipărit „Ghidul turistic - schiţa monografică Moldoviţa", iar în 2007 a fost deschis „Muzeul internaţional al ouălor încondeiate" care cuprinde peste 1.000 de exponate, ouă de o mare valoare artistică.

Oul, privit ca simbol al creaţiunii, este un element primordial al tuturor lucrurilor, iar ca nucleu vital, include însăşi enigma fecundităţii, iar ca expresie reprezintă frumosul absolut, armonia sau perfecţiunea.

Mircea Eliade s-a ocupat şi de simbolistica „batik"-ului, precizând: „Metafizica încifrată în „batik", ca şi în costumul popular românesc, în scoarţa românească ori în oul nostru încondeiat, ţine, se pare, de un strat adânc, primordial, al culturii umane, al gândirii populare, în primul rând".

Omul culturilor arhaice este un om al teoriei ca şi omul modern. El concepe natura ca pe un raport filozofic între sine şi cosmos, un raport ce se exprimă prin mit, metaforă, simbol, mijloace cu nimic mai prejos decât sistemele filozofice de mai târziu.

Arta propriu-zisă de încondeiere a ouălor la români a fost comparată cu cea a caligrafilor miniaturişti datorită unor asemănări în ceea ce priveşte siguranţa scrierii, bogăţia şi nobleţea motivelor, conjugarea armonică a culorilor, imaginaţia explozivă, spontaneitatea cu care rezolvă unele probleme de ordin artistic şi tehnic. Românul şi-a cules sensibilitatea sufletului din tot ceea ce îl înconjoară, din cuiburile arhaice şi parfumate de viaţă în care artele populare şi în special meşteşugul încondeierii ouălor s-a perpetuat datorită unor condiţii geografice şi istorice deosebite.

În compoziţia ornamentală a ouălor încondeiate, se identifică tipuri sau sisteme decorative, evoluând de la simplu la complex. Cea mai frumoasă compoziţie ornamentală, întâlnită în special în Bucovina, este aceea în care se creează „sistemul decorativ direct raportat la volum", adică integrat acestuia, săvârşind astfel o „compoziţie continuă ", fără nici un fel de axuri, neţinând seama de poli, ci realizând prin desen şi culoare un ansamblu volumetric perpetuu, care, ideal vorbind ar putea fi prelungit la nesfârşit.

Simbolurile geometrice abstracte străvechi sunt foarte răspândite pe ouăle încondeiate: discul solar, svastica, triunghiul, pătratul, rombul, steaua, crucea, reprezentând cosmogonia mitică, biserica. Simbolurile sacre împreună cu cele eretice cu savoarea şi izul antic, relatează despre lumina cunoaşterii, cuvântul şi bunătatea lui Dumnezeu.

În ornamentarea geometrică se folosesc linii şi combinaţii de linii precum şi motive individuale: motivul soarelui, motivul stelei, motive fitomorfe, motive zoomorfe, motive scheomorfe, motive antropomorfe.

Scanned with OKEN Scanner

Motivul soarelui apare sub diferite forme grafice: de la reprezentarea realistă şi alte variante, până la cea abstractă. Soarele, creator primordial şi singura imagine rezonabilă a lui Dumnezeu Tatăl, este un simbol al primăverii, al vieţii, al seducţiei, al norocului, al triumfului binelui asupra răului, al luminii asupra întunericului, adorat de strămoşii noştri geto-daci, ca zeitate supremă. Pot fi văzute şi reprezentări multiple ale motivului (de câte patru sau şase ori, adica „soarele în patru" sau „soarele în şase"), închegate într-o alcătuire organică şi armonică, graţie coordonatelor ce divizează, dar totodată şi leagă câmpurile ornamentale ale ansamblului.

Aproape la fel de răspândit ca şi motivul „soarelui" este cel al „stelei", străvechi simbol al principiului feminin, al purităţii, perfecţiunii şi frumuseţii. Motivul stelei secondată de soare, cu patru sau opt braţe se regăseşte adesea pe ouăle încondeiate. Soarele lui Venus, acest simbol feminin, reprezintă lumina, lupta contra influenţelor rele, dragostea pentru Dumnezeu, puritatea, forţa divină.

Svastica sau crucea spartă este simbolul soarelui şi a focului. Acest simbol sacru a fost răspândit în toată lumea, în India, în Mexic şi în Europa încă din epoca bronzului când cultul soarelui era la apogeu. Cele patru braţe ale semnului descrie patru elemente solidare ciclice: cele patru anotimpuri şi cele patru vârste ale omului. Dacă braţele sale sunt aplicate într-un cerc, ele exprimă dragostea, iubirea, viaţa interioară, sufletul, simbolizând fericirea, bogăţia, prosperitatea şi sănătatea.

Un alt semn solar este trichetul (bastonul, ciomagul, toiagul). El simbolizează cifra magică trei, cele trei elemente fundamentale ale vieţii (apa, aerul şi focul), cele trei etape ale vieţii (naşterea, viaţa şi moartea), Sfânta Treime (Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt). Ca şi svastica, acest simbol este uneori deformat, iar alteori se găseşte în asociaţii cu diverse motive animale şi vegetale.

În crearea modelului pe ou, totul începe de la figura mistică a crucii - un simbol al vieţii, schema existenţei noastre. Crucea reprezintă forma simplificată a unei stele, braţele sale semnificând cele patru puncte cardinale sau cele patru anotimpuri. Crucea se distinge ca semn-simbol pe ouăle încondeiate şi poartă diferite denumiri în funcţie de numărul braţelor şi a formelor de la extremităţi: crucea trifoi, crucea cardinală, crucea ancoră, crucea papală, crucea ortodoxă, crucea semilună.

Crucea Sf. Andrei este foarte utilizată pe ouăle încondeiate ucrainiene şi huţule, Sf. Andrei fiind după tradiţii protectorul Ucrainei.

Crucea exprimă înţelepciunea, sacrificiul şi măiestria, stăpânirea de sine şi reprezintă poarta de acces spre împărăţia lui Dumnezeu.

Pe ouăle încondeiate, braţele şi centrul crucii de obicei sunt completate cu simboluri diverse, sentimentale şi culturale. Pe ouă, ornamentaţia circulară, are forma unui disc solar în care se află o cruce, ceea ce simbolizează „soarele adevărat" care se găseşte în biserici.

Biserica este reprezentată prin asociaţia dintre un triunghi, dreptunghiuri şi trapeze. Imaginea realizată este o frumoasă şi minunată biserică din Carpaţi, forma sa fiind a unui templu cultural care are la bază viaţa terestră şi binele dorit în fiecare zi de către muritori.

Artistul popular creează o multitudine de modele geometrice, de un mare rafinament artistic. Culorile folosite cu gust, vin să sporească valoarea modelelor. Astfel, de o deosebită frumuseţe sunt modelele zise „naţionale", pe care le găsim şi pe ţesăturile noastre, pe ii şi pe covoare.

Simbolistica motivelor vegetale este definitorie pentru „filozofia" ancestrală, perpetuată şi transformată în artă.

Bradul reprezintă din timpurile cele mai vechi şarpele mitic al cerului care (potrivit unor credinţe) a fecundat oul primordial, născând viaţa planetei. Acest arbore, pururea verde, este asociat cu semeţia şi bărbăţia, cu tinereţea eternă, cu datinile ce deschid Anul Nou, cu noile cicluri sau începuturi de viaţă. Florile simbolizează dragostea şi bunătatea, floarea-soarelui exprimă căldura razelor de soare, trandafirul are ca transcripţie cosmică steaua, emblemă a providenţei şi a speranţei care ne călăuzeşte pe cărările existenţiale.

La motivele zoomorfe, este de evidenţiat fantezia şi iscusinţa creatorului popular. Se pot observa pe ouăle încondeiate peşti, păsări de foc, dragoni, lupi, cerbi, şerpi şi păianjeni, fluturi sau detalii ale acestora. Cele mai întâlnite semne-simbol zoomorfe sunt:

- mamifere (cerbul care simbolizează autoritatea, bogăţia şi victoria; berbecul stilizat în diferite forme care reprezintă forţa, opoziţia şi demnitatea; calul, animal foarte respectat, care face legătura între cer şi pământ; oaia care simbolizează prosperitatea şi avuţia);
- păsări (păunul, simbol creştin străvechi, imortalizând dragostea; cocoşul, pasăre sacră prin excelenţă, simbolizează purificarea sufletească; rândunica şi ciocârlia mesageri ai soarelui; găina semnifică fertilitatea şi maternitatea);
- reptile (şarpele, care reprezintă un mit universal, este pentru indieni şi africani un animal divin, în timp ce pentru orientali era imaginea răului, identificat cu Satan);
- insecte (fluturele simbolizează fragilitatea şi aspiraţia către înalt; păianjenul, semn-simbol geometric abstract, reprezintă răbdarea şi munca; albina simbolizând prosperitatea);
- peştele este un semn-simbol creştin, desenul motivului se modifică de la o meşteriţă la alta, sau chiar aceeaşi creatoare îl realizează sub înfăţişări diferite.

Scanned with OKEN Scanner

Motivele antropomorfe şi scheomorfe sunt mai rar întâlnite pe ouăle încondeiate, au o tematică vastă şi se inspiră direct din viaţa socială. Omul, element central, este pus în strânsă legătură cu ocupaţia sa, prin figurarea uneltelor sau a instrumentelor care-i exprimă condiţia. El este surprins în exercitarea diferitelor munci, ori în momente fundamentale ale vieţii sale (ciobanul cu oile, joc ţărănesc „huţulca", ţărancă cu furcă, nunta).

Meşteşugul şi harul meşterului popular îşi au izvorul în felul propriu de a privi viaţa trăită, simţită şi de a interpreta natura.

Caracteristica ouălor huţule constă nu numai în frumuseţea motivelor, ci şi în cromatica lor bazată pe trei culori calde: roşu carmin, galben, portocaliu şi uneori verde (culoare rece) în nuanţe diferite, care încântă ochiul. Culorile sunt armonios îmbinate pe ou, în funcţie de model. Ouăle policrome, amintesc de fâneţele pline cu flori, ori cusăturile costumului popular. Fondul negru sau maro închis–roşcat, slujesc la punerea în evidenţă a ornamentelor geometrice foarte fin lucrate. Sub lucrarea artistului popular, gingaşul ou s-a transformat şi încă se transformă şi azi, într-o piesă de o neasemuită frumuseţe, o bijuterie artistică în care primează frumuseţea în sine.

Ouăle erau vopsite odinioară exclusiv în culori vegetale, ceea ce le conferea un colorit delicat, cu nuanţe deosebit de calde. Cele vopsite astăzi sunt îmbăiate în substanţe chimice şi au devenit culori mai intense, cu tonuri mai vii şi mai strălucitoare.

Liniile se trasează cu ajutorul chişiţei, o ţeavă scurtă de alamă ori tablă, cu un diametru foarte mic, prin interiorul căreia se scurge ceara de albine topită la foc într-o cană de metal, sau deasupra unui bec. Ţeava este prinsă, perpendicular, pe un mâner de lemn, cu ajutorul unei sârmuliţe.

Ritualul încondeierii începe atunci când creatoarea populară şi-a pregătit cojile de ouă, cana cu ceară fierbinte în care sunt puse chişiţele şi vasele cu vopsele. Chişiţa se ţine cu mâna dreaptă asemeni unui condei sau stilou, iar oul este ţinut în mâna stângă, între degetul mare şi arătător, degetul mic învârtindu-l uşor după nevoile decorării. Ouăle se iau la rând şi se încondeiază, fără ca modelele să se asemene, fantezia artistului evoluând de la un exemplar la altul. Lucrul în negativ, observat în special la motivele obţinute prin simplul punct de chişiţă, reprezintă „o abstractizare plastică încă neegalată de artă ţărănească".

Oul încondeiat este părtaş la sărbătorile pascale ocupând un loc de cinste în coşul bogat pentru a fi sfinţit. El este simbolul Mântuitorului, care părăseşte mormântul şi se întoarce la viaţă, precum puiul de găină ieşit din găoace.

Motivele populare sau cele străvechi sunt preluate şi transformate în viziune proprie, pentru a comunica mai bine simbolurile creştine şi pentru a exprima frumosul. De Paşti, la târgurile expoziţionale, încondeietoarele bucovinene îşi etalează rodul mâinilor şi a sufletului.

Festivalul „Oului de Paşti" din Moldoviţa, a fost un prilej deosebit pentru a mă prezenta cu colecţia de ouă încondeiate, alături de alte artiste populare deja renumite. Paştele reprezintă cea mai mare sărbătoare a creştinătăţii, o renaştere a omului, o renaştere a timpului, readucând echilibrul şi armonia pe pământ. Numărul mare al creatoarelor populare prezente în cadrul festivalului, este dovada cea mai sigură că această artă este în continuă înflorire, deşi necesită răbdare, timp şi îndemânare desăvârşită.

Luând în considerare faptul că încă de mici copiii observă în familie cum se încondeiază ouă, am încercat prin intermediul proiectului tematic „Tradiţii şi obiceiuri de Paşti" să-i educ în spiritul păstrării valorii autentice în acest meşteşug, să promovez micile talente, să trezesc respectul şi dorinţa de a păstra şi promova valoarea, pentru a le oferi posibilitatea de a cunoaşte şi compara tradiţiile lor cu cele ale altor comunităţi.

Obiectivul cadru al proiectului tematic a fost: Promovarea tradiţiei şi valorilor autentice în meşteşugul încondeierii ouălor.

Obiectivele urmărite pe parcursul celor două săptămâni au fost:

- să cunoască şi să identifice modelele, culorile şi tehnicile de lucru specifice zonei;
- să prezinte verbal şi practic tehnica încondeierii oului;
- să separe valoarea de nonvaloare;
- să creeze în imagine comuniunea dintre modelele şi culorile costumului popular şi modelele şi culorile oului încondeiat;
- să compare valorile cunoscute specifice locului cu cele din alte zone;
- să adune material informativ pentru realizarea portofoliului;
- să identifice noi posibilităţi de cunoaştere, descoperire, comunicare, înţelegere;
- să formuleze concluzii şi judecăţi de valoare despre propria activitate;
- să lucreze în mod organizat, în spiritul toleranţei şi aprecierii valorii celorlalţi.

În cadrul evaluării sumative copiii au fost capabili:

- să cunoască semnificaţia noţiunii de „încondeierea ouălor";
- să cunoască mediile de creaţie populară, „laboratoarele" unde iau naştere aceste obiecte;
- să ia contact cu păstrătorii locali ai creaţiei populare;
- să execute în grupuri de lucru, produse simple, inspirate din arta populară locală;
- să verbalizeze acţiunile desfăşurate în timpul lucrului în grup ;
- să-şi dezvolte curiozitatea prin întrebări, experienţe, observaţii;

Scanned with OKEN Scanner

- să-şi dezvolte sensibilitatea şi interesul în căutarea şi păstrarea valorilor populare locale (literare, muzicale, coregrafice, vestimentare, arhitecturale, decorative, etc.).

Chiar înainte de a şti să citească, preşcolarii vin la grădiniţă cunoscând istoria de la sunetele clopotelor Mănăstirii Moldoviţa, care vibrează dominând împrejurimile de veacuri, vorbindu-ne despre Alexandru cel Bun şi Petru Rareş.

Dezvoltarea interesului pentru istoria poporului, creaţia populară în general, şi pentru folclorul specific zonei locale, în special, este urmărită prin metode specifice vârstei: observaţii, lecţii vizită, conversaţii pe marginea unor texte audiate, interpretarea unor cântece după auz în cor şi individual, activităţi de învăţare – valorificare a cunoştinţelor referitoare la credinţe, povestiri, superstiţii, proverbe, strigături din bătrâni, vizite la muzee etnografice, exerciţii de „citire" a unor imagini, vizionări de imagini, jocuri didactice şi jocuri de rol, audierea unor basme, balade şi legende, dar şi interpretarea unor creaţii aparţinând liricii populare, dramatizarea unor scene din basme şi poveşti, exerciţii practice (de încondeiere a ouălor, de joc popular, de jocuri dramatice cu ocazia sărbătorilor).

Cunoştinţele şi deprinderile dobândite sunt valorificate în realizarea unor obiecte de inspiraţie folclorică: cusături, împletituri, ouă încondeiate, aranjamente florale uscate în vase vechi, precum şi susţinera unor serbări cu cântece şi jocuri populare locale.

Preşcolarii cu vârste între 3 şi 7 ani au obţinut performanţele dorite, pornind de la acţiuni simple, la activităţi tot mai complexe. Am descoperind de fiecare dată noi posibilităţi de afirmare şi copii tot mai receptivi, tot mai interesaţi şi cu vizibile înclinaţii artistice.

În spatele acestor rezultate e muncă, ambiţie şi dragoste de folclor. Se poate găsi bucuria de a trăi frumos, ştiind că mesajul acestei munci are un ţel nobil: acela de a păstra şi perpetua spiritul nostru românesc.

Punând în valoare ouăle încondeiate specifice zonei, costumul popular şi folclorul local cu diferite prilejuri, doresc şi sper, că acestea nu vor rămâne o nostalgie a vremurilor care apun, ci, vor reînvia, prin copiii pe care-i educ astăzi în grădiniţă.

Bibliografie:

1. Allport G. W., *Structura şi dezvoltarea personalităţii*, Bucureşti, E.D.P., pag. 105;
2. Bănăţeanu Tancred, *Arta populară în România*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1964, pag. 9, pag.23;
3. Rusan Dumitru, Zahaniciuc Marcel, *Zona etnografică Câmpulung Moldovenesc*, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca Muzeului „Arta lemnului", 1996, pag. 50;
4. Suşală Ion N., Bărbulescu Ovidiu, *Dicţionar de artă. Termeni de atelier*, Bucureşti, Editura Sigma, 1993, pag. 30;
5. Tchumak Yvanka, *La pyssanka - L`oeuf de Pâques ukrainien*, Paris, Dessain et Tolra, 1981, pag.16, 20, 26;
6. Zahacinschi Maria şi Nicolae, *Elemente de artă decorativă populară românească*, Bucureşti, Editura Litera, 1985, pag. 30, 50.

O PICĂTURĂ DINTR-UN OCEAN DE DATINI ŞI TRADIŢII ROMÂNEŞTI: NUNTA DIN ZONA BĂLUŞENI - COPĂLĂU, JUDEŢ BOTOŞANI, ROMÂNIA

Ştefan Elena, Grădiniţa P. N. Draxini-Băluşeni, judeţul Botoşani

În amintirea tatălui meu, un iubitor al tradiţiilor si obiceiurilor populare...

De la tata am învăţat să preţuiesc munca, frumosul, valorile autentice, să respect oamenii, să învăţ de la ei şi să dăruiesc şi altora din sufletul meu...

MOTTO: „Un popor nu trăieşte numai din ce moşteneşte, ci şi din ce adaugă pe fiecare zi în sufletul său". (Nicolae Bălcescu)

Fără a avea pretenţia unui studiu exhaustiv, ci din dorinţa de a coborî în abisul spiritului uman arhaic şi de a descoperi enigmaticele origini ale unui obicei care şi-a pierdut astăzi din încărcătura semnificaţiilor şi din bogăţia de manifestări de altădată, am întreprins această cercetare nu cu rigorile unui specialist sau cu respectarea ansamblului de cerinţe ale unei cercetări ştiinţifice, ci cu curiozitatea şi uimirea cu care un copil descoperă lumea în primii săi ani de viaţă.

Mi-au stârnit curiozitatea şi admiraţia acele manifestări umane, cu finalitate reală sau imaginară, modul original de receptare, respectiv intensitatea trăirii fiecărui moment important şi a fiecărei sărbători din viaţa satului, spontaneitatea, creativitatea, veselia şi bunul simţ specific omului simplu de la ţară.

Spaţiul de manifestare a obiceiului de nuntă pe care-l voi prezenta îl reprezintă zona BĂLUŞENI - COPĂLĂU.

Câteva date de identificare a comunei Băluşeni:

Comuna Băluşeni este situată în partea central sudică a judeţului Botoşani. Este limitrofă la Sud cu comuna Copălău.

Comuna Băluşeni are în componenţă şase sate după cum urmează: Băluşeni, Draxini, Băluşeni Noi, Buzeni, Coşuleni, Zăiceşti.

Din punct de vedere geostructural, ca aspect general al reliefului, teritoriul comunei Băluşeni este o zonă de podiş puţin înaltă ce variază între 216m în dealul Zăiceşti şi 74,5m în coada iazului Dracşani, altitudinea medie fiind de 150m.

Scanned with OKEN Scanner

În viaţa comunităţii săteşti, obiceiurile de peste an ca şi obiceiurile referitoare la viaţa de familie, ocupă şi în zilele noastre un loc distinct.

Familia, ca nucleu al comunităţii săteşti, practică o serie de ritualuri bine definite în momentele de naştere, căsătorie şi înmormântare.

Nunta este prilej de mare sărbătoare atât pentru cele două familii care îşi căsătoresc copiii, cât şi pentru întregul sat. Nunta tradiţională are momente individualizate şi specifice unui anume loc.

Primul moment care se desfăşura odinioară, dar care astăzi s-a „pierdut" în „valurile timpului" era PEŢITUL.

Din partea viitorului mire era trimis un staroste sau peţitoare (două - trei femei) în zile de post (luni, miercuri sau vineri), la casa viitoarei mirese unde avea loc un dialog tipic:

« - Vrei să mergi după băiatul acesta? »

« Dacă nu-mi plăcea, nu vă adunam la casa mea. »

Atunci, dacă ajungeau la o înţelegere, stabileau pentru joi sau duminica seara LOGODNA. Este unul din momentele care se mai păstrează şi astăzi în zona noastră.

Ca şi la peţit, înainte de începerea logodnei, cei doi tineri sunt întrebaţi dacă se plac şi vor să facă logodnă. După ce trec şi acest prag, tinerii sunt logodnici şi logodiţi.

Un alt moment al nunţii, dar care din păcate s-a «pierdut» în zilele noastre, era CROITUL.

La croit veneau soacra mare, câteva femei şi peţitoarele. Soacra mică scotea valul de pânză şi simulau că foarfecul nu taie şi trebuie plată pentru croit.

Către seară veneau logodnicul însoţit de sfeteucă (o rudă) şi de vornic, la logodnică, care-l aştepta cu trei druşte (domnişoare de onoare). Atunci avea loc croitul propriu-zis al cămăşii mirelui şi cămăşilor de socru şi soacră. Părţile croite erau date la brodat şi cusut, druştelor. Tot cu acest prilej erau croite şi apoi brodate năframa pentru mire şi batistele pentru vornicei. La 2-3 zile după momentul croitului, logodnicii mergeau la Primărie la „declarat" , legalizând astfel logodna. Nunta se stabilea în 3-4 săptămâni.

În toată această perioadă aveau loc pregătirile pentru nuntă, timp în care erau terminate de cusut şi brodat cămăşile, năframa şi batistele vorniceilor.

Ştergarele pentru naşi erau ţesute din timp de fată şi mama ei. Această tradiţie este păstrată şi în zilele noastre, doar că foarte rar se mai utilizează ştergare ţesute în casă, ci se obişnuieşte a se cumpăra de la magazin.

După încheierea săptămânilor de pregătiri, în duminica stabilită începe NUNTA care este condusă de vornic. Vornicul are rolul principal în ritualul nunţii.

În cadrul ceremonialului, „oraţiile de nuntă" au texte diferite, care dovedesc spiritul de creaţie al vornicului.

O astfel de „Oraţie de nuntă" a vornicului Neculai Cojoc din satul Coşula, comuna Copălău, mă îndeamnă să o prezint pentru frumuseţea imaginilor plastice, dar şi a mesajului pe care îl transmite:

„Bine v-am găsit socri mici / Dar nu ne întrebaţi ce umblăm, ce căutăm / De fapt noi samă la nimeni nu dăm / Căci tânărul nostru împărat De dimineaţă s-a sculat, / Faţa albă şi-a spălat, pe cap s-a pieptănat / Pe cal a-încălecat, din trâmbiţă a sunat / Mare oaste-a adunat: 200 grăniceri, 200 feciori de boieri / Şi înspre Chindia mare a plecat la vânătoare / Să vâneze căprioare. / Şi-a vânat cerul cu stelele, dealul cu florile, satele cu fetele / Şi înspre apus de soare,dă de o urmă de căprioară / Care a venit încoace şi-napoi nu se mai întoarce / Atunci ne-a ales pe noi 6 lipani (viteji) / Călări pe şase armăsari, cu coamele cănite, cu unghiile cositorite / Pornirăm şi venirăm,cântând şi chiuind şi din pistoale trosnind / Până aici la dumneavoastră am sosit. / Şi aici ce-am văzut? O floricică frumoasă care stă cam sfioasă / Care locul nu-i prieşte şi mai tare se ofileşte / Iar de când ne-a zărit pe noi, că am venit de prin zăvoi / Parcă a-început să se înveselească şi să zâmbească. / Atunci socri mici, ori floricica ne-o daţi, ori de noi nu scăpaţi. / Căci noi am venit cu târnăcoape de argint, / Să scoatem această floricică din pământ, / S-o scoatem cu tot cu rădăcină / Să o ducem la tânărul nostru împărat în grădină / Acolo să o răsădească, să crească, să înflorească, / Să nu se ofilească."

Următorul moment, care are frumuseţea lui în cadrul nunţii,este GĂTITUL MIRESEI. La o masă în mijlocul ogrăzii este aşezată mireasa în faţa oglinzii ţinută de două fete. Naşa îi aşează pe cap voalul şi coroniţa.

Urmează apoi un alt moment cu profunzimi simbolice, numit IERTĂCIUNEA. Şi cu acest prilej, vornicul îşi arată talentul creativ, cerând în versuri ier-tare părinţilor, în numele tinerei perechi. Tinerii stau aşezaţi în genunchi pe o pernă aşezată pe un covor, orientaţi spre răsărit, în faţa părinţilor(socrii mari şi mici) care stau pe scaune.

Iertăciunea rostită la nunţi de vornicul Neculai Cojoc, are originalitatea şi frumuseţea ei. Textul acestei Iertăciuni a fost preluat şi de alţi vornici din satele vecine.O aud rostită şi astăzi la nunţile din comuna Băluşeni:

„Cinstiţi socri mari şi dragi nuntaşi / Ascultaţi Sfânta Iertăciune.../ Când Dumnezeu luni prima zi / A făcut cerul şi pământul / Pe cer l-a împodobit cu soare, lună şi stele lucitoare / Iar pe pământ a dat văzduhului înălţime / Cu zburătoare mulţime. / Văzând Dumnezeu că pe pământ nu este bine să nu fie om, / L-a făcut pe strămoşul nostru Adam / Cu trup din lut, cu oase din piatră, cu sânge din nori / După chipul şi asemănarea Sfinţiei Sale. / I-a suflat în faţă şi i-a dat viaţă / Şi iar văzând Dumnezeu / Ca omul să nu fie singur pe pământ / I-a dat

Scanned with OKEN Scanner

somn greu lui Adam / Şi l-a adormit în mijlocul răului / Atunci Dumnezeu i-a rupt din coasta stângă / Din coasta cea mică, să nu-i fie nimică. / Şi a făcut-o pe stămoaşa noastră Eva, / I-a suflat în faţă şi i-a dat viaţă, / Adam trezindu-se din somn / Speriat,cu glas a strigat: / - Ce este aceasta, Doamne? / Atunci Dumnezeu i-a răspuns : / - Nu te speria, Adame, căci este trup din trupul tău / Şi os din oasele tale / Şi se va chema ţie de soţie / Şi veţi fi amândoi un trup / Atunci Dumnezeu i-a binecuvântat... / Aşa a rânduit Dumnezeu / Şi la aceşti doi tineri,zi de căsătorie, / Care stau în faţa dumneavoastră / Cu capetele plecate, cu feţele suspinate / Cu genunchii la pământ, / Ca două mlădiţe cu rod mult / Şi vă roagă pe dumneavoastră / Cinstiţi părinţi / Să-i iertaţi şi să-i binecuvântaţi, / Căci binecuvântarea părinţilor, întăreşte casa fiilor / Iar blestemul părinţilor, risipeşte casa fiilor."

După rostirea Iertăciunii, mirii se ridică şi sărută mâna părinţilor.

Apoi tinerii ies la drum îndreptându-se către biserică la CUNUNIE, împreună cu nuntaşii.

Soacra mică aruncă în urma mirilor cu zahăr, orez, grâu, firmituri de pâine, cozonac, pentru ca tinerii să aibă noroc şi belşug pe drumul pornit în doi.

În mijlocul bisericii,pe covorul de cununie, stau mirii şi naşii. După punerea cununiilor, mirilor li se dă vin din acelaşi pahar şi cozonac din aceeaşi felie.

Întregul alai se îndreaptă către casa socrilor mari (mai nou către localul –restaurant), unde continuă să se desfăşoare NUNTA.

Mireasa este primită de soacră cu dulceaţă,apoi joacă împreună, în timp ce unii nuntaşi fac haz pe seama viitoarelor neînţelegeri dintre soacră şi noră:

„Bucură-te soacră mare / Ţi-o vinit scărmănătoare".

După servirea mâncării urmează ÎNCHINATUL PAHARELOR. Este adus un castron cu apă,ca naşii să se spele pe mâini. Apoi mireasa pune la gâtul naşilor câte un ştergar (prosop lucrat manual) .

Vornicul împreună cu naşii şi tinerii se felicită reciproc cu toţi nuntaşii, iar vornicul duce un borcan în care se pun banii de la nuntaşi. Banii strânşi repre-zintă ajutorul dat de săteni, tinerei perechi.

Urmează apoi DEZGĂTITUL MIRESEI, ritual cu care se încheie NUNTA tradiţională.

În zona în care locuiesc,comuna Băluşeni ,se practică şi astăzi aceste ritualuri din NUNTA TRADIŢIONALĂ. Au „dispărut" costumele populare, unele piese cu caracter de simbol,momentul peţitului, dar este respectat firul NUNŢII TRADIŢIONALE aşa cum se desfăşura acum sute de ani...

Bibliografie:

1. *Acta Moldaviae Septentrionalis*, vol. I, Editura AXA, Botoşani, 1999;
2. *Tradiţii şi obiceiuri populare*, Lugoj, Editura „Nagard", 2006.

TRADIŢII ŞI OBICEIURI DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI

Prof. Nicorici Maria, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

Viaţa de fiecare zi a ţăranului român a fost însoţită de numeroase obiceiuri care sub aspect monografic însoţesc istoria unei aşezări. *„Dezvoltarea etnografiei, folcloristicii şi studiul artei populare în cadrul sociologiei a dus inevitabil la un nou specific de cercetare a acestor discipline conexe, în care s-au impus în primul rând metoda monografică şi tehnicile speciale ale acestei metode şi în al doilea rând concepţia lărgită a integrării cercetării în sistemul de ştiinţe înrudite. Unele obiceiuri au evoluat în timp până la adevărate forme de teatru popular, aşa cum sunt obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă".*

Obiceiuri de primăvară

Dochiile. La 1 martie, încep Dochiile în număr de 9 sau 12 zile în care se poate prevedea cum îţi va merge în tot timpul anului. Se alege o zi şi după cum va fi vremea în acea zi, aşa va fi şi viaţa celui ce şi-a ales ziua respectivă. În mod simbolic, unele persoane îşi aleg Dochia după stilul vechi. Dochia reprezintă un personaj legendar din mitologia poporului român, iar B.P. Hasdeu înclină să creadă că ar avea originea în mitologia tracă şi ar fi identificată ca zeiţa Niobe.

Dragobetele sărbătoarea tinereţii şi a iubirii! Pe vremuri, în preajma zilei de 1 martie, cel mai adesea pe 24 februarie, oamenii ţineau sau făceau Dragobetele (Ziua Îndrăgostiţilor, Cap de primăvara, Logodnicul Pasărilor). Probabil că luna februarie era considerată luna de primăvară, iar ziua de 24 era începutul anului agricol (uneori ziua ieşirii ursului din bârlog). Este momentul în care natura se trezeşte, păsările îşi caută cuiburi, iar oamenii, în special tinerii, intră şi ei în rezonanţă cu ea.

Mărţişorul. Semnificaţia mărţişorului a rămas aceeaşi de-a lungul timpului: este un simbol al primăverii, al revenirii la viaţă. Forma acestuia s-a schimbat în timp. La început mărţişorul era simbolizat printr-o monedă. Mai târziu apărea sub forma unor mici pietre de râu vopsite în alb şi roşu inserate pe o aţă. Acum mărgelele frumos colorate, ceramica şi florile le-au luat locul. La originile mărţişorului a stat o monedă de aur sau de argint, după alte surse, la care se ataşa o sfoară făcută din două fire răsucite, unul roşu şi altul alb (sau alb şi negru), ce semnificau lupta vieţii asupra morţii, a sănătăţii împotriva bolii şi care era purtată în general de persoanele sensibile (copii şi fetele tinere). Exista credinţa, conform căreia, această amuletă aducea noroc şi fericire.

Scanned with OKEN Scanner

Floriile. Cu ocazia Moşilor de Florii, femeile coc plăcintele pe care le dau de pomană săracilor ca să nu moară de dorul lor, aşa cum a păţit mama lui Lazăr. Legendele spun că oamenii care nu serbează ziua lui Lazăr se vor umple de pistrui ca jidanii.

Sărbătoarea Paştelui poate fi asociată cu primăvara. Retrezirea naturii la viaţă simbolizează noua viaţă pe care creştinii au câştigat-o prin crucificarea şi Învierea lui Iisus. Paştele creştin este similar cu două tradiţii antice: una evreiască şi alta păgână. Ambele tradiţii sărbătoresc Învierea, trezirea la viaţă.

Pentru prima dată, Paştele a fost sărbătorit în jurul anului 1400 înainte de Hristos.

La 40 de zile după Paşti se sărbătoreşte Ispasul sau Înălţarea Domnului. În această zi abundă obiceiurile şi practicile magice legate de cultul morţilor, deoarece se credea că sufletele morţilor se ospătau acum, în zborul lor către cer. Se credea că, în drumul către cer, sufletele morţilor se puteau rătăci şi rămâne pe pământ, transformându-se în strigoi ce provocau neajunsuri oamenilor şi animalelor. De aceea, în ziua de Ispas se practică şi astăzi, ritualuri magice de apărare: sunt culese şi sfinţite plante despre care se crede că au proprietăţi apotropaice (leuştean, alun, paltin); oamenii şi animalele se ating cu ramuri de leuştean; se buciumă la răspântia drumurilor şi pe dealuri; femeile şi fetele se încing peste brâu cu ramuri de leuştean; abundă pomenile pentru morţi; se fac vrăji şi descântece.

De Rusalii se dau de pomană vase de lut sau de porţelan, căni, străchini şi vase de lemn (cofe, cofăiele), împodobite cu flori şi umplute cu lapte, vin sau apă.

Obiceiuri de vara

Moşii de vară. Pe data de 10 iunie se sărbătoresc moşii de vară. În ajunul sărbătorii Pogorârea Sfântului Duh în lume şi a Rusaliilor, românii îşi comemorează morţii. La acest praznic al Moşilor de vară, în toate lăcaşurile ortodoxe se oficiază slujbe de pomenire a tuturor celor trecuţi la viaţa veşnică - rude şi prieteni.

Obiceiuri de Sânziene. În ziua de 24 iunie, în preajma solstiţiului de vară, calendarul popular consemnează sărbătoarea cunoscută în Bucovina sub denumirea de Sânziene.

Deşi sunt asociate sărbătorii creştine a Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul şi a Aducerii Moaştelor Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, Sânzienele îşi au originea într-un străvechi cult solar. Denumirea este preluată probabil, de la Sancta Diana, zeiţa silvestră. Sânzienele erau considerate, încă din vremea lui Cantemir, ca reprezentări fitomorfe (Florile de Sânziene) şi divinităţi antropomorfe. În credinţa populară, Sânzienele erau considerate a fi nişte femei frumoase, nişte adevărate preotese ale soarelui, divinităţi nocturne ascunse prin pădurile întunecate, neumblate de om.

Obiceiuri de ocrotire a turmelor. Se sărbătoreşte pentru oi ziua de Sfântul Haralambie şi Sfântul Vlasie pentru lupi. Ziua de 23 august este sărbătoarea Sfântului mucenic Lup, în care ciobanii nu vorbesc şi nu mănâncă pentru ca gura lupului să fie închisă când vine la turmă.

Obiceiuri de toamna

Sfântului Andrei. Românii îşi sărbătoresc patronul spiritual, pe Sfântul Andrei, la 30 noiembrie. Noaptea din ajunul Sfântului Andrei este destinată unor obiceiuri care să asigure protecţie oamenilor, animalelor şi gospodăriilor, pe care ţăranii români le-au pus sub oblăduirea acestui sfânt.

Obiceiuri de iarna. Sărbătorile de iarnă aduc cu ele magia Naşterii Domnului a sfârşitului şi începutului de an, a morţii şi vieţii.

Ignatul. Cu câteva zile înaintea începerii ciclului zilelor „festive", în comunitatea tradiţională românească are loc sacrificarea porcului, în ziua de Ignat - 20 decembrie. Cu precădere, actul ritual al sacrificării unui animal marchează trecerea de la timpul profan cotidian la timpul sacru sărbătoresc, delimitează momentul de început al duratei sărbătoreşti, purifică şi solemnizează timpul, dar, mai ales, creează cadrul spiritual pentru realizarea contactului imaginar cu divinitatea, pentru captarea forţelor benefice supreme.

Colindele de rit agrar sau pluguşoarele ce au ajuns până la noi au legătura cu acest moment important, al reînvierii naturii şi al speranţei de mai bine a oamenilor.

Practicile tradiţionale ale sărbătorilor de iarna moştenite din cele mai vechi timpuri se desfăşoară şi în prezent în forme deosebit de variate, implicând participarea întregii colectivităţi, inclusiv a copiilor. Crăciunul concentrează o seamă de ritualuri şi obiceiuri între care se remarcă, în toată frumuseţea şi prospeţimea sa, colindatul copiilor.

Modificarea calendarului, prin sărbătorirea Anului Nou în luna ianuarie în loc de luna martie, a avut o influenţă importantă asupra datinilor. Multe dintre acestea au fost strămutate treptat, treptat în luna ianuarie.

Obiceiurile care se mai practică şi azi pe teritoriul folcloric românesc şi care prezintă forme interesante de integrare în cultura contemporană sunt cele din ciclul Anului Nou, deosebit de ample şi pline de semnificaţii pentru cultura noastră populară.

Ceremonialul de înnoire simbolică a timpului calendaristic la cumpăna dintre ani, în noaptea de 31 decembrie /1 ianuarie, este numit îngropatul Anului sau, mai recent, Revelion. Timpul obiectiv, care curge spre infinit, este „oprit" după 365 de zile şi întors, precum ceasornicul, pentru a fi reluat de la început în ziua de Anul Nou. Asemănător divinităţii, timpul se naşte anual, întinereşte, se maturizează, îmbătrâneşte şi moare pentru a renaşte după alte 365 de zile

Scanned with OKEN Scanner

În Moldova, Muntenia şi în unele părţi din Oltenia întâlnim obiceiul numit Semănatul. Cu Semănatul umblă copii de la 4 – 5 până la 10 ani, în grupuri mici sau individual. Ei poartă trăistuţe atârnate de umăr pline cu seminţe de grâu, orz, ovăz, secară pe care le presară în curte, în casa şi în faţa gazdei căreia i se adresează urarea. Uneori, versurile sunt asemănătoare cu cele ale sorcovei: „Înfloriţi / Ca merii / Ca perii / În mijlocul verii / Ca toamna cea bogată / De toate îmbelşugată / La anu' şi la mulţi ani!"

Urările ce însoţesc plugul sau pluguşorul sunt de o mare varietate: pentru fertilitatea solului, bogăţia recoltelor şi a cirezilor de animale, de sănătate, prosperitate, fericire şi bogăţie. „Pluguşorul", renumita urătură, reprezintă pentru agricultură ceea ce reprezintă „Mioriţa" pentru păstorit. „În urăturile lor, flăcăii pomenesc şi despre alte evenimente importante în istorie: lupta împotriva cotropitorilor, cele două războaie mondiale. Un alt gen îl reprezintă pluguşoarele satirice în care sunt criticate năravurile oamenilor: lenea, nepriceperea unor fete la treburile gospodăreşti, beţia, căsătoria din interes etc".

Jocul măştilor

Jocul caprei. Costumul este confecţionat din spice de stuf, cordele colorate, lăicere, cu cap mobil făcut din lemn, cu un băţ lung din două corpuri acţionate cu o pârghie şi o sfoară. Acest mic mecanism scoate sunete ritmice în concordanţă cu monologul vătafului: Ţa, ţa, ţa, căpriţa, ţa!. Capul este încadrat de două corniţe împodobite cu oglinzi, panglici multicolore, hurmuz şi flori şi este fixat într-un băţ-suport care se sprijină pe pământ. Persoana care joacă rolul caprei este acoperită cu o ţesătură (scoarţă sau lăicer) peste care sunt cusute năframe sau panglici de mătase, puse în diagonală, tradiţional, capra era îmbrăcată în stuf, aspect întâlnit şi astăzi în unele sate.

Jocul caprei se derulează pe un fundal muzical, „ca la capră", melodie interpretată de către un fluieraş iar ciobanul sau moşul rostesc strigăturile pline de haz. În timpul jocului pot fi surprinse mai multe faze succesive: capra simulează că se urcă în copac, apoi se îmbolnăveşte şi moare, căzând la pământ, moment în care ciobanul intră în panică, urmând un dialog straniu cu animalul. În cele din urmă capra reînvie spre bucuria tuturor, glumele şi ghiduşiile animalului reluându-şi cursul.

Dansul căiuţilor este dansul care sugerează vitejia, hotărârea bărbaţilor ce altădată plecau să-şi apere hotarele, sau agerimea pe care o dovedeau la vânat. Costumul de căiu□ este format din piese ale costumului popular din zona de proveniență. Tricolorul este elementul nelipsit din costumul căiuţilor.

Jocul urşilor. Jocul cu masca de urs presupune o lungă pregătire în prealabil, începută cu aproximativ trei luni de zile înainte de jocul propriu-zis de Anul Nou. Marele regizor al tuturor pregătirilor este, desigur, căpitanul cetei, ales pe criterii bine stabilite. În funcţie de experienţa sa, dar şi de numărul de piei de urs pe care le deţine (în jur de patru-cinci) este ales căpitanul cetei. De el depinde apoi sincronizarea tobelor în timpul jocului, pantomima irozilor si, mai ales, dansul ritualic al urşilor şi al mascaţilor. Tot el este cel care îşi alege oamenii din alai (toboşarii, mascaţii, irozii, urşii şi ursarii) şi cel care dă tonul şi ritmul tobelor. Cetele ajung în centrul localităţii, unde vor dansa în faţa primarului, oficialităţilor şi a sutelor de participanţi în jurul prânzului. Primii care vin în ceată sunt mascaţii, ce joacă cu o singura tobă. Ei poartă măşti sau încearcă să arate cât mai hidos din dorinţa de a satiriza şi ridiculiza societatea prezentă. Cu mare tam-tam, vin mascaţii cu întregul alai.

Urşii au blănuri naturale, împodobite, cu canafi mari şi roşii. Cel care joacă ursul trebuie să fie om puternic, căci pielea cântăreşte peste 50 kg. Urşii vin mormăind, târându-se încercând impresioneze asistenţa. Însă, sunt stăpâniţi de ursari (cam trei-patru pentru fiecare urs) care îi trag aprig de lanţ şi îi ameninţă cu bâtele.

Ursarii sunt personajele care îndeamnă urşii să danseze într-un ritm din ce în ce mai alert, în concordanţă cu vibraţia tobelor. Ei ţin în mână bâte cu ţinte de fier, cu care ameninţă ursul şi îl strunesc să joace. Originalitatea cetei este dată de irozi, care vin în urma toboşarilor, aliniaţi pe două rânduri. Aceştia, băieţi şi fete, sunt îmbrăcaţi în fuste lungi, plisate, bârneţe cu fir aurit legate în diagonală peste ie sau bluza albă, coifuri cu pănglicuţe din hârtie colorată, dar cel mai important detaliu este sabia. Sabia, de obicei, din lemn, este simbolul soldaţilor lui Irod împărat, din ordinul căruia au fost ucişi copii de până la 2 ani, în căutarea pruncului Hristos. Irozii nu au nici un fel de replică, ei fiind doar pantomimii unui teatru religios.

O ceata poate interpreta până la 12 jocuri diferite.

Ceata haiducilor este formată din cinci până la zece tineri, îmbrăcaţi în diverse costume, în funcţie de rol. Vătaful cel mare este ales din rândul celor mai puternici şi i se consfinţeşte statutul prin lovirea sa de trei ori cu spatele de grinda casei. El este îmbrăcat în costum popular de sărbătoare şi poartă, de regulă, două panglici tricolore încrucişate pe piept. Următorul în ceată este haiducul şef, care trebuie musai să poarte mustăţi, apoi vin ceilalţi haiduci şi poteraşii. Jocul, derulat pe fondul muzical interpretat la fluier, tobă şi trompetă, imită victoria haiducilor asupra urmăritorilor din poteră, în esenţă victoria binelui asupra răului.

TRADIŢII ŞI OBICEIURI STRAMOŞEŞTI

Ed. Camelia Ciobanu, Grădiniţa cu P.P. Nr. 2 Saveni , Botoşani

„Creaţiile folclorice sunt «pietre scumpe» în sânul poporului." V. Alecsandri

Pentru a şti cine este copilul trebuie să înveţe cine a fost prin strămoşii săi, căpătând astfel sentimentul de apartenenţă la colectivitatea naţională.

Scanned with OKEN Scanner

Satul românesc este izvorul sensibilităţii şi spiritualităţii româneşti, de aceea nu trebuie să moară. El trebuie să trăiască cu obiceiurile şi datinile sale, cu ocupaţiile şi portul oamenilor săi. Ca educatoare, dar şi ca om consider că orice copil trebuie educat pentru a fi continuator al spiritualităţii din care provine, al valorilor şi culturii populare.

Arta noastră populară, manifestată sub toate aspectele ei prezintă o bogăţie nepreţuită de comori pentru toţi acei care-şi iubesc patria şi neamul. Începând cu obiceiurile prilejuite de fiecare eveniment important din viaţa poporului, continuând cu frumoasele costume pe care le îmbracă în aceste împrejurări şi terminând cu dansurile, cântecele şi strigăturile nelipsite la aceste datini, izvorul lor e nesecat pentru acela care încearcă să le cunoască şi să le adune în mănunchi pentru a le dărui din nou, după cum spune şi Anton Pann: „De la lume adunate, / Şi-napoi la lume date".

Zona noastră se înfăţişează ca un areal de manifestări tradiţionale, unele dintre ele fiind caracteristice tuturor regiunilor locuite de români. Copiii trebuie educaţi pentru a deveni păstrători ai acestor nestemate, eventual chiar descoperitori de tradiţii vechi.

În tot ceea ce a făcut poporul nostru, noţiunea de „frumos" a fost pusă la loc de frunte. Pictura, sculptura, construcţiile, portul popular, cântecul, jocul atât de îndrăgite şi recunoscute, ne fac să credem că frumosul trebuie să îl fi preocupat pe om încă din cele mai vechi timpuri. Sensul adevărat al frumosului apare in viaţă pe baza ideilor progresiste ale societăţii. Sunt „frumoase" adevărul, dreptatea şi umanitatea şi sunt „urâte " minciuna , nedreptatea şi necinstea. Frumuseţea artistică aduce in viaţă multe bucurii si satisfacţii ceea ce duce in mod implicit la trezirea sentimentelor frumoase. Prin perceperea frumosului din artă, omul devine mai bun, mai cinstit, mai moral şi mai sociabil.

Ne sunt mereu vii in memorie şi păstrăm in sufletele noastre ca pe o comoară inestimabilă , dar şi ca pe o „dulce povară" obiceiurile si tradiţiile din preajma Sfintelor Sărbători sau cele legate de muncile câmpului, oraţiile de nuntă, bocetele de înmormântare, meşteşugurile bunicilor.

Izvorâte din experienţă şi înţelepciune de viaţă, din bucurie sau durere, din năzuinţele sau dorurile românului, din setea de linişte sau din dragostea pentru frumos, creaţiile populare de la doine până la port şi obiceiuri, transmit valori şi creează punţi de legătură între generaţii.

Dintr-o astfel de perspectivă şi motivaţi moral faţă de cei care au trăit şi au muncit înaintea noastră pe meleagurile Moldovei , ne dorim a fi păstorii şi continuatorii acestor „comori de suflet românesc."

Moldova, zonă cu adevărat pitorească, cu peisaje de excepţie şi cu oameni pe măsură, păstrează un întreg tezaur de bunuri spirituale cu care localnicii şi+au înfrumuseţat şi îşi înfrumuseţează viaţa .

Cântecele şi doinele populare, oraţiile de nuntă, pluguşoarele, cântecele şi practicile rituale sunt expresia unor străvechi tradiţii izvorâte din timpuri străvechi, păstrate din moşi-strămoşi şi continuate până astăzi.

Alături de celelalte obiecte de învăţământ educaţia muzicală care implică tradiţiile si practicile populare , aduce o importantă contribuţie la realizarea educaţiei estetice a copiilor preşcolari în sensul dezvoltării capacităţii lor de a înţelege frumosul din artă, natură şi a-l aplica în viaţa de toate zilele.

Muzica se naşte odată cu omul şi-l însoţeşte toată viaţa, sădind în său profunde sentimente de dragoste şi adevăr, de iubire şi de speranţă.

Izvorâte din tradiţia autohtonă, din varietatea folclorului muzical, creaţiile muzicale îşi au rădăcinile adânc înfipte în trecutul îndepărtat al poporului nostru.

Folclorul românesc, fiind deosebit de bogat, constituie una din mândriile noastre naţionale. Prin mesajul său, trezeşte în sufletul copilului sentimente de adâncă dragoste, de admiraţie şi de mândrie faţă de ţara în care s-a născut.

Doinele şi baladele constituie latura cea mai reprezentativă a folclorului literar. Doinele – cântecele de dor şi de jale sunt creaţii lirice care exprimă o varietate de motive ale tristeţii: dorul de mama şi tată, dorul de fiinţa iubita, dor de ţară şi de casă dar şi revolta împotriva nedreptăţilor de diferite feluri. La rândul lor, baladele sau cântecele bătrâneşti se referă la fapte din trecut.

Ştiut fiind faptul că un popor care nu păstrează şi nu-şi cultivă tradiţiile îşi va pierde identitatea, am considerat că una din multiplele sarcini ce îi revine dascălului este şi cea privind transmiterea fondului de valori al creaţiei populare.

În acest sens, menţionez activitatea pe care am desfăşurat-o în cadrul grupei de preşcolari, activitate care a constat în organizarea unui program amplu în care s-au inclus mai multe elemente ce compun tradiţiile locale, materializate în ceea ce se numeşte generic – „Şezătoarea". În cadrul acestui program copiii au recitat poezii populare, snoave, au spus ghicitori, au interpretat muzică populară, au dansat şi au lucrat cu obiecte casnice din vechea gospodărie ţărănească.

Am început prin acţiunea de cunoaştere a folclorului local, culegând cântece ocazionate de sărbători religioase şi laice, de la localnici - în special de la bunicii copiilor, precum şi a unor obiecte din vechea tradiţie populară, cum ar fi: „mosor" – folosit la războiul de ţesut, „drugă" – pentru răsucit fire, „vârtelniţă" – pentru depănat, răşchitor – pentru făcut scule, „furcă" – pentru tors, „foşălăi" – pentru scărmănat lână.

Nelipsite de la şezători sunt dansurile populare. La această vârstă copii dansează: Hora mare, Coasa.

Scanned with OKEN Scanner

Hora mare este cunoscută pe tot parcursul ţării noastre fiind un joc specific românesc. Are însă particularităţile ei în diferite zone ale ţării.

În Moldova, mai cu seamă în partea centrală şi înaintând în nord spre Fălticeni şi mai departe spre Bucovina hora este lentă , uneori apăsată şi se desfăşoară pe baza unui dialog ce se poartă prin strigături între flăcăii de pe marginea horei şi cel ce este cu perechea sa la mijloc . Strigăturile sunt rostite în ritmul dansului şi dau mai multă voiciune, tinereţe şi frumuseţe horei. Strigăturile pot fi compuse şi pe moment, dialogul durând până se destramă hora. Din horă, obligatori se trece la jocul în doi.

Dacă hora din zona noastră este domoală, jocul de doi, specific moldovenilor, dar şi ardelenilor şi maramureşenilor este vioi, apăsat, simbolizând freamătul codrilor. Zbuciumate şi apăsate sunt şi jocurile de mână în grup, în lanţ ca: Brâul, Trilişeştii, Bătuta, dar şi cele de doi: Coasa, Ciobănaşul. Jocurile sunt însoţite de strigături.

Bătrânii satului, stăteau pe margine şi constituiau la rândul lor un grup aparte, care reprezenta aşa numitul „complet" de judecată, trăgând concluziile.

Pe bună dreptate, putem spune că atât poporul nostru cât şi folclorul naţional sunt expresii a „bunului simţ a românului".

Este cunoscut faptul că un rol hotărâtor în creşterea calităţii interpretative îl are contactul permanent cu scena, cu publicul, finalitatea activităţilor fiind spectacolul.

Este momentul să specific faptul că sărbătorile de iarnă au constituit şi vor constitui prilej de adâncă trăire sufletească pentru toată suflarea acestui ţinut binecuvântat din totdeauna.

De fapt, emoţiile îşi spun cuvântul încă de la sărbătoarea Sf. Nicolae – Moşul cerându-le copiilor cuminţenie, ascultare, înţelepciune pentru a le pune în ghetuţele curate, îngrijite de ei înşişi, daruri. A intrat în tradiţia grădiniţei noastre ca înaintea vacanţei de iarna, preşcolarii să pregătească colinde şi urături. Faza pregătitoare este la fel de emoţionantă ca şi desfăşurarea în sine. Interesul copiilor pentru repertoriu, pentru vestimentaţia adecvată, pentru obiectele care se vor folosi la colindat („steaua") şi la urat (clopoţei, bici, talancă, bucium, buhai, sorcovă, costumaţie pentru urs şi capră) este mare.

De „Crăciun" obiceiul general este „colindatul" la care participă mai mulţi copii. Aceştia colindă şi la Bobotează.

Sărbătorile de iarnă continuă cu un alt eveniment aşteptat: Anul Nou – însoţit de cântece şi jocuri rituale care emană o atmosferă de veselie generală.

Un obicei străvechi, foarte îndrăgit este „Jocul Caprei" cu care copii umblă din casă în casă. Cel mascat în capră este îmbrăcat într-un cojoc întors pe dos, împodobit cu fel de fel de panglici colorate şi mărgele iar masca este din lemn sau din hârtie.

Un alt obicei vechi pe aceste meleaguri este „Jocul ursului". Copiii se îmbracă în cojoace întoarse pe dos reprezentând blana ursului, iar pe faţă poartă o mască care imită capul de urs. Copiii se organizează in „cete de mascaţi" iar gazdele îi răsplătesc cu mere, nuci, colaci şi uneori cu bani.

Trebuie să menţionez şi unul din cele mai cunoscute obiceiuri de Anul Nou – „Pluguşorul", obicei foarte iubit de cei mici şi care este însuşit cu uşurinţă. „Pluguşorul" se desfăşoară după următorul scenariu: un urător spune textul vestind sosirea Anului Nou cu clopoţelul, un grup de copii trag pluguşorul – unul simbolic. La indemnul: „Ia mai mânaţi, măi!" se urează gazdei belşug şi sănătate, urătorii îşi acompaniază urarea cu un bici şi un „buhai".

În prima zi a anului care tocmai a început, semănătorii împrăştie boabe de grâu şi ating gazdele cu o sorcovă adresându-le urări de sănătate si prosperitate.

Care este rolul dascălului în perpetuarea tradiţiilor, fără a le altera originile? În primul rând activităţile desfăşurate cu preşcolarii în care se insuflă acestora dragostea pentru creaţia populară. Educatoarea îl învaţă pe copil rostul intonaţiei, al vestimentaţiei, îl ajută să desprindă mesajul colindelor şi să-l transmită celor pe care îi colindă, fapt ce le trezeşte atât mândria de a fi purtătorii mesajelor străbunilor cât si responsabilitatea că ei trebuie să transmită mai departe aceste tradiţii.

Nu ne rămâne nouă educatorilor decât să „sădim" încă din fragedă copilărie, în sufletele copiilor dragostea pentru folclor, cântec popular, pentru tot ceea cea au creat strămoşii noştri. Ei vor fi cei care vor transmite mai departe tot ce au învăţat.

Acesta este motivul pentru care, la fiecare serie de preşcolari îmi voi propune activităţi de cunoaştere a unui strop din ceea ce a creat omul simplu, cu iscusinţă şi cu căldura sufletului său şi a minţii sale, pentru ca fiecare din preşcolarii mei să poată şti de unde se trage , cine este şi cum trebuie să fie.

Bibliografie:

1. *Elogiu folclorului românesc*, Ed. pentru literatură, 1969
2. Gorovei, Artur, *Literatură populară*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1985
3. Rădulescu-Cotin, C.,Cântece şi descântece ale poporului, Ed. Minerva, Bucureşti, 1986
4. Cântece şi strigături, *Folclor fălticenean,* cules de V. Gh. Popa, Suceava, 1974
5. Bârleanu, Virginia, *Culegere de folclor din Vadu Moldovei*, Ed. Geea, Botoşani, 2001
6. *Monografia localităţii Fântâna Mare, jud. Suceava*, Ed. Pro Transilvania, Bucureşti, 2005.

Scanned with OKEN Scanner

OBICEIURI POPULARE DE NUNTĂ DE PE VALEA TIMIŞULUI, LOCALITATEA FENEŞ, JUDEŢUL CARAŞ-SEVERIN

Instit. Miculescu Alina Cristinela,
Şcoala cu clasele I-IV, Feneş, jud. Caraş-Severin

„Datinele sau obiceiurile sunt drumurile cele mari ale societăţilor", spune Nicolae Iorga („Cugetări", Bucureşti, 1968). Satul a păstrat o serie întreagă de obiceiuri până în zilele noastre din care voi descrie obiceiuri de nuntă .

Nunta cu întregul său ceremonial constituie un eveniment important în viaţa omului. Desfăşurată pe o mare întindere de timp, 2 - 4 zile, atrage în şuvoiul său întregul sat. Părinţii viitorilor miri hotărăsc din vreme încuscrirea şi dacă au ajuns la înţelegere, junele cu părinţii săi se duc la fata aleasă să-i ceară mâna adică „căpara", cu care ocazie se înţeleg asupra zestrei fetei care constă în pământ, animale, mobilă etc. În sunetele muzicii, fata e dăruită cu bani şi alte obiecte de june şi de viitori socri, după care urmează o masă copioasă cu jocuri şi tot felul de glume. După care urmează ziua nunţii fixată duminica şi luni, iar marţi îşi petrec aşa zişii „găcitori" adică bucătarii, ospătarii şi rudeniile mai apropiate (cuscrii). În ajunul nunţii, seara, naşul cu mirele şi prietenii sau rudenii, însoţiţi de muzică merg în sat să invite la vânătoare (nuntă) neamurile, prietenii. Este nelipsită plosca cu „răchie" (ţuică) din care invitaţii beau câte o înghiţitură. În prima zi de nuntă, naşii se duc după june, apoi pleacă cu invitaţii la mireasă. În fruntea alaiului se află un grup de tineri cu steagul naţional împodobit cu flori şi clopoţei, care până la casa miresei strigă tot felul de zicători. Ajunşi la casa miresei, poarta este închisă şi naşul trebuie să răspundă la nouă întrebări pentru a fi primiţi nuntaşii în casă, foarte interesante şi instructive. Iată cum cel din spatele porţii îl întreabă pe naş :

„- Ce-i unu ? Dumnezeu în cer.
- Ce-i doi ? Doi ochi în cap.
- Ce-i trei ? Trei picioare la cigane.
- Ce-i patru ? Patru roţi la car.
- Ce-i cinci ? Cinci degete la mână.
- Ce-i şase ? Şase găuri la fluieră.
- Ce-i şapte ? Şapte fete în casă, nici coajă arsă pe masă .
- Ce-i opt ? Opt boi la plug.
- Ce-i nouă ? Deschide-ne uşa şi nouă."

De fapt poarta este deschisă, naşul întinde plosca celui care a pus întrebările, iar acesta-i întinde cana („belca") cu răchie naşului. Nuntaşii sunt primiţi cu belci cu răchie. Iarna sunt primiţi cu ţuică fiartă. Nuntaşii se aşează la masă. Apare un om glumeţ care întreabă pe naş ce caută cu atâta lume în casa omului. Naşul răspunde: „O căprioară care a fugit în această casă spre a nu fi vânată". Este adusă în braţe o fetiţă îmbrăcată în mireasă cu coroniţă pe cap, fiind mireasa mică. Glumeţul întreabă:„Asta-i căprioara?" Naşul cu nuntaşii o refuză. Cer să fie adusă căprioara mare, iar mireasa mică e dăruită de nuntaşi cu bani. În sfârşit este adusă mireasa în faţa naşilor şi a mirelui, iar muzica cântă doina miresei. Naşul, de trei ori, întreabă: „Se scoală soarele înaintea lunii?". Se răspunde: „Nu se scoală". A treia oară răspunsul este afirmativ: „Da se scoală". Şi toţi comesenii se ridică în picioare, aplaudă iar naşul pune sovonul (o bucată de material alb din mătase) după gâtul miresei cu baltagul (din lemn) şi mireasa trece peste masă, se aşează între naşă şi mire. Naşa trece de trei ori o basma pe sub brăcirile (cordon, curea) mirilor, fapt ce simbolizează legătura între soţ şi soţie. Acest act constituie momentul solemn al nunţii şi la ferestrele casei se trag două focuri de arme în cinstea mirilor. Se pleacă acum, cu alaiul de nuntă, la primărie unde are loc cununia civilă. Apoi se pleacă la biserică unde are loc cununia religioasă. Naşa prinde pe umerii mirilor sovonul. Are loc cununia religioasă, după care preotul urează casă de piatră noii familii, naşii cu nuntaşii îi felicită pe tinerii căsătoriţi.

După săvârşirea cununiei, de la biserică, nunta se reîntoarce la casa miresei, unde se desfăşoară ospăţul. Se dăruieşte mireasa cu bani, rudele apropiate dau mai mult şi se notează pe un caiet fiecare nuntaş ce sumă „strigă". Acest obicei a fost introdus începând cu anii 1960, fiind o influenţă din alte sate, de fapt un comerţ deghizat. Înainte vreme, fiecare nuntaş dona fără să se strige sume şi nunţile erau mai sobre, participau rudele, câte o persoană din familie. Ori în perioada de după anii 1960 şi mai ales 1970, toată familia e prezentă la nuntă, unde se adună până la 400 de nuntaşi.

În ajunul nunţii, rudele duc daruri în natură mirilor, ca: ţuică, brânză, păsări, ouă, stofă, rochie, procoviţi (cuverturi ţesute în casă în războiul de ţesut) sau materiale. Seara se strigă „dârzele", adică darurile din partea miresei pentru naşi, socri, rudele mai apropriate. Spre ziuă, se cântă marşul. Naşul e condus de mire acasă cu muzică.

A doua zi, se continuă nunta, nuntaşii se numesc „dârzari"şi pe pălării se puneau şiraguri de floricele. După obicei străvechi, o parte plecau spre casa miresei, iar alţii plecau de la mireasă spre casa mirelui, mascaţi sub diferite forme şi se întâlneau la mijlocul drumului şi urma un fel de lupte sub formă de glume. De exemplu: se lua

Scanned with OKEN Scanner

un dric de la o căruţă cu o ţeavă pe el sub formă de tun, iar alţii aveau arme de foc sau alte arme din lemn. Rezultatul luptei era împăcarea şi plecarea împreună spre ospăţ.

În ziua a treia iau parte cuscrii, neamurile mai apropiate şi cei care au pregătit nunta. Cu această ocazie cei mai în vârstă povestesc tot felul de snoave, iar vânătorii povestesc cum se vânează sălbăticiunile şi se cântă doine din bătrâneţe, se joacă „brâul pe picior"etc.

Satul Feneş este aşezat la poalele Muntelui Ţarcu, făcând parte din istoricul ducat Banatul de Severin care cuprindea parte de sud-vest a României de astăzi. În decursul îndelungatei sale istorii, Caraş-Severinul, străveche vatră de permanenţă şi continuitate românească, s-a impus prin frumuseţea şi bogăţia locurilor, prin hărnicia şi priceperea oamenilor, dintotdeauna statornici aici, ce cu abnegaţie, dragoste şi pasiune au contribuit la dezvoltarea sa în timp, spre prosperitatea şi progres.

Bibliografie :

1. J. J. Ehrler, *Banatul de la origini până acum-1774*, Editura „Dacia", Cluj Napoca, 1982
2. Constantin Lungu, *Memorii - satul Feneş, manuscris*, Editura „Facla", Timişoara, 1972

TÂNJAUA DE PE MARA

Prof. Varga Carmen,
Şcoala cu clasele I - VIII „Dr. Victor Babeş", Structură Şcoala Nr. 7, Baia Mare

„Tradiţia adevărată este singura merinde sufletească" (Liviu Rebreanu)

„Omul nu poate deveni OM decât prin educaţie", afirma Kant. Definită drept o acţiune sistematică exercitată de adulţi asupra copiilor şi adolescenţilor cu scopul de a-i pregăti pentru viaţă, educaţia presupune şi existenţa unui ideal educaţional stabilit la nivelul societăţii. În această privinţă *Legea învăţământului* prevede dezvoltarea liberă, integrală şi armonioasă a individualităţii umane, formarea unei personalităţi autonome şi creative. Acest fapt implică prezenţa a trei dimensiuni: psihologică, pedagogică şi socială.

Complexitatea educaţiei este dovedită de cele patru componente ale sale: managementul clasei ca grup, dezvoltarea personalităţii şi a carierei, educaţia pentru valori şi educaţia pentru securitatea personală. Subcomponenta educaţia pentru receptarea valorilor culturale este una dintre cele şase subcomponente ale educaţiei pentru valori şi se remarcă atât prin complexitatea ei, cât şi printr-un puternic caracter interdisciplinar, deoarece aria de manifestare este foarte vastă, cuprinzând următoarele arte: literatură, pictură, muzică, teatru, sculptură, cinematografie, coregrafie.

Folclorul face parte dintre comorile neamului românesc care, odată cu trecerea timpului, probează incontestabil identitatea noastră între celelalte culturi ale lumii. Dacă uităm tradiţiile şi obiceiurile naţionale putem spune că nu ne mai ştim rădăcinile, actul nostru de identitate ca popor. Şcoala trebuie să fie elementul care să conştientizeze copilul asupra valorii creaţiilor populare transmise din generaţie în generaţie de-a lungul timpului. Ea trebuie să păstreze şi să cultive interesul pentru cunoaşterea tradiţiilor şi obiceiurilor, de la cele mai mici vârste, ca un semn de respect pentru trecutul nostru românesc.

Maramureşul istoric este cunoscut în întreaga ţară pentru tradiţiile şi obiceiurile bine conservate. Satele maramureşene sunt doldora de credinţe, farmece şi ritualuri menite pe de o parte să păstreze o lume, iar pe de alta, să asigure viitorul. E o datorie a fiecăruia, o lege nescrisă ce guvernează de secole. Nimic nu este întâmplător, totul se poate tălmăci într-un fel sau altul.

Una dintre cele mai vechi şi atractive datini maramureşene este Tânjaua de pe Mara, un obicei de primăvară, tadiţional-folcloric de muncă. Un document datând de prin 1870 atestă faptul că tânjaua există încă de pe vremea romanilor. Manifestarea are loc de Sângeorz, adică 23 aprilie, sau, în ultimii ani, în preajma datei de 1 mai, la Hoteni, Hărniceşti şi Sat Şugatag, aşezări de pe malul râului Mara. Vechimea incontestabilă este atestată de însuşi ritualul tipic, nealterat, precum şi de caracterul laic al sărbătorii, moştenit de secole. Manifestarea a fost inclusă şi în categoria festivalurilor de folclor începând cu anul 1968, când organizarea ei a fost preluată de Inspectoratul pentru Cultură.

Sfatul obştii, format din cei mai în vârstă şi implicit, mai înţelepţi locuitori, urmăreşte cu atenţie aratul de primăvară, pentru a putea apoi să-l desemneze pe cel mai harnic gospodar al satului. Pe lângă hărnicie, cel ales trebuie să aibă şi calităţi morale, precum cinstea, cumînţenia şi omenia. Pe la începuturi, erau sărbătoriţi doi săteni, însă de prin 1700 s-a ales o singură persoană, astfel ca satul să nu trebuiască să se împartă în două, scăzând fastul cerut de un asemenea eveniment. În săptămâna premergătoare, pe bază de dovezi, adică martori oculari, vârstnicii satului hotărăsc persoana care va fi sărbătorită, numărul tânjelelor ce vor fi pregătite, locul desfăşurării horei, ora începerii, precum şi alte detalii organizatorice. Nota originală este dată de specificul satului maramureşean, sărbătoarea desfăşurându-se într-o dispoziţie de voioşie generală, cu participarea tuturor, de la mic la mare, pentru a se putea transmite din generaţi în generaţie acest obicei. Numele sărbătorii provine de la oiştea ce leagă jugul de tileguţă şi plug, adică „tânjaua", unealtă folosită la carul tras de boi, nu de cai. Aceste tânjele se pregătesc la casele cu feciori harnici din toate părţile satului, ca manifestarea să cuprindă toate zonele. Pregătirea lor începe cu o seară înainte, după apusul soarelui ca beteala, ştergurile albe ţesute peste iarnă la război

Scanned with OKEN Scanner

şi mai ales ramurile de mesteacăn să nu îşi piardă frăgezimea şi strălucirea. Tradiţia cere ca la sărbătoare să fie douăsprezece tânjele - câte luni sunt într-un an -, dar din lipsă de feciori, plecaţi la oraş sau în străinătate, se pun de obicei doar opt.

Pe la ora prânzului, la casa sărbătoritului, sunt aduse tânjelele frumos împodobite. Pe drum se cântă şi se strigă : Jugurile le-am gătat, / Doi câte doi ne-am adunat / Să cinstim cu adevărat / Cel mai harnic om din sat.

Ele vor fi legate în serie, cap la cap, operaţie denumită ''în tânjauă '', apoi se pregăteşte tileguţa: se împodobeşte cu pături de lână cu motive tradiţionale. Mulţimea asistă solemn, se strigă chiuituri de dor, de dragoste, de veselie. Ei sunt acompaniaţi de 3 muzicanţi: ceteraş, zongoraş şi dobaş, ce cântă cu trei instrumente : vioară, un fel de chitară şi instrumentul specific zonei maramureşene, doba. Un reprezentant al sfatului bătrânilor se adresează mulţimii adunate, lăudând sărbătoritul. În văzul tuturor, el primeşte un frumos ştergar de la soţia sa, care îi rosteşte şi o urare, apoi se aşează pe tileguţă. Feciorii, câte doi la fiecare tânja, ridică jugurile pe care le poartă în mâini şi pornesc spre locul ales. Laitmotivul acestei manifestări este crenguţa de mesteacăn cu frunzele mărunte, fiind agăţate la porţi sau la colţurile caselor ca un garant al bucuriei si al fericirii pentru întregul an, dar şi ca un protector al oamenilor şi animalelor. Sătenii povestesc că, fiind primul copac care înfrunzeşte în pădure, şi-a câştigat menirea de a vesti primăvara cât a fi lumea şi pământul.

Alaiul are o ierarhie bine stabilită: în frunte este pogoniciul, urmează sărbătoritul, păzit de străji, sfatul bătrânilor, familia sărbătoritului, iar apoi mulţimea venită la ceremonie. Pogoniciul sau conducătorul are un bici în mână pe care îl agită mereu, scoţând pocnete asurzitoare, dar în acelaşi timp îi îmbie pe flăcăii de la jug cu horincă pentru ca, moleşită de soare, tileguţa „să-şi învîrtă mai cu spor roatele". Straja este formată din trei fugăi aleşi dintre cei mai sprinteni flăcăi ai satului, cu scopul de a-l păzi pe cel sărbătorit şi de a împiedica cele trei încercări de a fugi ale sărbătoritului. Se spune că sunt rari anii în care cel ales a putut fugi fără a fi prins de către aceştia. Însă dacă reuşeşte totuşi să fugă şi să ajungă mai repede la râu, el va fi scutit de plata petrecerii finale. Mergând cu jugurile în zig-zag, alaiul înconjoară ţarina de trei ori în direcţia mersului soarelui pe cer, se opreşte în forma de semicerc la capătul holdelor, întotdeauna cu deschiderea spre soare. Apoi, pe drumul cel mai umblat, se îndreaptă spre râul Mara. Aici , este întâmpinat de cel mai bătrân om din sat, iar cel sărbătorit are onoarea de a fi spălat pe faţă de către acesta, ca o răsplată a muncii sale. În tot acest timp, sunt invocate pacea şi bunăstarea:

Mară, Mară, râu frumos, / În această mândră zi de Sângiorz / Spală toate relele / Şi ne adă binele, / Pace-n lume, / Roade bune, / Bine-n ţară, / Grâu la vară! /

Ori: „Sfinte soare călător, / Apleacă-te pe ogor / Şi-ncălză seminţele / Să rodească holdele. / Să rodească ţarina hotenarilor, a hărniceştenilor, a şugatanilor / Şi-a toată Ţara Românească!

Pe vremuri, dacă apa nu era prea rece, tânjelele se opreau în mijlocul apei şi-l scăldau pe sărbătorit pe de-a întregul. Mai nou însă, i se aruncă pe faţă câţiva stropi care sunt şterşi cu o ştergură nouă.

O dată terminat ceremonialul, în sunetele tarafului, se încinge o horă, într-o atmosferă de veselie şi voie bună care durează până seara târziu. Ceea ce este interesant la petrecerile din Maramureş e că se cântă acelaşi cântec, indiferent daca e nuntă, stână sau tânjauă.

Acest ritual este o manifestare închinată omului victorios asupra forţelor naturii, o sărbătoare a hărniciei ce atrage după sine rod şi viaţă îmbelşugată, şi, ca în basmele populare, o victorie a binelui asupra răului.

Bibliografie:

1. Băinţan, Valentin, *Tânjaua*, din *Tradiţii maramureşene*, Baia Mare, editura Casa regională a creaţiei populare, 1967, paginile 11-18
2. Ghinoiu, Ion, *Sărbători şi obiceiuri româneşti*, Bucureşti, editura Elion, 2003, paginile 242-245
3. Ministerul Învăţământului, *Programa activităţii educative în învăţământul preuniversitar*, aprobată cu nr.10768/23.09.1994
4. Ştef, Dorin, *Maramureş, brand cultural*, Baia Mare, editura Marinex Print, 2008, paginile 55-57

VALORI ALE PATRIMONIULUI CULTURAL - OBICEIUL CĂLUŞULUI

Înv. Raica Marieta Olga,
Înv. Şerban Domnica,
Colegiul Economic „Emanuil Gojdu", Hunedoara, jud. Hunedoara

Comuna Romos, din judeţul Hunedoara, cuprinde localităţile: Romos, Ciungu Mare, Pişchinţi, Romoşel, Vaidei. În satele Romos şi Romoşel se practică „Obiceiul căluşului", un dans tradiţional executat de anumite persoane adunate într-o formaţie cu reguli foarte stricte de organizare. Originile acestui dans străvechi provin din „Saturnaliile romane", tradiţii care au influenţat populaţia autohtonă în timpul ocupaţiei romane.

Căluşarul - jocul, şi în acelaşi timp, obiceiul căluşarilor, este practicat numai la sărbătorile de iarnă, fiind cunoscut sub numele de căluşar, căluşer sau scăluşer.

Deşi lipseşte o atestare documentară, se presupune că el s-ar practica în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

În toate satele de pe Valea Grădiştei, numărul jucătorilor variază de la 5 la 20 de jucători.

Scanned with OKEN Scanner

La Beriu, în ceata de căluşari, apar diferite funcţii:vătaf, bate coada, fruntea cetii, colcer, căşer.

La Bucium, ceata are un vârf, un colcer, chemători.

La Ludeşti, există un vătaf, doi cârciumari, care servesc la gazdă pe ceilalţi, cu băutură şi mâncare, în special pe 28 decembrie,când are loc ospăţul, petrecere la cere participă tot satul.

În ceea ce priveşte costumaţia, deşi îmbrăcămintea căluşerilor este aceeaşi, ca afirmare a portului naţional, există şi mici diferenţe. În toate satele din zonă, căluşarii sunt îmbrăcaţi în cămaşă ţărănească, la cei mai mulţi cu ciocănele, cioareci, pieptari de Sălişte, cu şerpoici. Peste pieptar este aranjat brâul naţional, de la stânga la dreapta. Tot pe pieptar sunt panglici în diferite culori..

Pe spate, peste brâu, se poartă cârpa de căluşar, ţesută acasă de femei, aqvând aplicată pe ea paiete.

De la genunchi în jos sunt aranjate zdrâncanele, făcute în lână, de diferite culori, care atârnă până la glezne, precum şi clopoţei sau turgălăi, fixaţi în partea de sus a zdrâncanelor.

Bâta ce o poartă căluşarii este artistic lucrată, vopsită în diferite culori, în formă inelară, iar de sub măciucă atârnă fonte lungi, în diverse culori. La capătul de jos, bâta are verigă cu cui.

Dansul căluşarilor din Romos are o tradiţie îndelungată, timp în care formaţiile au cunoscut celebritatea.

În anul 1599, 112 căluşari, între care şi căluşarii din Romos, au participat la intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. Se poate spune că, în timp de sute de ani, căluşarii din Romos nu au lipsit de la nici un eveniment cultural major care s-a petrecut în această parte a Transilvaniei. În satele comunei, dansul căluşarilor a devenit un obicei popular care are loc în timpul sărbătorilor de iarnă. Începe în ajunul Crăciunului şi ţine până la 2 ianuarie.

Formaţia de căluşari cuprinde numai feciori, aleşi în număr impar. Pregătirile pentru acest eveniment încep din timpul postului de Crăciun, când căluşarii îşi aleg o gazdă, precum în alte comune apropiate. De obicei, gazda este cel mai influent şi mai bogat om din sat. El trebuie să-i primească pe căluşari în gospodăria lui, în toată perioada desfăşurării obiceiului.

Formaţia de căluşari are o formulă foarte strictă. Şeful „formaţiei", „Vătaful", este mai în vârstă decât ceilalţi feciori, şi se distinge prin autoritatea faţă de ceilalţi căluşari. El trebuie să fie un bun orator, şi să aibă o gândire spontană. Vătaful, are un secund, care poate să-l înlocuiască, dacă este cazul. Ceilalţi membri ai formaţiei sunt dansatori care execută mişcările vătafului.

Pe lângă căluşarii dansatori, mai sunt şi „jupânii", tinerii aspiranţi, care se iniţiază în dansul căluşarului. Jupânii, umblă îmbrăcaţi şi mascaţi în mod bizar. Ei au sarcina de a strânge mâncare şi băutură pentru un alt membru al formaţiei, care păstrează cheile de la camera de depozitare. În timpul dansului, jupânii, au măturoaie cu care lovesc pe oricine încearcă să se apropie de căluşari.

Alte personaje din formaţia de căluşari, sunt „ţurcaşii". Ţurcaşii sunt doi tineri voinici care poartă ţurca, o reprezentare frumos împodobită a unei capre. Ţurca are panglici multicolore, blană de capră, iar în coarne atârnă ciucuri multicolori şi blăniţă de iepure.

În dimineaţa Crăciunului, căluşarii merg la biserică, unde preoţii le sfinţeşte „zdrincanele" (ciucuri de lână multicoloră, agăţate în jurul picioarelor, de la genunchi în jos).

Căluşarii vizitează familiile dispuse să-i primească, unde execută dansul specific căluşarilor.

Periplul pe la casele oamenilor se încheie în 2 ianuarie, atunci când în mijlocul satului, oamenii asistă la împuşcare ţurcilor, după care merg cu toţii la gazda căluşarilor, unde se încinge o petrecere.

În toate satele, căluşarii umblă pe la casele oamenilor, în zilele de sărbătoare, jucând şi colindând.

Bibliografie:

1. ***_Hunedoara_, Bucureşti, Editura Meridiane, 1963
2. Dumitru Rus, _Judeţul Hunedoara, Ghid turistic_, Editura Sigma Plus, Deva, 1998
3. Dorner Anton E., _Documente şi cronici privind istoria oraşului şi scaunului Orăştie_, Cluj-Napoca, 2003

DATINI ŞI OBICEIURI – „CĂLUŞARUL"

Prof. Rişcan Marcela-Elisabeta, Colegiul tehnic agricol „Alexandru Borza", Geoagiu

„Dansul este cea mai elevată, cea mai emoţională, cea mai frumoasă dintre arte, pentru că nu este doar translatare sau abstractizare din viaţă; este chiar viaţă". (Havelock Ellis, medic şi sociolog englez)

Încă din cele mai îndepărtate timpuri, dansul a făcut parte din viaţa oamenilor, din preocupările şi din modul lor de exprimare.

În satul Vaidei se practică „ obiceiul căluşarului", un dans tradiţional executat de anumite persoane adunate într-o formaţie cu reguli foarte stricte de organizare. Originile acestui dans străvechi provin din „Saturnaliile Romane", tradiţii care au influenţat populaţia autohtonă în timpul ocupaţiei romane.

Dansul căluşarului din Vaidei are o tradiţie îndelungată, timp cu care formaţiile au cunoscut celebritatea. În anul 1599, 112 căluşari între care şi căluşarii din Vaidei, au participat la intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia. Se poate spune că timp de sute de ani, căluşarii din Vaidei nu au lipsit de la evenimentele culturale majore care s-au petrecut în această parte a Transilvaniei.

Scanned with OKEN Scanner

În satele comunei, dansul Căluşarului a devenit un obicei popular care are loc în timpul sărbătorilor de iarnă. Începe în ajunul Crăciunului şi ţine până în 2 ianuarie. Formaţia de căluşari cuprinde numai feciori, aleşi în număr impar. Pregătirile pentru acest eveniment încep din timpul postului de Crăciun, când căluşarii îşi aleg o gazdă. De obicei gazda este cel mai influent om din sat. El trebuie să-i primească pe căluşari în gospodăria lui pe toată perioada desfăşurării obiceiului. La această gazdă se pregătea, se instruia tineretul să joace căluşarul.

Jocul constă în mai multe figuri, în sfârşit căluţul şi romana, continuate de diferite colinzi. Formaţia de căluşari are o structură foarte strictă. Şeful formaţiei, **„vătaful"**, este mai în vârstă decât ceilalţi feciori şi se distinge prin autoritatea faţă de ceilalţi căluşari. El trebuie să fie un bun orator şi să aibă o gândire spontană. Vătavul are un secund care trebuie să-l înlocuiască dacă este cazul. Ceilalţi membri ai formaţie sunt dansatori care execută mişcările vătavului. Pe lângă căluşarii dansatori mai sunt şi „jupânii", tineri aspiranţi, care se iniţiază în dansul căluşarului. Jupânii umblă mascaţi şi îmbrăcaţi în mod bizar. Ei au sarcina să strângă mâncare şi băutură pentru căluşari mergând pe la casele oamenilor. Jupânii dau alimentele în grija **„ceparului"** un alt membru al formaţie care păstrează cheile de la camera de depozitare. În timpul dansului, jupânii au măturoaie cu care lovesc pe oricine încercă să se apropie de căluşari.

Alte personaje din formaţia de căluşari sunt **„ţurcaşii"**. Ţurcaşii sunt doi tineri voinici care poartă „ţurca", o reprezentare frumos împodobită a unei capre. Ţurca este confecţionată dintr-un băţ mai înalt, în capătul căruia este aşezat un cap de cerb cu coarne împodobite cu clopoţei, zurgălăi (zdrăncane) pamblici, având o barbă flexibilă de lemn amenajată cu dinţi, pe care purtătorul o mânuieşte când un cetăţean îl cinsteşte cu bani. Ţurca o poartă un căluşar de rezervă care este îmbrăcat într-un covor ţesut din lână cu motive florale.

Pe lângă aceasta mai sunt doua persoane deghizate mascate îmbrăcate în haine deosebit de interesante. Unul are un bici în mână, al doilea este îmbrăcat ca femeie, acesta poartă în mâna o mătură, după obicei aceştia se numesc **„mătăhule"**, care deasemenea fac parte din rezerva echipei de căluşari. Rolul mătăhulelor în cadrul cetei de căluşari era de a apăra grupul de căluşari în timpul executarii jocului de persoanele ce asistau la jocul acestora, precum şi de a produce şi alte gesturi comice, hazlii.

Ceata îmbrăcată în portul naţional cu diagonale în trei culori, zdrăncane la picioare, cu ciucuri, cu ţurca, mătăhulele , primarul lor şi lăutarii pleacă în ziua de Crăciun pe uliţele satului strigând:

Căluşar de pe Târnavă, măi / Cu opinci de scroafă neagră, măi / Căluşar de pe câmpie. Măi / Cu opinci, cu pălărie, măi / Căluşer din câmpul păinii, măi / Nu jucaţi ca bătrânii, măi / Ci jucaţi căluşereşte, măi / Să le placă la neveste, măi.

Primarul ca avangardă a căluşarilor caută câte o familie unde să-şi desfăşoare jocul.

La terminarea jocului el primeşte de la familia onorată cinstea cuvenită care poate fi un colac, muşchi de porc, bani sau vin. După terminarea cinstei căluşarii se aşează într-o roată şi caută să mulţumească familiei prin diferite colinzi specifice: colinda primarului, a notarului, a fetei, a boierului, a luncilor soarelui.

După terminarea colinzii ceata de căluşari mulţumeşte gazdei precum mulţumeau şi colindătorii. Jocul căluşarilor durează de la data de 25 decembrie până la 1 ianuarie, când încheie cu un adevărat fast ceremonial.

În această perioadă are loc organizarea serbării: se tăia viţelul şi purcelul, iar mătăhulele colează ouăle, fetele aduc colacul, iar feciorii băutura (ţuica, vinul).

Ceremonia se petrece în modul următor: în ziua ultimă a jocului, îmbrăcată în vesmintele ei, ţurca părăseşte gazda, locul de domiciliu într-o formă secretă plecând pe străzile satului. Ceata de căluşari şi mătăhula speriaţi de absenţa ţurcii dintre ei încep să o caute. Un căluşar frumos îmbrăcat , ornat de jur împrejur cu toate zdrăncanele de la căluşarul mascat sub formă de urs, legat cu un lanţ şi reţinut de o persoană împreună cu mătăhulele şi un lăutăraş, pleacă prin sat în căutarea ţurcii. Între timp ţurca este împuşcată de un vânător pe stradă. Mătăhulele şi ursul auzind împuşcătura se îndreaptă spre locul respectiv unde observă că ţurca este moartă. Un căluşar deghizat în preot începe să-i citească din carte pentru odihna sufletului. În acest sens un tablou aflat la Muzeul de Artă Populară din Orăştie, adus din satul Vaidei ilustrează aceste scene ritualice. Ţurca se încarcă într-un car cu boi împodobiţi cu crengi de brad, de unde ţurca şi mătăhulele sunt duse la gazdă. Aici se încep botezele hazlii şi deodată învie ţurca. La început aceasta îi sperie, dar apoi cu totii se bucură, manifestându-se prin strigături şi cântece.

La această serbare se invită părinţii, fraţii, surorile şi rudele căluşarilor, prieteni şi prietene, fete şi feciori din întreg satul. Serbarea durează toată ziua până în amurgul zilei următoare. La această serbare sunt angajaţi lăutari de seamă nelipsind gurduna (contrabasul)şi ţambalma (ţambalul). Întreaga serbare e încununată de o participare a tinerilor la dansuri populare specifice locului: învârtite, haţegane şi fecioreasca cu figuri.

Acest dans se mai joacă şi acum de către elevii de la COLEGIUL TEHNIC AGRICOL „ALEXANDRU BORZA"- GEOAGIU participând la diferite festivaluri, concursuri, spectacole organizate de Consilul Judeţean, Centrul Judeţean pentru Conservare si Promovarea Culturii Tradiţionale cu mici deosebiri.

Nu se mai joacă de către flăcăii satului, pentru aceşti elevii gazda este şcoala unde ei învaţă iar, ţurca arătarea grotească, mascată care simboliza răul precum şi mătăhula lipsec cu desăvârşire totodată şi întreg ceremonialul din ultima zi de joc, aceea nuntă cu lăutarii, cu diferite instrumente.

Scanned with OKEN Scanner

Cercul format de călușari prin care făceau urarea de mulțumire pentru gazda care îi cinste cu bani se realizează pe o scenă înaintea primire unui premi. Sunt de asemenea cunoscute sacrificiile pe care elevii le fac pentru a procura costumele naționale.

„Suflați colbul de pe cronici, cum zice poetul și faceți să renască virtuțile bătrânilor în sufletele tinerimii de astăzi" **Alexandru Vlahuță**

Bibliografie:

Basarab Tiron, Petica Ioan, *Monografia satului Vaidei de Orăștie, județul Hunedoara,* Deva, Editura Călăuza v.b., 2007, pag. 154.

ETNOGRAFIA UNUI PETIC HUNEDOREAN

Înv. Raica Marieta Olga și înv. Șerban Domnica,
Colegiul Economic „Emanuil Gojdu", Hunedoara

Zona etnografică a Pădurenilor din Hunedoara se constituie într-o unitate teritorială de mare specificitate, cu o zestre spirituală inedită, de mare rezonanță.

Izolată într-o centură de păduri, populația pădurenilor locuiește în sate mici, așezate pe culmi și creste de dealuri, despărțite prin văi adânci prin care curge câte un râuleț sărac în apă. Aici s-a dezvoltat, datorită condițiilor geografice speciale, una dintre cele mai originale culturi populare.

Pădurenii formează o populație omogenă sub toate aspectele: casa de locuit, portul popular, locul de muncă, etc. Concepția lor de viață reflectă o excepțională unitate în toate manifestările sale. Astfel, pădurenii, constituie o mare și unică familie și reprezintă cea mai interesantă enclavă etnografică din țara noastră. O particularitate a satelor de culme din Ținutul Pădurenilor este aceea că au formă adunată, tipică pentru satele agricole de la câmpie, și nu răsfirate sau risipite.

Se pot deosebi două subzone principale în ceea ce privește tipul de organizare a planului locuinței la pădureni.

Pe valea Cernei, tipul dominant este constituit din două încăperi legate între ele și având prispa numai pe o parte a laturii din față. Este un plan care se întâlnește și în alte zone din Munții Apuseni. Prima încăpere este tinda, unde se află „căloniul", (hornul), sub care se face foc. Cea de a doua încăpere este pentru locuit.

Pe platou, tipul dominant este cel format din două încăperi fără legătură interioară între ele, fiecare având o intrare care dă în prispa care se întinde de-a lungul întregii fațade. Aceste două tipuri de plan au mai multe variante, definite de felul întrebuințării încăperilor: tindă, casă de locuit, cămară,etc.

Materialul predominant pentru construirea caselor și anexelor este lemnul. În construcția șarpantei și acoperișului, lemnul este folosit în exclusivitate. La învelitori el apare sub forma șindrilei, alături de paie și țiglă. Piatra apare ca elementul de oarecare însemnătate în construcție numai la soclurile locuințelor, în special a celor cu etaj. Clădiri ale căror ziduri să fie executate în întregime din piatră, nu se întâlnesc decât la grajduri, (cu deosebire la Poienița Voinii).

Lemnul folosit la construirea caselor, în Ținutul Pădurenilor nu este mai niciodată dăltuit sau încrestat. Zugrăvitul în culori variate , lipsește, de asemenea, la marea majoritate a locuințelor fără etaj, tencuite, culoarea alba scoate în relief silueta casei.

Costumul pădurencei se compune din îmbrăcămintea capului, cămașă, două „oprege", brâu, brăciră și încălțăminte.

Fetele poartă capul descoperit, cu părul împletit în două „chici", prima din părul din față, despărțit cu cărarea rotogol pe creștet, care se aduce prin fața urechii din dreapta spre ceafă , unde se împletește în chica de la spate. La capătul cozii, se leagă curmii, un șiret colorat de lână.

Femeia se piaptănă cu conci, un cerculeț de sârmă pe care se înfășoară și se cos cozile împletite deasupra cefei. Deasupra conciului cusut se pune prima, un mic triunghi de cârpă prin care se nivelează forma capului. Deasupra se prinde ceapța, o bonetă în formă conică, ornamentată cu o cusătură compactă de lână, neagră. La margine se prinde cipta, o dantelă cu acul, care reprezintă o virtuozitate tehnică.

În ținuta de sărbătoare, ceapta, se poartă cu prăboada, în vechime un ștergar, și astăzi o pânză care prinsă de vârful cepsei, atârnă vara pe spate. Iarna , și la biserică, se leagă într-un mod specific.

Cămașa, confecționată din pânză groasă, este încrețită în jurul gâtului, are mânecile terminate în fodor, susținut cu o bentiță suprapusă ,gulerul la mână. De remarcat este cusătura verticală pe fața mânecii, denumită altiță, prin care se încheie foile mânecii. Ornamentația cămășii apare pe guler, pe foile de la gura cămășii, adânc despicată, și pe mânecă, în formă de tablă dreptunghiulară.

Decorul geometric , prezintă o varietate de motive, unele cu conținut simbolic, de veche tradiție.

Tehnica cusăturilor ațește și șinorește, specifică pădurenilor, cea ațește fiind buclată, este adecvată compoziției ornamentale compacte, care acoperă ca un strat suprafața mânecii. Firul de arnici folosit, în coloritul său de roșu, și nrgru, a determinat cromatica viguroasă, care constituie un decor;la tivul de jos se înșiră o bordură,

Scanned with OKEN Scanner

cu pene la poale în alb, de mare valoare artistică. Remarcăm şi prezenţa cămăşii ornamentată cu pui peste cot2, purtată astăzi de bătrâne.

Opregul se poartă perechi, cel din faţă mai scurt. Ţesut din lână în patru iţe, în diverse modele nevedite, este lat, astfel că ambele oprege înfăşoară corpul ca o fotă, poalele fiind vizibile numai jos.Este negru, simplu, fără nici un ornament, în afara reliefului nevediturii.

La tiv, are ciucuri făcuţi în degete, o tehnică arhaică, sau o ciptă, făcută cu andreaua.

Brâul în bâte, reprezintă un sistem de ţesut de străveche tradiţie , care încinge mijlocul pădurencei peste poale.

Balţii, pădureanca îi poartă la mijloc încinşi peste brăciră.

La şoldul stâng se prinde ceile de cinşi, o garnitură dreptunghiulară, compusă din rânduri de ţinte, având atârnate chei şi inele de aramă, zalele, de unele din ele fiind prins câte un rând de chei şi câte un rând de inele de aramă. Considerate ca podoabe astăzi, portul acestor chei şi inele păstrează semnificaţia unor străvechi credinţe.

În afara podoabelor din metal, pădureanca poartă şi latiţe din mărgele la gât şi pe piept, ca şi latiţe cu oglinzi confecţionate de ea în mod ingenios, cristari, mărgele din sticlă, şi baerul cu bani

Încălţămintea pădurenilor este compusă din toloboni, confecţionaţi din pănură albă şi din opinci cu gurgui mare.

Costumul femeiesc se completează pe timp de iarnă cu cojocul bogat brodat, cu şuba din pănură albă, cu mănuşile din pănură şi cu mânecările împletite din lână.

Pădurenii au ştiut dintotdeauna să creeze cultura din fiecare eveniment important;astfel, există cântece cântate la nunta „Pădurenească", cântecul bradului, cântate de femei şi fete la înmormântarea bărbaţilor tineri, şi multe alte obiceiuri specifice pădurenimii.

Bibliografie:

Date preluate direct de la Ileana Petroiesc, 77 ani, localnică din Poieniţa Voinii, Nr. 33

Vuia R., *Portul popular al pădurenilor din regiunea Hunedoara*, Bucureşti, 1957

PĂSTRAREA ŞI DESFĂŞURAREA OBICEIURILOR TRADIŢIONALE ROMÂNEŞTI DIN JUDEŢUL HUNEDOARA

Înv. Norina Gruian, Liceul de Muzică şi Arte Plastice „S. Toduţă", Deva

Motivaţia alegerii temei:

În ultimii ani, am avut ocazia să luăm parte, în calitate de spectatori, la mai multe obiceiuri tradiţionale din diverse zone ale judeţului Hunedoara. Invitaţiile au venit din partea Direcţiei judeţene pentru cultură şi culte sau a altor instituţii din administraţie. Concluzia trasă în urma participării la astfel de evenimente, completată ulterior cu discuţii purtate cu specialişti sau consultarea unei bibliografii specifice a fost că obiceiurile tradiţionale sunt – o bună parte din ele – fie alterate de modernitate, fie ieşite din cutumele sătenilor (acolo unde totuşi se mai păstrează). În cele ce urmează, voi aduce argumente în sprijinul afirmaţiilor, cu precizarea că nu este vorba de o cercetare ştiinţifică sistematică, ci de observaţii care pot completa imaginea actuală asupra obiceiurilor tradiţionale româneşti.

1. Obiceiuri păstrate şi practicate

Mă voi opri succint asupra acestor obiceiuri, cu precizarea că ele nu fac obiectul lucrării de faţă, dar completează prin excepţie tabloul general.

În satele hunedorene, obiceiurile practicate fără întrerupere, cu mai multă sau mai puţină rigoare, sunt cele legate de momentele esenţiale ale existenţei – naştere, moarte, căsătorie, botez. Deşi amploarea care li se acordă nu mai este aceeaşi, ritualurile sunt în mare respectate, în special pentru că marchează în mod festiv sau, după caz, tragic, evenimentul în cauză. Năşitul, tăiatul moţului, chematul la nuntă, urările, bocitul sunt practici obişnuite încă în viaţa sătenilor şi transferate, din dorinţa de identificare cu comunitatea şi a definirii apartenenţei, în oraşe.

În unele cazuri, obiceiurile respective sunt accentuate tocmai de dorinţa celor implicaţi de a păstra tradiţia. Cele mai întâlnite practici, valabile chiar şi în localităţile mari, sunt păstrarea alaiului de nuntă cu muzicanţi, naşi, moş şi moaşă.

2.Obiceiuri păstrate în mentalul colectiv, dar practicate ocazional

În cele mai multe cazuri, obiceiurile denumite „tradiţionale" au fost puse în scenă doar pentru uzul vizitatorilor, autorităţilor, spectacolelor sau camerei de luat vederi, în scopuri promoţionale.

Pentru săteni, motivaţia spirituală a păstrării lor a dispărut, este de părere Marcel Lapteş, etnolog în cadrul Direcţiei judeţene pentru cultură şi culte Hunedoara. Obiceiurile făceau parte dintr-un ritual care includea Divinul. Chiar rămas în urmă, satul românesc s-a modernizat prin cea mai dură metodă – selecţia operată prin dispariţia generaţiilor. Bătrânii, păstrătorii memoriei colective, ies din scenă şi nu găsesc continuatori sau nu mai doresc să transmită ritualurile. Costumele, melodiile, descântecele, versurile sunt din ce în ce mai greu păstrate şi transmise. Generaţiile tinere nu mai sunt interesate, nu mai fac parte din aceeaşi cultură sau pur şi simplu nu mai

Scanned with OKEN Scanner

au timp să practice tradiţiile comunităţii. Există totuşi cazuri izolate, în care tinerii îşi asumă deliberat re-învăţarea şi practicarea obiceiurilor, din motivul anterior expus – dorinţa de autodefinire, de căutare a unei identităţi aparent ameninţate de avalanşa de evenimente ale civilizaţiei moderne. În anumite cazuri, se poate chiar vorbi de obiceiuri adaptate sau chiar inventate, a căror existenţă şi proliferare au scopuri simbolice sau pragmatice.

* Exemplificări :

Împuşcatul cerbului – Coroieşti, zona Haţeg - este un obicei cu răspândire mai largă, ce se desfăşoară între Crăciun şi Anul Nou. Din datele pe care le deţin , rezultă că el era practicat pe scară largă în multe sate din zona Haţeg şi probabil şi din alte regiuni. Obiceiul este pre-creştin. Personajele principale sunt cerbul şi blojul. Aceştia, însoţiţi de un alai numeros, merg prin toate gospodăriile, unde sunt omeniţi cu carne, cârnaţi, pâine şi vin. Costumele sunt groteşti. Blojul îl ademeneşte pe cerb într-o livadă, în bătaia puştii vânătorului, care îl omoară. Paradoxal, blojul îl jeleşte. Sătenii susţin că ambele personaje sunt negative. Cerbul ar fi anul vechi, care se duce fără a fi regretat de cineva, pentru că este asociat cu relele şi neîmplinirile, astfel încât ar merita să fie eliminate. Blojul este viclean, profită de naivitatea cerbului, îl duce spre moarte, dar apoi îl regretă pentru că el, blojul, nu are sens decât prin asociere cu cerbul.

Costumele se păstrează doar parţial. Obiceiul a fost „programat" de o învăţătoare din satul Sălaşul de sus, care i-a găsit loc printre activităţi mult mai pragmatice, cum ar fi tăiatul porcului. Tinerii nu mai ştiu cu precizie ce reprezintă, în registrul simbolic, obiceiul. El s-a ţinut în 2005, dar nu şi în 2004. În 2003 sătenii s-au costumat doar pentru că mai multe posturi TV au dorit să imortalizeze aşa-numite obiceiuri tradiţionale, dar sătenii recunosc că nu se mai desfăşoară cu regularitate. Un alt paradox – cele mai multe date despre obicei le deţinea, în 2005, un tânăr japonez care studiază simbolistica populară românească.

Cioroliţa se păstrează şi se practică, tot ocazional, în zona Brad. Are loc înainte de Bobotează. Putem vorbi tot despre o punere în scenă pentru uzul postulu public de televiziune. Ulterior, organizatorul acestui *happening* popular a plecat la muncă în Spania şi nimeni nu şi-a mai asumat responsabilitatea unei noi puneri în scenă.

Succint, obiceiul constă în arderea unui simbol al vechiului an, întruchipat de un fel de păpuşa. Focul purificator, altă dată din lemne aşezate în stilul „foc de tabără", a fost întreţinut de anvelope uzate de tractor, care răspândeau un fum negru şi înecăcios.

Sătenii nu ştiau precis ce este *cioroliţa*, care este simbolistica sa şi nu-şi aminteau când avusese loc ultima lor participare la obicei.

Colindul crailor este un obicei relativ comun în multe zone rurale. Ocazional, este preluat la nivel urban în scopuri pur mercantile, de către colindători romi. În acest fel, nu mai are nici o relevanţă şi îşi pierde total simbolistica şi sensurile.

În Valea Jiului, obiceiul a fost preluat şi ridicat la rang de spectacol de către un om de afaceri din zonă. Utilizând diverse tipuri de stimulente, inclusive materiale, sunt reunite formaţii de *crai*, care concurează în ceea ce priveşte costumaţia şi maniera de interpretare. Unele din formaţii reuşesc să păstreze elemente tradiţionale în ceea ce priveşte costumaţia, dar în multe cazuri este uşor de constatat pătrunderea excesivă a kitsch-ului. Textele sunt aproximativ aceleaşi. Ceea ce poate fi apreciat ca îmbucurător este faptul că participă mulţi tineri. Probabil că o preluare a iniţiativei la un nivel superior, în sensul păstrării sensului iniţial al obiceiului (în costumaţie şi interpretare) ar contribui la revalorizarea sa.

Ca iniţiativă strict comercială, se parte că şi-a atins scopul, prin faptul că spectacolele sunt vizionate de sute de oameni şi reuşesc să atragă vizitatori din afara zonei – se ştie că Valea Jiului suferă de un deficit de imagine mai mult decât consistent.

3. Obiceiuri create

Există o aşa-numită categorie de *obiceiuri create*. Ele nu au făcut niciodată parte din tradiţia locului, dar au un suport religios care le legitimează în ochii participanţilor.

Drumul crucii, practicat în Lupeni (Valea Jiului), constă în parcurgerea unui traseu de 10 kilometri, dintre o biserică din Lupeni şi o altă biserică, construită relativ recent în apropiere de vârful Straja – aprox 1500 m, în vinerea mare. Participanţii, între 500 şi 2000 de personae, duc pe umeri o cruce din lemn, grea de 120 de kilograme şi lungă de 4 metri. În mentalul colectiv, sunt refăcute patimile lui Isus Christos la urcarea pe Golgota. Corolarul – iertarea păcatelor celor care poartă pe umeri crucea, măcar o parte din drum.

Noul obicei este extrem de popular şi desfăşurarea lui este promovată inclusiv de personalităţi locale, care văd în *drumul crucii* un bun prilej de expunere mediatică.

Aspectele prezentate sunt, după cum afirmam, fără pretenţiile impuse de observaţii riguroase. Ele redau însă o imagine reală a evenimentelor şi pot oricând constitui un punct de pornire pentru studii referitoare la impactul modernismului asupra satului românesc.

Scanned with OKEN Scanner

TRADIŢII ŞI OBICEIURI DIN VALEA JIULUI – JUDEŢUL HUNEDOARA

Prof. Iozsa Diana Victorina, Şcoala Generală „I. G. Duca", Petroşani, Jud. Hunedoara

„Să nu-i educăm pe copiii noştri pentru lumea de azi. Această lume nu va mai exista când ei vor fi mari; şi nimic nu ne permite să ştim cum va fi lumea lor. Atunci să–i învăţăm cum să se adapteze." (Maria Montessori)

Judeţul Hunedoara este păstrătorul a peste 400 de obiective - monumente istorice începând cu perioada preistorică şi continuând cu perioada dacică, romană, feudală şi modernă, care fac dovada vieţii continue pe acest teritoriu. Aici pot fi menţionate cele două capitale ale Daciei şi Daciei romane: Sarmizegetusa Regia şi Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

În partea de sud a judeţului Hunedoara, într-un triunghi care s-a dovedit a fi de aur, la graniţa dintre Transilvania, Banat şi Ţara Românească se situează un spaţiu geografic şi uman cunoscut generic sub denumirea de Valea Jiului, regiune care şi-a câştigat pe drept renumele de *ţara diamantului negru.*

Valea Jiului este situată în sudul Transilvaniei, pe cursul superior al Jiului şi este înconjurată de Munţii Parâng, Retezat, Vâlcan şi Şurianu.

Primele urme ale aşezărilor omeneşti pe aceste meleaguri sunt foarte vechi: în epoca pietrei (paleolitic), existenţa omului este atestată de unele descoperiri în peşteri şi pe terase. În peşterile de la Ohaba Ponor şi Cioclovina s-au găsit diferite unelte de piatră şi urme de vetre de foc, precum şi de numeroase fosile de animale din acea epocă.

Valea Jiului este o zonă limitrofă a centurii de cetăţi dacice şi urmele dovedesc că au trăit o vreme prosperă în timpul dacilor.

Oamenii de baştină a acestor locuri poartă numele de „momârlani", străvechi locuitori a acestor ţinuturi care se ocupă şi astăzi cu păstoritul având gospodăriile pe văile şi pe plaiurile munţilor la: Cimpa Jieţ, Câmpu lui Neag etc. Unii spun că denumirea vine din limba latină (momo = ţăran şi lan = băştinaş), alţii spun ca vine din ungurescul „maradyany" care înseamnă „rămăşită". Casele momârlanilor sunt construite din bârne necioplite, încheiate la capete cu îmbucături de formă pătrată sau dreptunghiulară. Ţinutul îngrădit de munte şi vecin cu cerul este locul pe care momârlanii au ales să-l stăpânească. Izolarea aşezărilor a dat naştere la un tip particular de arhitectură populară, gospodăria cu ocol întărit.

Tradiţiile si obiceiurile momârlanilor sunt intangibile, ele fiind păstrate cu sfinţenie şi azi. Sărbătorile religioase şi nu numai sunt păstrate cu sfinţenie iar frumosul costum tradiţional alb - negru poate fi văzut şi admirat cu fiecare ocazie. Unicitatea şi vechimea obiceiurilor locale, care evocă puternic rădăcinile dacice, par să fie cele care stau la baza denumirii jienilor băştinaşi.

Din loc în loc te surprinde apariţia unor cruci în grădina casei înconjurate de gărduleţ pentru a le separa de restul grădinii. Aceasta se întâmplă din cele mai vechi timpuri şi are explicaţia în faptul că se dovedeşte astfel, fără urmă de îndoială ,că pământul le aparţine.

În vremi de răstrişte Valea Jiului, această imensă copaie a fost pentru seminţia noastră un cuib de linişte şi pace, un ascunziş sigur pentru supravieţuire. De aceea Valea a fost tot timpul un teritoriu liber în care a rămas accentuată continuitatea daco-romană în firea localnicilor, în datini, tradiţii şi port.

Pentru locutorii acestei părţi a ţării sunt caracteristice unele obiceiuri păstrate până astăzi ca reminiscenţe a vechilor forme obşteşti de convieţuire.

Un astfel de obicei este „măritatul" bărbatului, care implică adoptarea numelui familiei existente dinainte de locul respectiv.

Alt obicei păstrat din vechime este cel al nedeilor. Nedeile erau un fel de sărbători cu prilejul cărora locuitorii se adunau la un fel de petrecere naturală şi la un schimb de produse. Nedeile organizate pe culmile munţilor îşi pierd treptat rolul economic în dauna sărbătoririi propriu-zise şi coboară geografic spre poalele munţilor.

Sărbătoarea de Sânziene este marcată printr-o nedeie (sărbătoare) câmpenească, „închinată Soarelui, fertilităţii şi cinstirii recoltelor". Zeci de călăreţi autentici, se întrec în munţi pe un traseu greoi, călare pe cei mai de seamă armăsari conform unei tradiţii de sute de ani. Fiecare bărbat care este implicat în această întrecere trebuie să se îmbrace în costumul specific zonei şi să facă faţă provocărilor traseului. Nedeile momârlăneşti sunt aparte faţă de cele ale localnicilor din alte zone. Aici, parcă te întorci în trecut, pe vremea strămoşilor noştri daci.

Nedeile au constituit timp de secole mijlocul de legătură culturală şi economică între populaţia românească de pe ce doi versanţi ai Carpaţilor Meridionali.

Nelipsite de la nici un eveniment important din viaţa oamenilor (nedeie, nuntă, jocurile momârlăneşti se caracterizează printr-un ritm lent şi bine conturat. Chiuiturile şi strigăturile bărbaţilor colorează şi dau un farmec deosebit dansurilor. Strigăturile sunt în general satirice, surprinzând aspecte comice, hazlii din viaţa comunităţii, dar de multe ori au rolul de a anunţa schimbarea mişcărilor.

Fără a fi deosebit de variat, folclorul coregrafic din Valea Jiului are câteva dansuri care şi-au păstrat autenticitatea, nefiind influenţate de numărul mare de oameni care s-au stabilit în această zonă veniţi din alte regiuni ale ţării.

Scanned with OKEN Scanner

Printre acestea, cele mai reprezentative sunt dansurile bătrâneşti de la Câmpu lui Neag: hora pe stânga, hora pe şapte bătăi, haţegana, învârtita şi brâul.

Hora pe stânga este jocul cu care începe de obicei hora, şi are câteva caracteristici care-l fac deosebit de interesant. Astfel, pe întreaga desfăşurare a dansului, deplasarea se face pe stânga interpreţilor, lucru mai rar în folclorul coregrafic românesc.

La început îl dansează numai bărbaţii, mai precis unul din ei începe cu o strigătură specifică: „Haideţi măi flăcăi la joc \ Să jucăm hora pe loc \ Tot pe loc şi pe stânga \ C-aşa-i place la mândra". După ce se prind în horă, rând pe rând, toţi ceilalţi strigă „Frunzuliţă busuioc \ Intraţi fetelor la joc."

În acest moment fetele încep să se aşeze horei, în dreapta băieţilor dar respectând o anumită ordine. Prima intră partenera conducătorului de joc şi abia apoi celelalte, pe rând, având grijă ca hora să se încheie tot cu un flăcău astfel încât înaintea acestuia vor fi două fete una lângă cealaltă. O altă caracteristică este determinată de faptul că fraza coregrafică nu se suprapune frazei musicale.

Hora pe şapte bătăi este un alt joc din seria dansurilor bătrâneşti de la Câmpu lui Neag şi urmează de obicei după hora pe stânga. Spre deosebire de această deplasare se face spre dreapta interpreţilor. Dansul are trei părţi şi fiecărei fraze coregrafice îi corespunde o linie melodică, între ele existând o suprapunere perfectă.

Un alt dans din categoria jocurilor bătrâneşti este haţegana . El se dansează de obicei al treilea, după hora pe şapte bătăi. Spre deosebire de primele două acest joc este un dans de perechi şi se dansează pe cerc, perechile aşezându-se una în spatele celeilalte. Această aşezare este foarte importantă deoarece pe parcursul dansului perechile se schimbă prin deplasarea fetelor înainte.

Brâul românesc este întâlnit aproape în toate localităţile Văii Jiului.
Cel mai răspândit şi mai îndrăgit dans este învârtita. Acesta se dansează fie de două sau mai multe perechi prinse în cerc, fie de perechi separate.

Pe lângă toate aceste jocuri specifice zonei noastre, obiceiurile şi datinile păstrate de locuitorii Văii Jiului, amintim: Nunta din Valea Jiului, Cântecul Bradului, Măsuratul Oilor, Legarea Frăţiei, Brânduşii, Piţărăii, Stegarii.

Păstrarea acestor obiceiuri nu poate fi concepută fără conservarea şi transmiterea din generaţie în generaţie a portului popular care în Valea Jiului are un specific bine conturat.

Jocul popular momârlănesc reprezintă o unitate stilistică cu un caracter omogen perfect conturat şi echilibrat. El nu este un amestec de variante eterogene şi influenţe străine, ci o creaţie autohtonă cu sursă proprie şi cu un specific bine individualizat.

Atât zona cât şi obiceiurile sunt de o frumuseţe de nemăsurat, obiceiuri şi tradiţii care se pot compara cu alte dansuri din alte zone, care încântă locuitorii zonei noastre şi pe cei din alte zone.

Bibliografie:
Baneasa Firuta – Spiritualitatea satului hunedorean. Obiceiuri, Editura „Emia", Deva, 2007

PIZĂRĂII - VESTITORII CRĂCIUNULUI

Prof. Lal Daniela - Emilia, Colegiul Tehnic Agricol „Al. Borza", Geoagiu

Motto: „*Colindele sunt fără îndoială gradul cel mai înalt de desăvârşire artistică la care a ajuns poezia românească înainte de a fi scrisă.*"

Obiceiurile de iarnă îşi au originea în aceeaşi concepţie a societăţilor tradiţionale precreştine cu privire la spaţiu şi timp, concepţie în care timpul nu era omogen şi continuu, existând perioade sacre (ale sărbătorilor) şi spaţii profane în care se efectuau diferite munci agricole.

Obiceiurile legate de anumite sărbători din ciclul anual al muncii sau de evenimente deosebite din viaţa oamenilor sunt un domeniu important al culturii populare româneşti.

În sistemul obiceiurilor tradiţionale, obiceiurile calendaristice sau „de peste an" cum se mai numesc, ocupă un loc important. În societatea rurală tradiţională, fiecare sezon era însoţit de ritualuri şi rituri privind fertilitatea şi prosperitatea, constituind un adevărat calendar. În satele cu viaţă tradiţională intensă obiceiurile au avut un caracter general, prin participarea întregii comunităţi.

Sărbătorile de iarnă se desfăşoară pe durata mai multor zile, de la 25 decembrie până la 8 ianuarie. Desfăşurate pe parcursul a 12 zile, obiceiurile din această perioadă reflectă concepţia străveche conform căreia, în pragul trecerii într-un an nou „omul poate influenţa, prin anumite procedee, desfăşurarea ciclului naturii pentru a şi-l face favorabil: era perioada deciderii dorinţelor râvnite, când omul devenea oarecum stăpânul cosmosului, întrucât îi dicta împlinirea unui şir de fapte dorite"(Ovidiu Bârlea).

În ciclul obiceiurilor de peste an, obiceiurile de iarnă ocupă locul central, fiind foarte bine închegate şi supravieţuind, în multiple forme, până în momentul actual. Sunt obiceiuri cu vitalitate maximă.

Scanned with OKEN Scanner

Colindul este o urarea versificată ce se cântă întotdeauna la sărbătorile Crăciunului, după datină, având funcţia magică de asigura trecerea cu bine în noul an şi de asigurarea fertilităţii şi bogăţiei în noul an în casa celor care au fost colindaţi şi au primit colindul.

Colindele îmbracă mai multe forme artistice şi sunt adresate fie copiilor fie cetelor de feciori, sunt cântate, rostite sau jucate.

Lumea satului hunedorean e plină de obiceiuri. O parte dintre acestea sunt păstrate cu sfinţenie de sătenii din judeţul nostru. Altele s-au pierdut în negura timpului. Sărbătoarea Crăciunului e un prilej de bucurie, iar satul hunedorean face, probabil, eforturi de a menţine viu un trecut atât de încărcat de farmecul Sărbătorilor de Iarnă.

Practicile tradiţionale ale sărbătorilor de iarnă moştenite din cele mai vechi timpuri se desfăşoară şi în prezent în forme deosebit de variate, implicând participarea întregii colectivităţi, inclusiv a copiilor. Crăciunul concentrează o seamă de ritualuri şi obiceiuri între care se remarcă, în toată frumuseţea şi prospeţimea sa, colindatul copiilor.

Urarea de Moş Ajun (23-24 decembrie) se practică în întreaga ţară, cu denumiri variate. Astfel, în unele parţi din Muntenia, Oltenia, Transilvania şi Dobrogea se întâlnesc Ajunul, Moş-Ajunul, Bună dimineaţa la Moş-Ajun, colindişul, colinda sau la colindeţi/colindeţe. În sudul Banatului, nordul Olteniei şi unele părţi din Transilvania şi din Crişana, obiceiul este cunoscut sub numele de pitarai sau piterei - denumire ce o poartă şi copiii colindători, iar in Geoagiu-Băi (jud. Hunedoara) îi întâlnim sub denumirea de pizărăi.

Obiceiul se desfăşoară în „cete" de copii, băieţi - mai rar fete - sau în grupuri mixte. Numărul participanţilor dintr-o ceată este de doi, patru, cinci copii-la categoria celor mici (de la 3-4 ani până la 6-7 ani) si de 4, 6, 7, 12 copii la categoria şcolarilor (de la 6-7 ani pâna la 14-15 ani). În acelaşi sat pot exista unul sau mai multe grupuri de vârste diferite. Manifestarea se desfăşoară de doua ori-în noaptea de 23 spre 24 decembrie şi în zorii zilei de 24 decembrie. Copiii se adună, de obicei, la o casă unde repetă colindele, şi odată cu venirea serii işi încep colindatul. Colindătorii poartă trăistuţe atârnate de gât în care pun darurile ce le primesc, iar in mâini ţin un băţ numit, în unele zone, colinda sau pitara. Colinda este făcută, de obicei, din lemn de alun frumos încrustat. Ea este purtată de câţiva băieţi mai mari din ceată, numiţi uneori vătafi, şi este folosită, în unele zone ale ţării, pentru scormonirea în cenuşa sau în focul din vatră. Acţiunea are, în mentalitatea populară, semnificaţia de a aduce noroc şi belşug în casa gospodarului.

Urările copiilor sunt de cele mai multe ori scurte, după care, în versuri pline de umor, solicită gazdei darurile. Conţinutul urării poate sa fie acelaşi la fiecare casă colindată.

Colindele copiilor sunt scurte, vestesc sărbătoarea, urează belşug în miei, viţei, purcei, pui şi cer, în versuri pline de haz, daruri cuvenite: alune pere, mere, colaci. În Transilvania, copiii, numiţi pitarăi, atingeau cu beţe sau cu nuiele stâlpii porţilor, uşorii uşilor de la grajduri şi hambare, grinda casei şi scormoneau în cărbuni pentru a aduce noroc şi belşug: "Bună-i ziua lui Ajun/ Că-i mai bun'a lui Crăciun/ într-un ceas bun!/ Porci graşi unsuroşi/ Să-i mănânce oamenii sănătoşi./ Boi trăgători,/ Stupi roditori,/ Cai încurcători, / Oile lânoase,/ Vacile lăptoase,/Pui de găina,/ Pui de raţă, / Pui de toate animalele,/ Bani şi sănătate."

Copii sunt răsplatiţi întotdeauna cu daruri. Cel mai răspândit este colacul de pâine, pregătit anume pentru acest prilej. Colacii făcuti din făina de grâu, împletiţi în formă de opt, se numesc colindete sau colindeţi. În afara de colaci , darurile pot fi compuse din fructe, bomboane.

În Hunedoara , în ajunul Crăciunului se „umblă cu pizărăii". După credinţa populară, ei sunt purtători de noroc şi fericire.

Acesta este un obicei prin care copiii mici se adună în cete şi merg pe la case după „pizărăi", strigând în cor câteva versuri: „Bună sara lui Ajun/ Da-i mai bun-a lui Crăciun/ Dă-mi şi mie un pizărău/ Că-s pruncul lui Dumnezeu". Pizărăul este un colăcel făcut din fainâ de grâu pe care stăpânii caselor îi dau copiilor care merg cu uratul. Apoi aruncă pe jos mere, nuci sau bani din metal pe care copiii se înghesuie să-i adune. La casele la care nu sunt primiţi, copiii striga: „Bureţi pe pereţi. / Rădăcina socului, / Creascâ-n vatra focului".

Odată cu sfârşitul sărbătorii Crăciunului se destramă şi ceata, pentru ca la anul următor să se întâlnească din nou.

Bibliografie:

1. Pamfile Tudor, *Sărbătorile la români*, Studiu etnografic, colecţia Mythos, Ed. Seacolumio,1997,pag. 34
2. Pop Mihai, Ruxăndroiu Pavel, *Folclor literar românesc*, Buc., E. D. P., 1991, pag 123
3. Bârlea Ovidiu, *Folclorul românesc*, Cluj-Napoc, Editura Dacia, 1977, pag 57
4. Herseni Traian, *Forme străvechi de cultură populară românească*, Buc., Ed. Minerva, 1981, pag. 98

Scanned with OKEN Scanner

TRADIȚIE ȘI MODERNITATE ÎN GENUL MUZICAL CORAL

Prof. Gabriela Rusu, Colegiul Național, Iași

Muzica românească, intrată de mult în circuitul valorilor universale, a cunoscut de-a lungul timpului o evoluție a cărei aspect caracteristic l-a constituit valorificarea, sub o formă sau alta, a tezaurului creației noastre populare. *„Comorile sufletului nostru popular – Mioriţa, baladele, colindele, doinele etc. - unice prin elevaţia lor filozofică şi omenească, poartă pecetea originalităţii şi unităţii organice pe care se structurează întreaga diversitate de creaţii; ca expresie a acestei uimitoare organicităţi şi unităţi fundamentale marile opere ale spiritului creator cultivat continuă în mod firesc vocaţia sensului perfecţiunii".*[1]

În ansamblul creației muzicale românești contemporane, atât de diversificată din punctul de vedere al stilurilor, genurilor și formelor cultivate, creația corală reprezintă o latură esențială privind modalitățile concrete prin care compozitorii au înțeles să valorifice melosul popular.

Nu putem să ne referim la o serie de aspecte caracteristice ale muzicii corale, contemporane, fără a aminti pe scurt premisele care au stat la baza acestui fenomen.

Primii compozitori români din secolul XIX, în dorința lor de a se exprima într-un limbaj muzical accesibil publicului orășenesc, au apelat la muzica populară din mediul urban. *„Dat fiind că muzica populară ţărănească nu era suficient de bine cunoscută, sau văzută în lumina concepţiilor armonice apusene din cauza structurii ei specifice fiind considerată ca nepotrivită pentru a fi ridicată pe planul muzicii culte, compozitorii români din secolul XIX se inspirau din sursele care le erau mai familiare – anume acelea ale muzicii populare orăşeneşti. Prin adoptarea tiparelor melodice ale folclorului urban înaintaşii noştri se sprijineau pe tradiţia naţională, în timp ce înveşmântarea armonică a melodiilor şi folosirea unor forme preluate din muzica occidentală clasico-romantică, deşi constituiau o inovaţie, erau în acelaşi timp legate de o altă tradiţie a muzicii occidentale".*[2]

Deși această sursă de inspirație era lipsită de puritatea și autenticitatea muzicii țărănești ea a stat la baza primelor încercări de realizare a unei reforme în întreaga istorie a muzicii noastre prin consecințele care decurg din îmbinarea tradiției autohtone (muzica populară și bisericească, preponderent monodice) cu cea universală (îmbogățirea prin armonie a liniei melodice, ceea ce conduce la modalități de tratare superioare caracteristice omofoniei armonice). Uzând de posibilitățile expresive limitate ale folclorului urban compozitori precum Alexandru Flechtenmacher, Eduard Wachmann, Carol Miculi, Eduard Caudella sau George Ştephănescu - cu tot talentul incontestabil pe care îl aveau - n-au putut propulsa creația muzicală din acea vreme la o însemnătate care să depășească interesul local.

Orientându-se spre folclorul țărănesc, descoperind noi valențe expresive ale melodiilor provenite din mediul rural, posedând totodată și cunoștințe mai evoluate privind tehnica de compoziție, alti compozitori români înaintași au adus însă contribuții deosebit de importante la dezvoltarea genului coral axat pe valorificarea melosului folcloric. Este binecunoscut impactul pe care l-au produs inovațiile în armonizarea melodiilor autentic țărănești de către Gavriil Musicescu, deschizător de noi perspective, aprofundate ulterior în activitatea de culegere și prelucrare a folclorului de către Dimitrie Georgescu-Kiriac, Gheorghe Cucu, Ion Vidu, Tiberiu Brediceanu, Constantin Brăiloiu sau George Breazul.

Tot pe linia inovației se situează creația corală a lui George Dima, în care apare pentru prima oară în muzica românească folosirea la un înalt nivel de măiestrie a scriiturii contrapunctice, în contrast cu practica predominant omofonă a muzicii culte românești de până atunci.

Melosul folcloric, această constantă a preocupărilor compozitorilor români, a intrat într-o nouă fază, de valorificare în prima jumătate a secolului XX, când s-au pus bazele cercetării științifice al muzicii noastre populare, de către folcloriști de mare prestigiu național și universal cum au fost Constantin Brăiloiu, Béla Bartók, George Breazul ș.a. Datorită unei munci susținute de culegere, sistematizare, conservare și răspândire a muzicii noastre populare, în ceea ce are mai pur și autentic, compozitorii români din această perioadă au avut o perspectivă mai cuprinzătoare asupra acestei surse inepuizabile de inspirație. Posesori ai unei tehnici componistice mai avansate, al unui limbaj armonic mai evoluat, urmând exemplul unor capodopere enesciene în genul simfonic sau cameral, compozitori ca Sabin Drăgoi, Paul Constantinescu, Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Marțian Negrea, Zeno Vancea, Tudor Ciortea și alții, au adus noi contribuții la dezvoltarea creației muzicale românești.

Sunt bine cunoscute în acest sens, pe lângă miniaturi corale de mare expresivitate, poemele corale evidențiind o interesantă fantezie armonică: *Toaca* și *Moșul* de Mihail Jora; *Bănăţeanca* de Sabin Drăgoi, sau cele de tip polifonic cum sunt: *Haz de necaz* de Gheorghe Cucu, poemele scrise de Dumitru Georgescu-Kiriac sau Dimitrie Cuclin precum și impresionantă *Mioriță* a lui Paul Constantinescu. De altfel, soluțiile armonice propuse

---

[1] Vasile Donose – Muzica, dimensiune specifică a culturii românești contemporane, în Studii de muzicologie, vol.XX, Ed.Muzicală, București – 1987, p.27

[2] Zeno Vancea – Studii și eseuri muzicale, Ed.Muzicală, București, 1974, p.78

Scanned with OKEN Scanner

de Sabin Drăgoi, Paul Constantinescu sau Dimitrie Cuclin au o valoare emblematică pentru evoluţia gândirii modale, pornind tocmai de la structura specifică a melodiilor populare pe care aceşti maeştri le-au valorificat în creaţia lor, fie sub formă de citat , prelucrându-le pe baza tehnicilor variaţionale în care factorul armonico-polifonic avea un rol esenţial, fie compunând în spiritul acestor melodii, urmărind să confere creaţiei proprii acel ethos particular consacrat de George Enescu prin capodopera sa, *Sonata a III-a pentru pian şi vioară* în „caracter popular românesc".

Creaţia corală din a doua jumătate a secolului XX – avem în vedere aici acea creaţie care a valorificat plenar melosul folcloric – reprezintă expresia elocventă a fuziunii dintre acumulările istorice, constituite în tehnica de compoziţie universală şi tradiţia noastră populară de o forţă expresivă rar întâlnită. Dincolo de unele excese ideologizante, fenomenul coral românesc circumscrie autentice valenţe artistice şi estetice, consecinţele cele mai importante şi mai profitabile pe termen lung fiind legate de valorificarea patrimoniului muzical tradiţional.

Depăşind concepţia descriptivă, ilustrativă, uneori artizanală a utilizării melosului folcloric, înlăturând acele procedee de tratare incompatibile cu structura şi expresia muzicii populare de factură modală, descoperind ritmul atât de variat şi bogat (acoperind o arie structurală vizând deopotrivă sistemele giusto-silabic, parlando-rubato, aksak sau divizionar), exploatând, pe lângă posibilităţile armonice oferite de modalismul folclorului nostru, heterofonia - element de expresie original , compozitorii contemporani au cultivat acest tezaur de spiritualitate românească în variate forme şi genuri corale, de la miniatură până la poemul şi cantata *a cappella.*

Putem aminti aici compoziţiile de excepţie privind valorificarea melosului folcloric (în care, desigur includem şi muzica obiceiurilor de iarnă, respectiv colindele) ale compozitorilor Sigismund Toduţă (*Pe cerul cu flori frumoase, Colo sus pe după lună, Cesta-i junelaşul, Nainte-mi de curţi* etc.); Tudor Jarda (*La casa di peste drum, Mă luai, luai, Bun gând s-o gânditu, Slobozâ-ne gazdă-n casă* etc.); Viorel Munteanu (*Colindele grâului, Strop de ler*); Gheorghe Duţică (*Florile dalbe*; *Ecouri de joc*); Adrian Pop (*Vine hulpe di la munte, Pă dealu cu stânjenile, La ce lină de fântână*); Vasile Spătărelu (*Trei colinde profane*); Tudor Chiriac (*Mioriţa*); Valentin Timaru (*Trei colinde pentru cor mixt*) şi alţii.

Toate lucrările menţionate au la bază melodii şi texte autentice de colind. Travaliul componistic înregistrează momente de mare expresivitate dobândite prin utilizarea unor complexe agregate armonice, a unor interesante stratificări polifonice, a unor complexe mixturi poliritmice etc., toate izvorâte din substanţa generoasă în sugestii sonore a materialului folcloric utilizat. Nimic nu este artificial, complicat fără sens, în disonanţă cu ethosul melodiilor respective. Aceste modalităţi de tratare reprezintă practic descoperirea celor mai subtile valenţe ale unui material sonor ancestral.

Au existat şi preocupări de valorificare monumentală a melosului folcloric prin articularea lui în ample poeme corale, care urmează un anumit scenariu, extras din folclorul obiceiurilor. De exemplu, amplul poem *Festum hibernum* al lui Alexandru Paşcanu sau suita de şapte secvenţe pentru cor mixt a cappella *De urări şi datini* a lui Vinicius Grefiens. Putem cuprinde la capitolul valorificării obiceiurilor folclorice de peste an (ciclice) lucrări de o inegalabilă forţă expresivă, cum sunt *Ritual pentru setea pământului* de Myriam Marbe, *Divertisment folcloric* de Cornelia Tăutu, *Bocete străbune* de Alexandru Paşcanu. Sfera mijloacelor de expresie a acestor lucrări de amplă întindere cuprinde, pe lângă posibilităţile tehnice vizând parametrii intonaţionali, ritmici, armonico-polifonici şi aspecte noi de factură coloristică, utilizând anumite moduri de atac, de emisie vocală, desfăşurări individuale sau colective de natură improvizatorică, combinaţii de voci şi instrumente de percuţie care vin să întregească atmosfera sonoră. Ele urmăresc nu atât reconstituirea obiceiurilor folclorice în datele lor exterioare cât valorifică esenţa spirituală a acestora.

Nu putem considera încheiată panoramarea unor modalităţi de valorificare în planul creaţiei culte a melosului folcloric fără a aminti câteva aspecte privind creaţia corală pentru copii. {i în acest domeniu s-au afirmat cercetători de prestigiu, precum Emilia Comişel, Steluţa Popa Traian Mârza, Gheorghe Oprea şi alţii, care au cules şi sistematizat comoara de nepreţuit a cântecelor şi jocurilor de copii (urmând exemplul istoric a lui George Breazul sau Constantin Brăiloiu).

În planul creaţiei corale pentru copii s-au afirmat de-a lungul anilor condeie de prestigiu ale componisticii româneşti cum ar fi Dan Voiculescu, Max Eisikovits, Liviu Comes, Valentin Timaru, Liviu Glodeanu, Mihai Moldovan, Anton Zeman, Myriam Marbé şi alţii. Întreaga creaţia în acest gen evidenţiază o concepţie componistică modernă care utilizează ingenios tehnica polifonică, armonia modală, ritmica variată, în lucrări deosebit de atractive, valorificând cântecul de copii în diversitatea şi bogăţia lui expresivă (cântece pentru plante şi animale, cântece satirice, forme terapeutice, jocuri de cuvinte, ghicitori, formule de păcăleli, întrebări, jocuri propriu-zise, frământări de limbă etc.).

În concluzie, creaţia corală românească, având la bază izvorul bogat în valori artistice ale folclorului nostru, preluând în mod creator cuceririle limbajului muzical universal, cuprinde lucrări inspirate , originale şi cu mijloace de expresie noi, deosebit de pregnante. Sinteza obţinută prin fuziunea mijloacelor de expresie ale tradiţiei culte cu cele izvorâte din cântecul nostru popular a condus la naşterea unui fenomen cultural original, al întrepătrunderii vestului şi estului european pe plan artistic, întreaga creaţie muzicală românească - deci şi cea corală - înscriindu-se tot mai ferm în contextul valorilor universale.

Bibliografie selectivă

Scanned with OKEN Scanner

Buciu, Dan, *Elemente de scriitură modală,* Ed.Muzicală, 1981
Brâncuşi, Petre, *Istoria muzicii româneşti,* vol. I–II, Ed.Muzicală, 1978, 1980
Comişel, Emilian, *Folclorul copiilor*, Ed.Muzicală, 1982
Cosma, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii româneşti,* vol.1-8
Eisikovits, Max, *Introducere în polifonia vocală a sec. XX*, Ed.Muzicală, 1976
Herman, Vasile, *Originea şi dezvoltarea formelor muzicale* , Ed.Muzicală, 1982
Steluţa , Popa, *Obiceiuri de iarnă* , Ed.Muzicală, 1981
Doru, Popovici, *Muzica corală românească* , Ed.Muzicală, 1966

DAN BARBILIAN - PREZENŢĂ MAJORĂ A SPIRITULUI ROMÂNESC ÎN CULTURA UNIVERSALĂ CONTEMPORANĂ ŞI ÎN CERECETAREA ŞTIINŢIFICĂ ROMÂNEASCĂ

Prof. Creţu Nicoleta Cristina, Şcoala „Ion Creangă" Iaşi

În istoria culturii umane nu există decât foarte puţine cazuri de mari poeţi care în acelaşi timp să fi fost şi mari oameni de ştiinţă. După renumitul matematician – poet Omar Khayyan, românii se pot lauda cu cel care a fost nu numai un ilustru matematician, dar şi un poet interbelic recunoscut şi anume Dan Barbilian.

Ca poet a publicat cu pseudonimul Ion Barbu şi a fost unul dintre cei trei „B" ai poeziei interbelice alături de L. Blaga şi G.Bacovia.

Nu este de mirare că poezia şi matematica se contepesc în viaţa şi activitatea unui om ca Dan Barbilian, deoarece poezia prezintă o armonie între trăirile sufletelor omeneşti şi realitate, o anumită simbolistică, ceea ce se regăseşte şi în matematică, care este ca un templu al armoniei şi al certitudinilor. Ion Barbu spunea : *„există undeva în domeniul geometriei un loc luminos unde se întâlneşte cu poezia*".

Născut în 1895 la Câmpulung-Muscel, Dan Barbilian este fiul judecătorului Constantin Barbilian şi al Smarandei născută Şoiculescu. Urmează clasele primare în şcolile din Câmpulung-Muscel,Damieneşti si Sâlpeni apoi cele gimnaziale la Piteşti şi liceul la Bucureşti, unde are ca profesor de matematică pe Ion Banciu.

Preocuparea sa pentru matematică a fost în paralel cu cea pentru poezie până în 1935 când a început să publice mai puţin ca poet datorită supărării sale pe tăcerea contemporanilor.

În 1912, fiind elev în clasa a VI a (anul II de liceu) câştigă concursul Gazetei Matematice unde este apreciat de către Gh. Ţiţeica.

Urmează între 1914-1921 Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti cu o întrerupere în care satisface stagiul militar. În 1921 ca urmare a recomandării lui Ţiţeica primeşte un ajutor de studii şi pleacă în Germania pentru a-şi lua doctoratul la Göttingen cu E. Landau, în teoria numerelor. Se întoarce însă după 4 ani, timp în care a studiat opera lui Gauss şi Riemann, dar a trăit şi ca un boem fiind coleg de cameră cuTudor Vianu. Doctoratul în matematică îl obţine abia în 1929 cu lucrarea principală *„Reprezentarea canonică a adunării funcţiunilor ipereliptice*" şi cea secundară *„Grupuri finite discontinue*". A lucrat o perioadă în învăţământul secundar, iar din 1932 devine conferenţiar la Facultatea de Matematică.

Creaţia poetică a lui Barbu – Barbilian este cuprinsă în primul rând în volumul „Joc secund", ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de Al. Roetti şi Liviu Calin în Editura pentru literatură, 1966.Activitatea sa poetică este împarţită în trei faze : una până în anul 1920, faza parnasiană, când este preocupat de formularea muzicală a poeziei misterelor, faza a doua corespunzătoare ciclului baladic şi oriental (1920-1924) şi în sfârşit faza ermetică (1924-1930) şi mai puţin după aceea, doar ocazional.

În faza parnasiană, Barbilian. îşi caută motivele poetice de inspiraţie în istorie şi arheologie, evocând misterele eleusine greceşti şi cultul orgiastic al zeului Dionysos, talentul său aici se manifesta prin incantaţii ale poeziei filozofice. Eugen Lovinescu este cel care-l promovează în lumea scriitorilor invitându-l să–şi prezinte poeziile la Sburatorul. Dintre primele creaţii amintim : *Lava, Munţii, Copacul, Branchizele, Pytagora, Râul, Umanizare*, ş.a.m.d. Stilul său era parnasian, senteţios şi solemn, nu însă rigid. Poezia aceasta este frumoasă în elevaţia ei, într-o tristeţe a marilor probleme, prin nostalgia recilor ţinuturi ale eternităţii şi printr-un lirism astronomic. De pe acum se constată ruşinea poetului de emoţiile curente, tendinţa de a îmbrăţişa viaţa prin unitate şi apetiţia către mistere.

Mai târziu, ca admirator a doi scriitori români Anton Pann şi Matei Luca Caragiale, orientali ca strămoşi (ca şi Barbilian) crează într-o atmosferă de basm şi de baladă orientală iar aceste creaţii le publică în Viaţa Românească şi Contemporanul. Mai toate poeziile din această perioadă sunt lungi, au caracter narativ, baladic, sunt *„o poveste*", toate fiind de inspiraţie autohtonă sau balcanică. Amintim aici câteva din creaţiile acestei perioade şi anume *„După melci", "Riga Crypto şi lapona Enigel", "Domnişoara Hus", "Isarlâk".*

În ultima fază a creaţiei sale poetice I. Barbu a fost ispitit să desprindă din spiritul matematicii şi să-l aplice liricii sale, în sensul că, dată fiind o ascunsă ordine în univers, jocul simbolurilor să fie o cheie de iniţiere. Poezia lui, influenţată de creaţia lui Paul Valery (şi acesta, de altfel, cu pregatire matematică) este greu de înţeles,

Scanned with OKEN Scanner

e o lirică ermetică în care autorul foloseşte concepţii matematice cum ar fi:grup, ovaluri, dreapta, eptagon, numărul şapte ş.a.m.d..

Ion Barbu spunea despre lirica sa :"*Am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor stări absolute ale intelectului şi viziunii : starea de geometrie şi deasupra extază*".

Mulţi dintre biografii lui Ion Barbu (Dan Barbilian) consideră că anul 1933 a reprezentat momentul său de întoarcere la matematici. Interesat încă din adolescenţă de geometria elementară, în perioada revenirii la matematici, a „regăsirii", Barbilian s-a dedicat unor idei din aria fundamentelor geometriei, inspirat de perspectiva generalizării unor concepte cu care se lucra de mai bine de un veac în geometria neeuclidiană. În 1934, Ion Barbu a participat la un congres de matematică la Praga. Comunicarea de la Praga a fost publicată, ca o scurtă notă de două pagini, în culegerea de documente a conferinţei şi a fost urmată de o corespondenţă cu Wilhelm Blaschke, unul dintre cei mai importanţi geometri ai momentului, care a fost la congresul de la Praga şi s-a arătat interesat de ideile prezentate acolo de Barbilian.

Receptarea contribuţiei lui, fie şi numai pe baza scurtei note publicate la Praga, merge însă mai departe. Într-un volum de L.M. Blumenthal, apărut la University of Missouri în 1938 cu un cuvânt înainte de Karl Menger şi intitulat „*Distance geometries; a study of the development of abstract metrics*", se afla un paragraf dedicat „*spaţiilor Barbilian*". După 1939, interesul matematic al lui Dan Barbilian se deplasează spre aria algebrei şi a teoriei numerelor. Din păcate, aceasta modificare de arie a cercetării s-a petrecut înainte ca el să fi scris într-o formă finală teoria pe care o gândise în perioada 1934-1939.

În 1954, americanii se interesează de o teorie lansată de Barbilian cu 20 de ani în urmă. Publicaţii care înainte se găseau în biblioteci au început să fie greu de găsit. Aşadar, în timp ce Dan Barbilian preda şi reflecta asupra unor chestiuni de algebră la Universitatea Bucureşti, la celălalt capăt al lumii ideea lansată de el la Praga în 1934 suscită în continuare interes. Cel care avea să o repună în discuţie după razboi a fost Paul Joseph Kelly. În perioada când a fost interesat de „*spaţiile Barbilian*" a scris, între altele, articolul „*Barbilian geometry and the Poincaré model*", apărut în American Mathematical Monthly, în numărul din mai 1954, la p. 311-319. Articolul lui Kelly începe astfel: „*Într-o foarte scurtă lucrare din Casopis Matematiky a Fysiky (1934-1935), D. Barbilian defineşte o clasă de spaţii metrice (pe care le vom numi «spaţii Barbilian») şi enunţa câteva dintre proprietăţile lor. [...]. Ni se pare că abordarea lui Barbilian asupra modelului Poincaré are anumite avantaje de simplitate şi generalitate*". E vorba, desigur, despre lucrarea prezentată în congresul de la Praga, care îşi păstra interesul şi la 20 de ani de la momentul scrierii. Monthly este, probabil, una dintre cele mai răspândite şi vizibile publicaţii din lume, în 1954 ca şi acum. (P.J. Kelly a publicat de mai multe ori în Monthly în anii cincizeci.). Recenzia din Mathematical Reviews a articolului lui Kelly avea să fie scrisă de Blumenthal. La Bucureşti, Dan Barbilian afla din Mathematical Reviews despre articolul lui Kelly din Monthly şi vestea trebuie să-l fi impresionat. *Ideea* că acea construcţie încă interesează şi că se poate bucura de o atare audienţă îl seduce şi îl face să se întoarcă la geometrie pentru a finaliza munca de dinainte de război.

În ultimii trei ani ai vieţii, Barbilian avea să scrie patru lucrări de geometrie dedicate acestui subiect. Prima dintre ele se numeşte „*Asupra unui principiu de metrizare*" şi a apărut în „Studii şi cercetări matematice", vol. 10 (1959), p. 68-116. Aveau să urmeze articolele „*Fundamentele metricilor abstracte ale lui Poincaré şi Carathéodory ca aplicaţie a unui principiu general de metrizare*" (lucrare prezentată la Institutul de matematică în data de 4 iunie 1959), apărut în „*Studii si cercetari matematice*", vol. 10 (1959), p. 273-306; „*J-metricile naturale finsleriene*", aparută în aceeaşi revistă în vol. 11 (1960), p. 7-44; şi lucrarea scrisă împreună cu Nicolae Radu şi aparută postum, „*J-metricile naturale finsleriene şi funcţia de reprezentare a lui Riemann*", publicată tot în „*Studii si cercetări matematice*", vol. 12 (1962), p. 21-36. Ultima lucrare a fost depusă la redacţie de Nicolae Radu pe 20 octombrie 1961; Barbilian se stinsese pe 11 august, în acelaşi an. În fapt, despre ce e vorba în toată această teorie şi în ce constă originalitatea ideii lui Dan Barbilian? Modelul Poincaré al geometriei neeuclidiene a lui Lobacevski generează o distanţă care poate fi reprezentată ca oscilaţie logaritmică. Lucrarea din 1934 a ajuns din nou în atenţia americanilor după 1995.

Contribuţia lui Dan Barbilian a fost de a analiza cât de generală e această procedură de a construi o distanţă şi de a stabili o teorie a spaţiilor metrice dotate cu această distanţă. În lucrarea din 1934, el a definit o metrică în interiorul unei regiuni planare oarecare, generalizând astfel ideea modelului Poincaré, care este definit doar în interiorul discului unitate. Cu acea metrică, interiorul mulţimii devenea un model de geometrie neeuclidiană. Într-una dintre lucrările din 1959, Barbilian, cu modestie, sugerează numele de metrici apolliniene pentru ceea ce Blumenthal şi Kelly propuseseră a fi numite „spaţii Barbilian".

Astfel, putem spune că ideea din 1934 a dovedit o durabilitate remarcabilă. În 1981, P.J. Kelly a publicat la Springer-Verlag un manual de geometrie neeuclidiană împreună cu G. Matthews (de la Universitatea Statului California), volum care se încheie cu un capitol dedicat „*spaţiilor Barbilian*". Acest capitol e de o claritate remarcabilă şi demonstrează că, în mina unui educator abil, „*spaţiile Barbilian*" pot deveni un instrument didactic folositor în ilustrarea geometriilor neeuclidiene. Dar asta nu e tot. Lucrarea din 1934 a revenit în ultimii ani în atenţia cercetătorilor, în special după ce, în 1995, Alan F. Beardon (de la Universitatea Cambridge) a reuşit o generalizare a ei (lucrarea a fost publicată în 1998). O monografie mai cuprinzătoare asupra subiectului,

Scanned with OKEN Scanner

„Hyperbolic geometry and Barbilian spaces", a apărut în 1996 sub semnătura lui Wladimir G. Boskoff, la Istituto per la Ricerca di Base, Hardronic Press

Ca matematician, Dan Barbilian a contribuit deci la definirea acestei proceduri de metrizare care va fi numită mai apoi spaţiu barbilian, dar şi la iniţierea unei direcţii de cercetare în geometria inelelor, direcţie asociată azi cu numele său, a lui Hjelnisev şi a lui Klingenberg.

Opera sa algebrică este creată într-o perioadă în care, după un proces îndelungat de acumulare a numeroaselor fapte particulare se simţea nevoia unei organizări a acestui material, o ierarhizare prin desprinderea unor structuri generale. Publică în reviste de specialitate din străinatate şi din ţară, iar în 1956 apare volumul *„Teoria aritmetică a idealelor"*, premiat de Academie cu premiul Gh. Lazăr.

Dan Barbilian a fost printre primii din lume ce au înţeles orientarea matematicii către structuralism.Cele doua posturi poetul –matematicianul sunt conexate şi ne permit să înţelegem complexitatea structuri Barbilian-Barbu,boemul,filozoful,profesorul şi cercetătorul.

Prin activitatea sa atât ca poet cât şi ca matematician Dan Barbilian este o prezenţă majoră în cultura universală si cercetarea ştiinţifică românească.

Bibliografie:

Dan Barbilian-Ion Barbu, *Pagini inedite,* Ed.Albatros
G.Călinescu, *Istoria literaturii române,* Ed. Minerva
G.Şt.Andone, *Varia Mathematica*, Ed.Lyceum
Gh.Bartaş, D.Brânzei, *Educaţia matematică*
D.Barbilian, *Asupra unui principiu de metrizare*, Opera matematică

INTERCULTURALITATEA, O NOUĂ PROVOCARE PENTRU EDUCAŢIE

prof. Maria Ciubotaru şi inst. Elvira Dima,
Şcoala „Alecu Russo", Iaşi

În ultimele două decenii societatea tinde tot mai mult să depăşească graniţele impuse de frontiere, se mondializează. La aceasta se adaugă şi fenomenul imigraţiei, ce impune creşterea demografică în unele zone ale lumii, precum şi fenomenul de polarizare a bogăţiei /sărăciei. Pentru o bună convieţuire, în Europa a devenit necesară implementarea educaţiei interculturale în programul educaţional din perspectiva desfiinţării graniţelor, pentru că este necesar să se prevină şi să se evite conflictele interetnice şi de altă natură prin promovarea, toleranţei, a bunei înţelegeri şi egalităţi de şanse între membrii comunităţii. Atributul *intercultural* este vehiculat în spaţiul european, pentru a desemna interacţiune, schimb, deschidere, reciprocitate, solidaritate obiectivă; recunoaşterea valorilor, a modurilor de viaţă, a reprezentărilor simbolice la care se raportează fiinţele umane, indivizi sau societăţi în interacţiunea lor cu altul şi în înţelegerea lumii, recunoaşterea importanţei lor, recunoaşterea interacţiunilor care intervin simultan între multiplele registre ale aceleiaşi culturi şi între diferitele culturi (Rey, 1984). Ghosh şi Tarrow (1993) îşi exprimă preferinţa pentru sintagma de educaţie multiculturală, dar îi atribuie semnificaţii inclusive, încorporând semnificaţia europeană a ***interculturalului***, subliniind relaţiile dialectice şi implicaţiile politice.

O perspectivă a finalităţilor educaţiei interculturale – predominant socială şi culturală – ne este oferită de C-tin Cucoş (2000) prin punerea faţă în faţă a două finalităţi complementare, dar nu neapărat uşor de atins concomitent. Pe de o parte, se urmăreşte păstrarea şi apărarea diversităţii culturale a populaţiei şcolare, iar pe de altă parte prezervarea unităţii şcolii. **Dezideratul interculturalităţii este diversitatea în unitate sau unitatea diversităţii.** În termeni comportamentali şi atitudinali, obiectivele educaţiei interculturale vizează: deschiderea spre altul, spre străin, spre neobişnuit; aptitudinea de a percepe ceea ce ne este străin; acceptarea celuilalt ca fiind „altul"; trăirea situaţiilor ambigue, ambivalente, atitudinea favorabilă experimentării noului; alungarea fricii faţă de altul; capacitatea de a ne pune în chestiune propriile norme, aptitudinea de a ne asuma conflicte; capacitatea de a recunoaşte şi relativiza propriile repere etno- şi sociocentriste; performanţa de a cuceri identităţi mai largi (Cucoş, 2000, p. 177).

„Modul de dezvoltare a lumii contemporane este legat, în mare măsură de modul în care educaţia poate să satisfacă cerinţele acestei dezvoltări. După cum apreciază specialiştii, noile tipuri de conţinuturi, sau noile educaţii dintre care una este educaţia interculturală, reprezintă cel mai pertinent şi mai util răspuns al sistemelor educative la imperativele generate de problematica lumii contemporane." (Văideanu, 1986) Şcoala, ca principal instrument de socializare, trebuie să dezvolte toate armonizările culturale, care să o devanseze pe cea socială. Gestionarea cât mai operativă şi timpurie a diferenţelor obligă la întronarea unui model educativ, care să favorizeze întâlnirea între mai mulţi parteneri. Ca proces orientat spre împlinirea fiinţei şi a comunităţii culturale, educaţia interculturală presupune o desfăşurare concretă, o participare, trăire şi comunicare între indivizi concreţi şi o cunoaştere profundă a evoluţiilor europene şi naţionale ce au avut loc în ultima perioadă.

Scanned with OKEN Scanner

Valorile înglobate finalităţilor educaţiei interculturale nu se pot realiza de la sine în raporturile intelectuale. Deschiderile convieţuirii nu sunt înnăscute, ci se construiesc prin personalităţi individuale şi prin demersuri educaţionale sistematice. Pentru a dezvolta valorile sus-amintite, diferenţele vor fi prezentate cu prioritate ca sursă a dezvoltării personale comunitare şi nu ca sursă de prejudicii, tensiuni sau disconfort. Educaţia interculturală trebuie să-şi pună amprenta asupra priorităţilor educative, asupra criteriilor de evaluare a competenţelor, asupra relaţiilor dintre părinţii copiilor, integrând comunităţile. Această atmosferă socială permite formarea unor comportamente creative, precum: atitudinea de a comunica, cooperarea şi încrederea în grup, respectul de sine şi al altora, acceptarea de opinii diferite de propria opinie, luarea de decizii în mod democratic, acceptarea responsabilităţii şi acceptarea propriului eu, soluţionarea emoţiilor primare, atitudinea de a evita altercaţiile. Copiii proveniţi dintr-o diversitate de medii socioculturale, familiale din etnii diferite impun includerea lor în programe educaţionale adecvate. Cele mai eficiente demersuri didactice, menite să-i integreze pe toţi elevii în activitatea şcolară, sunt cele prin care le oferim cât mai multe ocazii să acţioneze împreună, să trăiască laolaltă. **„Toleranţa este deopotrivă o valoare, scop şi o atitudine socială"** afirmă T. Cozma. Printre factorii direct implicaţi în realizarea educaţiei interculturale aş enumera familia şi şcoala care sunt responsabile de formarea atitudinii tolerante a şcolarului mic. Aceste precepte privind educaţia intereculturală au fost recomandate de Consiliul Europei stipulându-se următoarele sugestii: transmiterea în toate statele a ideilor, procedeelor, cunoştinţelor de difuziune culturală; stabilirea relaţiilor de colaborare între educatorii europeni, sensibilizarea populaţiilor europene asupra zestrei spirituale comune dar şi asupra particularităţilor specifice, respectarea acestora în comun.

Copilul trebuie educat pentru respectarea propriilor valori culturale, dar şi a celuilalt, pentru că nimic nu justifică ideea superiorităţii unuia sau altuia dintre popoare. Lucian Blaga scria în „Trilogia culturii": „Originalitatea unui popor nu se manifestă numai în creaţiile ce-i aparţin exclusiv, ci şi în modul cum asimilează motivele de largă circulaţie". Educaţia trebuie să vizeze nevoile de învăţare ale tuturor copiilor, tinerilor, adulţilor, ale celor excluşi, urmărind astfel, dezvoltarea deplină a personalităţii umane şi întărirea respectului faţă de drepturile omului şi faţă de libertăţile sale fundamentale. Ea trebuie să ia în considerare ori să se fondeze pe diferenţă şi să se deschidă în faţa diversităţii, o educaţie capabilă să răspundă nevoilor Europei contemporane şi viitoare, caracterizată printr-o perfectă loialitate, respectul persoanei umane, toleranţa, simpatie, sociabilitate, generozitate şi spirit de întrajutorare. Sarcina actuală a şcolii este formarea la elevi a unei conştiinţe europene, prin cultivarea respectului şi solidarităţii faţă de cultura altor popoare. Valori-cheie precum: aspiraţia spre democraţie, respectul drepturilor omului, ale drepturilor copiilor, justiţia socială, toleranţa, pacea, echilibrul ecologic, tradiţiile culturale, etc. Educaţia interculturală nu trebuie să se limiteze în mod exclusiv la transmiterea unor conţinuturi specifice în cadrul unei discipline particulare, consolidarea abordării sale interdisciplinare este fundamentală; nu poate fi privită numai în mediul şcolar, ci şi extraşcolar (familie, grupuri sociale, instituţii, comunităţi, mass-media). Se remarcă şi o schimbare a rolului învăţătorului, care depăşeste funcţia de a comunica modele şi programe, acesta trebuie să acorde o mai mare atenţie spiritului de iniţiativă şi creativităţii, centrarea întregii activităţi pe elev.

În universul şcolar remarcăm un curriculum flexibil şi deschis care trebuie să pornească de la nevoile şi cerinţele educaţionale ale copiilor, de la particularităţile şi caracteristicile personale ale copiilor, pentru a le sprijini dezvoltarea adecvată. Şcoala îşi poate îndeplini sarcinile numai în parteneriat cu familia şi comunitatea. Modelele diferite de personalitate şi cultură ale copilului şi familiei din care provine sunt de natură a determina învăţătorul să acorde sprijin adecvat fiecăruia, ca acesta să aibă şanse egale pentru dezvoltarea sa ulterioară. Copiii sunt diferiţi, capacităţile lor sunt diferite, dar grupul de învăţare, în care activează, trebuie să le asigure un loc, un rol, o valoare. Acest lucru se poate realiza dacă abordăm cu toleranţă toată diversitatea cu care oamenii se prezintă atunci când socializează cu grupul, trebuie să considerăm că fiecare copil are valoare, este unic şi că fiecare poate învăţa. Prezentarea trecutului, folclorului, normelor morale, din structura grupurilor diverse nu poate aduce decât recunoaştere şi bucurie pentru cei care se dezvăluie cu ce le aparţine şi îmbogăţirea spirituală a celor care primesc cunoştinţe din partea semenilor. Sărbătorirea comună, la date diferite, a aceloraşi evenimente (Crăciun şi Paşte la ortodocşi şi catolici, Ramadam la evrei, Gurbane la rromi, alte sărbători etnice) pentru cei care convieţuiesc în acelaşi teritoriu geografic, apropie oamenii, alungă barierele convenţionale şi cultivă buna înţelegere, toleranţa, stabilesc chiar prietenii sau noi punţi de colaborare cu semenii.

Prin urmare, **diversitatea culturală** nu mai este un prejudiciu, ci o realitate care trebuie fructificată în mediul şcolar. Pluralitatea culturală pune nu numai problema apărării diferenţelor, ci a dialogului cultural, care recunoaşte că fiecare trebuie să contribuie la îmbogăţirea experienţei umane şi că fiecare dintre ele este un efort de universalizare a unei experienţe particulare. Multiculturalitatea nu este adversarul universalismului european, ci o altă formă a lui. Ceea ce unifică multiculturalismul cu universalismul european este voinţa comună de a plasa o cultură mai presus de puterea statului sau de interesele unui grup social. Interculturalismul implică înţelegerea, aprecierea şi valorizarea culturii proprii la care se adaugă respectul bazat pe o informare autentică şi pe construirea curiozităţii faţă de cultura etnică a celuilalt; este un proces ce se produce la intersecţia dintre culturi, nefiind un scop în sine, dar care poate deveni o finalitate atunci când sunt sesizate transformările nefireşti sau comportamentele nefaste la acest nivel de intersectare a culturilor. Nu este nici un secret că astăzi învaţă, în şcolile

Scanned with OKEN Scanner

şi facultăţile româneşti, din ce în ce mai mulţi copii şi tineri de alte naţionalităţi, mulţi dintre aceştia sunt din Republica Moldova şi aduc cu ei valorile culturale ale poporului din care provin. Copiii trebuie educaţi pentru a participa deplin şi a contribui la societatea democratică. Aceasta înseamnă că trebuie să le fie transmise principiile democratice de bază. Astfel ei se angajează în apărarea valorilor democratice dobândind cunoştinţele, deprinderile, atitudinile şi abilităţile necesare ce includ un angajament faţă de o ordine socială dreaptă şi umană, încredere mutuală, respect pentru drepturile şi identităţile celorlalţi, deschidere, abilităţi analitice, abilităţi interpersonale.

Bibliografie:

1. COZMA Teodor, SEGHEDIN Elena, *Concepte de împrumut în educaţia interculturală*, Ed. Polirom, Iaşi
2. CUCOŞ Constantin, *Educaţia. Dimensiuni culturale şi interculturale*, Editura Polirom, Iaşi, 2000
3. TOFFLER Alvin, *Al-treilea val*, Editura Politică, Bucureşti, 1983.

FENOMENUL EDUCAŢIONAL - DIN PERSPECTIVĂ AXIOLOGICĂ

Prof. Roman Irina,
Liceul cu Program Sportiv Botoşani, judeţul Botoşani

Exigenţele unei lumi în continuă transformare imprimă educaţiei responsabilităţi majore în acţiunea complexă de modelare a personalităţii. Formarea unei conştiinţe axiologice, caracterizată prin aspiraţia pentru valori şi disponibilitatea pentru valorizare, pare a fi obiectivul prioritar al zilelor noastre. Acest obiectiv derivă din contextul social şi global ce comportă numeroase modificări structurale şi funcţionale, în faţa cărora tinerii trebuie pregătiţi să reacţioneze în mod adecvat.

„Educaţia va trebui să contribuie la continuitatea şi reînnoirea societăţilor. Faţă de evoluţia lor rapidă şi a complexităţii crescânde, faţă de accelerarea şi parcelarea cunoaşterii şi a aplicaţiilor ei, educaţia trebuie să păstreze dimensiunea umanistă a întregii dezvoltări veritabile şi a valorilor toleranţei, solidarităţii, respectului şi deschiderii spre altul; accentul va trebui să fie pus pe contextul inter-cultural al tuturor formelor de educaţie" - se spune în „Troaisieme plan a moyen terme (1990-1995)".

În acest context soluţia realizării autonomiei spirituale a tinerilor nu poate veni doar din partea instituţiei şcolare-complexitatea obiectivelor şi a proceselor educative impun o conjugare a eforturilor mai multor instituţii.

Mediul social şi în special cel cultural trebuie astfel redimensionat încât să inducă influenţe educative directe şi vizibile - în condiţiile în care şcoala rămâne instituţia fundamentală în care se pun bazele unei educaţii iniţiale şi sistematice.

Educaţia interculturală pentru şi într-o Europă unită trebuie să pună accentul pe valori care să permită o mai bună comunicare, convieţuire şi relaţionare precum: toleranţa, respectarea drepturilor, complementaritatea culturală, respectul pentru valori locale, pe ideea difuziunii prin educaţie a modelelor culturale demne de a fi cunoscute, incorporate şi respectate de către toţi indivizii - conturându-se astfel o mentalitate holistică, planetară, capabilă să integreze şi să promoveze valori universale. O bună educaţie în spiritul valorilor culturale permite individului să se raporteze într-un mod adecvat la stimuli culturali diverşi, să asimileze şi să se bucure de un registru mai variat de valori având drept consecinţa eliminarea conformismelor şi menţinerea permanentă a spiritului într-o stare activă. Cultura –chiar dacă îmbracă expresii eterogene - poate fi considerată ca liantul, factorul comun ce înlesneşte consensul şi înţelegerea dintre oameni la scară planetară. Olivier Reboul, în lucrarea „Les valeurs de l'education", defineşte umanitatea prin trei valori: comunicare, egalitate şi solidaritate; orice educaţie care se restânge la o singură cultură degenerează în îndoctrinare fanatică.

Modelul lumii viitoare - o lume comunitară, pretinde formarea unor oameni competenţi şi responsabili faţă de semenii lor, capabili să trăiască în societăţi bazate pe dialog inter-cultural, dreptate socială, libertate, pe binele comun.

Criteriile axiologice folosite în alegerea conţinuturilor şi a strategiilor didactice conduc către o educaţie ce vizează formarea unor personalităţi apte de gândire şi acţiune independente, de participare competentă, creative, cu o puternică flexibilitate a capacităţilor intelectuale şi comportamentale şi nu doar a unor reproducători de informaţii.

Gama de valori funcţionale se poate multiplica în funcţie de evenimentele ce intervin în viaţa indivizilor - importante rămân însă orientările şi determinările principale enumerate exemplar de S.R. Dottrens, si anume: „a şti să te conduci, a şti să colaborezi, a şti să te adaptezi, a şti să te cultivi" dar şi regulile educaţiei prospective precizate de Gaston Berger: „a privi departe, a privi larg, cuprinzător, a asuma riscuri, a gândi la om."

Veridicitatea acestor determinări o probează însăşi tipul de personalitate pe care învăţământul nostru tinde să-l construiască: un om apt de o dezvoltare integrală, armonioasă, intelectuală şi moral-civică, educat în spirit umanist, ştiinţific, în spiritul valorilor naţionale şi universale ale culturii şi civilizaţiei.

Nu se pot eluda din reperele unui ideal pedagogic valori importante cum sunt cele referitoare la responsabilitatea socială, angajamentul civic, contribuţia prin educaţie la instaurarea unei societăţi echitabile, pacifiste şi democratice. Ele sugerează nu numai conţinuturi ale instruirii ci şi direcţii asupra cărora trebuie să

Scanned with OKEN Scanner

reflecteze atât oamenii şcolii cât şi forţele diriguitoare interesate în conturarea şi realizarea unui program educativ eficient. Plecând de la premisa că „această viaţă are preţ prin ceea ce creem în domeniul culturii", Ştefan Bârsănescu argumenta că scopul educaţiei este dublu: unul obiectiv, de a păstra şi spori valorile obiective şi altul subiectiv, de a face pe individ să vibreze şi să poarte grija pentru valorile subiective – punct de vedere extrem de actual şi astăzi.

Statutul de personalitate demnă şi autonomă se atinge prin contactul profund şi variat cu cultura autentică numai în măsura în care educaţia ne sensibilizează faţă de valorile autentice, cultivându-ne nevoia de a le trăi, vehicula şi chiar crea.

Plecând de la ideea că omul este întotdeauna produsul unei educaţii, o problemă esenţială este ierarhia valorilor, respectiv ordinea propunerii lor celor educaţi - avându-se în vedere particularităţile psiho-fizice ale copiilor. Este ştiut faptul că la vârste mici nu pot fi percepute valorile abstracte, deci se vor transmite gradual valori preponderent particulare, uşor reperabile în comportamentul purtătorilor. De asemenea, ierarhizarea şi combinarea valorilor se va realiza avându-se în vedere şi eventualele opoziţii şi conflicte dintre ele - reperabile atât în planul derulării temporale dar şi al desfăşurării sincronice.

Binele, Adevărul, Frumosul, Dreptatea - ca valori fundamentale, pot fi întâlnite în orice societate, însă cunosc determinări existenţiale concrete. De exemplu, Binele este o valoare dezirabilă, căruia toţi oamenii îi recunosc necesitatea însă există mari diferenţe individuale în ce priveşte maniera concretă de a-l percepe şi mai ales de a-l înfăptui.

Învăţarea valorilor şi formarea atitudinilor sunt procese complicate şi de durată –marea dificultate constând în faptul că aceste fenomene sunt lente şi se află nu doar sub incidenţa activităţii din şcoală, dar şi sub influenţa unor factori informali - de exemplu mass-media ce exercită adesea influenţe nefaste, direcţionând eronat preferinţele, şi, mai grav, comportamentele.

Spaţiul existenţei individuale, în acest început de mileniu, depăşeşte limitele tradiţionale de formare şi socializare iniţiale - ca urmare, întâlnirea şi dialogul culturilor, în ciuda diferenţelor ce le separă în timp şi spaţiu, sunt inevitabile şi, uneori, devin problematice şi complexe.

Educaţia interculturală se impune deci, ca opţiune raţională ce vizează pregătirea tinerilor de a face cele mai bune alegeri şi de a se orienta în contextele multiplicării şi diversificării continue a sistemelor de valori.

Bibliografie :

1. Allport, W., Gordon, *Structura şi dezvoltarea personalităţii*, Bucureşti, EDP, 1991.
2. Baran, Pescaru Adina, *Parteneriat în educaţie*, Bucureşti, Ed. Aramis, 2004.
3. Cucos, Constantin, *Pedagogie şi axiologie*, Bucureşti, EDP, 1995.
4. Dewey, John, *Democraţie şi educaţie*, Bucureşti, EDP, 1972.
5. Grunberg, I, *Axiologia şi condiţia umană*, Bucureşti. Ed. Politică, 1972.
6. Nicolescu, Mariana, *Modelul uman şi idealul educativ*, Bucureşti, EDP, 1995.

INTERACŢIUNE ŞI IDENTITATE CULTURALĂ

Înv. Viorica Lazăr şi înv. Eugen Lazăr
Şcoala de Arte şi Meserii, Bălţaţi, jud Iaşi

În momentul în care vorbim de cultură ne referim la noţiunile de artă, muzică, pictură dar totodată la modul de viaţă al membrilor unei societăţi: felul în care se îmbracă, ritualurile de naştere, cununie, viaţa de familie, stilul de muncă, maniera în care petrec aceştia îşi petrec timpul liber. Felul de a fi, de a acţiona şi a gândi a unei persoane exprimă cultura.

Cultura este interiorizată încă din fragedă pruncie, realizându-se prin socializare. Încă de la primele cuvinte, gesturi, învăţăm ce este bine, ce este rău formându-ne treptat conştiinţa de sine. Valorile pe care noi le preluăm şi le interiorizăm mai apoi, sunt cele care ne ghidează judecata, acţiunile, alegerile.

Trebuie să precizăm faptul că diversitatea culturii omeneşti este remarcabilă prin toate formele de comportament. Astfel, un exemplu ar fi cel în care evreii nu consumă carne de porc , în timp ce hinduşii mănâncă acest tip de carne, nu însă şi pe cel de vită.

Societăţile mici tind a fi uniforme din punct de vedere cultural în schimb, societăţile industrializate sunt diverse, identificându-se numeroase subculturi diferite. Fiecare cultură posedă propriile modele unice de comportament, ce par străine altor oameni din medii diferite. Ceea ce este foarte important în momentul în care dorim să studiem practicile si credinţele unei culturi este de a ne oprim la înţelesurile valorilor care stau la bază, deoarece ele sunt criteriul de referinţă. Este foarte greu de realizat acest lucru încât ne confruntăm cu *etnocentrismul*, care reprezintă analiza comparativă a celorlalţi în prisma culturii de care aparţii. Culturile umane diferă atât de mult încât nu este deloc surprinzător faptul că în mod frecvent oamenilor dintr-o altă cultură le vine greu să înţeleagă ideile sau comportamentul uneia.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate acestea industrializarea, globalizarea, evoluţia tehnologiei produc schimbări care diminuează din valorile tradiţionale. Astfel spre exemplu, ritualurile sunt realizate diferit întrucât accesul la unele servicii are loc mult mai uşor, timpul este foarte preţios, se realizează formalităţi şi se ajunge să se negjijeze uneori specificul ritualului. În zilele noastre suntem influenţaţi de aceste procese şi pentru a putea reuşi în acest secol al vitezei trebuie să fii multicultural, multilingvist. Numai dacă privim produsele din supermarket-uri ne dăm seama că întâlnim o diversitate de bunuri, fabricate, preparate cu ingrediente sau părţi din ţări diferite.

Astfel, pentru a putea conserva valorile culturii din care facem parte este necesară o politică culturală adecvată, stimularea creativităţii, a interesului celor tineri către elementele de originalitate din comunitatea lor.

În următoarele rânduri ne vom opri pentru a face incursiune la câteva aspecte privind cultura Iaşului, întrucât acesta aparţine tuturor locuitorilor săi, reprezintă oraşul marilor idei, al primei mari Uniri, al primului spectacol de teatru în limba română şi al primului muzeu literar memorial.

IAŞI –Centrul cultural al Moldovei

Nicolae Iorga scria" *Sunt români care nu au fost niciodată la Iaşi, deşi n-ar trebui să fie nici unul*". Iaşul reprezintă Centrul cultural al Moldovei şi poate fi caracterizat prin:

- parfumul teilor din Parcul"Copou" ce l-au inspirat de poetul nostru Mihai Eminescu;
- Palatul Culturii, monument ridicat pe ruinele vechii Curţi Domneşti, care găzduieşte Sala Gotică, Sala Voievozior având toate portretele domnitorilor Moldovei precum şi a regilor României, Sala „Henri Coandă" cu lambriuri executate după un proiect al marelui savant. El reprezintă totodată sediul Complexului Muzeal Moldova „Iaşi, unde întâlnim Muzeele de Istorie ,Etnografie, Artă, Ştiinţă şi Tehnică precum şi frumosul orologiu carillon instalat în turnul central format din opt clopote ce reproduc din ora în oră „Hora Unirii"
- faimosul centru universitar "Al.I. Cuza" ce a găzduit şi continuă să găzduiască mii de studenţi an de an, unde se poate vizita „Sala paşilor pierduţi" care este decorată cu picturi realizate de celebrul artist, Sabin Bălaşa
- Iaşul este renumit şi pentru lăcaşele de cult printre care amintim: Mănăstirea Golia- din turnul căreia putem admira cele şapte coline, Mănăstirea Cetăţuia construită pentru lăcaş de rugăciune dar şi pentru refugiu, rezistenţă armată; Mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi" o frumoasă ctitorie al lui Vasile Lupu ce păstrează ornamente exterioare unice în România caracterizate prin imbinare de elemente turceşti, arabe, georgiene, armene. Nu putem să nu menţionăm şi Mitropolia Moldovei şi a Bucovinei care păstrează de aproape 120 de ani moştele Cuvioasei Paraschiva, ocrotitoarea Moldovei.
- Bojdeuca lui Ion Creangă din Ţicău care este primul muzeu memorial din România.

Acestea sunt numai câteva dintre câteva obiectivele turistice ce consolidează denumirea Iaşului ca fiind Capitala culturală a Moldovei. Nu putem să nu menţionăm străzile ce îţi inspiră un aer vechi şi rustic, frumoasele târguri culturale ce sunt găzduite la Iaşi, Teatrul Naţional"Vasile Alecsandri", Grădina Botanică ce oferă clipe de relaxare, bucuria de a descoperiri specii de plante rare şi exotice.

Cu toate acestea, menţinerea unei culturi depinde foarte mult de formarea unor centre culturale regionale axate pe formarea unor resurse informaţionale. Patrimoniul cultural reprezintă una dintre componentele de bază ale dezvoltării umane, identitatea unei naţiuni se identifică prin limbă şi patrimoniul cultural. Comunitatea naţională, în acest caz redat prin stat, este obligată să susţină prin orice mijoace păstrarea acestei identităţi.

Interacţionăm cu fel de fel de modele culturale zi de zi pe care trebuie să le descifrăm pentru a le putea înţelege. Trăim într-o perioadă în care tehnologia avansează şi trebuie să ne orientăm atât spre păstrarea patrimoniului cultural dar şi spre folosirea serviciilor actuale în promovarea acestuia. Implicarea cât mai fragedă a copiilor în acest proces de promovare a patrimoniului stimulează construirea identităţii sociale la o vârstă foarte fragedă. De asemenea, trebuie să conferim libertate pentru o mai bună receptivitate şi contribuţie în cadrul unor schimburi de experienţă, întâlniri privind multiculturalitatea şi interculturalitatea.

Bibliografie:

1. Giddens, Anthony- *Sociologie*, Bucureşti, Editura ALL, 2000, pag: 25-54
2. Fiona MacDonald, Antony Mason- *Cartea culturii,* Editura Aquila93,2006, pag 10-30
3.Ştefan Stanciu- *Cultura şi comportament organizaţional*, Editura Comunicare.ro, 2005, pag 35-53

CULTURALISMUL ROMÂNESC ŞI CULTURA ŞCOLARĂ ACTUALĂ DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI

Prof. Claudia Furtună, Şcoala „Bogdan Petriceicu Hasdeu", Iaşi,
Prof. Cezar Furtună, Şcoala „Titu Maiorescu", Iaşi

Beneficiar în contemporaneitate al câtorva mii de definiţii apărute în siajul traiectului emergent al sensului - iniţial figurat - de vector cuantificator al spiritualităţii de diverse ordine şi origini, termenul de *cultură* a fost reinventat ca atare de umaniştii Renaşterii la mijlocul secolului al XVI-lea, fiind impus ulterior ca simbol al filosofiei Luminilor, desemnând apoi acea *muncă de educare a spiritului, îndeosebi în timpul copilăriei*, după o formulă celebră a lui Hobbes. Această semnificaţie este suprapusă parţial, în secolul al XIX-lea, de conţinutul

Scanned with OKEN Scanner

semantic al termenul de *civilizaţie* (preferat de adepţii şcolii franceze), înregistrând continuu ample dezvoltări, până la a exprima succint *acel ansamblu complex care include cunoştinţele, credinţele religioase, arta, morala, obiceiurile şi toate celelalte capacităţi şi obiceiuri pe care omul le dobândeşte în calitate de membru al societăţii*, după cum rezumă E.B.Tylor. Altfel spus, acea sumă de modele comportamentale însuşite şi transmise social, specifice unei comunităţi, unei societăţi.

Menţinând accepţia asumată discursiv în această arie semantică, ne propunem să ne raliem obiectivelor primare ale acestui cadru organizatoric şi publicistic (înscriind succintele consideraţii prezente în secţiunea rezervată în simpozion valenţelor formativ-educative de pe ambele maluri ale Prutului), iniţiate cu inspiraţie şi generozitate de două instituţii cu personalitate, Şcoala „Ion Creangă"- Iaşi şi respectiv Liceul „Mihai Eminescu" - Chişinău (Republica Moldova). În cazul primeia dintre cele două entităţi educaţionale menţionate, ne sprijinim demersul în cauză inclusiv pe concluziile şi pe acumulările unui fructuos proiect internaţional intitulat „Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană", derulat în intervalul decembrie 2007 – septembrie 2008 şi a cărui perspectivă bilanţieră, pusă cu amabilitate la dispoziţia participanţilor de doamna profesoară Iuliana Asăvoaie, a cuprins numai aprecieri notabile, ca şi – din perspectiva implicării proprii - în proiecţia şi finalizarea concretă, pe contingenţa tematică multivalentă cu „Festivalul internaţional de cultură şi civilizaţie românească – Românaşul", organizat în 2007-2008 de Şcoala „Bogdan Petriceicu Hasdeu" - Iaşi.

În mod concret, resurecţia unui culturalism de expresie clar românească şi a unei culturi şcolare subiacente, orientate – din raţiuni care transcend naţionalismul şi vizează cu predilecţie europenismul, modernitatea, acurateţea lingvistică şi la rigoare adevărul istoric – în direcţia unei reevaluări strategice şi restructurări de profunzime de ordin cognitiv, axiologic, formativ şi afectiv (restrângând astfel o enumerare care în alte cadre ar trebui să fie mult mai extinsă) în forma şi conţinutul ofertei de dialog şi de parteneriat cultural, cu primordialitate şi – în sens restrâns, curricular – educativ în emergenţă, se vădeşte a fi absolut necesară în contextualitatea realităţilor prezente, acest lucru având de întâmpinat, în condiţiile cunoscute, mai multe dificultăţi în Basarabia.

Sub aspect curricular, aşadar, abordările de profil adoptate progresiv în România după 1989, permit în anumite circumstanţe, activizarea de partea aceasta a Prutului a valenţelor formativ-educative de ordin cultural proprii întregului spaţiu moldovenesc, referenţial în cazul de faţă, oferind în plus posibilitatea reliefării prioritare a elementelor de comuniune, de solidaritate şi de apropiere în cadrul mai multor arii curriculare, în modalităţi care se pretează în plus şi la maniere moderne (binecunoscute sub raport teoretico-metodologic, cu contribuţii de ultimă oră datorate în special lui Sorin Cristea şi I.T. Radu, de exemplu) de desfăşurare a actului didactic, centrate – în situaţia istoriei – pe survolarea galeriei de personalităţi culturale şi istorice cu aporturi semnificative în dezvoltarea ansamblului spiritualităţii şi construcţiei statale româneşti şi pe sublinierea osmozei structive a Moldovei de dinainte de 1812.

În direcţia supusă dezbaterii prezente, indicaţii metodologice şi conceptuale de primă utilitate sunt de regăsit în operele clasicizate ale unor Nicolae Iorga, A.D.Xenopol, Simion Mehedinţi, Gheorghe I. Brătianu (filtrate îndelung de o fecundă literatură secundară circumscrisă tematic problemei basarabene) un exemplu în acest sens constituindu-l, bunăoară, îndemnul din 1910 al lui Spiru Haret în a sa *Mecanică socială* la accentuarea axiologică a *punctelor tari* ale românilor care, asemenea altor europeni, pot demonstra că *„un popor puţin numeros poate da naştere unei dezvoltări de energii considerabile, dacă este capabil să le dezvolte prin el însuşi sau să declanşeze forţe sociale considerabile* [...] *datorită calităţilor sale proprii de inteligenţă şi energie*".

Dinspre noile tendinţe de inspiraţie occidentală, inserarea în curricule (inclusiv a celei de Consiliere din 2008) a modulelor tematice sau doar a unor elemente de educaţie pentru toleranţă, pentru acceptare şi raportare adecvată la alteritate, pentru pluri- şi interculturalitate, pentru integrare, pentru cultivare, conservare şi diseminare cognitivă a tradiţiilor şi a tot ceea ce ţine de specificul local (a se citi *istorie locală*) nu reprezintă o restructurare totală a sistemului educaţional românesc, întrucât acesta se sprijină pe o solidă acumulare ante- şi interbelică, reînnodată după 1989.

Transgresând componentele teoretice expuse pe larg în literatura de specialitate din ultimii ani, inclusiv în aceea de limbă română, se poate insista mai cuprinzător asupra aspectelor particulare care, pe urmele aşa-numitului *Pod de flori* pot surmonta într-o manieră mai realistă clivajele de ordin – la esenţă – comunitar induse cu precădere nu atât de separatismul cât de separaţiile de natură politică, pentru că - în mod evident - spaţialitatea naţională de expresie românească a transcens cu mult frontierele interstatale, după cum axiomatiza acum şapte decenii marele Nicolae Iorga. Anumite componente şi scheme administrative sau realmente politice, fie că este vorba despre mobilitatea şcolară şi universitară, de asumarea/acordarea cetăţeniei, de iniţiative ale mass-media, nu se pot substitui acelui culturalism românesc pe care îl invocam în titlu, pentru că, finalmente, tot prin forţa sistemului de comportamente învăţate şi transmise prin educaţie sau doar prin imitaţie şi prin raportare la o paradigmă comunitară dată, europeană şi europenizantă, se poate amorsa acel construct identitar apt să uniformizeze în sensul modernităţii realităţile de pe cele două maluri ale Prutului.

Configuraţia psihologică proprie românimii a conservat permanent capacitatea de resurecţie, de resurgenţă a acesteia în direcţia integrării, iar *„feluritele operaţiuni la cari acest material sufletesc a fost supus în laboratorul istoriei universale a neamurilor* [...], *feluritele forme pe cari i le-a dat şi feluritele grade de*

Scanned with OKEN Scanner

consistență pe cari i le-a imprimat în decursul timpului", cum plasticiza acum mai bine de un veac Dumitru Drăghicescu nu au putut delabra iremediabil fondul românesc pe care, reiterăm, educația școlară este cea dintâi chemată să îl susțină real, adecvat, pertinent și oportun în acest context geopolitic tulbure de reașezare a echilibrului de forțe din regiune (care poate deveni lesne scena unor desfășurări de inspirație kosovară, abhază sau sud-osetină, dacă se are în vedere cronicizarea interesată a problemei transnistrene). Valențele formativ-educative aduse în discuție nu au, desigur, puterea de a transgresa, ele singure, dificultățile de ordin logistic și – din păcate, încă și acum – ideologic, în primul rând, care împiedică, de exemplu, manualele de istorie și hărțile istorice editate în România să circule nerestricționat în mediul școlar basarabean, dar un mai bine-orientat management informațional, o multiplicare a formelor de comunicare culturală cu adresabilitate de masă (școlară, în primul rând), o nuanțare a totuși inevitabilei aculturații pot, însumate fiind, să regenereze acel culturalism românesc mai atent la componenta sa școlară, care să-i deschidă perspectivele de impunere, pe fondul lingvistic ameliorat la est de Prut după 1990.

Parafrazându-l pe T. S. Eliot, Edgar Morin aserționa într-o lucrare recent tradusă în limba română că *gândind Europa, „Sfârșitul este acolo de unde începem"*, făcând astfel trimitere indirect la diferitele forme de educație și de comunicare intrinsecă de care nu se poate face abstracție atunci când se intenționează realizarea unei fluidizări de relaționare, ale cărei baze nu pot fi altele decât acelea ale culturii școlare, la esență singurele care pot conferi trăinicie identității europene către care se tinde: *„Ce rămâne din cultura europeană? Ar fi ridicol să deplângem pierderea a ceva ce era prin natură menit universalului doar pentru că am pierdut exclusivitatea asupra sa. Problema este de a ști dacă ne-am păstrat virtuțile care au dat naștere creațiilor noastre deopotrivă originale și universale. Într-un cuvânt , de a ști cine am fost de fapt și cine am devenit."* Altfel spus, *Historia, magistra vitae...*

Bibliografie:

1. Alexandrescu, Sorin, *Paradoxul român*, București, Editura Univers, 1998;
2. Antohi, Sorin, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, ediția a II-a, București, Editura Nemira, 1998;
3. Brătianu, Gheorghe I., *Originile și formarea unității românești*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza", 1998;
4. Ceaușescu, Gheorghe, *Nașterea și configurarea Europei*, București, Editura Corint, 2004;
5. Codrescu, Andrei, *Dispariția lui „Afară". Un manifest al evadării*, trad. de R. Vasilescu, pref. I.P.Culianu, București, Editura Univers, 1995;
6. Dahl, Robert A., *Poliarhiile. Participare și opoziție*, Iași, Editura Institutului European, 2000;
7. Drăghicescu, D., *Din psihologia poporului român. Introducere*, st.intr. Virgil Constantinescu Găliceni, București, Editura Historia, 2006;
8. Haret, Spiru, *Mecanica socială*, trad. A.G.Apostol, st. intr. Constantin Schifirneț, București, Editura 100+1 Gramar, 2001;
9. Hogea, Vlad (editor), *Națiunea, eterna iubire (selecție de texte)...*, Târgoviște, Editura Samizdat, 2005;
10. Iorga, N., *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*, Galați, Editura Porto-Franco, 1996;
11. Marino, Adrian, *Politică și cultură română*, Iași, Editura Polirom, 1996;
12. Măciu Mircea, *Cultura și istoriografia românească sub semnul axiologiei*, București, Editura Enciclopedică, 2004;
13. Mehedinți, S., *Civilizație și cultură*, Iași, Editura Junimea, *1986;*
14. Morin, Edgar, *Gîndind Europa. Eseuri de ieri și de azi*, Iași, Editura Institutului European, 2008;
15. Pecican, Ovidiu, *Ce istorie scriem*, București, Editura Ideea Europeană, 2006;
16. Tănase, Virgil, *România mea. Convorbiri cu Blandine Teze-Delafon,* trad. I.Petraș, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1996*;*
17. Ursache, Petru, *Etnosofia*, București, Editura Paideia, 2006.

COMPLEXITATEA EDUCATIEI PENTRU RECEPTAREA VALORILOR CULTURALE

Prof. Alina Ionescu,
Grupul Școlar Agromontan „Romeo Constantinescu", Vălenii de Munte, județul Prahova

Definită „drept o acțiune sistematică exercitată de adulți asupra copiilor și adolescenților cu scopul de a-i pregăti pentru viața pe care vor trebui să o trăiască într-un mediu dat", educația presupune și existența unui ideal educațional stabilit la nivelul societății. În această privință *Legea învățământului* prevede dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, formarea personalității autonome și creative. Acest fapt implică prezența a trei dimensiuni – psihologică, pedagogică și socială - care se realizează printr-o serie de activități educative, între acestea demersurile dirigintelui fiind esențiale.

Complexitatea educației este dovedită de cele patru componente ale sale – managementul clasei ca grup, dezvoltarea personalității și a carierei, educația pentru valori și educația pentru securitatea personală - , dintre care ultimele trei au două, șase și, respectiv, cinci subcomponente, trei dintre toate acestea fiind abordate și în secțiunile reuniunii noastre de astăzi.

Scanned with OKEN Scanner

Subcomponenta educaţia pentru receptarea valorilor culturale este una dintre cele şase subcomponente ale educaţiei pentru valori care se remarcă prin complexitatea ei, printr-un puternic caracter interdisciplinar şi prin multitudinea scopurilor propuse şi obiectivelor ce pot fi atinse.

În primul rând, aria de manifestare a acestei subcomponente este vastă deoarece cuprinde toate artele – literatură, muzică, pictură, teatru, sculptură, cinematografie, coregrafie – atât ca mod de manifestare general estetic, pe plan naţional şi universal, cât şi ca individualizare în activitatea unor personalităţi de prim rang.

În al doilea rând, cultura nu poate fi disociată de civilizaţie şi de ştiinţă, aspecte ce nu trebuie neglijate, ci trebuie incluse în mod necesar şi obligatoriu în această subcomponentă ce a mai fost numită şi educaţia prin şi pentru cultură şi civilizaţie. Aşa se explică faptul că în cadrul orelor de dirigenţie pot fi abordate la această subcomponentă teme dedicate vieţii şi activităţii unor scriitori, pictori, sculptori, muzicieni, actori, a unor savanţi, oameni de ştiinţă români şi străini de valoare universală sau laureaţi ai premiului Nobel etc., dar şi teme generale ca *Frumosul în fiecare zi lângă noi, prin noi, Frumosul din artă şi natură, Bucuria muzicii, În lumea cărţilor, Natura şi omul – de la pădure la arta în lemn, Tradiţii şi obiceiuri în judeţul meu, Arta de a fi spectator, Folclorul – oglindă a spiritualităţii noastre, Patrimoniul naţional – patrimoniul universal, Prin marile muzee ale lumii* etc. Astfel elevii vor putea aprecia atât contribuţia poporului român, cât şi a altor popoare la patrimoniul culturii universale.

În al treilea rând, activităţile educative ce pot fi desfăşurate în cadrul acestei subcomponente oferă nu numai posibilitatea însuşirii de către personalitatea umană a valorilor culturii naţionale şi universale, ci şi asimilarea unor cunoştinţe umaniste, ştiinţifice, tehnice şi estetice care au drept consecinţă şi formarea capacităţilor intelectuale, a disponibilităţilor afective şi a abilităţilor practice. De pildă, cunoscând aspecte din viaţa şi activitatea unor artişti şi oameni de ştiinţă, elevii fac cunoştinţă nu numai cu realizările acestora, ci se conving şi de calităţile lor, precum tenacitatea, inteligenţa, sensibilitatea, intransigenţa, capacitatea de efort, cultul prieteniei, toleranţa, curiozitatea de a afla etc., valori morale pe care copiii şi le însuşesc apoi şi pentru care militează. În cadrul acestor lecţii de prezentare a vieţii şi activităţii unor personalităţi, importante nu sunt noţiunile pur teoretice pe care elevii le pot dobândi la orele de literatură română, muzică, desen, fizică, chimie etc., ci aspectele de natură morală, afectivă, ce pot influenţa conduita lor. De aici se observă şi caracterul interdisciplinar al activităţii educative cu activităţile curriculare obligatorii la diferite obiecte de învăţământ. Mai mult decât atât, acelaşi material despre o personalitate sau alta poate fi folosit în dezbaterea unor teme de la altă componentă sau subcomponentă educativă, cum ar fi dezvoltarea carierei elevului sau educaţia pentru munca de calitate.

O altă valenţă deosebită a activităţilor desfăşurate la subcomponenta educaţie pentru valorile culturale o constituie posibilitatea realizării a numeroase obiective educaţionale: aplicarea criteriilor estetice şi morale adecvate în aprecierea valorilor culturale şi ştiinţifice naţionale şi universale, respectarea datinilor, a obiceiurilor şi a tradiţiilor naţionale, aprecierea contribuţiei poporului român, dar şi a altor popoare la patrimoniul culturii universale, contribuţia la promovarea culturii naţionale în special şi a celei universale în general, descoperirea frumosului din viaţă, din natură, din creaţia umană şi statornicia lui în lume, descoperirea artei ca păstrătoare a celor mai înalte valori morale (hărnicie, dragoste de ţară, eroism, vitejie, bunătate, prietenie, modestie etc.), întărirea hotărârii de a deveni ei înşişi factori civilizatori ai lumii prin educaţie intelectuală, estetică, morală etc. Toate aceste obiective (dar şi altele) trebuie stabilite şi îndeplinite de-a lungul întregii şcolarităţi, de la grădiniţă până la liceu, planificate în funcţie de vârsta şi de nivelul de înţelegere ale copiilor (vezi în acest sens şi *Programa activităţii educative în învăţământul preuniversitar*), realizându-se astfel o influenţă educativă permanentă pe această coordonată.

Un alt câştig al acestor acţiuni educative este implicarea directă, activă a elevilor în pregătirea acestora prin culegerea materialelor necesare sau prin crearea unora dintre ele (fotomontaje, expoziţii de carte, momente poetice, recitaluri etc.). Multe dintre acestea devin mijloace didactice folosite în cadrul dezbaterii temei, fiind în acelaşi timp şi produse ale activităţii elevilor. Pornind de la temele dezbătute, se pot organiza foarte multe activităţi extracurriculare: vizite la muzee, la expoziţii, la biblioteci, vizionări de spectacole, audiţii muzicale, concursuri pe diferite teme, simpozioane, editări de reviste etc. Multitudinea de mijloace didactice şi de activităţi posibile implică, în acest caz, şi o diversificare a metodelor folosite de diriginte, alese în funcţie de material, de nivelul clasei, de scopul şi obiectivele propuse, de strategia adoptată: dezbatere, conversaţie, demonstraţie, lectură etc.

În realizarea unei ore de dirigenţie cu o temă din această subcomponentă, se respectă etapele general valabile ale unei astfel de activităţi: pregătirea anterioară a temei (cunoaşterea temei de către elevi, documentarea, distribuirea de sarcini elevilor, procurarea mijloacelor necesare), desfăşurarea propriu-zisă (organizarea clasei şi asigurarea atmosferei afectiv atitudinale) şi încheierea. O atenţie deosebită trebuie acordată primei etape atât de către elevi, cât şi de către diriginte, căci de modul rezolvării ei depinde calitatea întregii activităţi.

Având în vedere aspectele puse în discuţie, putem constata că această componentă îşi dovedeşte complexitatea prin caracterul interdisciplinar, prin multitudinea scopurilor propuse şi a obiectivelor ce pot fi îndeplinite, având totodată o foarte mare arie de cuprindere. De aici rezultă şi diversitatea temelor ce pot fi puse în discuţie, a activităţilor pregătitoare desfăşurate de elevi şi diriginte, precum şi a acţiunilor extracurriculare ce pot fi desfăşurate în colaborare cu alţi factori educaţionali. Tot ca un aspect al complexităţii acestei subcomponente,

Scanned with OKEN Scanner

nu trebuie neglijate nici bogăţia de mijloace didactice care pot fi folosite şi nici valenţele pronunţat formative ale tuturor activităţilor ce se pot planifica şi desfăşura, deoarece se realizează atât îmbogăţirea orizontului de cultură şi cunoaştere al elevilor, cât şi cultivarea unor sentimente şi atitudini menite să contribuie la dezvoltarea armonioasă a personalităţii elevilor.

În cadrul procesului complex şi îndelungat de formare a personalităţii copilului, cunoaşterea obiceiurilor, a tradiţiilor populare şi etnografice populare are o importanţă deosebită datorită conţinutului de idei şi de sentimente pe care la transmit.

Arta noastră populară manifestată sub toate aspectele ei reprezintă o bogăţie nepreţuită de comori pentru toţi aceia care îşi iubesc patria şi neamul. Începând cu obiceiurile laice, continuând cu frumoasele costume pe care le îmbracă în aceste împrejurări, şi terminând cu cântecele, dansurile şi strigăturile nelipsite la aceste datini, izvorul lor e nesecat pentru cel ce vrea sa le cunoască şi să le adune în mănunchi pentru a le dărui din nou, aşa cum spunea Anton Pann: „De la lume adunate / şi iarăşi la lume date"

Obiceiurile şi datinile străbune româneşti, rod al unui îndelungat efort de cunoaştere, reprezintă un tezaur inestimabil de înţelepciune ale cărui valori şi sensuri nu se sting niciodată. Asemenea lui Vasile Alecsandri care spunea: „poţi să cutreieri lumea toată şi să te minunezi de rezultatele civilizaţiei, dar nimic nu-i mai fermecător decât colţul de pământ pe care te-ai născut", şi noi trebuie să ne mândrim că suntem români, să ne bucurăm de comorile pe care ni le-au lăsat strămoşii noştri şi să le transmitem mai departe urmaşilor noştri.

Dintre obiceiurile şi tradiţiile româneşti, cele din perioada de iarnă (24 decembrie - 7 ianuarie) se bucură de cea mai mare popularitate şi bogăţie de manifestări.

Colindatul este una din practicile care se înglobează în obiceiurile caracteristice de iarnă. Moş Ajun (fratele sărac al lui Moş Crăciun) este sărbătorit pe 24 decembrie. În dimineaţa de Ajun se obişnuieşte umblatul în colindeţ (piţărăi). Piţărăii pornesc din casă în casă, îmbrăcaţi frumos, cu trăistuţe după gât, iar în mână cu colinde sub comanda vătafilor (conducătorii grupului). Aceştia fac urări de sănătate şi belşug gazdelor şi sunt răsplătiţi cu colaci, fructe, dulciuri. În unele zone rurale vătaful urează: „Bună dimineaţa lui Moş Ajun, dar mai bună lui Crăciun, ce-i în casă să trăiască, ce-i afar' să izvorască. Oile lânoase, vacile lăptoase, caii-ncurători, porcii unsuroşi, să-i mâncaţi sănătoşi.". Gospodina aruncă peste ceata colindătorilor boabe de porumb, grâu, fasole, dovleac în speranţa unui rod îmbelşugat în anul care va urma. Vătaful este răsplătit cu un colac mare „colacul lui Dumnezeu", iar ceilalţi colindători cu colăcei. În seara premergătoare Crăciunului, în unele zone, se merge cu Steaua, Vicleiul, Irozii. Cu Steaua se colindă în noaptea Ajunului Crăciunului de către grupuri de câte patru băieţi. Numele obiceiului vine de la steaua care are 12 colţuri, acestea reprezentând cele 12 luni ale anului. Sosirea stelarilor se anunţă prin cântec: "Seara de astă seară / Este o seară mare, / Seara lui Ajun, / Noaptea lui Crăciun / Nea....., ne primiţi cu Steaua?"

Dacă sunt primiţi, colindătorii vor cânta Steaua sus răsare.

Tot în Ajunul Crăciunului, se merge în unele sate româneşti, cu Vicleiul. Acesta este un teatru de păpuşi în miniatură unde sunt înfăţişate scene care redau ritualul naşterii lui Iisus Cristos. Echipajul este format din patru cântăreţi, un păpuşar şi un fluieraş. Ei îşi anunţă sosirea astfel: „Din oraşul Vicleim, / Ieşiţi boieri să-L privim, / Ne primiţi cu Vicleiul?" Pe fundalul coral în care erau cântate Naşterea divinizată şi moartea, păpuşarul punea în scenă diferite aspecte din viaţa plină mde satiră şi umor.

Colindatul se continuă şi după Crăciun până la Anul Nou. În unele zone se umblă cu Cerbul, Ursul, Brezaia, Capra. Acestea erau măşti zoomorfe reprezentând, prin sincretismul manifestării cetei, moartea şi renaşterea. Urătorii joacă după muzică zgomotoasă cu strigăte de încurajare.

Exemplu: Cerbul „Iese cerbul în drum mare / Si frică de vânători n-are. / Hai sus, sus cerbule, sus, / Că stăpânul ţi-a adus / Daruri cum altele nu-s."

În noaptea de Anul Nou colindătorii umblă cu Pluguşorul. Pluguşorul sau buhaiul este un obicei agrar prin care colindătorii urează un an îmbelşugat: „Aho, aho, copii si fraţi / Staţi puţin si nu mânaţi, /Lângă boi v-alăturaţi / Şi cuvântul mi-ascultaţi. / Mâine anul se-nnoieşte /Pluguşorul se porneşte /Şi începe-a colinda / Pe la case a ura".

În prima zi a anului, copii mai mici colindă cu Sorcova (o creangă împodobită cu flori colorate din hârtie) şi fac urări de sănătate şi viaţă lungă gazdelor: „Sorcova, vesela / Să trăiţi, să-nfloriţi / Ca merii, ca perii / În mijlocul verii / Tare ca piatra, / Iute ca săgeata, / La anu şi La mulţi ani!"

Toate aceste obiceiuri şi tradiţii de iarnă sunt un prilej de bucurie şi mândrie, de distracţie pentru copiii şi oamenii de toate vârstele.

Bibliografie:

1. Ministerul Învăţământului, *Programa activităţii educative în învăţământul preuniversitar*, aprobată cu nr.10768/23.09.1994
2. Calotă, Riana, Dănciulescu, Doina, Margineanţu, Dorina (coord), *Consultaţii pentru activitatea educativă*, Eurobit, Timişoara, 1996
3. Ministerul Învăţământului, *Ghid pentru activitatea educativă*, Bucureşti, 1995
4. Consiliul Naţional pentru Curriculum, *Repere privind activitatea educativă. Ghid metodologic*, Buc., 2001

Scanned with OKEN Scanner

MODALITĂŢI DE SELECTARE A VALORILOR CULTURALE

Ddr. Lorena Bujor, Şcoala „Ionel Teodoreanu". Iaşi,
Prof. univ. dr. Constantin Şchiopu, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău

Ţinând seama de exigenţele calităţii, eficienţei şi inovării în toate domeniile, obiective caracteristice perioadei actuale, cercetarea complexă a problemei valorilor, în special a celor culturale, se impune. *Care sunt modalităţile de selectare a valorilor culturale? Care sunt premisele învăţării valorilor? Ce rol acordăm învăţării valorilor? Ce rol acordăm învăţării atitudinilor sociale fundamentale? În ce constă relaţia valoare – cultură – educaţie?* Asemenea întrebări cer abordare şi răspunsuri în planul educaţiei.

Învăţarea valorilor

Învăţarea e un proces de finalizare, care semnifică cuprinderea globală şi de precizie controlabilă ce se extinde deopotrivă asupra atitudinilor, comportamentelor şi aprecierilor. Învăţarea valorilor solicita integral personalitatea noastră.

În cultura şi în gândirea filosofică românească problema valorii a fost abordată şi dezbătută cu deosebit succes de Petre Andrei, Lucian Blaga, Tudor Vianu şi alţii.

A iniţia şi a demonstra învăţarea valorilor face parte din procesul de lungă durată al demitizării valorilor umane şi sociale. Înseamnă înţelegerea valorii de produs al omului determinat de o societate istorică, reală şi considerat ca un produs obiectiv şi subiectiv în acelaşi timp.

G. C. Homans, încercând să precizeze locul valorilor în relaţiile umane, distinge, în desfăşurarea acestor relaţii, activităţi, interacţiuni, sentimente, norme şi valori, acordându-le funcţii normative, integratoare şi de stratificare întrucât ele cristalizează printr-o continuă cuprindere şi decantare. (*Das Fischer Lexikon*, Soziologie, 1969, p. 47)

Expresia ***„învăţarea valorilor"*** pentru unii e ciudată, insuficientă faţă de demnitatea valorilor, faţă de complexa lor existenţă, abstractă şi deci mai greu accesibilă; pentru alţii, domeniul valorilor e mai ales cel al artei.

Cu toate atitudinile teoretice şi practice privind esenţa valorilor, ele sunt realităţi palpabile şi pot fi învăţate. Dacă valorile sunt produsul omului social, dacă valorile cunosc o ierarhie şi o dispută în temeiul specificului fiecăreia, apare, firesc întrebarea: ***„De ce n-ar putea fi ele învăţate după principiile învăţării?"*** Învăţarea este o acţiune generică fiinţelor vii, societăţilor, fiecărui om ca fiinţă raţională. Educaţia e un proces de conducere, un complex de ştiinţe şi o artă practică, socială pe care o îndeplinim cu atât mai bine cu cât cunoaştem şi aplicăm legile specifice învăţării umane.

Valorile au o existenţă obiectivată, pe care oamenii, în cooperarea lor socială, o asimilează, o recrează, revizuind-o şi adoptând noi valori. În această dialectică a preluării şi negării constructive a valorilor se desfăşoară procese de învăţare spontană, de la cunoaşterea noţională la trăiri afective, de la atitudini şi convingeri la decizii şi angajare.

Încercând a enunţa numai unele premise ale învăţării valorilor, a trebuit să facem referire la permanenta definire şi redefinire a acestora, ca un procedeu de lucru elementar în procesul de învăţământ, la cerinţa de a colecţiona şi selecţiona, în mod programat, exemplele dătătoare de seama pentru atitudinile, acţiunile şi judecăţile de valoare, pentru sentimentele şi convingerile oamenilor, exemple oferite din viaţa actuală şi istorică, precum şi din literatura naţională şi universală.

Cultivarea limbii naţionale se înscrie ca un act de cultură obligatoriu pentru asigurarea identităţii şi originalităţii creatoare, istorice, de perspectivă ale poporului.

Învăţarea valorilor înseamnă promovarea talentelor, a atitudinilor creative, înseamnă stimularea încrederii în elevi, marea rezervă de aspiraţii şi împliniri.

Discuţiile libere şi tematice, activităţile sociale, intuiţia directă şi integrală a creaţiilor din toate domeniile, aprecierea deliberată a competenţelor şi performanţelor sunt căi şi procedee cunoscute de a asimila valori, uneori mai puţin folosite, alteori acoperite prin densitate mare de cunoştinţe specializate sau prin exersare de priceperi. Pentru învăţarea valorilor e necesară sensibilizarea, intelectuală şi afectivă, acţională şi teoretică. A sensibiliza trebuie să însemne nu numai o cunoaştere „din auzite", ci a deprinde gustul, a-şi pune în valoare propriile aptitudini, dovedindu-le prin fapte corespunzătoare. Cerinţa de a fructifica înclinaţiile, talentul deschide un capitol substanţial al învăţării valorilor.

Învăţarea valorilor e prin definiţie „pluralistă", omniprezentă, „holodinamică", „structurală", „globală" etc., iar stilul didactic o sumă de metode şi tehnici didactice de a interpreta lumea şi viaţa, dar şi un fel de a interpreta lumea şi viaţa de către cei ce educă, o ţinută spirituală a educatorului.

Modalităţi de selectare a valorilor culturale

Din perspectiva asimilării, transmiterii şi regenerării valorilor culturale ale unei societăţi, educaţia este posibilă pe trei axe positive: adevăr, bine, frumos. Lectura este principalul proces, subsecvent disciplinelor de învăţământ, prin care se transmit valorile culturale ale societăţii. Prin cultură, în sensul de civilizaţie, E. Tylor înţelege un tot complex prin care se înţeleg cunoştinţele, credinţele, artele, morala, legile, obiceiurile, tehnicile şi

Scanned with OKEN Scanner

habitus-urile dobândite de om ca membru al societăţii (G. de Landsheere, 1989). În viziunea sa, raportul dintre cultură şi educaţie se realizează în doi timpi:

- educaţia este pură expresie a unei culturi născute în interacţiunea omului cu mediul sau natural şi familial;
- educaţia este expresia unei culturi născute din emergenţele şi din puterea de regenerare a acesteia.

În procesul interrelaţiilor cultură-educaţie G.de Landsheere ia în calcul trei ipostaze:

1. dinamică: cultura creează educaţia pe vectorul progresiv, divergent;
2. statică: cultura se restituie, prin educaţie, culturii iniţiale;
3. mixtă, dynamic şi static: cultura evoluează pe vectorul divergent.

Lucrările de specialitate (autori E. Durkeim - 1922; A. Clauss; M. Labrot; G. de Landsheere - 1989) afirmă că, în fapt, cauzalitatea ciclică om - condiţii materiale este recunoscută şi în circuitele culturale. Putem vorbi despre modele ale procesului de selectare a scopurilor educaţiei din aria valorică a culturii, care sunt puncte de referinţă în proiectarea lecturii pentru că factorii educativi luaţi în considerare sunt:

- analiza societăţii;
- studierea nevoilor şi intereselor elevilor;
- selectarea conţinuturilor, în funcţie de filosofia educaţiei şi psihologia învăţării;
- controlul compatibilităţii cu filosofia educaţiei;
- controlul compatibilităţii educaţiei cu teoriile despre modelele culturale.

Practica lecturii în şcoală urmează direcţiile axiologice ale societăţii. Corelate obiectivele generale ale educaţiei, conţinuturile de lectură urmează să se ordoneze astfel:

- analiza logică şi obiectivă a componentelor lecturii;
- relevarea elementelor de structură, ordonate pe baza raţiunilor specifice curriculum-ului formal şi nonformal.

Într-un regim democratic problema alegerii scopurilor educaţiei, lucrurile sunt neclare în prima perioadă a democraţiei. În stadiul democraţiei de participare, scopurile şi obiectivele par a exprima aspiraţiile celor interesaţi. L. d'Hainaut stabileşte şase criterii generale ce ar putea orienta alegerea scopurilor sau a obiectivelor: coerenţa scopurilor educaţiei; valoarea ierarhică; adecvarea psihopedagogică; contextual de evoluţie a cunoaşterii; accesibilitatea; acceptabilitatea afectivă şi materială.

Criteriile de organizate a conţinuturilor de învăţare, pe baza scopurilor şi a obiectivelor, se subsumează ansamblului curricular şcolar care are criterii legate de: Coerenţa obiectivelor şi a scopurilor vizate; Coincidenţa ansamblului de cunoştinţe, priceperi şi de deprinderi cu finalităţile politicii educative; Ponderea elementelor efective ale sistemului; Economia echilibrată a curriculum-ului; Explicitarea relaţiilor dintre obiective, scopuri şi finalităţi; Organizarea logică sau pedagogică a disciplinei.

Nivelul superior în procesele de învăţare a valorilor va fi cucerit prin continua perfecţionare a criteriilor de a aprecia valorile în lupta cu nonvalorile şi în lupta dintre valori cu specific diferit. Pentru a înţelege acest nivel superior al învăţării valorilor este necesar să se analizeze relaţia dintre valoare şi cultură.

Bibliografie:

1. Văideanu, George, *Omul de la catedra-model de conştiinţă patriotică şi revoluţionară*, 1982;
2. Golu, P., *Învăţare şi dezvoltare*;
3. De Landsheere, Gilbert, *Evaluare continua*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975;
4. Mihai Ralea, *Explicarea omului*, Bucureşti, Cartea Românească, 1945;
5. L. Pascadi, *Din tradiţiile gândirii axiologice româneşti, Studiu şi texte,* Buc., Editura ştiinţifică, 1970.

PRINCIPIILE DIDACTICE ŞI RESPONSABILITĂŢILE PROFESORULUI

Prof. Teodora Păun – Trifan şi Prof. Ioana Obreja,
Şcoala „Veronica Micle" Iaşi

Întotdeauna normată, acţiunea instructivă şi tehnica ei se încadrează în limitele unor premise şi interziceri prescrise de teoria instruirii, enunţate în legi, principii, reguli şi indicaţii didactice. În ultima analiză şi acestea sunt inspirate din diferitele teorii psihologice ale învăţării. Asemenea principii întăresc fundamentul ştiinţific pe care sunt elaborate metodele didactice, subliniază încă o dată caracterul lor obiectiv, dependenţa cauzală a acestora de anumite legităţi bio-psihologice şi psiho-sociale în afara cărora nu poate fi vorba de desfăşurarea unei activităţi eficiente, demne de luat în seamă. Profesorul converteşte normele în acţiune, în tehnica de lucru.

Desigur, raportarea metodelor la principiile didactice nu presupune un conformism sau un dogmatism absurd. Normele jalonează parametrii acţiunii de instruire, dar lasă în acelaşi timp suficient loc liber manifestării ingeniozităţii şi iniţiativei celui ce predă ca şi celui ce învaţă.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru realizarea sarcinilor urmărite, este nevoie să se respecte în predare câteva principii generale care izvorăsc din particularităţile disciplinei şi de alţi factori care condiţionează predarea ei.

Dintre aceştia menţionăm, în primul rând, faptul că studiul psihologiei nu este un scop, ci un mijloc şi, de aici, izvorăsc câteva principii care trebuie respectate în predare. E vorba de evitarea formalismului, realizarea legăturii cu viaţa, cu realitatea, caracterul aplicativ, accesibilitatea, gradarea cerinţelor, principiul însuşirii temeinice, conştiente şi active a cunoştinţelor, priceperilor şi deprinderilor, sistematizarea.

Ne vom referi în mod special doar la trei dintre acestea.

Principiul didactic al accesibilităţii, al gradării cerinţelor îl obligă pe profesor să organizeze astfel activitatea, încât cursanţii să avanseze de la simplu la complex, de la cunoscut la necunoscut, de la uşor la dificil.

În realitate, gradul de dificultate se menţine la acelaşi nivel, deoarece apropierea de materia necunoscută se face treptat, folosind ca suport ceea ce s-a însuşit anterior. Expresiile „de la uşor la greu", „de la cunoscut la necunoscut" trebuie înţelese ca metafore. Avem de-a face cu una dintre rarele dificultăţi de exprimare logică a realităţii didactice. Impasul este depăşit printr-un efort de pătrundere a sensului real, evitând capcana conţinutului formal al combinaţiei de cuvinte. Procesul de învăţământ trebuie astfel desfăşurat, încât să respecte particularităţile de vârstă şi individuale şi ale proceselor de învăţare asupra cărora se exercită.

În proiectarea activităţii, profesorul trebuie să-şi definească obiectivele şi să-şi selecteze conţinuturile fiecărei activităţi didactice. De asemenea, trebuie proiectate şi sarcinile de învăţare, ţinându-se cont de specificul proceselor psihice de învăţare – dependente de vârstă şi de individ – implicate în instruirea preconizată.

În realizarea activităţii se impune să se respecte corespondenţa dintre obiective, conţinuturi, strategii şi resursele psihologiei de învăţare disponibile la nivelul de vârstă respectiv şi la fiecare elev în parte.

Un alt principiu aplicat în învăţare este acela al participării active. Multă vreme, datorită condiţiilor de repetabilitate, de uniformitate şi permanentizare a aceloraşi tendinţe, învăţământul s-a şablonizat în strcuturile sale organizatorice şi metodologice, căpătând pe parcurs un accentuat caracter expozitiv, de comunicare, preluare, extensiv şi obiectivist, fiind din ce în ce mai puţin corespunzător cu cerinţele sociale. Progresele cunoaşterii umane, transformările sociale cer şcolii să contribuie la formarea unui om de tip modern, cu alte capacităţi mintale, intelectuale şi morale, strcturate într-un profil psihologic nou. Nu mai este nevoie de memoria cumulativă şi debordantă, ci prioritară trebuie să devină gândirea novatoare, creatoare, inventivă, inteligenţa ageră şi critică, spiritul de observaţie şi corectare, flexibilitate şi ingeniozitatea minţii.

În acest context social, învîţământul trebuie să aibă caractere noi şi să utilizeze noi metode de învăţare. Didactica modernă şi-a orientat cercetările ei spre un nou fel de învăţare care, activând spiritul de investigaţii al elevului, să ducă la descoperirea cunoştinţelor de către elevul însuşi, să-i mobilizeze voinţa, afectivitatea. Aceasta implică şi o schimbare esenţială în ceea ce priveşte relaţia profesor-elev, relaţie ce să permită susţinerea unor puncte de vedere ale elevilor, conlucrarea strânsă cu profesorul, stimularea curajului şi a spiritului de întrecere. A activiza elevii înseamnă a-i determina să devină, din ce în ce mai intens şi mai conştient, autorii propriei lor instruiri, ajutându-i să-şi construiască universul mintal de cunoaştere, trăire şi apreciere a valorilor, înseamnă a angaja persoana fiecărui elev la procesul formării personalităţii sale.

În locul transmiterii unor cunoştinţe de-a gata constituite, lecţia tinde să pună în contact nemijlocit cu lumea obiectelor şi fenomenelor realităţii, îndemnându-i la căutare şi cercetare personală, la găsirea drumului către *redescoperirea* adevărurilor, la elaborarea noilor cunoştinţe prin efort propriu.

Această orientare spre învăţământul activ inversează sensul învăţării, promovând o învăţare ce porneşte de la analiza faptelor spre principiile care le explică şi spre sintezele care le organizează. Orientarea metodelor didactice spre activizarea elevilor cuprinde deopotrivă atât aspectul însuşirii cunoştinţelor, cât şi cel al aplicării acestora în contexte diferite. În acest fel, munca de prelucrare a cunoştinţelor câştigă valenţe informativ-formative atunci când se sprijină pe procedee euristice de lucru: problematizarea, învăţarea prin descoperire etc.

Necesitatea învăţării active a intrat în atenţia generală, datorită, pe de o parte, progreselor mari înregistrate de psihologia genetică şi cea a comportamentelor, iar pe de altă parte, a unor factori sociali (explozia informaţională). Elevul trebuie să înveţe a lucra cu regularitate, ordonat şi cu atenţia trează; să-şi formeze un sistem de capacităţi şi deprinderi de muncă şcolară corespunzătoare metodelor active, pe care să şi le însuşească în cel mai scurt timp: capacitatea de a trece rapid de la o activitate la alta, de la starea de repaos la muncă, economisirea timpului, formarea deprinderii de a întocmi rapid notiţe, scheme, formarea deprinderii de a expune o lecţie sau un conţinut de idei în mod ordonat, sistematic şi clar, însuşirea deprinderii de a învăţa lecţia în clasă.

Nu în ultimul rând, un principiu necesar în procesul de învăţământ este acela al sistematizării. Procesul de învăţământ trebuie astfel organizat încât să asigure coerenţa internă a sistemului de cunoştinţe, priceperi şi deprinderi, evitând fragmentarea lor. În proiectarea activităţii didactice trebuie să existe un consens cu modelul structural al disciplinei, sprijinite de analiza pedagogică a conţinutului. În realizarea activităţii didactice, se urmăreşte orice obiectiv operaţional, iar activitatea trebuie făcută pe baza unor sarcini de învăţare, de conţinuturi riguros delimitate (dar coerente structural, nerupte între ele în mod artificial).

Alcătuirea strategiilor educaţionale eficiente este aşadar strâns dependentă de respectarea practică a cerinţelor fundamentale ale principiilor didactice acreditate de o lungă tradiţie şcolară. Ar fi însă o greşeală să se creadă că aplicarea acestor principii poate fi făcută rămânând la nivelul exigenţelor generale. Este evident că, pe

Scanned with OKEN Scanner

terenul practicii al activităţii practice concrete, a lecţiei de psihologie, numai simpla cunoaştere a aspectelor generale nu are valoare operaţională. Dimpotrivă, a şti unde, când şi cum se poate aplica fiecare principiu didactic pare mult mai util.

Prin urmare, tehnologia educaţională nu exclude importanţa acordată de didactica tradiţională axiomelor sale pe care timpul nu le-a infirmat, ci doar „discuţia teoretică" despre ele, procedând la transpunerea lor efectivă în practică prin formularea exigenţelor şi regulilor concrete de acţiune educaţională care respectă principii pedagogice fundamentale.

În virtutea acestui fapt, se impune o precizare. Exigenţele acţiunii pedagogice formulate de către tehnologia educaţională capătă ele însele, datorită acordului cu principiile didactice, valoarea unor principii. Prin urmare, a le respecta nu constituie doar o opţiune personală a fiecărui educator, ci o obligaţie profesională şi morală elementară a tuturora.

În învăţământul modern, profesorul nu mai este privit ca diriguitor absolut şi ca unică sursă de informaţii pentru elevi, ci ca partener şi organizator al unor situaţii favorabile învăţării pentru fiecare elev în parte. Elevul, la rândul său, se transformă din simplu obiect al educaţiei în participant profund interesat la acţiunea de edificare a propriei sale personalităţi. Învăţarea însăşi este privită într-un mod nou, atât sub raportul conţinutului ei cât şi sub cel al modului în care se realizează. Ea nu mai înseamnă stocare de informaţii, de fapte inerte, ci asimilare de tehnici de lucru şi de cunoştinţe cu un înalt grad de operaţionalitate, utilizabile într-o cât mai mare diversitate de situaţii.

Modul de asimilare a acestui conţinut poartă amprenta a două caracteristici esenţiale: pe de o parte activizarea elevilor într-un grad cât mai înalt, iar pe de alta, asigurarea unei cât mai bune adaptări (mergând până la individualizare) a modului de învăţare, la ritmurile şi capacităţile de lucru diferite ale elevilor.

După părerea noastră, profesorul trebuie să fie în acelaşi timp un gânditor, practician, artist, actor, care să pună în acţiune principii, metode ce să ducă la *creaţie* – lecţia în sine care este şi va rămâne întotdeauna, pentru orice profesor *o operă deschisă.*

Bibliografie:

1. Cerghit, Ioan, *Perfecţionarea lecţiei în şcoala modernă,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
2. Cristea, Sorin, *Dicţionar de termeni pedagogici,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1998
3. Stoica, Ana, *Creativitatea elevilor,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983

PUNŢI ÎNTRE SUFLETE DE ROMÂN

Instit. Niculina-Ionica Vişan, Şcoala cu clasele I-VIII Albota, judeţul Argeş,
Prof. Roberto-Cristian Vişan, Şcoala cu clasele I-VIII Slobozia, judeţul Argeş

Se ştie că în afara României mai există încă o Românie, aproape 10 milioane de români, împărţiţi în diverse ţări, mai apropiate sau mai îndepărtate. Pentru a populariza realităţile, dar mai ales valorile româneşti care trebuie să devină valori comune ale tuturor românilor, pentru o mai bună cunoaştere reciprocă şi pentru o mai eficientă coordonare a activităţii comunităţilor româneşti, este necesară constituirea unui Consiliu reprezentativ al românilor din afara graniţelor statului român, care ar ajuta la perpetuarea conştiinţei de neam, dar şi la păstrarea bunelor relaţii ale României cu statele în care locuiesc etnicii români sau unde populaţia românească este majoritară, cum e în Republica Moldova, Ţinutul Herţa sau Nordul Bucovinei în care românii nu alcătuiesc diaspore, ei fiind băştinaşii acestor teritorii istorice româneşti, confruntaţi, din păcate, tot mai vehement cu politici oficiale care promovează practici nefericite privind existenţa unei limbi separate, a unei naţiuni distincte şi a unei alte istorii decât cea a întregului neam românesc.

Istoria ne oferă documente recente pentru termenii Basarab-Basarabia. În spatele cuvintelor, însă, se ascunde memoria unui popor care n-a vrut să piară nici atunci când „răsăritul a cotropit apusul".

Forţa transmisă de cuvântul Basarab este atât de mare încât purtătorii lui s-au dovedit conducători viteji şi înţelepţi, precum Basarab I, Mircea cel Bătrân, Vlad Ţepeş sau Brânconeanu, iar prin Maria Voichiţa şi alte domniţe, s-a transmis în spaţiul Carpato-Dunărean din calităţile acestui neam, din Moldova până în Rusia, Serbia sau Polonia. În teritoriul înzestrat cu acest nume s-a păstrat tradiţia care i-a ajutat pe locuitorii lui să supravieţuiască celor mai ostile situaţii. Păstrat în conştiinţa neamului, numele evocă originile sacre. Dacă ne referim la Vasile Lovinescu, numele se explică prin Ban-Saraba, adică conducerea (Ban) sacerdotală (saraba). B.P.Haşdeu, analizând din alt unghi semnificaţia numelui descoperă în Bas-arab sensul de negru. Poate fi o referire la originea din pământul negru, uşor de arat, arabil, specific unui popor sedentar. De ce acest lucru?... Pentru că vechii egipteni, acum mai bine de cinci mii de ani se considerau Remtu Kemi, adică oamenii (pământului) negru al Nilului, iar nomazii erau din pământul roşu al deşertului (Khaset). În România există numeroase hidronime (Crişul Negru, Cerna etc.), toponime (Negru-Vodă, Neagra, Negreşti, Cernavodă etc.) sau nume (precum Cernat) - toate cu sensul de negru.

Scanned with OKEN Scanner

Rădăcina Kemi din vechiul Egipt, alături de termenul francez (urmaş din limba celtică) cerne=cearcăn sugerează o vechime de cel puţin 5.000 de ani a familiei de cuvinte cernit, cerna, cearcăne; înaintaşii noştri nu trebuiau să-i aştepte pe latini sau slavi pentru a le rosti.

De asemenea, global privind, multe popoare nomade atunci - precum amerindienii, unele triburi din Pacific şi chiar poporul biblic (Adam vine din ebraicul Adamah, care înseamnă pământ roşu) îşi susţin originea „roşie", iar Marea Roşie este înconjurată de deşert. Putem spune că miticul Negru-Vodă de la noi este asemenea biblicului Adam.

Numele Basarab creează unitatea alb - negru dar şi calea spre lumină, căci azi, fie că ne gândim la strămoşii noştri Basarabi, fie că privim spre Basarabia, lumina speranţei ne uneşte spre ziua în care ne vom îmbrăţişa din nou fraţii de limbă şi de neam din Basarabia.

Anexarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord la Uniunea Sovietică, Războiul al II-lea mondial au avut urmări dintre cele mai grave pentru Basarabia, pentru potenţialul ei economic, cultural şi uman. După 28 iunie 1940 în Basarabia au fost lichidate rapid structurile de stat, cele culturale şi instructiv educative. Hărţuirea şi persecutarea puţinilor intelectuali basarabeni, care ca prin minune au mai rămas în unele instituţii de învăţământ şi ştiinţifice, în cele de cultură şi biserică nu au încetat nici după această dată. La toate acestea s-au adăugat şi pierderile deosebit de mari, pe care le-a suportat Basarabia în timpul războiului, ştiut fiind faptul că o parte dintre basarabeni au luptat atât în Armata română, cât şi în cea sovietică.

Prejudicii deosebit de mari a suportat patrimoniul cultural, fiind distruse şi devastate şcoli, biblioteci, muzee, mănăstiri, biserici, cimitire, monumente de arhitectură şi cultură.

Toate aceste evenimente trebuie semănate în sufletul tinerei generaţii. Tinerii noştri trebuie învăţaţi că astfel de fapte nu trebuie să se mai repete niciodată. Pentru a depăşi o astfel de încercare trebuie avut în vedere că timp îndelungat cei care au vrut să despartă frate de frate au reuşit să-şi atingă obiectivele, fiind nimicită aproape în totalitate vechea intelectualitate, instituţiile naţionale de cultură şi conştiinţa de neam. Instaurând prin forţă brutală noile structuri de stat şi cele represive, regimul sovietic a purces la construirea unei „noi societăţi" fără clase exploatatoare, fără proprietate privată, dar şi fără cultură şi intelectualitate „burgheză", adică fără intelectualitate de formaţie românească. În sfera culturii a fost aplicată o aşa-zisă revoluţie culturală de tip proletcultist, care trebuia să se încununeze cu formarea unei noi intelectualităţi, să fie create noi „valori" culturale şi spirituale, care să mobilizeze poporul la munca de construire a noii societăţi.

Valorile reprezentative ale patrimoniului cultural de pe ambele maluri ale Prutului sunt numeroase. Creştinismul ortodox primit de la Sfântul Apostol Andrei uneşte cele două maluri ale Prutului printr-un fir nevăzut care trece prin sufletul fiecărui iubitor de Dumnezeu. În acest sens ca parte a unei strategii elaborate chiar de tinerii români şi moldoveni organizaţi în Asociaţia A.S.C.O.R şi ICHTIS – Moldova a fost organizat un pelerinaj în care moaştele Sfântului Antipa Românul au fost purtate în Arhiepiscopia Tomisului. Tinerii prezenţi la manifestare au simţit bucuria regăsirii. În acest sens Înalt Prea Sfinţitul Teodosie declara: „Aducerea moaştelor Sfântului Cuvios Antipa Românul este un moment de mare sărbătoare spirituală pentru români. Români sunt şi în stânga Prutului, şi în dreapta Prutului, şi aici între Dunăre şi mare. Această acţiune a avut reuşită datorită relaţiilor între tinerii ortodocşi din Basarabia cu cei din Dobrogea.. Faptul că acest lucru a avut loc la iniţiativa unor tineri este o dovadă că tinerii nu sunt dornici numai de ceea ce modernismul oferă de multe ori pasager, ci sunt dornici şi de valori netrecătoare". Organizarea unor astfel de întâlniri chiar de către tineri poate fi aşadar o metodă potrivită de a promova valori spirituale comune.

Organizarea unor mese rotunde cu participarea elevilor şi profesorilor de pe ambele maluri ale Prutului în care să se discute teme precum: similitudini folclorice şi etnografice, monumente şi opere de artă din spaţiul moldovenesc pot fi mijloace utile în cadrul unei strategii de promovare a valorilor culturale.

Profesorii trebuie să îndeplinească un rol esenţial atât în proiectarea acestor strategii, cât şi în implementarea lor. Astfel, se pot organiza următoarele activităţi: simpozioane, video-conferinţe, schimb epistolar, excursii şi vizite tematice la obiectivele culturale prezentate la clasă, festivaluri, tabără de creaţie populară, pelerinaje, concursuri de cunoştinţe pe teme culturale, parteneriate între şcoli, înfrăţire între oraşe, vizite şi schimburi de experienţă între instituţiile culturale de pe ambele maluri ale Prutului.

Rămânând uniţi în cuget şi-n simţiri, azi, fie că ne gândim la strămoşii noştri Basarabi, fie că privim spre Basarabia, lumina speranţei ne uneşte spre ziua în care ne vom îmbrăţişa din nou fraţii de limbă şi de neam din Basarabia.

Bibliografie:

1. Ene Ion, *Actualitatea ortodoxă*, publicaţie de spiritualitate creştin-ortodoxă a Eparhiei Tomisului, anul VIII, numărul 72, ianuarie 2008, p. 2
2. Burlacu Alexandru, Ciobanu Alina, *Viaţa Basarabiei*: *Promovarea spiritului autohton*, LA, 1989,13 iulie, p.7
3. Stăvilă Tudor, Ciobanu Constantin, Diaconescu Tamara, *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova,* Chişinău, 2000, p. 123

Scanned with OKEN Scanner

ŞCOALA – ROL HOTĂRÂTOR ÎN EDUCAŢIA PENTRU RECEPTAREA VALORILOR CULTURALE

Înv. Elvira Stanciu şi instit. Elena Marchitan,
Liceul Teoretic „G. Ibrăileanu" Iaşi

Motto: „Educaţia este un lucru admirabil, dar este bine să ne amintim din când în când faptul că nu tot ce merită să ştim poate fi învăţat" (Oscar Wilde)

Şcoala are nobila misiune de a cultiva valorile strămoşeşti, de a forma şi dezvolta conştiinţa şi sentimentul de apartenenţă, de preţuire şi ataşament faţă de patrie şi popor, faţă de realizările şi idealurile acestora. Pentru a putea cultiva valorile strămoşeşti, învăţătorul trebuie să aibă în vedere cel puţin două aspecte: latura intelectuală şi latura afectivă. Educaţia patriotică este un proces care implică toate elementele personalităţii. Şcoala oferă elevilor posibilitatea de a cunoaşte munca şi viaţa oamenilor, ceea ce îi face să înţeleagă că valorile materiale şi spirituale sunt create de popor, că oamenii trebuie respectaţi.

Pentru a şti cine este, copilul trebuie să înveţe cine a fost prin strămoşii săi, căpătând astfel sentimentul de apartenenţă la colectivitatea naţională.

Unul din obiectivele educaţiei patriotice este cunoaşterea şi păstrarea valorilor culturale şi a obiceiurilor străvechi, în scopul dezvoltării ataşamentului tinerei generaţii faţă de valorile strămoşeşti ale istoriei şi culturii naţionale. Prin activităţile cu teme axate pe elemente de folclor se poate urmări consolidarea noţiunii de „tradiţie populară". Formarea sentimentului de dragoste faţă de patrie şi popor prin aderarea la datinile, obiceiurile şi portul românesc se poate realiza prin activităţi de convorbire cu tema : „Să cunoaştem şi să preţuim obiectele de artă populară".

Luna decembrie, atât de iubită de către copii, vine cu multe bucurii: Sfântul Nicolae, când ei aşteaptă cu înfrigurare dimineaţa de 6 decembrie pentru a se uita dacă moşul le-a lăsat ceva în ghetele pregătite de cu seară; Crăciunul, împodobirea bradului, colindele, noaptea de Anul Nou. Dar, înainte de aceasta, românii îşi sărbătoresc patronul spiritual, Sfântul Andrei, pe 30 noiembrie. Întâmplarea a făcut ca Ziua Naţională, 1 Decembrie, momentul unirii provinciilor româneşti, să se celebreze a doua zi. Putem spune că cele două componente, spiritualul şi istoria, se alătură pentru a fi comemorate în toiul Postului Crăciunului, natura şi omul se pregătesc deopotrivă pentru Naşterea Mântuitorului. Pentru această sărbătoare românii apelează la tradiţie, dar acceptă şi obiceiuri mai recente.

Obiceiul colindatului a înglobat nu numai cântece şi gesturi rituale, ci şi numeroase mesaje şi simboluri ale unei străvechi spiritualităţi româneşti. Acest obicei s-a asociat cu marele eveniment creştin, Naşterea Domnului Iisus Hristos. În Ajunul Crăciunului începe colindatul. Copiii cu steaua vestesc Naşterea Domnului şi sunt primiţi cu bucurie de gazde care îi răsplătesc cu: mere, nuci, covrigi, colaci etc.

Toate acestea copiii le trăiesc „pe viu" pe parcursul unui şir de: memorizări, lecturi după imagini, povestiri, audiţii muzicale, jocuri de rol etc., culminând cu serbarea de Crăciun, când soseşte Moşul cu sacul plin de daruri.

Proverbele şi zicătorile poporului român, rod al unui îndelungat efort de cunoaştere, reprezintă un tezaur de înţelepciune ale cărui valori şi sensuri nu se sting niciodată. Pentru strămoşii noştri şi pentru generaţiile care ne-au precedat, ele au constituit nu numai norme de comportament ci şi modele de acţiune cu care omul s-a confruntat şi se confruntă. Proverbele „Apa trece, pietrele rămân" sau „Apa cât de mare vine, piatra tot în vad rămâne" au o importanţă deosebită. Copiii înţeleg prin câte a trecut ţara noastră, cu cine a luptat poporul nostru şi a învins toate greutăţile, rămânând neclintit, statornic în limbă, fapte şi obiceiuri precum pietrele de pe fundul apei.

Prin cântec, copiii fac cunoştinţă cu realităţile vieţii, cu aspectele de vitejie ale eroilor neamului, cu portul şi frumuseţea plaiului românesc. Cântecul şi jocul i-au însoţit de-a lungul veacurilor pe strămoşii noştri, atât la tristeţe cât şi la veselie. Nimeni nu ştie să joace şi să cânte ca românul. Să fim mândri de acest lucru şi să nu uităm: „În dulcele grai românesc să cântăm
Şi în pasul de dans strămoşesc să dansăm".

Învăţământul actual nu neglijează Educaţia pentru şi prin cultură şi civilizaţie. Istoria oferă multiple modele de viaţă şi de valori menite să formeze comportamente şi atitudini tinerelor vlăstare. Textele cu conţinut istoric, lecţiile de istorie dau posibilitatea formării la elevi a sentimentelor de patriotism local şi naţional.

Despre a fi român şi despre patriotism, personalităţi de seamă spuneau:

„Nu trăiţi ca pasărea aceea care se cheamă cuc şi care-şi dă ouăle de le clocesc alte păsări şi-i scot puii. Fiţi ca şoimii şi vă păziţi cuibul vostru !",

„Într-o ţară aşa de frumoasă, cu-n trecut aşa de glorios, în mijlocul unui popor atât de deştept, cum să nu-ţi ridici fruntea, ca falnicii strămoşi de odinioară, mândru că poţi spune: Sunt român !" (Alexandru Vlahuţă – România pitorească).

Larga arie a activităţilor extracurriculare vine să abordeze caracterul practic-aplicativ, palpabil şi direct al obiectivului educaţional. Cu cât activităţile implică mai multe persoane şi personalităţi, cu atât sunt mai intens

Scanned with OKEN Scanner

trăite aceste momente de către copii şi rămân neşterse în memoria lor. Dintre aceste activităţi am putea exemplifica: simpozioane omagiale, concursuri cu tematici adecvate, excursia cu formele ei de valorificare şi evaluare (portofolii, proiecte, competiţii, studii de caz etc.), întâlniri cu veterani de război din zona locală, vizite cu un colectiv de elevi sau în parteneriate cu colective din alte şcoli din judeţ sau din alte ţări.

Deoarece asistăm acum la diverse schimbări la început de mileniu, tânăra generaţie are nevoie de repere care să o orienteze şi aceste repere de orientare nu pot fi realizate decât în şcoală, în educaţia pentru receptarea valorilor culturale, în formarea unei atitudini de respect pentru aceste valori culturale şi stimularea participării active la acţiuni de cunoaştere şi promovare a creaţiilor culturale.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Noi nu murim când inima-ncetează, / Lăsăm în urmă tot ce-am scris şi spus, / Dar tot ce dăm la cei ce ne urmează, / Mereu dă rod când noi de mult ne-am dus. / Avem copii şi-i creştem după vrere, / Avem elevi şi-i învăţăm ce vrem, / Avem şcolari în grijă şi veghere / Şi-ntreaga lor răspundere avem. / Căci ei vor fi în lume şi în viaţă / Aşa cum noi le-am spus şi arătat, / Iar ei, la fel, aşa vor da povaţă / Şi-un lung popor e-acum de noi format.

(Traian Dorz – Mai este la sfârşit o judecată)

Bibliografie;

1. *Metodica predării istoriei în învăţământul preuniversitar*, Craiova, Editura „Ghe. Alexandru", 1999
2. Buduroi Angela, *Istoria Românilor – auxiliar pentru elevi şi cadre didactice*, Iaşi, Editura Euristica, 2002
3. Dumitru Ion Alexandru, *Dezvoltarea gândirii critice şi învăţarea eficientă*, Timişoara, Editura de Vest, 2000
4. Neacşu Ion, *Învăţare şi instruire*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1991

VALORI CULTURALE COMUNE

Prof. Ana Căpăţînă, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Chişinău

Liceul Teoretic „Mihai Eminescu" din Chişinău, Republica Moldova, este Liceul promovării valorilor naţionale şi general-umane, Liceul tinerelor talente.

În vederea elucidării setului de valori, în Liceu a fost realizat un sondaj de opinie printre 300 de elevi. Analiza preferinţelor valorice ale elevilor a pus în evidenţă faptul că există diferenţe între importanţa pe care o acordă ei anumitor valori, că elevii apreciază la nivel înalt valorile general-mane, dar şi o nesiguranţă pentru valorile naţionale.

Mare ne-a fost bucuria de a ne implica în proiectul „Cultura individuală şi colectivă – valoare europeană" alături de colegii de la Şcoala „Ion Creangă" din Iaşi, România, în speranţa unei colaborări valoroase şi productive printr-un dialog transfrontalier.

Sosiţi în Iaşi, într-o zi semnificativă pentru toţi românii, la 27 martie 2008, am remarcat anumite realităţi, care involuntar te fac să compari şi să simţi că „eşti acasă" prin străzile, clădirile, monumentele – ansamblu de valori materiale, dar şi prin cele spirituale sesizezi o limbă, obiceiuri, tradiţii, istorie comună, bunăvoinţa şi naturaleţea românilor.

Cele două grupuri de elevi, însoţiţi de profesorii din cele două instituţii de învăţământ, s-au împrietenit, au dispărut orice bariere. Timp de două zile am discutat, am cercetat exponate din muzee, documente, opere literare şi muzicale, convingându-ne de prezenţa valorilor culturale, istorice şi literare comune pe ambele maluri ale Prutului.

Chiar dacă secolul XXI este unul al hegemoniei computerului şi *Internetului*, dialogul şi colaborarea la direct au fost deosebit de fructuoase. Excursiile la Centrul arheologic Cucuteni, vizita la "Trei Ierarhi" şi Catedrala Sf. Parascheva, opriţi la Grupul Statuar Iaşi, savurând liniştea „Sălii Paşilor Pierduţi", culegând deosebite emoţii şi frumoase amintiri la teiul lui Mihai Eminescu şi bojdeuca lui Ion Creangă cu amfiteatru şi bustul scriitorului din curte, Casa-muzeu a lui Mihail Kogălniceanu, Casa Sadoveanu şi Casa Pogor, mănăstirile Cetăţuia şi Galata, Muzeul Unirii şi multe alte locuri istorice – toate confirmând că avem un trecut glorios al neamului, avem valori culturale comune.

Elevii din ambele instituţii au avut de câştigat în lărgirea cunoştinţelor, în dezvoltarea abilităţilor de studiere-cercetare-prezentare a vestigiilor arheologice, a documentelor, a operelor literare, în organizarea dialogului şi dezbaterilor, cât şi în prezentarea comunicărilor pe teme culturale.

Profesorii au făcut schimb de opinii în domeniul practicii didactice. Curriculumul Naţional are tangenţe comune prin punerea accentului pe formarea şi dezvoltarea unor valori indispensabile oricărui individ. Tehnologiile predării-învăţării-formării-evaluării reprezintă valori-instrumente ale educaţiei şi prin aplicarea lor se produce actul educaţional generator de valori: cunoştinţe-competenţe-atitudini.

Un proces important îl constituie proiectarea lecţiei din perspectiva obiectivelor-cadru, obiectivelor operaţionale, selectarea conţinuturilor şi a strategiilor educaţionale. Lecţiile de istorie oferă posibilităţi largi în promovarea valorilor naţionale şi general-umane.

Scanned with OKEN Scanner

Ofer drept exemplu o lecţie de istorie (epoca modernă) în clasa a VII-a, în cadrul căreia elevii urmează să descopere prin efort propriu, să cerceteze, să sistematizeze, să aprecieze şi să prezinte subiectul cu referire la ţinutul natal sub forma unui discurs oral.

Proiectul didactic se anexează.

Exprim recunoştinţă şi mulţumire tuturor participanţilor în proiect pentru colaborare, ospitalitate şi amintiri frumoase.

PROIECT DIDACTIC

Instituţia de învăţământ:	Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", mun. Chişinău
Numele, prenumele profesorului:	Căpăţînă Ana
Clasa:	VII – b
Durata:	45 min.
Subiectul lecţiei:	Oraşul Chişinău în sec. XVIII – I jumătate a sec. XIX. Viaţa social-economică
Tipul lecţiei:	lecţie de creaţie cu elemente de investigaţie
Capacitatea de învăţare a elevilor:	nivel bun de învăţare
Obiective de referinţă:	
2.2.	Să structureze ideile principale din surse istorice
5.3.	Să descrie şi să interpreteze un eveniment istoric, utilizând mai multe surse
3.2.	Să structureze un discurs simplu
6.2.	Să respecte diferite opinii asupra evenimentului istoric
Obiective operaţionale:	
O_1	Să dezvolte capacităţile de investigaţie, spiritul de cercetare şi observare
O_2	Să sistematizeze informaţia din diverse surse referitor la subiect
O_3	Să structureze informaţia într-un discurs oral
O_4	Să antreneze abilităţile de a lucra în grup
O_5	Să educe simţul responsabilităţii pentru activitatea şi rezultatul muncii membrilor grupului
Metode şi procedee didactice:	Cercetarea, compararea, sistematizarea, aprecierea, lucrul în grup, elaborarea portofoliului
Mijloace didactice:	Harta „Europa în sec. XIX" Imagini şi foto Planşe / poster „Blazonul Chişinăului" „Schema istorică a oraşului Chişinău" Steagul şi stema oraşului Chişinău din prezent Expoziţie de obiecte şi vase meşteşugăreşti, costum naţional
Bibliografie:	Şt. Ciobanu „Chişinăul", Museum, 1996 G. Bezviconi „Semimileniul Chişinăului", Museum, 1996 I. Colesnic „Chişinău. Enciclopedie", Chişinău, 1997 Chişinău (Souvenir Book), Litera, 1998 Кишинёв, Timpul, ed.1982 şi 1984.

UTILIZAREA METODELOR NETRADIŢIONALE DE EVALUARE LA LECŢIILE DE ISTORIE

Prof. Varvara Chiperi, Orhei, Republica Moldova

Cei mai buni discipoli ai unui profesor nu sunt cei care repetă lecţiile după el, ci cei cărora el le-a trezit entuziasmul, le-a fertilizat neliniştea, le-a dezvoltat forţele pentru a-i face să meargă singuri pe drumurile lor. Gaston Bergher

În didactica contemporană se acordă o importanţă deosebită metodelor netradiţionale de evaluare. Consider că aceste metode în cadrul disciplinei *Istoria* trebuie să evidenţieze caracteristica generală a procesului educaţional: participarea reflexivă a elevilor la activităţile interactive şi circulaţia permanentă a feed-back-ului de la elev la profesor şi invers.

Complexitatea lumii contemporane pune în faţa tinerei generaţii sarcina abordării, interpretării şi exploatării critice, creative, pozitive a multitudinii de probleme existente. A argumenta, a dezbate, a convinge, a formula judecăţi de valoare privind o idee sau un fenomen sunt activităţi verbale, inerente actului de comunicare interumană, care se învaţă, se formează şi se dezvoltă începînd cu anii de şcoală. Zilnic în activitatea de predare–

Scanned with OKEN Scanner

învăţare profesorul cere de la elevi ca aceştia să exprime opinii personale, să le argumenteze, să formuleze judecăţi de valoare în legătură cu unele afirmaţii, să cerceteze, să descopere nişte adevăruri, să producă, oral sau în scris, texte argumentative la istorie, să realizeze studii independente asupra unor probleme controversate etc. La fel, zilnic elevii sunt puşi în situaţia de a aduce argumente în sprijinul ideilor pe care le susţinem sau de a demonstra justeţea unor afirmaţii lansate de alţii. Să fim de acord, societatea noastră, care se vrea a fi una democratică, are nevoie astăzi mai mult ca oricînd de prezenţa unei gîndiri logice, constructive, a unui spirit argumentativ la cetăţenii săi. Cînd totul se pune la îndoială – identitatea naţională (suntem români sau moldoveni?), denumirea corectă a limbii noastre (vorbim limba română sau moldovenească?) conţinuturile care trebuie studiate la lecţiile de istorie (ce istorie să învăţăm: două cursuri separate – a Românilor şi Universală – sau un curs de istorie integrată?) – numai oamenii bine informaţi, înzestraţi cu o gîndire logică, critică, avînd suportul unor argumente solide, adecvate, valoroase şi stăpînind competenţa de a-şi argumenta opinia, vor putea participa la dezbatere şi vor fi în stare să ofere răspunsuri pertinente la aceste şi alte întrebări, astfel încît să se pună capăt bîlbîielilor care au marcat societatea noastră.

Aceste abilităţi deosebit de importante pentru omul contemporan sunt formate şi dezvoltate în cadrul lecţiilor de istorie şi altor discipline socioumane. Sunt absolut convinsă, şi acest lucru l-am dedus din experienţa didactică personală, că metodele de evaluare netradiţionale sunt cele mai adecvate modalităţi de evaluare a abilităţilor şi atitudinilor elevilor. Utilizarea metodelor de evaluare netradiţionale are numeroase avantaje:

contribuie la eficientizarea procesului educaţional în ansamblu; sporesc gradul de motivaţie pentru învăţare; dezvoltă abilităţile de muncă intelectuală (cercetare, depistare, prezentare, creativitate etc.); oferă elevilor posibilitatea de a se exprima degajat; sporeşte interesul elevilor faţă de problemele importante ale societăţii; dezvoltă abilitatea de argumentare; realizează relaţiile inter-şi transdisciplinare; dezvoltă capacitatea retorică; realizează legătura dintre şcoală, familie şi societate etc.; elevii înţeleg raţionamentele celor care au opinii diferite, le acceptă, devin mai toleranţi.

Reflecţiile ambelor părţi (elev–profesor) sau ale celor trei părţi (elev–profesor–părinţii elevului) asupra procesului de învăţare şi a rezultatelor învăţării reprezintă modalitatea de stabilire a eficienţei procesului educaţional. Nu consider că mi-am încheiat misiunea o dată cu anunţarea rezultatelor unui exerciţiu de evaluare. După aceasta e necesar de discutat cu elevii, şi esenţial, cu părinţii lor despre unele rezultate, opţiuni, probleme şi aprecieri manifestate de elevi. E foarte important ca să-i încurajăm pe elevi să se simtă pe poziţii tari în procesul de învăţare, evaluînd rezultatele acestui proces prin utilizarea diverselor fişe de autoevaluare.

Mă strădui să am convingerea că elevii au înţeles motivele aprecierii mele, le ascult cu mare atenţie contraargumentele (dacă există). Pe măsura posibilităţilor, rediscutăm lecţia prin prisma formelor de evaluare aplicate. Alegem cîteva obiective sau criterii de evaluare şi le explicăm decizia noastră. Dacă e cazul, e bine chiar să recunoaştem că am greşit. Vom solicita opinia colegilor în cazul evaluării portofoliilor personale sau ale proiectelor (individuale sau în grup). În încheiere, trasăm împreună cu elevii căile de depăşire ale greşelilor depistate, trasăm nişte măsuri de ameliorare pentru atingerea unor rezultate mai bune.

Această abordare a evaluării şi atitudinea de încredere reciprocă contribuie substanţial la realizarea la maximum a parteneriatului educaţional între elevi şi profesor şi întregesc mesajul educativ al lecţiei în cel mai natural mod.

Dintre metodele netradiţionale de evaluare mai eficient utilizate în cadrul lecţiilor de istorie pot numi:

1) observarea sistematică a comportamentului; 2) metoda PRES; 3) portofoliul; 4) proiectul (în grup sau individual); 5) autoevaluarea.

În continuare voi exemplifica utilizarea unora dintre aceste metode în activitatea didactică.

Metoda PRES. Utilizarea acestei metode e foarte eficientă, îndeosebi la disciplinele profilului socioman. E important să stimulăm pluralismul de opinii, originalitatea lor, gîndirea critică, expunerea logică, structurală, argumentată. Dacă v-aţi propus să dezvoltaţi capacitatea elevilor de a avea şi a susţine un punct de vedere propriu sau să evaluaţi această abilitate, e bine să utilizaşi metoda respectivă. Formula PRES este o metodă utilă de desfăşurare a discuţiilor pe teme controversate, care facilitează manifestarea poziţiei sau opiniei cu privire la problema dată.

Procedura de desfăşurare:

1. Afişez posterul care indică cei patru paşi:

P – Susţinerea propriului punct de vedere (poziţia enunţată clar şi inteligibil).

R – Enunţarea motivului argumentului (argumentelor). Motivul susţine punctul de vedere, este convingător.

E – Oferirea unui exemplu în susţinerea raţionamentului (este convingător sau ilustrativ, creează impactul social, este suficient, dar nu exagerat de detaliat). Se citează sursa ideii (documentul, personalitatea, mijloace mass-media).

S – Rezumatul, sumarul punctului de vedere (este succint).

2. Explic paşii, răspund la întrebările elevilor.
3. Propun elevilor doritori să încerce utilizarea formulei PRES referitoare la orice subiect.
4. Verific ce au înţeles elevii.

Scanned with OKEN Scanner

5. Elevii îşi exprimă punctul de vedere vizavi de unul şi acelaşi subiect, propus de profesor.
6. Prezentarea PRES-urilor.

Propun cîteva sarcini de acest tip:

Realizaţi un PRES pornind de la enunţul:

a) Politica conciliatorismului englez şi francez a contribuit la declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial (*Istoria Universală, clasa a IX-a*).

b) Pactul sovieto-nazist de neagresiune a constituit preludiul celui de-al Doilea Război Mondial (*Istoria Universală, clasa a XII-a*).

c) Adoptînd neutralitatea, România a încălcat prevederile Tratatului cu Puterile Centrale (*Istoria Românilor, clasa a XI-a*).

d) Totalitarismul a fost un fenomen inevitabil al secolului al XX-lea (*Istoria Universală, clasa a XII-a*).

e) Marea Unire a fost un rezultat al visului de veacuri al poporului român (*Istoria Românilor, clasa XI*).

Asemenea sarcini putem formula referitor la orice subiect studiat la istorie, îndeosebi dacă există diverse opinii şi interpretări ale lor. O posibilă sarcină alternativă de evaluare poate fi realizarea unui poster sau un eseu reflexiv referitor la problema respectivă, utilizînd paşii (criteriile) PRES-ului.

Vom accentua că utilizarea metodei respective constituie o pregătire excelentă pentru redactarea unor eseuri de tip reflexiv, deoarece paşii metodei PRES reflectă structura eseului: 1) Introducere (Pasul P); 2) Dezvoltarea eseului (Paşii R şi E); 3) Concluzii (Pasul S).

Metoda de evaluare PRES poate fi utilizată la etapa a treia a lecţiei – *Reflecţia* – sau ca sarcină pentru acasă, la probele de evaluare.

Metoda proiectelor este modalitatea complexă de învăţare şi evaluare. Ea presupune investigaţia individuală sau în grup pe o perioadă mai extinsă decît ora didactică a unei probleme, a unui fenomen, a unei relaţii de cauzalitate de ordin istoric. Şcoala contemporană în Republica Moldova încadrată în reforma curriculară pune un accent deosebit pe participarea activă a elevului în procesul educaţional. În acest context metoda proiectelor este binevenită mai ales în predarea–învăţarea ştiinţelor socioumane. La istorie utilizarea corectă a metodei implică practic realizarea sistemului întreg de obiective curriculare: generale, cadru, de referinţă şi operaţionalizarea lor, vizează toate domeniile taxonomiei: cognitiv, psihomotor, afectiv.

Metodica utilizării şi aplicării proiectului ca metodă de evaluare o găsim analizată în ghiduri metodologice, lucrări metodice, studii, lucrări ale didacticii contemporane etc. De aceea nu ne vom opri la analiza metodologiei aplicării metodei date. Drept exemplu pot servi cîteva teme de proiecte propuse elevilor:

1. *Civilizaţii antice (orientală, greacă, română)*
2. *Cultura şi civilizaţia geto-dacilor*
3. *Epoca Renaşterii*
4. *Geneza democraţiei în epoca modernă*
5. *Progresul tehnico-ştiinţific în epoca modernă*
6. *Regimuri democratice, autoritare, totalitare – variante teoretice şi realităţi istorice*
7. *Problemele globale ale umanităţii*
8. *Republica Moldova la etapa actuală: probleme şi perspective*
9. *Probleme ale istoriei contemporane a românilor* etc.

Proiectul este o metodă avansată care permite profesorului să organizeze activitatea elevului cu scopul de a forma competenţe şi atitudini. Competenţa este în esenţă capacitatea elevului de a utiliza cunoştinţele, abilităţile de muncă intelectuală, iar atitudinile reprezintă opiniile şi opţiunile proprii ale elevilor privitor la o problemă, situaţie din lumea contemporană.

Un loc esenţial în cadrul metodelor de evaluare îi revine autoevaluării. Autoevaluarea este elementul ce demonstrează cel mai complex parteneriatul elev–profesor. Ea îl ajută pe elev să înţeleagă cum poate fi perfecţionat procesul de învăţare, reflecţia cu privire la propria persoană. Autoevaluarea contribuie substanţial la maturizarea elevului şi la participarea sa conştientă la propria educaţie. Nu este necesar să le propunem elevilor fişele de autoevaluare foarte des, important este ca ei să trateze cerinţele cu seriozitate. Pentru ca evaluarea să fie resimţită de elev ca efect formativ, demonstrîndu-i capacităţile în raport cu progresul realizat şi dificultăţile pe care le mai are de depăşit, este foarte utilă formarea şi exersarea capacităţilor de autoevaluare şi autocunoaştere. Elevul aflat în procesul de formare are nevoie de anumite punctaje de referinţă, care să-i demonstreze rolul, sarcina, natura, direcţiile învăţării. Autoevaluarea îl ajută să conştientizeze progresele personale, să-şi stabilească situaţia în raport cu obiectivele, să-şi planifice sarcini proprii de formare. Autoevaluarea are un efect benefic în domeniul afectiv, sporind interesul şi motivaţia pentru învăţare.

Fişele de (auto)evaluare pot fi aplicate la lecţiile de sinteză, la sfîrşitul studierii unor subiecte mai voluminoase, la sfîrşit de capitol. Ideal este atunci cînd gradul de obiectivitate al evaluării realizate de profesor coincide cu autoevaluarea elevului. Atunci între profesor şi elev se stabileşte un climat educaţional optim, ceea ce, în ultimă instanţă, contribuie la eficientizarea învăţării.

Concluzionînd cele expuse mai sus, putem afirma că evaluarea prin metode netradiţionale constituie o trecere de la evaluarea în raport cu anumite conţinuturi la evaluarea în raport cu anumite obiective. Evaluarea le

Scanned with OKEN Scanner

permite elevilor să-şi aprecieze posibilităţile şi abilităţile intelectuale, de luare a deciziei. Noile modalităţi de evaluare oferă posibilitatea de apreciere pozitivă, care are un efect deosebit asupra interesului şi motivaţia elevilor.

Un înţelept spunea că „pentru ca un om să devină virtuos, el trebuie să trăiască în virtute". Racordînd cuvintele respective la subiectul nostru, considerăm că pentru ca un cetăţean să se manifeste în mod liber, critic, democratic, demonstrînd activism civic, el trebuie ca toate aceste virtuţi să le deprindă chiar în mediul şcolar.

VALENŢELE EDUCATIVE ALE LECŢIEI DE ISTORIE

Înv. Lucreţia Andriescu, Şcoala „Ion Creangă" Iaşi

Pornind de la cuvintele marelui istoric Nicolae Bălcescu, „Istoria este cea dintâi carte a unei naţii", definim Istoria ca ştiinţa care se ocupă cu studiul dezvoltării societăţii omeneşti din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre sub toate aspectele: economic, social, politic şi cultural. Scopul studierii istoriei la clasa a IV-a este familiarizarea cu domeniul istoriei prin mijloace adecvate vârstei elevilor. Clasa a IV-a este prima etapă în care elevii se antrenează pentru formarea unor capacităţi şi atitudini legate de domeniul umanist, în general, şi istoric, în special. Ceea ce reprezintă o noutate în programele şcolare este faptul că acestea vizează corelarea şi integrarea cu obiectele de studiu din aria curriculară „Om şi societate".

Curriculum-ul actual de istorie pentru clasa a IV-a cuprinde, între dominantele sale, reechilibrarea interdisciplinară, realizarea unei „oferte de cunoaştere", toate dimensiunile istorice fiind centrate pe învăţarea activă.

Interdisciplinaritatea este o orientare metodologică nouă. Prin conţinutul lor complex, mai multe discipline contribuie la formarea unei viziuni de ansamblu asupra fenomenului istoric. Bătălia pentru introducerea principiului interdisciplinarităţii mobilizează, în acelaşi timp, şi învăţătorul şi elevii. Aplicând acest principiu în învăţare istoriei, am observat că se deschid noi orizonturi în instrucţie şi educaţie care îi ajută pe elevi să-şi formeze o privire de ansamblu asupra vieţii.

Deschisă studiilor interdisciplinare, istoria este chemată să se solidarizeze cu alte discipline, fără să anuleze identitatea fiecăreia dintre ele. Noţiunile de istorie vor fi înţelese mai uşor, dacă în lecţii se vor integra informaţii legate de temă, de la orice obiect de studiu sau de la alte activităţi şcolare şi extraşcolare. De asemenea, se va proceda şi invers, când folosind cunoştinţele de istorie, se vor completa cunoştinţele de la alte discipline: literatură, geografie, educaţie muzicală etc.

Avantajul abordării interdisciplinare este acela de a favoriza transferul, de a decompartimenta şi de a reduce tentaţia integralismului în ceea ce priveşte formarea noţiunilor şi reprezentărilor istorice.

„Cartea de căpătâi a neamului" educă şi formează caractere, elevii descifrând şi înţelegând tainele trecutului, sensurile lor şi mesajele ce le sunt adresate. Cunoaşterea şi înţelegerea istoriei naţionale nu reprezintă o obligaţie, ci o îndatorire de suflet. Învăţătorul are menirea de a-i ajuta pe elevi să se împărtăşească din filonul de aur al istoriei naţionale. Valoarea educativă a cunoştinţelor de istorie a patriei este remarcabilă. Semnificaţia faptelor istorice declanşează puternice trăiri afective, sentimente profunde de dragoste de patrie, faţă de popor.

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

Din toate timpurile şi la toate popoarele, creaţia orală şi cea cultă au fost în pas cu istoria, evocând evenimentele acelor vremuri, personalităţile care s-au impus pe scena istoriei etc.

Încă din clasa a II-a, elevii iau cunoştinţă de unele dintre cele mai semnificative momente din istoria atât de zbuciumată a poporului român.

Studierea textelor cu conţinut istoric îi ajută pe elevii mici să se familiarizeze, fără definiţie, cu cele mai importante noţiuni istorice, cum ar fi: epocă, secol, viaţă economică, muncă, unelte, răscoală, război etc. În strânsă legătură cu reprezentările formate şi cu noţiunile însuşite, studiul textelor cu conţinut istoric trebuie să-i dirijeze pe elevi la înţelegerea fenomenelor care au avut loc de-a lungul timpului, a faptului că evenimentele sociale sunt determinate de cauze bine stabilite.

Cunoştinţele de istorie au fost uşor asimilate de elevii claselor a IV-a, fiind o continuare a unor lecţii de literatură, punctând adevărul istoric şi având un pronunţat caracter educativ. De aceea, am urmărit ca formarea de reprezentări şi noţiuni istorice să fie determinată de existenţa unui fond afectiv corespunzător, iar abordarea textelor literare cu conţinut istoric s-a făcut în aşa fel, încât să-şi aducă în mod real contribuţia la educarea patriotică a elevilor.

În lucrarea sa „Literatura beletristică - ca auxiliar în predarea istoriei", Sebastian Manea susţine: *„...ea are atributul de a completa materialul istoric de specialitate, de a-i da uneori un conţinut mai bogat, mai concret sau de a ajuta la fixarea mai adâncă a evenimentelor istorice."*

Textul literar, prin limbajul artistic, prin imaginile auditive şi vizuale pe care le poate crea, măreşte puterea de sensibilizare, aducând, în acelaşi timp, mai multe informaţii despre persoane, fapte, fenomene istorice. Studierea unor texte cu caracter istoric încă din clasa a II-a îi face pe elevi să afle cu mai multă plăcere despre trecutul poporului român, despre lupta sa pentru libertate, dreptate, progres. Amintesc textele: „Strămoşii noştri";

Scanned with OKEN Scanner

„Ştefan cel Mare şi Vrâncioaia" după Alexandru Vlahuţă; „Cuza-Vodă şi sultanul" după Dumitru Almaş; „Moş Ion Roată şi vodă Cuza" de Ion Creangă etc.

Am adoptat ca metodă povestirea care favorizează înţelegerea mesajului textului, a conţinutului informativ, creând în acelaşi timp un fond afectiv puternic, pe baza căruia se desfăşoară o activitate de analiză a textului.

Înainte de studierea istoriei, elevii reuşesc ca, prin intermediul lecturilor literare, să elaboreze şi să finalizeze atitudinal înţelegerea legăturilor cauzale ale legităţilor şi tendinţelor care străbat bogăţia de evenimente şi fenomene care se petrec în jurul lor.

Sarcinile de lucru date elevilor spre rezolvare şi-au propus să dezvolte cunoaşterea dincolo de sensurile cuvintelor. De exemplu, am cerut elevilor să găsească sinonime pentru cuvântul „ţară" şi au găsit variantele: patrie, moşie, norod, neam. Astfel s-au putut face aprecieri referitoare la vechimea, semnificaţia şi evoluţia acestui cuvânt. Au descoperit că „moşie" este un cuvânt derivat din cuvântul „moş", care înseamnă „bătrân", dar şi parte care se lasă moştenire. Tot de la cuvântul „moş", mai avem cuvintele: „strămoş" şi „moştenitor", ca şi locuţiunea „din moşi-strămoşi" şi exemplele pot continua.

Lectura istorică asigură şi stimulează efortul de esenţializare, transfer cognitiv, gândire selectivă şi critică - divergentă, permite trecerea de la însuşirea cunoştinţelor la cea a valorilor culturale, la modelarea conştiinţei în devenire a elevilor.

Indiferent de aspectul sub care apar (literar, nonliterar, în versuri, în proză, ode, legende etc.), textele cu conţinut istoric înfăţişează fapte, fenomene sociale ce nu pot fi prezentate pe calea inducţiei directe, iar limbajul are un anumit specific datorită unor termeni şi denumiri ce dau culoarea epocii respective. De aceea, se impune, ca cerinţă metodică, ancorarea fenomenului sau faptei istorice într-un context general, printr-o povestire a învăţătorului care trebuie să fie caldă, nuanţată, expresivă, însoţită de un limbaj nonverbal care să emoţioneze, să atragă şi să menţină atenţia copiilor. Să ne amintim întotdeauna de Domnul Trandafir, rămas în sufletul lui M. Sadoveanu: *„Îi scânteiau privirile şi era şi el mişcat când ne spunea despre mărirea strămoşilor. Când făcea un semn cu mâna, aşa,într-o parte, parcă ridica o perdea de pe trecut şi eu vedeam tot ce spunea glasul lui..."*

Rând pe rând, în cei patru ani de şcoală, se conturează personalităţile istoriei românilor. Astfel, figura măreaţă a lui Mircea cel Bătrân este ilustrată în fragmentul din „Scrisoare III" de Mihai Eminescu. Elevii vor descoperi calităţile morale, inteligenţa, strategia şi demnitatea cu care a apărat cauza poporului român. Însuşirile fizice, dar şi portretul moral sunt puse în evidenţă de versurile: „Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port". Mircea este bătrân nu prin numărul de ani pe care îi are ca vârstă, ci prin înţelepciunea cu care a condus Ţara Românească. Această înfăţişare fizică trebuie legată imediat de hotărârea fermă de a înfrunta duşmanul, exprimată prin versurile: „De-o fi una, de-o fi alta...", ca şi prin răspunsul dat lui Baiazid: „De-un moşneag, da, împărate..." sau în: „Eu? Îmi apăr sărăcia, şi nevoile şi neamul...", versuri care scot în evidenţă atât modestia, cât şi patriotismul domnitorului român.

Din lecţie, elevii au înţeles că „iubirea de moşie e un zid", iar forţele naturii (râul, pădurea) sunt cel mai de preţ sprijin în faţa unui duşman.

Numai valorificând potenţialul educativ al versurilor din „Scrisoarea III", se va preda cu uşurinţă lecţia despre domnia lui Mircea cel Bătrân. La fel se va proceda când vom preda despre: Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza etc.

În clasa a IV-a, când elevii devin capabili să interpreteze mai obiectiv fapte şi situaţii sociale, pot primi ca sarcini elaborarea unor compuneri sau minieseuri despre figurile marcante ale istoriei neamului românesc. Prin intermediul acestora am urmărit atât perfecţionarea deprinderilor de exprimare scrisă a elevilor, cât şi a modului în care elevii au înţeles şi au interpretat personal faptele şi fenomenele istorice.

Fragmente de texte cu caracter istoric au fost folosite ca suport pentru exerciţii gramaticale, dictări, exerciţii de scriere corectă. Textul „Ştefan cel Mare şi Vrâncioaia" după Alexandru Vlahuţă din manualul de clasa a II-a oferă o multitudine de exerciţii pe care putem să le facem cu copiii:

a) găsiţi cuvinte cu sens apropiat pentru: vădană, torcea, neam, biruitor, feciori, ţară;
b) găsiţi cuvinte cu sens opus pentru cuvintele date: babă, dragi, nouă, pace;
c) scrieţi propoziţii cu cuvintele scrise cu literă mare în text;
d) scrieţi câte o propoziţie cu cuvintele: neam, ne-am, odată, o dată, săi, să-i, le-a;
e) scrieţi propoziţii în care cuvintele date să aibă mai multe înţelesuri: ochi, corn, care, nouă etc.

În cadrul orelor de Limba română se pot realiza eseuri scurte despre marile personalităţi ale istoriei noastre. Exemplu: Realizaţi un eseu având titlul „De ce Ştefan cel Mare a fost cel mai mare domnitor al Moldovei?"

Şi în poeziile pe care le-au compus elevii, publicate apoi în revista şcolii „Mlădiţe", figura lui Ştefan cel Mare a fost sursă de inspiraţie:„Ştefan cel Mare şi Sfânt":

Doarme la Putna-n mormânt./ A dus războaie grele, /Cu duşmanii s-a bătut, / A apărat Moldova /Cu al lui vrednic scut. / I-a alungat pe unguri, / Poloni şi pe ghiauri, / În toţi a băgat spaima, / Pe toţi i-a învins cu spada, / Apărându-şi ţara. / Acum se odihneşte... / Odihneşte-te în pace, / Slăvit să fii în veci, / Măria Ta!" (C.A.)

Scanned with OKEN Scanner

Toate creaţiile realizate de elevi demonstrează că aceştia sunt mândri de înaintaşii lor, de faptele pline de glorie, de istoria noastră atât de zbuciumată.

GEOGRAFIA este disciplina fără de care nu se poate preda istoria. Evenimentele şi faptele istorice sunt legate de elementele spaţiale, de formele de relief, precum şi de dezvoltarea economică a diferitor zone. Plasarea în spaţiu a hotarelor Moldovei, ale Ţării Româneşti şi ale Transilvaniei în timpul fiecărui domnitor, a fiecărui loc de bătălie îl determină pe elev să-şi consolideze mai bine cunoştinţele de istorie. De aceea, consider că istoria şi geografia sunt ştiinţe-surori care se completează una pe alta, iar amândouă au ca scop educarea elevilor în spiritul dragostei de neam şi ţară.

Prin conexiunea cu EDUCAŢIA CIVICĂ, elevii află modele exemplare de comportament în spiritul valorilor morale care s-au impus de-a lungul timpului. Unele norme moral-civice le-am exemplificat prin nume mari din istorie sau le-am ilustrat prin maxime şi cugetări ale unor mari personalităţi.

Modele de: demnitate şi curaj: Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu; generozitate, spirit de sacrificiu: Mihai Viteazul, Decebal; cumpătare, spirit de dreptate: Alexandru Ioan Cuza.

Maxime, proverbe, cugetări: „Cu cinstea nici un bine nu se aseamănă." (Neagoe Basarab)

„Dreptatea toate biruieşte şi adevărul decât toate mai tare este."(Dimitrie Cantemir)

La lecţia despre „patrie, drapel, imn", discuţiile pot porni de la informaţiile pe care le au elevii de la istorie despre modul cum era organizată societatea umană din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă şi contemporană.

Exemplu: Steagul de-a lungul timpului: steagul dac (care înfăţişa un cap de lup făcut din aramă, cu trup şi coadă de balaur), steagurile celor trei state medievale (Mihai Vitezul purta în lupte o flamură de damasc alb pe care se afla imaginea unui vultur cu aripile desfăcute), steagul tricolor cu imaginea unui vultur auriu în mijloc, purtat de oştire în lupte, Imnul de Stat al României, născut în atmosfera patriotică de la Blaj, din mai 1848 etc.

La MATEMATICĂ, în sprijinul însuşirii obiectivelor specifice istoriei,vin în mod special conţinuturile referitoare la unităţile de măsură a timpului: an, deceniu, secol, mileniu, precum şi la capitolul „Cifre romane". Scrierea cu cifre romane ajută la încadrarea unor fapte şi fenomene istorice într-o perioadă de timp mai mare (secol, mileniu) în care acestea se produc.

La capitolul „Ordinea efectuării operaţiilor" se pot propune exerciţii ale căror rezultate să fie numere cu semnificaţie istorică. Exemplu: „Calculaţi câţi ani au trecut de la Unirea Moldovei cu Ţara Românească până la Marea Unire?"; „Cu câţi ani a domnit mai mult Ştefan cel Mare decât Mihai Viteazul?" etc.

La capitolul „Metode de rezolvare a problemelor" se poate da spre rezolvare următoarea problemă în versuri: „Din vremuri apuse, pe un vârf de stâncă, / Stă Cetatea Neamţului cu tristeţe-adâncă / Şi îşi aminteşte de Ştefan cel Mare / La un miez de noapte, pe murgu-i călare, / De la mama sa a cerut ajutor, / Că-i rănit de moarte şi turcii-l înconjor, / Însă Doamna mare nu l-a primit în cetate, / Ci l-a trimis la luptă ori la moarte. / Atunci Ştefan cel Mare din cornu-i a sunat / Şi îndată plăieşii din nou s-au adunat. / La primul semnal au sosit cei de mai aproape, / Adică două părţi şi jumătate, / Apoi au sosit pe înserate / Încă zece părţi şi jumătate, / Încât până la asfinţit / O mie trei sute de oşteni au sosit. / Şi-acum socotiţi de-ndată / Câţi oşteni au sosit de fiecare dată?"

La RELIGIE, elevii pot realiza albume şi colecţii de vederi ce reprezintă bisericile şi mânăstirile construite de domnitori. Vizitând muzeele care cuprind nepreţuite opere de artă, scrieri religioase ferecate în aur şi argint, ţesături deosebite, realizate la curţile domneşti, realizate cu fir de aur şi de argint, elevii vor fi educaţi în spiritul dragostei pentru frumos, se va dezvolta simţul artistic pentru tot ce înseamnă artă adevărată. Din calendarul ortodox, elevii vor afla că Ştefan cel Mare şi Sfânt a fost sanctificat.

La EDUCAŢIE PLASTICĂ, se vor realiza desene care să redea momente din luptele date la Vaslui, Rovine, Călugăreni sau portretele marilor domnitori etc. Elevii pot realiza icoane pe sticlă cu chipul lui Ştefan..

La EDUCAŢIE MUZICALĂ, se pot învăţa diferite cântece: „Imnul de Stat", „Ştefan, Ştefan, domn cel mare", „Hora Unirii", „Ardealul"etc. La EDUCAŢIE TEHNOLOGICĂ, se pot construi machete ale unor cetăţi, construcţii de apărare. La EDUCAŢIE FIZICĂ, se poate vorbi despre importanţa pe care o acordau romanii educaţiei fizice în pregătirea tinerilor sau despre vechimea olimpiadelor sportive.

Un rol important în consolidarea cunoştinţelor de istorie şi în educarea patriotică a elevilor îl au activităţile extraşcolare: concursuri pe teme de istorie; expoziţie de desene; realizarea de fotomontaje etc.

VIZITELE la muzee îi pun pe elevi faţă în faţă cu trecutul istoric, iar valenţele formative ale acestora nu cunosc margini. EXCURSIILE sunt un prilej de punere a copilului în contact cu trecutul istoric, îi influenţează şi îi dezvoltă atât cunoştinţele despre trecut, cât şi despre prezentul patriei, formându-i sentimente, atitudini patriotice, trăiri emoţionale deosebite în contact cu mediul natural şi social, cu realitatea istorică, care vor fi baza pe care va creşte şi se va dezvolta sentimentul patriotic.

Valenţele formative ale istoriei cresc, extinzând graniţele educaţiei formative spre celelalte componente ale educaţiilor: educaţia nonformală şi educaţia informală.

Bibliografie:

Ungureanu Adalmina (coord.), *175 de ani de învăţământ românesc*, Iaşi, 2003, pag. 255-288

Teodorescu Constanţa, Popescu Cornelia (coord.), *Educaţia în context european*, Târgu-Jiu, 2007, pag.267

Alte surse:www.didactic.ro

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

OPERE LITERARE LA ORELE DE ISTORIE

Prof. Eugenia Negru, Liceul de Creativitate şi Inventică „Prometeu", Chişinău

Un rol important în studierea istoriei revine literaturii artistice cu tematică istorică. Ştiut lucru că în operele literare este inevitabilă ficţiunea artistică. Acest fapt reclamă prudenţă din partea profesorului în alegerea operei artistice care reconstituie trecutul. Utilizarea operelor literare la orele de istorie, vizionarea spectacolelor şi a producţiilor cinematografice cu subiect istoric îl ajută pe elev să simtă, să retrăiască, să descopere realitatea istorică; contribuie la dezvoltarea imaginaţiei copiilor, la îmbogăţirea vocabularului. Deseori operele literare „comunică" evenimente istorice, având o încărcătură emotivă deosebită. Folosirea chipurilor artistice istorice modelate de poeţi şi scriitori, a povestirilor expresive despre evenimentele istorice oferă elevilor posibilitatea perceperii emotive a materialului istoric, amplifică influenţa educaţională, duce la formarea unei atitudini personale faţă de fenomenele şi personalităţile istorice.

În cele ce urmează doresc să împărtăşesc propria experienţă privind utilizarea operelor literare la orele de istorie. Începând cu clasa a IV-a, este foarte important, chiar necesar, să utilizăm în cadrul orelor de istorie fragmente din operele literare. În acest fel se ating câteva obiective de referinţă: formarea atitudinilor şi valorilor, interpretarea critică a operei literare. În cele mai dese cazuri, profesorul selectează fragmentele respective şi le xeroxează sau le culege la calculator. Fragmentele literare la temă conferă orei de istorie un farmec deosebit; drept consecinţă, se nasc sentimente, atitudini, valori, care constituie progresul societăţii.

Nu voi elucida toate cazurile (temele) când, în cadrul orelor de istorie, pot fi utilizate fragmente literare. Voi prezenta selectiv, pentru diferite clase, cele mai „lucrative" mostre şi modalităţile de lucru.

De la orele de limbă şi literatură română, elevii din clasa a IV-a ştiu deja că autorul operei literare în rare cazuri este martor al evenimentului; el poate pune în gura eroilor dialoguri închipuite, poate exagera valoarea şi amploarea evenimentelor istorice, poate înzestra eroii săi cu calităţi deosebite. Noi, profesorii de istorie, trebuie să le explicăm copiilor că fragmentele din operele literare nu le putem considera documente istorice, pentru că ele sunt create de imaginaţia scriitorului şi reflectă doar parţial adevărul istoric. Conversaţia euristică frontală şi sarcinile bine formulate pe baza textului literar valorifică foarte reuşit fragmentele alese şi „condimentează" ora.

La una din primele ore de istorie în clasa a IV-a, *Simboluri istorice*, este bine de utilizat caseta audio cu înregistrarea cântecului *Tricolorul*. Profesorul trebuie să prezinte anticipat istoricul acestui cântec şi cadrul cronologic în care a fost scris, iar apoi să propună a fi audiat în clasă. După audiere, se pot formula o serie de sarcini, pentru valorificarea textului:

1. Descrie emoţiile trăite în urma audierii acestui cântec.
2. Estimează rolul unor asemenea cântece în istoria poporului român.

Se propune copiilor să citească doar acele strofe din cântec în care sunt descrise culorile, iar apoi, oral, să îndeplinească sarcinile care urmează.

Trei culori cunosc pe lume / Şi le ţin ca sfânt odor. / Sunt culori de-un vechi renume, / Amintiri de-un brav popor. / Roşu-i focul ce-mi străbate / Inima plină de dor, / Pentru sfânta libertate / Şi al patriei amor. / Auriu e mândrul soare / Fi-v-al vostru viitor, / Pururea eternă floare / Şi cu luciu nepieritor. / Iar albastru e credinţa / Pentru ţară ce-o nutrim, / Credincioşi fără schimbare / Pân-la moarte o să-i fim. Ciprian Porumbescu, *Tricolorul*

3. Numeşte culorile tricolorului.
4. Selectează sintagmele care explică aceste culori.

Pentru tema de acasă se poate propune elevilor să alcătuiască o legendă a tricolorului, unde să fie valorificate cunoştinţele din clasă.

O altă temă unde s-ar preta un fragment literar este *Statul lui Decebal şi războaiele daco-romane.* Fragmentul de pe Columna lui Traian cu sinuciderea lui Decebal şi însuşi suicidul regal trebuie explicat, cred, în două etape: mai întâi, momentul prinderii lui Decebal, şi apoi serbarea triumfului la Roma. Evenimentul ar putea fi explicat copiilor prin prisma credinţei în nemurire a dacilor. Fragmentul propus din poezia lui George Coşbuc *Decebal către popor* prezintă foarte reuşit argumentul pentru „cei mai viteji dintre traci" şi explică istoric gestul lui Decebal.

Din zei de-am fi scoborâtori, / Cu-o moarte toţi suntem datori! / Că e totuna dacă ai murit / Flăcău ori moş îngârbovit. / Dar nu-i totuna leu să mori, / Ori câine-nlănţuit.

Cred că fragmentul dat, împreună cu relatarea lui Dio Cassius despre ultimul rege al dacilor, alcătuiesc un portret foarte reuşit al acestei personalităţi istorice.

Tema *Formarea poporului român şi a limbii române* ar putea-o completa cântecul *Nu uita că eşti român:*

Nu uita că eşti român! / Căci tatăl tău a fost cioban, / Bunicul tău a fost Traian / Şi-n ţara asta eşti sortit să fii stăpân. / Refren: *Pe la noi au viscolit mii de păgâni, / Dar am rămas până-n sfârşit totuşi stăpâni. / A mai trecut o iarnă grea, / Nu e nimic, vom aştepta, / Căci vine vara după ea. / Nu uita că eşti român! / Că rădăcina ta de veacuri / Stă înfiptă în ogor / Şi nu o poate smulge-un vifor trecător!*

După audierea cântecului se lucrează asupra textului. Elevilor li se va propune să explice:

- sintagmele: „tatăl tău a fost cioban, bunicul tău a fost Traian", „pe la noi au viscolit mii de păgâni";

□ ultima strofă a cântecului;
□ mesajul cântecului;
□ linia de tangenţă dintre tema lecţiei şi cântec.

La tema *Arta medievală românească*, predată atât în clasa a IV-a cât şi în clasa a VI-a, în funcţie de contingentul elevilor, poate fi utilizat fragmentul din poezia *Meşterul* de Nicolae Labiş, împreună cu imaginea bisericii mănăstirii Curtea de Argeş. Sigur, ar fi bine să fie relatată şi analizată legenda mănăstirii Curtea de Argeş, iar apoi să fie pus în discuţie fragmentul literar.

Meşter valah, azi nume de fântână, / Crescut din lutul ce l-ai plămădit / În sprintenă zidire cu trei turle / Şi ie dantelată de granit, / Din cântece pierdute până astăzi / Şi din puterea visului vânjos / Ai închegat, cu palme bătucite, / Minunea de la Argeş, mai în jos.

□ Explică sintagmele subliniate.
□ Descrie în 3–5 enunţuri *minunea de la Argeş*, folosind imaginea bisericii mănăstirii Curtea de Argeş.

Evenimentele şi personalităţile Evului Mediu românesc sunt reflectate în multe opere literare. Astfel, cronologic, ne putem referi la *Moartea lui Gelu* sau *Carol Robert* de George Coşbuc. Este foarte uşor de lucrat cu fragmentul din *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu, în care este redat chipul lui Mircea cel Bătrân. Elevii pot fi învăţaţi, în baza acestui exemplu, să analizeze critic o operă literară. După ce vom informa copiii că Mircea cel Bătrân şi sultanul turc Bayazid nu s-au întâlnit niciodată, ei vor încerca să explice scopul pe care-l urmărea autorul „organizând" întâlnirea. Descrierea vestimentaţiei lui Mircea cel Bătrân după poezie va fi comparată cu aspectul hainei domneşti de pe tabloul votiv de la biserica mănăstirii Cozia. Copiilor li se va cere să motiveze această deosebire şi să descrie după poezie portretul moral şi fizic al lui Mircea cel Bătrân, ca să argumenteze de ce este voievodul iubit de români. Acum este momentul oportun de a explica sintagma *râul, ramul mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,* prin asociere cu descrierea bătăliei de la Rovine de către istoricul bizantin Laonic Chalcocondylas (documentul apare în manual).

La tema *Personalitatea lui Ştefan cel Mare* trebuie să fie nelipsit cântecul *Când a fost să moară Ştefan:*

Când a fost să moară Ştefan / Multă jale-a fost în ţară, / Şi la patul lui de moarte / Toţi boierii se-adunară. / Tristă-i mănăstirea Putna, / Porţile deschise-aşteaptă / Strălucit convoi ce vine / Şi spre ea încet se-ndreaptă. / Plânge dealul, plânge valea, / Plâng pădurile bătrâne / Şi poporu-n hohot plânge: / – Cui ne laşi pe noi, stăpâne? / – Eu vă las în grija mare / A lui Dumnezeu cel Sfânt, / Să staţi strajă la hotare, / Să păziţi acest pământ.

După audierea sau chiar interpretarea cântecului, elevii vor răspunde la întrebările:
□ Ce sentimente trezeşte cântecul?
□ Cum explici cuvintele „plânge dealul, plânge valea, plâng pădurile bătrâne şi poporu-h hohot plânge..."?
□ Cum crezi, de ce acest cântec a fost unul dintre cântecele-simbol ale renaşterii naţionale de la răscrucea anilor 80–90?

La tema ce reflectă furtul Basarabiei în 1812 (clasa a VII-a) propunem a se folosi (1) poezia-cântec *Basarabia* de Dumitru Matcovschi şi (2) textul unui cântec-bocet cules din satul Brânzeni, judeţul Bălţi, la începutul secolului al XX-lea: *Trecută prin foc şi prin sabie, / Furată, trădată mereu, / Eşti floare de dor, Basarabie, / Eşti lacrima neamului meu... / Foaie verde, trei măsline, / I-auzi, maică, Prutul vine. / Dare-ar Dumnezeu să sece, / Să rămână pietrele, / Să le ardă soarele / Să-l trec cu picioarele, / Să-mi văd surioarele.*

Primele două rânduri ale strofei din textul lui Dumitru Matcovschi trebuie să le comentăm din punct de vedere istoric şi să le argumentăm prin exemple. Ultimele două este necesar să le lăsăm a fi comentate de elevi în clasă sau, în scris, acasă.

Pentru analiza faptelor din textul folcloric, elevii vor realiza următoarele sarcini:
□ Explică dorinţa aprigă ce o trăieşte autorul.
□ Spune de ce autorul doreşte secarea Prutului.
□ Scrie un mic text despre durerea trăită de basarabeni după anexarea la Rusia, în 1812, a teritoriului dintre Prut şi Nistru.

Al doilea fragment cere elevilor să descrie stări sufleteşti, să motiveze apariţia lor. Cred că sarcinile referitoare la aceste fragmente, care ţin de atitudini, emoţii, fiecare profesor trebuie să le formuleze în funcţie de specificul clasei, de vârsta copiilor (clasa VII, XI).

Istoria Românilor din clasa a VIII-a începe cu frumoasa temă a Unirii de la 1859 şi cu epoca domniei lui Al. I. Cuza. În manuale apare tabloul *Hora Unirii* al pictorului Ion Agafiţei sau *Hora Unirii de la Craiova* al lui Theodor Aman; respectiv, se cere a audia sau a recita poezia *Hora Unirii* a lui Vasile Alecsandri.

Hai să dăm mână cu mână / Cei cu inima română, / Să-nvârtim hora frăţiei / Pe pământul României!
Măi muntene, măi vecine, / Vino să te prinzi cu mine / Şi la viaţă cu unire, / Şi la moarte cu-nfrăţire.
Unde-i unul nu-i putere / La nevoi şi la durere. / Unde-s doi puterea creşte / Şi duşmanul nu sporeşte.
Vin la Milcov cu grăbire / Să-l secăm dintr-o sorbire, / Ca să treacă drumul mare / Peste-a noastre vechi hotare. / Şi să vază sfântul soare, / Într-o zi de sărbătoare,/ Hora noastră cea frăţească / Pe câmpia românească.

Pe baza versurilor pot fi formulate următoarele sarcini:

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

□ Explică rolul acestui cântec în istoria românilor.

□ Descrie starea de spirit (sentimentele) a românilor la 1859.

Pentru tema *Cucerirea independenței de stat a României* am recomanda să se citească poezia lui George Coșbuc *Trei, Doamne, și toți trei*, care are o încărcătură emoțională foarte puternică. De asemenea, poate fi propus elevilor să citească articolul lui Mihai Eminescu despre atitudinea poetului față de participarea României la războiul de independență.

De câte ori făceam observările noastre asupra infructuozității în război a românilor contra Turciei... Gloria nu se bea, nu se mănâncă, nu se îmbracă, ea nu vindecă oasele sfărâmate de ghiulele, nu cârpește mantalele rupte prin care suflă amorțitul crivăț, nu înlocuiește porumbul crud pe care l-au mâncat soldații noștri cu pâine caldă; c-un cuvânt, gloria ce-o câștigi e frumos lucru, dar pentru dânsa e bine ca omul să nu riște nici măcar degetul mic, necum zeci de mii de oameni și zeci de milioane de bani, storși la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a țăranului... Mihai Eminescu, *Timpul*, 26 aprilie, 1878

Elevii vor trebui să aprecieze poziția poetului și să decidă, apoi să-și argumenteze poziția răspunzând la întrebarea: Se merita a cuceri independența cu prețul vieții a 10 000 de soldați români?

În clasele liceale, se pot utiliza fragmente din proză (Ernest Hemingway, *Adio arme*, Jaroslav Hašek, *Aventurile bravului soldat Svejk în războiul mondial*).

În clasa a XII-a poate fi utilizat fragmentul din celebrul roman *Pe frontul de vest nimic nou* al autorului german Erich Maria Remarque. Romanul este o relatate a experienței personale a autorului, care a luptat în Primul Război Mondial. Autorul a cunoscut direct viața soldaților, suferințele lor, atitudinea populației față de război, traumele unei generații care nu a cunoscut decât ororile războiului. Efectul acțiunii este zguduitor prin povestirea la persoana I a evenimentelor de către tânărul Paul Baumer, foarte apropiat ca vârstă de elevii claselor a XII-a.

Despre grozăviile războiului:

La etajul de jos sunt soldați cu răni în burtă, în șira spinării, la cap sau cu amândouă picioarele amputate. În dreapta pavilionului, cei răniți în maxilare sau intoxicați cu gaze, precum și răniții la nas, urechi și gât. În corpul din stânga, orbii și ostașii cu răni la plămâni, șolduri, la rinichi, la testicule, la stomac. Numai aici în spital poți vedea în câte locuri poate fi vătămat un om... E de neînțeles că niște trupuri atât de ciopârțite pot avea chip omenesc în viața care își urmează cursul. Și nu trebuie să uităm că acesta este numai un singur spital, un singur staționar – sunt mii în Germania, mii în Franța, mii în Rusia.

Despre absurditatea războiului (într-o luptă la baionetă Paul Baumer ucide un soldat francez):

Camarade, n-am vrut să te omor. Dacă ai mai sări o dată aici, n-aș mai face-o în cazul în care ai fi și tu înțelegător. Dar tu ai fost în clipa aceea nu un om, ci doar o idee, o combinație care a existat în creierul meu și a dezlănțuit hotărârea, iar eu, din pricina acestei combinații, am implântat pumnalul în tine. Abia acum văd că ești un om ca și mine. Atunci m-am gândit numai la grenadele, la baioneta și la armele tale. Acum o văd pe soția ta, îi văd fața, văd asemănarea dintre ursitoarele noastre. Iartă-mă, camarade! Totdeauna ne dăm seama prea târziu. De ce nu ni se repetă mereu că voi, cei de dincolo, sunteți niște biete ființe la fel ca și noi, că mamele voastre tremură de teamă ca și ale noastre și că și voua și nouă ne este frică de moarte, că ne așteaptă aceeași mizerie și suferință? Iartă-mă, camarade! Cum puteai fi dușmanul meu? Dacă am arunca armele și uniformele acestea, ai putea să-mi fii frate... Ia douăzeci de ani din viața mea și scoală-te; ia mai mulți, că tot nu știu ce să fac cu ei.

Despre traumele morale ale unei generații: *Sunt tânăr, am douăzeci de ani: dar nu cunosc din viață decât deznădejdea, moartea, frica și îmbinarea superficialității cu un abis de suferințe. Văd popoare asmuțite unul împotriva altora, ucigându-se tăcute, neștiutoare, tembele, docile, fără vină. Văd că mințile cele mai înțelepte din lume născocesc arme și cuvinte, pentru a face toate acestea mai rafinate și mai de lungă durată. Și, odată cu mine, văd asta toți oamenii de vârsta mea, de aici și de dincolo, din toată lumea; odată cu mine suferă toată generația mea. Ce vor face părinții noștri când ne vom ridica într-o zi și ne vom prezenta înaintea lor și le vom cere socoteală? Ce așteaptă de la noi, atunci când nu va mai fi război? Ani de-a rândul, îndeletnicirea noastră a fost aceea de a ucide – a fost prima noastră profesie în viață. Tot ce știm despre viață se mărginește la moarte. Ce poate să se mai întâmple după aceea? Și ce-o să fie cu noi?*

Despre moartea eroului principal al cărții:

A căzut în octombrie 1918, într-o zi care s-a scurs atât de liniștit pe întregul câmp de luptă, încât comunicatul oficial s-a putut mărgini la fraza PE FRONTUL DE VEST NIMIC NOU.

A fost găsit cu fața în jos, răsturnat în țărână, ca și cum ar fi dormit. Când l-au întors, au văzut că nu s-a chinuit mult; trăsăturile lui aveau o expresie atât de senină, încât părea aproape mulțumit.

Sarcinile formulate ar trebui să pornească de la specificul clasei. Propunem două sarcini mai generale, mai „didactice" asupra acestui text.

□ Explicați din ce motiv tânăra generație a rămas traumatizată după încheierea războiului.

□ Motivați dorința acestei generații de a intra într-un nou război.

La tema *Regimul fanariot în Țările Române* le putem propune copiilor un fragment din romanul lui Eugen Barbu *Principele*. Elevii sunt capabili de a deosebi elementele *fictive* de *realul* istoric. Exercițiile, documentele suplimentare la temă ajută să argumenteze anumite schimbări din societatea românească a acelei perioade în diversele domenii.

Poate nu ştii ce sunt capitulaţiile faţă de sultan, poate nu ştii că am dezrădăcinat tot ce semăna în ţara asta cu dragostea faţă de pământul ei?... Nenorociţii ăştia nu mai ştiu ce sunt aceia strămoşi. I-am corupt, i-am învăţat să fure, nu au o armată a lor, am tocmit mercenari ca să-i învăţ să ştie de frică. Ce vrei să mai fac decât ticăloşia asta de a-i sili să-şi uite limba?... Din şapte cuvinte, trei sunt greceşti şi două turceşti, ce mai rămâne? Popii cântă psalmi în limba mamei mele şi a mea. I-am lipsit de simţul militar ca să-i pot stăpâni; ei mai bine beau decât să se bată, şi i-am învăţat că asta e o virtute... Ţara, sau ceea ce numim noi ţară, este coruptă până în măduva oaselor. Nu se dobândeşte nici un „bună ziua" fără un bacşiş. Înţelegi? Ştii ce-i acela „bacşiş"? Nici cu tunurile, nici cu puştile nu-i poţi face mai mult rău... Tot ce-a cinstit ţara asta zace în beciuri, putrezeşte sau a murit de mult... Mi-am adus toate neamurile din Fanar şi le-am zis consilieri. Ei au învăţat pe cârcotaşii de aici ce-i acela un cârcotaş mai mare. Îi fur şi-i pun să-mi ureze de sănătate... Le-am tăiat pădurile, le-am golit minele de sare, de aur, şi de tot ce are mai bun pământul acesta. Corăbii neobosite umblă pe mare spre Stambul, ziua şi noaptea, şi setea stăpânilor mei creşte văzând cum se poate lua totul în cântece de mulţumire... Sfinţii, chiar dacă ar învia pe acest pământ, ar fi ucişi cu pietre. Nimeni nu mai are nevoie aici de cinste. Ea ar fi ca holera, ca ciuma, ca ducă-se pe pustii... La noi sunt de vânzare templele, preoţii, altarele, cele sfinte, coroanele, torţele, tămâia; cerul este de vânzare şi Dumnezeu însuşi.

Pe baza fragmentului pot fi propuse câteva sarcini:

- Identifică domeniile unde s-au impus schimbări în societatea românească în timpul domniilor fanariote.
- Selectează (citează) realităţi istorice din tema lecţiei cu echivalent istoric.
- Demonstrează că regimul fanariot a frânat evoluţia firească a culturii şi civilizaţiei româneşti.

Pentru clasa a XII-a – atât la *Istoria Românilor*, cât şi la *Istoria Universală* – au efecte reuşite mostrele literare care sunt un exemplu de folosire a artei ca mijloc de propagandă a cultului personalităţii în regimul totalitar. Acest exerciţiu, combinat cu seria de imagini din manualele de istorie sau din dosarele elevilor, contribuie la înţelegerea acestui fenomen sinistru al societăţii totalitare.

O, tu, Stalin, mare şef al popoarelor,/ tu, care ai făcut să se nască omul, / tu, care faci pământurile fertile, / tu, care împodobeşti primăvara.../tu eşti floarea primăverii mele, / un soare reflectat de mii de inimi omeneşti... (Rahimov, poem publicat în ziarul *Pravda*, în 1936)

E o luptă de soi nou în lume / Şi avem stegar să ne îndrume / Cu braţ de oţel şi fruntea soare / Pe Stalin, sfetnic de popoare. / Pieri-veţi, fauri de război, / Sub potopirea vieţii noi / Şi-n slujba noastră stă atomul, / Doar ca să-nalţe viaţa, omul. (A. Toma, *Semnaţi apelul păcii*, 1950)

Ne e cârmaci, prieten şi e steag / Sub care ţara îşi adună vrerea, / Simbol al unităţii-n liber veac, / Şi cutezanţă faptei, şi puterea. / Când Ceauşescu spunem într-un glas, / Ne ştim o ţară, sufletul rostit, / Şi-n dimineaţa unui singur azi / Uniţi urcăm sub flamuri de partid. Nicolae Dragoş, *Ai patriei eroi*

Propunem câteva sarcini pe baza fragmentelor literare:

- Comentează termenul *stalinism* analizând fragmentul propus.
- Explică fenomenul stalinizării României şi prin „cântările" epocii.
- Argumentează ideea cultului personalităţii în epoca ceauşistă.

Sigur, sarcinile formulate în baza exemplelor pot fi (trebuie) modificate în funcţie de specificul clasei, de obiectivele propuse, de personalitatea profesorului, ca să obţinem rezultatele scontate.

Bibliografie:

1. Murgescu, Bogdan, *Istoria României în texte*, Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 268, 377.
2. Coşbuc, George, *Cântece de vitejie şi alte poezii*, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1999, p. 73.
3. *Basarabia şi basarabenii*, Chişinău, Uniunea Scriitorilor din Moldova, 1999, p. 176.
4. *Inimă de român. Cântece româneşti*, Editura Alfa şi Omega, Chişinău, 2004, p. 14, 18, 24, 26.
5. Barbu, Eugen, *Princ ipele*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.
6. Băluţoiu, Valentin, *Istorie. Manual pentru clasa XI*, E. D. P., Bucureşti, 2000, p. 64-65.
7. Constantiniu, Florin, *Istorie. Manual pentru clasa a VII-a*, Editura Corint, Bucureşti, 1999, p. 79.

ROMÂNII DIN AFARA GRANIŢELOR ROMÂNIEI ÎN MANUALELE DE „ISTORIA ROMÂNILOR" PENTRU CLASA A XII-A

Prof. drd. Natasa Peteu, Liceul teoretic „Nicolae Bălcescu", Medgidia, jud. Constanţa

Nu locuim într-o ţară, locuim într-o limbă.
Patrie asta înseamnă şi nimic altceva. Emil Cioran

Acelaşi scriitor afirma în „Revelaţia durerii": „m-am întrebat de multe ori dacă nu cumva noi, românii, nu suntem blestemaţi să fim fără un destin în istorie, urmăriţi de fatalitate de-a lungul veacurilor şi condamnaţi la ratare ca neam, osândiţi în a rătăci la periferia devenirii. Refrenului, auzit în Balcani la fiecare pas, «soarta, soarta» i se substituie aici, în străinătate, un altul: «tragic, tragic». Răspunsul la această obsesivă întrebare am încercat a-l afla parcurgând retrospectiv istoria neamului românesc de câteva sute de ani încoace. Am cunoscut

Scanned with OKEN Scanner

astfel aici, în străinătate, mândria sau ruşinea de a fi român, am simţit câteodată faptul că port un blazon în suflet sau alteori un stigmat, m-am simţit ridicat la cer sau coborât în iad, însă am încercat tot timpul să judec obiectiv părerile altora despre noi, să încerc a ne afla un rost, o finalitate".

Despre românii din afara ţării, despre „exilaţii", „împrăştiaţii" sau „românii uitaţi" sunt foarte puţine pagini scrise.

Totuşi îmbinând mai multe surse documentare, din care vom aminti cărţile publicistului timişorean Cristea Sandu Timoc „Mărturii de la românii uitaţi" şi „Tragedia românilor de peste hotare", precum şi Memorandumul Direcţiei Relaţii cu Românii din afara graniţelor din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României sau „Românii din Balcani" a Adinei Berciu-Drăghicescu, aflăm că la cei 23 de milioane de români locuitori în hotarele României, li se adaugă aproximativ 9-13 milioane, despre care nu se ştie aproape nimic, mulţi dintre ei trăindu-şi tăcut propria tragedie şi purtându-şi crucea spre Golgota personală, nebăgaţi în seamă, uitaţi şi ignoraţi, neexistând nici un interes oficial pentru a se afla cel puţin numărul exact al lor, locaţia sau numele de împrumut sub care trăiesc, fie ei vlahi, aromâni, meglenoromâni ori cuţovlahi.

Despre destinul românilor din afara României trebuie să existe o corectă informare a populaţiei asupra adevărului istoric (demografic şi politic) coroborat cu cel sociodemografic anual. Unul dintre aceste moduri de informare şi cunoaştere ar putea fi manualele de istorie.

Din această perspectivă vom face referiri cu privire la modul cum manualele de *Istoria Românilor* tratează situaţia românilor din afara ţării.

În perioada interbelică, istoria naţională era studiată pe temeiul unor manuale intitulate *Istoria Românilor*, realizate de mari personalităţi precum: Nicolae Iorga, P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu şi alţi dascăli ai şcolii istorice româneşti interbelice. Acestea prezentau într-o manieră obiectivă realitatea istorică din epoca modernă. Însă conţinutul ştiinţific al acestor manuale cuprindea descrierea evenimentelor până la 1942, cu o raportare schematică a evoluţiei istorice româneşti în perioada interbelică (doar o pagină), fără să menţioneze tragicul an 1940 şi rapturile teritoriale.

În perioada comunistă, majoritatea manualelor şcolare apar cu titlul *Istoria României*, cu referiri istorice stricte la evenimentele istorice din spaţiul geografic încadrat în hotarele politice ale României postbelice. În *Istoria României. Epoca modernă şi contemporană*, manual pentru clasa a XII-a, nu se face nici o menţiune despre românii cuprinşi în hotarele statelor vecine, ai căror înaintaşi participaseră nemijlocit la toate evenimentele istorice din epocile anterioare. În faimosul lor internaţionalism, comuniştii români au uitat (!) sau chiar au negat existenţa acestei populaţii de mărimea unei ţări.

După evenimentele din decembrie 1989 s-a schimbat perspectiva din care este privită şi tratată istoria românilor. Pentru marcarea rupturii totale cu modul vechi de predare pentru anul şcolar 1990–1991, Editura Didactică şi Pedagogică coordonează republicarea, prin fotocopiere, a manualului lui P.P. Panaitescu *Istoria Românilor*, pentru clasa a VIII-a secundară", ediţia a VI-a (Editura Scrisul Românesc S.A., Craiova, 1943).

Imperios necesară, trecerea la realizarea unui nou manual de istorie naţională prilejuieşte formularea unei fireşti întrebări referitoare la titlu: *Istoria României* sau *Istoria Românilor*? Ca argumente în favoarea primei variante sunt aduse exemple reprezentate de alte ţări europene, din lume chiar. Autorii (istoricii) optează pentru a doua variantă, având în vedere faptul că românii trăiesc în două state: România şi Republica Moldova, precum şi în afara graniţelor acestor două entităţi statale româneşti.

În ce măsură titlul manualelor va reflecta conţinutul vom urmări în continuare. Programele de istorie pentru cursul liceal în perioada 1992–1998 au fost expresia unei perioade de tranziţie către realizarea reformei în învăţământ. În *Istoria Românilor* pentru clasa a XII-a s-a acordat o mai mare atenţie explicării fenomenelor social-economice, s-a redat locul cuvenit personalităţilor şi unor evenimente, prezentate mult timp deformat, s-a accentuat asupra unor aspecte privind istoria vieţii cotidiene, mentalităţilor, religiei, s-a explicat etnogeneza poporului român în strânsă legătură cu minorităţile conlocuitoare. Despre situaţia românilor din afara ţării (începând cu anul 1940 până în zilele noastre) nu se face nici o raportare.

Întrebăm retoric: de ce s-a mai pledat pentru varianta *Istoria Românilor*? Doar pentru a sugera (nu şi a trata) faptul că istoria nu aparţine numai statului român şi implicit locuitorilor săi, ci şi românilor de peste hotare!

Reforma în sistemul de învăţământ românesc a început în 1999. Prin ordinul ministrului nr. 3 207 din 3 februarie 1999 s-a trecut la aplicarea noilor planuri-cadru de învăţământ, începând cu anul şcolar 1999–2000.

Prin ordinul ministrului nr. 3 316 din 6 martie 2000 au fost modificate programele şcolare de istorie pentru clasele a IX-a, a XII-a, decizie motivată de necesitatea clarificării conţinuturilor programelor pentru toţi agenţii educaţionali.

Istoria a fost singura disciplină şcolară unde planul-cadru s-a extins şi la clasele a X-a şi a XII-a în anul şcolar 1999–2000. Programa de istorie elaborată a rămas pentru majoritatea profesorilor de istorie o ilustră necunoscută. De ce atâta grabă în elaborarea unor manuale alternative? Schimbările neaşteptate şi neanunţate au generat, încălcând dictonul latin „Festina lente", un heirupism editorial ale cărui consecinţe s-au răsfrânt asupra profesorului de la catedră şi implicit asupra elevilor şi au determinat o largă dezbatere şi mediatizare a manualelor alternative de *Istoria Românilor*.

Scanned with OKEN Scanner

Ce constatăm în conţinutul acestor manuale care sunt astăzi instrumentul de bază în munca profesorului şi a elevului?

Problema românilor din afara graniţelor este tratată doar din perspectiva evoluţiei statului naţional român. Manualele prezintă situaţia românilor din Basarabia, Bucovina şi Transilvania la momente în care aceste provincii nu făceau parte din România. Este prezentată activitatea desfăşurată de români pentru unirea cu România.

Unul din evenimentele care a avut un impact deosebit asupra fiinţei naţional-statale – şi anume pierderile teritoriale ale României din 1940 – nu constituie un punct tratat, ci doar se menţionează acest lucru fără să se insiste asupra problemei. Nu se explică de ce Basarabia şi nordul Bucovinei după 1944 au rămas sub ocupaţie sovietică. Un alt fapt omis: nu se analizează situaţia politică, socială a românilor din afara graniţelor după cel de-al Doilea Război Mondial. De asemenea, în manuale lipseşte o informaţie referitoare la impactul acestor anexări asupra conştiinţei naţionale, nu sunt analizate raporturile României cu românii care au rămas în afara graniţelor ei.

La nivelul la care sunt tratate aceste probleme, elevul nu este în stare să analizeze el însuşi, iar, dacă ar fi interesat, singurul loc unde ar putea afla informaţii la acest subiect este biblioteca, unde, din păcate, nu găseşte prea mult. Tocmai de aceea manualele ar trebui să ofere nişte răspunsuri, şi nu doar să precizeze datele fundamentale.

În manualele şcolare de istorie nu şi-a găsit reflectare nici statutul limbii române în ţările în care trăiesc un segment important de populaţie română, nu se vorbeşte nimic despre drepturile acordate românilor în statele în care locuiesc.

În dorinţa de a se crea un manual cât mai simplist, însă bazat pe o activitate de documentare din partea elevului, s-a realizat această programă transparentă, pierzându-se astfel un important bagaj informaţional. În acest mod, ne-am ales cu un manual lipsit de personalitate, fără analiza evenimentelor esenţiale şi consecinţelor acestora.

În Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei – sesiunea ordinară 1996 – Recomandarea nr. 1283/1996 privind istoria şi predarea istoriei în Europa, art. 14 alineatul II se spune: „Conţinutul programelor de istorie va trebui să fie foarte deschis. Ele vor trebui să cuprindă toate aspectele unei societăţi (istoria socială şi culturală, ca şi istoria politică). Vor trebui predate istoria locală şi cea naţională (nu şi cea naţionalistă), ca şi istoria minorităţilor."

Manualele *Istoria Românilor* ar trebui să cuprindă informaţii detaliate despre istoria comunităţilor româneşti şi situaţia lor actuală în contextul democraţiei europene, a manifestării neîngrădite a drepturilor individuale şi colective ale minorităţilor naţionale.

Istoria nu este o simplă înşiruire de date, ci o continuitate de fapte şi trăiri ce au determinat o serie de urmări, ele având la bază dorinţa de afirmare a unităţii poporului român şi a solidarităţii naţionale. A învăţa doar segmente din istoria naţională pe care noi le considerăm importante este imoral faţă de „celelalte părţi", e ca şi cum am încerca să formăm un lanţ (dar ne lipsesc zale) sau să trecem un pod neterminat.

În Declaraţia Conferinţei Internaţionale privind combaterea srereotipurilor şi prejudecăţilor în manualele de istorie din sud-estul Europei (Visby, 1999) se subliniază: „Istoria, care prin natura sa cere respectarea adevărului şi ne oferă răspunsuri asupra originii şi identităţii naţionale, are, de asemenea, rolul de a elibera pe oameni, ceea ce poate duce la o imagine cu caracter constructiv asupra devenirii noastre..." „Dacă popoarele nu-şi pot scrie propria istorie, este cu atât mai puţin probabil că ele vor fi chemate să îşi prefigureze viitorul pornind de la principii care au depăşit deosebirile ideologice sau etnice ale acestui trecut".

Pornind de la aceste considerente general valabile ale valorilor democratice europene, nu înţelegem cărui fapt se datorează omiterea din programa de învăţământ românesc (anul 2003) a unor informaţii despre adevărul istoric al românilor din afara ţării? Din lipsă de spaţiu? Din limitarea conţinuturilor? Din ignoranţă, neştiinţă, dezinteres şi indiferenţă faţă de această problemă? Ea totuşi se raportează la conştiinţa naţională.

Pentru o identificare cât mai obiectivă a problemei în discuţie, am extins aria de cercetare într-un studiu de caz intitulat „Românii despre români". S-au căutat răspunsuri prin intermediul unui sondaj de opinie şi interviuri. Au fost chestionate persoane din câmpul educaţional, profesori de istorie, profesori de liceu şi şcoală generală, studenţi, elevi, oameni de alte profesii. Rezultatele sondajului sunt surprinzătoare, chiar incredibile; ele ascund adevăruri pe care le cunoaştem, despre care am auzit, dar le-am transformat în subiecte tabu şi evităm să mai discutăm despre ele.

Concluziile care se desprind sunt următoarele:

• *Istoria Românilor*, disciplină care se studiază în clasa a XII-a, ar trebui să prezinte şi analiza situaţiei istorice a tuturor românilor, atât din interiorul, cât şi din afara ţării.

• Manualele respective au fost elaborate într-un termen restrâns şi nu s-a putut obţine informaţiile necesare privitoare la comunităţile româneşti din afara graniţelor.

• Unii autori, probabil, s-au grăbit să elaboreze manualele alternative de istorie după indicaţiile Consiliului Europei, fără a mai ţine cont de specificul istoriei românilor. Astfel pot fi explicate cele întâmplate în jurul mult discutatului manual „Istoria Românilor", apărut la Editura „Sigma".

Scanned with OKEN Scanner

• Reforma învăţământului se face după model european şi primează problema integrării României în Uniunea Europeană.

Ştiut lucru că dictatura comunistă a avut grijă să „dispară" orice informaţie despre cei plecaţi sau fugiţi. Nimeni nu putea vorbi nimic despre situaţia lor. Este de neînţeles de ce acum, când există (sau ar trebui să existe) un regim democratic, situaţia românilor din afara graniţelor este slab mediatizată şi nu este prezentă în manualele de istorie.

Constatăm că elevul român de liceu sau şcoală generală este dornic să cunoască situaţia conaţionalilor săi din afara hotarelor României, dacă aceştia au reuşit să se integreze în societatea respectivă, dacă au dreptul la viaţă publică, care a fost soarta lor în timpul dictaturii comuniste, ce părere au ei despre situaţia României în prezent.

• Majoritatea celor chestionaţi recunosc ignoranţa şi superficialitatea celor care au redactat manualele *Istoria Românilor* şi constată penuria literaturii de profil în acest domeniu.

Dacă informaţia despre situaţia românilor din afara graniţelor este tăinuită din considerentul de a nu supăra pe cineva din ţările vecine în care trăiesc români, atunci această teamă trebuie depăşită. Informând despre situaţia românilor de peste hotare, nu înaintăm pretenţii teritoriale nimănui.

• Abilitat de a soluţiona problema abordată de noi este Guvernul. Acolo există un minister, un secretar de stat, o comisie care aprobă manualele de istorie care ar trebui să aibă grijă ca în manualele de istorie a românilor să nu lipsească informaţia despre comunităţile româneşti din afara hotarelor politice actuale ale României.

Bibliografie:

1. *Predarea istoriei secolului 20.* Selecţia, traducerea şi adaptarea textelor de Mihai Manea, Tipogrup Press, Buzău.
2. *Istoria contemporană a României*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1982; 1984.
3. *Istoria românilor*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1990.
4. *Istoria românilor. Epoca modernă şi contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1992; 1997.
5. *Istoria românilor*, Editura Sigma, 1999.
6. *Istoria românilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
7. *Istorie. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura All Educaţional, Bucureşti, 1999.
8. *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Pertrion, Bucureşti, 2000.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT IN MINTEA ŞI INIMA COPIILOR - LECŢIE DEZBATERE

Înv. Dîrvariu Mariana şi înv. Tomulesei Mihaela
Şcoala cu clasele I-VIII „Petru Rareş" Hîrlău, jud. Iaşi

Lecţia de istorie dispune de o structură metodologică deosebit de bogată: povestirea, conversaţia, activitatea cu harta, perceperea şi interpretarea documentelor, utilizarea tehnicilor audio-vizuale, comentarea de text, activităţi de învăţare prin descoperire etc., un întreg arsenal tehnologic ce poate fi utilizat în funcţie de conţinutul informaţiei transmis. Am adăuga, la toate acestea, ca tehnică procedurala, *lecţia dezbatere,* folosită pentru a consolida şi sistematiza cunostinţele elevilor într-un mod stimulativ şi atractiv, dar care, în acelaşi timp, îi implică într-o muncă de descoperire, de investigaţie, de cercetare. O astfel de lecţie presupune o etapă iniţială de învăţare intensivă şi sistematică sub îndrumarea formatorului, dar promovează şi o învăţare autonomă, în care accentul cade pe activitatea independentă, acest lucru însemnând însă achiziţionarea şi extrapolarea unor tehnici de muncă intelectuală din perspectiva pedagogiei interdisciplinare care utilizează demersuri, operaţii şi operatori, metode şi instrumente de lucru transversale.

La disciplina istorie, la clasa a IV-a, ne-am propus să luăm în consideraţie o lecţie dezbatere având ca temă de conţinut personalitatea voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt. Obiectivele pe care se centrează desfăşurarea acestei activitaţi sunt determinate atât de asimilarea conţinutului informativ, dar mai ales de sensibilizarea elevilor şi înţelegerea de către aceştia a locului pe care îl ocupă domnitorul în mintea şi sufletul românilor figură desprinsă din realitatea istorică, dar totodată, mitică.

În abordarea unei astfel de lecţii trebuie să existe o prima fază care să folosească instrumentele cercetării si sa-i pună pe elevi in situaţia de a achiziţiona informaţia printr-o muncă individuală. În acest demers, elevii vor fi orientaţi prin stabilirea unui plan de activitate investigativă structurat pe sarcini diferenţiate tematic. Pentru finalizarea sarcinilor propuse, elevii vor fi îndrumaţi să lucreze în cinci ateliere, atrăgându-li-se atenţia că reuşita activităţii desfăşurate de ei depinde de gradul lor de implicare şi conlucrare.

Tematica stabilită propune elevilor următoarele:

I. Calendarul momentelor semnificative ale domniei lui Ştefan cel Mare şi Sfânt

Repere de lucru:

- date privind: anul naşterii, anul înscăunarii, anul morţii, durata domniei;

Scanned with OKEN Scanner

- bilanţul celor mai importante bătălii;
- mari conducători ai vremii împotriva cărora a purtat lupte;
- puncte strategice în apărarea ţării (cetăţile);
- ctitorii.

II. Portretul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt - figură legendară

→ Citeşte:

- *Muma lui Ştefan cel Mare* de Dimitrie Bolintineanu;
- *Săgeata otrăvită* de Petru Demetru Popescu;
- *Fiul hanului tătărăsc* de Mihail Drumeş;
- *Povestea mătuşii Floarea din Vrancea* de Dumitru Almaş;
- *Zimbrul* de Eusebiu Camilar.

→ Caută, citeşte, transcrie:

- portretul literar realizat de cronicarul Grigore Ureche în *Letopiseţul Ţării Moldovei;*
- poezia *Doina* de Mihai Eminescu;
- poemul *Dumbrava Roşie* de Vasile Alecsandri.

III. Ştiaţi că...

Caută, citeşte, selectează date despre viaţa personală a domnitorului (date biografice privitoare la familie, aspecte ale copilăriei, fapte de vitejie, care demonstrează implicarea lui directă în timpul luptelor, capacitatea lui militară şi strategică).

În tema propusă foloseşte-te de următorul model:

Ştiaţi că ...

- Ştefan cel Mare s-a născut în satul Borzeşti, pe râul Trotuş, unde şi-a petrecut şi copilăria aflându-se în grija mamei sale, Oltea Doamna, fiică de boieri munteni?
- Ştefan cel Mare a ctitorit biserici la Râmnicu Sărat, în Muntenia şi la Vad şi Feleac, în Transilvania?

IV. Ştefan cel Mare şi Sfânt de o parte şi de alta a Prutului

- Informează-te la muzeul oraşului şi la bibliotecă cu privire la întinderea teritorială a Moldovei în timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi Sfânt.
- Caută informaţii despre cetăţile de graniţă: Hotin, Orhei, Soroca,Tighina, Cetatea-de-Baltă, Chilia.
- Procură-ţi de la bibliotecă volumul *Domnia lui Ştefan cel Mare* de Nicolae Dabija şi extrage pentru portofoliu capitolul *Testamentul lui Ştefan cel Mare.*

V. Studiu de caz - Strategii de lupta folosite de voievodul Ştefan în timpul bătăliilor

Caută şi citeşte despre desfăşurarea celor mai importante bătălii purtate de domnitor, apoi include într-un eseu strategiile de luptă folosite care au demonstrat priceperea voievodului în arta militară şi recunoaşterea sa internaţională ca bun strateg şi conducător de oşti.

Se sugerează fiecărui atelier să adune material ilustrativ care să vină în sprijinul informaţiilor istorice, chiar dacă acesta nu se referă strict la tematica de lucru a atelierului respectiv. Suportul ilustrativ va fi folosit în timpul lecţiei dezbatere la ateliere. De asemenea se stabileşte bibliografia orientativă.

Întregul material pe care elevii îl vor pregăti va fi folosit ulterior la întocmirea unui portofoliu al clasei care va putea fi valorificat şi cu alte ocazii şi va reprezenta un model de lucru şi în abordarea altor figuri de voievozi şi domni români.

În conţinutul lecţiei, învăţătorul va avea grijă să stimuleze interesul şi participarea elevilor alăturând prezentarii făcute de fiecare atelier elemente de problematizare care includ *întrebări - cheie* ce urmăresc să explice sau să justifice anumite fapte sau evenimente atribuite lui Ştefan.

Propunem următorul set de întrebări – problemă:

- Ce demonstrează cele patruzeci de biserici construite în Moldova din porunca lui Ştefan cel Mare?
- De ce îl numesc cronicarii străini „apărător al creştinătăţii"?
- Ce ar fi pierdut Moldova dacă n-ar fi avut un domnitor ca Ştefan?
- Cum explicaţi că Ştefan a fost biruitor în aproape toate bătăliile purtate?
- De ce credeţi că mama lui Ştefan cel Mare nu şi-a primit fiul în cetatea Neamţului?
- De ce Ştefan n-a purtat războaie de cucerire?
- Ce înţeles are zicala „Codru-i frate cu românul"? Exemplificaţi!
- Explicaţi de ce credeţi că a avut o domnie atat de îndelungată?
- Ce atitudine avea faţă de ostaşi? Dar faţă de boieri?
- De ce a fost canonizat Ştefan cel Mare?
- De ce figura marelui Sfânt apare în atâtea creaţii literare?
- Ce anume demonstrează calitatea de bun gospodar?
- De ce credeţi că poporul i-a fost întotdeauna alături?
- Care este motivul morţii lui Ştefan?
- De ce primit calificativul de *cel Mare* dacă voievodul era de statură mică?
- De ce a fost numit *Soarele Moldovei*? Căutaţi şi alte apelative!

Scanned with OKEN Scanner

- Ce alte calităţi puteţi adăuga în şirul următoarelor pentru a întregi portretul voievodului: măreţ, patriot, abil, ...

Întreaga desfăşurare a acestei lecţii dezbatere trebuie să urmărească scoaterea în evidenţă a calităţilor care conturează şi întregesc personalitatea domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt. Elevii trebuie să înţeleagă rolul istoric al domniei acestuia, măreţia, sfinţenia faptelor sale şi impactul pe care-l are peste timp în mintea şi sufletul urmaşilor ca model educativ.

O finalitate eficientă a unui astfel de demers didactic se axează pe o serie de obiective dobândite interdisciplinar, cum ar fi decodarea sarcinii de lucru (a textelor pe care le are de lecturat, comentarea unor imagini sau situaţii, documentarea pe o anumită temă), capacitatea de a efectua un studiu de caz, capacitatea de a-şi exprima, susţine si argumenta propriile păreri, formarea de convingeri şi sentimente patriotice.

Pentru a imprima mai adânc în mintea şi sufletul copiilor pecetea personalităţii voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt propunem o serie de activităţi transdisciplinare cu următoarele conţinuturi:

- Compoziţie plastică: „Portretul lui Ştefan";
- Ctitorie ştefaniană;
- Creaţii literare (poezii, compuneri, eseuri);
- Îmbogăţirea repertoriului clasei cu cântece evocatoare;
- Realizarea unei machete (Planul luptei de la Vaslui-1475; Cetate Ştefaniană);
- Activităţi extraşcolare - Moment artistic omagial;
- Vizită la muzeu;
- Excursie istorică;

Respectând sugestiile anterioare se vor realiza, de fapt, obiective ale educaţiei patriotice.

Concluzionând, lecţia-dezbatere, are o reală valoare formativă transformându-se de la sine, într-un fapt de conştiinţă care produce trăiri afective elevilor.

Până la urmă, cu toţi suntem în situaţia de a ne întreba: „Ce OM a fost dacă după 500 de ani îl sărbătoreşte aşa o ţară?!..."

Bibliografie:

- Ene, Elena, *Metodica predării istoriei României*, Bucureşti, E.D.P., 1983;
- Cupşa, Ion, *Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Ed. Militară, 1974;
- Grigoraş, Nicolae, *Moldova în timpul lui Ştefan cel Mare*, Chişinău, Ed. Universitas, 1992;
- Dabija, Nicolae, *Domnia lui Ştefan Cel Mare*, Chişinău, Ed. Universitas, 1991;
- Dornescu, Maria; Dornescu Victor, *Soarele Moldovei: 1504-2004*, Iaşi, Ed. Optima, 2004.

PE URMELE LUI ŞTEFAN CEL MARE

Înv. Andriescu Lucreţia şi înv. Asiminei Maria, Şcoala „Ion Creangă"Iaşi

Motto: „Ştefan e mare pentru că a fost smerit / Pe cât de mic se micşora întruna
De Dumnezeu să poată fi zărit / Una cu neamul pentru totdeauna." (Ioan Alexandru)

Domnia lui Ştefan cel Mare, de aproape jumătate de veac, este cel mai frumos timp din istoria Moldovei. Niciodată ţara n-a fost mai întinsă, mai bogată şi mai respectată. Niciodată faima domnului ei n-a străbătut atât de departe, provocând admiraţia prietenilor şi a duşmanului. Niciodată nu s-au ridicat atâtea lăcaşuri civile şi bisericeşti.

Intrat de mult timp în legendă, ca unul dintre cei mai viteji şi mai mari conducători din vremea sa, Ştefan cel Mare, fiul lui Bogdan, este şi un om politic cu vederi largi, un bun organizator şi, pentru timpul său, un iscusit diplomat. El a urcat pe tronul Moldovei în anul 1457 şi a stat la cârma ţării până în 1504, înregistrând în istoria neamului, una dintre cele mai îndelungate domnii. A căutat ca de fiecare dată, mai ales în epocile de restrişte, să nu aibă decât un singur duşman, cu ceilalţi vecini încheind prietenii pentru a feri ţara de primejdii.

Deşi a purtat cele mai multe războaie, Ştefan cel Mare a găsit, în clipele de răgaz, resurse morale şi materiale pentru a construi. De numele lui se leagă:

- zidirea a zeci de cetăţi, mânăstiri şi biserici, unele mai frumoase ca altele;
- o seamă de reforme: şi-a organizat temeinic armata, bazând-o pe cete de oşteni, recrutaţi mai ales din rândurile ţărănimii libere;
- pe pârcălabi i-a cooptat în marele sfat domnesc;
- s-a ocupat de dezvoltarea economică a ţării, sprijinind negoţul;
- în vremea lui încep să se scrie la curte, în slavoneşte, primele anale ale ţării care preamăresc faptele de arme ale domnitorului.

Domnia sa glorioasă a avut drept rezultat amânarea includerii Moldovei în sistemul politic al dominaţiei otomane şi a întârziat înaintarea turcilor spre centrul Europei.

Scanned with OKEN Scanner

Despre Ştefan cel Mare s-au scris, începând cu cronicarii şi până în zilele noastre, mii, zeci de mii de pagini de istorie şi de literatură. Mihail Sadoveanu i-a imortalizat legendara-i figură într-o carte care preamăreşte timpul lui de glorie, neamul românesc.

Dar de viaţa lui se leagă momente unice de o profundă umanitate: să ne amintim doar de luptele lui pentru apărarea fiinţei naţionale, de Cetatea Sucevei, de călugărul Daniil Sihastrul, de mama lui, de mânăstirile Putna, Voroneţ, Neamţ,care sunt tot atâtea pagini nemuritoare în cronica de secole a neamului.

Cea mai frumoasă lecţie de istorie ne-o oferă locurile unde prezenţa lui Ştefan cel Mare pare mai aievea decât oricând. Dacă ne-am propune să mergem pe urmele domnitorului, ne-am alege ca traseu câteva locuri din România şi Republica Moldova care păstrează vie figura lui Ştefan cel Mare, precum şi a faptelor sale de vitejie. Un asemenea traseu ar cuprinde următoarele localităţi aflate de o parte şi de alta a Prutului: Suceava, Hîrlău, Cotnari, Iaşi, Roman, Piatra Neamţ, Războieni, Baia, Voroneţ, Putna, Căpriana, Soroca, Tighina.

Cetatea SUCEVEI a fost construită în ultima treime a veacului al XIV-lea, în timpul domniei lui Petru Muşat. După moartea lui Petru Muşat, cetatea de scaun a Sucevei nu pare a fi cunoscut schimbări însemnate până la Ştefan cel Mare. În timpul domniei acestuia din urmă, Suceava este reorganizată, mărită şi întărită graţie marelui domnitor, pentru a răspunde mai bine necesităţilor de apărare prin utilizarea pe scară largă a artileriei. Cetatea întărită de Ştefan a rezistat asalturilor oştirilor turceşti, precum şi asediului polonez din 1497.

Curtea domnească din HÂRLĂU, datând din secolul al XIV-lea, este construită de Ştefan cel Mare, care îi dă probabil o dezvoltare mai mare. E aşezată pe un platou terminat într-o râpă spre malul Bahluiului, în apropierea bisericii „Sf. Gheorghe".

Curtea de la Hârlău a fost una din reşedinţele principale ale lui Ştefan cel Mare, mai ales către sfârşitul domniei sale. Distrugerea aproape totală a clădirii se petrecea în veacul al XIX-lea, când localnicii au dărâmat-o pentru a-şi construi case din materialul ei.

Biserica „Sf. Gheorghe" din Hârlău a fost înălţată de Ştefan cel Mare în anul 1492, ca biserică a curţii. Aceasta se remarcă prin silueta elegantă.

Curtea domnească din COTNARI, alături de Hârlău, sunt importante centre viticole, menţionate ca atare la 5 octombrie 1488. Domnul şi marea boierime îşi vor fi avut aici, din cele mai vechi timpuri, reşedinţe temporare, legate de proprietăţile lor şi de frumuseţea acestor plaiuri ca şi de aroma, dulceaţa şi tăriile vinului de Cotnari.

În tot cursul veacului al XV-lea, se emite la Cotnari un singur document, la 25 martie 1454.

Se păstrează, între biserica atribuită lui Ştefan cel Mare şi ruinele celei catolice, numeroase pivniţe, unele dintre ele datând din a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Biserica Domnească „Sf. Parascheva" este zidită după tradiţie - un război, o biserică - de către Ştefan cel Mare. Nu are pisanie.

Curtea domnească din IAŞI, localitate pomenită încă din 1408 ca punct de vamă pe unul din marile drumuri moldoveneşti, a avut curţi domneşti cu mult înainte de Ştefan cel Mare (menţionate prima dată la 1434).

Este probabil că Ştefan măreşte reşedinţa, construind un ansamblu de locuinţe şi clădiri auxiliare, aşezate într-o incintă fortificată, întărită cu turnuri, ce cuprindea şi o biserică.

Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc" a fost ridicată de Ştefan cel Mare între anii 1491-1492, ca biserică a curţilor domneşti din Iaşi. În cursul secolului al XVI-lea, ctitoria lui Ştefan a primit o pictură exterioară şi însemnate adaosuri. La sfârşitul secolului al XIX-lea, biserica a fost dărâmată, iar în locul ei a fost construită o altă biserică ce încântă şi azi privirile vizitatorilor.

Curtea domnească din VASLUI a fost construită de Ştefan cel Mare. Cea mai veche menţiune despre aşezare datează din septembrie 1435. Actele emise de Ştefan încep din anul 1464. Faptul că ele sunt mai numeroase decât cele date în alte curţi domneşti (în afară de Suceava) denotă că aici se afla una din reşedinţele favorite ale voievodului. În prezent nu se mai păstrează decât resturi de fundaţii, printre care s-a găsit un fragment de sculptură ornamentală, azi expusă în muzeul de la Mogoşoaia.

Biserica domnească „Sf.Ioan" a fost ridicată de Ştefan cel Mare în anul 1490, ca biserică a curţii domneşti din Vaslui. Din vremea lui Ştefan se păstrează azi numai soclul profilat şi, poate, primul rând de cărămizi.

Oraşul ne aminteşte de victoria lui Ştefan cel Mare în lupta cu turcii de la Podul Înalt. Aici, în dimineaţa zilei de 10 ianuarie 1475, viteaza oaste moldoveană a câştigat una dintre cele mai mari bătălii împotriva turcilor. Pentru a nu uita şi pentru a ne aduce mereu aminte de această luptă a fost ridicat un monument întru slava celor care au căzut pe câmpul de luptă.

Cetatea Nouă a ROMANULUI apare pentru prima dată într-un act emis la 30 martie 1392 de voievodul Roman I, care i-a dat şi numele. Iniţial a existat aici o cetate, de lemn, de mici proporţii, căreia ungurii, în vremea luptelor din 1467, i-au dat foc, distrugând-o. La 1483, Ştefan cel Mare ridică în stânga Siretului cetatea de piatră din care nu se mai păstrează decât câteva ruine de ziduri.

Curtea domnească de la PIATRA NEAMŢ este cunoscută din documente, ca existând din anul 1491. Situat în centrul oraşului, în imediata apropiere a bisericii „Sf.Ioan", monumentul este în legătură cu celelalte două construcţii ale lui Ştefan cel Mare, biserica vecină şi turnul clopotniţei.

Scanned with OKEN Scanner

Biserica „Sf. Ioan", înălţată de domnitorul moldovean, a fost începută în anul 1497 şi terminată în 1498. Turnul clopotniţei de la biserică a fost înălţat de Ştefan cel Mare în anul 1499, este restaurat în secolul XX, când i s-a adăugat un pavilion de pază.

Biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din RĂZBOIENI a fost înălţată de Ştefan cel Mare în 1496, în amintirea „ostaşilor Moldovei" căzuţi în bătălia cu turcii de la Valea Albă (Războieni). Construită la douăzeci de ani de la cumplita bătălie de la Valea Albă, biserica a fost amplasată pe groapa comună unde au fost adunate rămăşiţele pământeşti ale celor căzuţi în luptă.

Pisania – unul dintre cele mai impresionante documente ale epocii se găseşte pe peretele sudic, în dreptul uşii. Citim: *„...De aceea, a binevoit, Io Ştefan voievod, cu buna sa ştiinţă a zidi această casă în numele arhistrategului Mihail şi întru rugă Sieşi şi doamnei sale Maria şi fiilor Alexandru şi Bogdan şi pentru amintirea şi întru pomenirea tuturor drept credincioşilor creştini care s-au prăpădit aici. În anul 7004 (=1496), iar anul domniei sale anul 40 curgător, în luna noiembrie (18).*

Cetatea Neamţului este situată în partea de nord-est a judeţului NEAMŢ, la o depărtare de cca. 46 de km de reşedinţa acestuia şi în imediata apropiere a oraşului Tg. Neamţ. Cetatea Neamţ (sau a Neamţului) face parte din categoria monumentelor medievale de valoare excepţională din România. Apariţia şi existenţa sa sunt strâns legate de istoria locului, a cărei vechime coboară cu mai bine de şapte secole în negura timpului. Cea mai veche parte a cetăţii datează din vremea lui Petru Muşat. Primul document care o pomeneşte este cel din 3 februarie 1395.

Epoca de glorie a cetăţii de pe Culmea Pleşului corespunde domniei lui Ştefan cel Mare, organizatorul şi conducătorul militar de excepţie care, înţelegând bine rolul fortificaţiilor pentru creşterea capacităţii de apărare a ţării, a întărit cetăţile ridicate de înaintaşii săi şi a construit altele noi, întreaga Moldovă fiind străjuită de un puternic sistem defensiv (vezi cetăţile Suceava, Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Chilia).

Lucrările întreprinse la Cetatea Neamţ în vremea lui Ştefan cel Mare au constat în supraînălţarea vechilor ziduri, ridicarea celor patru bastioane ale curţii exterioare şi construirea podului în formă de arc, sprijinit pe 11 piloni de piatră. Astfel întărită, în anul 1476 Cetatea Neamţului a făcut faţă asediului impus de Mahomed al II-lea, după lupta de la Valea Albă-Războieni. În legătură cu acest asediu, Angiolello, secretarul sultanului, consemna că *„cei din cetate nu voiau să stea de vorbă şi toţi se apărau cu artileria şi nu le păsau de noi".*

Rămân vii cuvintele lui Alexandru Vlahuţă: *„Ce de lucruri n-ar şti să povestească de-ar avea grai ruinele acestea? Când te gândeşti c-a fost atâta viaţă aici... inimi care s-au iubit, ochi care-au plâns, viteji care şi-au vărsat sângele pe zidurile acestea..."*

Pe măsura înăspririi ocupaţiei turceşti şi a progresului realizat în tehnica de luptă, rolul cetăţilor moldovene va scădea începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea. După distrugerea parţială a unor construcţii interioare în vremea lui Alexandru Lăpuşneanu (1564) şi refacerile ordonate de Ieremia Movilă, în anul 1600 Cetatea Neamţului îşi va deschide porţile în faţa celui care a realizat prima unire politică a tuturor românilor: Mihai Viteazul. Prefăcută în mânăstire de către Vasile Lupu şi apoi distrusă parţial de Dumitraşcu Cantacuzino în 1675, Cetatea Neamţului va mai avea forţa de a scrie o nouă pagină de eroism în 1691, când, apărată de un mic grup de plăieşi, va rezista asediului armatei polone conduse de Ioan Sobietski. După distrugerea provocată de Mihai Racoviţă în 1717, Cetatea Neamţ îşi pierde total importanţa politico-militară.

La 12 km, nord-vest de renumita Cetate a Neamţului, într-o poiană larg deschisă pe valea râuşorului Nemţişor, înconjurată aproape din toate părţile de culmi împădurite, este aşezată Mânăstirea Neamţ, *„Ierusalimul ortodoxiei* române". În incinta Mânăstirii Neamţ, ctitorie a lui Petru I Muşat, mărită de Ştefan II, fiul lui Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare înalţă cea mai importantă, ca dimensiuni, dintre construcţiile sale religioase, terminată la 14 noiembrie 1497. În decursul veacurilor, monumentul a suferit diverse transformări şi a căpătat unele adaosuri, care nu au modificat totuşi ansamblul construcţiei şi liniile ei esenţiale. Biserica a fost pradă incendiilor în anii 1574, 1671, 1696, 1832.

Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe" de la BAIA, numită şi Biserica Albă pentru că n-a fost pictată niciodată, a fost înălţată după tradiţie în urma luptei de la Baia din anul 1467. A fost restaurată între 906-1915, când s-au construit în întregime bolţile de pronaos şi altar.

Biserica „Sf.Mare Mucenic Gheorghe" sau Mânăstirea VORONEŢ este înălţată de Ştefan cel Mare în anul 1488, pe locul unei biserici de lemn. În aul 1547, mitropolitul Grigore Roşca a adăugat bisericii un pridvor şi a dispus tencuirea şi zugrăvirea exteriorului bisericii. În anul 1550, mitropolitul Teofan s-a îngrijit de pictarea, din nou, a pronaosului. Ulterior, au fost executate diverse lucrări de reparaţie şi consolidare. Astăzi, acest edificiu suscită interesul turiştilor de pe toate meridianele lumii. Ceea ce atrage şi constituie pentru specialişti un mister sunt picturile din interior şi exterior care se păstrează de atâtea veacuri aproape intacte. Culoarea albastră dăinuie cel mai bine. De aici şi denumirea pe care i-au dat-o oamenii de specialitate „albastru de Voroneţ". La Voroneţ se află mormântul lui Daniil Sihastrul.

Mânăstirea PUTNA

Construcţia bisericii, începută la 4 iulie 1466, a fost terminată în anul 1470, iar sfinţirea s-a făcut în 1470. Incinta, turnul de intrare şi restul fortificaţiilor au fost ridicate în 1481, după cum rezultă din pisania aşezată pe turnul de la intrarea în mânăstire. Dintre numeroasele refaceri la care a fost supusă, nu se poate şti azi cu

Scanned with OKEN Scanner

certitudine ce a mai rămas din vechea biserică a lui Ştefan cel Mare. E posibil ca de la aceasta să dateze doar fundaţiile, remaniate între timp. Din fortificaţiile construite de Ştefan în jurul mânăstirii, se mai păstrează doar turnul numit „al tezaurului". În muzeu se găsesc numeroase pietre de mormânt, printre care a lui Ştefan cel Mare şi altele ale familiei sale. Pe schema tradiţională a pietrelor funerare, motivul ornamental al sarcofagului lui Ştefan cel Mare reprezintă, pentru acea epocă, cea mai desăvârşită realizare a genului.

În muzeul mânăstirii se găseşte o colecţie valoroasă de broderii, majoritatea provenind din vechea biserică.

Ştefan cel Mare a murit la 2 iulie 1504, fiind înmormântat aici, la Putna, *„cu multă jale şi plângere tuturor locuitorilor ţării* - cum scrie cronicarul Grigore Ureche - *cât plângeau toţi ca după un părinte al lor... pentru lucrările lui cele mai vitejeşti, carele nimenea din domni, nici mai înainte, nici după aceea nu l-au ajuns".*

Mânăstirea CĂPRIANA

Într-o zonă pitorească de codru, la 40 km nord-vest de Chişinău, se găseşte una dintre cele mai vechi mânăstiri din Moldova – Căpriana (întemeiată în 1429). Ea a fost timp îndelungat reşedinţa mitropolitului Moldovei, a fost ctitorită de domnitori, printre ei şi Ştefan cel Mare, aici au trăit cronicarul Eftimie şi unul dintre primii preoţi ai Moldovei - Chiprian.

Având statutul de mânăstire domnească, aşezământul s-a bucurat de grija mai multor domnitori ai Moldovei. Mânăstirea a fost construită la început din lemn şi a suferit de pe urma năvălirilor repetate ale tătarilor sau turcilor. Ştefan cel Mare este ctitorul bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" (1491-1496), pentru ca mai târziu, în timpul domniei lui Petru Rareş, în 1545 să fie înălţată în piatră biserica de vară. Alexandru Lăpuşneanu a efectuat noi lucrări de întărire şi dezvoltare şi a făcut importante donaţii mânăstirii. La sfârşitul secolului al XVII-lea, Mânăstirea Căpriana cunoaşte o perioadă de declin. În 1698, mânăstirea a fost închinată Mânăstirii Zografu de pe Muntele Atos. În 1840 este înălţată biserica „Sf. Gheorghe" şi la 1903 „Sf. Nicolae". La Căpriana a existat şi cea mai mare bibliotecă mânăstirească din Moldova cu preţioase daruri domneşti. Fiind închisă şi devastată în anii postbelici, ea se redeschide printre primele în 1989, devenind foarte curând un simbol al renaşterii naţionale.

Cetatea SOROCA se găseşte în mijlocul oraşului Soroca, la circa 160 km spre nord de Chişinău. În perioada medievală, cetatea Soroca făcea parte dintr-un vast sistem defensiv al Moldovei, care includea: 4 cetăţi la Nistru, 2 cetăţi pe Dunăre şi 3 cetăţi în nordul ţării. În aşa fel, cu un adevărat *„brâu de cetăţi din piatră"*, erau protejate hotarele ţării. Cetatea Soroca a fost construită la trecătoarea peste Nistru pe locul unor fortificaţii mai vechi. Datorită reliefului pe care îl străbate, Nistrul prezenta, până la vărsarea sa, maluri abrupte, iar vadurile de trecere erau destul de puţine, acestea fiind şi singurele porţi de intrare a cetelor de tătari care veneau pentru a jefui şi a distruge aşezările moldoveneşti. Dacă vadurile de la Hotin şi Tighina erau apărate de garnizoanele cetăţilor cu acelaşi nume, în schimb cel de la Soroca era fără protecţie. Abia în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, în anul 1489, vadul şi aşezarea încep să fie apărate prin construirea aici a unei fortificaţii de lemn, de formă pătrată, înconjurată cu valuri de pământ, care avea să existe şi pe vremea lui Bogdan cel Orb.

În timpul domniei lui Petru Rareş, pe resturile vechii cetăţi, se construieşte o cetate nouă, din piatră, care se păstrează şi astăzi într-o stare excepţională. Cetatea Soroca a fost construită între 1543-1546 pe locul unei cetăţi de lemn din epoca lui Ştefan cel Mare de meşteri din Transilvania în frunte cu Iacob şi este situată în oraşul Soroca pe malul drept al Nistrului. În plan, incinta cetăţii reprezintă o circumferinţă cu diametrul de 37,5m. Pe perimetrul cetăţii, la aceeaşi distanţă, sunt situate patru turnuri rotunde (în plan) şi unul de plan dreptunghiular. Grosimea zidurilor ce înconjoară cetatea este de 3,5 m, iar înălţimea turnurilor şi a zidurilor cu metereze variază între 17 şi 20 m. În interior, cetatea dispune de 3 niveluri. La nivelul inferior se aflau depozitele, tunelurile de intrare în citadelă, grajdurile pentru cai. La nivelul mediu se aflau încăperile de locuit şi intrările în turnurile de pază. La nivelul de sus erau situate tunurile şi armamentul ostaşilor. Tot acolo era drumul de strajă de pe ziduri. Turnul principal (dreptunghiular în plan) al cetăţii era compartimentat în două niveluri: cel inferior fiind utilizat pentru intrare, iar cel superior fiind transformat într-un paraclis cu două compartimente: naos şi altar. În centrul ogrăzii cetăţii era săpată o fântână.

Cetatea Soroca este unică printre cetăţile medievale moldoveneşti prin sistemul arhitectonic de construcţie.

Cetatea TIGHINA, ca cetate de frontieră, s-a dezvoltat în timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi a lui Petru Rareş. De forma unui patrulater neregulat, cetatea este amplasată pe malul drept, abrupt al Nistrului. Fiecare colţ al patrulaterului este marcat de trei turnuri rotunde şi unul pentagonal. La mijlocul fiecărui zid exterior erau situate porţi de intrare cu turnuri de strajă. Zidurile late (2,5 - 3 m) şi înalte din piatră de calcar şi cărămidă au fost întărite cu zece bastioane pentru artilerie la colţuri şi cu unsprezece turnuri. Partea de jos a citadelei este fortificată cu trei ziduri şi două turnuri. Fiind cucerită de Soliman Magnificul (1538), cetatea este reconstruită după proiectul arhitectului Sinan, căpătându-şi planul actual. În anii 1705-1707 cetatea este modernizată de domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir. După încheierea războaielor ruso-turce (1768-1772, 1806-1812), cetatea devine posesiunea autorităţilor militare ruseşti.

Scanned with OKEN Scanner

Posibila excursie de mai multe zile pe traseul stabilit nu a vizat toate bisericile şi cetăţile construite în timpul domniei lui Ştefan cel Mare. Personalitatea puternică a domnitorului i-a determinat pe cronicarii vremii să scrie nenumărate pagini elogioase despre faptele de vitejie ale celui care a fost numit *„SOARELE MOLDOVEI"*.

Epilog : „Veşnic stăpân al Moldovei, / Din cer, grija noastră o poartă. / Căci plânge clopotul Putnei, / Măria Ta, Ştefan, ne iartă!" Pavel Coruţ, *Ne iartă,Stăpâne!*

Bibligrafie:
Dornescu Maria, Dornescu Victor, *Soarele Moldovei 1504-2004*, Iaşi, Editura OPTIMA, pag. 47-108
Alte surse: www.didactic.ro

PROIECTUL - METODĂ ALTERNATIVĂ DE EVALUARE
TEMA PROIECTULUI "ÎNTRE ISTORIE ŞI LEGENDĂ"

Înv. Bugeac Marinela şi înv. Obreja Maria,Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

"Când inimile tuturor românilor bat împreună însufleţite la amintirea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, să fie legătura care să ne unească pe toţi în acelaşi gând de iubire de ţară şi de sacrificii, pentru gloria şi tăria ei"
(Spiru Haret)

Pentru evaluarea achiziţiilor ce vizează capacităţi superioare şi calităţi de ordin atitudinal şi comportamental, la clasa a III-a şi a IV-a se poate utiliza cu succes proiectul - metoda alternativă de evaluare amplă, ce permite o apreciere complexă şi nuanţată a învăţării.

Proiectul reprezintă o formă de evaluare complexă ce conduce la aprecierea unor capacităţi şi cunoştinţe superioare: căutarea şi utilizarea bibliografiei necesare; consultarea dicţionarului; găsirea unor soluţii de rezolvare originală; organizarea şi sintetizarea materialului; generalizarea problemei; aplicarea soluţiei la un câmp mai vast de experienţă; prezentarea soluţiilor.

Proiectul se poate realiza individual sau în grup, mai indicată fiind cea de-a doua formă ce evidenţiază cooperarea.

În realizarea proiectului se disting trei etape: anunţarea temei de cercetare, prezentarea obiectivelor şi stabilirea bibliografiei obligatorii; identificarea surselor de informare, prin întocmirea listei bibliografice; stabilirea formei de realizare a proiectului, desfăşurarea efectivă a activităţii; susţinerea proiectului realizat.

CLASA A IV-A: **TEMA PROIECTULUI „ÎNTRE ISTORIE ŞI LEGENDĂ"**
Abordare interdisciplinară: ***Discipline implicate:*** **LIMBA ROMÂNĂ, ISTORIA ROMÂNILOR, GEOGRAFIA ROMÂNIEI, EDUCAŢIA PLASTICĂ, EDUCAŢIA CIVICĂ**
Forma de organizare a activităţii - pe grupe: 5 grupe constituite pe baza înclinaţiilor elevilor.
Evaluarea pe bază de proiect presupune:

1. **Evaluarea capacităţilor:** de căutare şi utilizare a resurselor biografice, a dicţionarului; de structurare şi organizare a materialului; de înţelegere prin eforturi conştiente a materialului; de rezolvare în maniera originală a problemelor; de comunicare verbală şi nonverbală; de formulare a concluziilor; de prezentare a produselor realizate.
2. **Evaluare informală prin:** autoevaluarea ce însoţeşte activitatea;
3. **Evaluarea atitudinilor:** faţă de muncă; faţă de membrii grupului; faţă de sine (încrederea în forţele proprii, modestia).

CONŢINUTUL ACTIVITĂŢII PE SECŢIUNI
1. ISTORIA ROMÂNILOR (GRUPA I): STRĂLUCITA DOMNIE A LUI ŞTEFAN CEL MARE

Elevii acestei grupe vor avea de completat o fişă de evaluare.
CUNOAŞTEŢI!
1. Ştefan cel Mare a fost .....
2. Anii domniei sunt .....
3. S-a îngrijit de .....
4. Primejdia cea mai mare era .....

EXPLICAŢI! Strălucita victorie de la Vaslui - 1475
APLICAŢI! Completaţi tabelul:

Anul luptei	Localitatea	Cu cine s-au luptat românii
1475		
1467		
1469		
1476		
1497		

Scanned with OKEN Scanner

Comentaţi versurile: " ... Ştefan – Voievod / Slăvit de norod / Nu s-a spăimântat / De câte-aflat / Ci din bucium suna / Şi oastea-şi aduna."

2. LIMBA ROMÂNĂ (GRUPA A II-A)

Lecturarea textului "**În Vrancea**" de Alexandru Vlahuţă şi "**Legendele istorice**" de Dimitrie Bolintineanu.

Elevii grupei a II-a vor realiza sarcini ce vizează capacităţile de comunicare.

a. Explicaţi cuvântul "**legendă**";

b. Folosiţi şi alte argumente pentru care se poate spune că Vrancea este o altă: „... plaiurile umbrite ale munţilor"; „... printre munţi se văd şerpuirile apelor"; „ în locul văilor albe cu sclipiri de argint, se lămuresc satele ca într-o panoramă"; „ fuioarele de nori izvorăsc din adâncuri".

c. Reuniţi argumentele într-o nouă prezentare a acestui ţinut unic.

d. Dezvoltaţi explicaţiile pentru: „curgeau plăieşii roiuri de sub poalele codrilor"; „cuibul lui de vultur la Cetatea Neamului".

e. Redactaţi o compunere despre faptele de vitejie ale Marelui Ştefan, folosind versurile:

„Tot aşa de prin poiene, / Din păduri adânci coboară / După Ştefan moldovenii / Şi cu drag îi împresoară." ("**Visul lui Ştefan-Vodă" de Şt. O. Iosif)**

(Referiţi-vă la **bătălia de la Războieni** din vara anului **1476**).

3. GEOGRAFIA ROMÂNIEI (GRUPA A III-A) *„Munţii Carpaţi. Carpaţii Orientali"*

Elevii acestei grupe vor avea de completat o fişă de evaluare.

1. Scrieţi cele trei ramuri ale munţilor Carpaţi:

➢ .....

➢ .....

➢ .....

2. Completaţi textul lacunar:

Carpaţii ..... se întind de la hotarul de nord, către sud, până la valea ..... .

3. Uniţi ce se potriveşte:

Munţii Rodnei	"Mânăstirile Voroneţ şi Putna"
Obcinele Bucovienei	"Izvorăsc: Oltul şi Mureşul"
Călimani	"munţi vulcanici"
Ceahlău	"Vârful Pietrosul" (2303 m)
Hăşmaşul Mare	"Piatra nestemată a Moldovei" (1907 m).

4. Numiţi ţinutul de la poalele munţilor Vrancei, aflat la curbura Carpaţilor: .....

5. Ce apă separa în trecut Moldova de Muntenia? .....

6. Ce ştiţi despre zona Panciu-Odobeşti? .....

7. Care este reşedinţa judeţului Vrancea? .....

8. Scrieţi un scurt text în versuri sau proză cu titlul:

"Ţara Vrancei - ţinut de basm şi de legendă"

4. EDUCAŢIA PLASTICĂ (GRUPA A IV-A)

Grupa a IV-a va realiza o compoziţie plastică cu tema plastică "**Culori, nuanţe**", subiectul: "**Peisaj montan de toamnă**".

Mod de realizare:

Elevii vor compune spaţiul plastic pe o planşa uriasă mare de bloc, utilizând tehnica picturii şi folosind ca materiale didactice: reproduceri şi tablouri, acuarele, pensule.

Sarcinile în cadrul grupei vor fi distribuite în funcţie de abilităţile fiecăruia: obţinerea nuanţelor şi a tonurilor culorilor utilizate, echilibrarea compoziţiei.

5. EDUCAŢIA CIVICĂ (GRUPA A V-A) „CE ESTE PATRIA PENTRU TINE?"

Elevii grupei a V-a vor completa o fişă de evaluare:

1. Discutaţi între voi sensul citatului următor: „Ţara suntem noi toţi; noi toţi şi ceva mai mult: toată datoria teribilă care vine de la cei care au întemeiat-o". **(Nicolae Iorga)**
2. Evocaţi un moment însemnat din istoria patriei noastre: (1 Decembrie, 24 Ianuarie).
3. Completaţi albumul clasei cu vederile pe care le-aţi adus la şcoală.
4. Scrieţi o invitaţie unui prieten dintr-o ţară străină, în care să descrieţi pe scurt ţara noastră, în aşa fel, încât să-i treziţi curiozitatea şi dorinţa de a o vizita.

Puteţi folosi expresiile: patria-pământ binecuvântat de Dumnezeu; munţi încărcaţi cu zăpezi; izvoare limpezi cu sclipiri de argint; coamele domoale ale dealurilor; albastrul brâu al Dunării; zbuciumata mare. Activitatea de exersare a scrierii imaginative prin redactarea textelor, se face pe fondul muzical adecvat: *Rapsodia I, de George Enescu.*

BIBLIOGRAFIE

1. Almaş D., *Povestiri istorice*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti 1981;
2. Apostol A., Filip V. *Practici alternative de evaluare*, Editura PIM, Iaşi 2003;
3. Bolintineanu D., *Legende istorice*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti 1975;

Scanned with OKEN Scanner

4. Buduroi A., *Istoria românilor* - auxiliar pentru elevi, Editura Euristica, Iaşi 2003;
5. Camilar E., *Povestiri istorice*, Editura „Ion Creangă", Bucureşti 1976;
6. Pârâială D., Pârâială V., *Geografia României* - auxiliar pentru elevi, Editura Euristica, Iaşi 2003;
7. Vlahuţă A. *România pitorească*, Editura „Ion Creangă", Bucureşti 1972.

PROIECTUL EDUCAŢIONAL - MIJLOC DE CUNOAŞTERE A VALORILOR CULTURALE ROMÂNEŞTI

Inst. Lucianu Marieana, Şcoala „George Călinescu", Iaşi,
Inst. Munteanu Adriana, Şcoala „Ion Creangă", Iaşi

„Cultura unui popor înlătură multe deosebiri şi-i apropie pe oameni unii de alţii." (Ion Slavici)

Trăim într-un secol al vitezei, când apar schimbări la tot pasul: în mentalitate, în sistemul de apreciere al valorilor. În acest context, ne întrebăm uneori, dacă mai avem nevoie de cultură.

Cultura, este definită de profesorul doctor Ion Mihăilescu, ca fiind „ansamblul modelelor de gândire, atitudine şi acţiune, care caracterizează o populaţie sau o societate, inclusiv materializarea acestor modele în lucruri. „Ea este însăşi familia, explicaţia originilor, dansul, portul, cântecele, miturile, obiceiurile străbune şi nu se limitează doar la elemente de suprafaţă cum ar fi: literatura, muzica, dansul, obiceiurile culinare şi vestimentare, ci are în vedere şi concepte privind prietenia, modestia, modele de soluţionare a problemelor, preferinţa pentru cooperare sau competiţie.

Şcoala a fost şi va rămâne instituţia cu cea mai mare valoare în instruirea şi educarea colectivităţii umane, constituind componenta principală a civilizaţiei unui neam.

Pentru a şti cine este, copilul trebuie familiarizat cu tradiţiile populare, cu evenimentele istorice, cu valorile spirituale ale poporului nostru. De aceea, considerăm necesară implementarea şi derularea proiectelor educaţionale, care să promoveze cunoaşterea culturii naţionale, care să satisfacă nevoile copilului şi să contribuie la eficientizarea învăţării formale.

Proiect educaţional „Sunet, culoare, cuvânt"

•**Motivarea proiectului:** Proiectul îşi propune exersarea creatoare a limbajului literar, plastic şi muzical prin valorificarea culturii româneşti.

• **Obiectivul proiectului**: dezvoltarea creativităţii şi al simţului estetic al elevilor prin valorizarea elementelor culturii româneşti;

• **Grup ţintă**: elevi de clasa a III-a cu aptitudini artistice (literare, plastice, muzicale);

• **Durata**: un an şcolar;

• **Scopul**: exersarea creatoare a limbajului literar, plastic şi muzical de către elevii capabili de performanţe;

• **Obiective specifice:** stimularea potenţialului creator prin parcurgerea curriculum-ului diferenţiat; formarea la elevi a deprinderilor şi priceperilor de exprimare literară, plastică şi muzicală, în compoziţii proprii; valorificarea unor elemente din cultura românească; participarea la serbări, spectacole, expoziţii, concursuri.

• **Resurse:**

- umane: • coordonatorul programului - Inst. Lucianu Marieana;
  • colaboratori: inst. Munteanu Adriana, profesori de desen, muzică, părinţi şi artişti plastici;
- informaţionale: • programă concepută conform potenţialului atitudinal al elevilor;
  • proiectare a tematicii programei;
  • proiectare de activităţi;
  • teste iniţiale şi sumative.
- materiale: ▪ culegeri, fişe de lucru, coli de scris, caiete, bloc desen, albume de artă, acuarele, tempera, cd-player; sală de clasă ordonată estetic.

• **Finalităţi**: cunoaşterea unor valori culturale româneşti; realizarea unor creaţii literare, plastice, cultivarea artei muzicale; obţinerea de rezultate bune la diferite concursuri, expoziţii, serbări;

• **Evaluarea proiectului prin**: fişa progresului potenţialului creator al elevilor în urma evaluărilor aplicate; portofolii cu produse artistice create; rezultate optime la concursuri pe teme literare, plastice, muzicale; expoziţii, tombole cu lucrări proprii; serbări cu design vestimentar propriu.

•**Conţinuturile învăţării**

Dezvoltarea capacităţilor de comunicare prin intermediul limbajului literar

1. Textul liric: strofa, versul, imagini artistice;
2. Textul epic: poveşti, povestiri, legende istorice, basme;
3. Creaţii populare: legende, ghicitori, poveşti, **datini şi obiceiuri.**

Scanned with OKEN Scanner

Dezvoltarea capacităţilor de elaborare a unor lucrări plastice

1. Cunoaşterea şi utilizarea unor elemente de limbaj plastic;
2. Realizarea unor lucrări plastice în diferite tehnici de lucru;
3. Realizarea unor elemente de decor utilizând diverse lucrări cu **specific tradiţional;**
4. Conceperea şi realizarea de constumaţii adecvate unor serbări;
5. Vizitarea unor expoziţii cu lucrări consacrate şi realizarea unor expoziţii cu lucrări personale.

Elemente de cultură muzicală şi de dans

1. Învăţare de cântece cu tematică diversă (anotimpuri, copilărie, şcoală etc.);
2. Interpretarea unor cântece, cu şi fără acompaniament ritmic sau armonic, utilizând modalităţi diverse de cântare;
3. Audiţii muzicale;
4. Improvizaţii muzicale şi de dans sugerate de o temă aleasă / text literar;
5. Interpretarea unor **obiceiuri de iarnă;**
6. Realizarea unor serbări / spectacol.

Planificarea unor unităţi de învăţare

Nr. crt.	Conţinuturi tematice	Ob. ref.	Activităţi de învăţare	Resurse
1	Pe aripi de basme şi poveşti	1.1 1.2 2.1 2.2 2.4 3.1	• stabilirea structurii basmului, a momentelor acţiunii; • citirea expresivă şi selectivă; • exerciţii de comparare, de descriere, de povestire orală; • realizarea unor povestiri cu alt sfârşit; • vizionarea unui spectacol.	▪ lectura explicativă, exerciţiul lexical, povestirea cu final schimbat, jocul de creaţie, jocul de rol, exerciţiul-joc; • texte suport: „Izvorul fermecat", de Călin Gruia , „Povestea unui om leneş" de Ion Creangă; ▪ subiect plastic: Poveste prin desen „Izvorul fermecat".
2.	Sărbătorile de iarnă la români	1.1; 1.2; 2.1 2.2 2.4 3.1 4.2	• audierea/lecturarea unor opere literare, plastice, muzicale; • exerciţii de memorare, recitare a unor texte; • exerciţii de asociere; • exerciţii de redactare a unor texte; • exerciţii de obţinere a nuanţelor; • învăţarea unor cântece şi poezii din folclorul copiilor; • realizarea unor lucrări tradiţionale (măşti, felicitări); • interpretarea unor cântece utilizând tipurile de cântece învăţate; • învăţarea unor dansuri, jocuri tradiţionale specifice vârstei (obiceiuri de iarnă); • conceperea şi realizarea costumaţiei adecvate; • organizarea unei serbări însoţită de expoziţie cu lucrări plastice.	▪ exerciţiul, dialogul dirijat, binomul fantastic, jocul de rol, tehnica listei de atribute, sinectica, conversaţia, jocul de rol, audiţie muzicală; ▪ texte suport: legende despre creaţie, sărbătorile de iarnă: Moş Nicolae, Moş Crăciun, „Pluguşorul românesc", „Colindătorii" de George Coşbuc, „Colinde", „Sorcove" ▪ subiecte plastice : „Iarna în sat", „Măşti", „Obiceiuri şi tradiţii la români", „Felicitarea" ▪ suport muzical: Colinde; ▪ activitate frontală, individuală şi de grup; ▪ evaluare – proba practică; ▪ desfăşurarea serbării; ▪ expoziţie lucrări.
3.	Mari creatori români	1.1; 1.2 1.4 1.5 2.1 2.2 3.2 4.1	• audierea unor texte literare/cântece; • analiza unor opere de artă (literare, muzicale, plastice); • desprinderea caracteristicilor operelor unor artişti; • cunoaşterea vieţii unor mari creatori români; • exerciţii de creaţie a unor compoziţii literare, plastice, muzicale; • dialoguri între arte; • cunoaşterea operelor de artă; • medalion literar; • recunoaşterea unor fragmente melodice; • realizarea unor lucrări plastice pe fond muzical.	▪ lectura explicativă, dialogul dirijat, brainstorming-ul, exerciţiul, observarea, jocul didactic, dramatizarea, audiţia muzicală; ▪ suport: George Enescu, Ştefan Luchian, Mihai Eminescu – opere selectate; • Albume de artă, cd cu creaţii ale lui George Enescu, portretul marilor artişti, poezii din opera lui Mihai Eminescu; ▪ activitate frontală, individuală şi pe grupe.
4.	La Paşti	1.1 1.2 1.3 1.4 1.5	• lectura activă a textelor; • exerciţii lexicale şi de dezvoltare a creativităţii; • jocul rimelor; • jocul figurilor retorice;	▪ lectura explicativă, conversaţia euristică, jocul de creaţie, exerciţiul lexical, descoperirea, tehnica picturii pe sticlă; ▪ texte suport: Legende populare, „La Paşti" de George Coşbuc

Scanned with OKEN Scanner

		2.3 3.2 4.1 4.2	• exerciţii de memorizare, recitare; • realizarea unor creaţii literare, plastice pe fond muzical; • interpretarea unor cântece adecvate temei; • realizarea de felicitări cu urările specifice;	▪ subiecte plastice: „Icoane pe sticlă", „Ouă încondeiate" şi felicitări ▪ audiţie muzicală: „Cântece religioase". ▪ activitate frontală, individuală şi în grup;

Putem spune că avantajele aplicării unui proiect educaţional în învăţământul primar, care dau valoare pedagogică acestuia sunt:

• proiectul poate fi aplicat pentru orice categorie de vârstă;
• activităţile propuse izvorăsc din interesele şi nevoile copiilor;
• activităţile se bazează pe experienţa şi acţiunea concretă a copiilor;
• învăţarea se extinde până la limita potenţialului copilului;
• asigură abordare inter şi transcurriculară a conţinuturilor;
• valorifică aptitudinile creative ale elevilor, îmbunătăţeşte considerabil vocabularul, dezvoltă comportamente pozitive;
• permite evaluarea stimulativă a produselor realizate de elevi;
• interacţiunea şi colaborarea dintre copii facilitează realizarea sarcinilor date;
• colaborarea strânsă dintre şcoală şi familie, prin evaluările tip serbare, expoziţii, spectacol, are efecte benefice asupra cunoaşterii şi sprijinirii elevilor cu aptitudini creative;
• colaborarea cu diverşi parteneri educaţionali asigură o integrare şi o cunoaştere mai bună a instituţiei în comunitate.

Şcoala reprezintă cadrul optim pentru cunoaşterea valorilor culturale româneşti, pentru exersarea creativităţii artistice, pentru educarea sistematică a elevilor în vederea unui stil de lucru creativ, de care va avea absolută nevoie pentru integrarea în viaţa socială.

Bibliografie

1. Gavril, C., *Educaţia pentru valorile vieţii. Curriculum elaborat în şcoală între proiect şi realizare*, Ed. AS'S, 2003.
2. Munteanu, Anca, *Incursiuni în creatologie*, Editura „Augusta", Timişoara, 1994
3. Oprescu, Victor, *Dimensiunea psihologică a pregătirii profesorului*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1983
4. Sălăvăstru, Dorina, *Psihologia educaţiei*, Editura Polirom, Iaşi, 2004
5. Tudose, M., Oprea, L., *Lecturi literare pentru clasa a III-a*, Editura „Porţile Orientului", Iaşi.

PROIECTUL – TEHNICĂ DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE

Prof. Angela Tomiţă, Liceul „M. Eminescu, Chişinău,

„Ştim cu toţii că cel mai mic fiu de împărat a ajuns Harp-Alb datorită întîlnirii cu ... Spînul, care nu este altceva decît un mare *obstacol,* pe care trebuia să-l înlăture eroul lui I. Creangă, ca, în rezultat, să ajungă a fi capabil să conducă o împărăţie.

Această situaţie are un caracter metaforic, raportînd-o la formarea elevilor şi pregătirea acestora pentru activitatea lor de mai tîrziu. Datorită măiestriei profesorului de a inventa/găsi *obstacole,* mai precis spus, talentului său de a transforma orice noţiune-cheie într-o situaţie de problemă, elevilor li se formează nişte deprinderi de muncă intelectuală, care îi ajută *să devină, să poată, să ştie.* Pentru rezolvarea situaţiilor create, elevii vor străbate căi atît directe, cît şi indirecte, dar care numaidecît vor corespunde întrebărilor şi preocupărilor lor, deci să-i motiveze.

Învăţămîntul formativ impune procesului didactic schimbări în toate componentele acestuia, dar în primul rînd realizează unele inovaţii: accentul cade nu pe profesor, ci pe elev, el fiind cel care *se formează* sub orientarea profesorului.

În acest caz, activitatea elevului se situează pe primul plan. Urmărim treptele pe care le urcă elevul în procesul învăţării. Din acest unghi se schimbă accepţia procesului de învăţămînt. Lecţia nu se rezumă doar la predare, ci are în obiectiv şi organizarea, monitorizarea activităţilor de învăţare.

. Accentul totuşi e pus mai puţin pe *ce se învaţă* şi pe *de ce se învaţă* şi mai mult pe *cum învaţă* elevii, în special *cum sînt învăţaţi* la şcoală. Demersul nostru s-a făcut cu intenţia de a evidenţia importanţa *transferului,* care, ideal fiind, trebuie să funcţioneze între şcoală şi viaţă şi de lipsa căruia suferă mulţi absolvenţi.

Important, atunci cînd creăm condiţiile necesare pentru realizarea transferului, este ca şi elevul să înţeleagă (şi mai ales să înţeleagă **singur**) că materia asimilată şi competenţele de comunicare formate la orele de limbă nu sînt obiectivele profesorului său de română, nici obiectivele cuiva care a conceput acest curriculum şi

Scanned with OKEN Scanner

aceste manuale — sînt obiectivele societăţii care îl aşteaptă să iasă din pereţii şcolii deja adaptat pentru exigenţele vieţii de adult.

Graţie modernizării învăţămîntului, au intrat în uzul nostru foarte multe tehnici care înlesnesc munca profesorului în scopul organizării unei activităţi motivaţionale, cum ar fi: *jocul de rol, proiectul, situaţia de problemă, studiul de caz* etc.

Proiectul este recunoscut ca tehnică modernă de învăţare şi de evaluare, având la bază investigaţia amplă, în realizarea căruia sunt necesare respectarea unor etape şi o planificare în timp.

Folosirea acestei metode începe în clasă, prin definirea şi înţelegerea sarcinii, se continuă acasă pe parcursul a cîtorva zile sau săptămini – timp în care elevul are permanente consultări cu profesorul – şi se încheie tot în clasă, prin prezentarea în faţa colegilor şi profesorului a produsului realizat.

Proiectul poate fi aplicat atît în cadrul activităţii individuale, cît şi în cadrul activităţii pe grupe. Subiectul proiectului va fi ales de profesor sau de elevi, dar totuşi sugestiile profesorului au un rol decisiv şi trebuie de ţinut cont că elevii vor fi capabili:

- Să prezinte interes sporit faţă de subiectul propus;
- Să manifeste dorinţă de creativitate în această *activitate de cercetare;*
- Să cunoască din timp resursele materiale;
- Să fie ancorat în realitatea cotidiană privind alegerea subiectului etc;

În timpul realizării proiectului se evaluează capacităţile/competenţele elevilor, cum ar fi:

- Utilizarea corespunzătoare a bibliografiei;
- Adecvarea metodelor de lucru şi a instrumentarului ales la obiectivele propuse prin proiect;
- Folosirea corespunzătoare a materialelor şi echipamentelor din dotare;
- Oferirea unei soluţii corecte în rezolvarea de probleme;
- Realizarea cu acurateţe a produsului, din punct de vedere tehnic;
- Posibilitatea generalizării problemei;
- Calitatea prezentării proiectului;
- Acurateţea.

Este o metodă folosită pe larg atît în clasele de la treapta primară, cît şi de cele din treptele gimnaziale şi liceale, de la cele mai simple, pînă la cele mai complexe, cum ar fi relaţionarea textului lecturat cu filmul turnat în baza aceluiaşi subiect, de exemplu, *Patul lui Procust*, de C. Petrescu cu filmul ce poartă acelaşi titlu, de S. Prodan. Anexez un proiect realizat de o elevă din clasa a II-a, pe care îl consider un început reuşit.

Astfel, elevul, studiind limba şi literatura română, de-a lungul anilor, în final trebuie să ajungă o persoană capabilă a se orienta în viaţă prin comunicare eficientă în diferite situaţii, capabilă să sesizeze frumosul şi să-şi exprime atitudinea tangenţial cu valorile estetice şi etice, pregătită să-şi achiziţioneze în mod independent şi creator cunoştinţele şi capacităţile cerute, conştientă fiind de necesitatea şi funcţionalitatea acestora; deci o personalitatea cu un ansamblu de cunoştinţe, atitudini şi, nu în ultimul rînd, aptitudini comunicative /literare formate pe parcursul şcolarităţii.

I

In Lumea Poveştilor

Tudoriţa Tomiţă

A fost odată ca niciodată...

A fost odată ca niciodată...

A fost odată ca niciodată...

A fost odată ca niciodată...

A fost odată ca niciodată...

Scanned with OKEN Scanner

Ce este povestea?

Poveste – **specie în proză a epicii (populare) în care se relatează întîmplări fantastice ale unor personaje imaginare (transfigurate din viaţa reală);**

fapt, întîmplare, născocire. (DEI)

A trăi ca-n .....

Rezolvă rebusul şi continuă propoziţia.

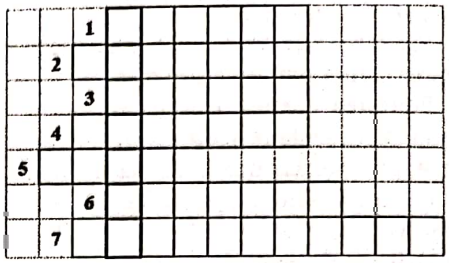

1. Cui îi place să păcălească oamenii? (*Păcală*)

2. Care personaj s-a rostogolit peste geam fugind de acasă? (*Gogoaşa*)

3. Cine l-a păcălit pe urs? (*Vulpea*)

4. Cine dorea pesmeţi muiaţi? (*Leneşul*)

5. Care este sinonimul cuvîntului poveste? (*Basm*)

6. Cine este prietenul lui păcală? (*Tîndală*)

7. Cine şi-a pierdut pantofiorul? (*Cenuşăreasa*)

Poveştile sînt comorile popoarelor.

În poveşti descoperim valorile etice:

Hărnicia
Numai cu vorba nu se umple torba

Bunătatea
Omul bun e ca pîinea cea de grîu

Prietenia
Prietenul bun la nevoie se cunoaşte

Dragostea
Trăiesc împreună ca pîinea cea bună.

Vitejia
Vulturul nu prinde muşte

Hărnicia

Acolo era silită să muncească din greu: să se trezească înainte de a se lumina, să aducă apă, să aprindă focul, să gătească şi să spele.

Cenuşăreasa

Bunătatea

Fata moşneagului era frumoasă, harnică, ascultătoare şi bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune şi frumoase. Dar această fată bună era hoţpsită şi de sora cea de scoarţă, şi de mama cea vitregă; norocde la Dumnezeu că era o fată robace şi răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai şi-amar de pielea ei.

Fata babei şi fata moşneagului

Prietenia

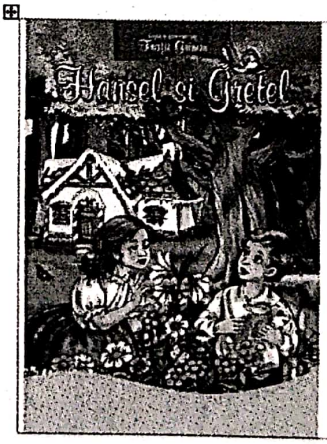

Cînd luna a răsărit peste pădure, argintînd totul, Hansel a luat-o de mînă pe Gretel şi a mers pe urma pietricelelor care sclipeau, arătîndu-le drumul.

Hansel şi Gretel

Scanned with OKEN Scanner

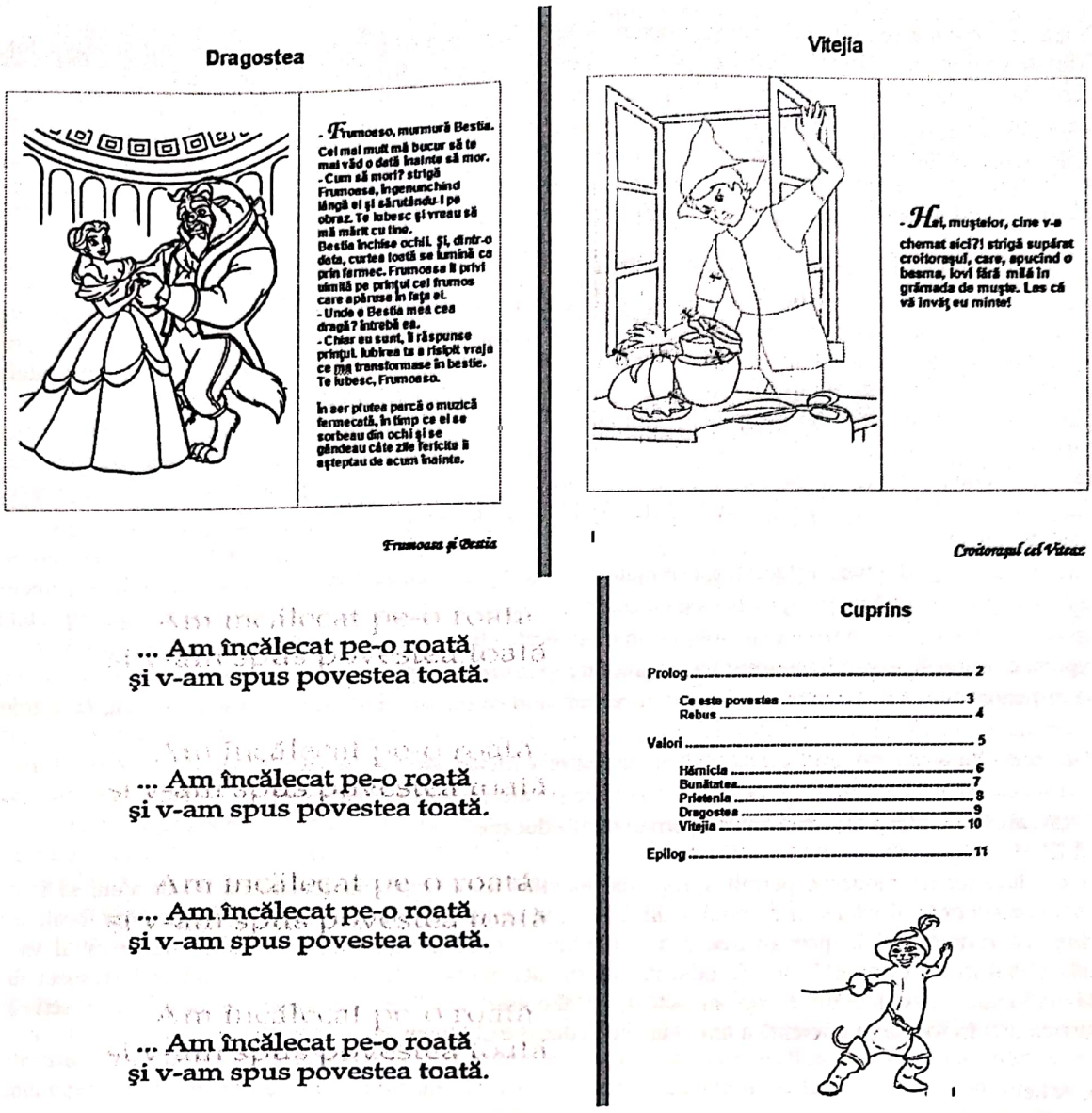

... Am încălecat pe-o roată
şi v-am spus povestea toată.

... Am încălecat pe-o roată
şi v-am spus povestea toată.

... Am încălecat pe-o roată
şi v-am spus povestea toată.

... Am încălecat pe-o roată
şi v-am spus povestea toată.

Cuprins

Prolog 2
Ce este povestea 3
Rebus 4
Valori 5
Hărnicia 6
Bunătatea 7
Prietenia 8
Dragostea 9
Vitejia 10
Epilog 11

EDUCAŢIA MUZEALĂ - PRIORITATE A ACTIVITĂŢILOR EXTRACURRICULARE

Prof. Sauciuc Elena, Şcoala „D. D. Pătrăşcanu", Tomeşti, judeţul Iaşi

Muzeul este considerat a fi o sursă de învăţare esenţială, o oportunitate de formare şi dezvoltare a unei prietenii de durată între şcoală şi arealul înconjurător. Elevii care vizitează un muzeu sunt implicit membrii unei comunităţi, aflaţi într-o etapă importantă a evoluţiei lor, marcată de dorinţa de a învăţa. Familiarizarea lor cu experienţele de tip cognitiv oferite de reţeaua muzeală, permite o conştientizare a patrimoniului cultural local, naţional sau universal, o înţelegere estetică şi ştiinţifică, apartenenţa la o identitate locală.

Muzeul aduce timpul şi spaţiul lângă noi, măreşte dimensiunile, reunind într-un perimetru restrâns o lume. Muzeul ne oferă posibilitatea de a vedea cu sufletul şi cu mintea obiecte unice, expresie a îndrăznelii şi a puterii omului de a se eterniza prin ceea ce săvârşeşte.

Nevoile educaţionale contemporane presupun o reformulare a strategiilor de proiectare şi desfăşurare a procesului de predare - învăţare - experimentare, prin elaborarea şi aplicarea în practica şcolară, la toate nivelurile, a unei pedagogii moderne, o pedagogie muzeală şi o pedagogie a creativităţii, care în mod diferenţiat, pe niveluri de vârstă şi paliere educaţionale, să fructifice actualele cunoştinţe din domeniul sociologiei, muzeografiei, psihologiei, al creativităţii.

1. COLABORAREA ŞCOALA-MUZEE

Educaţia muzeală trebuie privită ca un amplu proces de colaborare interactivă între cele două instituţii educative. Succesul acestei colaborări presupune parcurgerea a trei etape importante:

Scanned with OKEN Scanner

- Etapa preliminară (elevii sunt pregătiţi pentru a beneficia de vizita în muzeu. Profesorul şi elevii folosesc surse variate de documentare şi informare : pliante, internet, albume, cărţi de specialitate etc.)
- Vizita la muzeu (muzeul oferă cadrul propice continuării activităţii de învăţare de la clasă)
- Etapa continuării activităţii la clasa (orice vizită la un muzeu trebuie rememorată, analizată,evaluată astfel încât experienţa căpătată în muzeu sa nu-şi stingă ecourile imediat. Orele de consiliere educativă sau de diverse specialităţi pot deveni modalităţi de consolidare a cunoştinţelor, de educaţie estetică, să dezvolte abilităţile de comunicare sau să genereze un potenţial creativ al elevilor materializat în albume, fotografii, reportaje, jurnale etc.)

2. PARTICULARITĂŢILE ÎNVĂŢĂRII ÎN MUZEU

Învăţarea în muzeu pentru a fi eficientă trebuie sa fie centrată pe elevul vizitator şi să fie activă. Elevii învaţă în ritm propriu şi pot compara ce au învăţat la şcoală cu mesajele receptate în cadrul sălilor de expoziţii. Percepţia senzorială are un rol dominant în învăţare. Elevii observă, descriu, citesc, încât autenticitatea exponatelor de diverse categorii, pot trezi admiraţia, curiozitatea şi devine posibilă astfel învăţarea prin descoperire.

Specialiştii afirmă că muzeul devine în contextul educaţiei de azi, locul ideal pentru învăţarea trans-curriculară, trans-disciplinară şi interdisciplinară. Învăţarea în muzeu ca şi învăţarea în şcoală îşi dovedesc eficacitatea doar dacă accentul cade pe elevul vizitator care are un ritm propriu şi îşi poate forma şi valorifica abilităţile proprii.

3. O VIZITĂ LA MUZEU TREBUIE SĂ FAMILIARIZEZE ELEVUL CU:

- Tipul de muzeu.
- Profesii: muzeograf, ghid, restaurator, cercetător, supraveghetor de sală, etc.
- Sală de expoziţie, sală depozit, atelier de restaurare.
- Tip de prezentare a exponatelor (panou, vitrină, diorama, etc.).
- Exponate originale, replici, naturalizări, conservare, patrimoniu etc.
- Să-şi formeze un comportament civilizat şi responsabil în timpul vizitării unei săli de muzeu, expoziţie, sit, etc.
- Să-şi dezvolte gustul pentru frumos şi să nu promoveze kitsch-ul.
- Să respecte, să promoveze şi să valorifice tradiţiile şi valorile locale şi naţionale.
- Să găsească în reţeaua muzeală surse alternative de educaţie.

CONCLUZII

Metodele educaţionale moderne permit apropierea elevilor de disciplinele şcolare ce îi pot ajuta să înţeleagă importanţa patrimoniului istoric şi cultural local. Elevii, în calitate de viitori cetăţeni ai comunităţii locale trebuie să se implice responsabil în promovarea patrimoniului ca resursă educaţională. Muzeul, rezervor al valorilor materiale şi spirituale este un factor de educaţie cu impact major în formarea unei atitudini de respect faţă de valorile naţionale. În contextul european actual, colaborarea şcoală-muzeu devine o prioritate a activităţilor extracurriculare, în folosirea eficientă a unor surse de educaţie alternativă.

Bibliografie:

1. Olga Besliu, *Cunoaşterea si respectarea preferinţelor elevilor privind ghidajul, mijloc de atragerea acestora spre muzeu,* în *Caiet metodologic de pedagogie muzeală,* Deva, 1996.
2. Olga Besliu, *Lecţia-ghidaj, mijloc de realizare a obiectivelor educaţiei artistice a elevilor,* în *Caiet metodologic de pedagogie muzeală,* Deva, 1996.
3. Rodica Dinescu, Silvia Marinescu, *Invitaţie la educaţie,* Editura Carminis, Piteşti, 2003.

EDUCAŢIA PENTRU VALORI CULTURALE. ELEMENTE DE PEDAGOGIE MUZEALĂ

Prof. Sztancs Diana-Maria, Şcoala Nr. 119 „Vasile Voiculescu", Bucureşti

În ultimii ani, dimensiunea antropologică a istoriei a câştigat tot mai mult teren în actul didactic al predării – învăţării - evaluării disciplinei *Istorie* şi nu numai. Ideea de a organiza activităţi având ca tematică prezervarea şi valorificarea patrimoniului a devenit tot mai prezentă în cadrul activităţilor extracurriculare.

Un rol important în aceste demersuri îl are relaţia cu muzeul local, orăşenesc, municipal, judeţean sau naţional. Această idee a fost susţinută şi până acum sub forma lecţiilor de istorie susţinute la muzeu.

Pedagogia muzeală, ca formă modernă de interacţiune între instituţiile de învăţământ preuniversitar şi instituţia culturală a muzeului, se evidenţiază ca fiind o modalitate interdisciplinară de ofertă educaţională opţională. În acest fel, este potenţată una dintre funcţiile muzeului, respectiv cea educativă. Un rol important în cadrul acestei relaţii este deţinut de către managerii celor două tipuri de instituţii care manifestând interes pentru astfel de activităţi, augmentează calitatea actului didactic şi a celui cultural deopotrivă. Pregătirea muzeografilor pentru a susţine astfel de cursuri, dar şi receptivitatea cadrelor didactice vis-a-vis de instituţiile culturale care oferă astfel de oportunităţi reprezintă un alt aspect deloc de neglijat al problemei puse în discuţie.

Scanned with OKEN Scanner

Relaţia şcoală-muzeu este materializată în acest context în forma cursurilor opţionale de *pedagogie muzeală* sau a unor activităţi frecventate de către membrii cercurilor de istorie. În acest fel elevii beneficiază de avantajele oferite de studierea directă a diferitelor obiecte pe care altfel au ocazia să le vadă doar în manuale sau publicaţii.

În introducerea acestei lucrări se cuvine să realizăm o scurtă prezentare a ideii de patrimoniu. Aşa cum precizează *Legea nr. 182/25 octombrie 2000 privind protejarea patrimoniului naţional mobil*, patrimoniul cultural este alcătuit din *patrimoniu tangibil* (bunuri culturale mobile, bunuri culturale imobile) şi *patrimoniul intangibil* (patrimoniul oral - credinţe, obiceiuri, muzică, dansuri, folclor oral). Patrimoniul este o resursă limitată deoarece odată distrus, el dispare pentru totdeauna. Dintre acestea, cel mai afectat de progresul civilizaţiei este patrimoniul oral care este cel mai expus mecanismului de alterare culturală. Din dorinţa de a evolua odată cu lumea urbană, ţăranul român începe să uite voit sau obligat de contextul socio-economic al lumii contemporane modalităţile tradiţionale de manifestare ale spiritului românesc. Aceluiaşi mecanism îi este supus şi patrimoniul tangibil tradiţional deoarece influenţele „moderne" în lumea satului se resimt tot mai mult, tinerii părăsind locurile natale sau refuzând (din motive economice de cele mai multe ori) deprinderea unui meşteşug tradiţional. În acest context, conştientizarea în rândul elevilor a faptului că patrimoniul este limitat şi a necesităţii protejării acestuia trebuie să se materializeze în activităţi menite să dezvolte elevilor dorinţa de a proteja şi valorifica patrimoniul cultural.

Pornind de la acest deziderat am încercat, în cadrul orelor de pedagogie muzeală desfăşurate pe parcursul anilor şcolari 2006 – 2008 să propun spre abordare teme ca *Sărbătorile populare româneşti de primăvară, Costumul popular românesc* sau *Arhitectură tradiţională românească.* Nici spaţiile extra-europene nu au fost neglijate, propunându-le elevilor mei conştientizarea imaginii Celuilalt sub aspect etnografic (au fost parcurse teme ca: *Elemente de etnografie extra-europeană: costumul popular ecuadorian, Costumul popular mexican,* identificarea în cadrul expoziţiei de bază a Muzeului de Etnografie Universală *Franz Binder* Sibiu exponate reprezentând obiecte etnografice din ţările din afara continentului european). Aceste elemente au permis elevilor efectuarea unei comparaţii între mediile culturale de provenienţă ale acestora, identificând elementele care determină diferenţierile dintre costumele populare sau între uneltele, armele sau podoabele din spaţiul românesc sau cel extra-european.

Cursurile de pedagogie muzeală s-au desfăşurat în baza unui protocol de colaborare încheiat între Şcoala cu clasele I – VIII Poplaca – Cercul de istorie (al cărui coordonator am fost pe durata funcţionării mele la şcoala mai-sus amintită) şi Complexul Naţional Muzeal ASTRA Sibiu.

Cursul pe care îl voi oferi ca exemplu pentru a susţine toate aceste idei este cel susţinut în data de 17 mai 2007 în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, intitulat *Evoluţia elementelor de arhitectură tradiţională românească.* Acesta a fost dirijat alături de domnişoara muzeograf Simona Ghiorghieş. Participanţii la orele de pedagogie muzeală au fost membrii Cercului de istorie, elevi ai claselor a VI-a şi a VII-a. Scopul general al acestei activităţi a vizat cunoaşterea elementelor arhitectonice tradiţionale româneşti, identificarea elementelor caracteristice fiecărui tip de construcţie cu diferenţierile sale în zone etnografice şi geografice diferite ale ţării, argumentarea soluţiilor arhitectonice utilizate de-a lungul timpului. De asemenea, s-a avut în vedere tratarea comparativă a meşteşugurilor tradiţionale. Toate acestea au avut menirea de a forma comportamente civice de păstrare şi valorificare a patrimoniului local pentru prezent şi viitor. Obiectivele de referinţă urmărite au fost preluate din programa şcolară actuală la disciplina istorie, deşi unele activităţi au avut ca finalitate dobândirea unor priceperi şi deprinderi studiate la geografie sau cultură civică.

2.1 Să compare surse istorice de natură diferită care se referă la acelaşi subiect

3.1 Să identifice aspectele vizibile şi aspectele ascunse ale schimbărilor într-un interval de timp

3.2 Să propună motivaţii pentru acţiunile oamenilor din trecut

4.1 Să redea prin cuvinte proprii înţelesul termenilor istorici studiaţi

4.2 Să selecteze termenii necesari în prezentarea unei teme.

Activitatea a debutat printr-o prezentare generală a muzeului. În acest moment, s-a introdus lucrul cu harta. Elevii au discutat studiind harta exponatelor din muzeu, plasarea acestora (raportându-se la punctele cardinale), s-au identificat elementele hărţii şi s-a stabilit itinerariul de urmat pentru prezentarea modalităţii de expunere într-un astfel de muzeu. A urmat turul monumentelor pe parcursul cărora participanţii grupaţi în două echipe au identificat elementele arhitectonice şi modalităţile de funcţionare ale unor instalaţii (morile), stabilind diferenţele între tipuri similare de construcţii, provenind din zone geografice diverse ale ţării. S-au stabilit caracteristici comune şi diferenţe între practicarea morăritului, ţinând cont de particularităţile specifice teritoriului pus în discuţie. Beneficiind de marele avantaj al exponatelor din muzeu, elevii au avut posibilitatea de a studia direct principiile de funcţionare a morilor. Învăţarea prin descoperire, conversaţia, explicaţia sunt doar câteva procedee în dezvoltarea ideii de *facing history*. Făcând apel permanent la cunoştinţele elevilor privind tema propusă, studiind direct exponatele din instituţia muzeală, dar şi prin lecturarea panourilor informative, au fost surprinse etapele esenţiale în evoluţia unui element arhitectonic sau al unui tip de construcţie.

Obiectivul 3.2 (motivarea acţiunilor oamenilor din trecut) a fost atins utilizându-se exemple din arhitectura tradiţională românească, iar ca metode didactice, am uzitat de conversaţia, problematizara, etc. Una

Scanned with OKEN Scanner

dintre întrebări a venit chiar de la ei şi s-a referit la modul în care se realizează acoperişurile caselor (*De ce unii oameni acopereau casa cu stuf, iar alţii cu şindrilă*). Răspunsul la această interogare a fost obţinut prin lectura panourilor şi compararea zonelor etnogeografice specifice fiecărei construcţii puse în discuţie. Astfel participanţii la pedagogie au conştientizat modul în care sunt omul şi mediul au interacţionat, primul dintre aceştia făcând uz de tot ceea ce i-a oferit mediul înconjurător (dispunerea pivelor şi vâltorilor pe râurile repezi). De asemenea, îndeletnicirile tradiţionale sunt în strânsă legătură cu zona în care omul trăieşte şi se dezvoltă (pescuitul în Delta Dunării, creşterea ovinelor în zonele montane, mineritul în apropierea zăcămintelor, etc).

Punând în practică jocul didactic *Cherchez la trésor!* am stimulat curiozitatea elevilor pentru a afla mai multe informaţii despre exponatele din muzeu şi chiar mai mult decât atât, să ilustreze ceea ce au aflat prin utilizarea mijloacelor moderne de înregistrare a datelor (aparate foto). S-au constituit două grupe de lucru, fiecare membru al echipajului având trasate sarcini, iar la final toţi conlucrau pentru a formula un răspuns coerent la cerinţa stabilită. Pornind de la premisa că fiecare construcţie prezentă în muzeu este o comoară arhitectonică, elevii au pornit în căutarea unei astfel de comori. Reperarea în teren a morii de vânt cu pânze de la Curcani şi a morii cu admisie superioară de la Orşova a fost prima sarcină de lucru formulată. Elevii au studiat harta, au identificat drumul până la „comoară" şi au plecat în căutarea ei. Au cules informaţii de la faţa locului, au fotografiat monumentul şi au sintetizat ceea ce au văzut în teren, accentul fiind pus pe cele două *comori* pe care le-au descoperit. Cele două echipe au urmărit elementele arhitectonice, informaţiile de pe panourile exponatelor (datarea monumentului, tipologia, arealul de proveniență, eventualele fotografii *in situ* ale acestora sau modalităţile de reasamblare în spaţiul expoziţional), celelalte căsuţe pe care le-au văzut în teren până la găsirea comorii, etc. Cele două echipe s-au confruntat prin compararea celor două comori (mai ales principiile de funcţionare ale acestora) şi au prezentat fotografiile pe care le-au realizat la faţa locului. Discuţiile au fost dirijate alături de colega muzeograf, alături de care am răspuns întrebărilor formulate de către cei mici. Fixarea cunoştinţelor a vizat completarea unui rebus pe teme arhitectonice şi realizarea unei scurte compuneri privind cursurile de pedagogie muzeală. Iată câteva dintre opiniile cuprinse în lucrările elevilor: „Eu la muzeu am văzut multe case vechi, cum se făceau demult. Unele erau construite pe dinăuntru cu chirpici, iar altele din lemn. Am văzut o moară de apă, unelte şi două poze vechi. acoperişurile unor case erau din paie, iar altele din şindrilă.", „A fost foarte frumos, dar de ce nu am putut intra în toate casele?", „Cel mai mult mi-au plăcut explicaţiile doamnelor profesoare, dar nu mi-a plăcut că nu am putut intra în unele case şi nu am putut atinge oalele vechi.", „La muzeu am văzut case cu acoperiş de lemn, case cu acoperiş de paie. Erau case ca pe vremuri, nu erau case ca la noi în sat.", „Acolo am văzut case foarte vechi. Ele erau făcute din: trestie, pământ galben... Am văzut o mină în care munceau bărbaţii... Am văzut căni vechi, ateliere de fierari... pluguri din lemn şi o biserică din lemn...", „Am văzut mai multe stâne... mori de diferite feluri, o casă de boştinari de la Răşinari, care făceau lumânări din seu de oaie, bacuri, o cherhana, complex de făcut straie de la Săpânţa din Maramureş. Într-o casă erau nişte oameni din polistiren care stăteau la o masă şi noi am crezut că sunt adevăraţi şi am vrut să-i salutăm. În unele case erau oameni care explicau turiştilor despre ce se întâmpla în gospodărie...". Discutând cu elevii asupra impresiilor unei vizite la muzeu (fie că este vorba despre o lecţie de istorie la muzeu, fie că este vorba de cursuri de pedagogie muzeală), obţinem informaţii importante despre modul în care viitorii cetăţeni privesc instituţiile de cultură, iar muzeografilor oferă posibile perspective asupra circuitul expoziţional, al materialelor explicative şi asupra metodelor şi practicilor utilizate în cadrul orelor de pedagogie muzeală.

Eforturile participanţilor au fost răsplătite prin premierea acestora în cadru festiv, iar elevii care asigurau conducerea Cercului de istorie al şcolii au acordat diplome participanţilor.

Lecţiile susţinute în cadrul orelor de pedagogie muzeală permit elevilor să înţeleagă mai bine ideea de progres prin contactul nemijlocit cu izvoarele istorice, etnografice, arheologice, etc, lecţia de istorie depăşind spaţiul limitat al clasei şi întărind caracterul de veridicitate al prezentării profesorului.

Un alt aspect important al activităţilor instructiv-educative desfăşurate în muzee se referă la faptul că acestea fac apel la o serie de cunoştinţe, metode şi mijloace întâlnite la diferite discipline, cursurile de pedagogie căpătând astfel un caracter interdisciplinar. Spre exemplu, putem utiliza lucrul cu harta, identificarea în teren a unor elemente de pe hartă (atunci când dispunem de un spaţiu deschis), apelul la interpretarea surselor istorice şi clasificarea concretă a acestora, utilizarea unei game variate de jocuri didactice, etc.

Eficienţa acestor cursuri a fost apreciată chiar de la primele ore desfăşurate la muzeu, prin observarea sistematică a elevilor, prin eseurile elaborate de către aceştia şi prin chestionarele aplicate înainte şi după parcurgerea temelor propuse. Un alt indice al eficienţei acestor lecţii este numărul mare de elevi care au manifestat dorinţa de a se înscrie în acest an şcolar la Pedagogie muzeală.

Lecţia susţinută la muzeu depăşeşte limitele abstractului, iar în cazul istoriei oferă avantajul de a dinamiza demersul educativ, cunoştinţele nou aflate fiind mai uşor asimilate prin apelul direct la izvoarele puse la dispoziţie, elevii nemaifiind obligaţi să „tocească" noţiuni fără a şi le putea imagina sau fără a dispune de modul de funcţionare a unor instalaţii sau utilaje. În cadrul orelor de pedagogie muzeală informaţia devine una vie, palpabilă şi concretă.

Conchizând, putem afirma că prin lecţiile de pedagogie muzeală putem forma viitori cetăţeni care vor ştii să respecte patrimoniul naţional, vor milita pentru păstrarea valorilor tradiţionale (cu precădere a patrimoniului

Scanned with OKEN Scanner

oral, imaterial care este cel mai rapid supus alterării sau este ameninţat chiar cu dispariţia). De asemenea, elevii, viitori cetăţeni, se vor identifica în spaţiul local, crescând astfel coeziunea socială a comunităţii.

Bibliografie:

Anghel Pavel, *Despre evoluţia din punct de vedere muzeotehnic a expoziţiilor pavilionare de etnografie şi artă populară,* în *Revista Muzeelor*, 2, 1995

Balica Radu, Bucşa Corneliu, *Dubla funcţie a monumentelor etnografice în context muzeal: exponat în sine şi spaţiu de depozitare pentru patrimoniul mobil. Implicaţiile acestui aspect în conservare,* în *Revista Muzeelor*, 2, 1987

Creţu Daniela, Nicu Adriana, *Pedagogie şi elemente de psihologie pentru formarea continuă a cadrelor didactice*, Sibiu, 2004

Creţu Daniela, Nicu Adriana, Mara Daniel, *Pedagogie Formarea iniţială a profesorilor*, Sibiu, 2005

Vasile Drăguţ, *Muzeul – instituţie de cercetare, valorificare şi conservare a patrimoniului de cultură,* în *Revista Muzeelor* nr. 5/1969

Fulga Ligia, *Modalităţi de optimizare a expoziţiilor de artă populară,* în *Revista Muzeelor*, 5, 1987

Moldoveanu Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Bucureşti, 1999

Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, Bucuresti 1975

Oberländer Târnoveanu Irina, *Un Viitor pentru Trecut. Ghid de bună practică pentru păstrarea patrimoniului cultural*, Bucureşti, 2002

Opriş Ioan, *Transmuseographia*, Bucureşti, 2000

Florescu Radu, *Bazele Muzeologiei*, Bucureşti, 1998.

Tănase Gheorghe, *Metodica predării istoriei,* Iaşi, 1996

EXCURSIA ŞCOLARĂ – MIJLOC EFICIENT DE CUNOAŞTERE A VALORILOR CULTURALE

Inst. Mitrică Mariana,vŞcoala cu clasele I-VIII Nr. 9 Reşiţa

Cunoaşterea valorilor culturale de către elevi reprezintă o îndatorire a fiecăruia dintre noi, în special, a cadrelor didactice.

Şcoala contribuie la trezirea interesului copilului faţă de cunoaşterea culturii româneşti, în general, ca parte integrantă a culturii spirituale universale, urmărind, în acelaşi timp, să cultive dorinţa de menţinere a valorilor culturale şi de transmitere către generaţiile viitoare.

În acest sens, rolul cadrului didactic se diversifică, el fiind nu numai un sfătuitor, dar şi un participant activ la manifestările organizate cu copiii. El se informează pe baza documentelor şi a observaţiilor de pe teren, este emiţător, dar şi partener, colaborator al elevului.

Educarea copiilor în spiritul valorilor culturale se realizează atât prin studierea disciplinelor socio-umane prevăzute în curriculum, cât şi prin organizarea activităţilor extracurriculare.

Valorificarea textelor literare, parcurgerea lecţiilor de istorie, organizarea unor excursii tematice, vizitarea muzeelor, a unor locuri încărcate de istorie, cunoaşterea portului din diferite zone ale ţării, dar şi a îndeletnicirilor străvechi sunt doar câteva modalităţi prin care şcoala contribuie la educarea copiilor în spiritul valorilor culturale.

Dintre toate mijloacele utilizate pentru cunoaşterea valorilor culturale, un rol important îi revine excursiei şcolare.

Conţinutul didactic al excursiilor este mult mai flexibil şi mai variat decât al lecţiilor desfăşurate în sala de clasă, elevii participând cu multă bucurie şi optimism la aceste acţiuni, lărgindu-şi orizontul de cunoaştere prin contactul direct cu realitatea.

Excursia înviorează activitatea şcolară, stimulează curiozitatea elevilor de a descoperi locuri şi fapte noi, cultivându-le reale sentimente de mândrie locală.

Cu ajutorul excursiilor şcolare se dezvoltă spiritul de colectiv, prietenie, disciplină, iniţiativă şi se formează deprinderi practice.

O excursie constituie un bun prilej pentru a consolida colectivul unei clase, este o ocazie în care timizii câştigă încredere în ei şi ies din propria carcasă, cei dornici de afirmare au nenumărate posibilităţi de evidenţiere a calităţilor personale mai puţin remarcate la şcoală.

Pentru ca o excursie să devină în mod real un complex de situaţii de învăţare în care elevii exersează atitudini, receptează informaţii şi trăiesc stări de mare emoţie, se impune o proiectare judicioasă a acesteia, cu obiective educative clar formulate, o monitorizare a activităţilor şi un feed-back adecvat.

Excursia şcolară este un vast câmp educaţional, în cadrul căruia elevii şi cadrul didactic acţionează şi interacţionează.

Scanned with OKEN Scanner

Scopul excursiei organizate cu elevii clasei a II-a B la finele lunii ianuarie, anul acesta, a fost acela de conştientizare a unor valori culturale din judeţul nostru, prin cunoaşterea oamenilor şi a locurilor.

Ca obiective cognitive, au fost stabilite următoarele:

- să identifice principalele elemente fizico-geografice ale zonei;
- să cunoască viaţa şi activitatea unor oameni renumiţi din judeţ, precum Constantin Gruescu, realizatorul Muzeului de mineralogie estetică a fierului şi Ionică Stepan, artist popular;
- să cunoască îndeletnicirile locuitorilor judeţului;
- să observe principalele obiective istorice, economice, culturale ale zonei;
- să valorifice intra şi interdisciplinar conţinutul informaţional dobândit.

Excursia s-a desfăşurat pe parcursul unei zile, având următorul traseu: Reşiţa – Bocşa-Ocna-de-Fier - Biniş şi retur.

Vizitarea unei mănăstiri poate fi o situaţie de învăţare cu scop cultural-artistic, dar şi un moment de reconciliere ori de introspecţie, în funcţie de educaţia anterioară a elevilor ori de modul în care este organizată excursia. Prima problemă de atitudine la intrarea într-o mănăstire o constituie îmbrăcămintea decentă, precum şi manifestarea unui comportament civilizat. Vizita la mănăstire înseamnă mai mult decât ascultarea explicaţiilor date sau admirarea picturilor şi arhitecturii. Ea reprezintă un prilej de mare emoţie atunci când elevii aprind o lumânare, rostesc singuri sau în grup o rugăciune, fac o fotografie de grup cu măicuţa-ghid. În acele momente de pioşenie, cadrele didactice, fără a impune ceva, pot fi modele demne de urmat.

Având în vedere asemenea considerente, am iniţiat, pe parcursul desfăşurării excursiei, vizitarea unui lăcaş de cult.

Astfel, elevii au avut posibilitatea de a vizita mănăstirea „Sfântul Ilie de la Izvor", din Vasiova, una dintre cele mai importante mănăstiri ale Episcopiei Caransebeşului.

Situat la marginea oraşului Bocşa, pe şoseaua Timişoara – Reşiţa, acest lăcaş de cult reprezintă o valoare naţională şi vizitarea lui generează adevărate sentimente de mândrie locală.

Elevii au aflat de la măicuţa-ghid de unde vine denumirea mănăstirii. Aceasta le-a explicat copiilor cum începutul său este legat de izvorul făcător de minuni care, potrivit tradiţiei, pe la anul 1850, i-ar fi redat vederea unui lucrător de la Ocna-de-Fier. Suferind un accident, acesta a venit la izvor şi s-a spălat pe faţă, recăpătându-şi astfel vederea.

„Minunea s-a răspândit repede printre localnici, care au început să vină într-un număr tot mai mare la acest izvor", scrie în pliantul primit la intrarea în mănăstire, despre care se spune că a fost construită în preajma acelui izvor care l-a vindecat pe minerul vasiovean.

În anul 1898, s-a înălţat o troiţă care a marcat locul viitorului lăcaş de cult.

„Această cruce s-a ridicat cu ajutorul lui Dumnezeu în zilele Majestăţii Sale Imperatului şi Regelui nostu Franciscu Iosif I-ul şi a Pre Sânţitului Episcop al dicezei gr. or. române a Caransebeşiului Nicolae Popea pre spezele creştinilor evlavioşi...", au citit copiii pe crucea de piatră aflată în faţa bisericii.

«La 15 mai 1905, ca urmare a dorinţei localnicilor de a se ridica o biserică, protosinghelul Macarie Gruşcă a pus piatra de temelie » a adăugat măicuţa-ghid.

Copiii s-au minunat când au aflat că biserica a fost construită în doar trei luni, vechiul iconostas a fost sculptat de Tata Oancea, sculptorul-poet în dulcele grai bănăţean, originar tot din Vasiova, iar pictura actuală a fost realizată de pictoriţa turnseverineană, Florica Lepădatu, prima femeie-pictor de biserici din România.

La plecare, ei s-au oprit la izvorul aflat la intrarea în mănăstire, umplându-şi sticlele cu apa tămăduitoare.

În Biniş, sat aflat nu departe de oraşul Bocşa, elevii l-au cunoscut pe «nea Ionică », chiar la dânsul acasă, în atelierul său de olărit.

Faima lui nea Ionică Stepan, artistul popular din Biniş, a depăşit, de multă vreme, nu numai hotarele satului de baştină, ci şi hotarele ţării. La cei aproape 86 de ani, meşterul frământă şi acum lutul şi învârte roata cu agilitatea unui bărbat aflat în plină putere.

De 70 de ani, nea Ionică Stepan meştereşte fel de fel de oale de pământ, continuând o tradiţie a familiei, păstrată de câteva generaţii.

«Pe băncuţa asta o lucrat moşu' meu şi tata' meu, apoi am preluat-o eu», povesteşte nea Ionică, arătând spre roata pe care a lucrat întreaga viaţă şi pe care a plimbat-o nu numai prin muzeele din ţară, ci şi prin mai multe oraşe din Germania sau Franţa.

Sub privirile curioase ale copiilor, nea Ionică s-a aşezat la roată, a luat în palmele sale, bătătorite de muncă, o bucată de lut pe care a frământat-o şi, în mai puţin de jumătate de oră, a plămădit un vas de pământ pe care l-a desprins de pe roată cu o bucată de sârmă subţire.

Copiii au aflat cum, după decorare, vasele sunt lăsate să se usuce şi apoi sunt arse în cuptoare speciale, aproximativ şapte ore, la o temperatură foarte ridicată.

Impresionaţi de «minunile» care ieşeau din mâinile meşterului, aceştia l-au rugat să le ofere şi lor câteva, iar obiectele primite au fost dăruite cu multă dragoste mamelor la serbarea organizată de 8 Martie, copiii mândrindu-se că l-au cunoscut pe vestitul meşter bănăţean.

Scanned with OKEN Scanner

Şi cum să nu se fălească cu nea Ionică când acesta a devenit celebru în ţară şi în Europa, obţinând multe premii la noi, dar şi în străinătate, participând la emisiuni TV din Germania, despre el scriind şi ziarele străine?

La Ocna-de-Fier, elevii au vizitat Muzeul de mineralogie „Constantin Gruescu", o altă valoare naţională, cu care bănăţenii se mândresc.

Personalitatea colecţionarului Constantin Gruescu a fost pusă în valoare, de-a lungul timpului, prin pasiunea sa pentru minunile lumii subpământene, mineralele.

Copiii au aflat despre viaţa şi preocupările sale privind «florile de mină» chiar de la renumitul colecţionar care şi-a dedicat întreaga viaţă cercetării cristalelor şi mineralelor subsolului meleagurilor natale.

Muzeul de mineralogie estetică a fierului, care funcţionează în casa sa, expune peste două mii de minerale de o rară frumuseţe. Exponatele muzeului i-au fascinat pe elevi prin coloritul lor, dar şi prin formele bizare care stârnesc imaginaţia fiecăruia dintre noi.

Aici, la muzeu, cel mai mult i-a impresionat pe copii cuarţul roz, cu proprietăţi paranormale, de liniştire, deasupra căruia s-au aşezat palmele micuţilor, precum şi «macla Gruescu», descoperită pentru prima dată în lume la Ocna-de-Fier.

Despre pasiunea sa de colecţionar şi despre activitatea ştiinţifică deosebită, despre primirea lui Constantin Gruescu ca membru al Societăţii de Ştiinţe Geografice din România şi al Asociaţiei Internaţionale a mineralogilor de la Basel (Elveţia) vorbesc nu numai «florile de mină», ci şi diplomele şi distincţiile expuse în muzeu.

Plăcut impresionaţi de ceea ce au văzut, elevii l-au înconjurat cu dragoste şi respect, s-au fotografiat cu dânsul şi au primit, drept amintire, superbe cristale de la inimosul bănăţean.

Cu toate că a fost organizată doar pe parcursul unei zile, această excursie a fost reuşită, fiind încununată de succes, copiii trăind momente emoţionante, vizitând locuri de neuitat, cunoscând adevărate valori culturale şi personalităţi din judeţul lor, oameni remarcabili din domenii diferite.

Excursia şi-a atins scopul prin cultivarea sentimentului de mândrie locală, prin declanşarea de trăiri emoţionale, elevii făcând aprecieri asupra valorilor culturale din judeţul nostru.

Vizitarea locurilor şi întâlnirile cu oamenii şi creaţiile lor au stimulat interesul şi curiozitatea copiilor şi i-au transpus în situaţii generatoare de emoţii pozitive.

Această excursie a marcat în memoria elevilor momente de neuitat, iar roadele ei au fost mai bogate decât cele adunate în timpul unor nenumărate lecţii.

Şi revenind la titlul de mai sus, consider că excursia şcolară reprezintă un mijloc eficient de cunoaştere a valorilor culturale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dulamă, Maria Eliza, *Didactică geografică,* Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1996;

2. Soos, Lenke, Năstase-Kovacs, Maria, *Excursia – o experienţă fundamentală de cunoaştere*, în *Didactica geografiei*, nr. 2, Cluj-Napoca, 1998;

3.****Didactica Pro*, Revistă de teorie şi practică educaţională Nr.2 (12), Chişinău, Combinatul Poligrafic, 2002.

LECŢII DE MORALĂ SUB STREAŞINA MĂNĂSTIRILOR DIN BUCOVINA ŞI DE PESTE PRUT

prof. Daniela Ceredeev, Şcoala cu clasele I-VIII Vatra Moldoviţei, judeţul Suceava

Mănăstirile din Bucovina şi de peste Prut îşi au frumuseţea şi măreţia lor aparte atât prin pictura interioară şi exterioară, cât şi prin arhitectură. Aceste biserici cu picturile lor sunt mărturii ale credinţei noastre ortodoxe, sunt roade ale jertfei celor care le-au ctitorit, înaintaşii noştri apărători de ţară şi păstrători jertfelnici ai credinţei noastre strămoşeşti; ele arată vrednicia şi puterea de creaţie a poporului nostru în tot ce este frumos, „frumosul care desfătează în primul rând ochiul sufletului şi pe cel al trupului".[1]

Privindu-le, de îndată suntem învăluiţi într-o atmosferă de reculegere sufletească; chipurile sfinţilor ne arată viaţa lor de sfinţenie – cea mai înaltă treaptă a demnităţii omului; aceasta este starea care-l apropie pe om de Dumnezeu. Ctitorii voievodale, mănăstirile reprezintă veritabile lecţii de religie şi de istorie pentru toţi. Atragerea elevilor înspre aceste spaţii sacre are valenţe formative complexe şi variate subordonate obiectivelor cadru ale predării religiei.

În aceste locuri educaţia se împlineşte trăind şi respirând aerul sublim al cultului divin. Ambianţa în care se desfăşoară cultul îl sensibilizează pe copil şi îl transformă pe neştiute în viitor cetăţean al Împărăţiei lui

[1] Î. P. S. Pimen, în *Mănăstirile din Bucovina*, Editura Terra Design, Gura Humorului, 2008, p. 3

Scanned with OKEN Scanner

Dumnezeu. Odată cu aceasta el capătă şi o temeinică educaţie estetică ce îl face să iubească frumosul şi să-l descopere în întreaga creaţie a lui Dumnezeu.

De asemenea, frumuseţea deosebită a poeziei imnografice are ca unul dintre scopurile principale catehizarea credincioşilor. Copilul nu cunoaşte toate învăţăturile dogmatice ale Bisericii, dar ştie despre Dumnezeu că este întreit în Persoane din icoanele ce străjuiesc pereţii bisericilor; nu a citit tratate despre judecata universală sau despre rai şi iad, dar vede icoana Judecăţii şi crede şi se cutremură mai mult decât cel primeşte instrucţia teoretică. Icoanele, prin varietatea şi frumuseţea lor, sunt adevărate cărţi pentru cei ce nu ştiu să citească, după spusele Sfântului Vasile cel Mare, ele pun în faţa credinciosului întreaga istorie a mântuirii neamului omenesc.[2]

Din dorinţa de a ilustra cât mai detaliat Biblia, istoria şi învăţăturile Bisericii, pictorii moldoveni au împodobit şi pereţii exteriori, nu numai pe cei interiori, ai mănăstirilor. Meşterii constructori şi zugravi au realizat frumuseţea care izbăveşte din sfinţenia vieţii şi din legătura omului cu Dumnezeu prin lucrarea Sfântului Duh.

Întemeietorii acestor mănăstiri, domnitori şi boieri iluminaţi, demonstrează prin ctitoriile lor că aveau deplina conştiinţă că existenţa şi esenţa specifică unui popor se pot apăra, în bătălia cu agresivitatea istoriei şi cu timpul, numai prin valori de înaltă spiritualitate estetică şi sacră deopotrivă.

Bisericile şi mănăstirile din această părţi de ţară se află într-o perfectă armonie cu spaţiul înconjurător (munţi, păduri, ape curgătoare) integrate în acelaşi ritm cosmic, în măsură să creeze o armonie profundă între fiinţa umană şi fiinţa lumii sub semnul sacrului. „Pictate în interior şi pe pereţii exteriori în întregime până la turle, bisericile bucovinene s-au constituit într-o Biblie deschisă, nu numai ca o Carte cu semne sacre, ci şi ca o lume sacră deschisă, un spaţiu privilegiat în care timpul istoric se confundă mai întâi, apoi trece în timpul cosmic purtând însemnele Transcendentului."[3]

Integrată în ritmul întregului, pictural, arhitectonic, spaţial, icoana ortodoxă depăşeşte aici funcţia de reprezentare pentru a-şi asuma o funcţie ontologică, întemeietoare de sacru. Ieşirea din spaţio-temporalitatea cotidiană, profană, se face mai întâi prin întâlnirea omului cu pictura exterioară, înainte de a trece pragul de intrare în biserică şi înainte de a începe slujba religioasă.

Obiectivele de referinţă pe care le poate atinge o activitate didactică ce vizează cunoaşterea acestor „pietre de temelie creştină" se desfăşoară pe o paletă extinsă. Elevii pot deveni capabili:

- ✓ să înţeleagă că Dumnezeu se face cunoscut oamenilor din dragoste faţă de ei;
- ✓ să conştientizeze că El poate fi cunoscut din împrejurările concrete ale vieţii;
- ✓ să sintetizeze valoarea credinţei şi a jertfelniciei din actele marilor domnitori creştini;
- ✓ să identifice mesajul moral-religios al scenelor biblice şi patristice zugrăvite în icoane;
- ✓ să recunoască biserica drept Casa lui Dumnezeu, lăcaş de închinare şi întărire pentru creştini;
- ✓ să definească şi să utilizeze în mod adecvat concepte referitoare la istoria Bisericii;
- ✓ să înţeleagă valoarea religioasă, istorică şi culturală a mănăstirilor bucovinene pentru spiritualitatea românească şi pentru cea universală;
- ✓ să înţeleagă semnificaţia voturilor monahale;
- ✓ să recunoască monahismul ca model de iubire şi de trăire în comuniune;
- ✓ să evidenţieze trăsăturile sfinţilor manifestate în lucrarea de mântuire şi sfinţire a omului;
- ✓ să evidenţieze rolul artei creştine în contextul culturii româneşti şi universale;
- ✓ să explice consecinţele marilor evenimente din Istoria Bisericii în Istoria Universală;
- ✓ să realizeze corelaţii transdisciplinare (istorie, literatură, artă, muzică, geografie etc.);
- ✓ să valorifice în texte proprii conţinutul unor documente istorice;
- ✓ să descrie principalele caracteristicei ale acestor lăcaşuri de cult;
- ✓ să înţeleagă că pelerinajele la mănăstiri sunt popasuri duhovniceşti în viaţa creştină.

Referenţială devine aici posibilitatea de atingere a unui obiectiv cadru de prim rang şi anume cel al *formării virtuţilor creştine şi al consolidării comportamentului moral-religios*, copilul devenind ucenic al tuturor sfinţilor zugrăviţi în picturile murale, explorator al tainelor închise în şirurile de scene biblice şi patristice, descoperitor al mesajelor ascunse în semne, simboluri şi culori. Este arealul de formare a atitudinilor morale definitorii unui bun creştin, dar şi unui adevărat patriot, păstrător al bogăţiilor spirituale ce i s-au dat. Păstrarea şi îngrijirea acestor valori constituie o îndatorire de primă importanţă; ele aparţin deopotrivă patrimoniului naţional şi patrimoniului universal; „prin ele facem parte nu numai din familia popoarelor Europei ci şi din marea familie a lumii întregi, a lumii iubitoare şi creatoare de valori realizate de om, care este chipul lui Dumnezeu, al Creatorului cosmosului, adică al frumosului"[4].

Chipurile luminoase ale sfinţilor îl învaţă pe copil blândeţea, smerenia, bunătatea, supunerea, încrederea în făgăduinţele şi în puterea lui Dumnezeu, nădejdea, răbdarea în suferinţă, asceza, întoarcerea în sine, rugăciunea

---

[2] Irimia, prof. Dumitru, în *Mănăstirile din Bucovina*, Editura Terra Design, Gura Humorului, 2008, p. 3
[3] Î. P. S. Pimen, op. cit., p. 3
[4] Mitrifanovici, Vasile, *Liturgica Bisericii Ortodoxe, cursuri universitare*, Cernăuţi, 1929, în Dumas, Felicia, *Gest şi expresie în Liturghia ortodoxă*, Institutul European pentru Cooperare Cultural-Ştiinţifică, Iaşi,2000, p. 99;

Scanned with OKEN Scanner

necontenită, aţintirea minţii şi a inimii spre cer, dăruirea, postirea, curajul în încercări, nepătimirea şi transfigurarea trupului în altar al Duhului Sfânt.

Numeroasele scene biblice vorbesc minţii şi sufletului copilului despre puterea izbăvitoare a credinţei „ce mută şi munţii"; despre slava Sfintei Treimi care lucrează la desăvârşirea lumii, despre atotputernicia, atotînţelepciunea şi nemărginirea Tatălui Ceresc, despre iubirea fără de margini a Fiului dumnezeiesc şi despre lucrarea neobosită şi sfinţitoare a Duhului Sfânt; despre „cea pururea fericită şi prea nevinovată şi Maica Dumnezeului nostru", cea care dimpreună cu toate cetele cereşti mijloceşte spre mântuirea neamului omenesc.

Astfel, copilul învaţă: să fie statornic în credinţă, să-şi închine viaţa lui Dumnezeu, să găsească „loc de alinare şi de scăpare" în biserică, să participe cu evlavie la sfintele slujbe asemănându-se cetelor îngereşti, să slujească cu timp şi fără timp Tatălui Ceresc, să urmeze îndemnurile evanghelice, să-şi construiască „fericirea" pe fericirea celor pe care îi miluieşte, îi sprijină, îi ascultă, îi încurajează; să-L iubească pe Dumnezeu mai presus de orice şi să-şi iubească aproapele „ca pe sine însuşi". Învaţă căinţa şi deprinde curajul de a-şi înfrunta păcatul prin spovedanie; învaţă iertarea celor din jur pentru a putea să primească iertare, bucuria împărtăşirii cu Sfintele Taine şi dorinţa de a păstra această bucurie neîntinată cât mai mult timp. Exersează evlavia faţă de Biserică, faţă de Fecioara Maria şi faţă de Sfinţi, faţă de Sfintele Moaşte şi respectul faţă de slujitorii Altarelor.

Picturile monumentale, culorile, simbolurile se dezvăluie copilului ca imagini vii dintr-o lume necunoscută încă, dar pe care poate, stă în puterea lui, s-o descopere, s-o cucerească treptat. Sfinţii devin prietenii lui care îi dau curaj şi putere, care îl învaţă să trăiască asemenea lor. Aureola îi sugerează nepătimire, crucea – biruinţă şi nădejde nebiruită, porumbelul – sfinţire şi har, crinul – desăvârşire, corabia – mântuire, balanţa – cumpătare, dar şi judecată, sabia – luptă neînfricată, ramura de măslin şi curcubeul – izbăvire, şarpele – îndoială, balaurul – păcat, necredinţă; albul – curăţie, albastrul – nemărginire, roşul – jertfă, verdele – speranţă, galbenul – sfinţenie, negrul – amărăciune.

Tablourile votive, prezente în toate aceste biserici, îndeamnă la trăirea vieţii întru Hristos, la împlinirea poruncii de a-l sluji şi a face misiune precum odinioară marii domnitori. Atunci când nu au bogăţii materiale pe care să le aducă în dar Bisericii, oamenii pot aduce daruri de suflet: curăţia, postul, rugăciunea, credinţa, faptele bune. Prezenţa întregii familii a domnitorului în preajma sa este o chemare la păstrarea unităţii familiei, la construirea încrederii, iubirii şi respectului copiilor faţă de părinţi, la supunere şi ascultare faţă de aceştia.

Atitudinea, poziţia corpului, gestica sfinţilor zugrăviţi în icoane devin modele pentru gesturile liturgice cele mai îndrăgite şi mai des folosite de creştinii ortodocşi. Prin imitarea acestora copilul se antrenează pe neştiute în practicarea gesturilor creştine cu mare încărcătură simbolică şi afectivă. Însemnarea cu semnul Sfintei Cruci exprimă „credinţa în misteriile fundamentale ale creştinismului, în Sfânta Treime şi în mântuirea neamului omenesc săvârşită prin Iisus Hristos pe lemnul crucii. Crucea făcută de creştin prin atingerea frunţii, a pieptului şi a umerilor, înseamnă credinţa lui, voinţa şi hotărârea lui de a mărturisi şi de a sluji cu toată puterea unui Dumnezeu întreit în Persoane."[5]

Gestul ridicării mâinilor la rugăciune, executat mai ales de către preot, este executat şi de către credincioşii participanţi la Sfânta Liturghie, în timpul unei rugăciuni individuale făcută de obicei în faţa unei icoane a iconostasului. Semnificaţia lui este aceea de „înălţare a inimii la Dumnezeu", de încredinţare a sufletului în grija Creatorului său.[6]

Împreunarea mâinilor la rugăciune, sărutarea icoanelor ca expresie a cinstirii ce li se cuvine, apropierea de Sfântul Potir în vederea Împărtăşirii, aprinderea unei lumânări sunt tot atâtea gesturi prin care copilul îşi exprimă în mod văzut credinţa şi slujirea lui Dumnezeu. El deprinde instinctiv semnificaţia acestor gesturi şi o transformă în atitudine sufletească şi intelectuală în faţa dumnezeirii.

Îngenuncherea la rugăciune este mărturie a pocăinţei şi umilirii noastre în faţa lui Dumnezeu; înclinarea capului este semn de adorare interioară a Sa; închinăciunea şi metania mare sunt dovezi de abandonare a voinţei personale şi de asumare voită a voinţei divine.

Formă de organizare a procesului de învăţământ, vizitele şi excursiile la biserici şi mănăstiri urmăresc dobândirea, fixarea şi aprofundarea cunoştinţelor, elevii putând afla direct modul în care a fost şi este trăită credinţa ortodoxă. Putem distinge următoarele tipuri de vizite şi excursii:

- ✓ vizitele şi excursiile introductive sunt organizate cu scopul de a-i pregăti pe elevi pentru înţelegerea cunoştinţelor ce urmează să fie predate. Elevii vor fi orientaţi să urmărească aspecte legate de viaţa personalităţilor religioase, să asculte sfaturile preoţilor duhovnici, să reţină explicaţiile ghidului, să achiziţioneze material intuitiv (icoane, vederi, casete) care să poată fi valorificat în lecţiile de religie. Profesorul va urmări astfel modul în care elevii exersează deprinderile formate în timpul orelor cu privire la actele de cult extern.
- ✓ vizitele şi excursiile organizate în vederea comunicării de cunoştinţe se realizează cu scopul însuşirii unor cunoştinţe referitoare la locaşul de cult, la viaţa unor sfinţi, a unor personalităţi bisericeşti.

[5] *Ibidem.*, p. 104
[6] Şebu, Sebastian, *Metodica predării religiei*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2000, p.207

Scanned with OKEN Scanner

✓ vizitele şi excursiile de consolidare şi fixare a cunoştinţelor se organizează la sfârşitul unui capitol sau al unei teme şi prezintă avantajul că elevii deţin deja mai multe informaţii, îşi propun anumite obiective pe care să le urmărească şi îşi pot îmbogăţi cunoştinţele încercând să afle noi şi noi amănunte.

Pentru elevii care locuiesc în preajma mănăstirilor, prezenţa acestora în arealul lor spiritual reprezintă o adevărată binecuvântare şi o şansă de progres spiritual. Posibilitatea de a frecventa slujbele oficiate în mănăstiri (vecernia, slujba privegherii, Sf. Maslu etc.), pe lângă slujbele oficiate în biserica parohiei din care fac parte, se conjugă cu cea a observării şi studierii continue şi aprofundate a iconografiei murale, a contactului nemijlocit cu specificul unei vieţi de rugăciune şi dăruire permanentă.

Afirmăm cu tărie importanţa frecventării mănăstirilor pentru zidirea sufletească şi pentru formarea unui comportament religios-moral adecvat, dar susţinem că trebuie încurajată prezenţa elevilor la slujbele bisericii parohiale pentru consolidarea sentimentului de apartenenţă la comunitatea parohială din care fac parte, pentru conştientizarea importanţei rugăciunii în comun şi în vederea antrenării în activităţile caritabile şi sociale ale parohiei.

Din această perspectivă se creează o înlănţuire firească a *actului instructiv* (de comunicare a informaţiei, de asimilare a cunoştinţelor) iniţiat şi desfăşurat de către şcoală cu *actul formativ* (de formare a atitudinilor, virtuţilor şi comportamentului moral-religios) consolidat prin legătura permanentă cu spaţiul sacru al bisericilor şi mănăstirilor şi cu *demersul aplicativ* – atins prin antrenarea elevilor în viaţa comunitară în iniţiativele ei sociale şi filantropice.

STIMULAREA POTENŢIALULUI CREATIV AL COPIILOR, PORNIND DE LA LUMEA MIRIFICĂ DIN OPERA MARELUI POVESTITOR ION CREANGĂ

Inst. Bănesanu Manuela, Grădiniţa cu P. N., nr. 14, Iaşi,
Înv. Mironescu Georgeta, Şcoala „Al. Vlahuţă", Iaşi

Dinamismul societăţii contemporane impune şcolii, ca necesitate, să dezvolte personalităţi uşor adaptabile, promovând un învăţământ formativ, orientat spre dezvoltarea imaginaţiei şi creativităţii elevilor.

Direct răspunzător de evoluţia şcolarilor în plan creativ şi nu numai, este cadrul didactic. Iată de ce ne-am propus să evidenţiem în acest articol strategii didactice care au condus elevii noştri spre receptarea cu plăcere a operelor de artă şi realizarea unor creaţii originale, apreciate cu premii la numeroase concursuri literare şi de educaţie plastică.

Demersul creativ aplicativ îl vom exemplifica pornind de la opera marelui povestitor român, I. Creangă.

Un pas important în stimularea creativităţii şcolarilor îl constituie cultivarea gustului pentru valorile culturii naţionale şi universale. Interesul pentru cunoaşterea şi valorificarea literaturii, în general, este insuflat copiilor prin prezentarea unor cărţi cu design atrăgător, specifice nivelului de vârstă, prin realizarea de lecturi expresive, cu un vădit interes din partea educatorului pentru ceea ce prezintă.

Pregătirea pentru activităţile creative este bine să fie făcută din multiple perspective, de aceea am urmărit sensibilizarea elevilor în cadrul orelor de curs, dar şi prin contactul nemijlocit cu locuri şi activităţi extraşcolare: vizite la muzee şi case memoriale, vizionarea de spectacole de teatru pentru copii, a unor proiecţii cinematografice.

Copiii, încă de la grădiniţă, învaţă cu drag fragmente din opera marelui povestitor Ion Creangă, iar reluarea acestora an de an, prin lărgirea cercului de cunoaştere, permite o aprofundare care educă şi sensibilizează.

După ce elevii au receptat un anumit conţinut dintr-o operă literară, ne-am orientat spre stimularea potenţialului creativ specific acestei vârste, „rezultat dintr-o fantezie necenzurată" (Anca Munteanu, Creativitatea elevilor), pornind de la premisa specialiştilor în domeniu că orice copil posedă un potrenţial creativ care trebuie ocrotit, dezvoltat şi nu înăbuşit.

Cadrul didactic creativ trebuie să ştie să pună întrebări care conduc elevul spre explorare, care dezvoltă curiozitatea, stimulează imaginaţia şi creează în clasă un climat afectiv pozitiv, un mediu cultural elevat. Progresul se realizează, în orice domeniu, prin cunoaşterea valorilor şi realizarea altora. A. Toffler arată că imaginaţia se simte liberă numai atunci când se lasă la o parte teama de a greşi, iar J. Joubert evidenţiază relaţia dintre valorile culturale şi imaginaţie arătând că „cel care are imaginaţie dar nu are învăţătură, are aripi, dar îi lipsesc picioarele.

Pornind de la aceste idei, am urmărit alături de aprofundarea valorilor culturale şi cultivarea şi dezvoltarea capacităţilor creatoare ale elevilor. Vom prezenta diverse exerciţii de antrenament creativ şi creaţii literare ale elevilor, ultimele având girul şi aprecierile unor specialişti în domeniu, prin publicare şi/sau premiere.

Gustate de copii s-au dovedit întrebările care solicită răspunsuri multiple, privite din diverse perspective. Şcolarii le-au apreciat ca fiind jocuri captivante prin intermediul cărora s-au întrecut în găsirea unor răspunsuri originale. De exemplu, pentru întrebarea „Ce gândea ursul când era cu coada-n baltă?", elevii de clasa a II-a au găsit diverse răspunsuri orale , ştiut fiind că o scânteie aprinde una similară în mintea celorlalţi. Spicuim din răspunsuri:„Tii, ce mai de peşte am să prind!", „Ce masă îmbelşugată şi gustoasă voi avea!", „Ce bună a fost vulpea că m-a învăţat să prind peşte!", „Animalele dorm şi eu stau să prind peşte.", „Va veni curând ziua şi nu ştiu

Scanned with OKEN Scanner

cât peşte am prins.", „Cum voi duce acasă tot peştele!?", „Oare va rezista coada mea la atâta peşte?", „Am îngheţat de frig, oare cât voi mai rezista?", „Dacă a îngheţat lacul, oare nu vor îngheţa şi peştii?", „Oare nu m-a păcălit vulpea cea vicleană?", „Nu-mi vor mânca peştii coada?", „Unde voi păstra atâta peşte?", „Pe cine să invit la masă?", „Ce mâncăruri voi pregăti?", „Cât de mari sunt peştii?", „Câţi peşti am prins?", „Oare vulpea tot aşa a pescuit?", „Dacă nu voi prinde peşte, mă voi duce la vulpe să-i cer socoteală, iar dacă voi prinde mult peşte mă voi duce să-i mulţumesc."

Am remarcat că răspunsurile încep de la ideea sugerată în textul scris de Ion Creangă şi îmbracă apoi diverse variante reale şi imaginare.

Uneori, o activitate în care punem accent pe verificarea cunoştinţelor dobândite prin lectură poate stimula potenţialul creativ al copiilor prin îmbinarea cu educaţia plastică. De exemplu elevii completează un careu (rebus) şi-şi pun în evidenţă fantezia prin desen. (...)

Interesante şi atractive s-au dovedit jocurile empatice „Sunt..." deseori utilizând şi jucării, scoase dintr-un săculeţ fermecat. Copiii intră uşor în pielea personajelor şi joacă rolul cu seriozitate şi fantezie.

Jocurile „Interviu cu un personaj" inspirate de emisiunile televizate însufleţesc imaginaţia.

Interviu imaginar cu „Fata moşului"; Reporter: Fată frumoasă şi harnică, de ce ai ales ca răsplată de la Sfânta Duminică lada cea mai mică? Fata moşului: Am considerat că atâta merit. Am făcut treaba cu plăcere şi nu mi s-a părut grea. Reporter: Ce vei face acum? Fata moşului: Voi merge acasă să ne bucurăm cu toţii de roadele muncii mele, să le împărţim frăţeşte. Reporter: Dar cei de acasă te-au alungat. Nu-i urăşti? Fata moşului: Când cineva îţi face un rău, nu e bine bine să-l răsplăteşti la fel. Fă bine şi bine vei găsi! Reporter: Exemplul şi îndemnul tău e bun pentru toţi cei ce vor să reuşească în viaţă. Îţi doresc succes!

Treptat, elevii vin cu propuneri pentru astfel de jocuri: „Scrieţi interviul reporterului cu fata babei din lectura scrisă de Ion Creangă", „Luaţi un interviu mamei lui Nică. Aflaţi părerile ei despre şcoală".

Forţarea imaginaţiei creatoare o putem realiza uşor prin exerciţii în care cerem elevilor să găsească alte situaţii în care oamenii dau dovadă de minte puţină pornind de la lectura „Poveste" scrisă de Ion Creangă. Elevii clasei a III-a, au dat aripi imaginaţiei creatoare astfel:

Un om:

- arunca cu buzduganul, spre cer ca să dezlipească o stea, s-o ducă în casă în loc de bec!
- se chinuia să-şi scoată câinele dintr-o groapă adâncă în care căzuse trăgându-l de funia de la gât!
- voia să scoată cu lopata luna dintr-o apă ca să nu se înece!
- a luat o pungă şi trei kilograme de praz. Spre casă, ducea prazul într-o mână şi punga goală în cealaltă.
- voia să ducă un fulg de zăpadă în casă ţinându-i în palma caldă!
- dorea să ia o bucată din lună aruncând spre cer avioane de hârtie!
- intra în ogradă sărind peste gard, deşi avea poarta deschisă!
- voia să taie o bucată de cer cu sabia!

Aceste jocuri, având ca sursă de energie plăcerea, ajută copiii să modeleze necontenit „coca limbii", eliberându-le energiile creative.

Specific elevilor mici, este faptul că în puţine cuvinte pot surprinde idei multiple.

Am apreciat şi încurajat capacitatea lor de sinteză având în vedere că volumul de informaţii este imens. Prin analogie cu fragmente din Amintiri din copilărie, ei pot crea texte deosebite, cum este cel selectat de noi, intitulat „La dude".

„Pe la mijlocul verii trecute, am mers la bunici, la ţară, şi am aflat repede că s-au copt dudele. Împreună cu verişoara mea, am plănuit să mergem la marginea satului, la casa pădurarului, să mâncăm pe săturate, căci, acolo erau tare mari şi bune!

După ce am urcat un deal şi am mers vreo patru kilometri, am ajuns. Era linişte şi din drum priveam cu poftă dudul care avea nişte poame, de-ţi venea să goleşti copacul!

Am intrat tiptil, tiptil în ograda omului şi, cum ne socoteam noi care să urce prima în copac, căci drept să vă spun, curajul ne pierise, o viespe apare din senin. Facem câţiva paşi repezi fără să ne uităm pe jos, cu ochii numai la inamic şi ne trezim într-o groapă plină cu urzici. Ne venea să ţipăm de durere, dar eram pe proprietatea altuia şi nu voiam să ne prindă.

Pline de pete mărunte, roşii, arse de durere, ne furişăm iarăşi şi o luăm la fugă până acasă, jurând atunci să nu mai poftim niciodată ce nu-i al nostru." (B. C. , cl. a III-a)

Receptarea artei în general şi apoi exprimarea literară şi/sau plastică a copilului aduc un aport deosebit în educaţia preşcolară şi cea şcolară.

Îndrumarea activităţii de creaţie trebuie să fie de durată pentru a descoperi „un mugure de valoare" şi numai timpul îl va confirma.

Bibliografie selectivă:

1. Munteanu, Anca, *Incursiuni în creatologie*, Timişoara, Editura Augusta, 1994, pag. 87
2. Stoica, Ana, *Creativitatea elevilor*, Bucureşti, E.D.P., 1983, pag. 83.

Scanned with OKEN Scanner

JURJAC-MICI ACTORI ÎN ROLURI MARI

Înv. Vîrtopeanu Viorica şi înv. Diaconu Paraschiva,
Şcoala cu clasele I-VIII nr. 7, Reşiţa, judeţul Caraş-Severin

Teatrul este o latură a artei care dă valori de neînchipuit personalităţii actorului. Poţi trăi pe scenă emoţii nebănuite.

Copiii pot intra în pielea oricărui personaj cu multă uşurinţă. Astfel, dacă în urmă cu trei ani elevii au jucat „Frumoasa Răşiţa", iar anul trecut „Cartea cu jucării" – colaj, anul acesta, aceiaşi copii - actori povestesc copilăria lui George Enescu în piesa „Jurjac".

Ideea punerii în scenă a piesei mi-a venit când, paralel cu lectura „George Enescu" din manualul de clasa a IV-a, câţiva copii au citit „Jurjac". Au comentat cele citite. Le-a plăcut foarte mult, astfel încât mi-a încolţit ideea de a dramatiza o parte din lectură.

În luna mai, când s-au împlinit 50 de ani de la trecerea în nefiinţă a lui Enescu, am debutat cu piesa „Jurjac", în cadrul concursului „Educaţie prin artă".

Ce poate fi mai nimerit decât prezentarea copilăriei marelui Enescu – fiu al meleagurilor moldovene, dar, de fapt, al nostru, al tuturor românilor.

În rolul lui Jurjac este elevul Bircea Silviu, cel care în piesele trecute a fost Doman, din „Frumoasa Răşiţa" şi Tudor Arghezi din „Cartea cu jucării" de Tudor Arghezi.

Fiecare din cele trei personaje este diferit prin trăirile transmise, dar dispunând de o sensibilitate aparte, se transpune cu uşurinţă în pielea fiecărui personaj.

În roluri principale mai sunt elevii:

Susan Alexandra - mama lui Jurjac

Armaş Filip - tatăl

Bosică Răzvan - Lae Chiorul

Ca parteneri de joacă ai lui Jurjac, am selectat şi câţiva copii din din clasa I C, ai înv. Diaconu Paraschiva, care, deşi sunt la prima apariţie într-o piesă de teatru, se descurcă de minune.

La fiecare serie pe care am avut-o, am pus în scenă măcar o piesă de teatru. La această serie însă, trei piese puse în scenă înseamnă pentru mine foarte mult. Am acumulat experienţă şi mă pot mândri cu asemenea copii talentaţi.

Mă despart în acest an de ei, dar legăturile de suflet create vor rămâne puternice mulţi ani. Vom colabora şi în anii următori cu cei ce sunt acum în clasa I, aşa cum am făcut-o şi în anii trecuţi cu elevii învăţătoarei Diaconu, elevi ce sunt acum în clasa a Va.

EDUCAŢIA PENTRU VALORI CULTURALE PRIN ACTIVITĂŢILE FUNDAŢIEI „ŞTEFAN LUCHIAN"

Instit. Georgeta – Iulia Popa, Şcoala Nr. 6 „Grigore Antipa" Botoşani

Fundaţia „Ştefan Luchian" este o fundaţie culturală, apolitică, non-profit, non-guvernamentală, cu misiunea de a reactualiza şi de a consolida patrimoniul cultural moştenit în acest colţ de ţară, unde tradiţiile culturale sunt atât de bogate. În iunie 2009, Fundaţia împlineşte 10 ani de la înfiinţare.

Ne propunem să răspundem intereselor tinerilor şi copiilor prin acţiuni culturale, pentru artă, pentru prelucrarea obiectelor cu valoare artistică, pornind de la tradiţia artei populare româneşti, venind în întâmpinarea bunului gust. Ne propunem să facem cunoscută în ţară şi în lume viaţa şi opera pictorului Ştefan Luchian, personalitate de talie europeană şi universală, născut şi crescut în ţinutul Botoşani, localitatea Ştefăneşti.

S-a reuşit să se restaureze un monumente istoric de la 1800 – sediul Fundaţiei „Ştefan Luchian", model de casă de târgoveţ, construită în stil moldovenesc, cu un frumos pridvor brâncovenesc. În interior, se găseşte o cameră-atelier, cu obiecte aparţinând pictorului Ştefan Luchian, din ultimul domiciliu. Casa–muzeu are aviz de funcţionalitate muzeistică din partea Ministerului Culturii. În interior se mai găseşte un atelier de creaţie, unde tinerii pot lucra obiecte de vestimentaţie, inspirate din arta populară românească, se poate învăţa arta ţesutului şi se pot picta pe lemn icoane, secolul XVIII (s-au obţinut premii I şi III la nivel naţional). Materialele sunt asigurate de Fundaţia „Ştefan Luchian", tinerii având o asistenţă de specialitate gratuită.

Fundaţia organizează anual Concursul Judeţean **„Meşteşuguri artistice tradiţionale"** pentru tinerii care practică arta populară din judeţ, cu rezultate la nivel naţional, în trei ediţii. Tot anual, este organizat **Concursul Naţional de Pictură „Ştefan Luchian", cu decernarea Marelui Premiu,** cu participarea tinerilor de la liceele de artă din ţară: Bacău, Bistriţa, Botoşani, Galaţi, Iaşi – 4 ediţii. De asemenea, s-au organizat două tabere gratuite pentru tinerii de la liceele de artă în comuna Ştefăneşti (locul naşterii pictorului).

Pornind de la ideea că arta este un limbaj universal, care transmite mai presus de cuvinte stări, sentimente, tinerii, lucrând împreună, reuşesc să se cunoască, preţuiască, să se împrietenească şi să transmită mai

Scanned with OKEN Scanner

departe ceea ce generaţii întregi ne-au lăsat moştenire. Ocazii de a se întâlni cu arta sunt puţine în viaţa socială. De obicei, tinerii asistă la manifestări culturale, nefiind implicaţi direct în organizarea lor. Prin implicarea tinerilor în activităţile noastre, aducem un plus de cunoaştere, de sensibilitate, dezvoltând trăsături morale, contribuind la dezvoltarea personalităţii lor. Am creat un nucleu format din tineri iubitori de artă, care, lucrând în spiritul artei populare (vestimentaţie), practicând arta tradiţională (icoane pe lemn şi ţesut), vor reuşi să se evidenţieze în colectivele în care activează, constituind mici modele, demne de urmat.

În oraş, influenţele negative sunt numeroase (alcool, drogori, pornografie), tinerii pot fi atraşi în grupuri cu risc infracţional; atragerea lor spre cultură ar fi o alternativă care să răspundă nevoii de artă, de cunoaştere, de prietenie, de spiritualitate. În acelaşi timp, fiind într-un proces de formare a personalităţii şi a caracterului, tinerii tind în a-şi găsi modele. Ştefan Luchian rămâne pentru tineri un **model de sacrificiu şi pasiune** pentru meseria aleasă. Cunoaşterea artei şi vieţii pictorului Ştefan Luchian va fi un punct de plecare pentru tineri, în înţelegerea altor genuri de artă, a artei populare româneşti – rădăcina artei culte, ştiut fiind că Luchian este una din cele patru personalităţi pe care Botoşaniul le-a dat culturii naţionale şi internaţionale, alături de Eminescu, Enescu, Iorga, iar toate acţiunile noastre sunt sub semnul acestei mari personalităţi.

În judeţul Botoşani există tradiţii populare valoroase, care riscă să fie pierdute. Pentru păstrarea lor, ne-am propus ca tinerii – cei ce vor transmite generaţiilor viitoare respectul pentru moştenirea lăsată de înaintaşi, pentru cultură, artă şi artă populară românească – să fie atraşi spre activităţile propuse de Fundaţie. Lucrând direct în atelierul de creaţie, tinerii vor avea mai multe cunoştinţe despre arta populară, vor reuşi să practice câteva dintre genuri: icoane pe lemn, secolul XVIII, ţesut şi vestimentaţie inspirată din arta populară românească, convinşi fiind că în acest fel vor respecta şi păstra vie moştenirea lăsată cu atâta grijă de înaintaşi. Arta populară devine, prin urmare, motiv de inspiraţie, cunoaşterea ei, practicarea ei dând naştere unor interpretări şi creând noi produse de inspiraţie populară (vestimentaţie inspirată din costumul popular). Crearea de icoane şi arta ţesutului vor lega tradiţia de prezent. Cunoscând faptul că nimic nu vieţuieşte fără rădăcină, nici noi nu putem rezista fără rădăcina artei populare, artă de la care s-au inspirat atâţia creatori (Brâncuşi, Enescu, Eminescu, Luchian), iar Nicolae Iorga studiază arta populară comparativ cu arta altor popoare şi ajunge la concluzia că arta noastră românească stă sub semnul frumosului.

Genericul acţiunilor noastre, prin care ne adresăm tinerilor din judeţul Botoşani, cu vârste cuprinse între 10 şi 18 ani, este Moştenire vie – Ne înălţăm prin rădăcini puternice. 10.000 de tineri au reuşit să cunoască acţiunile noastre. În obiectivele propuse, am fost sprijiniţi de Fundaţia „Carpatica" – prin 5 mari proiecte. Suntem convinşi că aceste acţiuni au avut răsunet în rândul tinerilor din şcoli şi licee, în familiile acestora şi în mass-media.

MODALITĂŢI DE TRANSMITERE A VALORILOR CULTURALE PRIN ACTIVITĂŢI EXTRACURRICULARE

Inst. Chirilă Maria – Viorica, Şcoala „Dimitrie Sturdza"Iaşi
Inst.Tomulesei Elena, Şcoala „Ion Creangă"Iaşi

Ce este **cultura**? Ce aparţine de sfera culturii în secolul XXI, într-o lume care şi-a pierdut valorile şi principiile? Cum putem defini cultura pe înţelesul tinerelor generaţii şi cum le putem transmite valorile culturale? Pentru a putea răspunde la toate aceste întrebări trebuie să pornim de la o bună definire şi înţelegere a conceptului şi a fenomenului de cultură şi de la o distincţie clară între cultură şi false valori.

În sens larg, după cum este explicat şi în Dicţionarul Explicativ al Limbii Române, **cultura** reuneşte „totalitatea valorilor materiale şi spirituale create de omenire şi a instituţiilor necesare pentru comunicarea acestor valori" (DEX, p.248) şi reprezintă, astfel, o „bancă a înţelepciunii colective" (Mircea Agrabian, p.90). Folosit de romani în înţelesul originar de cultivare a pământului, de acţiune nemijlocit transformatoare a naturii, sensul s-a păstrat în limbile romanice pentru desemnarea îndeletnicirilor legate de cultivarea pământului şi creşterea animalelor. În epoca modernă, termenul a dobândit înţelesuri noi, referindu-se cu precădere la „efortul de educaţie, de formare spirituală, de cultivare şi dezvoltare a facultăţilor sufleteşti" (*Dicţionar de Filozofie*, p. 168) şi devenind unul dintre cele mai complexe şi mai controversate concepte.

În sens restrâns, cu referire şi aplicare la o comunitate definită, cultura reprezintă un „ansamblu de conduite şi simboluri purtătoare de semnificaţii, moştenit social şi transmis prin diferite practici, un sistem de reprezentări şi un sistem de forme simbolice, un mijloc prin care oamenii comunică, îşi perpetuează şi îşi dezvoltă cunoştinţele şi atitudinile faţă de viaţă" (Constantin Cucoş, p.120).

Oamenii transmit cu ajutorul limbii înţelepciunea colectivă şi ideile lor altor membri ai comunităţii şi copiilor lor. Ideile şi acţiunile care se dovedesc a fi soluţii satisfăcătoare devin cunoştinţe, credinţe şi obiceiuri ale grupului, pe care un individ le acceptă şi la care se adaptează, beneficiind de ele şi fiind modelat de cultura societăţii lui. În cele din urmă, contribuie şi el prin experienţa lui personală cu noi elemente la cultura care l-a format, dar care nu este de ordin material, ci e formată din elemente abstracte, precum ideile, credinţele, valorile, atitudinile şi modelele de comportament. Mai mult, cultura se regăseşte în mentalitatea şi personalitatea

Scanned with OKEN Scanner

oamenilor, dar este şi în strânsă legătură cu rezultatele materiale ale acestor atribute umane. Prin urmare, cultura se caracterizează printr-o oarecare stereotipie, fiind un sistem de valori transmisibile printr-o multitudine de forme de expresie: artă, literatură, istorie, limbă etc.

Faţă de alte expresii spirituale, cultura se caracterizează prin distinctivitate; ea iese în evidenţă când este raportată la altele şi, astfel, devine valoroasă. Prin urmare, cu cât iese mai mult în evidenţă, cu atât este mai diferită decât celelalte, iar această distinctivitate transpare din cuprinsul de valori şi expresii de manifestare şi nu din gradul de superioritate al unei culturi faţă de o alta, pentru că nici o cultură nu este superioară altora.

Cultura unei comunităţi, fiind generată de cadrul geografic şi istoric al evoluţiei sale, determină posibilitatea de a recunoaşte cu uşurinţă caracteristicile definitorii ale comunităţii umane în cauză. Totuşi, modelele culturale ale tuturor societăţilor au anumite elemente şi însuşiri comune, pentru că natura umană este aceeaşi chiar dacă plasată în contexte geografice sau istorice diferite. Cu toate acestea, fiecare societate îşi dezvoltă propriile ei modele şi valori, ca rezultat al experienţei lor unice.

Astfel, cultura românească, la fel ca toate culturile, are un etos propriu, fiind o întrepătrundere simultană şi succesivă de arii şi tradiţii culturale distincte, precum cea europeană şi orientală. Cultura românească, având puternice rădăcini populare, deţine valenţe spirituale trainice şi se remarcă prin însuşiri creatoare deosebite ale poporului român, atât în domeniul artei, literaturii cât şi în cel al ştiinţei, tehnicii, etc.

În societatea română contemporană, care a pierdut multe din valorile şi principiile care aparţin de aria culturii şi a făcut loc superficialului şi artificialului, se face deseori referire la personalităţi creatoare precum Dimitrie Cantemir, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, Nicolae Grigorescu, Constantin Brâncuşi, Traian Vuia, Henri Coandă, Spiru Haret, Victor Babeş, Vasile Pîrvan, George Enescu şi alţii, deoarece produsul creator contemporan nu suplineşte nevoia de cultură a societăţii.

Reperele culturale contemporane sunt rare sau lipsite de substanţă, neputând fi încadrate în aceeaşi arie cu reperele culturale ale secolelor trecute. Prin urmare, dificila sarcină de a transmite adevăratele cunoştinţe şi credinţe culturale tinerelor generaţii, care aparţin unui context cultural arid, revine şcolii şi dascălilor.

În consecinţă, „procesul prin care un grup cultural încorporează la descendenţi elemente valorice specifice în vederea integrării optime în viaţa comunitară" (Constantin Cucoş, p.124) este **enculturaţia**. Enculturaţia se referă la „cumulul cultural achiziţionat pe parcursul vieţii, adică tot ceea ce este disponibil în mediu fără a exista învăţare deliberată."(*idem*) Acest proces de familiarizare a unui individ cu elemente aparţinând culturii sale nu este întotdeauna conştient şi nu presupune neapărat un cadru formal de transmitere a valorilor culturale, ci dimpotrivă, necesită un mediu informal. Acest mediu informal este reprezentat de toate situaţiile cu care individul se confruntă în practica de toate zilele şi care nu sunt selectate, prelucrate sau organizate din punct de vedere pedagogic. Astfel, elementele unei culturi se ascund în spatele obişnuinţelor de zi cu zi şi al regulilor nescrise care reglementează viaţa unui individ. Aceste elemente se pot naşte şi în perimetrul şcolar, iar prin ele trebuie să se faciliteze informaţiile de ordin cultural.

Un important domeniu al cunoştinţelor conţinute de cultură este limba, principalul instrument cu ajutorul căruia copiii asimilează cultura societăţii lor. Noi, învăţătorii, prin studierea în cadrul disciplinelor de învăţământ – limba şi literatura română, educaţie civică, istorie, educaţie muzicală, educaţie plastică şi educaţie tehnologică - a unor teme cu conţinut cultural, contribuim la transmiterea şi însuşirea cunoştinţelor din sfera culturală şi dobândirea unor deprinderi de comportare general acceptate.

Pe lângă activităţile întreprinse în cadrul orelor la clasă, activităţile extracurriculare sunt atractive, recreative, dinamizatoare şi au un rol deosebit în formarea valorilor culturale. Copiii, îndrumaţi de dascălii lor, participă la slujbele de sfinţire care au loc la începutul anului şcolar sau la sărbătorirea patronului spiritual al unităţii de învăţământ, la îngrijirea monumentelor religioase şi a troiţelor. Organizarea unor colecte şi donaţii de carte pentru ajutorarea colegilor aflaţi în dificultate sau chiar a copiilor din Republica Moldova constituie alte activităţi în cadrul cărora copiii învaţă să fie generoşi şi receptivi la nevoile celorlalţi şi îşi însuşesc adevărate valori culturale.

Serbările copilăriei, momentele acestea de maximă bucurie, atât pentru copii, cât şi pentru părinţi şi chiar pentru bunici, în care poezia, dramatizările unor texte, dansurile şi cântecele populare fac deja parte din repertoriul curent, sensibilizează şi întăresc sufletele tuturor participanţilor. Organizarea manifestărilor care au loc în funcţie de mari sărbători – Sărbătoarea Crăciunului, a Floriilor, a Învierii Domnului- stimulează şi dezvoltă unele trăsături ale personalităţii: cinstea, curajul, voinţa, hotărârea, toleranţa, dragostea pentru aproape. Sărbătorirea marilor evenimente din istoria poporului român are o dublă însemnătate: pe de o parte asigură perpetuarea tradiţiei, iar pe de altă parte transmite elevilor informaţii despre importanţa acestora în evoluţia poporului român de-a lungul istoriei. De asemenea, se pot organiza manifestări artistice care să omagieze personalităţi ale literaturii române precum Mihai Eminescu, ocazie cu care se pot interpreta melodii compuse de reprezentanţi de peste Prut ai muzicii (Ion Aldea Teodorovici) şi se pot recita versuri ale poeţilor precum Grigore Vieru, Alexei Mateevici, Leonida Lari.

Participarea la evenimente culturale şi manifestările ce se desfăşoară cu prilejul Sărbătorilor Iaşului, organizarea de întâlniri între personalităţi de pe ambele maluri ale Prutului, înfrăţirile dintre oraşe şi şcoli, proiectele educaţionale oferă o ocazie concretă a schimbului cultural şi solidarităţii.

Scanned with OKEN Scanner

Excursiile şi vizitele la biserici şi mănăstiri din oraşul nostru, dar şi din ţară, care fac parte din patrimoniul naţional au un pronunţat caracter instuctiv-educativ. Copiii dobândesc informaţii pe baza perceperii directe prin observarea monumentelor, picturilor originale, hărţilor, frescelor, colecţiilor de icoane şi obiectelor de cult, formându-şi o imagine de ansamblu cu privire la vechimea poporului român, a obiceiurilor şi tradiţiilor româneşti. În timpul acestor activităţi, ei sunt orientaţi să urmărească şi aspecte privitoare la viaţa personalităţilor istorice, să asculte explicaţiile ghidului, să achiziţioneze material intuitiv: icoane, vederi, casete audio sau video, cruciuliţe, cărţi de rugăciuni şi să asimileze cunoştinţe referitoare la lăcaşuri de cult şi la viaţa unor sfinţi, domnitori ctitori, scriitori. Astfel, cu prilejul vizitării mănăstirilor din Nordul Moldovei, au ocazia ca, pe lângă informaţiile referitoare la ctitoriile lui Ştefan cel Mare de pe malul drept al Prutului, să se familiarizeze şi cu celelalte ctitorii de pe malul stâng al Prutului, mai puţin accesibile din punct de vedere al plasării geografice.

Valorificarea cunoştinţelor achiziţionate în timpul acţiunilor menţionate se materializează în redactarea unor compoziţii literare, în realizarea unor lucrări artistico-plastice, mape tematice, portofolii şi colecţii potrivit interesului manifestat, abilităţilor şi vârstei copiilor. În cadrul activităţilor, se poate apela la o gamă largă de mijloace auxiliare: texte literare cu conţinut istoric şi religios care permit valorificarea mesajului educativ cu conţinut moral (elemente de istorie), mijloace audio – video, emisiuni televizate, calculatorul sau videoproiectorul.

O activitate extraşcolară de mare importanţă, apreciată atât de elevi, cât şi de către părinţii acestora şi de către toţi factorii responsabili din învăţământ şi nu numai, o constituie organizarea unor tabere de creaţie (plastică, ştiinţifică, tehnică, literară) care asigură pe lângă activităţile recreative şi pe cele de formare a unor deprinderi administrativ - gospodăreşti şi de manifestare a unor comportamente sociale şi morale. Modul de a saluta, de a mânca, de a bea, de a te raporta la alţii, gesturile şi cuvintele folosite constituie elemente importante în procesul de enculturaţie, pentru că perpetuează atitudini şi comportamente de la antecedenţi la descendenţi. Lucrările create de către copii în timpul acestor tabere contribuie la cultivarea talentului micilor artişti şi la creşterea stimei de sine ce le dă încredere în ceea ce pot să realizeze.

Activităţile extracurriculare bine pregătite sunt atractive la orice vârstă pentru că se desfăşoară într-un cadru nou, stârnesc interes, facilitează acumularea de cunoştinţe noi. Mediul de acţiune fiind deosebit, iar tehnicile de instruire altele decât cele utilizate în sala de clasă permit acumularea unor informaţii diverse şi reale asupra obiectelor şi valorilor culturale pe care le studiază, contribuie la dezvoltarea spiritului de observaţie, îmbunătăţesc memoria vizuală şi auditivă, având un impact pozitiv asupra personalităţii copiilor.

Transmiterea valorilor culturale este dificilă deoarece elementele ei componente nu sunt de ordin material, deci mai greu accesibile şi comprehensibile. Cultura nu este la îndemâna oricui, doar aspectele ei exterioare fiind uşor de reperat şi recunoscut. Totuşi, cea mai mare parte a elementelor culturii, precum mentalităţile, idealurile, concepţiile, rămân ascunse, fiind greu de determinat. În cazul celor mici, accesul la cultură este înlesnit în principal de către şcoală, deci le revine dascălilor dificila responsabilitate de a selecta, organiza, transmite şi implementa elevilor acele informaţii cu adevărat valoroase din punct de vedere cultural.

Bibliografie:

1. Agabrian, Mircea – *Sociologie generală*, Iaşi, Institutul European, 2003 (p.90);
2. Cucoş, Constantin – *Educaţia. Dimensiuni culturale şi interculturale*, Iaşi, Editura Polirom, 2000, p.120, p.124;
3. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" - *Dicţionarul Explicativ al Limbii Române*, ediţia a II-a, univers enciclopedic, Bucureşti, 1998, p.248;
4. *Dicţionar de Filozofie*, Bucureşti, Editura Politică, 1978, p.168;

DESCHIDERE ŞI FLEXIBILITATE ÎN VEDEREA CUNOAŞTERII VALORILOR CULTURALE DE CĂTRE PREŞCOLARI

Educ. Loghin Ecaterina, Grăd. P. P. Nr.9 „Prichindelul", Suceava

Cultura reprezintă ansamblul produselor activităţii umane, al valorilor şi al modalităţilor de comportare obiectivate de anumite comunităţi, transmise altor comunităţi şi generaţiilor următoare. Această definiţie a culturii permite definirea educaţiei ca un proces de transmitere a culturii. Ea cuprinde în afară de artă şi litere, modul de viaţă, drepturile fundamentale ale fiinţei umane, sistemele de valori, tradiţiile, credinţele etc. Ea ne face fiinţe specific umane, raţionale, critice şi angajate etic.

Educaţia trebuie organizată cu ajutorul unor activităţi de învăţare, plăcute şi atractive, care să asigure: dezvoltarea motivaţiilor cognitive ale copilului, crearea unei imagini coerente despre lume, achiziţionarea unor valori morale şi crearea bazelor unei culturi personale. În acest fel poate să-şi păstreze un copil, ce aparţine unei grupări etnice, identitatea culturală şi să adere, în acelaşi timp, la valorile culturale ale omenirii. Achiziţionarea culturii este un proces creativ în cadrul căreia copilul acumulează, dezvoltă şi exprimă importante abilităţi.

Scanned with OKEN Scanner

Prea puţini sunt aceia care încearcă să transmită mai departe ceea ce este al nostru din străbuni, de aceea nouă, educatorilor, ne revine sarcina de a acorda o atenţie sporită activităţilor de familiarizare a copiilor cu unele elemente tradiţionale culturale, religioase, istorice, considerând că aceasta este o datorie şi o răspundere morală.

Datorită integrării europene, se impune încă de la grădiniţă valorificarea oportunităţilor pe care ni le oferă momentul şi diminuarea dirijată, conştientă şi obiectivă, a tuturor ameninţărilor, cum ar fi: diminuarea sentimentului identităţii naţionale, favorizat de globalizare, de disoluţia spiritului autohton în cel de sorginte europeană. Grădiniţa, ca instituţie responsabilă de calitatea educaţiei, trebuie să asigure cadrul propice dezvoltării copilului, centrat pe sistemul de valori reale şi valabile pentru o epocă flexibilă, uşor adaptabilă schimbărilor.

Implicând categorii de activităţi ca: educaţie pentru societate, cunoaşterea mediului, activităţi artistico-plastice, educaţia muzicală etc. am stabilit obiective specifice ca:

- să cunoască sărbătorile specifice ţinutului în care trăim;
- să descopere poezii, basme şi povestiri legate de anumite sărbători;
- să descopere mâncăruri tradiţionale(Paşte, Crăciun);
- să realizeze expoziţii, spectacole, dramatizări, excursii;

Literatura pentru copii cu bogata ei valoare instructive-formativă este unul dintre mijloacele cele mai complexe de influenţare a personalităţii preşcolarilor. Fiind o reflectare a vieţii prin imagine artistică, literatura pentru copii conduce spre cunoaşterea şi înţelegerea diferitelor aspecte din natură şi societate. După ce copiii ascultă şi înţeleg mesajul povestirii „Capra cu trei iezi", de exemplu,ei fac distincţie între forţele răului şi cele ale binelui,sau povestindu-le „Fata babei şi fata moşneagului", ei cunosc ce înseamnă cinstea-necinstea, adevărul-minciuna, munca-lenevia, sau în povestirea „Puiul" de Al. Brătescu-Voineşti află despre disciplină, ascultare şi neascultare sau ignorarea sfaturilor celor mari. Poeziile, poveştile, povestirile, basmele duc la lărgirea experienţei de viaţă a copiilor, la creşterea nivelului reprezentărilor despre obiectele şi fenomenele lumii înconjurătoare punând copilul în contact cu medii sociale, obiceiuri româneşti, relaţii sociale şi contribuie intens la dezvoltarea multilaterală a personalităţii lui.

Operele literare cu ajutorul cărora noi, educatoarele, educăm dragostea faţă de ţară, de limbă, de popor, de tot ce-i românesc, se împletesc cu dragostea pentru om, pentru omul de orice neam

şi de orice rasă. Opera lui I. Creangă, a lui M. Eminescu, a lui M. Sadoveanu încântă minunata lume a copilăriei.

Proiectul de parteneriat educaţional „Obiceiuri şi tradiţii româneşti" a dezvăluit copiilor, părinţilor şi nouă cadrelor didactice o adevărată comoară pe care o deţinem noi, bucovinenii, şi anume tradiţiile şi obiceiurile transmise de la strămoşii noştri şi locurile în care acestea se mai păstrează. Colaboratorii noştri (părinţi, muzeografi, interpreţi de muzică populară etc.) au avut un rol deosebit în a familiariza copiii cu valorile moral-etnice şi civice ale folclorului românesc tradiţional. Această latură a educaţiei ne face viaţa mai frumoasă şi constituie un mod ideal de a ne petrece timpul liber. Cunoaşterea unor tradiţii şi obiceiuri îi determină pe copii să înţeleagă, să participe la manifestări specifice zonei, să aibă o comportare deosebită, să dorească să le cunoască şi să fie cei care le perpetuează.

Scopul acestui proiect educaţional a constat în dezvoltarea capacităţii preşcolarilor de a cunoaşte şi înţelege obiceiurile şi tradiţiile culturale şi meşteşugăreşti locale, stimularea curiozităţii pentru investigarea acestora, sensibilizare în ceea ce priveşte arta şi tradiţia populară locală, înţelegerea protejării şi conservării acestora. Prin acest proiect am urmărit:

- iniţierea copiilor în observarea elementelor specifice obiceiurilor şi tradiţiilor locale(portul tradiţional, obiectele de artă populară, etc.);
- sprijinirea copiilor pentru a manifesta interes şi curiozitate;
- stimularea creativităţii şi a imaginaţiei, a originalităţii în realizarea unor lucrări proprii;
- stimularea implicării părinţilor şi a altor factori educaţionali în desfăşurarea activităţilor;
- promovarea unor relaţii reciproce între părinţi şi alţi factori educaţionali pentru a transmite copiilor valorile spirituale ale poporului nostru.

Activităţile s-au desfăşurat în grădiniţă, unde am organizat întâlniri cu diferiţi invitaţi (artişti plastici, interpreţi de muzică populară), dar şi în afara acesteia organizând vizite, excursii. Activităţile desfăşurate cu copiii împreună cu părinţii lor,vizitele, excursiile, serbările,

i-au pus pe aceştia în două ipostaze: una, de a asista, de a observa desfăşurarea actului popular şi alta de a trăi cu emoţie frumosul din cultura noastră populară, în calitate de mici interpreţi, dansatori sau cântăreţi.

Bogăţia, varietatea şi frumuseţea costumelor populare, a muzicii populare şi a dansului sunt de mare preţ. Interpreţii de muzică populară(Sorin Filip, Sofia Vicoveanca) le-au prilejuit copiilor momente de neuitat fiind familiarizaţi cu cântece populare moldoveneşti. Având în grupă copii cu capacităţi interpretative am organizat un grup folcloric pe care l-am denumit „Trandafir de la Moldova". Acest grup folcloric a participat la anumite concursuri, atât pe plan local cât şi la nivel naţional (prin trimiterea CD-ului). Am învăţat pe copii paşi din dansul strămoşilor noştri, făcându-i să înţeleagă că prezentul este valoros numai împreună cu trecutul. Dansează cu plăcere „Hora", „Coasa", „Ciobănaşul" etc.

Scanned with OKEN Scanner

Activităţile extracurriculare desfăşurate în cadrul acestui proiect au oferit oportunitatea copiilor de a participa activ, direct, nemijlocit la acţiuni care să-i solicite, să le dezvolte intens şi complex principalele caracteristici ale vieţii lor psihice,într-un mediu superior celui din sala de grupă. Nicolae Iorga spunea: „Decât să-i spui copilului de zece ori, mai bine arată-i o dată". Astfel prin aceste activităţi i-am pus pe copiii în contact nemijlocit cu evoluţia societăţii. Cunoaşterea istoriei, a culturii locale, regionale şi naţionale previne apariţia în rândul copiilor a sentimentului dezrădăcinării.

Unul dintre cele mai importante mijloace pentru a stimula percepţia şi acţiunea, pentru a oferi un cadru evocator, propice surprinderii unor reprezentări şi noţiuni este muzeul. Fie de istorie, fie de etnografie, de ştiinţe naturale, de artă sau case memoriale, muzeele au ca activitate culegerea, studierea, păstrarea şi expunerea obiectelor specifice fiecăruia. Misiunea muzeului este cercetarea şi educarea. Vizitele în cât mai multe muzee îl învaţă pe copil cum să privească şi să preţuiască valorile.

Vizitând Muzeul de Istorie din Suceava au cunoscut elemente simple de istorie, specifice ţării,dar mai ales zonei Sucevei. Ghidul a încercat să le explice, la nivelul lor de înţelegere progresele făcute de comunităţile umane, oglindite în obiecte, unelte şi arme, monede, hărţi etc. La sala tronului au observat portretul marelui domnitor al Moldovei, au aflat despre unele fapte de vitejie ale acestuia adoptând comportamente de simţire patriotică şi mândrie naţională. Şi-au amintit de una din ctitoriile lui Ştefan cel Mare, mănăstirea Putna pe care au observat-o cu prilejul excursiei în judeţ.

Vizita organizată la Muzeul Etnografic al Bucovinei, din Suceava, a dat ocazia copiilor să observe lucruri date uitării din viaţa cotidiană. Aici au observat ştergare moldoveneşti, lăicere, străchini şi oale din lut, linguri din lemn, furcă de tors etc. Ei şi-au îmbogăţit vocabularul cu denumirile acestora, dar au descoperit şi meşteşuguri pe cale să dispară. Au aflat ce obiecte se obţin prin practicarea acestor îndeletniciri şi care este utilitatea lor. Alte îndeletniciri tradiţionale cum ar fi olăritul, încondeiatul ouălor au fost făcute cunoscute copiilor cu ocazia vizitării atelierelor de la Marginea.

Vizitând casa lui I. Creangă de la Humuleşti, copii au observat aspectul real al unei case de la ţară din vremea de demult. Au văzut aspectul real al hornului, covata, zăvorul, laiţa, chersinul.

În cadrul altui proiect educaţional „Să ne cunoaştem ţara" am efectuat o excursie în judeţul Neamţ, prilej cu care copiii au vizitat alte locuri pline de frumuseţe şi încărcate de istorie. Aceste vizite au constitut un mijloc prin care am îmbinat plăcutul şi informaţia cu educaţia, asigurând realizarea unei corelări interdisciplinare.

Cu ocazia acestor excursii, vizite am realizat următoarele:

- implicarea directă, activă şi nemijlocită la acţiuni de cunoaştere prin patrimoniul muzeal a unor elemente de artă populară şi cultă, de istorie, cultură, religie, care definesc portretul spiritual al poporului român;
- cunoaşterea trecutului şi a personalităţilor zonei, cunoaşterea normelor de comportare în societate, educarea abilităţilor de a intra în relaţie cu ceilalţi, exprimând atitudini de preţuire a valorilor;
- atragerea părinţilor în organizarea şi desfăşurarea activităţilor extracurriculare ale propriilor copii în vederea unei mai bune colaborări.

Prin organizarea şezătorii în cadrul unei serbări, copiii au încercat să redea o parte din îndeletnicirile specific populare ale zonei Sucevei. Cu ocazia sărbătorilor religioase (Crăciun, Paşte) am realizat cu copiii lucrări deosebite, manifestându-şi dragostea şi interesul pentru păstrarea şi practicarea unor obiceiuri populare şi creştine. Sprijiniţi chiar şi de familie copiii au participat şi la un concurs de încondeiere a ouălor de Paşte, concurs organizat de către o agenţie, la nivel de oraş.

Prin antrenarea copiilor în astfel de activităţi, satisfacem necesităţile lor de mişcare, de explorare a universului apropiat, de exersare a capacităţilor de autonomie, de expunere a talentului, imaginaţiei, creativităţii.

Bibliografie:

Drăgan, Ion şi colectiv, *Educaţia noastră cea de toate zilele*,Timişoara,Editura Eurobit, 1996;
Ciornei, Aurelian, *La izvor de foc şi cant*, Editura Muşatinii, Suceava, 2000;
M.E.N., *Programa activităţilor instructiv-educative în grădiniţa de copii*, Bucureşti, 2000;

LOCAŞUL DE CULTURĂ – LUMINĂ ÎN CALEA CUNOAŞTERII

Înv. Popescu Nana şi ed. Ţîru Marcela,
Şcoala cu clasele I-VIII, Gârbeşti, jud. Iaşi

Marele om de cultură, Paracelsus, vorbind despre educaţia individului spune: „Cel care nu ştie nimic, nu iubeşte nimic. Cel care nu este capabil de nimic, nu înţelege nimic. Cel care nu înţelege nimic este fără de valoare. Dar cel care înţelege, acela iubeşte, observă, veghează..."

Iată cum prin puţine cuvinte este definită nobila si greaua misiune a dascălului de orice rang în realizarea educaţiei individului ştiind că: „Educaţia este cel mai frumos dar pe care-l poate dobândi omul." Platon

Scanned with OKEN Scanner

„Omul nu poate ajunge om decât prin educaţie. Trebuie să trezim de timpuriu la copii raţiuni drepte despre binele şi răul moral.
Educaţia morală nu trebuie să înceapă cu îmbunătăţirea moravurilor ci cu schimbarea modului de cugetare şi cu formarea caracterului". E.Kant

„Într-un petec de grădină arunci sămânţa plantei şi te interesezi de florile ce ies. Şi să ramâi rece la înflorirea sufletească a elevilor tăi?" Titu Maiorescu

„Omul este rodul educaţiei pe care o primeşte." Helvetius

Copilul, preadolescentul, adolescentul şi tânărul au avut şi au nevoie, de când lumea există, de educaţie. Aceasta este o trebuinţă ce se impune a fi satisfăcută fără rezervă, aici şi acum, fără nici o amânare, în raport cu vârsta şi particularităţile fizice şi psihice ale educatului.

Idealul educaţional este considerat dependent de perioadele istorice, de locurile în care se manifestă, de societatea şi categoriile sociale, ş.a.m.d.

Evident că, în realizarea lui, educatorul se bazează pe tot ceea ce îi oferă şcoala, familia şi educaţia; toţi pot contribui la realizarea mediului necesar atingerii finalităţilor scontate, inclusiv copilul, obiectul educaţiei. Mediul este creaţia educatorului, asigurarea sa este condiţie sine qua non a succesului muncii educative.

Accentul pe educaţie înseamnă preocuparea pentru devenirea persoanei şi a sistemului în care aceasta este înglobată. G. Văideanu demonstrează că efectul poate fi urmărit nu doar la acţiunile înscrise în programa şcolară, ci, cu deosebire, prin cele complementare.

Multiple şi variate sunt procedeele, metodele, acţiunile prin care trebuie şi poate să se realizeze dezideratul educaţional.

Un rol foarte important în acest sens îl au activităţile extraşcolare, mai ales excursiile şcolare care includ vizite la diverse locaşuri de cultură: biserici, mănăstiri, case memoriale, muzee, parcuri şi grădini zoologice, monumente, monumente ale naturii etc.

Cu aceste ocazii elevii observă, compară, analizează, apreciază şi îşi fixează în memorie şi cuget ansamblu de cunoştinţe teoretice dobândite prin orele de curs în cadrul procesului de instrucţie.

Excursiile la obiective de cultură: biserici şi mănăstiri, locuri istorice şi muzee au o importanţă şi o valoare instructiv - educativă foarte mari. Acţiunea acesta contribuie la dezvoltarea simţului de observaţie al elevilor, a interesului pentru studiu, dezvoltă gustul pentru frumos, trezeşte şi întipăreşte profund sentimente de dragoste şi iubire patriotică. Excursia contribuie la lărgirea cunoştinţelor teoretice, întregeşte efectul instructiv-educativ al activităţii didactice, realizând în acest mod legătura dintre teorie şi practică. Lecţia - excursie asigură stimularea curiozităţii de a descoperi noi fenomene şi elemente de credinţă ortodoxă, dezvoltându-se dorinţa de călătorie în scopul cunoaşterii istoricului, iar pe plan afectiv, se trezesc sentimente de preţuire şi ataşament faţă de frumuseţile naturale ale ţării noastre, dar şi faţă de realizările unor obiective de cult construite de-a lungul anilor din ţara noastră. Apoi, excursia şcolară dezvoltă, la elevi, spiritul de prietenie, de voinţă, isciplină şi credinţă în Dumnezeu. Această acţiune didactică trebuie bine pregătită după un plan, ce cuprinde trei etape, şi anume:

1. Pregătirea teoretică a excursiei
2. Desfăşurarea excursiei şcolare
3. Evaluare excursiei în sala de clasă

Nu trebuiesc neglijate toate formalităţile care se cer a fi întocmite în vederea organizării şi desfăşurarii în cele mai bune condiţii a excursiei şcolare (adrese, tabele, etc.).

După efectuarea excursiei se poate realiza un panou informativ sau o gazetă de perete care să ilustreze întreaga excursie, care să cuprindă itinerariul, durata, obiectivele principale şi fotografiile realizate în excursie, ilustraţiile care vădesc tot traseul parcurs, obiectivle fotografiate din mai multe poziţii şi chiar interiorul lor cu scop de popularizare a acţiunii pentru trezirea interesului elevilor din alte clase pentru a efectua şi ei o astfel de excursie.

Pe întregul parcurs al excursiei trebuie insistat ca elevii să-şi noteze într-un carnet sau caiet observaţiile asupra formelor de relief întâlnite pe traseu, apele, vegetaţia, aşezările (fabrici, uzine, locuri istorice, monumente, aşezări de cult – mănăstiri, biserici etc.).

În locurile de popas se pot desfăşura şi scurte jocuri didactice, se pot prezenta scurte programe artistice, cântece populare şi de muzică uşoară, care aduc destindere şi bună dispoziţie.

O atenţie deosebită, pe întreaga desfăşurare a excursiei şcolare trebuie luate toate măsurile de protecţie şi prim ajutor în caz de nevoie.

Un rol deosebit pe parcursul excursiei îl are ghidul care trebuie să informeze copiii cu cele mai importante date despre obiectivele urmărite în excursie.

Astăzi, mai mult ca oricând, şcoala nu-şi pierde importanţa crescută de numărul cerinţelor şi urgenţelor. Nu se mai poate rezuma la scris, citit şi socotit pentru că fiecare dintre acestea au valoare dacă vor face şi altceva, ceva care devine pentru oricine fundamental. Ori, acel ceva care poate şi trebuie să devină decisiv pentru existenţa de după şcoală este ignorat. Nu citim, nu scriem, şi nu ştim pentru a şti şi a face, ci pentru a vrea să (le) facem. Apoi, nici nu le desprindem numai pentru noi. Nouă nu ne-ar fi utile, dacă nu le-ar trebui şi celorlalţi. Iar drumul spre ceilalţi – spre realităţile intercomunicării şi interrelaţionării motivate – începe cu debutul nostru ca oameni în

Scanned with OKEN Scanner

viaţă. Nu mai putem comunica doar principii – ci chiar abilitatea şi comportamentele adecvate, adică folosinţa lor. Ceea ce facem acum este o scurtare a drumului şi o valorificare mai rapidă, aducătoare de motivaţii suplimentare.

În concluzie trebuie să fim de acord că nu putem vorbi nici de instrucţie, nici de educaţie în absenţa unei orientări, chiar a unei dirijări a acţiunii. Nu este de admis să privăm noua generaţie de ceea ce lumea adultă consideră ca indispensabil pentru a asigura continuitatea, permanenţa sau dezvoltarea societăţii.

MODALITĂŢI DE SOCIALIZARE A COPIILOR PRIN CUNOAŞTEREA TRADIŢIILOR POPULARE

Instit. Gheorghe Maria şi educ. Nisip Irina
Grădiniţa cu P.P. Nr. 2, Curtea de Argeş, judeţul Argeş

„Podoaba cea mai aleasă şi mai mândră-ntre podoabele ţării este poporul românesc. În sufletu-i larg, nespus de duios, trecut prin focul atâtor suferinţe, am găsit izvorul curat al frumoaselor lui cântece şi tot înţelesul istoric al trăiniciei noastre pe acest pământ. În marea lui putere de muncă, de luptă şi de răbdare, în mintea lui trează şi-n inima lui caldă am găsit sprijinul speranţelor noastre...mă întreb ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă şi mult mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz şi mai întreg în faţa atâtor dureri?"

Alexandru Vlahuţă

Pentru un copil de 3 – 6 ani, grădiniţa reprezintă prima instituţie care contribuie în mod organizat la socializarea lui, urmând apoi şcoala şi ceilalţi factori educaţionali.

Când vorbim de socializare, gândul ne duce imediat la integrarea copilului într-un nucleu social, altul decât familia. Acest lucru se poate realiza simplu sau dificil, în funcţie de mai mulţi factori, dintre care putem aminti : gradul de deschidere a copilului spre relaţia cu ceilalţi, temperamentul său, calitatea mediului educogen din care provine etc. Din această perspectivă este foarte importantă competenţa educatorului care îl îndrumă , deschiderea acestuia spre colaborarea cu familia, măiestria didactică, talentul de « a se lipi « de sufletul copilului, de a-i inspira încredere, respect şi dorinţa de a cunoaşte mai mult.

O componentă importantă a procesului instructiv-educativ este pregătirea copiilor pentru integrarea lor în colectivitatea naţională, prin descifrarea unor taine ale vieţii, a unor frumuseţi ale spiritualităţii româneşti cuprinse în obiceiuri, tradiţii populare din zona natală ţi apoi din întreaga ţară.

Arta populară românească, prin tradiţia ei străveche constituie unul din aspectele esenţiale ale culturii poporului nostru.

În cadrul procesului complex şi îndelungat de formare a personalităţii copilului, cunoaşterea obiceiurilor şi tradiţiilor populare locale are o importanţă deosebită datorită conţinutului de idei şi sentimente, a faptelor care oglindesc trecutul bogat şi plin de speranţe al poporului român.

Consider că este absolut necesar să fie cunoscute şi învăţate de către copii obiceiurile şi tradiţiile populare locale, această cunoaştere venind în sprijinul îndrăgirii de către ei a localităţii natale, a culturii noastre populare, ei înşuşi putând deveni purtătorii de mâine ai acestor obiceiuri şi tradiţii.

În cadrul activităţilor opţionale de folclor se urmăreşte ca obiectiv fundamental: cunoaşterea obiceiurilor şi tradiţiilor locale, iar ca obiective specifice: recunoaşterea unor elemente simple de folclor local; familiarizarea cu obiectele de folclor din comună; cunoaşterea tradiţiilor şi obiceiurilor locale specifice sărbătorilor religioase („Crăciun", "Florii", „Paşti")

Educatoarele au marea răspundere de a le pune la dispoziţie aceste valori şi să-i ajute pe copii să le înţeleagă şi să le păstreze. Numai atunci, copilul va deveni conştient de condiţia sa ca fiinţă socială.

Folclorul este singura şcoală care a existat şi continuă să existe ca izvor mereu viu şi prezent. Copiii pot găsi în folclorul românesc modelul de om care mereu evoluează de la copilul – când cuminte, când năzdrăvan, la tânărul frumos şi fără frică, la adultul muncitor şi cinstit, până la înţelept şi sfătos.

De aceea cadrele didactice trebuie să facă accesibil drumul pe care copiii îl străbat în cunoaşterea trecutului, a valorilor culturale şi lingvistice ale poporului român, căci acestea hrănesc spiritul, precum rădăcinile unui copac hrănesc frunzele şi florile de pe cea mai înaltă şi mai fragedă ramură.

Respectul pentru tradiţii, semn al statorniciei şi a legăturii organice cu pământul strămoşesc, a reprezentat una din formele principale de manifestare a conştiinţei de sine a poporului român. Această conştiinţă imprimă creaţiei folclorice un orizont specific în coordonatele căruia se înscriu idealurile de libertate şi demnitate naţională şi socială, dar şi atitudinii care îl leagă pe ţăranul român de satul natal, de cadrul natural al vieţii şi îndeletnicirile lui tradiţionale.

Folclorul reprezintă oglinda vie a existenţei poporului român, o dovadă grăitoare a străvechii unităţi culturale a poporului român.

Imensul tezaur folcloric al poporului nostru constituie o componentă valoroasă a acestei moşteniri. Valorificând cu copiii tradiţia folclorică în cadrul diverselor activităţi din grădiniţe şi în special prin activităţile extracurriculare, realizăm un important act cultural şi educativ.

Scanned with OKEN Scanner

Prin varietatea folclorului, copiii pot să cunoască, să înţeleagă şi să preţuiască mai mult trecutul glorios al poporului nostru, ocupaţia, obiceiurile, sentimentele, năzuinţele generaţiilor de ieri şi de azi.

Una din modalităţile folosite în grădiniţă prin care dezvoltăm dragostea pentru portul popular şi tradiţiile populare, îndeletnicirile femeilor din lumea satului, o constituie şezătorile, la care participanţii lucrează şi petrec totodată, spunând poveşti, glume, ghicitori, povestesc, cântă şi dansează.

Copiii vor şti, că prin cântec, doină, baladă oamenii şi-au exprimat durerea, bucuria, prin colinde, pluguşor, sorcovă, transmit urări de bine, unele îndeletniciri ce i-au caracterizat încă din cele mai vechi timpuri: aratul, semănatul, păstoritul.

Folosirea zicătorilor şi proverbelor în cadrul şezătorilor creează o atmosferă recreativă şi antrenantă. Ele reprezintă o dovadă a înţelepciunii poporului având o latură morală, satirizând lenea, lăcomia, urâţenia şi lăudând frumuseţea, hărnicia şi bunătatea omului.

Proverbele şi zicătorile scot în evidenţă frumuseţea şi armonia limbii române (frumoasă, armonioasă, dulce ca mierea).

Pentru însuşirea limbii naţionale în şcoala românească a veacului trecut, marele povestitor Ion Creangă opta pentru folosirea creaţiilor folclorice nu numai din lipsa unor texte culte meritoase ci şi din considerente clare ale conservării şi perpetuării a acestor valori *„de care se leagă tot trecutul unui popor cu datinile şi obiceiurile străbune, cimiliturile, proverbele, legendele şi cântecele populare pline de dulceaţă"*

Aceleaşi gânduri îl animau şi pe Nicolae Iorga care spunea că: *„o poveste românească e totdeauna morală, încărcată de virtuţi etice, capabile unu numai să inspire opere culte de valoare, dar să şi slujească unor scopuri didactice majore."*

Introducerea dansurilor folclorice însoţite de strigături imprimă copiilor o mai mare vioiciune. Ele pot fi simple chiuituri menite să antreneze dansatorii, să dea mai mult elan dansului, comenzi care să orienteze desfăşurarea lui şi să sincronizeze mişcările sau versuri satirice care colorează petrecerea.

Strigăturile fiind cele mai productive specii ale folclorului contemporan prin spontaneitatea şi dinamismul lor, izbutesc să dinamizeze şi să dea elan jucătorilor şi să-i mobilizeze nu numai la joc ci şi la muncă.

Dansul popular împreună cu cântecul şi cu strigăturile ce-l însoţesc familiarizează pe copii cu unele elemente ale folclorului, le dezvoltă gustul pentru frumos, pentru armonie, simţul ritmic, precum şi capacitatea de a-şi coordona mişcările. Prin însăşi modul de organizare a dansului popular, antrenând întreaga grupă de copii, reuşim să le dezvoltăm curajul şi încrederea copiilor timizi, simţul ritmic, auzul muzical.

Copilul se poate familiariza de mic cu tradiţiile şi obiceiurile populare, iar textul îl ajută să înţeleagă mai bine şi să le îndrăgească; chiar dansul popular „Drag mi-e jocul românesc" îi sugerează acest sentiment.

În atmosfera spirituală a sărbătorilor de iarnă (Crăciun, Anul Nou) dansurile populare (Hora, Braşoveanca, Sârba) dau posibilitatea copiilor de a cunoaşte temperamentul, sufletul ţăranului român şi varietatea portului popular. Hora este nu numai o înlănţuire de braţe, ci e un joc de stăpâni ai pământului, joc de oameni liberi şi fericiţi.

Astfel copii cunosc de mici funcţia sincretică a folclorului românesc: textul (strigătura), costumaţia (portul popular).

Tot pentru formarea sentimentelor de preţuire a obiceiurilor populare legate de sărbătorile de iarnă există tradiţia ca în fiecare an să organizăm serbarea pomului de iarnă unde avem posibilitatea de a prezenta obiceiuri din zona Argeşului: „Capra", „Ursul", „Steaua", „Pluguşorul". Printr-o atentă alegere a tradiţiilor şi obiceiurilor populare locale, vom reuşi să-i determină, pe copii să le îndrăgească şi să le preţuiască şi totodată să nu uite ce spunea odată poetul Vasile Alecsandri: *„Poţi să cutreieri lumea toată şi să te minunezi de rezultatele civilizaţiei, dar nimic nu-i mai fermecător decât colţul de pământ pe care te-ai născut".*

Bibliografie:

1. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, Editura Univers, 1999.
2. *Programa activităţilor instructiv – educative*, Bucureşti, 2005.
3. Revista „Învăţământul preşcolar", nr. 3 – 4/2006

VALORIFICAREA OBICEURILOR SI TRADITIILOR ÎN CICLUL PRIMAR

Instit. Dobrogeanu Paula, Şcoala Nr. 2, Tulcea, judeţul Tulcea,
Înv. Badilas Paula, Şcoala Nr. 12, Tulcea, judeţul Tulcea

Valorificarea obiceiurilor şi tradiţiilor prin activităţile şcolare

Astăzi, tânăra generaţie este tot mai intoxicată de acţiuni hibride ce pun în pericol autenticul, valorile originale şi evoluţia specificului naţional şi riscă să se îndepărteze de folclorul autentic, să uite tradiţiile şi obiceiurile româneşti, adevărate comori ale folclorului universal.

De aceea nouă, dascălilor ne revine sarcina de a dezvălui frumuseţea graiului strămoşesc, a plaiurilor natale care i-a făcut pe oameni să vibreze la toate evenimentele importante : naştere, botez, sărbători religioase

Scanned with OKEN Scanner

etc. Pentru a fi gustate din plin şi a le simţi mai aproape de suflet, încercăm prin diverse strategii să le facem cunoscute copiilor pe care-i educăm. Elevii trebuie îndrumaţi să-şi îndrepte atenţia spre fondul srăbun de valori artistice şi documentare pentru a-l aprofunda, a-l iubi şi a-l răspândi.

Cunoaşterea obiceiurilor şi a tradiţiilor populare locale are o importanţă deosebită, datorită conţinutului de idei şi de sentimente, a faptelor care oglindesc trecutul bogat şi valorile poporului nostru.

Cântecele, baladele, doinele, arta ceramică şi portul popular alcătuiesc un inestimabil patrimoniu spiritual, care oglindeşte forţa creatoare şi geniul neamului nostru. Este imperios necesar ca reprezentanţii şcolii să îndrepte atenţia micilor învăţăcei spre adevăratele valori culturale pe care tradiţia ni le- a păstrat. În acest sens, prin orele de istorie, cultură civică, limba română, educaţie plastică, abilităţi, muzică dar şi prin activităţile extraşcolare am reuşit să le dezvoltăm gustul artistic, să-i determinăm să păstreze obiceiurile şi tradiţiile aşa cum au fost ele odinioară şi pe care, mai târziu, să le transmită generaţiilor următoare.

Interesante sunt lecţiile de istorie atunci când le vorbim copiilor despre obiectele din ceramică sau fier. Am început lecţia cu o vizită la Muzeul de Istorie, unde elevii au aflat că printre obiectele utilizate de om în gospodărie au fost cele ceramice alături de cele din lemn şi fier. Muzeograful le-a vorbit despre descoperirile arheologice din judeţ (Niculiţel, Enisala) şi de pe întreg teritoriul ţării care atestă vechimea de mii de ani a tehnicii olăritului, România fiind un filon important al culturii ceramice europene.

Pentru a preţui astfel de obiecte, dar şi truda olarilor, împreună cu colega mea am desfăşurat mai multe activităţi de modelare a lutului la bunicul unui copil, cunoscător al acestui meşteşug. Li s-au format primele deprinderi tehnice elementare de modelare executând mişcări circulare de aplatizare şi apăsare. Au fost încântaţi când au văzut primele obiecte realizate de ei. Fiecare obiect a fost ars într-un cuptor (al gospodarului) pentru a deveni mai rezistent. În următoarele lecţii elevii au aflat că ceramica românească face parte integrantă din ceramica europeană şi că, dacă italienii sunt renumiţi prin măştile veneţiene, spaniolii prin ceramica de Valencia, Barcelona, ceramica românească de Ruginoasa, Frumuşica şi Cucuteni dovedeşte o deplină stăpânire a tehnicii ceramice dar şi un deosebit simţ al formelor, liniilor şi coloritului. Prin activitatea lor, ei nu fac decât să păstreze şi să continue ceea ce există de mii de ani.

Prin lecţiile de limba română am reuşit să le îmbogăţim cunoştinţele introducând elemente din datinile şi credinţele poporului român. La lecţia «Septembrie», de George Coşbuc le-am precizat copiilor că lunile anului au şi o denumire populară, prin care ies în evidenţă ocupaţiile oamenilor, caracteristicile anotimpurilor, anumite sărbători: gerar, făurar, mărţişor, prier, florar, cireşar, cuptor, gustar, răpciune, brumărel, brumar, undrea. Interesantă li s-a părut lecţia „Amintiri din copilărie" de Ion Creangă din care au putut afla mai multe obiceiuri din viaţa ţăranului român. Îndemnul de a « râde la soare » din « Ieşi copile cu părul bălan afară şi râzi la soare doar s-o îndrepta vremea » aminteşte de credinţa dacilor că în momentele de durere sau insatisfacţie de orice fel omul trebuie să pară mulţumit, exprimând bunăvoinţă către divinitate.Râsul lui Ionică adună toată bunăvoinţa în chipul luminos al soarelui, «care alungă norii ştiind cu cine are de-a face».

La lecţia «Primăvara» de G. Coşbuc am discutat despre obiceiul strămoşesc al mărţişorului, iar când am studiat poezia «Hristos a înviat!» ne-am amintit de sărbătoarea Paştelui la români.

Prin lecţiile de muzică sau şezători elevii au aflat care sunt sărbătorile de iarnă, primăvară. Chiar au cules informaţii privind aceste sărbători din satele bunicilor. Au învăţat poezii, cântece şi şi-au notat câteva obiceiuri pe care le-au prezentat colegilor. Au putut face comparaţii între nou şi tradiţional, stabilind ce s-a păstrat, ce s-a pierdut, care sunt cauzele. Având elevi şi de alte etnii (turci, greci, romi, ucranieni) au prezentat şi ei câteva din obiceiurile lor, au dansat, au cântat.

În acţiunea de familiarizare a copilului cu valorile culturale, şezătorile şi serbările şcolare asigură conexiunea între cunoaştere şi practicare. Nouă ne revine sarcina să le dezvoltăm gustul artistic, să-i determinăm să păstreze obiceiurile şi tradiţiile aşa cum au fost odinioară ca, mai târziu să le transmită generaţiilor următoare.

A nu face o astfel de educaţie e a proceda «la o operaţie caracterizată de infirmitate a sufletului, e a amputa fiinţa umană de ceea ce are mai de preţ».

Prin educaţie nu există un bun mai important decât cultura.

a) Obiceiuri şi tradiţii locale

Obiceiurile şi tradiţiile demonstrează că poporul român trăieşte de foarte mult timp pe aceste meleaguri. Pe tot teritoriul ţării noastre, ele au contribuit de-a lungul istoriei, la unitatea spirituală a românilor.

In folclorul nostru, unele obiceiuri au păstrat până astăzi forme ample de desfăşurare în care vechile rituri se îmbină cu alte ceremoniale. Ele sunt adevărate sărbători populare bogate în cântece, dansuri, poezie şi acte mimice şi dramatice. La aceste sărbători contribuie toate domeniile folclorului şi chiar unele domenii ale artelor populare plastice, de pildă costumele şi diferite obiecte de recuzită.

Deprinderea de a saluta cu mare bucurie ziua de Crăciun, de a o întâmpina cu urări, daruri, cântece şi jocuri este străveche şi cunoscută tuturor popoarelor europene. In folclorul nostru, sărbătoarea de Crăciun este cea mai importantă sărbătoare populară tradiţională, cea mai bogată şi colorată manifestare folclorică.

Naşterea lui Hristos este denumită la noi printr-un cuvânt propriu, specific numai poporului nostru: **Crăciun. Colindatul** deschide de obicei această sărbătoare. El începe în seara de Ajun şi continuă şi în ziua Anului Nou. Colindele sunt cântecele cu care copiii, tinerii, maturii întâmpină pe Hristos pe pământ. Tradiţia de a

Scanned with OKEN Scanner

colinda s-a păstrat de pe timpul romanilor. Vechile petreceri păgâne de la începutul lui ianuarie, aşa numitele «*calendae*» s-au preschimbat, cu timpul în sărbători creştine. Colindele religioase de natură creştină au fost create de preoţi, cântăreţi bisericeşti sau de dascăli. Există o strânsă legătură între colindele de Crăciun, Anul Nou, Florii sau Paşti şi muzica bizantină sau gregoriană. Muzica liturgică a influenţat colindele meleagurilor tulcene, ca şi a celorlalte zone, îl văd pe Crăciun sub înfăţişarea unui om bătrân, cu barba albă ca zăpada care acoperă câmpiile şi coastele dealurilor în ziua sărbătorii. Iar dacă moşul este Crăciunul care aduce daruri multe copiilor, atunci moşul câmpiilor trebuie să fie vestitorul sosirii sale, adică Ajunul – Moş Ajun. Copiii, băieţi şi fete, colindă cu «Moş Ajunul» sau cu «Bună dimineaţa la Moş Ajun». Un băiat pocneşte din bici în ogradă, iar ceilalţi la fereastră. Dacă în unele zone, ei încep să colinde imediat după miezul nopţii şi până în dimineaţa de 24 decembrie, în Teliţa, Somova, Tulcea şi alte localităţi ale judeţului nostru, ei colindă începând cu după-amiaza zilei de Ajun până seara târziu.

Obiceiul de a înfrumuseţa în Ajunul Crăciunului casa cu brad încărcat cu daruri pare a fi de sorginte germană. **Pomul de Crăciun** nu era cunoscut până la sfârşitul veacului al XIX- lea, iar la începutul secolului XX se întâlnea numai în casele nemţilor din oraşele mari româneşti. După primul război mondial, obiceiul s-a răspândit şi printre ortodocşi. Azi, pomul de Crăciun încărcat cu jucării şi daruri, este prezent în fiecare casă, deşi nu este folclor pur românesc. În jurul bradului gătit cu lumânări se cântă astăzi poezia bradului «O brad frumos».

Tradiţia pluguşorului a apărut la români din vremuri foarte îndepărtate şi descrie muncile agricole. Flăcăii care rostesc această urătură sunt însoţiţi de diferite instrumente muzicale (buhai, clopoţei, bici). Ei sunt întâmpinaţi cu bucurie de toţi creştinii satului care le dăruiesc mere, nuci sau bani. Pe vremea străbunicilor, atât copiii cât şi oamenii mari plecau cu pluguşorul tras de boi, intrau cu uratul în curţile gospodarilor, arau câţiva metri de brazdă, aruncau seminţe de grâu, ca un semn al fertilităţii. In zgomote de tălăngi, bici, buhai, ei urau sănătate, belşug şi voie bună. Acum însă, acest obicei a fost simplificat, merg doar copiii să ureze gospodarilor toate cele bune având la ei bici, buhai şi clopoţei.

Jocul caprei face parte tot din rândul reprezentaţiilor festive de Anul Nou, la fel şi ***Sorcova*** în care se urează tradiţionalul «La mulţi ani», sănătate şi fericire.

Un obicei al satului este şi cel «***al plăcintei***» în interiorul căreia se pune o monedă care va aduce noroc în anul următor celui ce o găseşte. Si în judeţul Tulcea există acest obicei «*al plăcintei cu noroc*», doar că a fost denaturat. Orăşenii pun mai multe monede în plăcintă în speranţa de a avea noroc fiecare membru al familiei.

Primăvara este anotimpul renaşterii naturii şi simbol al tuturor reînnoirilor din viaţa anului şi din societate, este anotimpul speranţelor şi cel al promisiunilor viitorului. Legat de perioada iniţială a primăverii, au loc rituri specifice de purificare a pământului, a caselor şi chiar a oamenilor prin rugăciuni şi ţinerea strictă a zilelor Postului Mare. Densitatea sărbătorilor de primăvară se explică mai ales prin faptul că acest anotimp marca începutul anului agropascal dar şi datorită faptului că în epocile vechi anul calendaristic începea la 1 martie.

Mărţişorul este o parte a unui ritual de înviere al timpului şi anului, precum şi renaşterea simbolică a Dochiei. Firul bicolor (roşu şi alb), simbolizând iarna şi vara, viaţa şi moartea, începutul şi sfârşitul, se lega la gâtul şi mâna copiilor, a tinerilor, la coarnele vitelor, în ziua din luna martie când apare pe cer luna nouă. Astăzi firul se prinde în piept şi mai rar îl vezi legat la mână. În unele sate există obiceiul aşezării acestuia de către femeile care l-au purtat, sub o piatră în grădină. Dacă sub piatră se adunau multe furnici sau alte vietăţi însemna că anul va fi plin de roade.

Întrucât mărţişorul este inseparabil de tradiţia ***Babei Dochia*** se poate afirma cu certitudine vechimea milenară a obiceiului. Baba Dochia este o semidivinitate mitologică şi feminină care moare şi renaşte anual. Numele său este legat de Sfânta Muceniţa Evdochia, sărbătorită în calendarul bizantin la 1 martie, fie de Dochia, fiica lui Decebal, urmărită până pe muntele Ceahlău de Împăratul Traian, îndrăgostit de ea. În tradiţia populară, Dochia este un personaj păgân, urât şi rău, căruia poporul i-a pus în spate nu numai 9 cojoace, pe care le dezbrăca în urcuşul său pe munte, ci şi zilele friguroase de la începutul lunii martie (Zilele Babelor)

Moşii de primăvară este o sărbătoare populară, când biserica îi sărbătoreşte pe cei 40 de mucenici din Levastra, martirizaţi în Capadocia în timpul Împăratului Licenius (308- 324). Bătrânii din satele tulcene şi din ţară spun că în ziua de „*mucenici*" se înfăptuiesc unele obiceiuri mai deosebite. Se spune că din joia mare sufletele morţilor călătoresc libere prin văzduh, trebuind să intre înapoi în morminte după 50 de zile, chiar în sâmbăta dinaintea Rusaliilor. De aceea ele sunt foarte supărate, iar oamenii încearcă să le îmbuneze prin ofrande şi pomeni. Sătenii fac copturi rituale (aluat în formă de melc, spirală sau opturi) fierte în apa îndulcită cu miere şi cu nucă fiind oferite de pomană. Există şi datina că în această zi fiecare trebuie să bea 40 de pahare cu vin (câte unul pentru fiecare dintre cei 40 de mucenici), ştiut fiind că numărul de 40 se asociază morţilor.

Bunavestire (Blagoviştenia) este o sărbătoare celebrată de toată lumea creştină în fiecare an la 25 martie, care simbolizează începutul mântuirii neamului omenesc. Femeile consideră această sărbătoare tot atât de importantă ca Paştele, iar dezlegarea la peşte, acordată de biserică în această zi de post, confirmă preluarea de către creştini a unui străvechi simbol al purificării, peştele fiind în primele secole ale creştinismului emblema lui Hristos. Se mănâncă peşte ca să fii sănătos şi iute tot anul.

Dragobetele este o sărbătoare a iubirii, a viselor ce se doresc împlinite, a unei vieţi de pace şi împliniri. Dragobetele la romani este zeul dragostei, fiu al Babei Dochia, identificat cu Eros, zeul iubirii în mitologia greacă

Scanned with OKEN Scanner

sau Cupidon în mitologia romană, iar în viaţa tradiţională este considerat «Cap de primăvară». Considerând că sărutul în ziua de Dragobete este de bun augur, fetele se lasă sărutate de băieţi în această zi. Dacă timpul este favorabil, fetele şi flăcăii se adună în grupuri, schimbă cuvinte de dragoste, ies la pădure cântând şi chiuind pentru a culege primele flori de primăvară.

Paştele este sărbătoarea închinată preamăririi învierii din morţi a lui Hristos. Credincioşii acordă o mare importanţă acestei sărbători şi se pregătesc pentru ea. Înainte de Paşti, după lăsatul secului se intră în Postul Mare. Femeile desfăşoară activităţi de curăţenie, strâng ouă pentru vopsit.

Sâmbăta Floriilor se serbează în amintirea lui Lazăr pe care l-a înviat Iisus. Se dă de pomană.

Duminica Floriilor aminteşte de intrarea Mântuitorului în Ierusalim, primirea lui triumfală cu ramuri de salcie şi flori. Aceste ramuri se păstrează la icoană ca să ne ferească de rele.

Săptămâna Mare (Săptămâna Patimilor) se referă la patimile suferite de Iisus când a fost vândut de Iuda, prins, legat, bătut şi batjocorit. I s-a pus o cruce mare pe umeri şi l-au răstignit pe muntele Golgota în dimineaţa din Vinerea Mare. După ce moare este îngropat. În Joia Mare, când Iuda l-a vândut pe Hristos, s-a făcut un foc mare să se încălzească la el. Focul serveşte la încălzirea sufletului şi pentru lumânare, este o jertfă adusă lui Dumnezeu. Sâmbăta Paştilor (Învierea Domnului) se sărbătoreşte în fiecare an de Paşti. Învierea începe la miezul nopţii. Fiecare creştin ţine o lumânare pe care o aprinde din lumânarea adusă de preotul care vesteşte că «Hristos a Inviat!». La aceste vorbe, creştinii răspund «Adevărat a înviat!». Oamenii satelor româneşti folosesc aceste cuvinte în loc de salut în următoarele 40 de zile. Credincioşii rămân în continuare la sărbătoarea Învierii, sfinţesc cozonacul, ouăle, friptura de miel, vinul. Când ajung acasă, se spală în apa în care a stat un ou roşu şi un bănuţ ca să fie veseli, sănătoşi şi să aibă noroc la bani. Se ciocnesc ouă, se mănâncă miel, cozonac, pască. In Duminica Paştilor nu se fac vizite. În următoarele două zile se vizitează naşii, părinţii, fraţii şi se ciocnesc ouă, se mănâncă pască, miel. Simbolurile Paştelui erau şi au rămas oul, mielul şi iepuraşul. Oul simbolizează naşterea pentru că el conţine sămânţa din care apare viaţa.

Sacrificiul este un alt obicei legat de Paşte: se sparg ouăle, se taie mielul. Ideea sacrificiului este o practică veche a omenirii. Sacrificiul lui Iisus este făcut pentru ca oamenii să fie mai buni, mai generoşi, mai prietenoşi. Mielul simbolizează pe Hristos care s-a jertfit pentru păcatele lumii şi a murit ca un miel nevinovat. Pasca simbolizează faţa lui Iisus. Iepuraşul este simbolul rodniciei, pentru că el naşte mai mulţi pui. Acest simbol este foarte vechi şi este legat de muncile câmpului. Si azi, unii gospodari lasă pe câmp un smoc de grâu frumos legat numit « iepure » pentru ca recolta să fie bună, să se înmulţească precum iepurele.

Întregul ansamblu de obiceiuri, credinţe şi rituri practicate în anotimpul primăvara arată substratul agrar şi calendaristic al acestei perioade, legat cândva de echinocţiul de primăvară, de o divinitate a naturii şi a vegetaţiei care moare toamna şi reînvie în fiecare primăvară.

b) Obiceiuri şi tradiţii greceşti (loc. Izvoarele)

Botezul cailor. După terminarea slujbei religioase din biserică şi după ce se face aghiazma mare, are loc botezul cailor, adică stropirea cailor cu aghiazmă pentru purificare.

Flăcăii care au fost cu caii la botez participă la concursuri de călărie. Toţi caii sunt legaţi cu câte un prosop, iar câştigătorii sunt premiaţi cu o anumită sumă de bani.

Lăzărelul este un obicei de primăvară, care are loc în sâmbăta lui Lazăr. Grupuri de fete, îmbrăcate în costume populare greceşti merg pe la fiecare gospodină, unde interpretează cântece care vestesc sosirea primăverii şi a Sfintelor Sărbători de Paşti. Grupul este condus de o fată numită *buianciu.* Ea poartă o batistă din pânză, cusută cu motive populare, cu dantele pe margini. În timp ce se cântă, buianciul se duce şi pune batista pe umărul gospodinei. Aceasta din urmă pune bani în batistă, le dă ouă şi făină într-un ciur. Ciurul, golit de făină, este dat *buianciului,* să-l rostogolească în curte. Dacă ciurul va cădea cu gura în jos, o să fie un an sărac; dacă ciurul cade cu gura în sus, va fi un an bogat ; dacă rămâne pe cant, va fi un an nici bogat, nici sărac.

Darurile primite se împart în mod egal între colindători, acasă la *buianciu.*

c) Obiceiuri şi tradiţii ucrainene (loc. Ciucurova şi Fântâna-Mare)

O tradiţie ce dăinuieşte de ani de zile în aceste localităţi este ***vecera.*** Se referă la colindul cu care merg tinerii la rude, însoţiţi de un colac şi câteva versuri : «Dobrîi vecer,/ S fatîi vecer!/ Poslalîi mama, tata/ Nati va vecera!» (adică: „Bună seara,/ Sfântă-i seara!/ M-a trimis mama şi tata/ Să vă aduc vecera».

«Vecera» din versuri este acel colac învelit într-un prosop sfinţit, pe care colindătorii i-l dau gazdei şi îi sărută mâna. Gazdele îi servesc cu bucate tradiţionale: cuchea (grâu fiert cu nucă şi miere), verenici (cocă umplută cu gem sau varză), compot, vin. La plecare, colindătorii primesc mere, biscuiţi, nuci, colăcei, bani. A doua zi , sătenii merg la biserică, apoi naşii îşi primesc finii să sărbătorească Naşterea Domnului.

d) Obiceiuri şi tradiţii ale turcilor şi romilor

Ramazan-Bairam este marea sărbătoare a etniei turce. Începe cu *Ramazan,* adică postul de 40 de zile dinaintea Paştelui lor. Pe toată perioada postului, nu se mănâncă ziua ci doar seara când se aprinde lumina în case şi se poate continua şi pe timpul nopţii până dimineaţa când apar zorile. După terminarea postului petrec cu toţii (*Bairam*).

Cei mai mulţi romi din România sunt creştini, foarte multe dintre obiceiurile lor fiind legate de religia practicată. Însă există şi obiceiuri păstrate şi duse mai departe local, de diverse neamuri de romi. De exemplu, pe

Scanned with OKEN Scanner

lângă botezul creştin, unele neamuri practică şi botezul romani (romano bolimos), prin care copilul este trecut de trei ori pe deasupra unui foc, pentru purificare.

Bibliografie:
1. Popa S *Obiceiuri de iarnă. Folclor muzical din repertoriul copiilor*, Bucureşti, Ed. Muzicală, 1981.
2. E. N. Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român*, Bucureşti, Ed. Saeculum, 1998
3. E. Comişel, *Folclorul copiilor*, Bucureşti, Ed. Muzicală, 1982

TRADIŢIILE POPULARE- MOMENTE EDUCATIVE ÎN VIAŢA COPILULUI

Educ. Chiriţă Alexandrina şi educ. Şerbănescu Chireaţa,
Grădiniţa cu P. P. Nr. 2, Curtea de Argeş, jud. Argeş

„Veşnicia s-a născut sat" L.Blaga

Folclorul este totalitatea creaţiilor şi manifestărilor artistice aparţinând culturii spirituale: literatura şi muzica populară, dansul popular, obiceiuri şi tradiţii populare româneşti, toate acestea încercând să le promovăm în rândul preşcolarilor din grădiniţa noastră prin toate activităţile desfăşurate în procesul instructiv-educativ.

Din comoara de nepreţuit a folclorului românesc se găsesc toarse de veacuri, ca-n firul de borangic, fibrele credinţei milenare. Folclorul reflectă o anumită viziune despre lume si viaţă, exprimă noianul de idei, sentimente, convingeri pe care decursul istoriei sale poporul le-a trăit si pentru a căror înfăptuire a luptat în milenare.

Cuvântul folclor înseamnă laolaltă frumuseţe, vechime si tradiţie, bucuria de a cânta, striga si dansa, împreună băieţi şi fete, tineri şi vârstnici. Pregătirea copiilor şi a tinerilor pentru viaţă înseamnă educarea lor în armonie cu principiile, normele şi idealurile poporului român.

Cultivarea sentimentelor de dragoste faţă de neamul românesc prin cunoaşterea de către preşcolari a datinilor şi obiceiurilor de iarnă,de Paşte,de Rusalii şi ale celorlalte sărbători, nu se manifestă doar prin acumulări de reprezentări şi noţiuni despre umanitate, colectiv, patrie, grădiniţă, prieteni ... Este necesar un motiv intern, generator al conduitei morale. Pentru a obţine acest deziderat este necesar ca preşcolarului să i se creeze ambianţa necesară în care să-şi creeze un comportament adecvat din punct de vedere social. Este important ca preşcolarul, să trăiască emoţii, satisfacţii în legătură cu formele de muncă elementare, cu realizarea unor sarcini individuale şi în colectiv.

Noul curriculum face loc efectiv opţiunilor copiilor, părinţilor, şi educatoarelor permiţând o reală adaptare la cerinţele comunităţii sociale prin opţionalul pluridisciplinar „Dansul popular" opţional cu multiple valenţe educative.

Procesul de formare a sentimentelor de dragoste faţă de neamul românesc se bazează pe unitatea dintre socializare, ca influenţă a mediului prin intermediul căruia el învaţă să se comporte conform normelor sociale si educaţie ca formare intenţională a personalităţii, în raport cu idealul educativ.

Pentru a şti cine este, copilul trebuie să înveţe cine au fost strămoşii săi, astfel va dobândi sentimentul de apartenenţă la colectivitatea naţională. E firesc să ne întoarcem la origini, nostalgic aşa cum remarca Mircea Eliade - spre a conştientiza locul nostru în istora culturii omenirii şi mai ales pentru a-le aduce strămoşilor jertfa iubirii noastre pentru că ne-au zămislit sufletul după chipul şi asemănarea marilor aspiraţii ale fiinţei.

Copiii trebuie îndrumaţi spre cunoaşterea folclorului local, valorificând mai ales activităţile de educaţie muzicală, educaţie fizică, abilităţi practice, stimulând dezvoltarea aptitudinilor, a vocaţiei, a talentului, încurajând competiţia, imaginaţia, comunicarea, asumarea de responsabilităţi orientând cadrul optim de formare a unei personalităţi complete şi complexe.

Astfel de activităţi care au avut un impact deosebit atât pentru copii,cât şi pentru părinţii şi pe care le-am desfăşurat în grădiniţă din folclorul local sunt: dansuri populare, colinde, ghicitori, proverbe, urături, jocuri dramatice de iarnă, şezători folclorice unde creaţia populară a fost realizată variat şi eficient.

În activitatea desfăşurată la clasă şi în activităţile extracurriculare am încercat să găsesc modalităţi şi strategii pentru cultivarea sentimentelor de dragoste faţă de neamul românesc prin cunoaşterea datinilor si obiceiurilor din zona noastră.

Cunoscând valenţele formative ale folclorului si artei populare tradiţionale, noi avem misiunea de a iniţia copiii în comorile inestimabile ale creaţiei populare seculare. Frumuseţea portului popular atât de diversificat, frumuseţea cântecului popular, datinile şi obiceiurile străbune, obiectele de artă populară lucrate cu mâna şi sufletul de către artişti populari, sunt valori spirituale româneşti de neîntrecut.

Ştiind faptul că,preşcolarul are o gândire concret intuitivă am aranjat pe holul grădiniţei un „Colţ folcloric'' cu păpuşi îmbrăcate în costume naţionale pentru a crea atmosfera cu iz ţărănesc.

Cântecele şi dansurile argeşene au rădăcini adânci în vechile obiceiuri şi datini ale poporului român.

Prezentând costumul popular, fără a intra în detalii asupra alcătuirii fiecăruia, repetând poezii şi cântece „Portul românesc", „Romăncuţa", termini specifici pe înţelesul copiilor sau de cunoaşterea a cuvintelor noi,

Scanned with OKEN Scanner

lecturând imagini cu hora ţăranului roman sau rapsozi şi cântăreţi ce poartă costumul popular, aşa cunoaştem un element al tradiţiei populare: costumul naţional.

Exprimăm ce-am înţeles în pictură, desen decorativ sau liber, modelaj, aplicaţii practice, ne apreciem, ne întrecem, expunem şi arătăm colegilor sau părinţilor ce frumuseţi am imortalizat noi în comorile scoase din propriile mâini.

Toate acestea, precum şi bucuria de a de a da viaţă unui vas de lut care la început nu exprima nimic, iar în final râde de bucuria liniilor, florilor şi culorilor se numesc Tradiţie şi Artă populară-comoară ce vom păstra cu noi peste timp.

Cântecul şi dansul, costumul şi covorul, casa de locuit şi chiar micile unelte casnice (furca de tors) lingurile, ploştile vorbesc toate despre imaginaţia artistică a locuitorilor de pe plaiurile Argeşului, toate fac parte integrantă şi se împletesc cu datinile şi obiceiurile poporului român.

Datinile şi obiceiurile de iarnă constituie subiecte întregite şi interesante pentru copii.

Copiii au fost antrenanţi în confecţionarea unui album cu imagini ce reprezintă datini şi obiceiuri de iarnă, unele imagini reprezentative împodobesc grupa în perioada sărbătorilor de iarnă: Sorcova, Pluguşorul, Steaua, Ursul,Capra .

În activităţile alese, liber creative am pictat şi decorat farfurii, căni, costumul naţional, şerveţelul, obiecte care înfrumuseţează datinile şi obiceiurile tradiţionale.

Pentru a da copiilor prilejul să-şi dezvolte sentimentele de dragoste faţă de neamul românesc am organizat serbări de Pomul de Crăciun unde îmbrăcaţi în frumoase costume populare au cântat şi au jucat.

Dar nu numai atât,am participat cu echipa de dansuri numită sugestiv:Picii Săltăreţi la foarte multe festivaluri şi concursuri ridicând sala în picioare şi primind evident diplome pe merit.

În toate activităţile desfăşurate obiectivele urmărite au fost : sistematizarea cunoştinţelor copiilor despre varietatea tradiţiilor populare, aprofundarea sentimentului de mândrie naţională şi de respect faţă de cei care le transmit din generaţie în generaţie, făcându-le nepieritoare; dezvoltarea interesului si gustului estetic pentru portul popular.

Sentimentul de admiraţie faţă de creaţiile populare, faţă de datini şi obiceiuri îl simte copilul din cântecul duios de leagăn al mamei, din doinele cântate îndelung de moşii şi strămoşii noştri, din proverbe şi zicători, din snoave şi ghicitori.

Obiceiurile din perioada de iarnă se bucură de cea mai mare popularitate şi bogăţie de manifestări.

Colindatul îl încep copiii ,inocenţa vârstei oferă condiţia prealabilă de puritate sacră, garanţia sigură a eficienţei urărilor" Ovidiu Bârlea , „Folclorul românesc"

Colindele populare româneşti au multiple valenţe instructiv educative.

„La nici un popor cântecele acestea nu mărturisesc atâta putere de transfigurare, de spiritualizare a existenţei ca la noi" Ovidiu Papadima. Sunt un izvor de reîntinerire morală, de plenitudine, curăţenie, sfinţenie, speranţă.

Foarte potrivită pentru realizarea obiectivelor propuse ,pentru cultivarea sentimentelor de dragoste faţă de neamul românesc este şi şezătoarea,având un loc durabil în meditaţia şi viaţa noastră spirituală.

Trăim cu toţii o eră a internetului devenim fără să ne dăm seama robi ai calculatorului,căutăm să stabilim contacte cu oameni din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii şi uităm de cei care ne sunt aproape şi care ne reprezintă ca neam.

Vasile Alecsandri „ Poţi să cutreieri lumea toată şi te minunezi de rezultatele civilizaţiei,dar nimic nu-i mai frumos decât colţul de pământ pe care te-ai născut''.

Considerăm că şcoala a fost şi va rămâne instituţia cu cea mai mare valoare, valoare supremă în instruirea şi educarea colectivităţii umane,constituind componenta principală a civilizaţiei unui neam.

Că cei ce vor în lume şi în viaţă /
Aşa cum noi le-am spus şi arătat,
Iar ei, la fel aşa vor da povaţă
Şi-un lung popor e-acum de noi format. (Traian Dorz)

Bibliografie:

Programa activităţii educative Bucureşti 2007.
Revista „Învăţământul preşcolar" nr.3,nr.4 2005.
Revista „Învăţământul preşcolar" nr.4 2006.
Pop Mihai, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, Editura Univers 1999

Scanned with OKEN Scanner

DANSUL POPULAR, MIJLOC DE PĂSTRARE A TRADIŢIILOR SUD- DUNĂRENE

Educ. Maria Melania Grosu, Grăd. Nr. 13 „Raza de Soare", Galaţi
Inst. Ana Secrieru, Inspector de spec. ISJ Galaţi

Dansul popular, cu ethosul lui specific, este cea mai străveche artă a omenirii, este arta tuturor, face parte din moştenirea pe care ne-au lăsat-o strămoşii strămoşilor noştri, iar astăzi când ne dorim să trăim într-o Moldovă unită spiritual, pe cele două maluri ale Prutului trebuie să ne cunoaştem unii pe alţii şi să aducem la lumină această artă, punând în evidenţă ceea ce ne defineşte ca popor şi neam. Baza rădăcinilor noastre este cultura, cea care ne dă adevărata carte de vizită, oriunde-am merge. Nu avem voie dacă suntem adevăraţi români, şi în calitate de dascăli, să lăsăm în negura uitării adevăratele valori ale culturii noastre.

Dansul, alături de cântecul popular, i-a însoţit pe români în cele mai neaşteptate momente ale vieţii, oferindu-le clipe de adevărată încântare. În grădiniţă copilul face primii paşi, aici este locul în care, putem spune, se ia organizat primul contact cu muzica şi dansul popular. De obicei, cu ocazia sărbătorilor de iarnă, copiii îmbracă frumoasele costume populare şi evoluează pe scenă în faţa părinţilor, prezentând obiceiuri de Crăciun şi Anul Nou (colinde, pluguşor, steaua, uratul, sorcova), precum şi suite de dansuri populare moldoveneşti, pentru a-l întâmpina cum se cuvine pe bunul Moş Crăciun, care vine întotdeauna cu daruri pentru toţi. Văzând bucuria cu care dansau de fiecare dată, am realizat că prin aceste modalităţi, copiii ar putea să cunoască mai bine dansul popular specific zonei noastre, să-l îndrăgească, să-l practice în viitor ocazional, sau, de ce nu, profesionist.

Partea de nord a Moldovei păstrează mai mult dansul popular, dar şi oraşul Galaţi, margine de Moldovă, cu toate că a fost o zonă de tranziţie, datorită fenomenului de transhumanţă, ce l-a îmbogăţit însă cu o paletă mare de datini şi obiceiuri, pune în evidenţă unitatea tradiţiei sud-dunărene. Prin intermediul Ansamblului Folcloric *Doina Covurluiului*, înfiinţat în septembrie 2001 se promovează şi valorifică folclorul muzical cu specific naţional şi euroregional. Acest ansamblu poartă numele vechi al judeţului Galaţi, Covurlui, judeţ ce cuprindea partea de est a judeţului Galaţi şi se învecina la est cu judeţele Cahul şi Ismail, la nord cu judeţul Tutova, la vest cu judeţele Tecuci şi Râmnicu-Sărat, iar la sud cu judeţele Brăila şi Tulcea. Considerat drept formaţie etalon a Moldovei de Sud, ansamblul activează în cadrul Centrului Cultural *Dunărea de Jos* al Consiliului Judeţului Galaţi şi desfăşoară acţiuni culturale, spectacole, lecţii de folclor, spectacole caritabile, derulează proiecte culturale în parteneriat şi proprii.

De aceea am considerat de bun augur să realizăm ca opţional iniţirea copiilor în dansul popular, iniţiere pe care am desfăşurat-o cu un coregraf de la Centrul Cultural *Dunărea de Jos*. În etapa pregătitoare, copiii au cunoscut arta populară românească prin implicarea grădiniţei noastre într- un proiect educaţional în parteneriat cu alte două grădiniţe şi în colaborare cu Centrul Cultural *Dunărea de Jos*. Scopul principal al proiectului a fost cunoaşterea şi aprecierea artei populare româneşti, cu accent şi pe dansul popular din zona etno-folclorică a Moldovei de sud.

Mai întâi am desfăşurat activităţi de cunoaştere şi preţuire a portului popular moldovenesc, prin intermediul cărora copiii au observat costumul popular: piesele caracteristice, materialele din care se confecţionează, precum şi ornamentica şi culorile folosite. Astfel ei au aflat că în trecut oamenii îşi confecţionau singuri aceste costume populare, că acestea reflectau starea socială sau ocazia cu care era purtat. Femeile şi fetele erau cele care se pricepeu la cusutul lor, precum şi la ornamentare unde exista o simetrie deosebită în compoziţie, în dispoziţia motivelor şi în raporturile dintre suprafeţele decorate şi cele lăsate albe. Au pătruns şi în alfabetul ornamenticii populare româneşti şi au obsevat că acesta începe cu semnele simple ale motivelor liniare drepte şi curbe, între care semicercul, cercul, S-ul, X-urile au o mare frecvenţă, continuă cu spirale, romburi şi se termină cu soarele, pasărea, calul, călăreţul, şarpele, casa, steaua, ochiul, etc. În cadrul câmpilor ornamentali, aceste motive erau dispuse conform principiului simetriei, caracteristic artei populare româneşti. Au sesizat că predominant în gama cromatică era roşul urmat ca pondere de galben, verde şi negru.

Prin vizita la expoziţia centrului cultural, le-am prilejuit copiilor întâlnirea cu alţi specialişti, care i-au purtat pe aceştia în adevărata lume a artei populare. Au văzut aici obiecte de artă populară, printre care şi costume populare păstrate din vechime, dar şi pe cele care le poartă la spectacole de dans popular dansatorii profesionişti. Li s-a făcut cunoscut faptul că astăzi sunt puţine piese originale şi de aceea o echipă de dansuri populare, care trebuie să fie unitară, poartă costume confecţionate relativ recent, aşa după cum şi noi la grădiniţă avem astfel de costume, dar acestea păstrează modelul, culorile şi ornamentica pe cât posibil a celorlalte. Aceste momente le-au dat ocazia trăirii de emoţii deosebit de puternice, le-au insuflat dragostea şi dorinţa de a începe şi ei să se pregătească intens pentru a putea să danseze în paşi de dans popular.

Timp de câteva luni s-a făcut iniţirea acestora prin activităţile: *Asta- i hora horelor/ Hora moldovenilor* - audierea dansurilor populare moldoveneşti; identificarea ornamentelor şi culorilor; învăţarea dansului popular *Horă moldovenească*; *„Foaie verde siminoc/ Jucaţi hora tot pe loc / Şi bătuta mai cu foc* - audierea dansului popular *Hora şi bătuta moldovenească*; învăţarea paşilor de dans popular; iniţierea copiilor cu strigături specifice dansului popular ; Paşii de dans popular s-au învăţat progresiv pe fragmente, pe unităţi, pe numărătoare la început

Scanned with OKEN Scanner

şi realizând bătaia pe timpul 4. După însuşirea pasului de bază, s-a trecut la învăţarea figurilor specifice: învârtire în perechi, a fetei în jurul băiatului, schimbarea poziţiei stânga-dreapta, deplasarea în hore mai mici, etc.

Acompaniamentul, muzica populară pe care s-a dansat a fost desigur una moldovenească, cu ritm viu, dinamic şi am ales din melodiile de horă ale maestrului de excepţie de peste Prut *Nicolae Botgros.* Nu în ultimul rând, strigăturile specifice au mărit impactul emoţional asupra copiilor:

Asta-i hora horelor, hop, hop, hop şi aşa, // Hora moldovenilor hop, hop, hop şi-aşa,
Şi se joacă legănat, hop, hop, hop şi-aşa, // C- aşa-i din bătrâni lăsat, hop, hop, hop şi-aşa .
Haide bade, hai la joc, hop, hop, hop şi aşa, // Să-nvârtim hora pe loc, hop, hop, hop şi-aşa,
Şi bătuta mai cu foc, hop, hop, hop şi aşa.

Activităţile de iniţiere, de repetare şi fixare a deprinderilor însuşite au constituit o adevărată plăcere pentru copii, Ei aşteptau cu nerăbdare orele în care puteau să danseze, îşi exprimau dorinţa şi nerăbdarea de a se manifesta prin dans popular, de a asculta muzica populară, de a se învârti în paşi de dans popular.

În etapa de obţinere a performanţelor s-a insistat pe poziţia corectă a braţelor, ţinuta corpului, mimica, direcţia privirii şi schimbarea acesteia odată cu direcţia de mers. Copiii au fost deosebit de receptivi pentru că totul era făcut cu mare dragoste.

Încununarea muncii depuse s-a materializat prin participarea copiilor la Festivalul de dans popular pentru copii *„Hai la joc, la joc, la joc/ Din opinci să iasă foc!"*, ediţia a II-a, festival inclus în Proiectul Educaţional iniţiat de Inspectoratul Şcolar al judeţului Galaţi, învăţământ preşcolar. La acest festival au participat formaţii de dans popular din municipiile Galaţi, Tecuci, Tg .Bujor, precum şi din comunele judeţului şi timp de două zile s-au dansat pe scena Teatrului Muzical *Nae Leonard* Galaţi hore, bătute şi sârbe moldoveneşti în faţa unui public dornic de a- i vedea pe micuţii preşcolari. Această participare a antrenat şi părinţii, care s-au mobilizat în procurarea şi confecţionarea costumelor populare necesare copiilor. În ziua spectacolului aceştia au fost alături de copiii lor şi au trăit la fel de intens momentul participării acestora pe scenă. Costumaţi în portul popular românesc şi dansând pe extraordinara noastră muzică populară moldovenească, copiii au fost o încântare pentru întreaga sală. Câstigul a fost de partea tuturor,părinţi şi copii, chiar dacă nu toţi au fost premiaţi. Cu siguranţă, ei nu vor putea uita prea uşor dansul popular şi oricând îl vor auzi inima lor va tresări româneşte şi vor dansa cu bucurie şi uşurinţă în ritm de dans popular.

Prin această experienţă copiii şi-au format deprinderi de a dansa şi au înţeles că frumuseţea dansurilor populare, a portului popular este o zestre preţioasă a tradiţiei Dunării de Jos şi nu numai, a culturii naţionale, pe care trebuie să o păstrăm cu sfinţenie şi să o transmitem nealterată şi generaţiilor următoare. Rămâne ca şi cei care preiau aceşti copii să cultive dragostea pentru dansul popular moldovenesc, să nu lase necunoscute aceste valori ale tradiţiei noastre moldoveneşti.

Bibliografie:

Stoica, G., Petrescu, P., *Dicţionar de artă populară,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, pag 45- 51;
**** Programa activităţilor instructiv-educative în grădiniţa de copii,* Buc., Ed. V& I Integral, 2005, pag. 71- 74;
http://ro.wikipedia.org/wiki/Jude%C5%A3ul_Covurlui_(interbelic);
www.ccdj.ro/pg004.html;

DANSUL POPULAR, PRILEJ DE CUNOAŞTERE A FOLCLORULUI ROMÂNESC

Ed. Murariu Violeta şi ed. Baltaru Adriana, Grădiniţa P.P. nr. 2 Săveni

Sentimentul dragostei faţă de patrie şi de popor are un conţinut foarte bogat. El înglobează, pe lângă dragostea faţă de familie, de oraşul natal sau faţă natal, de natura patriei, pe cea faţă de creaţiile folclorice, care pentru fiecare copil constituie o mândrie. Mugurii acestui sentiment se trezesc atunci când copilul face primii paşi în cunoaşterea creaţiilor populare, la grădiniţă, iar mai târziu în primele clase primare.

Pe lângă celelalte creaţii populare, dansurile populare îi familiarizează pe copii cu un nou element al folclorului, contribuind şi prin aceasta la dezvoltarea dragostei pentru arta poporului nostru, la dezvoltarea simţului, ritmului, a capacităţii de coordonare a mişcărilor, le educă gustul pentru frumos şi armonie.

Cunoscând importanţa dansurilor populare în educarea dragostei pentru folclorul nostru, am urmărit ca dansurile de acest gen să le placă copiilor, să le înveţe fără a depune vreun efort prea mare şi mai ales am ţinut seama de recomandările programei activităţilor din grădiniţă, astfel încât să pornim de la cei mai simpli paşi, continuând cu paşi mai complicaţi. Procedând astfel am realizat cu copiii preşcolari din grupa mare si cu cei din primele clase primare câteva dansuri populare, dar am avut în vedere ca melodia dansurilor să fie cunoscută de copii sau ei să fi văzut dansurile jucate de ansamblurile artistice, încât să nu le fie prea străine.

Cu preşcolarii din grupele mai mari sau cu copiii din clasele I - II se pot învăţa, pentru serbările de sfârşit de an, dansurile populare: „Coasa", „Ţarina", „Jocul perechi", „Roata din Maramureş".

Scanned with OKEN Scanner

Pentru început – la prima şedinţă – am căutat să le prezint dansul în general – le-am vorbit despre locurile unde se joacă cel mai mult, ce costume naţionale se poată în acele locuri, le-am arătat chiar şi un costum naţional, le-am cântat melodia, iar dacă nu o cunoşteau deloc i-am învăţat întâi melodia. În altă şedinţă, împreună cu o educatoare am executat 2-3 figuri din dansul pe care urma să-l învăţăm. Fondul muzical a fost imprimat pe bandă de magnetofon. După 2-3 zile am reluat dansul popular, dar acum într-un cadru mai organizat, am format perechile de dans şi am împărţit dansul pe figuri, le-am explicat şi demonstrat prima figură, copiii executând apoi după mine. După aceea a urmat figura a doua, care a continuat cu repetarea primei figuri şi a urmat figura a doua, care a continuat cu repetarea primei figuri şi a celei de-a doua, apoi cu figura a treia şi aşa mai departe.

„Coasa" este un joc moldovenesc. Acest joc simbolizează munca pe ogoare – cositul – aspect ce reiese îndeosebi din prima parte a jocului. Jucătorii – băieţi şi fete – stau în formaţie de cerc sau semicerc, ţinându-se de mână sau cu mâinile pe umăr.

Ca şi alte dansuri populare şi la jocul „Coasa" distingem paşi de plimbare, de deplasare înainte şi după figurile jocului. Jocul se începe pornind spre stânga cu piciorul drept dus în faţa celui stâng, se fac în continuare 5 paşi laterali spre stânga, cu dreptul în faţă şi stângul înapoi în deplasare (drept 1, stâng 2, drept 3, stâng 4, după care jucătorii se întorc uşor cu faţa la stânga) şi se continuă cu 3 paşi apăsaţi mai mari de mers, iar ultimul cu o bătaie mai accentuată.

După ce s-a efectuat partea I cu cei 7 paşi spre stânga, jucătorii cu greutatea pe piciorul drept duc piciorul stâng în faţa celui drept şi fac aceiaşi paşi spre dreapta însă de această dată cu stângul (stâng – drept – stâng) şi (partea I a jocului) se face alternativ, de 2 ori la stânga şi de 2 ori la dreapta. După terminarea acesteia urmează figura I: cu greutatea corpului pe piciorul stâng şi cu răsucire uşoară spre stânga ducem piciorul drept în faţa celui stâng şi facem pe loc 3 paşi – drept 1, stâng 2, drept 3 – răsucindu-ne cu greutatea pe piciorul drept spre dreapta; se fac aceiaşi paşi pe loc, însă de astă dată cu stângul (stâng-drept-stâng) şi apoi tot pe loc fără deplasare, ca la început răsucirea spre stânga cu 1, 2, 3 şi continuarea răsucirii spre dreapta, până la terminarea melodiei.

După ce s-a terminat melodia părţii a doua a jocului, se începe figura I a jocului, cu 7 paşi la stânga, cu ultimii 3 bătuţi uşor şi se continuă cu aceiaşi paşi spre dreapta. Figura a II-a urmează după strigătura: „Ş-apoi foaie de trifoi, să jucăm coasa în doi!". Acum jucătorii se prind perechi, băiatul cu mâna dreapta pe umărul fetei, iar fata cu mâna stânga pe umărul băiatului , ţinându-se de mâna stânga cu braţul oblic (braţele întinse oblig în faţă) şi în sus. Dacă jocul se desfăşoară în formaţie de cerc sau semicerc, fac cei 7 paşi pe linia cercului, băiatul cu piciorul stâng înainte şi cu dreptul în urmă, iar fata cu dreptul înainte. După efectuarea celor 7 paşi cu cei 3 bătuţi de încheiere, jucătorii, păstrând aceeaşi poziţie, revin cu aceiaşi paşi aproape de locul de pornire.

După paşii efectuaţi înainte şi la revenire urmează figura jocului în doi la strigătura: „Ş-apoi foaie trei scaieţi, câte-o coasă măi băieţi!" (Menţionez că strigătura se face pe ultima parte a plimbării acelor 7 paşi dintre figuri). La strigătura pentru cosit, băiatul face paşi pe loc stâng 1, drept 2, stâng 3, ducând fata de la dreapta în faţa lui, spre stânga, după care o trece iar la loc pe partea a doua a melodiei (imită mişcarea cosaşului, prin trecerea fetei în faţă, apoi pe loc). Aceasta se face alternativ de 4 ori la stânga, cu revenirea la loc.

La strigătura „Şi-apoi foaie trei scaieţi, daţi-i drumul măi băieţi!" jocul din perechi trece la formaţia în semicerc sau cerc. După ce revin jucătorii în cerc se strigă „Ş-apoi foaie de scaieţi, să cosim băieţi cu toţi!" ; acum jucătorii se întorc la dreapta şi înaintează în cerc unul după altul, iar pe partea a doua a melodiei copiii imită cositul cu braţele duse în afara spre dreapta şi prin faţă, cu o uşoară aplecare şi un fluierat, imitând zgomotul cositului.

După aceste strigături se repetă cositul o dată, de două ori sau de mai multe ori, după cum apreciază educatoarea: „Ş-apoi foaie smeurei, hai acum să cosim trei!". În timpul jocului se mai strigă: „Ş-apoi foaie trei scaieţi, ascuţiţi coasa băieţi!", la care jucătorii cu braţele în faţă imită ascuţitul coasei, bătând de 3 ori din palme. În încheiere se strigă: „Ş-apoi foaie lemn sucit, coasa noastră s-a gătit!".

La copiii preşcolari acest joc poate fi realizat numai pe jumătate: dacă se observă că preşcolarii reuşesc să redea bine figurile se poate juca în întregime.

Un alt joc care se poate realiza în decursul anului şcolar atât cu copiii preşcolari cât şi cu cei din cursul primar se intitulează „Ţarina".

Jucătorii în perechi se ţin de mână, băiatul ţine mâna stângă la spate, iar fata mâna dreaptă pe şold (fata stă în partea dreaptă a băiatului).

Desfăşurarea jocului. Partea I începe cu paşi de plimbare, pornind cu piciorul drept înainte: drept 1, stâng 2, drept 3 şi stângul în încheiere cu uşoară bătaie, apoi revenirea perechii în loc de aceiaşi paşi, pornind cu stângul şi cu spatele înapoi. Partea I se face de 4 ori înainte şi apoi de 4 ori înapoi pe prima parte a melodiei.

Partea a II-a a jocului cuprinde trei figuri:

Figura I: băiatul ţine mâna fetei ridicată deasupra capului, învârtind fata pe sub mână, spre stânga şi apoi spre dreapta pe loc în paşi mici, în timp ce băiatul joacă pe loc 1, 2, 3, în paşi uşor tropotiţi. După ce s-a terminat învârtita de 4 ori spre stânga şi de 4 ori spre dreapta pe loc, se continuă cu partea I, ca şi la început, înainte şi înapoi de câte ori. După fiecare figură se repetă partea I.

Figura a II-a: jucătorii în coloană sau în cerc se întorc unul cu faţa spre celălalt, faţă în faţă, ţinându-se de mâini, pornesc lateral, băiatul spre stânga cu piciorul stâng şi fata tot spre stânga în paşi mici – 1, 2, 3 şi o bătaie –

Scanned with OKEN Scanner

schimbând locurile şi descriind fiecare un cerc; apoi prin aceiaşi paşi în cerc sau spre dreapta revin la loc, ţinându-se de mâini – cu mâna dreaptă băiatul ţine mâna stângă a fetei şi joacă figurile 1, 2, 3 şi 4 cu uşoară bătaie şi revin la loc.

Figura a III-a: băiatul ţine mâna stângă a fetei şi joacă pe loc pe partea întâia a melodiei 1, 2, 3, 4 şi o uşoară bătaie, în acelaşi timp fata trece prin faţa băiatului din dreapta în 3 paşi, venind cu spatele la băiat şi cu mâna deasupra capului în cunună, apoi trece la loc în dreapta băiatului. Această mişcare se face de 4 ori, adică fata trece de 4 ori prin faţa băiatului. La ultima revenire a fetei pe loc, băiatul învârte fata la stânga şi la dreapta până se termină melodia. La sfârşitul ultimei învârtite, băiatul dă fata pe sub mână. Ca şi celelalte jocuri pe care le-am prezentat, şi jocul „Jocul perechi" are în prima parte paşii de deplasare înainte şi înapoi. Se joacă în perechi, fata stă în dreapta băiatului şi se ţin de mână la înălţimea umărului. Perechile aşezate în coloană, una în spatele celeilalte, îşi dau mâna dreaptă şi stângă.

Prima parte a jocului se execută începând cu piciorul drept, un pas săltat cu dreptul înainte, apoi acelaşi pas cu stângul, după care urmează trei paşi mai lungi şi bătuţi (drept, stâng, drept); jucătorii, păstrând aceeaşi poziţie, revin la loc, pornind cu piciorul stâng acelaşi pas săltat şi apoi cu dreptul şi 3 paşi bătuţi şi mai mici. Alternativ se fac aceşti paşi înainte şi înapoi de 4 ori. După terminarea părţii I urmează figurile.

De menţionat că înaintea figurilor se desfăşoară partea I a jocului cu paşi de plimbare înainte şi înapoi, aşa cum se începe fiecare dans popular. Figurile se efectuează cu aceiaşi paşi de plimbare, dar mai mărunţi. Figura începe cu 2 paşi săltaţi şi 3 paşi mai lngi şi uşor bătuţi pe rând, trecându-se în diferite formaţii, cu schimbarea mâinii şi a direcţiei de deplasare în cerc la stânga şi dreapta, după melodie.

Figura 2: după ce s-au făcut paşii jocului din partea I a jocului câte doi se întorc faţă în faţă, ţinându-se de mâini, schimbând locurile în cerc prin stânga şi revenind la loc în acelaşi număr de paşi.

Figura 3: jucătorii, câte 2 perechi, se întorc şi-şi dau mâinile, formând un cerc de 4, îşi schimbă locurile prin deplasarea în cerc şi se întorc în direcţie inversă, pentru a reveni din nou, perechi de doi şi în formaţie de cerc sau de coloană. Urmează din nou partea I, cu paşi săltaţi înainte şi înapoi, alternativ de 4 ori, după care urmează figura 4. Aceasta se desfăşoară ca şi în figura 3, cu deosebirea că jucătorii duc mâna dreaptă spre centru, ţinându-se de mână în sus, formând o stea şi se deplasează în cerc pe melodia dată cu schimbarea braţelor. Odată cu schimbarea braţelor se schimbă şi direcţia în cerc ; pentru ca jucătorii să revină pe locul lor.

Un joc îndrăgit de copii este „Roata din Maramureş". Copiii în formaţie de cerc sunt aşezaţi unul după altul, fetele cu mâinile în şold, iar băieţii cu mâinile la spate. În paşi mărunţi – stâng, drept, stâng – înaintează cu paşi bătuţi uşor pe prima parte a melodiei, care se repetă de 4 ori.

În partea a II-a a jocului, cu acelaşi ritm, urmează figurile care se execută după strigături. La figura I, la strigătura: „Ş-apoi foaie de trifoi, să meargă roata înapoi!" copiii se întorc şi înaintează în cerc pe paşi de joc – 1, 2, 3 – urmând figura a II-a pentru care se strigă: „Foaie verde de ovăz, meargă roata cum a mers!". Jucătorii revin la vechea poziţie, întorcându-se şi continuă jocul ca la început. Figura a III-a începe cu strigătura „Ş-apoi foaie verde baraboi, să jucăm roata în doi!". La această strigătură fata trece în dreapta băiatului, cu mâna stângă pe umărul drept al băiatului, iar băiatul cu mâna pe umărul fetei continuă jocul în aceiaşi paşi uşor bătuţi.

Pentru înviorarea jocului, în ritm mai accelerat, se strigă: „Daţi fete din degete, să meargă mai repede şi voi feciori din călcâie, să moară pe căpătâie!". După această strigare jocul continuă cu paşi mai tropotiţi până la strigătura „Ş-apoi foaie de pelin, roata noastră merge lin!". Jocului i se imprimă un timp lent. „Ş-apoi foaie busuioc, fetele trec la mijloc!" – la această strigătură fetele din dreapta băieţilor trec în partea stângă a lor, cu mâna pe umărul băieţilor şi continuă jocul aşa până la strigătura: „Ş-apoi foaie bărbănec, fetele trec iar la loc!". Se continuă cu strigătura „Ş-apoi foaie mărăcine, du-te tu şi alta vine!". La această strigătură, fetele lasă băieţii şi înaintează până ajung din nou la vechea pereche ; băieţii se întorc, timp în care înaintează în paşi tropotiţi până-şi întâlneşte fiecare perechea de joc, apoi se învârtesc de două ori la stânga şi de 2 ori la dreapta şi, în încheiere, dau fata pe sub mână.

Strigăturile pot fi spuse de educatoare sau dacă un copil le ştie pot fi strigate de el. De altfel, prin părţile locului, copiii cunosc jocul şi folosesc strigăturile fără să se danseze. Acest dans popular, ca de altfel şi celelalte pe care le-am prezentat aici, se pot face cu copiii pentru serbările de sfârşit de an. Nu avem pretenţia că ele vor fi învăţate dintr-o dată, ci în mai multe şedinţe, pornind de la dansurile populare cele mai simple, iar pe măsură ce copiii le învaţă figurile se pot complica. Insistăm pentru învăţarea dansului popular începând cu copiii preşcolari, deoarece el constituie o comoară din tezaurul folclorului nostru românesc.

CÂNTECUL ŞI JOCUL POPULAR – COMORI DĂRUITE ETERNITĂŢII

Silvia Oniceanu, Grăd. P N Nr. 1 *Alice* din Fălticeni

„Aşa cum tu aparţii familiei tale, tot aşa, aparţii neamului tău, şi mai aparţii şi omenirii (doar eşti om). Eşti ca un pom care are rădăcini în trecut şi se hrăneşte din istoria, experienţa şi înţelepciunea celor vechi şi foarte vechi, pentru a putea creşte mare, frumos şi folositor pentru el şi pentru cei din jurul lui" (*Pagini pentru inimă, minte şi literatură*)

Scanned with OKEN Scanner

Tradiţiile, datinile, obiceiurile şi folclorul sunt documente grăitoare privind istoria şi cultura acestui popor, imensul tezaur folcloric constituind o componentă valoroasă, o moştenire de preţ pentru toţi cei care trăiesc şi vieţuiesc în această ţară. Această moştenire trebuie dusă mai departe, transmisă copiilor, pentru a cunoaşte măcar un strop din ceea ce a creat omul simplu de la ţară cu iscusinţa minţii şi căldura sufletului său.

Să îndreptăm paşii copiilor noştri spre locurile unde sunt conservate valorile neamului, pentru a descoperi vraja trecutului, cine sunt, prin strămoşii lor, să-si cunoască rădăcinile adânc înfipte în satul românesc. Întocmai ca la un spectacol să pătrundem în LADA DE ZESTRE a românului, cu dorinţa fierbinte de a cunoaşte cât mai multe. Satul românesc, izvorul sensibilităţii şi spiritualităţii româneşti, trebuie să trăiască cu obiceiurile şi datinile străbune, rod al unui îndelungat efort de cunoaştere, reprezentând un tezaur inestimabil de înţelepciune, ale cărui valori şi sensuri nu se sting niciodată. „Poţi să cutreieri lumea toată şi să te minunezi de rezultatele civilizaţiei, dar nimic nu-i mai fermecător decât colţul de pământ pe care te-ai născut." (Vasile Alecsandri). Să ne mândrim că suntem români, să ne bucurăm de comorile pe care ni le-au lăsat strămoşii noştri, să le transmitem mai departe urmaşilor.

Arta noastră populară manifestată sub toate aspectele ei, reprezintă o bogăţie nepreţuită de comori. Începând cu cântecele, dansurile populare, continuând cu frumoasele costume pe care le îmbracă în aceste împrejurări, şi terminând cu strigăturile nelipsite la aceste datini, „izvorul lor e nesecat pentru cei ce vor să le cunoască şi să le adune în mănunchi, pentru a le dărui din nou" (Anton Pann, „De la lume adunate / şi iarăşi la lume date"). E firesc să ne întoarcem la origini, nostalgic – aşa cum remarca Mircea Eliade – „spre a conştientiza locul nostru în istoria culturii omenirii şi mai ales pentru a le aduce strămoşilor jertfa iubirii noastre pentru că ne-au zămislit sufletul după chipul şi asemănarea marilor aspiraţii ale fiinţei. Cântecul, jocul şi portul popular, ilustrând tradiţiile şi bogăţiile fără de preţ ale unor oameni harnici şi statornici, i-au însoţit pe strămoşii noştri de-a lungul veacurilor şi la bucurie, şi la necaz, astăzi fiind îndreptate către copiii noştri, pentru a le da prilejul să-şi manifeste admiraţia faţă de arta populară, să o cunoască, să o interpreteze.

Cea mai mare bogăţie a omenirii sunt copiii. Ar fi nedrept ca ei să nu cunoască istoria, tradiţiile şi obiceiurile străvechi. Dansurile populare reprezintă tradiţia, forţa, temperamentul şi iscusinţa poporului nostru, ele sunt o bogăţie nepreţuită pentru toţi românii. Grădiniţa trebuie să fie elementul care să conştientizeze copilul asupra valorii creaţiilor populare transmise din generaţie în generaţie de-a lungul timpului. Ea trebuie să păstreze şi să cultive interesul pentru cunoaşterea acestora, de la cele mai mici vârste, ca un semn de respect pentru trecutul nostru românesc. Introduse în grădiniţă prin diverse modalităţi, sunt îndrăgite de copii, atrăgându-i atât costumele populare de o rară frumuseţe, cât şi textele, muzica, strigăturile, reprezentând totodată un mijloc complex de educaţie, contribuind la formarea dragostei pentru folclor, la dezvoltarea gustul pentru frumos, pentru armonie, cultivându-le: încrederea, răbdarea, perseverenţa, capacitatea de coordonare a mişcărilor, simţul ritmic.

Dansul şi cântecul popular fac parte din comorile neamului românesc care, odată cu trecerea timpului, probează incontestabil identitatea noastră între celelalte culturi ale lumii. Dacă uităm tradiţiile şi obiceiurile naţionale putem spune că nu ne mai ştim rădăcinile, pierzând definitiv actul nostru de identitate ca popor. Datoria noastră, a educatoarelor este să asimilăm în mod creator tot ceea ce este mai valoros în cadrul moştenirii culturale. Imensul tezaur folcloric al poporului nostru, constituind o componentă valoroasă a acestei moşteniri.

Nordul Moldovei este o zonă folclorică bogată în care tradiţiile şi obiceiurile populare şi-au păstrat farmecul de odinioară. Din acest motiv am valorificat această paletă largă de tradiţii şi obiceiuri chiar din grădiniţa. Există momente în viaţa personală a copiilor, care îi fac să-şi reamintească clipe dragi. Aceste momente trebuie să le deosebim din şirul clipelor obişnuite, spre a le investi cu o frumuseţe care să le confere o prezenţă mai luminoasă decât viaţa de zi cu zi. Bogăţia nepreţuită de comori a dansurilor populare poate fi cunoscută de copii în cadrul mai multor activităţi desfăşurate în grădiniţă: muzică, educaţie fizică, desen, activitate opţională, la libera alegere, educaţie pentru societate etc. Dansurile populare ne dau posibilitatea să îi educăm pe copii în spiritul continuităţii şi dragostei faţă de tot ceea ce a creat şi creează poporul nostru prin cunoaşterea unor aspecte concrete pe care le pot intui fără prea mare efort, trezindu-le sentimente deosebite.

Uneori, în practica mea, am întâlnit părinţi care s-au întrebat dacă nu cumva organizarea unor astfel de acţiuni de iniţiere a copiilor în dansurile populare ar determina o maturizare forţată a lor. Desigur, dacă realizarea scopurilor, dansurilor s-ar face prin metode şi procedee nepotrivite, aşa s-ar întâmpla. Trebuie să ţinem cont că astăzi, copiii, de timpuriu se află sub influenţa puternică a unor factori de socializare, a unor acţiuni de informare prin intermediul mijloacelor de răspândire a artei. Din frageda vârstă se observă la copii receptivitatea faţă de dans, receptivitate specifică vârstei, instituindu-se ca o premisă pentru formarea ulterioară a interesului faţă de dansurile populare. Adesea se aude spunându-se ca vârsta preşcolară este vârsta jocului. Mult îndrăgite de copii sunt jocurile muzicale, chiar jocurile populare care, în ritmul plăcut al muzicii ne satisfac nevoia de mişcare şi trec de la simpla executare motorie la o stare afectivă.

Dansurile populare se învaţă printr-o largă varietate de forme şi mijloace care se interpătrund şi se influenţează reciproc. Cunoaşterea paşilor de dans se împleteşte cu muzica, costumaţia şi decorul, culminând în acţiuni artistice accesibile vârstei, cu participarea la evenimentele sociale: „Serbarea pomului de iarnă", „Ziua Unirii" etc. Astfel de acţiuni îi sprijină pe copii să acumuleze o experienţă de viaţă nemijlocită, să descopere frumosul prin practica individuală sau colectivă, prin eforturi personale. Copiii sunt antrenaţi la acte de muncă

Scanned with OKEN Scanner

susţinută pentru finalizarea unui dans, în forme simple şi din ce în ce mai complexe accesibile vârstei, prilejuindu-le satisfacţii în legătură cu propriile realizări. Dansurile populare sunt prin excelenţă colective, oferind posibilitatea de atragere a unui număr mare de copii pe baza de înclinaţii şi interese aducându-şi contribuţia la formarea relaţiilor interpersonale ale copiilor, bazate pe intr-ajutorare, încredere. Finalizate în cadrul serbărilor şcolare, ajută copiii să cunoască îndeaproape valorile tradiţionale ale poporului roman prin familiarizarea cu anumite dansuri, cântece, strigături strămoşeşti. Copiii învaţă pentru acest prilej unul, sau o suită de dansuri populare, prin care pot transpune sentimente naţionale aflate în faza de premisă la vârsta preşcolarităţii. Ca educatoare, dar şi ca om, consider, că orice copil trebuie educat pentru a fi un continuator al valorilor culturii populare.

Învăţarea unor dansuri populare pentru serbare, cere copiilor un efort în plus şi în acelaşi timp, participarea continuă şi susţinută. Când am introdus copilul preşcolar în lumea dansului popular, am început cu figuri şi mişcări simple, pentru a-i putea obişnui cu elemente ale dansului. După mai multe repetiţii am putut executa un dans popular mai simplu, cum ar fi dansul: HORA

Prinşi în horă şi ţinându-se de mâini, copiii dansează:

Fig. 1: Pe prima parte a melodiei înaintează cu paşi mici spre centrul cercului (trei paşi cu bătaie), apoi trei paşi înapoi (se repetă înaintea fiecărei figuri); pe partea a doua a melodiei se prind câte doi şi se învârt.

Fig. 2: Băiatul, cu un genunchii jos şi cu mâna sus, iar fata, ţinându-l de mână se învârte în jurul lui.

Fig. 3: Prinşi de mâini în horă se învârt spre dreapta apoi spre stânga.

Pe tot parcursul dansului se pot striga diferite strigături în ritmul muzicii.

„Foaie verde siminoc, / Să jucăm hora pe loc". // „Hora mea e românească, / Cine-o joacă sa trăiască".

„Frunză verde busuioc, / Bate-ţi hora tot pe loc". // „Tot pe loc, pe loc, pe loc, / Din călcâi să iasă foc".

„Ăsta-i jocul la români, / Ce se joacă din bătrâni". // „Hai la joc,la joc, la joc, / Să răsară busuioc".

„Tot pe loc, tot pe loc, / Şi din gură strig cu foc".

Am reuşit să-i fac să înţeleagă faptul că hora, ca dans popular, nu este doar o înlănţuire de braţe ci o înlănţuire de sentimente şi de năzuinţe, este preţuirea celui de lângă tine, pe care te poţi sprijini. Copiii au cântat şi dansat împreună, pentru că împreună suntem la bine şi la greu, aşa cum au fost strămoşii pe plaiurile noastre. Şi dacă i-am învăţat pe copii versuri din cântece vechi, paşi din dansul strămoşilor noştri, făcându-i să înţeleagă ideea că prezentul este valoros numai împreună cu trecutul, fiindcă astfel îmbinate prezintă o garanţie pentru viitor, înseamnă că am sădit în sufletele lor unul din cele mai alese sentimente. Cântecele şi dansurile copiilor au fost acompaniate la acordeon. Interpretarea lor (Coasa, Haţegana, Sârba de la Fălticeni) dând posibilitatea de a cunoaşte sufletul ţăranului român, raritatea portului şi cântecului popular.

Datinile, obiceiurile şi tradiţiile au rolul lor, verificat de-a lungul istoriei în permanenţa culturală a unui neam. De aceea am căutat să cultiv copiilor conştiinţa apartenenţei la o cultură naţională, valoroasă chiar prin diversitatea ei provenită din unicitate. Am organizat serbări, copiii interpretând cântece şi dansuri cu strigături auzite din bătrâni care aduc o notă de veselie jocului. Dansurile populare: „Hora", „Sârba", „Trandafirul", nelipsite de la serbări, au contribuit întotdeauna la dezvoltarea dragostei pentru arta poporului nostru, la dezvoltarea simţului ritmic. Strigăturile scandate în timpul acestora i-au mobilizat pe copii la joc, acesta devenind mai plăcut şi mai atractiv:

„Cine joaca şi nu strigă, / Face-i-s-ar gura strâmbă" // „Asta fată joacă bine, / Şi mă-nvaţă şi pe mine"

„Vai de când n-am mai jucat, / Pare că am şi uitat, / Dară acuma am să joc, Sară din călcâie foc."

Dansul popular, cunoscut şi recunoscut ca o adevărată sinteză a cunoaşterii, împreună cu cântecul şi cu strigăturile ce-l însoţesc, formează un tot armonios ce nu poate fi despărţit, având în conţinutul sau elemente de teologie, mitologie, etnografie. „Istoria cântecului popular, apărut dacă nu odată cu nevoia de pâine şi aer, imediat după manifestarea acestor necesităţi vitale – ne oferă o adevărată panoramă a vieţii spirituale a poporului. De la cântecele de leagăn şi cele de copii, până la doina devenită simbol al sufletului românesc se întinde un larg evantai de viaţă, care a determinat adevărate explozii de gândire artistică, constituind în acelaşi timp una din cele mai importante surse ale vieţii" (V. Vasile). Că e cântec de adormit, că e doină, cântec de dragoste sau jăluire, sufletul românesc arată un lirism pur şi adânc, un lirism simplu cu accente şi tonuri delicate, uneori alunecat domol, alteori purtat mai viu, dar întotdeauna tăinuit şi plin de sens. Cântecul popular este mai mult decât muzică şi poezie, este o producţie măiastră legată de natură, soarta omului trăit în comunitatea de viaţă a satului. Întâlnite la toate serbările antrenează tonifică şi energizează gândirea, memoria, atenţia, imaginaţia, creativitatea, spiritul de disciplină, prietenia. Dacă jocul şi cântecul nu este trăit, nu poate pune în rezonanţă corzile sufleteşti ale fiinţei umane.

Valorificând frumuseţea tradiţiilor şi obiceiurilor populare în cadrul serbărilor cu preşcolarii reuşim să înfrumuseţăm viaţa copiilor, îi ajutăm să cunoască tradiţiile româneşti şi rolul important pe care-l au în viaţa oamenilor din cele mai vechi timpuri, modul cum aceste tradiţii au dăinuit peste timp. Prin conţinutul serbărilor îi ajutăm pe copii să înţeleagă mesajul şi conţinutul acestor obiceiuri populare, adaptându-le particularităţilor de vârstă şi aptitudinilor artistice individuale. Cu acest prilej introducem copiii într-o lume frumoasă a cântecului, dansului, poeziei, poveştilor, glumelor, proverbelor, zicătorilor şi strigăturilor, a unor evenimente tradiţionale - Crăciunul, Paştele, Moş Nicolae, aceştia având posibilitatea să cunoască frumuseţea şi bogăţia folclorului,

Scanned with OKEN Scanner

diversitatea tradiţiilor şi obiceiurilor româneşti, armonia limbii române. Această *apă vie* cum metaforic este denumit folclorul, ar trebui să fie sorbită de mari şi mici pentru a ne identifica ca români iubitori şi păstrători de tradiţie populară.

Frumoasele obiceiuri şi tradiţii româneşti constituie o indiscutabilă carte a vieţii, un îndrumător pentru demnitate, cinste, omenie, care duce la dezvoltarea mândriei naţionale. Creşterea şi educarea copiilor în cultul pentru respectarea şi păstrarea obiceiurilor şi tradiţiilor revine tuturor factorilor implicaţi în instrucţie şi educaţie. „... nu e datorie românească mai vrednică de a fi îndeplinită şi nu e osteneală mai de folos, decât ca să facem părtaşi pe cei tineri, pe cei ce vin după noi, la bunurile sufleteşti moştenite din vechime, să le predăm lor ca pe o zestre de mare preţ. Iar zestre mai de preţ nu e alta, ca averea de cuget şi simţire, închisă şi păstrată cu sfântă grijă de-a lungul vremurilor, în adâncurile sufletului românesc şi creştinesc al moşilor şi strămoşilor noştri!" (G. Breazul)

Bibliografie:

1. Stanciu, Stoian, Petre, Alexandru - *Pedagogie şi folclor*, EDP, Bucureşti, 1978;
2. Niculiţă-Voronca, Elena, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998.

TRADIŢII ŞI OBICEIURI POPULARE ROMÂNEŞTI ÎN SERBĂRILE ŞCOLARE

Înv. Vasilica Sfetcu, Liceul Teoretic „T. Vladimirescu'', Drăgăneşti-Olt, Jud. Olt,
Înv.Marinela Spătaru, Şcoala cu cls.I-VIII Comani, Drăgăneşti-Olt

Folclorul reflectă o anumită viziune despre lume, viaţă, exprimând idei, sentimente şi convingeri pe care poporul le-a trăit şi pentru a căror înfăptuire a luptat în decursul istoriei sale milenare.

Tradiţiile româneşti constituie una dintre valorile inegalabile şi incontestabile ale poporului nostru şi nu trebuie să lăsăm timpul şi evenimentele lumii moderne să ne facă să le uităm. Alături de literatură, care constituie un factor cu eficienţă deosebită în educaţie, arta populară are şi ea o contribuţie de seamă. În primul rând, copiii încep să înţeleagă specificul poporului din care fac parte, aspiraţiile lui, idealurile de ieri şi de azi, care sunt oglindite în obiceiurile şi tradiţiile populare.

Începând cu obiceiurile prilejuite de fiecare eveniment important din viaţa poporului şi terminând cu cântecele, dansurile şi strigăturile nelipsite de la aceste datini, izvorul lor e nesecat pentru cel ce vrea să le cunoască şi să le adune în mănunchi pentru a le dărui din nou.

La Drăgăneşti-Olt, ca la toţi locuitorii din zonă, obiceiurile ce marchează evenimentele principale ale vieţii sunt aceleaşi şi nu se deosebesc de cele care sunt caracteristice românului. Potrivit cu momentul impus de starea existentă, dansul şi muzica, gestul şi îmbrăcămintea ritualurilor structurate în realizări teatrale, jucate individual sau în colectiv de participanţii la viaţa obştei sunt forme de manifestare umană specifice, asemănătoare la toate satele Câmpiei Boianului.

Cel mai vechi şi mai spectaculos dintre obiceiurile tradiţionale româneşti cuprinde aspecte ale credinţei în existenţa Rusaliilor (spirite rele feminine) şi ale cultului unui străvechi zeu cabalin, acest fapt reieşind din numele obiceiului: Căluş, Căluşari, Căluţ sau Calucean. Unele piese poartă şi ele denumiri adecvate cum ar fi: căluş sau cal, dansul propriu-zis imitând , de altfel, tropăitul acestui animal. Totodată, este şi un prilej de venerare a strămoşilor, sâmbăta de dinaintea Rusaliilor fiind cunoscută şi sub denumirea de Moşii de vară.

Varietatea folclorului nostru dezvăluie copilului, în mod treptat, frumuseţile artei populare, în al cărei conţinut sunt înmănuncheate sentimentele poporului nostru.

Aceste obiceiuri, prezentate prin intermediul atrăgător al activităţilor extracurriculare, dezvoltă copiilor sentimentele de mândrie locală, de dragoste şi respect pentru valorile acestui popor. Dacă va dori să ştie cine este, copilul trebuie să-şi cunoască rădăcinile.

Valorificând frumuseţea tradiţiilor şi obiceiurilor populare în cadrul serbărilor reuşim să înfrumuseţăm viaţa copiilor, îi ajutăm să cunoască tradiţiile româneşti şi rolul important pe care-l au în viaţa oamenilor din cele mai vechi timpuri, modul cum aceste tradiţii au dăinuit. Prin conţinutul serbărilor îi ajutăm pe copii să înţeleagă mesajul şi conţinutul acestor obiceiuri populare, adaptându-le particularităţilor de vârstă şi aptitudinilor artistice individuale. Cu acest prilej introducem copiii într-o lume frumoasă a cântecului, dansului, poeziei, poveştilor, glumelor şi strigăturilor unor evenimente tradiţionale , copiii având posibilitatea să cunoască frumuseţea şi bogăţia folclorului, diversitatea tradiţiilor şi obiceiurilor româneşti.

În acest sens am inclus permanent în activităţile extraşcolare şi activităţi legate de folclor, încă din clasa I, la început prin şezători care i-au ajutat să cunoască obiceiurile populare, cântecele reprezentative ale zonei din care facem parte , dar şi din celelalte zone ale tării, după care, în clasele mai mari am încercat să-i învăţăm paşi de dans popular. Copiii au fost uşor atraşi de aceste activităţi şi prin faptul că primele dansuri au fost realizate pe melodii populare de pe CD-urile grupurilor Bimbam, Cutiuţa muzicală, melodii atractive , adaptate vârstei şi pe care elevii puteau fi foarte receptivi. În clasele mai mari am trecut şi pe melodii populare şi paşi autentici olteneşti

Scanned with OKEN Scanner

şi am închegat un grup popular cu care am participat şi la Festivalul naţional de dans pentru copii „Prietenii Dansului'',ediţia a II-a, iunie 2007, organizat la Bucureşti, unde elevii noştri au obţinut premiul I.

Insuflându-le dragostea faţă de arta populară copiii s-au înscris în ansamblul folcloric„Hora'' al Casei de Cultură din oraşul nostru, ansamblu cu care au participat la diferite spectacole şi concursuri atât din judeţ ,dar şi din ţară. Astfel, şi colaborarea şcolii cu instituţiile de cultură sunt un mijloc eficient de păstrare a tradiţiilor populare româneşti, iar noi, cadrele didactice trebuie să avem grijă ca această legătura să existe permanent . De asemenea , la fel de eficiente sunt şi excursiile şi vizitele la muzeele de istorie, etnologie şi folclor , Muzeul satului unde pot fi recunoscute aspecte ale folclorului din toate zonele ţării, acţiuni pe care noi le realizăm cu fiecare serie de elevi.

Activităţile extraşcolare în rândul cărora se încadrează şi cele legate de folclor sunt apreciate atât de către elevi, cât şi de factorii educaţionali pentru că urmăresc lărgirea şi adâncirea influenţelor exercitate în procesul de învăţământ; valorifică şi dezvoltă interesele şi aptitudinile elevilor; organizează într-o manieră plăcută, relaxantă, timpul liber al şcolarilor; formele de organizare au un caracter recreativ; elevii îşi manifestă spiritul de iniţiativă; au un efect pozitiv pentru munca desfăşurată în grup; sunt caracterizate de optimism şi umor; creează un sentiment de siguranţă şi încredere tuturor participanţilor; contribuie la dezvoltarea personalităţii armonioase a copiilor.

Aceste activităţi dau posibilitatea de a completa în volumul de activităţi ale copiilor ceva cu care ei vor rămâne în suflet toată viaţa, pentru că locurile natale pot contribui la impresii puternice asupra sentimentelor şi emotivităţii şcolarului.

Aceste activităţi i-au determinat să fie dezinvolţi, să aibă preocupări comune,i-au unit, i-au ajutat să formeze un grup omogen, pentru că ei îşi acordă sprijin, se ajută unii pe alţii pentru a reuşi şi pentru ca întregul colectiv să fie apreciat.

Realizarea obiectivelor urmărite în activităţile extracurriculare depinde de talentul învăţătorului, de dragostea sa pentru copii,de modul creator de abordare a temelor prin punerea în valoare a posibilităţilor şi resurselor de care dispune clasa de elevi.

Modalitate eficientă de transmitere a obiceiurilor populare este şi şezătoarea. Vom prezenta una dintre cele realizate de noi care poate fi adaptată în funcţie de zonă.

ŞEZĂTOARE „SATUL MEU DE LÂNGĂ OLT''

DECORUL: O cameră ţărănească. De-a lungul pereţilor sunt aşezate lăiţi cu găuri pentru fixarea furcilor de tors. Pe pereţi icoane vechi, prosoape ţesute şi farfurii ţărăneşti. O traistă e agăţată într-un cui; pe o masă o ulcică de lut pentru băut, o cofă de lemn cu apă şi scaune.

PREZENTATORII:

I. Ne-am gândit să-mpodobim / Cât mai bine clasa noastră / Să vedeţi cât vă iubim / Hai la şezătoarea noastră!! / II. Zilele cu şezătoare / Sunt zile de sărbătoare: / Bătrânii ne-nvaţă hora / Şi ne transmit tuturora / Obiceiele din sat, / Tot ce trebuie păstrat.

Gazda, lele Floarea se ridică şi începe să mătură prin casă când se aude zgomot de afară; intră 4-5 fete, îmbrăcate în port popular oltenesc. Ele au coşuleţe în care şi-au adus lâna şi fusurile pentru tors, andrele şi gheme pentru împletit.

FETELE: - Bună seara, lele Floare! / FLOAREA: - Bună seara, fată mare! / Doar voi aţi venit acum? / O FATĂ: - Mai sunt şi alţii pe drum! / FLOAREA: - Hai, intraţi şi luaţi loc! / Aşezaţi-vă comod! / FETELE: - Lucrul să ni-l pregătim / C-am venit ca să muncim! /

Fetele îşi caută loc, când se aude la uşă alt grup de 2 fete însoţite de 5 băieţi. Le deschide nea Marin, în timp ce lele Floarea aduce alte 2-3 scaune.

MARIN: Dar bine că aţi venit, / Multe-avem de povestit / Şi mai multe de lucrat, / Lâna e de scărmănat.

UN BĂIAT: Frumos e iarna la noi / Când şezătoare-i în toi / Povestim pe înserat / Şi cântăm ce-am învăţat. /ALTUL: Satul meu de lângă Olt/Să-l uit vreodată nu pot./Cât de mult m-aş depărta/Satul eu nu-l pot uita.

Se cântă cântecul „Satul meu, grădină dragă'' al Ilenei Constantinescu, timp în care fetele torc, cos sau împletesc, nea Marin se mai uită la foc şi mai pune câteva nuiele.

UN BĂIAT: Nea Marine, spune-acuş' / Povestea despre căluş, / Joc mândru de pe la noi / Jucat de tineri flăcăi. / MARIN: Sâmbăta pe la Rusalii / Vin în ceată căluşarii / Cu vătaful lor în frunte / Merg prin sat ca să colinde. / Dansul zeului cal imită, / Spiritele rele alungă / Fiindcă Babele Rusalii / Pot îmbolnăvi mulţi oameni. / Mutul face giumbuşlucuri / Şi de vătaf nu ascultă, / Pedepseşte dansatorii, / Glumeşte cu privitorii. / Până târziu pe-nserat / Căluşarii merg prin sat / Salutând cu „Halai şa!'' / Steagul lor de-al apăra. / FLOAREA: Dar voi, mândri fecioraşi, / Paşi de căluş, ia jucaţi, / Căci bătrânii de prin sat / Sigur că v-au învăţat.

Băieţii execută pe melodia căluşului câţiva paşi simpli strigând:

UN BĂIAT: Să ne ascultăm vătaful / Să jucăm căluşul drag, / În cinste şi omenie, / În dreptate şi frăţie.

TOŢI: Iar acum, iar aşa, Hop,hop, halai şa, / I-auzi, i-auzi, / I-auzi, i-auzi, / Haide , taică, sus cu ea, / Hop, hop, halai şa.

Se repetă strigăturile în funcţie de numărul măsurilor stabilite pentru joc.

Scanned with OKEN Scanner

O FATĂ: Soc, soc, floare de soc, / Ne-ai adus feciori la joc, / Ce bine-i cu voie bună, / Putem lucra şi-o săptămână./ALTA: Lâna toată scărmănăm/Dar şi-un cântec să cântăm,/Gazda s-o înveselim / Şi flăcăii să-i uimim.

Fetele cântă un cântec oltenesc al Mariei Lătăreţu: Au plecat olteni la coasă

UN BĂIAT: Hai puţin să mai jucăm, / Să ne mai înviorăm / Cu „Jianca'' olteneasc㠀, / Podelele să trosnească. / ALTUL: Frunză verde busuioc, / Hai, mândruţo, să te joc! /

Toţi băieţii şi fetele se încing în *horă „Jianca''*, cântând în acelaşi timp:

Fetele se aşează şi reiau lucrul. Băieţii stau pe lângă ele pe scaune şi în picioare. Gazda umple ceşcuţele cu apă şi serveşte dansatorii, apoi le aduce mere şi nuci. Nea Marin verifică focul.

O FATĂ: Eu băgai arnici în ac / Şi-ncepui să cos cu drag / Cămaşă cu râuri multe / Şi cu florile bătute / Ca să merg în sat la vară / Feciorilor să le fiu dragă. / Şi să joc tare, cu foc, / În dragoste s-am noroc. / FLOAREA: Draga mamii copiliţă, / Bobocel de garofiţă, / Dumnezeu să-ţi facă parte / De noroc şi sănătate! / Şi, oriunde-ai fi în lume, / Să ai numai zile bune! / O FATĂ: Nea Marine, noi nu ştim / Hora din casă s-o pornim. / Şi vrem să ne spui şi nouă / De ce se numeşte-aşa / Şi nu-i spune altcumva? / MARIN: La căsuţa mea din vale / Sunt fete la şezătoare / Şi-am făcut foc de nuiele / Să vină feciori la ele. / Dar odaia mea-i cam mică / Şi când faceţi o horică / Pentru că voi sunteţi mulţi / Veţi juca puţin mai strânşi: / Asta e hora din casă, / Tinerii pot s-o pornească.

Nea Marin ia băieţii şi execută câţiva paşi din ***„Hora din casă''***,timp în care fetele râd, torc, îşi fac semne privindu-i pe băieţi.Se foloseşte melodia adecvată pentru 4-8 măsuri. Când încheie dansul, fetele îi aplaudă.

O FATĂ: Vai, dar rău s-a-ntunecat, / Lucrul l-am cam terminat. / Să mergem acum spre casă. / A fost o seară frumoasă! / UN BĂIAT: Rămâi gazdă sănătoasă! / Noi acum mergem acasă / Căci suntem veniţi de ieri / C-au fost bune rânduieli. / GAZDA: Dar acuma, pe final, / Hai c-un cântec de oltean / Să-ncheiem seara de lucru / Cu un cântec ce ni-i mândru. / Toţi cântă: M-a făcut mama oltean.

Bibliografie:

Sărbători şi obiceiuri Oltenia, Academia Română, Institutul de etnografie şi folclor „C. Brăileanu", Editura Enciclopedia

Revista „Învăţământul primar" , nr. 2 – 3, 2002

ARTTERAPIA - MODALITATE DE COMUNICARE A MESAJULUI RELIGIOS ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL SPECIAL

Prof. Popa Cristina, Şcoala Specială „Constantin Păunescu", Iaşi

Am ales acest titlu al lucrării deoarece doresc o abordare a mesajului religios într-un mod creativ şi mai puţin conformist.

Mesajele religioase pot fi transmise prin intermediul limbajului, adică prin comunicare verbală, dar concomitent mesajele sunt completate de gesturi decente, mimică şi intonaţie ceea ce numim *comunicare nonverbală.* Expresia verbală tonalitatea, timbrul vocal, accentul, intensitatea şi pauzele între mesaje sporesc puterea de convingere a profesorului de religie şi captează interesul învăţăceilor.

Conţinuturile religioase sunt preluate şi adaptate vârstei şi capacităţii de înţelegere a elevilor, dar permanent sunt completate de un limbaj expresiv, de o încărcătură afectivă bine nuanţată, facilitând însuşirea învăţăturilor creştine şi de către eleviii din învăţământul special.

Actul educaţional terapeutic reprezintă o modalitate de formare a unor priceperi, deprinderi, convingeri într-o manieră nouă faţă de cea obişnuită şi vizează sensibilizarea religioasă a elevilor, formarea unor atitudini creştine, dar şi modificare comportamentelor inadecvate, diminuarea trăirilor conflictuale, depăşirea timidităţii în vederea adaptării optime la mediul şcolar şi social.

În practica educaţională am întâlnit, deseori, elevi care răspund cu dificultate cerinţelor şcolare. Respectivii elevi, fie nu au reuşit să comunice eficient atât cu colegii cât şi cu cadrele didactice, fie nu au reuşit să-şi însuşească minimum de cunoştinţe necesare promovării nivelului de învăţământ, fie s-au izolat într-un colţ de clasă sau au deranjat permanent colectivul de elevi şi profesori. Aceştia sunt numiţi *elevii-problemă sau cei greu educabil,* după psihanalistul Albert Adler.

Aceştia se încadrează în categoria *elevilor cu cerinţe educaţionale speciale* şi solicită o abordare personalizată, centrată pe resursele şi pe disponibilitatea fiecărui copil în parte. Profesorul va trebui să îşi adapteze intervenţia sa şi să o completeze permanent, transformînd-o dintr-un act educaţional obişnuit într-un act terapeutic - recuperator cu valenţe formative şi de modelare a personalităţii elevului cu cerinţe educaţionale speciale.

În acest caz, profesorul acţionează într-un spaţiu nonconvenţional, organizat în funcţie de nevoile şi de interesele manifestate de elevi.

Atât obiectivul educaţional cât şi scopul final urmăresc reechilibrarea şi dezvoltarea armonioasă a structurii personalităţii tulburate din varii motive şi instalarea stării de normalitate în rândul semenilor.

Multe din materiale didactice sunt construite de copii, în funcţie de scopul urmărit printr-o activitate educativă, bine descrisă de către profesor.

Scanned with OKEN Scanner

Obiectivele şi *scopurile finale* ale activităţilor educative sunt terapeutice şi constau în reechilibrarea şi dezvoltarea funcţională, armonioasă a structurii personalităţii tulburate.

Mijloacele de învăţământ sunt diverse instrumente didactice auxiliare, care facilitează transmiterea şi însuşirea informaţiei didactice. În artterapie intervine *funcţia estetică a mijloacelor de învăţământ.* Angajează elevii în perceperea şi aprecierea frumosului în cele trei categorii de valori estetice: ale naturii, ale societăţii şi ale artei.

Toate acţiunile se caută a fi exprimate printr-un act artistic cu valenţe formative, ce valorizează potenţialul creativ al elevilor implicaţi în programele de artterapie. Astfel, este necesar să regândim procesul instructiv-educativ şi să-l adaptăm nevoilor, intereselor şi convingerilor elevilor noştri. Este bine ca, uneori, noi, adulţii să parcurgem călătoria dezvoltării fiinţei umane în sens invers, de la maturitate la copilărie şi să-i învăţăm pe elevi să devină ceea ce îşi doresc, prin intermediul jocului. În acest sens, cea mai adecvată strategie didactică pe care o propun, şi în cadrul orelor de religie, este *teatrul.* Dramatizarea actului educativ are profunde implicaţii de ordin afectiv şi poate promova cu uşurinţă acele comportamente moral-religioase admirabile. Elevul are posibilitatea de a exersa „pe viu" conţinutul lecţiei şi-l va reţine pentru o perioadă mai lungă de timp, tocmai pentru că el s-a implicat în mod personal şi plenar, în vederea transmiterii mesajelor moral-religiose. În acest context inedit, Cuvântul lui Dumnezeu prinde viaţă pe buzele copiilor noştri, ceea ce se constituie într-un fapt cu totul minunat.

Analiza comparativă a unui mod de lucru clasic şi a unui mod de lucru alternativ, activ - participativ, cum este teatrul de animaţie, m-a condus la următoarele observaţii:

Strategia didactică	Mod de lucru tradiţional	Mod de lucru alternativ
• Metodele de lucru sunt:	• lectura, povestirea, explicaţia, conversaţia, audiţia muzicală.	• elemente de teatru de animaţie si interpretare pe roluri, cor de copii. • păpuşi, paravan improvizat, cortină, elemente de recuzită, costume, elemente de decor;
• Mijloace de învăţământ	• *Sfânta Scriptură*, manualul de religie, planşe tematice, etc.;	• *o echipă interdisciplinară* formată din profesorul de religie, psihopedagogul, profesorul de educaţie specială, profesorul de educaţie muzicală.
• Resurse umane	• un cadru didactic: învăţător sau profesor	• Se observă un interes crescut din partea elevilor, chiar şi a celor cu rezultate mai slabe la învăţătură. • Informaţia este captată pe două canale: vizual şi auditiv;
• Efectele şi modul de învăţare	• Elevii vor lucra în ritm propriu, în funcţie de bagajul anterior de cunoştinţe şi de starea de spirit de moment (oboseala).	• Cresc şansele de a reţine materialul informaţional pe o durată mai mare de timp. • Se creează o atmosferă de lucru plăcută şi tonică. • Se creează legături afective între elevi şi îndrumători. Se consolidează încrederea de sine şi faţă de semeni. • Creşte interesul pentru activitatea şcolară. • Se creează noi situaţii de învăţare în contexte inedite. • Elevii cu nevoi speciale pot înţelege mai uşor realitatea, sunt pregătiţi pentru situaţii de viaţă cotidiană. • Elevii se implică personal şi cu convingere pentru a transmite cât mai fidel mesajul creştin şi pentru a produce o anumită rezonanţă în sufletele ascultătorilor.

Iată, deci, o modalitate facilă de optimizare a actului educaţional, de completare a cuvântului cu imaginea şi cu mişcarea, realizate într-un mod original de către elevi. Este adevărat că nu toate temele de educaţie religioasă pot fi dramatizate sau reduse la un joc didactic, discernământul alegerii aparţine educatorului creştin.

Deşi teatrul este privit ca parte a procesului didactic, în realitate este folosit doar ocazional, ca modalitate de exprimare artistică a elevilor în cadrul unor serbări şcolare. Teatrul poate fi folosit în procesul instructiv-educativ, în diverse arii curriculare, la toate grupele de vârstă.

Teatrul poate fi considerat un act educaţional cu reale valenţe formative deoarece: pune în valoare elevii; dezvoltă capacitatea de comunicare a elevilor; stimulează elevul pentru însuşirea conţinuturilor literare, religioase şi moral - civice, într-o manieră activ-participativă; dezvoltă memoria, imaginaţia, capacitatea de analiză, autocunoaşterea, empatia; creează prilej de aplicare a unor valori morale, între copii şi îndrumătorii acestora; favorizează lucrul în echipă; stimulează şi reglează comportamentul şi fluenţa vorbirii în public; diminuează timiditatea şi frânează comportamentele inadecvate.

Propun câteva ***teme cu conţinut religios-moral care pot fi transmise prin intermediul artterapiei:*** sceneta Naşterea Domnului, Magii de la Răsărit, Nunta din Cana Galileii, Pilda Samarineanului milostiv, Pilda fiului risipitor, Pilda vameşului şi a fariseului, Intrarea Domnului în Ierusalim (Sărbătoarea Floriilor).

În Şcoala Specială „Constantin Păunescu" din Iaşi funcţionează un atelier de terapie educaţională şi un număr important de cercuri educative, unde elevii noştri învaţă să picteze. Unii elevi talentaţi doresc să realizeze *picturi cu teme religioase.* Pictarea unor portrete de sfinţi sau biserici le aduce multă bucurie şi pace sufletească.

Scanned with OKEN Scanner

În învățământul special s-au desfășurat cinci ediții ale Olimpiadei de creație plastică religioasă, concurs școlar organizat pe două secțiuni: *I. Icoana - fereastră spre cer și II. Biserica - lăcaș de sfințenie.* La acest eveniment au participat elevi din toate școlile speciale din județul Iași, din cele trei niveluri de învățământ: primar, gimnazial și profesional. Elevii participanți la olimpiada de religie au împletit talentul, munca și rugăciunea într-un minunat efort creator. Din penelul mânuit cu iscusință de micuții iconari au apărut chipuri luminoase și expresive ale sfinților dar și biserici, lăcașuri de închinare și sfințenie. Pictura cu temă religioasă este o modalitate de sensibilizare spirituală, de reechilibrare afectivă, de relaxare, comunicare și integrare socială.

Pentru elevii din învățământul special pictura religioasă se constituie într-o preocupare permanentă. Acest gen de activitate didactică presupune multă dăruire, pricepere, măiestrie, imaginație, atât din partea elevilor, cât și a îndrumătorilor lor.

Pictura religioasă este o modalitate de exprimare simbolică a sentimentelor religioase, ce cultivă iubirea față de Dumnezeu, consolidează comuniunea de iubire și de atașament între elevi. Prin aceste concursuri de creație religioasă promovăm și cultivăm înclinațiile artistice ale copiilor din învățământul special, furnizăm noi situații de învățare, stimulăm stima de sine a elevilor cu C.E.S., cultivăm relațiile interpersonale oferind un mediu cooperant, permisiv, echilibrat și integrator.

Profesorul de religie este transmițător al valorilor școlii, dar și al Sfintei Biserici, este omul care trebuie să citească poemul minunat pe care Dumnezeu L-a scris în sufletul curat al copilului încredințat nouă spre educare. Comunicarea religioasă realizată în școală, dar și în Biserică are o importanță deosebită pentru formarea personalității moral - religioase a elevilor.

Activitățile educative de tipul artterapiei nuanțează latura expresivă și cultivă viața afectivă a elevilor cu cerințe educaționale speciale. Aceste activități contribuie la realizarea scopurilor educației și conduc la armonizarea relațiilor interumane.

Bibliografie:

1. Cucoș Constantin, *Educația religioasă-repere teoretice și metodice,* Editura „Polirom", Iași, 1999.
2. Băncilă Vasile, *Inițierea religioasă a copilului,* Editura „Anastasia", București, 1996.
3. Ciobanu Ciprian, *Conotații psihosociale ale deficienței mintale*, Editura A 92, Iași, 1996.
4. Ciobotaru Anca, Mihailovici Elena, *Valențe formative și terapeutice ale teatrului,* Editura „Spiru Haret", Iași, 2003.
5. Posard Philippe, *L'enfant d'aujourd'hui,* Desclee de Bromwer, Paris, 1937.
6. Pr. Nechita Vasile, *Biserica și școala în slujba comunității locale,* Editura „Sfântul Mina", Iași, 2004.
7. Pr. Șebu Sebastian, Opriș Monica, Pr. Opriș Dorin, *Metodica predării religiei,* Alba-Iulia, 2000.

„DIN BĂTRÂNI, DIN OAMENI BUNI"

Ed. Aurelia Roata, Grăd.. P. P. „Aschiuță" Suceava
Valentina Musca - Grăd. P. P. „Dumbrava Minunată" Suceava

MOTO: „Folclorul este cartea de identitate a neamului"

Creația folclorică locală oferă iubitorilor de frumos, un fond bogat, inedit și valoros.

Asemuind creația populară cu o fereastră larg deschisă spre lumea de demult, dar și spre ziua cea prezentă și viitoare ne-am dorit să pătrundem cu copiii în lumea miraculoasă, atât de bogată și frumoasă a datinilor și obiceiurilor tradiționale. Ele dau frumusețe vieții și definesc caracteristicile unui popor. Vor înțelege originea și însemnătatea lor, doar aducând câte o fărâmă din fiecare în fața copiilor, pentru a nu condamna la uitare, valorile adevărate

OPTIONAL-FOLCLOR

TIPUL: la nivelul mai multor categorii de activitate
NIVEL: II
DURATA: 1 an școlar
NR. DE ORE PE SAPTAMANA: 45 minute

ARGUMENT

Printre multiplele sarcini ale grădiniței se regăsește și cea privind fondul de valori al creației populare, știut fiind faptul că un popor care nu păstrează și nu-și cultivă tradițiile își va pierde identitatea.

Dorința de a salva de la uitare neprețuitele comori de artă ale folclorului a constituit premisa alegerii acestui opțional.

Prin caracterul său interdisciplinar, opționalul implică muzică, dans, activități practice și artistic-plastice. În acest fel, copiii fac conexiuni și se creează o ambianță interactivă cu valențe cognitive, raționale, educative, volitionale, afective și estetice măsurabile.

Scanned with OKEN Scanner

Consider că este necesară îmbinarea acestor activităţi pentru a contribui la cunoaşterea tradiţiilor şi obiceiurilor din străbuni, la receptarea frumosului din arta populară şi transpunerea lui în activitatea poetică din grădiniţă, iar copiii se vor simţi utili şi fericiţi, nu doar auzind „poveşti" despre folclor ci practicându-l. Vor vedea că este un tezaur uman viu, învăţat în mod agreabil, cu valorile lui nepieritoare.

OBIECTIVE DE REFERINŢĂ

O1 – Să cunoască unele elemente de bază ale folclorului local;
O2 – Să manifeste interes pentru datinile şi obiceiurile calendaristice creştine;
O3– Să recepteze mesaje ale cântecului popular, dezvoltându-şi capacităţile interpretative;
O4– Să-şi dezvolte deprinderile de a percepe şi contempla obiecte estetice cultivându-şi dragostea faţă de tradiţii, obiceiuri, artă populară specifică;
O 5– Să execute pasi de dans popular dovedind coordonare in miscari si ritm.

O 1 – Să cunoască unele elemente de bază ale folclorului local

LUNA	Nr.	ACTIVITATI DE INVATARE	CONTINUTURI	MODALITATI DE EVALUARE
OCTOMBRIE	1	„Ca ala noi in Moldova" – vizita la Hanul Domnesc	Cunoaşterea specificului moldovenesc	
	2	„Costume naţionale" – observare	Cunoaşterea elementelor specifice costumelor naţionale	
	3	Romăncuţa/Romănaşul memorizare	Obiceiuri si traditii bucovinene	
	4	Piese componente ale portului popular – decorare	Decorarea unor obiecte cu motive populare	
	5	„Poarta-te cum ti-e portul"		Expoziţie

O 2 – Să manifeste interes pentru datinile si obiceiurile calendaristice creştine

LUNA	Nr.	ACTIVITATI DE INVATARE	CONTINUTURI	MODALITATI DE EVALUARE
NOIEMBRIE	1	„Datini şi obiceiuri" - convorbire -	Cunoaşterea unor datini şi obiceiuri legate de sărbătoarea Crăciunului	
	2	„Dansul căiuţilor" - dans -	Executarea paşilor de dans	
	3	„Strigături la dansul caprei şi ursului"- memorizare -	Memorarea strigăturilor specifice	
DECEMBRIE	4	„Sus la poarta Raiului" - colind-	Învăţarea unui colind	
	5	„Aseară pe-nserate" - colind -	Transmiterea unor mesaje	
	6	Tradiţii si obiceiuri de Crăciun		Serbare

O 3 – Să recepteze mesaje ale cântecului popular, dezvoltându-şi capacităţile interpretative

LUNA	Nr.	ACTIVITATI DE INVATARE	CONTINUTURI	MODALITATI DE EVALUARE
IANUARIE	1	„Din bătrâni, din oameni buni"	Vizionarea unei casete video cu spectacole folclorice	
	2	„Când aud fluier si scripca"- audiţie	Audierea unor cântece populare moldoveneşti	
	3	„La fata jucăuşa sta gunoiul după uşa" - proverbe si zicători -	Înţelepciunea poporului reflectata in proverbe si zicători	
FEBRUARIE	4	„Mi-a zis mama ca mi-o da" – cântec	Satirizarea prin cântec a unor defecte omeneşti	
	5	„Sunt o fata frumuşică" - cântec -	Învăţarea textului, a tempoului si a ritmului impus de acesta	
	6	„Jucaţi oameni buni si voi" – cântec	Interpretare vocala individuala si in grup însoţita de recuzita folclorica	
	7	„Jucaţi oameni buni si voi" – joc	Mişcare cu acompaniament ritmic	
MARTIE	8	„Micii interpreţi"		Concurs

O 4 – Să-şi dezvolte deprinderile de a percepe şi contempla obiecte estetice cultivându-şi dragostea faţă de tradiţii, obiceiuri, artă populară specifică

LUNA	Nr.	ACTIVITATI DE INVATARE	CONTINUTURI	MODALITATI EVALUARE
MARTIE	1	„Artişti meşteşugari" - vizionare -	Cunoaşterea unor îndeletniciri tradiţionale	
	2	„Din secretele bunicilor" – decorare	Decorare pe suport de lemn (linguri, cofiţe)	
	3	„Catrinţa bunicii" - ţesătura -	Meşteşuguri populare tradiţionale	
APRILIE	4	„Ulciorul"- modelaj	Utilizarea unor tehnici simple de modelare a lutului	
	5	„Ouă încondeiate" - încondeiere -	Cunoaşterea si păstrarea obiceiurilor- încondeierea ouălor	
	6	„Micii meşteri mari"		Expoziţie

Scanned with OKEN Scanner

O 5 – Să execute paşi de dans popular dovedind coordonare in mişcări si ritm

LUNA	Nr.	ACTIVITATI DE INVATARE	CONTINUTURI	MODALITATI EVALUARE
MAI	1	„Drag mi-e jocul romanesc", întâlnire cu dansatorii Ansamblului Ciprian Porumbescu	Familiarizarea cu unele dansuri specifice zonei	
	2	„Poţi sa faci la fel?" – joc imitativ -	Familiarizarea cu paşi de dans	
	3	„Trandafirul"- dans popular	Exersări individuale si in perechi	
	4	„Hora"- dans popular	Exersarea fragmentata si globala a figurilor dansului	
IUNIE	5	„Hora"- dans popular	Pastrarea ritmului impus de melodie	
	6	„Hora", „Trandafirul" - suita de dansuri -	Perseverarea in executarea paşilor de dans invatati	
	7	„La izvor de joc si cant"		Şezătoare

Bibliografie:
1. Zoicaş Lidia Toma, *Pedagogia muzicii şi valorile folclorului*
2. Ciornei Aurelian, *La izvor de Joc şi cânt, comori folclorice bucovinene,* Ed. Muşatinii, Sv. ,2000
3. Mureş Rădăşanu, Iacob Lascu, *Dansuri populare din toată ţara,* Ed.D.P.Buc..1969
4. Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români, partea a II-a,* Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994
5. *Activităţi opţionale în grădiniţă*, Editura AS'S, 2000

VALENŢE MULTICULTURALE ÎN DOBROGEA

Înv. Dobre Adriana, Şcoala „Gala Galaction", Mangalia, judeţul Constanţa

Existenta unor identităţi multiple, a valorilor, tradiţiilor, obiceiurilor şi a modului de relaţionare diferit dintre diverşi indivizi sau grupuri, impun cu necesitate abordarea educaţiei şi a societăţii din perspectiva interculturală. Aceasta reprezintă atât o nouă provocare, cât şi o condiţie pentru realizarea coeziunii sociale care are la bază cultivarea respectului reciproc şi a înţelegerii atât între indivizi cât şi între grupuri.

În oricare colţ de ţară s-ar afla, învăţătorul este cel care a rămas un misionar veritabil al neamului românesc, care are nobila misiune de a-l învăţa pe copilul de azi, adolescentul şi adultul de mâine, să păstreze cu sfinţenie toate valorile pe care înaintaşii noştri ni le-au lăsat.

Educaţia interculturală apare ca termen şi în conţinutul Noilor educaţii. Aceasta e un concept, care se referă la posibilitatea educării grupurilor etnice, religioase, culturale şi tradiţionale pentru a conviețui în acelaşi sau în diferite spaţii geografice, pentru a munci împreună în spiritul înţelegerii şi al respectului reciproc. Chiar dacă limba e cel mai important mod de integrare etnică, cunoaşterea reciprocă nu se limitează doar la a şti limba în care celălalt comunică. Buna înţelegere între oameni este uneori împiedicată de diferenţele culturale. Fiecare comunică diferit, fiind influenţat în mod sigur de cultura proprie. Pentru că societatea informaţională şi globalizarea educaţiei oferă posibilitatea de a circula rapid sau de a ne informa rapid, de a munci departe de locurile natale, trebuie să abordăm această latură a educaţiei din perspectiva formării viitorilor cetăţeni, care să nu-şi renege originile şi să promoveze valorile româneşti sau care ar fi ele, oriunde s-ar afla.

Totalitatea programelor educaţionale, acţiunile şi activităţile desfăşurate având ca obiectiv educaţia multiculturală şi interculturală, facilitează acomodarea grupurilor etnoculturale minoritare şi, în acelaşi timp, acomodarea şi deschiderea societăţii majoritare la modelele culturale specifice grupurilor minoritare.

Având în vedere faptul că educaţia are loc pe tot parcursul vieţii unui individ şi mai intens în prima perioadă a vieţii, instituţiile autorizate, şcoala (mezosistemul), comunitatea (macrosistemul) şi societatea sunt menite să concentreze atenţia subiecţilor spre cunoaşterea celor în mijlocul cărora îşi desfăşoară activitatea, spre propria identitate, cât şi spre valorile umane universale.

Organizarea sistematică a activităţilor derulate în şcoală, va angaja elevul într-un proces de identificare şi cunoaştere a diferenţelor culturale, de cunoaştere a oportunităţilor educaţionale pentru toate etniile din interiorul societăţii, de înţelegere că ei sunt de fapt musafiri, reprezentanţii unei culturi, şi negarea accepţiunii sistemice atribuite culturii în general, etc.

Educaţia interculturală semnifică orice activitate socială, vizând transmiterea către indivizi a moştenirii în care aceştia se inserează. O societate nu are o singură cultură, deşi are o cultură dominantă, în cadrul ei se manifestă şi o serie de subculturi ale diverselor grupuri.

Tranziţia de la un învăţământ monocultural la unul multicultural este în atenţia statului, devenind o politică de stat. Educarea şi exprimarea însuşirilor proprii personalităţii elevilor se realizează prin crearea unor contexte situaţionale eliberate de stereotipii, astfel încât cei care învaţă să fie antrenaţi şi să participe la dobândirea deprinderilor şi strategiilor intelectuale instrumental-creative, specifice unor domenii de cunoaştere.

Şcoala are misiunea de a permite fiecărui copil să crească, să-şi dezvolte spiritul, corpul şi inima, inteligenţa, sensibilitatea, creativitatea; de a permite copiilor să înveţe să trăiască împreună, unii cu alţii, cu persoane diferite, încât să-şi poată ocupa progresiv locul în societate, să poată deveni cetăţeni activi.

Scanned with OKEN Scanner

Interculturalitatea este înainte de orice respectul diferenţelor. Cadrele didactice sunt garanţii acestor rigori ale spiritului care veghează asupra diferenţelor, pentru a învăţa, a cunoaşte şi a înţelege ceea ce ne leagă, ceea ce ne face asemănători, ceea ce ne apropie.

„Voi sărbătoriţi într-un fel, la noi e diferit" - Suntem diferiţi, dar nu înseamnă că unul este mai bun decât celălalt, cu toţii avem un potenţial valoric egal. Toţi avem o cultură asemănătoare, dar în acelaşi timp şi culturi diferite. Acestea ţin de religiile noastre, de grupul nostru etnic, de valorile politice, sociale, de familiile noastre. Unica posibilitate ca oamenii să devină solidari este recunoaşterea şi estimarea acestor diferenţe şi similitudini.

Pentru obţinerea unor rezultate corespunzătoare în activitatea didactică nu se poate acţiona dacă nu se cunoaşte foarte bine copilul cu particularităţile sale. În acest sens învăţătorul trebuie să posede o gamă largă şi variată de metode şi procedee cu ajutorul cărora să acţioneze singur, operativ şi eficient, în vederea cunoaşterii personalităţii elevilor de vârstă şcolară mică. Elevul în aceste situaţii se simte stimulat să participe şi să-şi spună opinia.

Sarcina şcolii de astăzi este de a forma o conştiinţă europeană. Încă din clasele primare este de dorit să se cultive respectul şi solidaritatea faţă de cultura altor popoare. Diferenţele dintre copii, culturi, stiluri de viaţă şi de învăţare, sunt fireşti, pozitive. De aceea ei nu trebuie forţaţi să devină copii ale unui model predefinit.

Interculturalitatea este o componentă a realităţii zilnice din şcoală. Tot modul de învăţare din şcoală este organizat din perspectivă interculturală, permiţând învăţarea prin colaborare, comunicare şi nicidecum de marginalizare a unor copii. Deschiderea spaţiului şcolii către comunitate şi specificul ei, organizarea unor întâlniri, excursii, serbări cu specific intercultural, dar nu în detrimentul majorităţii, urmăreşte realizarea obiectivelor de egalizare a şanselor în educaţie.

E. Cory, în studiul „Talking about differences children notice" (A vorbi despre diferenţele pe care le observă copiii), sugerează:

- răspundeţi prompt întrebărilor copiilor, dacă ocolim răspunsurile, aceştia vor deduce că ceva nu este bine în ceea ce priveşte întrebarea sau persoana la care se referă aceasta;
- răspunsurile să fie simple, legate de experienţa copiilor şi nivelul lor de cunoaştere;
- introduceţi diferenţele prin asemănări: toţi oamenii râd, plâng, se bucură, numai că există maniere diferite de manifestare.

Lucrarea de faţă prezintă succint o sinteză de elemente comune ale popoarelor, culturilor şi tradiţiilor, precum şi a costumelor tradiţionale din Dobrogea, care au traversat timpul şi au rămas în acest spaţiu mioritic.

Trăsătura caracteristică a acestei regiuni este faptul că alături de populaţia românească, cuprinzând în acest grup şi pe macedo-români, se găsesc şi patru minorităţi naţionale: lipoveni, bulgari, turci şi tătari, care alcătuiesc grupuri etnice deosebite. Diferite prin limbă, obiceiuri, ocupaţii şi port, aceste grupuri etnice amintesc despre trecutul istoric al regiunii. Ele păstrează aspectele unui specific etnic caracteristic originii sale.

Populaţia stabilă oraşului Mangalia este alcătuită dintr-un număr aproximativ de 15 etnii, dintre care românii sunt majoritari, urmând etnia turco-tătară, rromii, maghiarii şi lipovenii. Pornind de la faptul că în fiecare clasă există un număr relativ mic de elevi ce provin din etniile menţionate, abordarea intelectuală trebuie să aibă drept obiective prevenirea conflictelor, înţelegerea mutuală, colaborarea şi deschiderea interetnică. Lărgirea gamei de strategii şi metodologii didactice pune în evidenţă metode şi tehnici didactice mai simple şi compatibile deschiderii intelectuale.

Astăzi, şcoala îşi propune obiective, centrate şi orientate pentru a forma la elevi noi seturi aptitudinal-atitudinale, adecvate societăţii moderne, esenţiale fiind autonomia, flexibilitatea, capacitatea de cooperare şi dialog, creativitatea, gândirea critică. De asemenea, şcoala îşi propune să găsească mijloacele care să stimuleze la elevi autoinstruirea, păstrarea unui echilibru între individualism şi personalizare, ca şi între socializare şi cooperare, muncă în echipă. Şi nu în ultimul rând, obiectivele actuale se conturează în pregătirea elevului pentru construcţia unui nou stil de cunoaştere şi de viaţă activă, **axa fiind învăţarea continuă, pe termen mediu şi lung.**

În prezent, trebuie acordat un rol important învăţării de tip inovator cu caracter anticipativ şi participativ. J. Delors consideră că cei patru piloni ai educaţiei în secolul XXI sunt: a învăţa să cunoşti, a învăţa să faci, a învăţa să fii, a învăţa să convieţuieşti. **A învăţa să cunoşti**, în viziune transdisciplinară, înseamnă să stabileşti conexiuni între diferitele cunoştinţe, între cunoştinţe şi semnificaţiile lor intrinseci, importantă nefiind acumularea enormei cantităţi de informaţii, ci capacitatea elevului de a pătrunde esenţa demersului ştiinţific. **A învăţa să faci** înseamnă învăţarea creativă, învăţarea punerii în practică a cunoştinţelor însuşite şi vizualizarea/expunerea ***produselor.*** **A învăţa să convieţuieşti** alături de ceilalţi implică respectarea tuturor normelor ce stabilesc raporturile dintre membrii aceleiaşi colectivităţi, înţelegerea permanentă a celuilalt, în ***relaţiile de cooperare şi nonconflictuale în echipă.*** **A învăţa să existi** presupune educaţia, care deplasează accentul spre conştientizare, cooperare, spre gândire critică, spre adaptabilitate şi interpretarea lumii schimbătoare.

De aceea în îndeplinirea obiectivelor propuse: formarea de prieteni şi conexiuni între elevii diferitelor grupuri etnice şi prevenirea prejudecăţilor, cunoaşterea şi promovarea culturii, tradiţiilor, obiceiurilor şi vieţii cotidiene a celorlalte grupuri etnice din Dobrogea, am urmărit aplicarea celor „4 a învăţa ai secolului XXI" prin metode active, de centrare a activităţii pe elev. Activitatea a fost frontală, pe echipe, în perechi şi individuală. Pentru că societatea este modernă, iar mijloacele de comunicare la fel, am aplicat metode ca **icebracking**-ul,

Scanned with OKEN Scanner

pentru cunoaşterea coparticipanţilor. Am apelat la cunoştinţele lor anterioare, pentru a afla ce ştiu în legătură cu un subiect, dar şi ce ar mai dori să afle, cu ajutorul metodei **Sinelg**. Am identificat împreună asemănări şi deosebiri, între minorităţile din Dobrogea şi români, privind tradiţiile şi obiceiurile lor, cu ajutorul **Diagramei Venn**. Ne-am sfătuit şi completat cunoştinţele, comunicând în perechi, schimbând perechea pentru ca toţi să intrăm în contact cu ceilalţi cu ajutorul metodei **Share-Pair Circles**. Ne-am autoevaluat prin scări de clasificare, dar şi cu ajutorul **inteligenţelor multiple**, astfel fiecare participând la activitate, prin propriul nostru centru de interes, totul devenind mai atractiv şi uşor.

Calitatea învăţării are efecte pe termen lung asupra vieţii şi carierei. Elevul va câştiga progresiv „experienţa metodei" sau „experienţa ca tehnică". La nivelul elevului de şcolaritate mică, în atingerea componenetelor enumerate, se urmăreşte cu precădere formarea de atitudini care să vizeze calitatea în toate aspectele cognoscibile elevului, tendinţa fiind spre formarea de comportamente, unde conceptul de calitate să fie intuit şi apoi interiorizat. Se aplică aici valoarea excelentei formule existenţiale, conţinute de un vechi proverb: **« Dă-i un peşte unui om şi-l vei hrăni pentru azi. Învaţă un om cum să pescuiască şi el va putea să se hrănească pentru o viaţă. ».**

Oricare ar fi situaţiile de predare-învăţare-evaluare, scopul central gravitează în jurul valorilor: optimizare, calitate, satisfacţie, performanţă, competiţie, asumare de responsabilităţi, comunicare, iniţiativă şi imaginaţie, conformitate cu scopurile propuse, potrivit vârstei şi particularităţilor beneficiarilor.

În Dobrogea, educaţia interculturală şi multiculturală este mereu iniţiată din necesitatea cunoaşterii obiceiurilor, costumelor, a muzicii şi dansurilor specifice fiecărei culturi, precum şi a cultivării toleranţei între etnii, ştiut fiind faptul că această regiune istorică este un model al interculturalităţii şi a convieţuirii paşnice între toate culturile.

PROIECT DE LECŢIE

DATA: 23. 11. 2006
ŞCOALA CU CLASELE I-VIII „GALA GALACTION", MANGALIA
CLASA: a II-a B
ÎNVĂŢĂTOR: DOBRE ADRIANA
ARIA CURRICULARĂ: OPTIONAL CROSSCURICULAR
DISCIPLINA: INIŢIATIVĂ ŞI FANTEZIE PRIN OCHI DE COPIL
UNITATEA DE ÎNVĂŢARE: EU ŞI LUMEA MEA
SUBIECTUL : COPIL CA MINE EŞTI ŞI TU!
TIPUL LECŢIEI : DE DOBÂNDIRE DE NOI CUNOŞTINŢE
OBIECTIVE :
O_G - Formarea de prieteni şi conexiuni între elevii diferitelor grupuri etnice;
- Prevenirea prejudecăţilor, cunoaşterea şi promovarea culturii, tradiţiilor, obiceiurilor şi vieţii cotidiene a celorlalte grupuri etnice din Dobrogea;
OC_1 - să enumere etniile care locuiesc în spaţiul dintre Dunăre şi Marea Neagră;
OC_2 - să identifice aspecte din tradiţiile şi obiceiurile minorităţilor din zona în care locuiesc;
OC_3 - să stabilească asemănările şi deosebirile dintre tradiţiile şi obiceiurile grupurilor etnice majoritare;
OC_4 -să intoneze cântece dobrogene;
OC_5 - să ordoneze intr-o propoziţie, cuvinte date;
OPM_1 - să coloreze corespunzător costume populare indicate;
OPM_2 - să danseze pe o melodie dobrogeană;
O_A - Sensibilizarea elevilor faţă de tradiţiile şi obiceiurile grupurilor etnoculturale din localitate, prin cultivarea respectului şi solidaritatea faţă de cultura lor;
- Dezvoltarea capacităţii de comunicare şi înţelegere a societăţii în care trăim, prin intermediul muncii în echipe, în cadrul disciplinelor implicate şi relaţionării cu ceilalţi;
STRATEGII DIDACTICE
Metode: Conversaţia, explicaţia, exerciţiul, observaţia, Icebracking, Share-Pair Circles, autoevaluarea, Sinelg, Diagrama Venn
Mijloace: Postere pe echipe şi frontal, fişe pe echipe, carioci, creioane colorate, calculator, material PowerPoint, casetofon, casetă cu Aneta Stan
Tipuri de învăţare: cognitivă, aplicativă, operaţională, creativă, cognitiv-aplicativă, motivaţională, volitivă
Forme de organizare a activităţii: activitate frontală, activitate în echipă de 4 elevi, activitate pe perechi, activitate independentă
Resurse temporale: 1 h curs;

Scanned with OKEN Scanner

<table>
<tr><th>MOMENTELE LECŢIEI</th><th>DURATA</th><th>ELEMENTE ESENŢIALE DE CONŢINUT</th><th>OBIECTIVE</th><th colspan="2">STRATEGII DIDACTICE</th><th>TIPURI DE ÎNVĂŢARE</th><th>MODALITĂŢI DE EVALUARE</th></tr>
<tr><th></th><th></th><th></th><th></th><th>METODE</th><th>MIJLOACE</th><th></th><th></th></tr>
<tr><td>I.
PREGĂTIREA PENTRU LECŢIE</td><td>4′</td><td>• Moment organizatoric.
• Se susţine exerciţiul de spargere a gheţii „Ce sunt eu şi tu nu eşti”, cu toţi elevii, începând cu învăţătorul. (Este vorba de un dialog colectiv pentru aflarea calităţilor şi defectelor personale, gusturilor, aptitudinilor, comportamentelor etc. Fiecare elev trebuie să găsească la sine o calitate pe care crede el că nu o au şi ceilalţi şi să o spună cu voce tare.)</td><td></td><td>Conversaţia
Icebreaking</td><td></td><td>Operaţională
Motivaţională</td><td>Observarea sistematică</td></tr>
<tr><td>II.
ANUNŢAREA TEMEI ŞI ENUNŢAREA OBIECTIVELOR</td><td>1′</td><td>Se vor citi versurile:
Dacă şcoala ne-a chemat, noi ne-am prezentat, / În echipe ne vom grupa pentru a afla, / Cu perechea vom discuta şi vom coopera, / Noi înşine ne vom autoevalua, / Turul galeriei ne va delecta, / În caligramă vom ordona, / Surpriza ne va recompensa.</td><td></td><td>Conversaţia</td><td>Planşă</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>III.
DIRIJAREA ÎNVĂŢĂRII

SISTEMATIZAREA ŞI CONSOLIDAREA CUNOŞTINŢELOR</td><td>5′

15′

5′</td><td>• Se va lucra frontal, completând ce ştiu, ce vor să afle şi ce au aflat despre grupurile etnice. Se explică cuvinte ca: etnie, grupuri etnice. Se alcătuiesc propoziţii orale.
<table>
<tr><th>Ce ştim?</th><th>Ce vrem să ştim?</th><th>Ce am aflat?</th></tr>
<tr><td>• În Mangalia trăiesc: turci, tătari, romi etc.
• Merg la biserică
• Au Paşti şi Crăciun</td><td>• Ce alte etnii mai locuiesc în Mangalia?
• Ce tradiţii şi obiceiuri au?</td><td>• Diagrama Venn</td></tr>
</table>
• Copiii vor lucra pe perechi, aplicând metoda schimbării perechii, cu scopul de a coopera cu perechea şi cu avantaj prin lucru cu fiecare din membrii colectivului. Fiecare elev se implică în activitate şi îşi aduce contribuţia la rezolvarea sarcinii. Un elev din pereche scrie, iar celălalt apoi corectează după evaluarea frontală (anexa 1).
Apoi, pe bază de întrebări, se completează Diagrama Venn, prin asemănări şi deosebiri dintre români şi minorităţi (anexa 2).</td><td>OC_1

OC_2

OC_3</td><td>Conversaţia
Explicaţia
Exerciţiul

Metoda Sinelg

Share-Pair Circles

Activitate în echipă
Exerciţiul
Problemati-zarea</td><td>Planşă

Fişe pe perechi
Prezentare PowerPoint
calculator

Jetoane</td><td>Cognitiv-aplicativă

Cognitiv-aplicativă

Operaţională
Reproductivă</td><td>Chestionare orală

Observarea sistematică</td></tr>
<tr><td>IV.
EVALUAREA CUNOŞTINŢELOR</td><td>10′</td><td>• Se aplică inteligenţele multiple dirijate, lucrând pe centre de interes, pe grupe de tip setting, stabilite pe baza talentelor şi înclinaţiilor manifeste ale elevilor (Anexa 3). Unele grupe vor fi evaluate oral.

• Elevii vor desena apoi la tablă doi copii, ţinându-se de mână, apoi vor scrie prin metoda Caligramei propoziţia formată prin ordonarea cuvintelor date: şi, Copii, suntem, ca, voi, !, noi.</td><td>OC_1
OC_2
OC_4
OPM_1
OPM_2

OC_5</td><td>Explicaţia
Exerciţiul
Munca independentă
Jocul de rol
Activitate pe centre de interes
Turul galeriei
Caligrama</td><td>Fişe pe grupe
Carioci
Costume populare

Planşă</td><td>Operaţională

Creativă

Cognitiv-aplicativă

Operaţională</td><td>Observarea sistematică
Tema de lucru în clasă

Probă orală</td></tr>
<tr><td>V.
APRECIERI FINALE</td><td>1′</td><td>Se fac aprecieri finale, generale şi individuale.
Apoi se împart, ca recompensă, dulciuri tradiţionale ale minorităţilor.</td><td></td><td></td><td>Dulciuri</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 1 - SCHIMBĂ PARTENERUL

1. Bifaţi cu X varianta corectă.

Moş Nicolae vine la români pe 1 decembrie.	
Moş Nicolae vine la români pe 6 decembrie.	

2. Bifaţi cu X varianta corectă.

Moş Crăciun vine la români pe 1 decembrie.	
Moş Crăciun vine la români pe 25 decembrie.	

3. Ordonaţi silabele şi scrieţi ce religie au tătarii.

-sul mu- -mani = _____

4. Bifaţi cu X varianta corectă.

De sărbători, copiii turci primesc:	Cadouri	
	Bani	
	Animale	
	Dulciuri	

5. Bifaţi cu X varianta corectă.

Mirii lipoveni merg la biserică îmbrăcaţi în costum de mire şi rochie de mireasă.	
Mirii lipoveni merg la biserică îmbrăcaţi în costume populare.	

6. Completaţi propoziţia lacunară: Una din mâncărurile tradiţionale ale aromânilor este plăcinta cu _____ .

7. Încercuiţi cuvintele adevărate pentru propoziţia: Romii fac comerţ cu: **cai / vase / clădiri / flori / bijuterii** şi le place mult să pescuiască / **să cânte.**

8. Completaţi propoziţia lacunară. La armeni, Moş Crăciun se numeşte „_____”, care vine pe sanie trasă de reni, pe 6 ianuarie.

9. Completaţi propoziţia lacunară. La greci, Moş Crăciun se numeşte „_____”, care vine pe o corabie, pe 1 ianuarie.

10. Completaţi propoziţia lacunară, alegând din cuvintele: **negru, port, post.** Înainte de Crăciun, armenii ţin un _____ de 7 zile, iar lipovenii ţin post _____ cu o zi înaintea Crăciunului.

Anexa 2

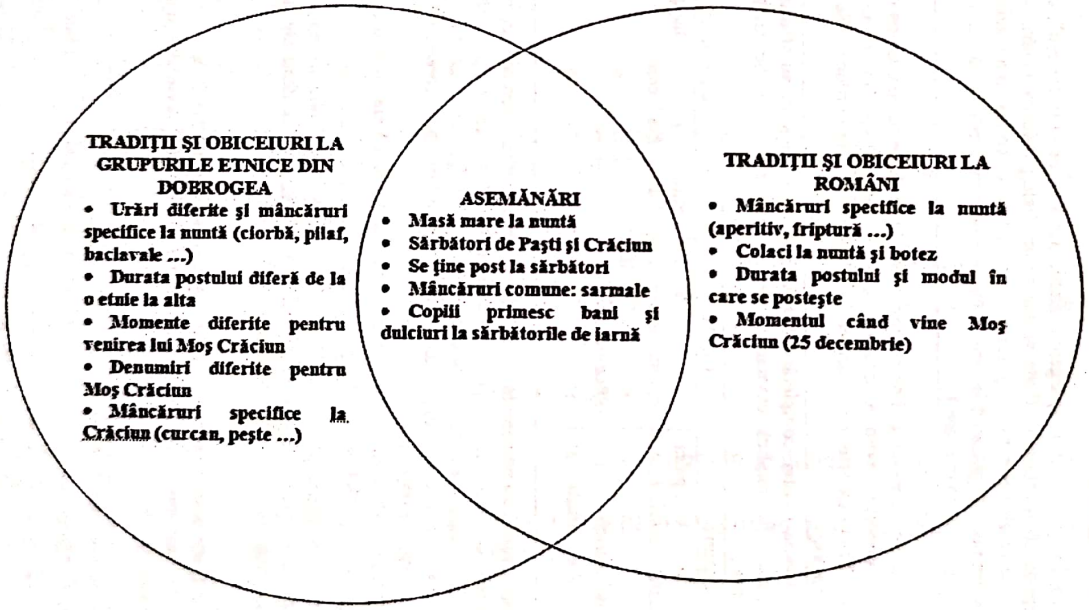

Anexa 3 - Activitate pe inteligenţe multiple

CENTRU DE INTERES	ACTIVITATEA – SARCINA
Lingvistic	Jucaţi-vă cu copii de alte etnii (copiii vor avea costume: Dobrogea, turc, lipoveancă), cu ajutorul jocului: RĂSPUNDE, ARUNCĂ, ÎNTREABĂ . Posibile întrebări: ▪ Ce minorităţi din Dobrogea cunoşti? ▪ Pe ce dată vine Moş Crăciun la români? ▪ Ce mâncăruri se mănâncă în post, de dulce sau legume şi fructe? ▪ Ce culoare folosesc în îmbrăcăminte romii? ▪ Ce fel de carne mănâncă grecii la Crăciun?
Logico – matematic	Faceţi „turul galeriei” şi prezentaţi colegilor ce stări existau în clasă la începutul orei şi sentimentele pe care le prezintă colegii acum, la sfârşit de oră.

Scanned with OKEN Scanner

Vizual / spaţial	Coloraţi costumele populare cu culorile potrivite.
Muzical / ritmic	Interpretaţi în echipă o melodie dobrogeană cunoscută „Fată cu ochi măslinii".
Corporal / kinestezic	Dansaţi pe o melodie populară dobrogeană cunoscută.
Interpersonal	Imitaţi nişte reporteri. Mergeţi printre colegi, fiecare la câte o echipă, discutaţi cu elevii şi completaţi, cu buline, starea lor la început de oră şi la sfârşitul orei.

Autoevaluare

- *Cum te-ai simţit, la începutul orei ? Alege cuvântul potrivit !*

Curios	Plictisit	Enervat	Bucuros

- *Cum te-ai simţit astăzi în timpul activităţii noastre ? Colorează căsuţa potrivită !*

Groaznic	Nu prea bine	Bine	Foarte bine	Excelent

CINE COMUNICĂ SE COMUNICĂ SAU IMPACTUL PROIECTELOR EDUCAŢIONALE ÎN DEZVOLTAREA MORALĂ ŞI INIŢIEREA CULTURALĂ A TINERILOR

Prof. Păun – Trifan Teodora, Şcoala „Veronica Micle" Iaşi

E un adevăr etern şi general valabil în faţa căruia ar trebui să ne închinăm, căci ce ne-am face, dacă nu am comunica?! Cu siguranţă, misia noastră n-ar mai putea fi atinsă pentru că, trebuie să recunoaştem, nimic nu-i mai important decât a şti să comunici.

Şi-apoi, materialul nostru sensibil cu care lucrăm este atât de receptiv la comunicare şi ştie să se facă cutie de rezonanţă a comunicării noastre, aşa încât primim înzecit ecoul comunicării înnobilat de vibraţiile sufletelor de copii. E incredibilă imensa bucurie a muncii împlinite, când vezi cum fiecare cuvânt al tău naşte multiple conotaţii în funcţie de sensibilitatea celui ce este implicat în comunicare. Şi mai incredibilă este satisfacţia pe care o trăieşti atunci când vezi şi înţelegi că fiecare cuvânt al tău a dat roade şi că în acele roade te recunoşti ... ! De ce oare dorim ca elevii noştri să ne depăşească, să ajungă să comunice mai bine decât noi? E lesne să răspundem: e dorinţa noastră de împlinire, e acea dorinţă fierbinte de a ne realiza, de a da roade în cei pe care-i educăm, pentru că, să nu uitam, un profesor e valoros când elevii săi ajung să-l depăşească. Vom reuşi să ajungem valoroşi? ... Desigur, dacă vom învăţa să comunicăm şi, prin ceea ce comunicăm, să sădim valori ce vor creşte la generaţiile viitoare.

Comunicarea presupune seninătate, sinceritate, generozitate, persuasiune ... Fără acestea, drumul către inima copilului este lung şi nu vom reuşi să-i transmitem mesajul dorit.

Dar ceea ce este mult mai important e faptul că suntem nişte norocoşi. De ce? Pentru că suntem profesori de limba română. Este obiectul care are ca primă ţintă comunicarea, dar nu o comunicare oarecare, ci una frumoasă, expresivă, hărăzită a crea emoţii estetice.

Suntem adesea invidiaţi de cei ce predau alte materii şi care nu reuşesc să se comunice ca noi. Cuvintele ne sunt prieteni la bine şi la rău, sufletele se fac căi de transmisie, imaginaţiile ne saltă către cer, iar visele ne ajută să uităm cruda realitate.

Tezaurul nostru cultural va creşte cu generaţiile ce vin şi pe care noi le formăm. În calitate de profesor de limba română trebuie să comunicăm şi să înfrumuseţăm limba, să găsim în ea toate valorile de care avem nevoie în exprimare, toate nuanţele capabile a-i da relief. Odată formate capacităţile, nu ne mulţumim cu existenţa lor, ci învăţăm să le punem în valoare prin diverse activităţi.

Copiii sunt minunaţi şi constituie un tezaur de creativitate, dar fără cineva care să-i călăuzească acest tezaur se pierde, iar uneori se poate dezvolta negativ. Încurajările noastre le dau putere să comunice şi să se comunice.

În ultimii patru ani am realizat cu copiii două proiecte, ambele premiate în cadrul Programului de educaţie civică P&G „Învaţă să schimbi lumea" şi aş dori ca experienţa mea să fie de folos. De aceea voi prezenta cele două proiecte. Primul l-am realizat în anul 2004 şi este intitulat „Noi toţi vrem la teatru".

NOI TOŢI VREM LA TEATRU!

Teatrul a reprezentat, de-a lungul secolelor, unul dintre cele mai eficiente mijloace de comunicare. De la menestreli sau trupe de teatru ambulante şi până la Sir Lawrence Olivier sau Gheorghe Dinică, arta actoricească n-a fost altceva decât un flux energetic prin care autorul, actorii, spectatorii şi întreaga lume schimbau idei, opinii, lacrimi şi zâmbete.

Am simţit mereu în şcoala noastră lipsa unei scene, a unui micro-spaţiu teatral unde să putem comunica între noi în acest fel cu totul special, unde să simţim şi noi magia Thaliei.

Scanned with OKEN Scanner

Ne-am gândit la nenumăratele momente pe care le-am putea crea spre bucuria colegilor şi profesorilor noştri, mai ales pentru a sărbători aniversările zilelor de naştere ale colegilor noştri orfani de la Centrul de plasament „Bucium".

Vom putea pune în scenă dramatizări ale nemuritoarelor „Schiţe" ale lui Caragiale, ale „Amintirilor ..." lui Creangă, spectacole de poezie eminesciană sau orice alte opere care, în afara frumuseţii actului artistic în sine, să ne ajute şi la descifrarea mai completă şi mai profundă a textelor literare din manualele noastre.

Echipa va fi constituită din noi toţi, elevii şcolii „Veronica Micle", pentru că suntem convinşi de efectele benefice ale desfăşurării unor spectacole în cadrul şcolii noastre. Echipa coordonatoare va fi constituită dintr-un efectiv de unsprezece elevi ai clasei a VII-a.

Ideea noastră ar fi să începem prin a achiziţiona:

- scânduri şi cuie pentru construirea scenei de 16 metri pătraţi (conform recomandărilor unui maistru tâmplar) .....aprox. 24.000.000 lei
- 20 metri catifea albastră sau roşie pentru confecţionarea cortinei .....8.000.000 lei
- un covor de scena de culoare neagră de 16 metri pătraţi .....3.000.000 lei
- panouri din pal de 0,5/0,5 metri pentru construirea unor cuburi de diverse mărimi care pot servi atât ca obiecte de recuzită cât şi de decor .....200.000 lei
- 2 reflectoare (4.000.000/buc.) .....8.000.000 lei
- o combină muzicală stereo .....4.800.000 lei
- cabluri şi prize triple .....500.000 lei
- jaluzele pentru ferestre care să nu permită pătrunderea luminii, pentru crearea atmosferei de spectacol .....1.500.000 lei

TOTAL .....aprox. 50.000.000 LEI

În cazul în care proiectul nostru va avea şansa de a se număra printre proiectele câştigătoare, ne-am propus să solicităm fabricii de mobila „Moldomobila" S.A. o sponsorizare pentru un număr de 40 de scaune. În acest sens vom solicita sprijinul Inspectoratului Şcolar Judeţean şi pe cel al Domnului Primar al oraşului Iaşi.

Spectacolul – premiera, prin care am dori să inaugurăm sala noastră de teatru, va fi un colaj din fragmente din piesele lui I.L. Caragiale, având ca posibil titlu „Moftul român".

Considerăm că proiectul poate fi realizat într-o perioadă de 90 de zile: atât maistrul tâmplar cât şi cel croitor ne-au garantat execuţia lucrărilor într-un timp de două săptămâni, pentru restul achiziţiilor şi aprobarea sponsorizării – alte două săptămâni, iar pentru repetiţiile în vederea spectacolului – 2 luni.

În urma unui sondaj pe care l-am întreprins în şcoala noastră, putem afirma că toţi elevii s-au dovedit a fi extrem de interesaţi de această idee, manifestându-şi nerăbdarea de a participa la realizarea ei.

Suntem de asemenea convinşi de fezabilitatea proiectului nostru, toate analizele noastre asupra fiecărei etape în parte nesoldându-se cu identificarea vreunor obstacole speciale, mai ales după ce am luat în calcul faptul că, chiar dacă nu vom obţine sponsorizarea din partea fabricii de mobilă, vom putea folosi un minim necesar din totalul scaunelor aflate în inventarul şcolii noastre.

Ne-am gândit, de asemenea, pentru a asigura publicitatea proiectului şi a identifica alţi eventuali sponsori ai acestuia, să contactăm reporteri ai posturilor de radio, televiziune şi ziarelor locale care să viziteze şcoala noastră atât în perioada de demarare a proiectului, cât şi în cea de finalizare a acestuia (în ziua premierei spectacolului nostru).

Beneficiul major şi de maxima durată pe care şcoala noastră îl va avea în cazul în care veţi aprecia ca interesant acest proiect va fi acela de a avea mereu la dispoziţia noastră sala de spectacole unde vom putea juca şi recita atât noi, elevii acestei şcoli, cât şi invitaţi ai noştri – colegi din alte şcoli sau chiar actori profesionişti. Avantajele noastre în urma concretizării acestei idei ar putea deveni astfel imense, deoarece suntem convinşi că micul nostru spaţiu teatral ne va ajuta să construim mai multe căi de comunicare între noi şi ne va aduce multă armonie.

Cel de-al doilea proiect l-am realizat în 2006 se intitulează „Un zâmbet pentru bătrânii noştri"

UN ZÂMBET PENTRU BĂTRÂNII NOŞTRI

Persoanele în vârstă sunt nişte prieteni speciali. A sta alături de ei, a-i susţine, a-i ajuta duce la naşterea în noi toţi a unui anumit sentiment vital care se transformă în responsabilitatea de a nu ne risipi propria existenţă, de a nu ne irosi propriile energii. Este un mod de a investi în primul rând în oameni şi în solidaritatea cu ei.

În ciuda diferenţelor de gusturi, de cultură şi de limbaj, am descoperit că prietenia între generaţii diferite, între generaţia noastră, a celor tineri, şi cea a persoanelor în vârstă, este posibilă. Noi le putem oferi ceea ce avem mai preţios: un loc în sufletul nostru. Devenind prieteni, îi putem ajuta, înţelege, asculta, le putem alunga singurătatea.

Viaţa alături de persoanele în vârstă face să se acumuleze în noi un patrimoniu de experienţă şi de sensibilitate care, prin caracterul lui original, poate fi pus în serviciul multor oameni, în vederea construirii unei culturi a solidarităţii şi a deschiderii către bătrânii noştri.

Considerăm că acest domeniu este unul din punctele cheie ale unei temeinice educaţii civice: respectul şi dragostea faţă de aproapele tău şi, în mod special, faţă de cei mai slabi.

Scanned with OKEN Scanner

Am nutrit întotdeauna o prietenie preferenţială faţă de bătrâni: a le împărtăşi preocupările, viaţa şi modul de a-şi trăi credinţa constituie o adevărată şcoală de maturizare umană. Bătrânii primesc cu bucurie ajutorul celor mai tineri, iar ei, la rândul lor, oferă foarte multă afecţiune, prietenie şi insuflă un puternic sentiment de linişte şi siguranţă.

Problema esenţială a persoanelor în vârstă din cămine sau case de bătrâni este depresia şi sentimentul izolării care, de multe ori, duc la o decădere rapidă din punct de vedere fizic. Este ca şi cum le-ar lipsi în totalitate pofta de viaţă, ca şi cum şi-ar fi pierdut orice rost. Bătrânii ajunşi în această fază a existenţei lor fac să-ţi sângereze sufletul şi aproape că ai da orice ca să-i mai vezi o dată zâmbind. Aşa am ajuns la ideea care constituie astăzi esenţa proiectului nostru.

Avem norocul ca în imediata vecinătate a şcolii noastre să se afle Casa de Bătrâni „Sfântul Iosif", care găzduieşte un număr de 36 vârstnici, în marea lor majoritate singuri sau abandonaţi de către familie. Împreună cu profesorii noştri am fost de câteva ori să-i vizităm şi am constatat că acest lucru le produce o enormă bucurie.

De aceea, ideea noastră ar fi următoarea: să ajungem să dispunem de un echipament tehnic minim pentru a putea organiza şi prezenta pentru aceşti prieteni ai noştri mai vârstnici spectacole de teatru, muzică, momente poetice, cu ocazia zilelor lor de naştere sau a diverselor sărbători, atunci când se simt şi mai singuri decât de obicei. Sperăm, ca prin atingerea acestui obiectiv, să semnalăm întregii comunităţi ieşene problema acestor bătrâni singuri cărora tristeţea le grăbeşte sfârşitul.

Echipa care şi-a propus să realizeze acest proiect ambiţios, acela de a aduce un zâmbet pe chipul bătrânilor, va fi constituită din noi toţi, elevii Şcolii Veronica Micle", pentru că suntem convinşi de efectele benefice pe care le poate avea desfăşurarea unor acţiuni de acest fel în colaborare cu casele sau căminele de bătrâni. Sperăm ca astfel să tragem un semnal de alarmă în privinţa problemei vârstnicilor, pe care o considerăm mult mai importantă decât orice afacere a „mai-marilor" oraşului.

Ne-am împărţit responsabilităţile, astfel încât fiecare dintre noi a avut o contribuţie importantă: fetele au mers la Casa de Bătrâni şi-au discutat cu Sora superioară asupra posibilităţii de-a pune în practică planurile noastre şi acceptarea lor. Băieţii s-au interesat de partea tehnică şi de preţuri. De asemenea, tot ei, au pus în calcul posibilitatea de a obţine anumite sponsorizări.

Ideea noastră ar fi să începem prin a achiziţiona:

- staţie de amplificare a sunetului „Amplituner Multi-channel Stereo PioneerVSX-AX3K" .....3.261, 77 lei;
- 2 boxe „Sistem difuzoare pioneer LS-V32A-Q".....761,9 lei;
- 2 reflectoare.....1.200,00 lei;
- 2 microfoane.....900,00 lei.

TOTAL.....aprox. 6.123,67 lei

În cazul în care proiectul nostru va avea şansa de a se număra printre proiectele câştigătoare, ne-am propus să solicităm o sponsorizare fabricii de produse electrice şi electrotehnice „Tehnoton" S.A. din Iaşi pentru a completa necesarul tehnic. De asemenea, vom solicita sprijinul Inspectoratului Şcolar Judeţean şi pe cel al Domnului Primar al oraşului Iaşi, ing. Gheorghe Nichita.

Spectacolul cu care am dori să începem ciclul intitulat „Un zâmbet pentru bătrânii noştri" va fi un spectacol dedicat Sărbătorilor Sfintelor Paşti, la jumătatea lunii aprilie, în care vom prezenta prietenilor noştri mai în vârstă un program de poezie eminesciană, coruri şi, eventual, un mic moment teatral cu una din schiţele lui I.L. Caragiale.

Considerăm că proiectul nostru poate fi realizat într-o perioadă de 30 de zile, deoarece am pregătit deja celelalte cereri de sprijin al proiectului şi sponsorizare.

În urma unui sondaj pe care l-am întreprins în şcoala noastră, putem afirma că toţi elevii s-au dovedit extrem de interesaţi de scopul proiectului nostru, manifestându-şi nerabdarea de a participa, într-un fel sau altul, la realizarea acestuia.

Ne-am gândit ca, pentru a asigura publicitatea iniţiativei noastre şi, implicit, a contribui la succesul acesteia (şi eventual chiar la identificarea altor sponsori), să invităm să participe la spectacolele noastre în calitate de public reporterii ziarelor şi posturilor de radio şi televiziune locale, printr-un comunicat de presă pe care-l vom transmite ziarelor în săptămâna premergătoare primului spectacol.

Suntem convinşi de fezabilitatea proiectului nostru, deoarece toate analizele noastre asupra fiecărei etape de realizare a acestuia nu s-au soldat cu identificarea vreunui obstacol semnificativ, mai ales după ce am luat în calcul faptul că, în cazul în care nu vom obţine sponsorizarea din partea fabricii „Tehnoton", putem adapta primele noastre spectacole la spaţii mai mici, unde să nu fie nevoie de echipament tehnic atât de performant (Casa de Bătrâni „Sfântul Iosif" dispune de variate spaţii unde am putea desfăşura spectacolele noastre).

Beneficiile majore şi de maximă durată pe care şcoala noastră le va avea în cazul în care veţi aprecia ca interesant acest proiect vor fi două: primul (şi cel mai important) este acela de a conştientiza pe deplin una din datoriile principale pe care le avem ca cetăţeni ai unei societăţi care face acum primii paşi spre o percepţie europeană a unei corecte şi depline educaţii civice, şi anume aceea de a rămâne întotdeauna sensibili la nevoile celor din jurul nostru care se află în situaţii dificile. Al doilea beneficiu va fi acela de a avea mereu la dispoziţia noastră acest echipament tehnic performant, care ne va ajuta să punem la punct pentru viitor o sală de spectacole

Scanned with OKEN Scanner

chiar în cadrul şcolii noastre, unde să putem juca atât noi, cât şi colegi ai noştri din alte şcoli sau chiar actori profesionişti – invitaţi ai noştri.

Avantajele şcolii noastre şi ale elevilor ei ar deveni astfel cu totul deosebite, deoarece suntem convinşi că o corectă educaţie civică este aceea „... prin intermediul căreia tinerii sunt pregătiţi pentru a juca un rol important de buni cetăţeni în cadrul unei societăţi democratice" (Adunarea Generală a *International Association for the Evalutation of Educational Achievement,* 1994*).*

În proiectul de Constituţie al Uniunii Europene am reuşit să regăsim, într-o mare măsură, esenţa proiectului nostru: „Educaţia civică trebuie să îngemăneze atât dimensiunea afectivă cât şi cea cognitivă a elevilor, pentru că se va folosi atât de reflexiile problemelor vieţii şcolare cât şi de informaţiile esenţiale şi precise ale formelor de organizare civilă şi politică ale societăţii contemporane, ca rezultat al unui proces istoric supus permanent transformărilor".

La premierea proiectelor am văzut ce înseamnă pentru elevii noştri bucuria muncii împlinite. Unii dintre ei care erau timizi, lipsiţi de încredere, au căpătat curaj în exprimarea opiniilor. Am constatat că este important ca elevul să ajungă să creeze, să inventeze chiar dacă uneori o fac mai puţin bine. Implicaţiile sunt multiple asupra psihologiei copiilor, asupra formării conştiinţei de sine, asupra încrederii în forţele proprii. Nu mai puţin importante sunt şi efectele benefice ale acestor activităţi în ceea ce priveşte comunicarea. „Rupând" blocajele în comunicare, aceste activităţi îi ajută pe elevi să se exprime din ce în ce mai bine. Prin urmare nu rămâne decât un imperativ: „Comunicaţi fraţilor, deoarece cine comunică se comunică" şi prin comunicare contribuim cu toţii la schimbarea lumii într-una din ce în ce mai bună. Să nu uităm că între generaţii legătura o face cuvântul, limba română.

Revărsată de la „Nistru pân'la Tisa", păstrând memoria hotarelor destrămate de vitregia vremurilor, limba noastră „tezaur moştenit de la părinţi", a încălzit sufletele a zeci de generaţii, ne-a dat conştiinţa că „de la Râm ne tragem", că „toţi românii dintr-o fântână au izvorât şi cură", că suntem strop de latinitate într-un ocean slav şi că identitatea noastră va înfrunta moartea cât timp limba ne va fi comoara cea mai de preţ.

„VECINĂTATE ŞI IDENTITATE – TRANSFERURI CONTEMPORANE ALE COSTUMUL ETNIC" MULTICULTURALITATEA ÎN BANAT PROIECT EDUCAŢIONAL

Prof. drd. Corina Mutu, Liceul de Arte Plastice Timişoara, România

„Vecinătate şi identitate – transferuri în costumul etnic" este tema proiectului educaţional, a cărui derulare a început în anul 2006, în ideea unei dezvoltării unei cercetări cu accente antropologice, focalizate pe îmbrăcăminte, în contextul unei zone geografice şi culturale extrem de complexe, cea a Banatului, un loc emblematic pentru diversitatea culturală şi etnică, pentru păstrarea identităţii naţionale şi personale a locuitorilor lui. *Proiectul focalizează atenţia elevilor asupra influenţelor majore pe care le au resursele etnice, în procesul de creaţie originală, cu transfer în arta plastică contemporană şi în creaţia vestimentară, ca parte a acestei arte.*

Însoţind omul în toate împrejurările vieţii sale, de la naştere până la moarte, îmbrăcămintea constituie nu numai un ansamblu material cu funcţii practice, de apărare contra intemperiilor, ci şi un purtător de semne şi simboluri, transmiţându-ne atitudinea creatorului ei faţă de societatea în care trăieşte. Veşmântul este considerat a fi un limbaj, nuanţat la infinit, şi într-o continuă dezvoltare şi adaptare la nevoile societăţii din zilele noastre, semnalizează etapele vieţii, povesteşte naşterile şi morţile, imortalizează căsătorii, trădează rangul social, indică apartenenţa la o comunitate. Vocabularul veşmintelor este imens, gramatica lor este fără limite. Costumul popular, cu întreaga să bogăţie etnografică, nu intră sub incidenţa modei, el participând direct la portretul stabil nu doar al unei clase sociale, ci al unui popor întreg, definind în acelaşi timp, constantele spiritualităţii naţionale. Simbolica şi bogăţia veşmintelor tradiţionale a fermecat de multă vreme societăţile occidentale, dornice să iasă din monotonia plictisitoare a costumului lor. Omul occidental începe să plaseze costumul între ritual şi seducţie, într-o viziune artistică în perpetuă metamorfozare. Creaţia vestimentară dă sens lumii înconjurătoare şi reflectă evoluţia mentalităţilor sociale.

Deşi designul vestimentar de astăzi privit ca fenomen cultural şi social, se axează pe idee, individualitate şi autenticitate, creatorii, mai mult ca oricând, se întorc spre rădăcinile lor, îşi explorează originile, valorile individuale şi colective, identitatea şi resorturile care îi vor defini apoi viziunea originală asupra veşmintelor pe care le concep.

În acest context, trebuie subliniat faptul că portul popular românesc este şi azi, o realitate vie, el numărându-se printre cele mai vechi costume tradiţionale ale Europei. Cu toată varietatea sa, costumul românesc are o uimitoare unitate, comparabilă cu cea a limbii române şi a tradiţiilor poporului român. Costumul celor 90 de zone etnografice cuprinse în provinciile istorice româneşti, se prezintă unitar şi de neconfundat cu veşmântul etniilor vecine sau conlocuitoare (secuii, germanii, maghiarii, turco-tătarii, armenii, evreii, sârbii, lipovenii, bulgarii, ucrainenii, ţiganii).

Scanned with OKEN Scanner

Fiecare naţionalitate este unică prin istoria, cultura, obiceiurile, geografia şi economia ei, diversitatea culturală caracterizează naţiunile şi grupurile etnice din Europa. În acest sens, regiunea Banatului (aici facem referire la şi la Euroregiunea Banat, ce cuprinde teritorii din România, Ungaria şi Serbia), contribuie cu un set de valori culturale proprii, la construirea unei structuri culturale româneşti şi europene. Această diversitate este foarte bine reflectată şi conservată în spaţiul bănăţean, în care identitatea culturală a etniilor este percepută ca fiind una din valorile stabile care alcătuiesc specificul acestei regiuni. Multiculturalitatea este o formă a coeziunii sociale, caracteristică în special Timisoarei conferind oraşului o identitate şi un grad de civilizaţie impus de cele 29 de grupuri etnice compun un spaţiu multicultural şi multietnic în care se manifestă valori ale creaţiei populare şi culte, aparţinând românilor, maghiarilor, germanilor, sârbilor şi altor minorităţi naţionale, spaţiu conectat permanent la valorile culturale europene. Multiculturalitatea este instituţionalizată în Timişoara şi este un dat comun pentru cei 400000 de locuitorii oraşului iar **arta** deţine un rol esenţial în dezvoltarea acestei comunităţi tolerante şi creative, la promovarea unui spaţiu multicultural, cu interesante interferenţe şi convergenţe multietnice, care facilitează deschiderea culturală spre toate naţiunile europene.

În acest sens, p*roiectul "Vecinătate şi identitate", derulat cu elevii Liceului de Arte Plastice din Timişoara, secţia design vestimentar, propune studierea, înţelegerea, promovarea şi prezentarea, cu instrumentele artelor vizuale, a multiculturalităţii, ca pe o formă de respect, de cunoaştere, înţelegere şi valorificare a tradiţiilor, acestea fiind percepute ca parte dinamică a unei lumi moderne, în permanentă modificare.*

Comunicarea vizuală a fost întotdeauna o necesitate din punctul de vedere al apropierii dintre oameni. S-au format şi s-au transmis, de-a lungul secolelor, coduri formate din semne convenţionale, ce transmit informaţii despre individ, ca membru al unei societăţi. Îmbrăcămintea, costumul joacă un rol incontestabil în marcarea apartenenţei la ţară şi grup. Fiecare om caută să-şi compună o imagine cât mai favorabilă, „să-i stea bine", doar artistul vede imaginea omului ca pe o imagine plastică, căreia îi aplică toate cunoştinţele privitoare la limbajul plastic, compoziţional, considerând costumul o lucrare (pictură sau sculptură) asupra căreia acţionează după cerinţele artei. Din creştetul capului până în vârful picioarelor, corpul este suportul ideal al acestor metamorfoze, în care imaginaţia se întâlneşte cu rigoarea discursului plastic. Designul vestimentar de astăzi, MODA, privită ca fenomen cultural şi social, se axează pe idee, individualitate şi autenticitate. Mai mult ca oricând, creatorii se întorc spre rădăcinile lor, explorează originile, valorile individuale şi colective, identitatea, şi resorturile care îi vor defini viziunea originală.

Arta cea mai aproape de om, în sens propriu şi în sens figurat, prin gradul de expunere, este arta vestimentară, designul de modă. Poate, prin această supraexpunere, îmbrăcămintea este supusă cel mai des schimbărilor. Moda, în sens larg, desemnează schimbările cele mai rapide survenite în artele decorative, precum şi în comportamentul şi gusturile omului. În sens restrâns, moda se referă la costumaţie, ea experimentează diferite propuneri, înregistrează tendinţele şi preferinţele, alege, discerne, conturează stilul unei colectivităţi, a unei societăţi, a unei epoci istorice.

Îmbrăcămintea foloseşte toate mijloacele de expresie ale artelor vizuale, iar de la începutul secolului XX designul de modă, creaţia vestimentară, a ocupat un important loc în domeniul artelor decorative ambientale iar prin latura tehnica, de execuţie, este o formă de manifestare creativă. Capacitatea formei textile, a suprafeţei, de a crea o mare varietate de efecte structurale este explorată şi exploatată în obiecte textile, prin tehnicile de brodare a formelor plastice bi sau tridimensionale, incluzând aici şi obiecte vestimentare. Textura suprafeţei este un element al designului care de obicei nu suscită un mare interes dar, pentru artistul care manipulează ţesături şi suprafeţe, devine extrem de interesantă şi productivă. Obiectul textil, fie că este vorba de veşminte sau obiecte de folosinţa casnică, este zona cea mai adecvată pentru experiment, pentru soluţiile îndrăzneţe, pentru explorarea limitelor exprimării volumetrice, a libertăţii de expresie, deoarece are avantajul unei dimensionări comode şi versatile, putând fi asimilată spaţiilor de orice tip sau îmbrăcării corpului uman. De asemenea ea întreţine relaţii apropiate cu artele decorative tradiţionale (culoarea, combinaţiile de texturi).

Considerată de mulţi ca fiind frivolă, moda este astăzi, în era comunicaţiilor, a publicităţii şi a consumerismului postmodernist, cea mai mediatizată temă culturală.

Reprezentare, imagine corporală, design, estetică, producţie, consum, - moda este o formă majoră de expresie estetică şi de construire a identităţii în viaţa cotidiană, o problemă majoră a culturii contemporane. Esteticul, eticul şi economicul, sunt laturi ale unei culturi care face din îmbrăcăminte o formă de exprimare complexă şi foarte importantă în contextul vieţii contemporane.

Reperele proiectului

Proiectul educaţional prezentat este un mijloc de abordare integrat cadrului instituţionalizat al învăţământului preuniversitar de artă, dezvoltând conţinutul disciplinei de învăţământ stabilit prin programele şcolare ale ciclului liceal: elemente de limbaj, mijloace de expresie artistică plastică, tehnologie artistică, evoluţia stilurilor în artele plastice şi decorative cât şi în istoria costumului european.

Obiectivul principal

Punerea în valoare a patrimoniului şi a diversităţii culturale din Banat. **Arta** deţine un rol esenţial în dezvoltarea unei comunităţi tolerante şi creative şi contribuie la promovarea unui spaţiu multicultural, cu

Scanned with OKEN Scanner

interesante interferenţe şi convergenţe multietnice, care facilitează deschiderea culturală spre toate naţiunile europene. Portul popular, indiferent cărei naţiuni îi aparţine, are o bogăţie fascinantă. Jocul volumelor, suprapunerea structurată, combinarea texturilor, broderiile, aplicaţiile de piele, bogăţia formelor şi decoraţiilor impresionează ochiul privitorului. Combinarea structurilor derivate din prelucrarea materiilor naturale sunt o sursă de expresivitate valabilă în orice timp, loc şi împrejurare. Tocmai această capacitate a broderiei de a crea o mare varietate de efecte structurale este explorată şi exploatată în artele fibrei, fie că este vorba de tapiserie, obiecte textile sau veşminte. Prin alăturarea contrastelor texturale se obţine un considerabil impact vizual, estetic.

Bagajul informaţional va depozita istoria creaţiei vestimentare din Banat, suporturi textile, imprimeuri la nivel de naţionalităţi conlocuitoare şi de zone geografice. Se integrează armonios şi exerciţiile tip studiu formă - volum - ornament şi elementele costumelor populare ca izvor unic de tradiţie şi spiritualitate. Brodată artistic, pânza cea mai obişnuită sau mătasea preţioasă, catifeaua grea sau stofa netedă, sunt valorizate în egală măsură de calitatea imaginii plastice, de rolul decorativ sau spiritual dar şi de măiestria execuţiei. În motivele broderiilor se reflectă imaginea poetică şi profundă pe care omul şi-o face despre lume şi despre sine însuşi, într-o unitate de stil cu celelalte genuri artistice ale epocii în care este executată.

Dezvoltarea capacităţii de cunoaştere, analiză şi sinteză, de emitere a unor judecăţi de valoare în domeniul vesmintelor etnice, al artelor textile, prefigurează individualităţile creatoare capabile să dezvolte un stil personal. Proiectul se adresează elevilor şi le permite să-şi arate propria viziune asupra vestimentaţiei. Astfel, el poate deveni sursa de inspiraţie pentru viitoare proiecte profesionale personale.

Ne-am propus să oferim elevilor din grupele de design vestimentar ale Liceului de Arte Plastice, posibilitatea să descopere şi să valorifice calităţile vizuale, simbolice şi materiale ale imaginarului tradiţional.

Proiectul intenţionează să dezvolte diferite deprinderi, prin activităţi diversificate, precum:

1) citirea şi analizarea limbajului plastic, culegerea de informaţii, analize critice
2) prezentarea, analizarea şi discutarea studiilor de documentare
3) realizarea unor lucrări de artă, inspirate din studiile de caz făcute în prealabil.

Proiectul a fost centrat, în etapa I, pe elevii liceului nostru iar în viitor, doresc să lărgesc sfera proiectului către elevii din alte şcoli. În Timişoara funcţionează licee cu limba de predare maghiară, germană şi sârbă şi intenţionăm să colaboram cu elevii acestor şcoli prin dezvoltarea unor programe integrate. Dorim de asemenea să dezvoltăm un proiect internaţional, cu finanţare locală sau europeană, în care să implicăm cel puţin ţările a căror limbă se vorbeşte în Timişoara: Ungaria, Germania, Serbia, Cehia, Italia, Israel, etc.

Activităţi desfăşurate

1 - Vizite de documentare la Muzeul de etnografie al Banatului, la Muzeul satului, la Casa „Adam Muller Guttembrun" a Forumului Democrat al Germanilor din Banat precum şi o **excursie de studiu în Ungaria**, la Mohacs, pentru a vizita unul din ultimele ateliere pentru „vopsit în indigo" din Europa şi unde ne-am familiarizat cu această tehnică de imprimare tradiţională în regiunile care au aparţinut fostului Imperiu Austro-Ungar.

2 – Fotografie

Elevii pasionaţi de arta fotografică au realizat o bază de date în care se remarcă atenţia acordată detaliului. Obiectele din lemn, metal, fibre textile, sticlă, au făcut obiectul unor interesante imagini cu caracter documentar dar şi cu valoare artistică. Câteva din aceste fotografii au participat la concursuri şi expoziţii organizate în cadrul altor proiecte, la nivel local şi naţional.

3 – Constituirea unei baze documentare care cuprinde repere şi informaţii de natură istorică, tipologică, funcţională şi estetică, valorificarea acesteia din perspectiva designului vestimentar, al sculpturii şi artei fotografice.

4 – Cercetarea – La biblioteca de arta, pe internet

5 –Întâlniri cu specialişti – la Mohacs, Muzeul satului şi Muzeul de etnografie din Timişoara

6 - Expoziţii de arte plastice, ca rezultat al documentărilor făcute.

Elevii grupelor de design vestimentar de la Liceului de Arte Plastice Timişoara, îndrumaţi de **prof. Corina Mutu şi prof. Carmen Matei**, au dezvoltat o cercetare aprofundată asupra costumului etnic din zona Banatului, ştiut fiind că îmbrăcămintea cotidiană, ca şi cea de sărbătoare, a ajutat întotdeauna la definirea condiţiei umane, timpul şi spaţiul fiind determinante în conturarea identităţii culturale. Pe baza acestor date s-au vernisat două expoziţii tematice, organizate în spaţii publice, cu scopul promovării activităţilor creative ale elevilor.

În **mai 2007** – la Casa „Adam Muller Guttembrunn" (Forumul German) – Expoziţia de design vestimentar **„Obiect şi subiect"** – cu lucrări inspirate din costumul şvăbesc din Banat. Ca o dovadă că tradiţia şi transfigurarea ei artistică plastică are un puternic impact vizual şi emoţional, cu acest prilej, o mare parte dintre lucrări au fost cumpărate de către germani din Timişoara sau care acum locuiesc în Austria sau Germania.

În **decembrie 2007**, la Casa „Adam Muller Guttembrunn" – expoziţia de design vestimentar **„Costumul etnic – civilizaţii şi identităţi culturale"** în care elevii grupelor de design vestimentar au abordat costumul popular românesc dar şi al mai multor minorităţi care trăiesc în Banat. Expoziţia a fost întregită cu **obiecte-sculpturi** realizate de elevii doamnei profesoare Delia Corban. Iconografia costumului tradiţional, prin precizia reprezentării, prin calitatea excepţională a discursului plastic, a reprezentat o importantă sursă documentare şi

Scanned with OKEN Scanner

inspiraţie pentru elevii, fie că a fost vorba de creaţie parietală, de ilustraţie de costum sau design de modă, în direcţia reprezentării unor detalii vestimentare şi a podoabelor.

În februarie 2008 aceeaşi expoziţie, **„Costumul etnic – civilizaţii şi identităţi culturale”**, este completată şi îmbogăţită pentru a fi prezentată pe Holul Primăriei Municipiului Timişoara. Locuitorii oraşului, au avut prilejul să cunoască activitatea elevilor şi profesorilor din liceul nostru şi, prin vizitarea expoziţiilor, să se apropie şi să înţeleagă tradiţia multiculturală şi multietnică, formatoare a spaţiului de civilizaţie bănăţean.

Deoarece în Timişoara funcţionează licee cu limba de predare maghiară, germană şi sârbă, la care se adaugă centrele culturale, în viitor dorim să colaborăm şi să dezvoltăm programe integrate, un proiect internaţional, cu finanţare locală sau europeană, în care să implicăm ţările a căror limbă se vorbeşte în Timişoara: Ungaria, Germania, Serbia, Cehia, Italia, Israel, etc.

Pe lângă aceste manifestări publice, consider că unul din cele mai importante obiective de până acum, ale proiectului, a fost atins prin faptul ca elevii clasei a XII a au putut să se orienteze mai uşor în felul în care au abordat lucrarea practică pentru obţinerea atestatului profesional. Ei au înţeles cum să aleagă şi să abordeze o temă axată pe studiul costumului etnic dintr-o anumită zona geografică, cum să parcurgă etapele, ce să aprecieze şi cum să dezvolte un transfer contemporan, o abordare modernă şi originală în câmpul artelor vizuale.

Orice artă este finită şi perisabilă, ea începe cu o idee în mintea artistului şi este dezvoltată prin dialogul pe care acesta îl poartă cu materialul, cu mediul în care vrea să transpună ideea; pentru a transpune expresiv această idee, trebuiesc stăpânite o serie de detalii tehnice prin care să găsească soluţiile de rezolvare specifică în fiecare mediu de lucru.

Spre exemplificare, anexez câteva din propunerile **elevei Elena Nicoleta Muntean,** care a abordat, cu rezultate creative de un foarte bun nivel în câmpul creaţiei vestimentare, tema costumului etnic, în proiectul „Transferuri – un exerciţiu de stil etnic; costumul românesc”

Bibliografie:

Nanu, Adina, *Arta pe om. Look-ul şi înţelesul semnelor vestimentare*, Editura Compania;
Caragea, Cecilia, *Istoria vestimentaţiei europene*, Editura Almanahul Banatului, Timişoara, 1995;
Almanahul „România Literară”, Bucureşti, 1988;
I.D. Ştefănescu, *Arta Veche a Banatului*, Editura Mitropoliei Banatului Timişoara, 1981;
Broderia veche românească, Editura Meridiane, Bucureşti, 1985, prefaţă Vasile Drăguţ;
www.costumes.org/ethnic
www.fibreartsonline.com/fac/ethnic
http://www.putna.ro/arta/broderii.htm

PRIETENII PĂMÂNTULUI

Prof. Cătălina Mirela Şpac,
Şcoala cu clasele I – VIII, Holboca, jud. Iaşi

În Şcoala Holboca, s-a derulat Proiectul Şcolar „Friends of the Earth/Prietenii Pământului” finanţat de ANPCDEFP şi Comisia Europeana, în perioada 2005 – 2007.

Tema centrala a fost educaţia pentru mediul înconjurător şi ecologie.

În proiect au fost implicate 8 şcoli din 7 ţări:

Pubiczna Szcola Podstawowa nr. 15 Radom – Polonia care a iniţiat şi coordonat proiectul,
ISTEK Semiha Sakir Lisesi Istanbul -Turcia,
Agrupamento Vertical de escolas de Constância – Portugalia,
Şcoala cu clasele I-VIII Holboca, Iaşi – România,
Ecole publique du Gault du Perche – Franţa,
Juvanpuiston Koulu, Espoo – Finlanda,
ERPD Ernest Couteux, Saint Bernard – Franţa.

Pe parcursul celor doi ani s-au desfăşurat activităţi legate de turism, observaţii in natură, despre modul în care trebuie folosite resursele naturii, de sortare a deşeurilor, de cunoaştere a istoriei zonelor partenerilor şi a propriei zone, s-au planificat lecţii la biologie, geografie, istorie, educaţie pentru sănătate pe marginea temei de proiect, ne-am îmbunătăţit cunoştinţele de limbi străine şi am observat necesitatea integrării în Uniunea Europeană. Ne-am reunit în întâlniri de proiect în Turcia (7-12.11.2005), Polonia (15-19.05.2006), Finlanda (12-19.03.2007) şi Italia (15-18.05.2007). În cadrul mobilităţilor transnaţionale am vizitat instituţii din ţările respective care se ocupa cu strangerea, sortarea şi reciclarea deşeurilor, am vizitat şcolile şi s-au produs schimbări de experienţă între cadrele didactice şi elevi, am participat la orele de curs şi am exersat limba engleză.

Produsele finale realizate au fost ziarele nr. 1, 2, 3, albume în română şi engleză şi toate acestea au fost postate pe site-ul şcolii http://www.comenius.ro/earthfriends

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PROFESORI PENTRU O ZI
ORIENTAREA ÎN CARIERĂ ÎN ECHIPĂ MULTIDISCIPLINARĂ

Mariana Tănase, Şcoala cu clasele I – VIII, „Fănuş Neagu", Brăila

Datorită faptului că în şcoala mea sunt cinci clase de a VIII-a, mi-a venit ideea pragmatică de a–i îndruma pe elevii şcolii mele în mod practic către o meserie, pentru faptul că orientarea în carieră nu începe nici în liceu, nici în facultate, ci de pe băncile gimnaziului .

În alţi ani m-am orientat doar la vizite în liceele de profil, acum m-am gândit să le dau posibilitatea, fie chiar şi pentru o zi să simtă gustul meseriei de profesor ori învăţător. Am făcut pregătiri pentru jocul de rol, am repetat, ne-am consultat. Am fost de multe ori obosiţi, noi, toţi participanţii la proiect, iar elevii mei mi-au spus de multe ori că „îi depăşeşte situaţia", dar am perseverat.

Am coordonat acest proiect-program alături de invitaţii mei prof. Educaţie Plastică Mariana Tudose din Şcoala Mihu Dragomir, profesor psiholog Vasilica Varga şi prof. Director Florin Cernat de la şcoala 34 din oraşul Galaţi, alături de care am avut mai multe colaborări fructuoase.

Având în vedere că Educaţia plastică în zilele noastre este mult mai complexă, că tradiţionalele pensule, culori şi suporturi sunt înlocuite de programe pe computer, elevii şcolii „Fănuş Neagu" şi-au susţinut orele în calitate de elevi ori de profesori, atât în mod tradiţional cât şi în format electronic, ei fiind pregătiţi în acest sens la opţionalul pe care îl predau pe calculator „Fashion Design", obiect transcurricular - educaţie plastică/informatică.

Prima etapă s-a desfăşurat la şcoala „Mihu Dragomir" unde elevii care au optat pentru Liceul Pedagogic dar si o elevă de la clasa a IV-a , Ioana Tănase, pe care eu o îndrum, au susţinut o oră de predare, eleva cea mai cea mică având un rol important la corectura manuală. Lecţia a fost sumativă, de fixare de cunoştinţe.

Din unitatea de învăţare Dominanta implică gama - „Game cromatice" am ales „Gama rece" şi am aplicat-o în compoziţia „Tradiţii de iarnă" - la elevii de clasa a VI-a A.

În cea de a doua etapă, „profesorii pentru o zi» au fost din Şcoala „Mihu Dragomir", iar elevii din şcoala mea. Aceştia au pregătit pentru predare lecţia de „Design publicitar" conform programei pentru clasa a VII-a, cu subiect aplicativ" Coperta de carte". Elevii clasei a VII-a C au lucrat în mod de lucru tradiţional pe suport de hârtie aplicând tehnici mixte – tuş, tehnica flow master, colaje, culori de apă, uleiuri, - aşa cum a optat fiecare elev -, dar şi în format electronic.

Au fost prezenţi profesori din ambele şcoli, membri ai Comisiei metodice, diriginţi ai claselor a VIII-a şi a VIII-a din Şcoala „Fănuş Neagu".

În anul următor, acest Proiect-program a fost susţinut în oraşul Galaţi, elevii îndrumaţi de mine au fost profesori pentru o zi, predând din Istoria Artelor lecţia „Grecia Antică" la Şcoala nr. 34..

Alături de noi s-a situat colega mea psiholog Vasilica Varga care pentru ambele etape desfăşurate în oraşul Brăila, a explicat termenii de carieră, ocupaţie, profesie, calificare profesională; a enumerat factorii de care depinde cariera atât din punct de vedere individual cât şi social, a cerut fiecărui elev să se explice pe sine prin intermediul unei game cromatice, a administrat elevilor un chestionar de interese profesionale Holland şi au obţinut codurile Holland.

Fiecare lucrare a fost argumentată colegilor de executant, apoi apreciată şi de cei doi profesori : de educaţie plastică şi psihosociologul Vasilica Varga.

„Am simţit o satisfacţie deosebită că am putut colabora pe o temă de mare interes cu alta colegă, şi, dacă am crezut că o lecţie în doi este mai puţin obositoare, am constatat în final că de fapt acest tip de lecţii ne-au cerut mai multă concentrare, sincronizare şi armonizare la stilul celuilalt", - afirma colega mea Vasilica Varga.

La finalul primelor două etape am administrat chestionare atât pentru elevii /profesori cât şi pentru noi, profesorii de drept.

Analiza SWOT, interpretare: Le-am centralizat şi a rezultat:

Elevii / profesorii au răspuns că începutul lecţiei li s-a părut cel mai greu.

Profesorii /elevi au declarat că momentul verificării cunoştinţelor li s-a părut cel mai greu.

Relevant este itemul al III-lea care cere răspuns asupra influenţei acestei lecţii în scopul de a alege o carieră didactică. Elevii au răspuns: în foarte mare măsura 28,5 %; în mare măsură 50 %; deloc 14,3 %; m-a dezamăgit 0 %; nu ştiu/nehotărât 7,2 %.

Asupra itemului al IV-lea, referitor la momentul lecţiei atât elevii cât şi profesorii au fost de acord că le-a plăcut cel mai mult când au lucrat împreună la corectare.

Profesorii participanţi răspund că: elevii au adoptat rolurile conform obiectivelor proiectului: în foarte mare măsură 70 %; în mare măsură 30 %.

Punctele tari ale activităţii au a fost: interesul copiilor pentru activitate, spiritul de echipă, cunoştinţele elevilor-profesori, comunicarea, forma de realizare a didacticii moderne.

Şi aici trebuie să vă subliniez că metoda de lecţie de tip constructivist îşi spune cuvântul.

CONCLUZII: Activitatea a plăcut în mare măsură tuturor (elevilor-profesori elevilor, profesorilor).

Exersarea unor roluri sociale este benefică pentru elevii care se pregătesc să adopte o carieră în domeniul respectiv. Tocmai pentru faptul acesta, astfel de activităţi sunt benefice pentru toţi participanţii la educaţie, dorim să extindem proiectul în colaborare cu alte şcoli din alte judeţe ale ţării, sau peste Prut, un parteneriat care ne va ajuta mult pe fiecare.

Activitatea a fost mediatizată în presă, în ambele oraşe, precum şi de programul TV Antena Brăila - Galaţi. Adresa de e-mail marianatanase20042000@yahoo.com. Coordonator program, educaţie plastică, Mariana Tănase.

PROIECT EDUCAŢIONAL: OBICEIURI ŞI TRADIŢII LOCALE

Ed. Pricopi Tudorița, Grăd. nr. 64 „Ileana Cosânzeana", Galaţi,
Ed. Ene Gavrila Petrica, Grăd. nr. 60 „Arlechino", Galaţi,

Avizul I.S.J. Galati

MINISTERUL EDUCATIEI,CERCETARII SI TINERETULUI
INSPECTORATUL SCOLAR AL JUDETULUI GALATI

GRADINITA NR.64 "ILEANA COSANZEANA"
GALATI - STR. BRAILEI NR.226
BLOC D5/PARTER

GRADINITA NR.60"ARLECHINO"
GALATI - STR. IONEL FERNIC
BLOC B3/PARTER

OBICEIURI SI TRADITII LOCALE

PROIECT EDUCATIONAL

INITIATOR DE PROIECT
PRICOPI TUDORITA GRADINITA NR.64 "ILEANA COSANZEANA" GALATI
ENI GAVRILA PETRICA GRADINITA NR.60 "ARLECHINO" GALATI
PARTENERI
INSPECTORATUL SCOLAR AL JUDETULUI GALATI
CENTRUL CULTURAL "DUNAREA DE JOS" GALATI
COLABORATORI
Parintii celor doua gradinite
Proiectul final poate aduce modificari.Lista partenerilor si colaboratorilor ramanad deschisa.

Avizul
Gradinitei nr.64 Galati

Avizul
Gradinitei nr.60 Galati

ARGUMENT

Toata frumusetea launtrica,toate acele simtiri cuprinse in creatia populara suntem datori sa le transmitem copiilor cu indemnul de a le pastra. Apropiind copiii de cunosterea folclorului putem spune ca am deschis o poarta spre cunoastere interioara,intrucat obiceiurile si traditiile populare exprima pe fiecare ca individ al neamului din care se trag.Intr-o lume a informatizarii,a vitezei, a noului, in care de cele mai multe ori se promoveaza kith-ul,adevaratele valori culturale,comori inestimabile ale unui popor incep sa se piarda,se se uite.

Cati dintre tinerii de astazi cunosc valoarea unor obiecte de arta?

Cati dintre tinerii de astazi asculta cantece populare?

Consideram, calatoria in lumea artei populare poate sa inceapa inca de la gradinita.

Daca la sat procesul de transmitere a obiceiurilor si traditiilor este inlesnit de contactul direct cu taranul si creatia sa,la oras sarcina revine cadrelor didactice care au datoria sa-i apropie pe copii de valorile traditionale ale folclorului roman. O comunicare eficienta intre factorii educativi a dus la prioectarea si demararea unui parteneriat cu tema „Obiceiuri si traditii locale". Prin adordarea acestui proiect nu s-a dorit o schimbare majora a perceptiilor nationale asupra traditiilor,obiceiurilor si folclorului romanesc, ci o sensibilizare a nostra, a tuturor, o abordare diferita a unei teme deloc moderne. Proiectul de cooperare intre cele doua gradinite a inceput de la nevoia de a imbunatati practicile educative prin introducerea si incurajarea unor inovatii in ceea ce priveste metodele pedagogice si strategiile de observatie si practica,elaborarea de materiale didactice,schimbul de bune practici in materie de educatie, promovand respectul si interesul fata de traditiile culturale in randul prescolarilor,urmarind cunoasterea zonei geografice si a traditiilor culturale locale. Si daca „nimic nu poate fi la o natie mai scump decat inceputul sau" (Florian Aaron), acesta trebuie aflat, modificat si transmis la o varsta frageda, alaturi de „satul cu oameni frumosi".

SCOP:

Scanned with OKEN Scanner

- Dezvoltarea capacitatii de investigare a zonei etnografice locale in vederea valorificarii si dezvoltarii capacitatii de transfer a experientei acumulate in ceea ce priveste folclorul local; Formarea sentimentului de mandrie,respect fata de folclorul traditional romanesc si frumusetea acestuia;
- Cultivarea sentimentului de prietenie si impartasirea experientelor culturale;
- Dezvoltarea capacitatii de sensibilizare a copiilor pentru a deveni purtatori si pastratori ai cantecului si portului popular;

OBIECTIVE:

- Sa manifeste dragoste fata de obiceiurile si traditiile ramanesti;
- Sa recepteze frumosul din arta populara;
- Sa manifeste interes pentru datinile si obiceiurile calenderistice crestine;
- Sa valorifice obiceiurile si traditiile din folclorul romanesc;
- Sa prezinte spectacole in gradinita si in cadrul comunitatii locale ca buni prieteni;

METODE/TEHNICI DE LUCRU: - Intalniri de lucru; - Dialog; - Vizite ; - Dezbateri; - Serbari; - Excursii;
BENEFICIARI: Directi: -educatoarele, copiii; Indirecti: - parintii copiilor, bunicii, comunitatea locala;
GRUP TINTA 2 educatoare: - una Gradinita nr.64 „Ileana Cosanzeana" Galati; - una Gradinita nr.60 „Arlechino" Galati; 42 copii in varsta 3-7 ani de la cele doua gradinite; 1 inspector de specialitate de la I.S.J. Galati; 1 inspector educativ de la I.S.J. Galati; 1 dansator profesionist;
REPERE TEMPORALE:MARTIE 2008-2010
LOCATIA: Cele 2 gradinite implicate in proiect; In functie de natura actiunilor derulate.
RESURSE:
Umane: prescolari; cadre didactice; inspectori; parinti; dansatori; sofer;
Materiale: spatiile de invatamant ale celor 2 unitati scolare; dotarile din salile de grupa; mijloc de transport asigurat pentru deplasarea copiilor; spatiul muzeal etnografic; costume populare; obiecte de arta populara; benere; materiale diferite pentru lucrari practice; carti,cd,casete audio-video,fotografii,albume; aparat foto, camera video, dvd, calculator;
Financiare: donatii de la parintii copiilor; contributia educatoarelor: aparat foto,camera video,cd,calculator; sponsorizari;
REZULTATE ASTEPTATE: Creionarea unei imagini pozitive privind pregatirea copiilor pe plan artistic realizata de cadrele didactice implicate in proiect; Imbunatatirea relatiei educator/educator- prescolar-parinti-comunitate. Popularizarea activitatilor educative si culturale desfasurate in gradinite precum si imbunatatirea imaginii institutiei scolare in cardul comunitatii; Cresterea interesului copiilor si a parintilor privind obiceiurile si traditiile locale;
TEHNICI DE MONITORIZARE: Fotografii,albume,expozitii,CD,articole in presa locala.
EVALUARE: Programe artistice; Editarea unui caiet de lucru „Obiceiuri si traditii locale"; Festivaluri; Simpozioane;
DISEMINAREA REZULTATELOR: Popularizarea poroiectului prin intermediul imaginilor pe internet; Realizarea unui CD. cu cele mai importante momente; Expuneri in cadrul comisiilor metodice din cele 2 unitati de invatamant.
FALOOW-UP: Continuarea schimbului de experienta pe durata stabilita de protocol; Atragerea altor parteneri educationali locali,judeteni si interjudeteni, nationali si internationali;
CALENDARUL ACTIVITATILOR

MARTIE 2008: Intalnirea partenerilor; Stabilirea modurilor de realizare a actiunilor;
APRILIE 2008: Sarbatoarea Pascala in desenele copiilor- expozitie;
MAI 2008: Observarea costumului popular si a obiectelor artizanale;
IUNIE 2008: „Si noi suntem artisti" participarea la festivalul de dansuri populare organizat de I.S.J Galati
IULIE 2008: „De la bunici adunate si in sezatoare la gradinita date"- culegere de folclor autentic.
OCTOMBRIE 2008: Intalnire de lucru pentru a stabili calendarul actiunilor pe 2008-2009; Cuprinderea altor colaboratori in proiect.

PERSOANA DE CONTACT: ENE GAVRILA PETRICA:Gradinita nr.60"Arlechino" Galati; TEL: 0236423578 / 0742430382; E-MAIL: enegavrilap@yahoo.com; PRICOPI TUDORITA; Gradinita nr.64 „Ileana Cosanzeana"; TEL:0236451518 / 0743143616; E-MAIL: tudorita.pricopi@yahoo.com;

UNITATE IN DIVERSITATE

Instit. Lucia Mihai, Şcoala cu clasele I - IV Zalhanaua, Comuna Măneşti

Integrarea europeană, pe lângă celelalte coordonate ale sale - economice, politice, sociale - conţine şi o latură culturală. Ea se bazează pe unitate în diversitate culturală, într-un spaţiu în care nimeni să nu renunţe la propria identitate culturală şi să fie deschis unui dialog cultural european. O bogăţie specifică Europei este tocmai aceasta diversitate a tradiţiilor, culturilor, care pot fi puse în valoare şi conservate în spiritul democraţiei.

Scanned with OKEN Scanner

Interculturalitatea are adeseori acelaşi înţeles: respectul diferenţelor. Este un lucru pozitiv, dar nu suficient să înveţi să trăieşti împreună. Suntem diferiţi, dar nu inegali. Suntem diferiţi, dar nu înseamnă ca unul este mai bun ca celalalt. Trebuie să învăţăm să cunoaştem şi înţelegem, ceea ce ne leagă, ceea ce ne face asemănători şi ceea ce ne apropie. Avem o cultură asemănătoare, acea a sec. XX, dar în acelaşi timp şi culturi diferite: cele ce ţin de valori politice, economice şi de ordin religios.

Suntem apropiaţi şi îndepărtaţi în acelaşi timp, asemănători şi diferiţi, dar avem cu toţii un potenţial valoric egal.

Nici un om nu poate fi considerat o fiinţa socială dacă nu aparţine unei culturi. Cultura nu se limitează doar la elementele de suprafaţă: obiceiuri culinare, muzică, dans, vestimentaţie, ci are în vedere şi concepte privind prietenia, educaţia copiilor, modestia, soluţionarea problemelor. Problematica lumii contemporane a generat în sfera culturii şi educaţiei, politici imperative ca: apărarea păcii şi salvarea mediului, cât şi educaţia interculturală. Aceasta are ca finalităţi: reducerea factorilor de tensiune şi conflicte în zonele multiculturale, crearea unui cadru amiabil de dialog între membrii diferitelor naţionalităţi şi confesiuni cât şi acceptarea diferenţelor etnice. Consider că cei mai importanţi factori care sunt implicaţi direct în realizarea educaţiei culturale sunt familia şi şcoala, care au rolul de a educa toleranţa în relaţiile interumane. Copii cântă şi dansează împreună cu prilejul serbărilor organizate prin care sunt mai aproape unii de alţii şi au posibilitatea de a-şi păstra obiceiurile şi portul indiferent de limba ce-o vorbesc. Activitatea interculturală se poate realiza atât în cadrul activităţilor curriculare cât şi cele extracurriculare. Acestea din urma dau posibilitatea să se manifeste în jocurile în aer liber, să se cunoască mai bine între ei, să participe la vizitarea muzeelor, monumentelor istorice, să organizeze şi să participe la diferite întreceri. Pentru o buna convieţuire cât şi pentru a preveni şi evita conflictele interetnice sau de altă natură, este necesară implementarea educaţiei interculturale încă de la grădiniţă. Acum sunt cele mai numeroase ocaziile de derulare a unor proiecte educaţionale care implică atât copii cât şi cadre didactice care promovează cunoaşterea şi păstrarea obiceiurilor şi tradiţiilor naţionale.

Acestea au ca scop formarea de valori şi atitudini în care beneficiari sunt copiii. Ei vor învăţa să fie deschişi, să cunoască activitatea altor copii, să fie toleranţi, să respecte unicitatea, diversitatea de opinii, să fie asertivi. In ultima perioadă am desfăşurat activităţi de acest gen la Biblioteca „Nicolae Iorga" Ploieşti, Inspectoratul Şcolar Prahova, Societatea JOHNSON Ploieşti, Parcul de agrement Bucov, lângă Ploieşti.

EDUCAŢIA FĂRĂ FRONTIERE EDUCATIVE

Prof. Sidor Elena, Şcoala generală Sigmir, Jud. Bistriţa - Năsăud

INTRODUCERE

În urma conferinţei mondiale de la Salamanca din iunie 1994 când s-a adoptat declaraţia comună a celor 88 de guverne şi 25 de organizaţii internaţionale , s-au adoptat următoarele puncte:

- „fiecare copil are dreptul fundamental la educaţie şi fiecărui copil să i se ofere şansa de a ajunge şi de a se putea menţine la un nivel acceptabil de învăţare;
- fiecare copil posedă caracteristici, interese, aptitudini şi necesităţi de învăţare proprii;
- proiectarea sistemelor educaţionale şi implementarea programelor educative să ţină seama de marea diversitate a caracteristicilor şi trebuinţelor copiilor incluşi în procesul educaţional;
- persoanele cu cerinţe speciale trebuie să aibă acces în şcolile obişnuite (şcolile de masă) iar aceste şcoli trebuie să se adapteze unei pedagogii centrate asupra copilului, capabilă de a veni în întâmpinarea trebuinţelor fiecărui copil în parte;
- şcolile obişnuite, care au adoptat această orientare, sunt cele mai utile mijloace de combatere a atitudinilor discriminatorii, constituind o societate bazată pe spiritul de toleranţă şi acceptare şi oferind şanse egale la educaţia pentru toţi; mai mult, ele asigură o educaţie utilă pentru majoritatea copiilor îmbunătăţind eficienţa şi gradul de utilizare socială al întregului sistem educaţional"(Declaraţia Conferinţei de la Salamanca)

Pornind de la aceste principii observăm că procesul educaţiei intră într-o nouă eră-trecerea de la atitudinea şi abordarea segregaţionistă a actului învăţării la atitudinea integratoare, profund umanistă.

Definim astfel educaţia integrată, incluzivă sau învăţământ integrat ca fiind sistemul care se referă în esenţă la integrarea în structurile învăţământului de masă a copiilor cu cerinţe speciale în educaţie(copii cu deficienţe senzoriale, fizice, intelectuale, sau de limbaj, defavorizaţi socio-economic şi cultural, copii din centrele de asistenţă şi ocrotire, copii infectaţi cu HIV, etc.) pentru a oferi un climat favorabil dezvoltării armonioase şi cât mai echilibrate a personalităţii acestora Copiii provin în mare parte din familii cu situaţie materială modestă, în care cel mult unul dintre părinţi lucrează. Nu există unităţi economice în zonă , cele existente înainte de 1989 s-au desfiinţat. Agricultura este de subzistenţă, prea puţin mecanizată şi cu recolte slabe din cauza pământului nefertil din zona colinară şi de deal. Dintr-un număr total de 105 elevi 45 sunt de etnie roma familii care au ajutorul social şi alocaţia copiilor ,fiind singurele surse de venit. Politica şcolii are la bază principiul pentru toţi şi împreună cu toţi ceea ce nu este doar un deziderat ci şi o realitate.

Scanned with OKEN Scanner

Această politică a apărut ca o reacţie la dificultăţile de ordin material şi de învăţare ale unor copii, reacţie care a dus la ameliorarea procesului de predare-învăţare pentru toţi copiii.

Colectivele de elevi sunt eterogene neexistând nici un criteriu de selecţie a claselor. În aceste condiţii există diversitate din punct de vedere al zestrei ereditare, al educaţiei din familii, al posibilităţilor cu care se integrează în grup. Această diversitate poate cauza probleme care pot duce la neglijare sau la segregare.

MODALITĂŢI DE INTEGRARE A COPIILOR CU DIFICULTĂŢI DE ÎNVĂŢARE

Pentru a preveni aceste fenomene am impus câteva direcţii de acţiune:

- centrarea procesului instructiv-educativ pe elev;
- promovarea unei şcoli deschise, prietenoasă;
- o şcoală echitabilă;
- o şcoală flexibilă care se adaptează, învaţă şi se schimbă;
- perfecţionarea profesională a cadrelor didactice deoarece pregătirea lor îşi pune amprente asupra evoluţiei şi calităţii relaţiilor cu elevii.

Dacă integrarea înseamnă „să ţi se permită să fii tu însuţi printre ceilalţi"(apud. D. V. Popovici,1999) putem vorbi de integrare funcţională, socială, personală, organizaţională.

În procesul instructiv-educativ trebuie identificate căile prin care conţinutul învăţării poate fi restructurat în aşa fel încât să devină accesibil tuturor elevilor clasei. Nu mai avem de a face cu o clasă de elevi de tip" tradiţional" ci cu o structură nouă a clasei care necesită o abordare nouă în primul rând în ceea ce priveşte relaţionarea cu fiecare elev în parte dar şi comunicarea între toţi elevii clasei.

În cadrul tipologiei deficienţelor, o categorie aparte este reprezentată de copiii cu dificultăţi de învăţare (terminologie mai recentă), care au o tipologie de manifestare diversă, cu o etiologie variată şi complexă. Aceşti copii prezintă forme de dificultate intelectuală de tip şcolar care decurg din discordanţa existentă între nivelul intelectual şi performanţele şcolare, exprimate în însuşirea necorespunzătoare a cunoştinţelor prevăzute în programele şcolare. Aceste manifestări nu sunt datorate în mod obligatoriu unui retard mintal , ci ele pot fi şi consecinţele unei educaţii deficitare. Acest tip de copil o dată diagnosticat poate fi recuperat în totalitate în urma unui tratament medical şi psiho-pedagogic adecvat cât şi prin înlăturarea condiţiilor care au dus la această situaţie.

Cauzele care determină apariţia dificultăţilor de învăţare la copil pot fi grupate astfel:

1. Cauze care ţin de mediul familial: condiţii socio-culturale precare; carenţe ale ambianţei familiale şi absenţa confortului afectiv al copilului; dezinteres din partea părinţilor pentru pregătirea şcolară a copilului; absenţa unor modele şi a sprijinului în situaţii de învăţare mai dificile; comunicarea precară sau inexistentă între părinţi, între părinţi şi copii; familii dezorganizate sau reconstruite; suprasolicitarea copilului la activităţi gospodăreşti şi organizarea neraţională a regimului de viaţă şi de muncă al copilului.
2. Cauze care provin din mediul şcolar: organizarea deficitară a activităţilor de învăţare; supraîncărcarea claselor şi afectarea comunicării între elevi şi profesor; schimbarea frecventă a unităţii şcolare sau a profesorilor; insuficienţe din partea personalului didactic-pregătirea necorespunzătoare din punct de vedere profesional, lipsa de experienţă la catedră, folosirea unor metode inadecvate;
3. Cauze care provin de la copil: boli cronice sau contagioase care presupun o absenţă îndelungată de la şcoală; tulburări afective care induc copilului reacţii de opoziţie, de refuz, de izolare; tulburări de limbaj şi tulburări de schemă corporală, lateralitate, orientare, organizare şi structurare spaţio-temporală;
4. Cauze care ţin de comunitate: neasigurarea pentru copii a condiţiilor de frecventare regulată a programului şcolar datorită distanţelor prea mari dintre şcoală şi domiciliul copilului sau a altor condiţii specifice diferitelor localităţi; sprijinul superficial sau absenţa sprijinului comunitar, prin servicii de asistenţă şi asigurări sociale, pentru familiile aflate în dificultăţi socio-economice şi care nu-şi pot permite şcolarizarea copiilor; condiţii precare în unele şcoli datorită lipsei de investiţii şi a dezinteresului din partea autorităţilor.

Şcoala pentru diversitate se centrează pe cunoaşterea modului de învăţare a strategiilor necesare rezolvării problemelor de viaţă cotidiană, unde procesul de predare învăţare este simultan, unde elevii „învaţă cum se învaţă", unii de la alţii, fără competiţie şi ierarhii arbitrare, în spiritul respectului şi toleranţei faţă de cei din jur. Profesorul folosind strategii bazate pe cooperare poate favoriza unele procese de interacţiune socială în clasele eterogene ale şcolii pentru diversitate, diferenţele dintre elevi putând fi percepute de către profesori, colegi şi părinţi ca pe ceva normal şi nu ca ceva neobişnuit. În grupul eterogen de elevi, clasa se organizează în aşa fel încât elevii se ajută unii pe alţii iar profesorii sunt întotdeauna principalul sprijin pentru toţi elevii şi fiecare elev îşi poate da seama de ceea ce ştie şi ce nu ştie să facă, să ştie cum şi de unde poate obţine informaţia necesară satisfacerii cerinţelor în planul formării şi educării lui . Procesul ce se desfăşoară în şcoală poate duce la reducerea inegalităţilor dintre actorii participanţi, reconsiderarea principiilor de egalitate şi libertate de acţiune necesare dezvoltării şi manifestării elementelor specifice fiecărei culturi minoritare sau individuale. Se poate crea o cultură şcolară care să permită respectarea diferenţelor dintre elevi, reconsiderarea din partea profesorilor a diferenţelor cognitive, sociale, etnice, culturale în scopul îmbunătăţirii practicii lor profesionale şi nu pentru a stabili inegalităţi, diferenţe şi categorizări bazate pe o serie de stereotipuri cognitive, prejudecăţi, orgolii sau ambiţii subiective. Este dificil de acceptat acest nou mod de lucru în şcoală deoarece, pe de-o parte, „înseamnă a accepta ca eu, ca profesor sunt diferit şi fiecare dintre elevii mei sunt diferiţi"(Melero, 1998) şi, pe de altă parte,

Scanned with OKEN Scanner

„înseamnă a accepta ca şcoala să se transforme într-o comunitate de învăţare permanentă unde şi elevii şi profesorii să se considere elevi care să înveţe să rezolve probleme/situaţii de viaţă în compania celorlalţi, iar prin acestă schimbare atitudinală a profesorului să influenţeze calitatea procesului de învăţare a propriilor elevi" (Melero, 1998).

În condiţiile şcolii pentru diversitate, părinţii participă direct la viaţa şcolii şi pot influenţa anumite decizii care privesc actul educaţional. Absenţa sau indiferenţa părinţilor vine în opoziţie cu ideea de integrare.

În acest sens parteneriatul şcoală-familie nu se rezumă doar la întâlnirile formale în care să li se aducă la cunoştinţă realizările mai mult sau mai puţin plăcute ale „odraslelor".

Cercetătorii au stabilit că beneficiile vor fi ca atât mai consistente cu cât implicarea familiei în procesul educativ începe mai devreme şi cu cât legătura dintre învăţător şi profesor diriginte de la ciclul superior este mai strânsă. Un posibil model ar putea fi şi <u>şcoala pe verticală</u> acolo unde spaţiul şi condiţiile permit.

În special pentru familiile cu venituri scăzute se impune a fi respectate următoarele principii:

- părinţii să fie conştientizaţi că sunt „primii profesori" ai copiilor lor şi au o influenţă permanentă asupra sistemului de valori al copiilor;
- succesul copiilor se obţine atunci când sistemul de valori al familiei coincide cu cel promovat de şcoală;
- majoritatea părinţilor sunt interesaţi de educaţia copiilor dacă li se dă ocazia să se implice efectiv;
- şcoala să elimine barierele tradiţionale în implicarea părinţilor promovând o comunicare eficientă şi reală ,conştienţi că fiecare are de învăţat de la celălalt.

În vederea realizării politicii unei şcoli „pritenoase", echitabilă şi flexibilă am realizat un PIP cu titlul Ajutaţi- pe Miţi ,plan bazat pe observaţiile din fişa psihopedagogică.

PLAN DE INTERVENŢIE PERSONALIZAT - „ICA-AL NOSTRU!"

1. *Cerinţe educaţionale speciale ale elevului:*

Din tipologia deficienţelor face parte şi categoria <u>copii cu dificultăţi de învăţare</u>.

Manifestă discordanţă între nivelul intelectual şi performanţele şcolare cauzate de: condiţii socio-culturale precare; absenţa confortului afectiv; dezinteres din partea părinţilor pentru; absenţa unor modele din rândul familiei; suprasolicitarea copilului în activităţi gospodăreşti şi organizarea neraţională a regimului de viaţă şi de muncă al copilului; familie dezorganizată.

2. *Obiectivele propuse :*La sfârşitul studiului ,elevul „ICA"va putea: să se simtă integrat, acceptat şi dorit în colectiv; să atingă standardele minimale la toate obiectele de studiu; să i se cultive înclinaţia pentru desen şi activităţi sportive prin participări în grup şi individuale la expoziţii şi competiţii; să lucreze în echipă în cadrul colectivului colaborând cu colegii.

3. *Forme de sprijin: a*cordarea de bursă socială/ajutor social şi rechizite; invitarea de către colegi în familiile lor în weekend şi cu ocazia diferitelor sărbători; colecte de pachete cu îmbrăcăminte şi alimente.

4. *Metode de predare folosite*:

A:*Brainstorming-ul (furtună în creier)* Brainstorming-ul (sau asaltul de idei) reprezintă formularea a cât mai multor idei – oricât de fanteziste ar putea părea acestea - ca răspuns la o situaţie enunţată, după principiul cantitatea generează calitatea. Conform acestui principiu, pentru a ajunge la idei viabile şi inedite este necesară o productivitate creativă cât mai mare.

O asemenea activitate presupune o serie de avantaje: participarea activă a tuturor participanţilor; dezvoltarea capacităţii de a trăi anumite situaţii, de a le analiza, de a lua decizii privind alegerea soluţiei optime; exprimarea personalităţii; eliberarea de prejudecăţi; exersarea creativităţii şi a unor atitudini deschise la nivelul grupului; dezvoltarea relaţiilor interpersonale, prin valorizarea ideilor fiecăruia (şi, în consecinţă, prin înţelegerea calităţilor celor din jur); realizarea unei ambianţe pline de prospeţime şi de emulaţie.

B. *Mozaicul* presupune învăţarea prin cooperare la nivelul unui grup şi predarea achiziţiilor dobândite de către fiecare membru al grupului unui alt grup.

Ca toate celelalte metode de învăţare prin cooperare şi aceasta presupune următoarele avantaje: stimularea încrederii în sine a elevilor; dezvoltarea abilităţilor de comunicare argumentativă şi de relaţionare în cadrul grupului; dezvoltarea gândirii logice, critice şi independente; dezvoltarea răspunderii individuale şi de grup; optimizarea învăţării prin predarea achiziţiilor altcuiva.

Mozaicul presupune următoarele etape:

• Împărţirea clasei în grupuri eterogene de 4 elevi, fiecare dintre aceştia primind câte o fişă de învăţare numerotată de la 1 la 4. Fişele cuprind părţi ale unei unităţi de cunoaştere.

• Prezentarea succintă a subiectului tratat.

• Explicarea sarcinii care constă în înţelegerea întregii unităţi de cunoaştere.

• Regruparea elevilor, în funcţie de numărul fişei primite, în grupuri de experţi: toţi elevii care au numărul 1 vor forma un grup, cei cu numărul 2 vor forma alt grup s.a.m.d. În cazul în care se lucrează cu toată clasa se vor forma două grupuri pentru fiecare număr. Profesorul poate alege ca jumătate din clasă să participe la activitatea MOZAIC, celorlalţi elevi revenindu-le o altă sarcină de modul în care pot preda cea ce au înţeles colegilor din grupul lor originar. Strategiile de predare şi materialele folosite rămân la latitudinea grupului de

Scanned with OKEN Scanner

experţi. Este foarte important ca fiecare membru al grupului de experţi să înţeleagă că el este responsabil de predarea secţiunii respective celorlalţi membri ai grupului iniţial.

• Revenirea în grupul iniţial şi predarea secţiunii pregătite celorlalţi membri. Dacă sunt neclarităţi, se adresează întrebări expertului. Dacă neclarităţile persistă se pot adresa întrebări şi celorlalţi membri din grupul expert pentru secţiunea respectivă. Dacă persistă dubiile, atunci problema trebuie cercetată în continuare.

• Trecerea în revistă a unităţii de cunoaştere prin prezentare orală cu toată clasa/ cu toţi participanţii

5 *Ajutor venit din partea familiei*: Familia va avea încredere în şcoală, va comunica săptămânal cu unul dintre profesori sau cu profesorul diriginte. Îi va crea un minim de condiţii de învăţare "un colţ al lui" urmărind să nu fie deranjat de ceilalţi fraţi. Va fi trimis în fiecare zi la şcoală fără a i se impune alte activităţi(să lucreze la diferite familii).

6 *Contribuţia aşteptată din partea elevului* Dovedeşte receptivitate la măsurile propuse. Se simte valorizat şi promite că va respecta toate cerinţele. Se simte încurajat să-şi dezvolte înclinaţiile visând să devină un mare fotbalist.

7 *Alte tipuri de sprijin* Neexistând psiholog în şcoală, rămâne în sarcina profesorului diriginte de a discuta cu el urmând ca până la sfârşitul semestrului să fie văzut de un specialist prin implicarea şcolii.Există o bună conlucrare între şcoală şi mediul de familie pentru a fi fortificat fizic şi urmărit în caz de îmbolnăvire.

8 *O dată la care planul va fi revizuit* Concluziile prezentului P.I .P . vor fi supuse dezbaterii Consiliului profesoral în vederea stabilirii paşilor de urmat pentru anul viitor.

9 *Aranjamente privind monitorizarea şi evaluarea* În urma evaluării, în cazul unui rezultat pozitiv, acest P.I.P. va fi difuzat ca exemplu de bună practică şi se vor identifica şi rezolva şi alte cazuri urmărind acest model.

CONCLUZII În condiţiile socio-economice actuale, educaţia incluzivă se impune tot mai pregnant ca o realitate şi o necesitate de înlocuire a educaţiei tradiţionale. Există avantaje ale adaptării sistemului tradiţional dar necesită un efort substanţial din partea tuturor factorilor implicaţi: familie, grădiniţă, şcoală şi organe de decizie.

Punctele tari ale implicării acestui sistem (raportându-ne la şcoala noastră) ar fi: existenţa unui cadru legislativ care dă tuturor copiilor o şansă; existenţa unor cadre didactice care sunt legate afectiv de această zonă şi de locuitorii ei; existenţa dorinţei acestora de a se implica efectiv şi afectiv în rezolvarea situaţiilor unor elevi cu dificultăţi de învăţare; păstrarea unor precepte morale specifice societăţii tradiţionale în care mai funcţionează încă principiul „ai fi ruşine să facă o faptă reprobabilă";

Puncte slabe: inexistenţa unor specialişti care să stabilească cât mai devreme exact după metode ştiinţifice, dificultăţile şi natura acestora(psiholog, medic specialist,asistent social),fixând modalităţile de ajutorare; şcoala nu reprezintă centru de interes al comunităţii, acel loc unde se pot forma şi integra potrivit capacităţii fiecăruia toţi indivizii care vor alcătui comunitatea de mâine; în şcoală există încă multe activităţi cu caracter informativ în detrimentul celui formativ; nu toate cadrele didactice dovedesc deschidere"spre nou" ,necesitând un stagiu de formare; inexistenţa unei reforme structurale şi a unei adaptări curriculare începând cu învăţământul primar;

Oportunităţi: scăderea ratei de natalitate în zonă ne obligă „să inventariem" toţi copiii în vederea realizării cifrei de şcolarizare; existenţa încă a unor cadre didactice dornice să se implice în P.I.P.; existenţa unor programe guvernamentale care contribuie la atractivitatea şcolii: rechizite, „lapte-corn", „200 euro", burse; buna conlucrare prin partenriate între şcoală şi alte instituţii (poliţie, medic de familie) ;

Ameninţări: factorul timp care grevaeză asupra muncii dascălilor; programele supraîncărcate; diluarea şi pierderea unor valori specifice familiei şi societăţii tradiţionale; sărăcirea tot mai multor familii aflate în imposibilitatea de ale asigura copiilor cele necesare în condiţiile în care alocaţia este absolut insuficientă; inexistenţa obligativităţii formării continue pe această temă a cadrelor didactice la toate nivelurile sistemului de învăţământ.

Ţinând seamă de cele de mai sus care reprezintă doar o infimă parte din câte s-ar putea realiza am ajunge , probabil, la mult dorita „pace a lumii" împlinind cele spuse de I. Gandi :"Dacă vrem să ajungem la o adevărată pace în această lume atunci va trebui să începem cu copiii".

BIBLIOGRAFIE:

1 Băran - Pescaru, A, *Parteneriat în educaţie*, Bucureşti, 2004
2. Cerghit, I., *Metode de învăţământ* , Iaşi, 2006
3. Cozma,T., Alois, G, *Introducere în problematica educaţiei integrate*, Iaşi,2000
4. Creţu, E., *Parteneriat în educaţie*, Bucureşti, 2004
5. Kelemen, G., *Copilul cu dificultăţi de învăţare*, Arad, 2007
6. Melero, M. L. ,*Ideologie, diversitate şi cultură; o şcoală pentru o nouă civilizaţie*, Primul Congres internaţional pe tema integrării, Buenos Aires, 1998
7. Roman, A. Dughi, T., *Elemente de psihologia educaţiei*, Arad, 2007
8. Stan, E., *Managementul clasei*, Bucureşti, 2006
9.***Declaraţia de la Salamanca şi direcţiile de acţiune în domeniul educaţiei speciale. Conferinţa mondială asupra educaţiei speciale: acces şi calitate. Salamanca, Spania, 1994

Scanned with OKEN Scanner

TOLERANȚĂ ȘI NONDISCRIMINARE PRIN PRISMA HOLOCAUSTULUI

Prof. Daniela Nechifor, Liceul „Al. I. Cuza", Iași, județul Iași

O temă aflată încă în prim-planul studiului în școli o reprezintă confruntarea dintre identitățile naționale și în mod deosebit Holocaustul. În prezenta lucrare am încercat o abordare a modului în care școala se implică în educația elevilor, atitudinea față de studierea istoriei evreilor și a Holocaustului pentru educarea spiritului civic și al toleranței din perspectiva conturării unui spațiu public de dezbatere și de confruntare între identități și interese naționale care pot constitui piedici în construirea democrației europene.

Antisemitismul, o problemă importantă a zilelor noastre, trebuie combătut prin lămurire, care trebuie să înceapă în școli. Se pot face multe presupuneri asupra provocărilor și reacțiilor pe care elevii le pot avea despre natura societății, progres, civilizație și comportamentul uman. Aceștia pot avea reacții defensive, sentimente negative. Pentru realizarea acestui obiectiv formarea profesorilor de istorie reprezintă primul pas deoarece, ca elemente ale educației instituționalizate, joacă un rol important în construirea unei societăți sănătoase în care discriminarea, ambițiile politice sau personale, manipularea negativă să nu mai fie prezente. Aprofundarea cunoștinelor despre istoria generală a evreilor europeni și originile antisemitismului și Holocaustului, vor permite formarea, de către profesori, a unei imagini obiective elevilor despre aceste teme.

Este, fără indoială, o altă Românie decât cea în care s-au petrecut fapte incredibile și inadmisibile la adresa poporului evreu. Istoria oricărui popor are și pagini negre dar, ca și în viața fiecăruia dintre noi, o dată cu trecerea timpului ele trebuie să capete valoare educativă. Nici mulți dintre evrei, nici mulți dintre românii care nu au trăit în epoca Holocaustului, nu știu ce grozăvii au fost și, chiar dacă află cumva, nu pot să creadă că, acolo, pe pamânt românesc – și nu numai – au existat persoane fără urmă de omenie, care să înfăptuiască crimele pogromurilor. Noi vrem să împiedicăm așternerea prafului peste mormintele celor asasinați. Cât privește poziția României față de Holocaust, se remarcă – chiar și în ultimul timp – un progres considerabil și o schimbare de atitudine demne de remarcat. Ministerul Educației și Cercetării a elaborat o programă de curs opțional, pentru elevii de liceu, denumită *Istoria Evreilor, Holocaustul*. Ea își propune abordarea interdisciplinară, interculturală, globală, integrată și contextuală a acestei problematici, la nivel național, regional, european și instituțional, cu perspective de tip istoric, literar-artistic, psihologic, teologic, etic, sociologic, pedagogic. Programa propusă elevilor de liceu are un dublu scop: pe de o parte informativ, pentru prezentarea unor aspecte mai puțin cunoscute din istoria evreilor și a Holocaustului, pe de altă parte civic, prin crearea unor valori și atitudini în spiritul toleranței, împotriva rasismului, antisemitismului și a oricăror forme de diseminare.

În ceea ce privește motivarea organizării unor asemenea cursuri opționale în școli și construirea „raționamentului pedagogic" putem afirma pe baza unor date reale că au existat, sporadic, reacții de adversitate din partea unor profesori în școlile unde au fost introduse aceste cursuri opționale sau din partea părinților, dar aceste adversități nu au putut provoca reacții antisemite împotriva acestor activități. Au fost consultați elevii și părinții acestora privind necesitatea predării Holocaustului în școli prin chestionare aplicate acolo unde se intenționa introducerea de opționale. S-au constatat, pe de o parte, o necunoaștere a ceea ce s-a întâmplat în România, în special în Iași, dacă există monumente sau alte obiective care să demonstreze și să amintească de evenimentele din acea perioadă. Dar nu s-au constatat reacții adverse, dimpotrivă s-a putut concluziona că părinții doresc să-și formeze copii în spiritul toleranței, al respectării diversității, al acceptării celorlalți, a prevenirii în viitor a unor acțiuni intolerante.

Scopul abordării acestui subiect este de a atrage curiozitatea elevilor în masură să formeze gândirea critică și să contribuie la formarea culturii personale. Următoarele considerații pot încuraja reflectarea asupra motivului studiului despre Holocaust:

- Holocaustul a fost un eveniment, nu doar pentru secolul XX, dar și din întreaga istorie a umanității. A fost un atentat fără precedent – uciderea întregului popor și stingerea unei culturi;

- Un studiu exact al Holocaustului ajută elevii se gândească la ceea ce înseamnă a uza sau a abuza de putere și la rolul și responsabilitatea indivizilor, a organizațiilor și națiunilor care, atunci când se confruntă cu asemenea cazuri de violare a drepturilor omului, pot atrage semnale de alarmă asupra potențialului genocidului în lumea contemporană și pot furniza contextul pentru a descoperi pericolul menținerii tăcerii și indiferenței în fața opresiunii celorlalți;

-Studierea Holocaustului conduce la descoperirea și înțelegerea ramificațiilor, a prejudiciilor rasismului, antisemitismului și stereotipurilor în orice societate. De asemenea, susține dezvoltarea cunoașterii și înțelegerii pentru a accepta diversitatea într-o societate pluralistă și încurajează sensibilizarea și înțelegerea față de situația minorităților.

- Când elevii ajung să cunoască multitudinea factorilor istorici, sociali, religioși, politici și economici care, cumulati, rezidă în Holocaust, vor înțelege complexitatea acestui proces istoric și a perspectivei modalității prin care convergența acestor factori pot contribui la dezintegrarea valorilor democrației.

Cum învățăm despre Holocaust în școli? Poate nu există nici o metodologie perfectă pentru toți profesorii sau elevii pentru abordarea unui subiect. Dar există ghiduri care se pot dovedi utile profesorilor în proiectarea planurilor de lucru, a orelor, luând în considerare necesitățile studiului de către elevi individual. Acestea oferă

Scanned with OKEN Scanner

modele pentru cele mai bune metode, se adresează unor preocupări a profesorilor despre cum să se apropie de acest subiect dificil şi prezintă posibilele căi de urmat. Mulţi profesori sunt reticenţi în abordarea istoriei Holocaustului cu elevii lor deoarece percep dificultăţi în învăţarea acestui subiect., fiind copleşiţi de proporţia acestei tragedii, de multitudinea celor implicaţi. Ei sunt îngrijoraţi pentru elevii lor de posibilele reacţii faţă de acest subiect şi trebuie să manifeste grijă, să aibă un comportament adecvat în clasă pentru a nu atrage chicoteli, sau expresii antisemite şi remarci rasiste. Nu trebuie să existe teamă în abordarea acestui subiect, deoarece experienţa a arătat că Holocaustul poate fi tratat cu succes.

Studierea Holocaustului a produs mutaţii semnificative la nivelul cercetării în ultimele trei decenii. Aceste studii şi documente caută să reflecte progresul continuu în dezvoltarea pedagogiei, subliniind astfel necesitatea continuării abordării acestui subiect. Pentru aceasta sunt necesare urmatoarele considerente:

- Definiţi corect termenul de Holocaust; aria curriculară apropiată trebuie să ajute şi să îmbogăţească înţelegerea Holocaustului de către elevi;
- Realizaţi o analiză pozitivă a mediului înconjurător, cu metode pedagogice active şi centrată pe elevi; individualizaţi istoria prin interpretarea statisticilor fiind conştienţi de potenţialul şi, de asemenea, de limitele materialelor studiate, inclusiv internetul.
- Încurajaţi elevii să analizeze critic interpretările diferite ale Holocaustului, daţi răspunsuri potrivite despre adevărul istoric şi evitaţi să folosiţi imagini terifiante; faceţi comparaţii între suferinţa unui grup faţă de a altora;
- Propuneţi elevilor să exploreze varietatea responsabilităţilor victimelor încluzând multe forme de rezistenţă împotriva nazismului; aveţi grijă să nu definiţi poporul evreu singular în termenii Holocaustului; fiţi atenţi să faceţi distincţia între "călăii" din trecut şi societatea de azi din Europa şi din altă parte; selectaţi activităţile de învăţare potrivite şi evitaţi folosirea simulărilor pentru a încuraja elevii să identifice persecutorii sau victimele;
- Solicitaţi elevii să reflecteze asupra tradiţiilor naţionale şi locale şi să participe la comemorarea evenimentelor, să studieze istoria locală, regională, naţională şi internaţională.

O definiţie clară a termenului de Holocaust este esenţială. Mulţi profesori abordează acest termen în diverse sensuri pentru a cuprinde toate victimele persecuţiilor nazismului. Elevii trebuie să fie conştienţi că pentru mulţi oameni termenul Holocaust este emblematic. Holocaustul este sacrificiul biblic şi, utilizând termenul astfel poate fi considerat ca un genocid al evreilor; a fost o formă de martirism, dar nu este nimic sfânt. Alţi termeni pot fi utilizaţi cu grijă. Vorbind de "Soluţia finală" înseamnă a vorbi limba călăilor; utilizând cuvântul genocid poate însemna acceptarea condiţiei naziste despre rase. Mulţi preferă să utilizeze pentru Hebron cuvântul Soah – însemnând catastrofă – care nu este încărcat cu semnificaţii religioase.

Profesorii, singuri vor hotări cât de bine pot utiliza materialele la clase, în activităţile de învăţare pentru a obţine rezultatele aşteptate. Fiecare va decide cum să aplice şi să adapteze asemănările şi diferenţele dintre actele descrise în materiale. Fiecare elev îşi poate realiza un portofoliu care să cuprindă studii şi interpretări ale acestor materiale, punându-se accent pe contribuţia individuală. De asemenea, elevii pot să-şi folosească aptitudinile informatice, sub coordonarea profesorilor, pentru realizarea de site-uri sau soft-uri educaţionale pe această temă care să sprijine studierea şi aprofundarea acestui domeniu în România.

Comemorarea evenimentelor nu poate şi nu trebuie să schimbe studiul despre ce s-a întâmplat în trecut. În sfârşit, a înţelege acest subiect – ceea ce implică activităţi în cadrul unor grupuri de lucru în orele din aria curriculară şi comemorarea evenimentelor istoriei Holocaustului - chiar de un an la altul are caracter diferit. Activităţile de comemorare, cum ar fi ceremonii, piese de teatru, citirea de liste cu numele victimelor, de mărturii pot prezenta unele neajunsuri în îndeplinirea acestui scop. Sunt recomandate activităţile care se focalizează pe istorisirile reale ale oamenilor, a căror nume sau chipuri au putut fi identificate sau pot fi descoperite prin cercetare. Punând accentul pe nume, chipuri şi date privind victimele Holocaustului, le redăm demnitatea tuturor celor care au fost ucişi. Prin prezentarea victimelor umane, începând cu lunga dezvoltare şi existenţă a comunităţii, mai curând decât statisticile despre camerele de gazare şi gropi comune, profesorii pot pune în centrul atenţiei multiculturalitatea vieţii evreilor în Europa între cele două războaie mondiale. Elevii vor fi încurajaţi să aibă iniţiative personale şi responsabilitate în coordonarea activităţilor de comemorare incluzând: muzică, drama, literatură, istorie, religie, psihologie şi alte discipline; organizarea de jocuri, citirea de texte din jurnale, a listelor victimelor, vizite din iniţiativa elevilor la cimitire, muzee sau locurile unde au avut loc genocidurile şi alte programe.

Ziua comemorării Holocaustului poate, de asemenea, să ofere oportunitatea pentru întreaga comunitate şcolară să se întâlnească pentru o astfel de experienţă educaţională. Conducerea şcolilor, profesorii şi elevii, pot, de asemenea, dacă doresc, să discute şi să reflecteze la incidente ale xenofobiei, rasismului sau antisemitismului din experienţa lor şcolară din anii trecuţi privind această zi. Elevii pot scrie parlamentarilor, politicienilor, clerului şi altor lideri despre învăţămintele despre Holocaust, pericolului totalitarismului şi mesaje educaţionale pentru prevenirea genocidului în viitor. De exemplu, elevii se pot adresa Comitetelor pentru Comemorare a Muzeului Memorial a Holocaustului din Statele Unite ale Americii. Preşedintele Comisiei a recomandat stabilirea unei zile

Scanned with OKEN Scanner

memoriale a victimelor Holocaustului precizând ca scopul acesteia este de a ne asigura ca astfel de acţiuni inumane, cum a fost Holocaustul să nu se mai întâmple.

Înainte de ai antrena pe elevi în activităţi comemorative, profesorii însăşi trebuie să se documenteze mai mult despre acest subiect dificil prin colaborare cu cei care au mai fost implicaţi în astfel de experienţe, prin participarea la seminarii de lucru pe teme de educaţie şi comemorare a Holocaustului. Acolo unde este posibil, aceştia vor urma cursuri de formare şi de perfecţionare pe această temă. În organizarea comemorării Holocaustului, trebuie implicate cât mai multe clase, abordându-se acest eveniment ţinând cont de nevoile şi abilităţile lor. Mulţi profesori au reuşit cu succes să atragă implicarea părinţilor elevilor, a autorităţilor locale, a organizaţiilor non-guvernamentale, a presei şi inspectoratelor şcolare în organizarea comemorării Holocaustului cu elevii. Apariţia unor mize familiale ale şcolarităţii şi resemnificarea raporturilor familie-şcoală au condus la o implicare mai consistentă a părinţilor în activitatea şcolară a copiilor şi la multitudinea interacţiunilor personale între reprezentanţii şcolii şi membrii familiei. Majoritatea părinţilor manifestă deschidere şi interes faţă de iniţiativele de dialog ale şcolii.

Activităţile de comemorare a Holocaustului includ citirea unor fragmente din jurnale, vizionarea unor filme, vizitarea unor expoziţii cu această temă, împartăşirea de impresii de către persoane care au vizitat muzee ale Holocaustului sau locuri unde a avut loc Holocaustul, realizând apoi dezbateri, piese de teatru după anumite cărţi. Trebuie încurajate toate şcolile să comemoreze această zi şi să utilizeze resursele locale. Se pot organiza procesiuni, conferinţe la care să fie invitaţi să participe supravieţuitori şi martori sau utilizarea unor mărturii video ale supravieţuitorilor. Prin aceste prezentări video, elevii pot vedea chipurile şi pot auzi vocile, ajutându-i, astfel, să realizeze că în spatele statisticilor Holocaustului există persoane reale care au de povestit trăirile şi propriile experienţe. Este mai important ca niciodată să dăm atenţie acestor relatări despre Holocaust a supravieţuitorilor deoarece suntem ultima generaţie care îi mai putem vedea în viaţă pe supravieţuitori.

Profesorii vor ţine un moment de reculegere cu cei care participă la activităţile de comemorare a Holocaustului pe grupe de lucru. Altminteri, un moment de reculegere îi poate ajuta pe elevi să-şi conecteze sentimentele lor interioare la ceea ce s-a întâmplat în timpul Holocaustului. Sugestii pentru proiecte de acţiuni sociale includ expunerea de postere care să atragă atenţia asupra acestei teme în locurile publice; identificarea locurilor unde evreii au locuit sau au fost deportaţi; atragerea autorităţilor locale în realizarea de memoriale. Realizarea de campanii de comemorare în organizaţiile şcolare, marşuri ale tinerilor, congregaţii religioase sau ridicarea unor monumente, crearea unor parcuri pentru comemorare sunt opţiunile pe care profesorii le pot aplica în viitor. În următorii câţiva ani, vor fi mai puţini martori capabili să transmită povestirile lor despre ce s-a întâmplat în timpul Holocaustului. Când ultimul supravieţuitor al Holocaustului va trece în nefiinţă, profesorii împreună cu elevii lor vor putea transmite mai departe comemorarea Holocaustului generaţiilor viitoare pentru a se asigura că învăţămintele acestuia nu vor fi date uitării.

Contactul cu alte culturi diferite nu face decât să întărească sentimentul identităţii şi al apartenenţei particulare şi să conserve aceste conţinuturi. Astăzi, în măsura în care înţelegem mai bine procesul circular care asigură dezvoltarea şi transmiterea culturii, ne dăm seama că trăsătura cea mai umană a omului nu este capacitatea sa de a învăţa, ci capacitatea de a-i învăţa pe alţii şi de a acumula cunoştinţe pe care alţii i le-au transmis. Trebuie ca noi înşine să ne modificam comportamentul nostru adult, incluzând şi elementele tolerante şi să descoperim căile prefigurative de a-i îndruma pe alţii şi de a descoperi căile care să menţină viitorul deschis. Construirea personalităţii sociale nu este unica finalitate a educaţiei familiale. Comportamentului intergrupal şi discriminării intergrupale îi corespunde identitatea socială

În şcoală se formează deprinderile de mai târziu. De aceea, e necesară conştientizarea elevilor despre riscurile intoleranţei şi despre ce consecinţe pot apărea din manifestarea discriminărilor de orice fel. În acestă acţiune un rol important îl are şi familia, care trebuie să fie pusă în temă despre activităţile şi proiectele în care pot fi sau sunt implicaţi elevii şi să le ceară colaborarea şi participarea directă. Beneficiile vor mari deoarece se doreşte acţionarea în spirit pacifist pentru a evita erorile umane şi relaţionarea pozitivă cu alţi semeni, promovarea toleranţei, solidarităţii şi diversităţii.

Bibliografie

1. Bernstein, B., *Studii de sociologia educaţiei*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978.
2. *Day of rememebrance. Journée de la mémoire*, Strasbourg, oct 2003.
3. Eskenasy V., *Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România*, I, Bucureşti, 1995;
4. Friling T., Ionescu M., Ioanid. R. (edit.), *Raport final al Comisiei Internaţionale pentru studierea Holocaustului în România*, Iaşi,2005;
5. Lecomte, Jean Michel, *Teaching about the Holocaust în the 21st century*, Strasbourg, 2003
6. Pipidi A., *Holocaustul evreilor români. Din mărturiile supravieţuitorilor*, Bucureşti, 2004;
7. *Seminar of Budapesta* 15-17 apr.2004, Edition Conseil de l'Europe.
8. *The Shoah on screen – Reprezenting crimes against humanity*, vol. I, Edition Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2006.
9. **www.ushmm.org** – *Teaching about Holocaust, a resource Book for Educators*, United States Holocaust Museum.
10. **www.yadvashem.org** – *The International School for Holocaust Studies.*

Scanned with OKEN Scanner

ISTORIA ŞI CULTURA? ISTORIA E CULTURA

Eleva Babici Daniela, clasa a X-a, Liceul Teoretic „M. Eminescu", Chişinău

„Suntem tineri, suntem contemporani - deci suntem interesaţi". Cam aşa sună genericul anului 2008 în Republica Moldova, fiind dedicat tinerilor. Un june ce se consideră demn şi inteligent, trebuie să facă faţă societăţii mondene, să fie apt de a întreţine o conversaţie, de a-şi impune punctul de vedere. Pentru aceasta trebuie să existe un fundament, o bază stabilă, dar în acelaşi timp flexibilă, care după părerea mea, poate fi uşor înlocuită cu lexemul „cultură". Deşi acest cuvânt implică multe domenii, pledez pentru necesitatea primordială a dobîndirii unei culturi istorice, fiind inspirată şi convinsă de veridicitatea spuselor savantului Farrakhan: „Istoria e gândul, iar fără cunoştinţe de istorie, suntem pierduţi. „Nu putem să ne mîndrim cu numele ce-l purtăm, cu familia în care ne dezvoltăm ca personalităţi, nu putem simţi cu adevărat ţara in care trăim fără a-i cunoaşte apărătorii, întemeietorii şi apărătorii, şi cum a mai zis Mihai Eminescu „e banal să te consideri român fără a şti cum se pronunţă unirea". Istoria e cea dintîi carte a naţiunii. Ea reprezintă succesivitatea evenimentelor plasate pe o axă cronologică, este evoluţia unei civilizaţii, dobândirea avuţiilor moral–spirituale, iar când un cunoscător al istoriei poate invoca un trecutul unui popor unitar, ce valorifica necontenit datinile, acesta îl ridică pe un piedestal simbolic, schiţându-i o carte de vizită ireproşabilă.

Istoria e emulul timpului, depozitul acţiunilor, martor al trecutului, e ceea ce primim la naştere şi începem a scrie cu peniţa zilei.

Cultura istorică nu se dobîndeşte doar prin cunoaşterea anumitor date, dar şi prin dăruirea de sine, prin conştientizarea necesităţii acesteia. Istoria e temelia şi vatra a tot. Trecutul îţi poate deschide uşi spre porţile viitorului, prezentul fiind doar o cheiţă intermediară, fără trecut sîntem nimeni şi nimic. „Un om de cultură creează şi expune, însă doar unul veritabil creează din inspiraţie, îşi expune operele admiratorilor şi le promovează ca pe un atribul al neamului". (M. Cimpoi).

Un adevărat om de cultură e asemeni unui stat ce susţine manifestarea mai multor valori materiale şi spirituale create de omenire, păşind peste frontierele monoculturii, deoarece „e prea uşor să fii om de cultură mîncînd o singură cultură" - N. Iorga. Un adept al unei culturi ireproşabile este o parte a poporului pe care îl reprezintă în lumea frumosului, el renunţă la egoism şi devine ambasador oficial al neamului, pentru că percepe importanţa încadrării ţării în lanţul intercultural, pentru că îşi dă bine seama că, de fapt, el e o verigă a acestuia.

Un adevărat om de cultură îşi reprezintă neamul. După părerea mea, cel mai bun model, cea mai elocventă dovadă a veridicităţii acestei afirmaţii o reprezintă personalitatea şi creaţia lui Mihai Eminescu, pentru că anume el e cel mai renumit sol al culturii româneşti. „Din opera lui Eminescu putem culege cultura" – A. Zaharia. El va servi mereu drept etalon de consecvenţă, izvor de nobile gînduri şi calităţi, reprezentând „întruparea zenitului literaturii şi conştiinţei noastre".

Mereu va rămîne dascăl, busolă şi baghetă magică în toate domeniile, manifestând o cultură impecabilă şi demnă de elogiere. Anume Mihai Eminescu e înfăţişarea, timbrul adevăratei culturi româneşti, operele acestuia fiind traduse în atîtea şi atîtea limbi. XU Wende (scriitor chinez) îl consideră pe Luceafărul poeziei româneşti drept „uriaş între uriaşii poeziei universale", iar Helmuth Frisch din Germania a spus că o „cunoaştere mai profundă si o apreciere mai înaltă a lui Eminescu în Germania trebuie însoţită de o mai profundă cunoaştere şi de o mai înaltă apreciere a României însăşi şi a culturii ei milenare".

Între omul de cultură şi neamul său există o relaţie de interdependenţă, de simbioză, pentru că aparte s-ar privi ca două celule fără nucleu, ca două raze, dar care nu generează lumină...

MONASTIREA CHIPRIANA. PRIN NEGURA VREMII...

Eleva Chiperi - Russu Felicia, clasa a IX-a B, Liceul „Mihai Eminescu", Chişinău

Când te scobori de pe povârnişul de la Pănăşeşti şi biserica satului rămas-a în urma-ţi, atunci Codrii Moldovei ţi se-nfăţoşază în toată mândreţea lor. Împregiur, pe dealurile care încing satul, şi peste dealuri, e numai pădure. Copacii vânjoşi îşi înalţă coroanele făloase spre ceri. Drumul prăfos şerpuieşte printre trunchiurile lor, până când se pierde în umbră. Răcoarea din desiş te cheamă şi te-mbie. În gura pădurii un fel de sfială îţi popreşte pasul pentr-o clipă şi inima ţi se strânge în semn de plecăciune. Aşa întâlneşti Codrii...

Drumul aburcă dealul, suind încâlcit şi sinuos. Apoi se lasă mai potolit în vale unde se văd aşezările ţăranilor şi mândrele turle ale bisericilor monastirii Chipriana. Venind dinspre Pănăşeşti agiungi la poarta de miazănoapte a sfântului lăcaş.

Astă monastire domnească ctitorită de atâţia voevozi moldoveni, e unul din cele mai vechi sălaşuri de credinţă şi cultură a poporului băştinaş, ce duce cu rădăcinile spre Alexandru cel Bun, care a dorit să-i fie cetite slovele spre mulţimi de pe altarul acestui lăcaş.

Scanned with OKEN Scanner

Monastirea are trei biserici. Cea mai înaintată în vreme este Adormirea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu - rădicată pe timpul lui Alexandru cel Bun sfîrşită de Ştefan cel Mare - una din primele biserici zămislită dupa fel moldovenesc. Ea mai păstrează încă toate cinci părţi cum le avea la obârşie: altar, naos, gropniţă, pronaos si pridvor; chiar dacă însăşi biserica fu refăcută din temelie subt Petru Rareş, după ce în anul 1516, când s-a cutremurat pământul, frumoasa zidire căzu în ruine. Lângă biserică - paraclisul de iarna al monastirii, închinat la origine Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, apoi după 1903 purtând hramul Sfântului Nicolai. Este biserică de fel covcec alcătuită din Altar şi Naos. A zidit paraclisul mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni, care era şi stareţ la această monastire. Iar înainte de a trece în lumea celor drepţi, lăsat-a cuvânt să fie înmormântat tot la Chipriana, pe care atâta a iubit şi pentru care atâta bine a făcut. A treia biserica, cea mai tânără de ani, fu întemeiată de arhimandritul Teofilact şi închinată Sfântului Mare Mucenic Gheorghe. Noua biserică este o catedrală de fel bizantin, în formă de cruce greacă, cu altar pătrat, naos cu abside lăturalnice pătrate. Peste naos se înalţă o turlă mare, la care sânt lipite patru turle mai mici, toate cu acoperiş în jumătate de sferă, încununate cu câte un glob şi o cruce înscrisă în jumătate de cerc - simbolul creştin al universului şi veciniciei.

În ascultarea sa monastirea are şi azi pământuri, deşi nici nu se pun cu avuţia-i de pe vremuri, când stăpânea 23 de sate cu moşii, printre care Popăuţi şi Alexinţi din fostul ţinut Orhei, Purcari din ţinutul Cetatea Albă, şi o vie la Cotnari din ţinutul Iaşi. Azi e slujita de 20 de călugări.

Anume acestei monastiri i-a fost hărăzit să agiungă vatră de unire a moldovenilor din această ţară. Căci dacă astazi îşi înalţă turlele la ceri, e pentru că moldovenii din toate părţile s-au unit ca să o scoată din paragina în care fusese delăsată, şi adunând mână de la mână s-o dreagă şi să-i întoarcă fosta măreţie. Pentru că noi cinstim, cum au făcut-o şi strămoşii noştri, astă casă a Domnului - păstrătoare şi purtătoare de duh moldovenesc prin vremi şi peste veacuri.

La Chipriana, străbătând Codrii, vin credincioşi de pretutindeni. Aici golul ceriului e umplut de mireasmă de pin şi tămâie. Şi nicăeri nu mai găseşti o linişte aşa mare, aşa-mpăciuitoare.

(Am folosit intenţionat formele arhaice şi regionale ale unor cuvinte, pentru a reda atmosfera de epocă din părţile locului.)

ROMÂNIA ŞI MOLDOVA

Sorocean Patricia, clasa a IX-a A, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu", Chişinău

România şi Moldova, oare ar fi trebuit să rostesc două cuvinte, cînd aceste două ţări vorbesc aceeaşi limbă, au aceleaşi tradiţii, au trăit aceeaşi istorie, au avut aceeaşi strămoşi, rostesc aceeaşi poezie, adorm sub aceleaşi basme. Oare un rîu ar putea despărţi sufletul nostru, credinţa noastră de izvorul veşnic al neamului român. Mihai Viteazul a fost primul şi ultimul care a reuşit, poate nu pentru mult timp, să unească teritoriul de la Tisa pîna la Nistru, într-un singur stat. El a fost cel care a demonstrat că se poate şi este posibil, însă mai departe soarta fusese crudă cu noi. În ciuda hotarelor ascuţite şi limitelor neîntemeiate, oamenii nu au uitat de unde vin şi ţin în sufletul lor curat de român-Patria-mamă. Important e să ştii, să crezi şi să lupţi, celelalte vor veni de la sine.

„Cîntarea României" de Alecu Russo, m-a inspirat să scriu o poezie despre plaiul nostru natal. La fel, izvorul inspiraţiei a fost istoria, evenimentele şi bătăliile în apărarea Patriei, scrierile emoţionante ale clasicilor români şi educaţia în familie. Ceea ce am observat eu este că "România"(de-a lungul timpului s-a numit Ţara Românească, Valahia, este România de după 1859 şi după 1918, România Mare) în cursul istoriei niciodată nu a apucat să cucerească pămînt străin. Pămîntul pentru care a luptat in toţi aceşti ani a fost şi este al ei, hotarele ei parcă fuseseră stabilite de Dumnezeu, de aceea şi sîntem un popor credincios, la fel ca Ştefan care-şi apăra neamul prin credinţa lui Dumnezeu, aceasta la îndemnat să meargă mereu înainte. Şi pentru fiecare victorie ridica o mănăstire în cinstea Atotputernicului.

România-scump cuvînt, / Trec fiori cînd al tău cînt / Zboară precum un ecou / Şi s-aude prin ţărînă / Pîn'la ultimul erou / Care a stat mînă la mînă / Cu aceilalţi luptători / Pentru Patria Română, / Pentru solul roditor, / Pentru fiece moşie-mparte, / Pentru un pierdut orfan / Al cărui tată stă departe / Doborît de otoman. / România-dulce slovă, / Te-ncălzeşte ea mereu / Chiar şi cînd afară plouă. / Ieri, tu ai luptat cu greu / Pentru oricare-al tău copil / Să nu fie peste ţară / Ci aici printre ai săi / Şi răsufli tu-ntr-o doară. / Azi, cînd totul e istorie, / Tu răsufli mai cu drag / Nu mai eşti a Ta Mărie / Atîrnată de barbar. / Iar Moldova, unde este? / Uite-o aici, pînă la Prut! / Mai departe tot ea este / Pîn-acolo, pîn'la Nistru. / Tot e ea, acelaşi pămînt / Aceeaşi limbă românească, / Acelaşi dulce cînt romîn, / Aceeaşi horă românească.

O, Moldovă-dragă odă, / Faci ciobanul de pe deal / Să mai sufle-n nai o notă / Pentru scumpul său meleag. / Aminteşti o căţea bravă / Curajoasă tot zărea / Acel zimbru de ispravă / Care Dragoş urmărea. / Astăzi Molda e prim-nume / Pentr-o ţară cu renume / Capul zimbrului pe stemă / A Moldovei e emblemă. / Codrii murmură pe dealuri, / Murmură izvoru'n vale, / Cocostîrcul stă pe maluri / Pe-un picior, în mîlul moale.

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT INAINTE 3
IULIU LAURIAN POPOVICI, BASARABIA - TEMĂ CONSTANTĂ A LIRICII PATRIOTICE ROMÂNEŞTI 4
ANGELA CĂŞĂRIU, ADELA JITARU, PROBLEMA BASARABIEI ÎN PUBLICISTICA LUI M. EMINESCU (1875-1878)..... 6
ANASTASIA VĂLUŢĂ, CITINDU-L PE EMINESCU 9
VALERIA CONDREA, VIORICA BURCIU, FRUMUSEŢEA LIMBAJULUI POPULAR ÎN OPERA LUI CREANGA 10
ROCSANA JOSANU, ION CREANGĂ, ÎNTRE MERCANTILISM ŞI VALORIFICARE CULTURALĂ 11
IRINA PLE□CA, VALORI AUTENTICE DIN "AMINTIRI DIN COPILĂRIE" DE ION CREANGĂ..... 13
OANA SIMONA ZAHARIA, GRIGORE VIERU. ÎNTRE FIORUL CREATIV ŞI CONŞTIINŢA MESIANICĂ 14
MARIA APETROAIEI, GEORGETA TUDORA, ANTON PANN – O PERSONALITATE LA CONFLUENŢA SECOLELOR 16
EUGENIA MIRIU□Ă, PRUTUL NE LEAGĂ..... 18
LORETA MAHALU, PĂSTOREL TEODOREANU – EXPONENT AL CULTURII ROMÂNEŞTI..... 19
ANDRONIC CORNELIA, CHIPRIAN CRISTINA, MITROPOLITUL DOSOFTEI UN TEXT SI MAI MULTE DESCHIDERI 22
ANTON CORALIA MARIA, ZORII LITERATURII ROMÂNE: CRONICARII 25
LUCIA CÎMPEANU, CONTRIBUŢIA ÎNVĂŢAŢILOR MOLDOVENI LA EDITAREA *BIBLIEI DE LA BUCUREŞTI* 27
GRIGORE BOTEZATU, INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA 31
ROMANA GHIAJA, RELAŢIA AUTOR-NARATOR-PERSONAJ ÎN ROMANELE LUI ANTON HOLBAN 34
DRD. LIDIA CARMEN PIRCĂ, „MAGDA ISANOS – MITIPO(I)ETICĂ FEMININĂ" 36
BOGDAN MINEA, IRINA - IULITA MINEA, UNITATEA CULTURALA ENEOLITICA EST-CARPATICĂ 38
FARAON MARIANA, FARAON CONSTANTIN, TRASĂTURI SPECIFICE ALE ROMANIZĂRII ZONELOR EST - CARPATICE ALE VECHII DACII 39
COSTICĂ ASĂVOAIE, BOGDAN MINEA, CRÂMPEIE DE ISTORIE ŞI DE ARHEOLOGIE DE PE VALEA PRUTULUI 42
COSTICĂ ASĂVOAIE, IULIANA ASAVOAIE, COTNARII, REPER ISTORIC PE UN VECHI DRUM VOIEVOADAL 45
ION ŢURCANU, ŞTEFAN CEL MARE, CTITOR DE ŢARĂ ŞI CREATOR DE CULTURĂ..... 47
DOINA CALISTRU, EUGENIA GAVRIL, ŞTEFAN CEL MARE – SIMBOL AL ROMÂNITĂŢII DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI 53
VASILE MALANEŢCHI, MONUMENTE CĂLĂTOARE. PEREGRINAREA STATUII LUI ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT DIN CHIŞINĂU ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL 55
ION NEGREI, REPLICA RUSEASCĂ LA DEZVELIREA, LA IAŞI, LA 7/15 IUNIE 1883, A STATUII LUI ŞTEFAN CEL MARE 67
LIVIU SUCEVEANU, INDEPENDENŢA MOLDOVEI, UN PRIM PAS SPRE INDEPENDENŢA MOLDOVENILOR 72
ION BERGHIA, ASOCIAŢIA CULTURALĂ PRO BASARABIA ŞI BUCOVINA DIN IAŞI – SCURT ISTORIC ŞI PERSPECTIVE .. 73
GHEORGHE PALADE, ASPECTE PRIVIND REALIZAREA POLITICII CULTURALE ÎN BASARABIA (1918–1928) 76
DUMITRU ACU, SPIRU HARET, CONTEMPORANUL NOSTRU 82
DIANA EŢCO, ŞCOLILE SPIRITUALE DIN BASARABIA 87
NATALIA MAFTEUŢĂ, INTEGRAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI PRIMAR DIN BASARABIA ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂŢĂMÂNT ROMÂNESC (1917–1924) 91
TRAIAN BRĂTIANU, DASCĂLII BASARABENI, PIONIERI AI ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ROMÂNESC DIN DOBROGEA..... 96
NELU DUMBRAVĂ, ŞTEFAN CEL MARE AGENT ELECTORAL..... 99
ANTON MORARU, UNELE ASPECTE PRIVIND INTEGRAREA BASARABIEI ÎN SISTEMUL JURIDIC ROMÂNESC (1918–1920)..... 101
NATAŞA PETEU, ELENA ALISTAR, O CONŞTIINŢĂ POLITICĂ ŞI NAŢIONALĂ ROMÂNEASCĂ..... 105
VALERIU POPOVSCHI, ELENA CUZA, PRIETENA DE VIAŢĂ ŞI DE IDEI A DOMNITORULUI UNIRII, AL. I. CUZA 107
IULIANA ASĂVOAIE, PERSONALITĂŢI UITATE 109
GEORGETA MURĂRAŞU, MARIANA PLEŞCAN, VALERIU GAFENCU 111
SORINA BOLOVAN, IOAN BOLOVAN, VASILE STROESCU ÎN CONŞTIINŢA PUBLICĂ DIN TRANSILVANIA 112
ION BEJENARU, FECIORII SATULUI DINĂUŢI ÎN RĂZBOAIELE IMPERIALE 115
EMIL-DAN IPATE, VIOREL CHIRILĂ, ELEMENTE DE TOPONIMIE MOLDAVĂ INTEGRATE ÎN VALORILE CULTURALE 119
OLGA NICOLESCU, LILIANA BUCSAI, PORECLELE ŞI SUPRANUMELE – EXPRESII ALE CONŞTIINŢEI LINGVISTICE ALE UNEI COMUNITĂŢI 123
MIHAELA ASAFTEI, VALORI REPREZENTATIVE ALE PATRIMONIULUI CULTURAL DE PE AMBELE MALURI ALE PRUTULUI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA 125
MARIA RADU, IAŞI – ŞIRAG DE OAMENI DE CULTURĂ 128
MARIA CREŢU, BUZILĂ RALUCA, SPIRIT ROMÂNESC PE CELE DOUĂ MALURI ALE PRUTULUI 130
VLAD DUMBRAVĂ, TURNUL DEZROBIRII BASARABIEI DE LA GHIDIGHICI 131
CARMEN RADU, BISERICI ŞTEFANIENE 132
MIHAELA ODETA MIHUL, CTITORII ALE LUI ŞTEFAN CEL MARE 134
GRAŢIELA PRODAN, BISERICA „SF. MARE MUCENIC MINA" DIN IAŞI – PUNTE DE DIALOG A COMUNITĂŢII LUTERANE ŞI ORTODOXE IEŞENE 135
GRIGORAŞ ADRIANA, MĂNĂSTIREA HADÂMBU, LOCAŞ DE RUGĂCIUNE RENĂSCUT DIN PIATRĂ SFINŢITĂ ODINIOARĂ, PĂSTRĂTOR AL CULTURII ŞI TRADIŢIEI AUTENTICE ROMÂNEŞTI 136
MĂRIOARA LUPU, BISERICA ARONEANU, UNUL DINTRE CELE MAI INTERESANTE MONUMENTE DE ARHITECTURĂ MEDIEVALĂ DIN MOLDOVA 138
MARIA SORINA DANCI, COLOANELE – STATUI DE LA MOISEI 139
ANA PASCARU, FEMEIA ÎN SOCIETATEA MEDIEVALĂ MOLDOVENEASCĂ (DUPĂ RELATĂRILE CĂLĂTORILOR STRĂINI) 140
FULVIA. HOROBEŢ, BLAZOANE AL CULTURII ŞI VALORILOR ROMÂNEŞTI: FAMILIILE GHICA ŞI STURDZA 143
ELENA COZMA, CĂSĂTORIA ÎN MOLDOVA REGULAMENTARĂ. LEGĂTURI DE O PARTE SI DE ALTA A PRUTULUI 145
MARINELA NICOLETA PAVEL, COMPLEXUL MUZEAL ŞI GRĂDINA BOTANICĂ PRĂJEŞTI - TEZAUR VIU DE ISTORIE ŞI CULTURĂ 149
MELINTE MARIANA, CUNOASTEREA ŞI PROMOVAREA MESTESUGURILOR TRADI□IONALE ROMÂNEŞTI 151
LAURA MEZEI, FOLCLORUL – IZVOR NESECAT DE FRUMUSEŢI 152
GOGĂLNICEANU ANA, MISTIC ŞI LAIC ÎN INTERPRETAREA SĂRBĂTORILOR CREŞTINE ŞI DATINILOR DE IARNĂ LA GORJENI 153
GABRIELA RUSU, RECEPTEAREA MUZICALĂ DIN PERSPECTIVA PROLIFERĂRII PSEUDOVALORII 157
DANIELA IONESCU, CREDINŢE ŞI SUPERSTIŢII ÎN CULTURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ 161
MIHAELA EMA LAZĂR, O COMOARĂ CARE TREBUIE PĂSTRATĂ – PORTUL POPULAR ROMÂNESC 164
ELENA TABARCEA, COSTUMUL POPULAR DIN BUCOVINA 166
AXENIA GOLOVATENCO, PORTUL POPULAR DIN COMUNA GIURGULEŞTI 168
AURELIA GEORGETA BOCŞA, TÂRGUL DE FETE DE PE MUNTELE GĂINA 169
AXENIA VERONICA IRIMESCU, ÎNCONDEIEREA OUĂLOR – MEŞTEŞUG ŞI ARTĂ 170
ELENA ŞTEFAN, O PICĂTURA DINTR-UN OCEAN DE DATINI SI TRADIŢII ROMÂNEŞTI. NUNTA DIN ZONA BĂLUŞENI/COPALĂU 174
MARIA NICORICI, TRADIŢII ŞI OBICEIURI DE O PARTE ŞI DE ALTA A PRUTULUI 176
CAMELIA CIOBANU, TRADIŢII ŞI OBICEIURI STRĂMOŞEŞTI 178
..... 181
..... 182
..... 183

Scanned with OKEN Scanner

MICULESCU ALINA CRISTINELA, OBICEIURI POPULARE DE NUNTĂ DE PE VALEA TIMIŞULUI 184
CARMEN ANDREEA VARGA, TÂNJAUA DE PE MARA 186
MARIETA OLGA RAICA, DOMNICA ŞERBAN, VALORI ALE PATRIMONIULUI CULTURAL - OBICEIUL CĂLUŞULUI .....
MARICELA ELISABETA RIŞCAN, DATINI ŞI OBICEIURI – CĂLUŞARUL 187
MARIETA OLGA RAICA, DOMNICA ŞERBAN, ETNOGRAFIA UNUI PETIC HUNEDOREAN 189
GRUIAN NORINA, PĂSTRAREA ŞI DESFĂŞURAREA OBICEIURILOR TRADIŢIONALE ROMÂNEŞTI DIN JUDEŢUL 190
HUNEDOARA 192
DIANA VICTORINA IOZSA, TRADIŢII ŞI OBICEIURI DIN VALEA JIULUI – JUDEŢUL HUNEDOARA .....
DANIELA EMILIA LAL, PIZĂRĂII – VESTITORII CRĂCIUNULUI 194
GABRIELA RUSU, TRADIŢIE ŞI MODERNITATE ÎN GENUL MUZICAL CORAL .....
NICOLETA CREŢU, DAN BARBILIAN, PREZENŢĂ MAJORĂ A SPIRITULUI ROMÂNESC ÎN CULTURA UNIVERSALĂ ŞI ÎN 196
CERCETAREA ŞTIINŢIFICĂ ROMÂNEASCĂ 198
CIUBOTARU MARIA, DIMA ELVIRA, INTERCULTURALITATEA – O NOUĂ PROVOCARE ÎN 199
EDUCAŢIE.....
IRINA ROMAN, FENOMENUL EDUCAŢIONAL-DIN PERSPECTIVĂ AXIOLOGICĂ 200
VIORICA LAZĂR, EUGEN LAZĂR, INTERACŢIUNE ŞI IDENTITATE CULTURALĂ 202
CLAUDIA FURTUNĂ, CEZAR FURTUNĂ, CULTURALISMUL ŞI CULTURA ŞCOLARĂ ACTUALĂ DE O PARTE ŞI DE ALTA 205
A PRUTULUI 206
IONESCU ALINA ELENA, COMPLEXITATEA EDUCAŢIEI PENTRU RECEPTAREA VALORILOR CULTURALE 208
LORENA BUJOR, CONSTANTIN ŞCHIOPU, MODALITĂ□I DE SELECTARE A VALORILOR CULTURALE .....
TEODORA PĂUN-TRIFAN, OBREJA IOANA, PRINCIPIILE DIDACTICE ŞI RESPONSABILITĂŢILE PROFESORULUI 210
NICULINA IONICA VIŞAN, ROBERTO CRISTIAN VIŞAN, PUNŢI ÎNTRE SUFLETE DE ROMÂN 211
ELVIRA STANCIU, ELENA MARCHITAN, ŞCOALA, ROL HOTĂRÂTOR ÎN EDUCAŢIA PENTRU RECEPTAREA 212
VALORILOR CULTURALE 215
ANA CĂPĂŢÎNĂ, VALORI CULTURALE COMUNE 218
VARVARA CHIPERI, UTILIZAREA METODELOR NETRADI□IONALE DE EVALUARE LA LEC□IILE DE ISTORIE
..... 221
LUCREŢIA ANDRIESCU, VALENŢE EDUCATIVE ALE LECŢIEI DE ISTORIE .....
EUGENIA NEGRU, OPERELE LITERARE LA ORELE DE ISTORIE 224
NATAŞA PETEU, ROMÂNII DIN AFARA GRANIŢELOR ROMÂNIEI ÎN MANUALELE DE ISTORIA ROMÂNILOR PENTRU 226
CLASA A XII-A .....
MIHAELA TOMULESEI, DÎRVARIU MARIANA, ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT ÎN MINTEA ŞI INIMA COPIILOR – LECŢIE 230
DEZBATERE .....
LUCREŢIA. ANDRIESCU, MARIA ASIMINEI, PE URMELE LUI ŞTEFAN CEL MARE 232
BUGEAC MARINELA, OBREJA MARIA, PROIECTUL – METODĂ ALTERNATIVĂ DE EVALUARE. TEMA PROIECTULUI 234
ÎNTRE ISTORIE ŞI LEGENDĂ 237
MARIEANA LUCIANU, ADRIANA MUNTEANU, PROIECTUL EDUCATIONAL-MODALITATE DE CUNOAŞTERE A 238
VALORILOR CULTURALE 241
ANGELA TOMIŢĂ, PROIECTUL, TEHNICĂ DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE .....
ELENA SAUCIUC, EDUCAŢIA MUZEALĂ - PRIORITATE A ACTIVITĂŢILOR EXTRACURRICULARE 243
DIANA MARIA SZTANCS, EDUCAŢIA PENTRU VALORI CULTURALE. ELEMENTE DE PEDAGOGIE MUZEALĂ .....
ADRIANA MITRICĂ, EXCURSIA ŞCOLARĂ – MIJLOC EFICIENT DE PROMOVARE A VALORILOR CULTURALE 246
DANIELA LUMINIŢA CEREDEEV, LECŢII DE MORALĂ SUB STREAŞINA MĂNĂSTIRILOR DIN BUCOVINA ŞI DE PESTE 248
PRUT 248
MANUELA BĂNESANU, GEORGETA MIRONESCU, STIMULAREA POTENŢIALULUI CREATIV AL COPIILOR PORNIND DE
LA LUMEA MIRIFICĂ DIN OPERA MARELUI POVESTITOR ION CREANGĂ 249
VIORICA VÎRTOPEANU, PARASCHIVA DIACONU, JURJAC-MICI ACTORI ÎN ROLURI MARI .....
GEORGETA IULIA POPA, EDUCAŢIA PENTRU VALORI CULTURALE ÎN CADRUL FUNDAŢIEI „ŞTEFAN LUCHIAN“ 251
MARIA VIORICA CHIRILĂ, ELENA TOMULESEI, MODALITĂŢI DE TRANSMITERE A VALORILOR CULTURALE ÎN 253
CADRUL ACTIVITĂŢILOR EXTRACURRICULARE .....
ECATERINA LOGHIN, DESCHIDERE ŞI FLEXIBILITATE ÎN VEDEREA CUNOAŞTERII VALORILOR CULTURALE DE 255
CĂTRE PREŞCOLARI 256
MARCELA ŢÎRU, NANA POPESCU, LĂCAŞUL DE CULTURĂ - LUMINĂ ÎN CALEA CUNOAŞTERII .....
MARIA GHEORGHE, IRINA NISIP, MODALITĂŢI DE SOCIALIZARE A COPIILOR PRIN CUNOAŞTEREA TRADIŢIILOR 260
POPULARE .....
DOBROGEANU PAULA, BADILA□ PAULA, VALORIFICAREA OBICEIURILOR ŞI TRADIŢIILOR ÎN CICLUL PRIMAR 262
..... 263
ALEXANDRINA CHIRIŢĂ, CHIREAŢA ŞERBĂNESCU, TRADIŢIILE POPULARE. MOMENTE EDUCATIVE ÎN VIAŢA 265
COPILULUI 268
MARIA MELANIA GROSU, ANA SECRIERU, DANSUL POPULAR, MIJLOC DE PĂSTRARE A TRADIŢIILOR SUD-
DUNĂRENE 270
VIOLETA MURARIU, ADRIANA BALTARU, DANSUL POPULAR, PRILEJ DE CUNOAŞTERE A FOLCLORULUI 272
SILVIA ONICEANU, CÂNTECUL ŞI JOCUL POPULAR – COMORI DĂRUITE ETERNITĂŢII 274
VASILICA SFETCU, MARINELA SPĂTARU, TRADIŢII ŞI OBICEIURI POPULARE ROMÂNEŞTI ÎN SERBARILE SCOLARE ...
CRISTINA POPA, ARTTERAPIA - MODALITATE DE COMUNICARE A MESAJULUI RELIGIOS IN INVATAMANTUL 279
SPECIAL .....
VALENTINA MUSCĂ, AURELIA ROATĂ, DIN BĂTRÂNI DIN OAMENI BUNI - OPŢIONAL FOLCLOR 282
ADRIANA DOBRE, VALENŢE MULTICULTURALE ÎN DOBROGEA 285
TEODORA PĂUN – TRIFAN, CINE COMUNICĂ SE COMUNICĂ SAU IMPACTUL PROIECTELOR EDUCAŢIONALE ÎN 286
DEZVOLTAREA MORALĂ ŞI INIŢIEREA CULTURALĂ A TINERILOR 287
CORINA MUTU, VECINĂTATE ŞI IDENTITATE – TRANSFERURI CONTEMPORANE ALE COSTUMUL ETNIC. 288
MULTICULTURALITATEA ÎN BANAT PROIECT EDUCAŢIONAL 289
CĂTĂLINA MIRELA ŞPAC, PRIETENII PĂMÂNTULUI..... 293
MARIANA TĂNASE, PROFESOR PENTRU O ZI..... 296
TUDORIŢA PRICOPI, PETRICA ENE GAVRILA, PROIECT EDUCAŢIONAL: OBICEIURI ŞI TRADIŢII LOCALE 296
LUCIA MIHAI, UNITATE ÎN DIVERSITATE..... 297
ELENA SIDOR, EDUCAŢIA FĂRĂ FRONTIERE EDUCATIVE .....
DANIELA NECHIFOR, TOLERANŢĂ ŞI NONDISCRIMINARE PRIN PRISMA HOLOCAUSTULUI .....
DANIELA BABICI, ISTORIA □I CLTURA? ISTORIA E CULTURĂ
.....
CHIPERI RUSSU FELICIA, MONASTIREA CHIPRIANA PRIN NEGURA VREMII .....
SOROCEAN PATRICIA, ROMÂNIA □I MOLDOVA
.....

Scanned with OKEN Scanner